Tartalomjegyzék

1. Bevezető 2

2. Országjelentések

2.1. *Csata Zsombor - Kiss Dénes - Veres Valér*: Románia (Erdély) 5

2.2. *Lampl Zsuzsanna:* Felvidék (Szlovákia) 65

2.3. *Gábrityné Molnár Irén - Rác Lívia:* Vajdaság (Szerbia) 120

2.4. *Molnár Eleonóra - Orosz Ildikó:* Kárpátalja (Ukrajna) 185

2.5. *Papp Z. Attila:* Magyarország 244

3. Rövid összegzések 299

Bevezető

Az elmúlt évtized társadalmi változásai jelentős mértékben átalakították a magyarországi társadalom és a szomszédos országokban élő kisebbségi magyar közösségek munkaerő-piaci, foglalkoztatási jellemzőit, oktatási, képzettségi mutatatóit, migrációs, kapcsolattartási potenciálját. Mindezek a dinamikus változások, együtt a nyelvhasználati, kultúra-felhasználási szokásokban végbement elmozdulásokkal, erősen befolyásolják a közösségek etnikai, nemzeti identitásának alakulását. A Kárpát-medencei magyar közösségek összehasonlító igényű, rendszeres, idősoros vizsgálatát mind az MTA Kisebbségkutató Intézete, mind pedig a határon túli magyar szociológiai kutatásokat befogadó intézmények, közülük elsősorban a kolozsvári Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány részéről már hosszabb ideje szorgalmazzuk. Rendkívül fontosnak tartjuk ugyanis az integrálódó kelet-közép-európai térben rendszeres és módszeres kutatások keretében nyomon követni, elemezni a fent jelzett változásokat, amelyek értelmezése lehetővé teszi a magyarországi és kisebbségi magyar társadalmak azonos, hasonló, különböző reakcióinak, jelenségeinek, a kapcsolatukban megmutatkozó tendenciáknak a pontosabb megértését. Azok a kutatástörténeti előzmények, amelyek ilyen igénnyel az 1990-es években lezajlottak, jórészt folytatás nélkül maradtak vagy csupán egy-egy országra, régióra korlátozódtak.

A Szülőföld Alap, az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram támogatásának köszönhetően, ebben az évben, Magyarországon, Erdélyben, Dél-Szlovákiában, Kárpátalján és a Vajdaságban *Kárpát Panel – A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái* névvel sikerült elvégeznünk az első olyan szociológiai felmérést, amely megteremheti az alapját az öt magyar közösség szisztematikus, rendszeres, idősoros kutatására.

A mostani kutatás kiinduló tézisei szerint a határon túli magyar közösségek identitásának változását a következő társadalmi folyamatok határozzák meg:

Az Európai Unió bővítési fázisai a Kárpát-medence országaiban mélyreható változások kezdetét jelenthetik. Magyarország, Szlovákia és Szlovénia 2004. májusi csatlakozása után Románia 2007. évi januári csatlakozása, Horvátország csatlakozási tárgyalásainak remélhetően sikeres befejezése, valamint Szerbia EU-s társulási tárgyalásainak véglegesítése alapján a kárpát-medencei érintkező régiókra nézve az európai integrációs folyamat meghatározó szerepét feltételezhetjük.

Egy másik ilyen fontos társadalmi folyamatnak a rendszerváltást követően kialakult demográfiai változásokat, a magyarság Magyarországon immár három évtizede, a magyar kisebbségek esetében hozzávetőleg egy–másfél évtizede zajló lélekszámcsökkenést tekintettük. Ennek hátterében a kedvezőtlen demográfiai-népesedési folyamatok – az elöregedés, az alacsony gyermekvállalási kedv, az elvándorlás és a szórványhelyzetben élők asszimilációs veszélyeztetettsége – állnak.

Végül, de nem utolsó sorban a magyarság társadalmi-politikai szétfejlődésében külön figyelmet érdemel annak a folyamatnak az elemzése, amelynek meghatározó hatása van a mai magyar-magyar kapcsolatokra és az egyes magyar közösségek nemzeti-etnikai identitására. Az egységes magyar kulturális közösségként tételezett magyar nemzet létezésébe, működőképességébe, értéktermelő szerepébe vetett hit széleskörűen empirikusan megfigyelhető jelenléte mellett új tendenciák is megjelentek. A korábbi és a mostani felmérésünk is visszaigazolja, hogy a kisebbségi magyar közösségek életvilágaiban valóságos jelenségekként megfoghatók azok az eltérések, amelyek a többségben élő magyarországiak politikai nemzetfelfogásából, illetve a határon túli magyar munkavállalók idegenként való reprezentálásából adódnak. A kisebbségben élők körében pedig ezek a különbségek egyrészt a többségi nemzettel

együtt történő sajátos társadalomfejlődésen és állampolgári közösségen alapuló kölcsönhatásokra, másrészt a – Trianont megelőzően és azóta is létező és ható – regionális különbségekre vezethetőek vissza. A történeti és a mai Erdély sajátos történeti hagyományai, Székelyföld regionális, kulturális sajátosságai, Kárpátalja ruszin-magyar kettős kisebbségi sajátosságai, Szlovákiában a szlovák-magyar kettős identitású népesség folyamatos jelenlétének szerepe stb. hozhatók fel példaként ennek a másik tendenciának az illusztrálására.

A Kárpát Panel célja, hogy Magyarországon és a nagyobb létszámú magyar közösségekkel rendelkező országokban idősoros, komparatív, reprezentatív szociológiai, kérdőíves panelkutatás-sorozat kezdődjék. Ennek keretében a Kárpát-medence magyarságának társadalmi struktúráját, munkaerő-piaci viszonyait, jövőtervezését, migrációs potenciálját, iskolázottsági helyzetét, nemzeti identitását, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez való viszonyát vizsgáljuk.

A mostani kutatást az MTA Etnikai és Kisebbségkutató Intézet (Magyarország) és a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány (Kolozsvár, Románia) kezdeményezte. Partnereink országonként a következő intézmények voltak: a Fórum Társadalomkutató Intézet (Szlovákia), a Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet (Beregszász, Kárpátalja–Ukrajna), Magyarságkutató Tudományos Társaság (Vajdaság–Szerbia). A kutatásba bevont öt országban él a kárpát-medencei magyarság mintegy 98 százaléka.

A megkérdezett minta tervezett elemszáma 3000, ebből 2930 érvényes esetünk van, amelyek országonkénti eloszlása a következőképpen alakult: Magyarország 700 fő, Erdély 900 fő, Szlovákia 600 fő, Vajdaság 380 fő, Kárpátalja 350 fő. A mintavétel a háztartások szintjén többlépcsős véletlen kiválasztással történt, a háztartásokban a válaszadók szabad kvótás módszerrel lettek kiválasztva.

A kutatási program hosszú távra tervezett, a koncepció szerint rendszeres, két-hároméves időközönként ugyanazt a populációt megcélozó, ismétlődő kérdőíves panelvizsgálat, amely lehetőséget ad arra, hogy a magyarság körében bekövetkező társadalmi, foglalkoztatási és identitáspolitikai változásokat követni tudjuk, a változások irányáról, jellegéről megbízható információkat, ismereteket gyűjtsünk, s ezzel hozzájáruljunk a magyar kisebbségi és etnopolitika szempontjából nélkülözhetetlen szakmai elemzések elmélyítéséhez, a magyar-magyar relációban zajló folyamatok egységes módszertannal készülő kölcsönös elemzéséhez stb.

A kutatás elsősorban a határon túli magyarokat célozta meg. Minthogy az eddigi kutatások ismételten rámutattak, hogy Magyarország a régióban és különösen a kisebbségi magyar közösségek számára sok szempontból mintaadónak, migrációs stratégiák kialakításában, a munkaerő-, valamint az oktatási és házasodási piacokon egyaránt változatlanul elsőszámú „külföldi" célországnak számít, szükségesnek tartottuk a magyarországi adatfelvételt és elemzést is. Nem utolsósorban azért, hogy lehetőségünk legyen a határon túli magyar közösségekről kialakított magyarországi kép(ek) változásának megragadására. Az Unión belül gazdasági, s remélhetően kulturális szempontból is gyorsan integrálódó kárpát-medencei térben Magyarország a maga összetett szomszédsági viszonyrendszerein belül szintén átértékeli a magyarok által lakott régiók fejlesztésében, a velük való kapcsolattartásban nyíló együttműködési lehetőségeket, ami óhatatlanul átírja az eddigi nemzetállami elzárkózó logikát. Az Unió határain belülre kerülve az államhatárok nem szűnnek meg, de jellegűk erősen átalakul és ez a magyar-magyar viszonyrendszeren belül is érdekes elmozdulások kiindulópontja lehet.

A kutatás kérdőíve tematikailag egy állandó és egy aktuális blokkból tevődik össze.

- Az állandó blokkok a következő területeket ölelik fel: a magyarság nemzeti identitása, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez való viszonya, a régió magyarságának társadalmi struktúrája (településszerkezet, foglalkozásszerkezet), munkaerő-piaci viszonyok (munkaerő-piaci pozíció, aktívak-foglalkoztatottak, munkanélküliség), jövőtervezés, migrációs potenciál, iskolázottsági helyzet (iskolaválasztás helye, oktatás nyelve, mobilitási viszonyok, esélyek, felnőttképzés).
- A kiegészítő tematikus blokk a 2007. évi, jelenlegi adatfelvételben a következő témákat ölelte fel: a Kárpát-medence országainak EU csatlakozása, a nyitott határviszonyok következményei.

A Kutatás elindításához a Szülőföld Alap régiók közötti együttműködési támogatási kiírása ösztönzésként szolgált, hogy egy nagyszabású, az egész kárpát-medencei magyarságra kiterjedő szociológiai panelkutatásnak első adatfelvételét elindíthassuk 2007-ben. A kutatás költségeihez az MTA Határon Túli Tudományos Ösztöndíjprogramja szintén jelentős támogatást biztosított.

Szarka László, Veres Valér

Csata Zsombor – Kiss Dénes – Veres Valér

KÁRPÁT PANEL – ERDÉLY

GYORSJELENTÉS 2007

1. A mintáról – Erdély

Erdélyben, a Kárpát Panel kutatás keretében 900 fős mintát vettünk a háztartások szintjén, többlépcsős véletlen mintavétel módszerével. A háztartásokon belül a személyek kiválasztása szabad kvótás rendszerben történt, korcsoportok és nemi összetétel betartása alapján.

A mintavételi lépcsők alapja: régiók, megyék, azon belül településtípusok, települések (községek, városok).

A településeken a háztartások, illetve a megkérdezettek kiválasztása az egyszerű véletlen mintavétel mechanikus kiválasztásának valamely technikáját követte. Erre legalkalmasabbnak a listás módszert találtuk, amikor egy rendezett listáról egy adott lépésszám alapján minden x-ik háztartást, és ezen belül korcsoport és nem szerinti kvóta alapján a személyeket is kiválasztottuk.

1.1. táblázat: A minta összetétele Erdélyben településtípusok és megyék szerint

	Alapsokaság			**Minta**			
Megye	Magyarok összesen	Magyarok aránya (%)	Magyarok száma városon	**Megyeszékhely minta**	**Más város minta**	**Faluk minta**	**Összesen**
Fehér	20682	5,4	11130	**0**	**8**	**6**	**14**
Arad	49000	10	28466	**19**	**0**	**14**	**33**
Bihar	155554	25,9	86587	**40**	**18**	**46**	**104**
Beszterce-Naszód	18394	5,9	7209	**5**	**0**	**7**	**12**
Brassó	51470	8,7	35682	**19**	**5**	**11**	**35**
Krassó-Szörény	5859	1,8	5131	**0**	**3**	**0**	**3**
Kolozs	122131	17,3	80511	**40**	**14**	**28**	**82**
Kovászna	164055	73,8	81510	**31**	**24**	**55**	**110**
Hargita	275841	84,6	113801	**23**	**53**	**109**	**185**
Hunyad	25321	5,2	24181	**4**	**12**	**1**	**17**
Máramaros	46250	9,1	35772	**24**	**0**	**7**	**31**
Maros	227673	39,3	106862	**47**	**25**	**81**	**153**
Szatmár	129998	35,2	62767	**37**	**5**	**45**	**87**
Szilágy	57312	23,1	20638	**7**	**7**	**24**	**38**
Szeben	15478	3,7	12745	**0**	**9**	**2**	**11**
Temes	51421	7,6	34079	**15**	**8**	**12**	**35**
Összesen Erdély	1416439	19	747071	**311**	**191**	**448**	**950**

2. Szocio-demográfiai háttér

Az erdélyi lekérdezett népesség szocio-demográfiai hátterét elemezve megállapítható, hogy a nők kutatásunkban kissé felülreprezentáltak, a kérdezettek 57 százalék-a nő. Ez összhangban van a lekérdezett népesség korstruktúrájával is, amelyben legnagyobb arányt az idős, 55 év fölötti korcsoport tesz ki (42,5 százalék). Ebben a korosztályban a nők aránya jelentősebben meghaladja a férfiakét. A 18–25 év közötti fiatalok a minta egynegyedét (25,3 százalékát), a középkorúak pedig egyharmadát (32,9 százalékát) képezik.

Amint az várható volt, a kérdezettek túlnyomó többsége, 62 százaléka házas, 17 százalék egyedülálló illetve özvegy 16 százalék. A házasság nélkül párkapcsolatban/vadházasságban élők aránya alacsony, mindössze 2 százalék.

A gyerekvállalás általánosnak tekinthető, a gyerekkel rendelkező kérdezettek aránya ugyanis meghaladja a házasságban és özvegyen élők együttes arányát, az összes kérdezettek 79 százalékának van gyereke. Legelterjedtebb az egy-kétgyerekes családmodell, a kérdezettek 44,9 százalékának két, 32,9 százalékának egy gyereke van. Három gyereke 13,9 százaléknak, négy gyereke 5,5 százaléknak van, négynél több gyereke pedig a teljes lekérdezett népesség mindössze 2,4 százalékának. Hatnál több gyerekes család nem került a mintánkba.

2.1. ábra: Nemi megoszlás

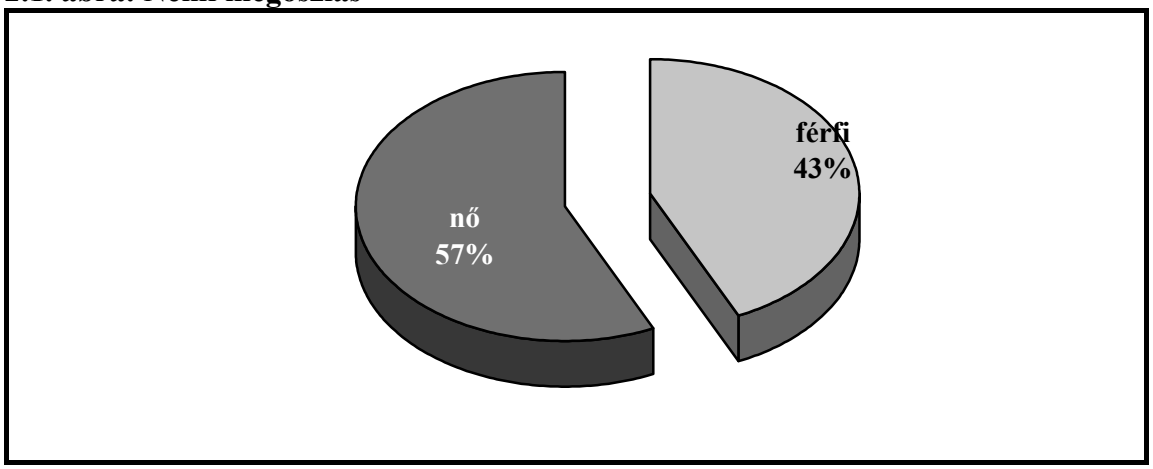

2.2. ábra: Korcsoportok – százalékban

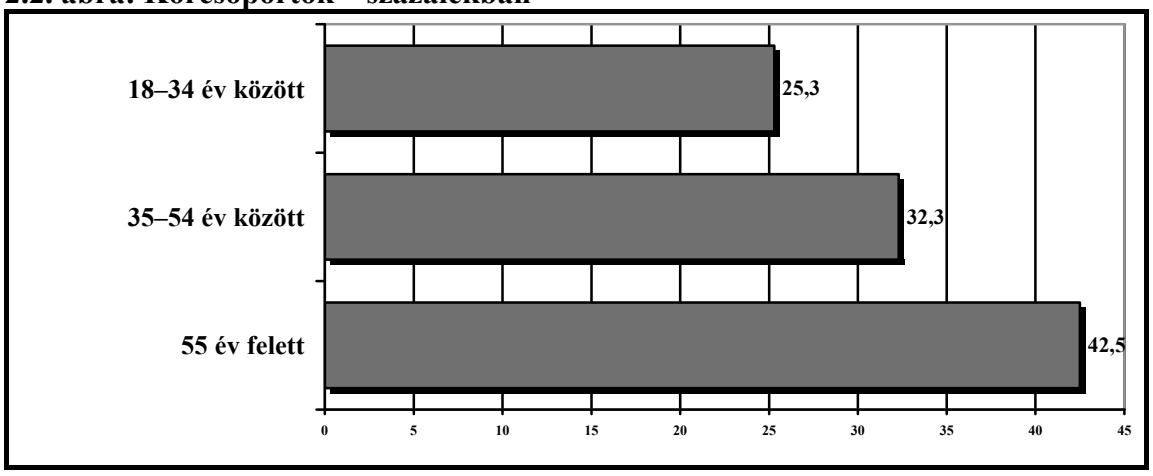

2.3. ábra: Családi állapot

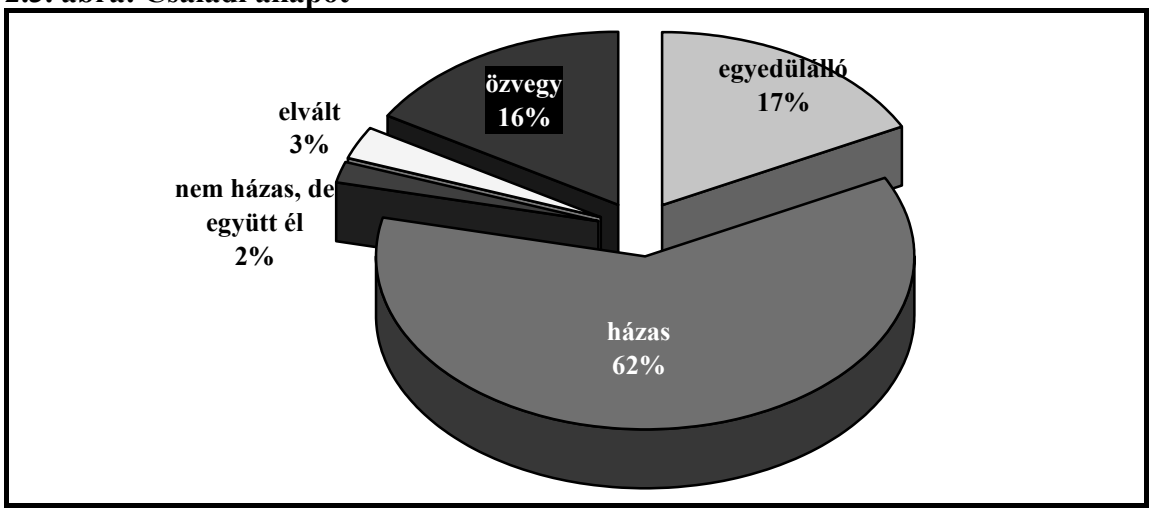

2.4. ábra: Van gyereke?

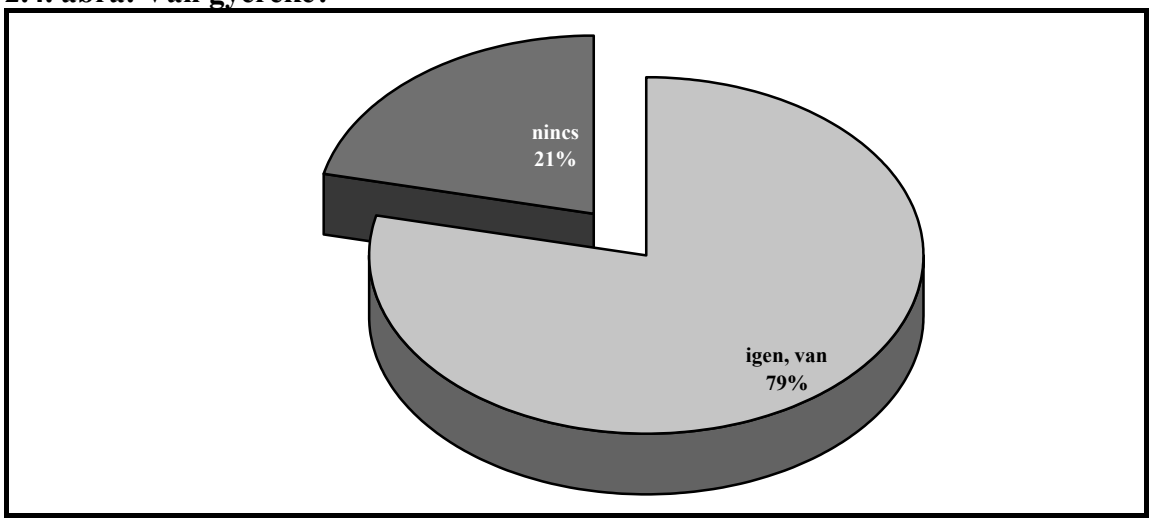

2.5. ábra: Gyerekek száma

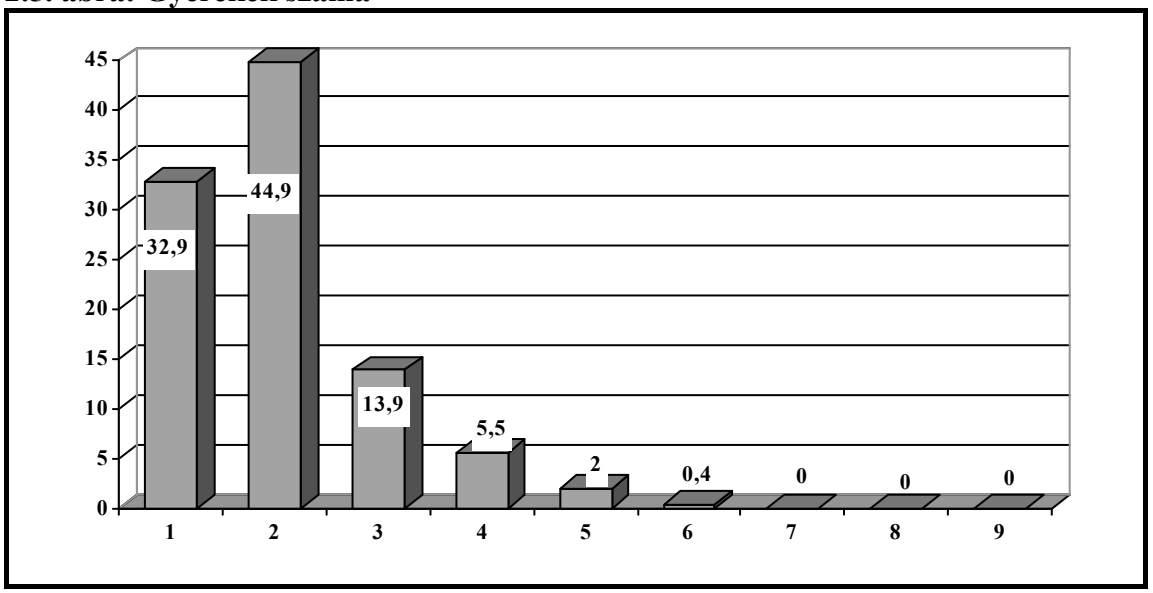

3. Identitás

A Kárpát Panel kutatás fő súlypontja az identitásvizsgálat volt. Az erdélyi, magyar anyanyelvű válaszadókat megkérdeztük, melyik az a közösség, amelyhez leginkább tartozónak érzi magát. Kevesebb, mint egyharmaduk azt válaszolta, hogy magyarnak (29,2 százalék), valamivel kevesebben, hogy erdélyi magyarnak (27,9 százalék), ami mindösszesen 57 százalék, míg a többi válaszadó zöme területi-regionális és állampolgárság-alapú kategóriákat nevezett meg: erdélyi 16,6 százalék, magyar anyanyelvű román állampolgár 11,3 százalék, székely 6,9 százalék. Viszonylag kevesen vallották magukat egyszerűen romániainak (2,1 százalék), románnak (2,3 százalék, ezek magyarul jól beszélő, a véletlen mintába ezért bekerült román származású személyek), míg román állampolgárnak 1,1 százalék, európainak 1,5 százalék, és egyébnek 1,1 százalék vallotta magát. A második opciók sorrendje hasonló, eloszlásuk kissé különbözik, többen vallották magukat székelynek, összesen 10,6 százalék (ami a Kovászna és Hargita megyei válaszadóknak közel egyharmada).

A magyarsághoz tartozás túlnyomórészt pozitív érzésekkel tölti el a válaszadókat, több mint 80 százalékuk teljesen vagy többnyire egyetért, hogy ez büszkeséggel tölti el, több mint 75 százaléknak pedig magyarsága természetes dolog. Hogy a magyarságuk szégyen-érzettel töltené el, ezzel közel 72,7 százalékuk egyáltalán nem, 14,4 százalékuk pedig részben nem ért egyet.

A magyarsághoz tartozás kritériumai között az önbesorolás és a kultúrnemzeti azonosulást mutató magyar kultúra ismerete és szeretete, valamint a magyar anyanyelvűség emelkedik ki, de a magyar állampolgárság kritériuma is, és noha a többi kritériumhoz képest alacsonyabb említésű, ám a kisebbségi helyzetben viszonylag magasnak tekinthető 3-as, közepes értékű.

Arra a kérdésre, hogyha szabadon választana, melyik országban élne, közel 54 százalékuk Romániát jelölte meg, és mindössze 10,6 százalék Magyarországot, más országokat pedig még ennél is kevesebben említettek.

Ezekre a kérdésekre adott válaszok jól mutatják, hogy a romániai magyarság elindult a romániai állampolgári integráció útján, anélkül, hogy a magyar kulturális identitásából valamit is feladott volna. Jól érzékeltetik ezt a 3.5. ábra adatai is: a válaszadók több, mint 90 százalékának nincs vagy nagyon ritkán van problémája azzal, hogy magyarként kisebbségben él Romániában.

Az erdélyi magyar válaszadók 46,6 százaléka Romániát, 31 százaléka pedig Erdélyt tekinti hazájának, Magyarországot mindössze 3,7 százalék. Szülőföldjének 44,2 százalék Erdélyt, 16,8 százalék Romániát tekinti. A többi 21,5 százalék azt a települést tekinti szülőföldjének, ahol született, 8,7 százalék meg azt a települést, ahol él. (3.6. ábra)

A nemzethez való tartozás kapcsán 82 százalékuk a magyar nemzet részének érzi az erdélyi magyarságot, de ugyanakkor 65 százalékuk a román nemzet részének is tekinti. Ez egy másik megerősítése annak, hogy egyszerre kettős integrációs folyamat figyelhető meg, ebből viszont a román nemzethez való integrálódás egy viszonylag újkeletű folyamat. (15–16. ábrák). Ezt a tendenciát erősítik azok a válaszok is, ahol az erdélyi magyarok, a magyarországi magyarok és a románok közötti eltérő emberi tulajdonságok meglétére kérdeztünk rá, alig kevesebben látnak ugyanis különbséget az erdélyi magyarok és a románok között, mint az erdélyi és a magyarországi magyarok között (3.17-19. ábrák)

Arra a kérdésre, hogy mennyire találja rokonszenvesnek a különböző etnikai csoportokat, a többségi csoportok esetében a románok és a magyarországi magyarok átlagosan ugyanolyan értékekkel rendelkeznek, némi árnyalatnyi eltéréssel, a románok

nagyobb részéhez közömbös a viszonyulás, a magyarországi magyarokhoz pedig némiképp többen viszonyulnak rokonszenvvel – de ellenszenvvel is – mint a románokhoz (3.20. ábra). A határon túli magyar közösségek állnak a legközelebb az erdélyi magyarokhoz, közelebb, mint a többségi románok vagy magyarok. A romákhoz a válaszadók többsége kissé vagy nagyon ellenszenvesen viszonyul. Más etnikai csoportokhoz sokan nem tudnak viszonyulni, nem ismerik őket (szerbek, szlovákok, ukránok stb.)

A más társadalmi csoportokhoz való viszonyulásból kitűnik, hogy a válaszadók nagy többsége nagyon vagy kissé ellenszenvesen viszonyul a homoszexuálisokhoz (61 százalék), a skinheadekhez (66 százalék) és a drogosokhoz (79 százalék), míg vállalkozókhoz, újgazdagokhoz a többség közömbösen viszonyul (49–51 százalék), de az újgazdagok esetében az ellenszenvvel viszonyulók többen vannak a rokonszenvezőkhöz képest. (3.21-22. ábrák) A társadalom peremén élő munkanélküliek és menekültek iránti rokonszenv mértéke hozzávetőlegesen megegyezik a vállalkozók iránttival (30–31 százalék), de nem ugyanaz a válaszadók számára.

A hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos kérdésekre az erdélyi magyar válaszadók 57 százaléka azt válaszolta, hogy nemzetiségi hovatartozása miatt soha nem érte őt ilyen megkülönböztetés, 34,7 százalékukat ritkán érte, 6 százalék azt válaszolta, hogy gyakran, 1,7 százalék pedig, hogy nagyon gyakran érte őt ilyen megkülönböztetés. Más okokból 75–80 százalékukat soha nem érte hátrányos megkülönböztetés, és nagyon kevesen (2–3 százalék) válaszolták, hogy gyakran vagy nagyon gyakran érte őket valamilyen más okból hátrányos megkülönböztetés. Kivételt képez az anyagi helyzet miatti megkülönböztetés, amire 5 százalék válaszolta azt, hogy gyakran érte őt ilyen okból igazságtalanság.

Az erdélyiek kétharmada úgy gondolja, hogy nem akadálya Erdélyben az érvényesülésnek az, ha valaki magyar, 30 százalék szerint akadály néhány téren, és 3 százalék nem tudja, akadály-e.

A románok és a magyarok közti viszonyt országos szinten mintegy egyharmaduk konfliktusokkal terheltnek, kb. ugyanannyian együttműködéssel jellemezhetőnek, a többiek közömbösnek érzik vagy nem tudják. A válaszok nagyon eltérnek a településükön jellemző viszonyoktól,amit mindössze 9 százalék lát konfliktusosnak, kétharmaduk együttműködéssel jellemzi (3.25. ábra). Az eltérés jól mutatja, hogy a személyes érintkezés, megismerés, közelség nemhogy növelné, hanem inkább csökkenti a konfliktus-potenciált, és az etnikumközi konfliktus inkább ideológiai szinten, a nagypolitika által megfogalmazva jelenik meg.

Az etnocentrizmust mérő kérdéscsoport esetében megfigyelhetjük, hogy az erdélyi magyarok többsége nem csupán a saját erdélyi magyar csoportjával, hanem a román állampolgári közösséggel is jelentős mértékben azonosul: a válaszadók 65,4 százaléka részben vagy teljesen egyetértett azzal, hogy „sokkal szívesebben vagyok román állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek”, míg 75,5 százalékuk teljesen vagy részben egyetért azzal is, hogy „az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el” (3.26. ábra), ám, mint előbb láttuk, nagy többségük saját hazájának Romániát jelölte meg

3.1. ábra: Leginkább úgy határoznám meg magam, mint… (N=886)

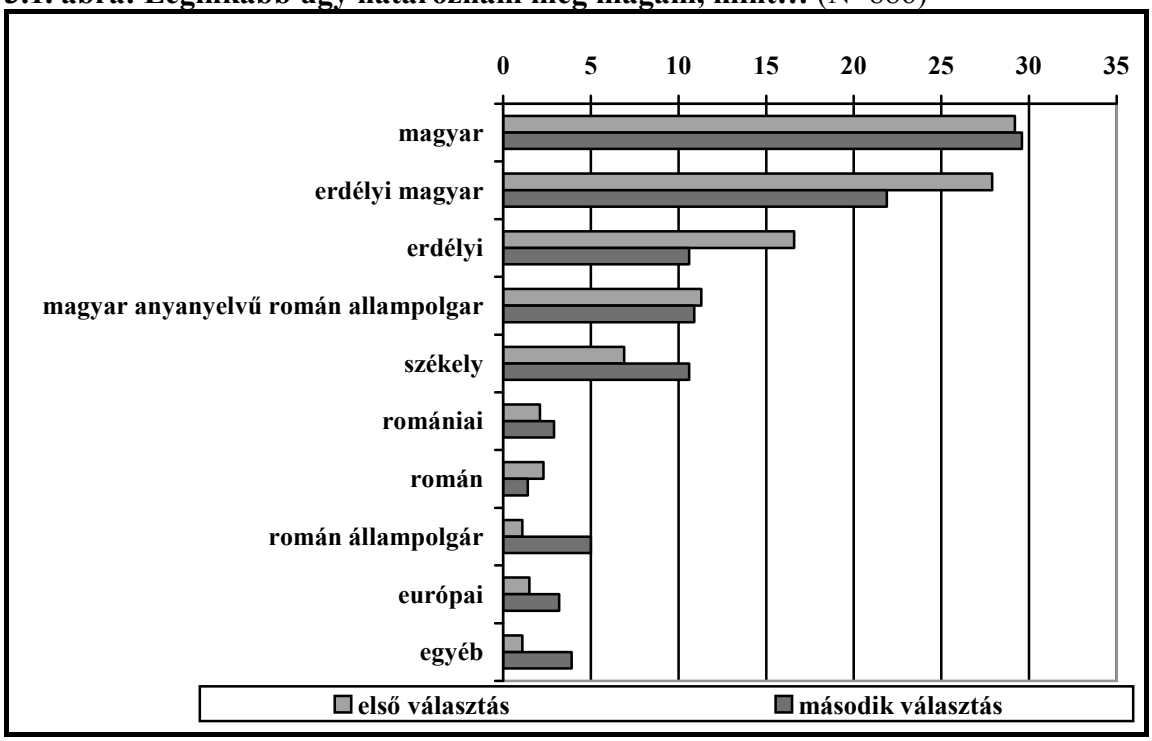

3.2.ábra: Az, hogy magyarnak születtem...

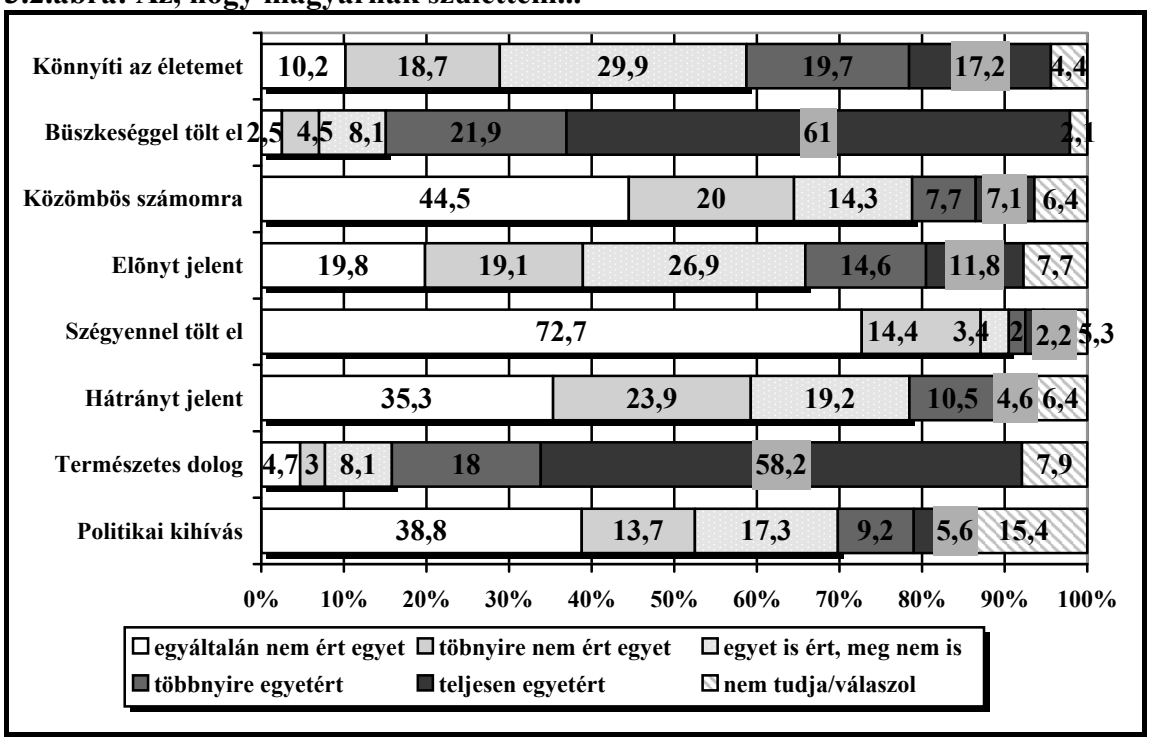

3.3. ábra: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, mennyire fontos, hogy...
(átlagértékek, 1– egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos)

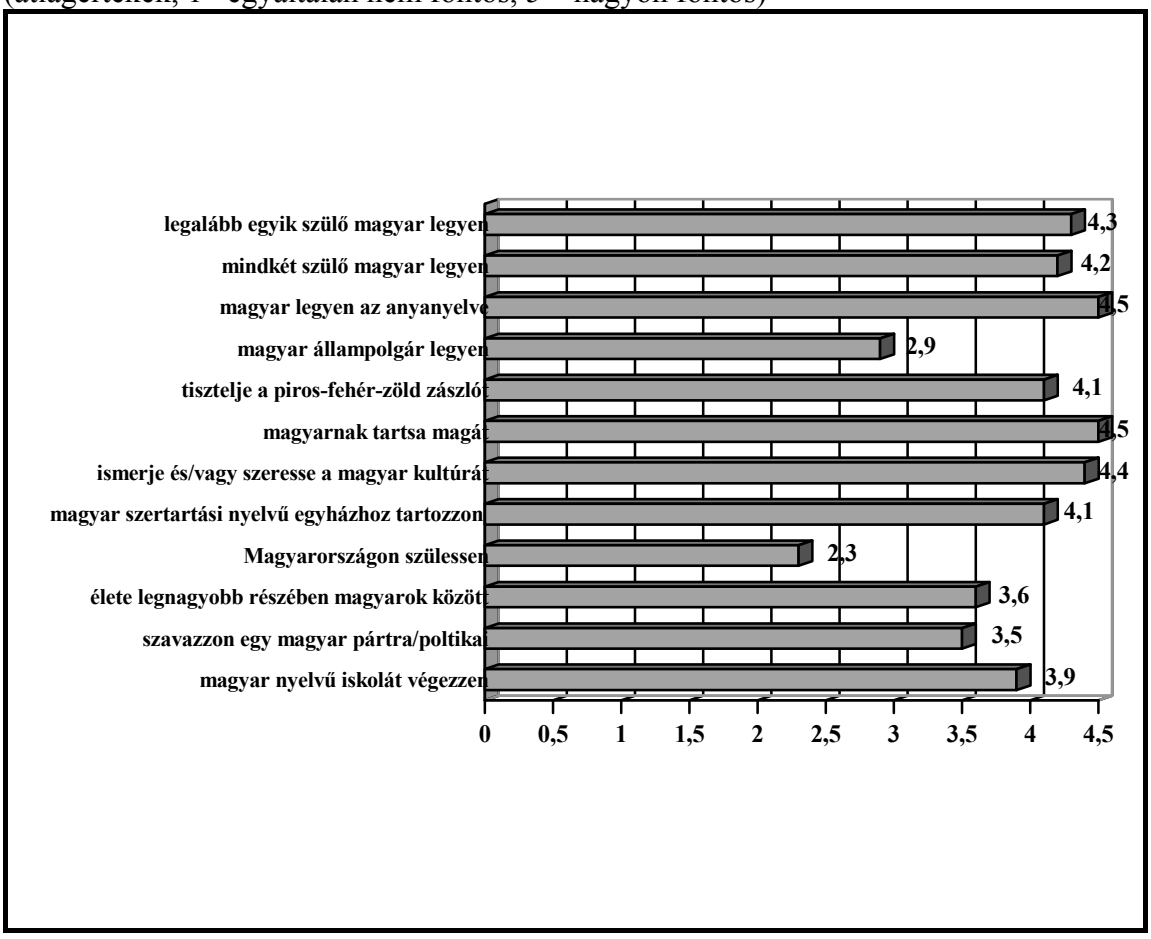

3.4. ábra: Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni? (N=882)

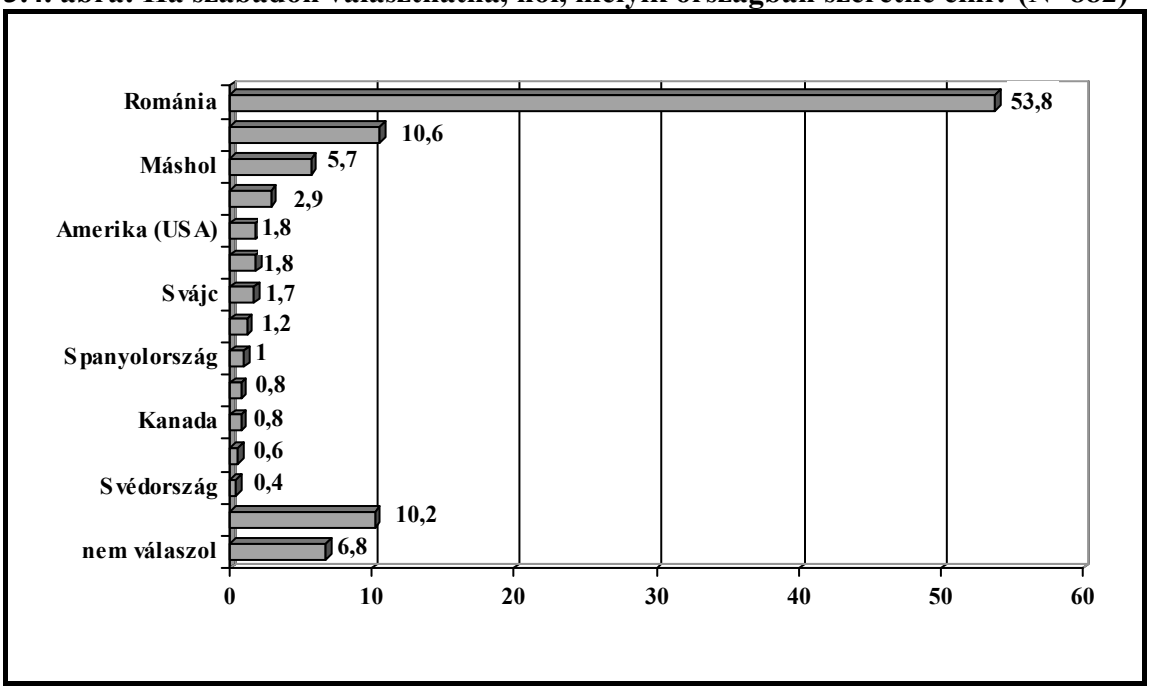

3.5. ábra: Mennyire jelent önnek problémát az, hogy magyar nemzetiségűként román állampolgár: mennyire sikerült egyeztetni ezeket?

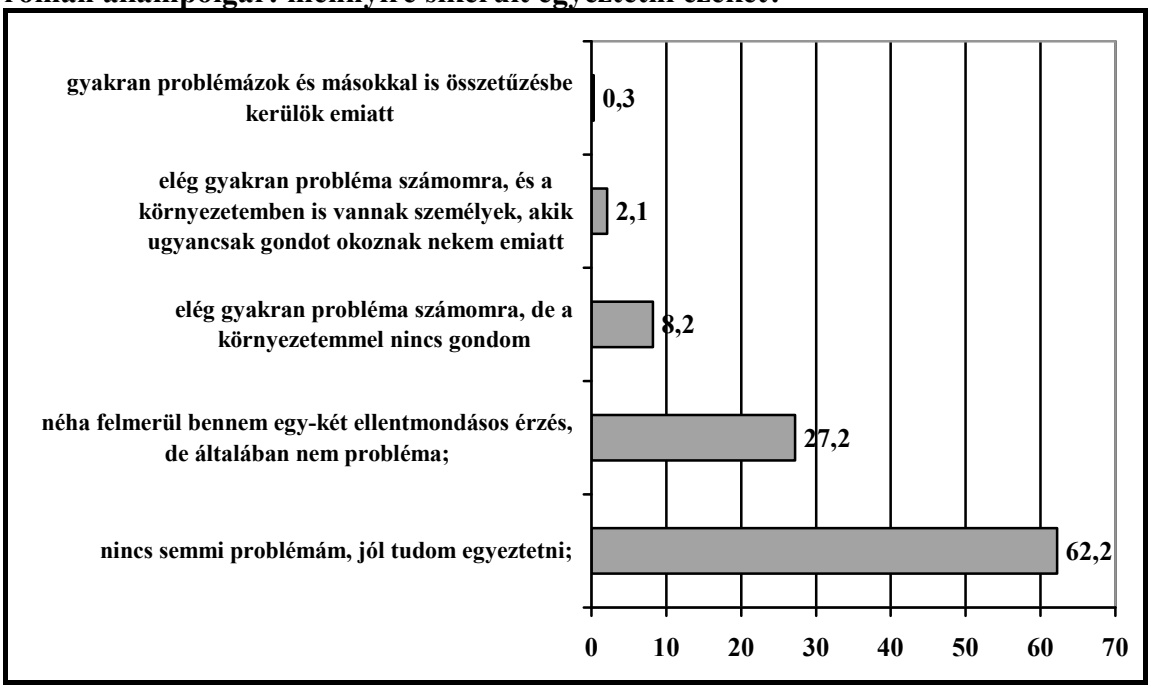

3.6. ábra: Mit tekint Ön szülőföldjének?

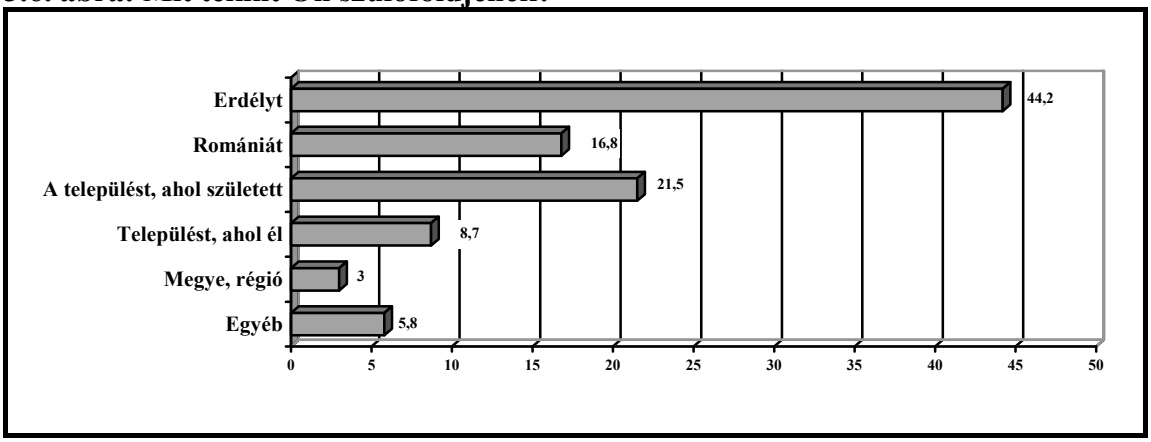

3.7. ábra: És mit tekint hazájának?

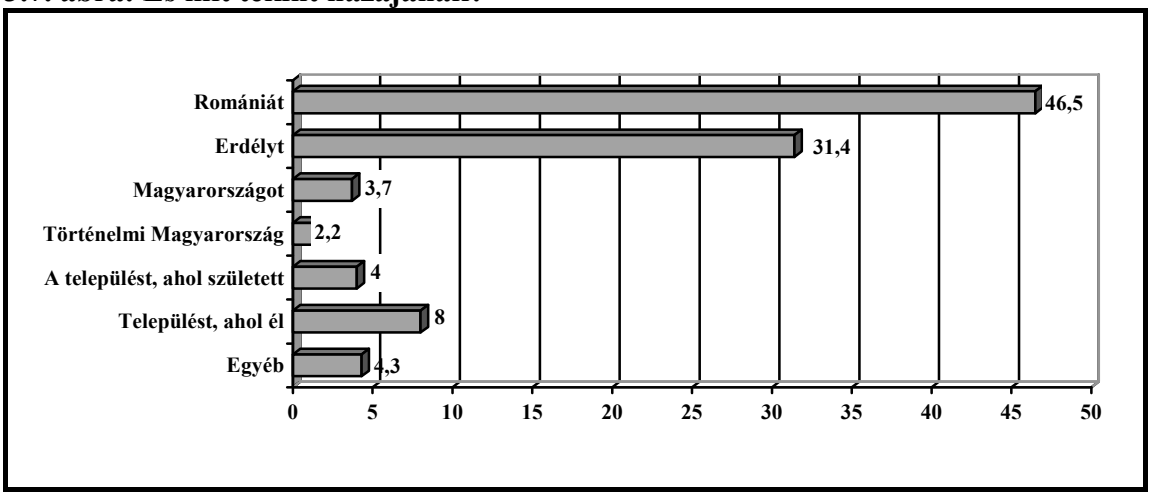

3.8. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősök, hősnők?

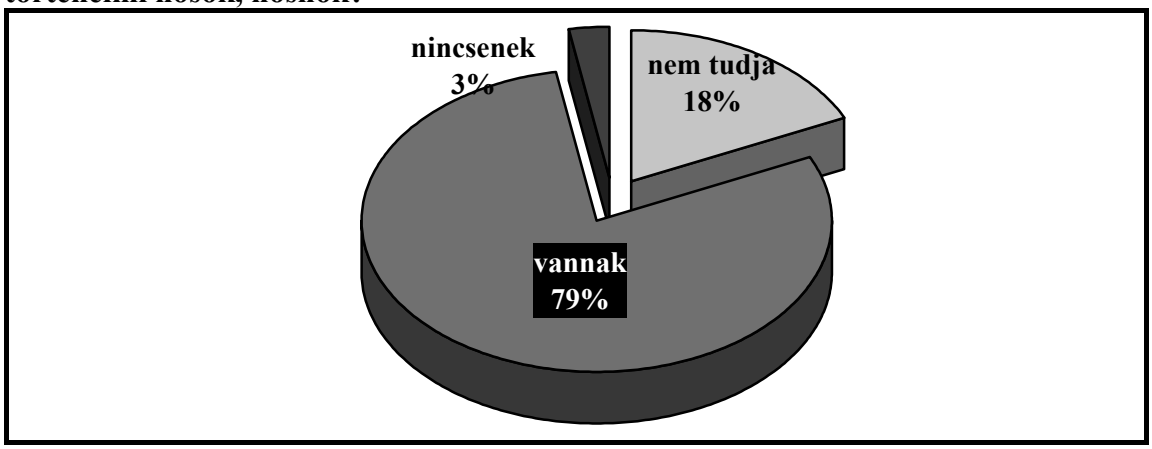

3.9. ábra: Nemzeti hősök említése

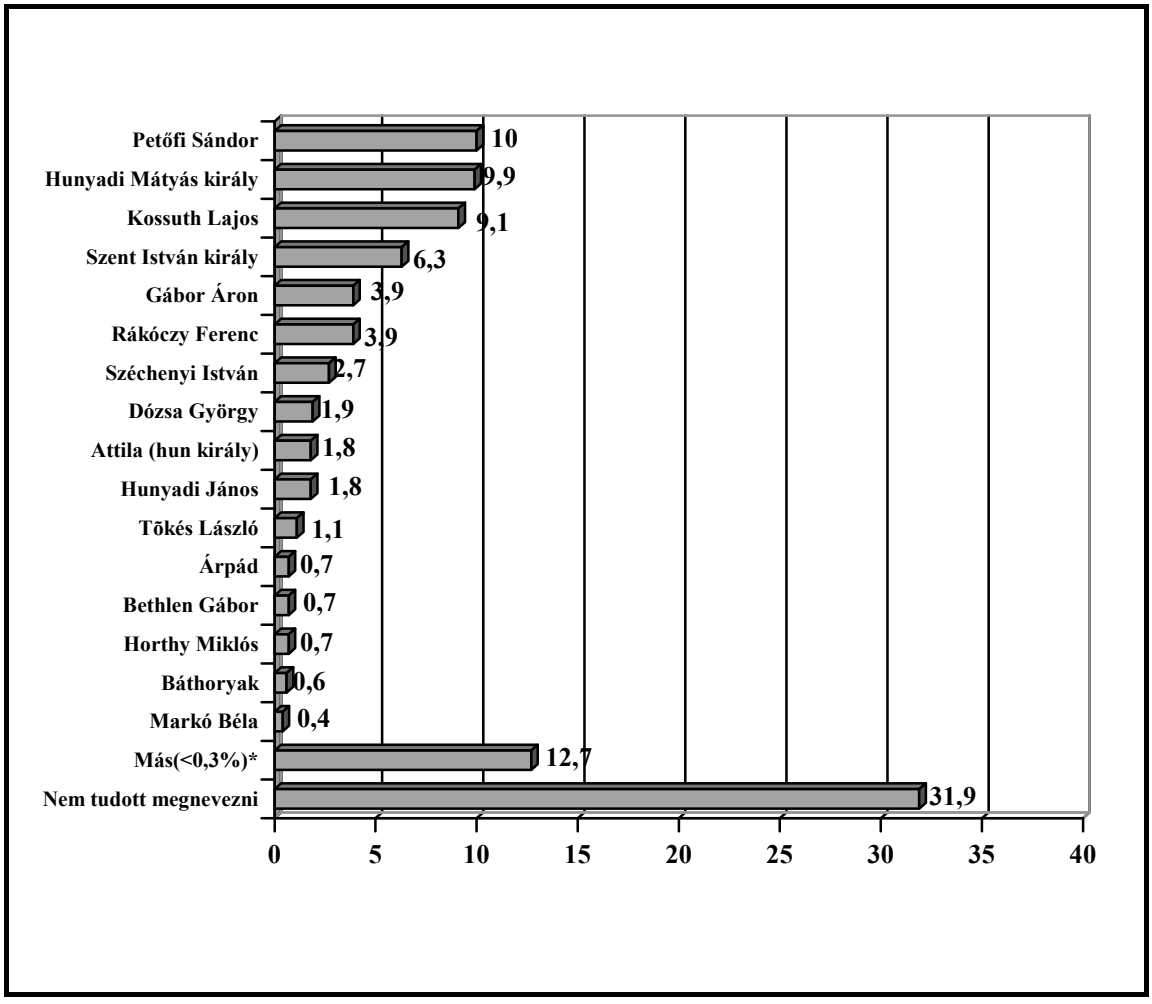

3.10. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, magyar nemzetet képviselő kulturális személyiségek?

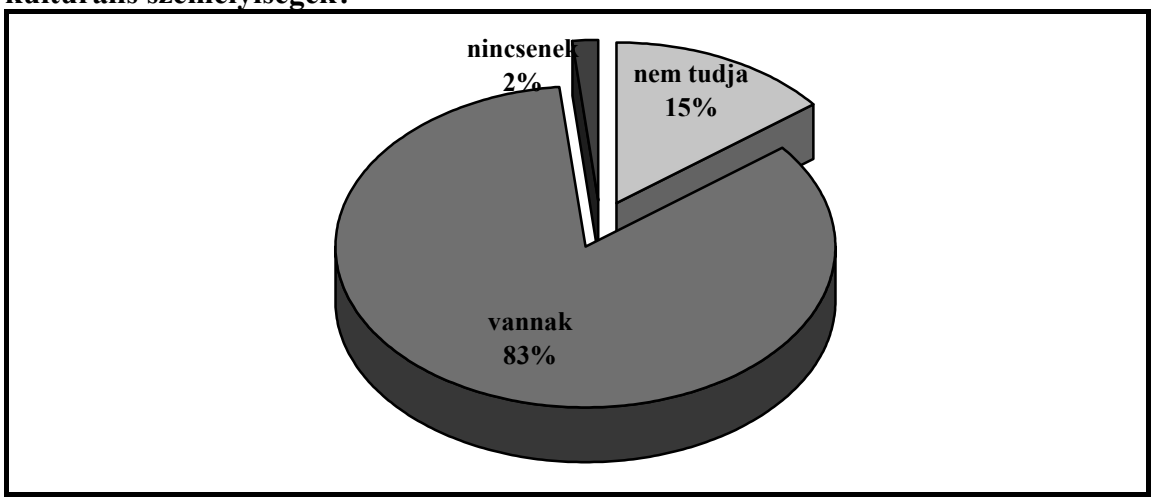

3.11. ábra: Magyar kulturális személyiségek említése

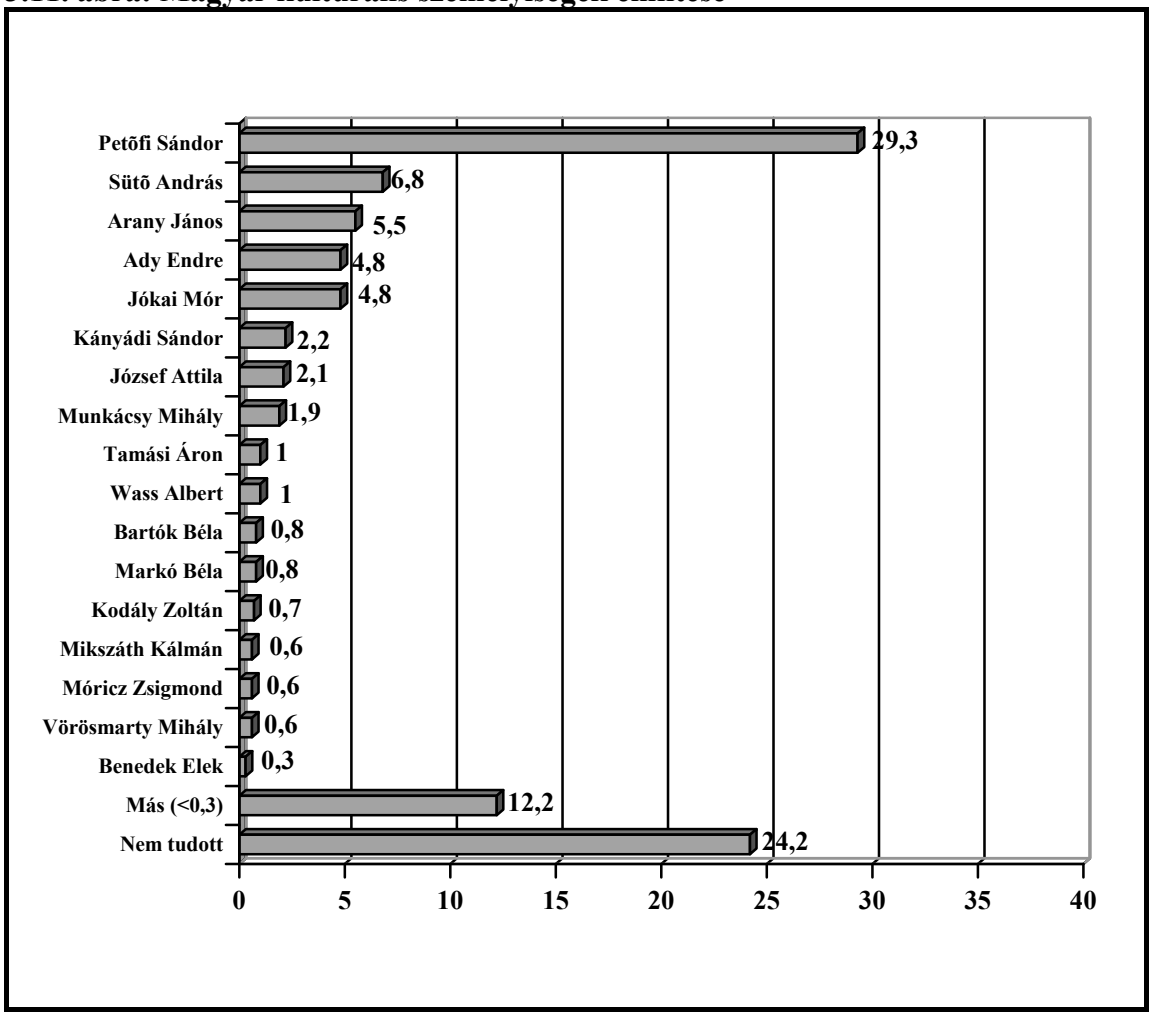

3.12. ábra: Vannak olyan szimbólumok(jelképek), melyek legjobban megjelenítik, képviselik a magyarokat, a magyar nemzetet?

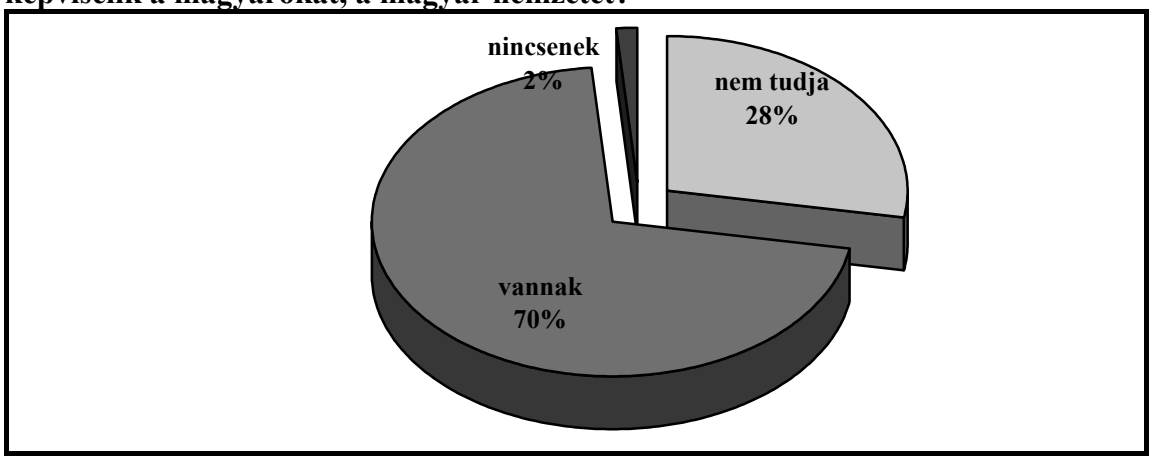

3.13. ábra: Legfontosabb nemzeti szimbólum (jelkép), említések gyakorisága

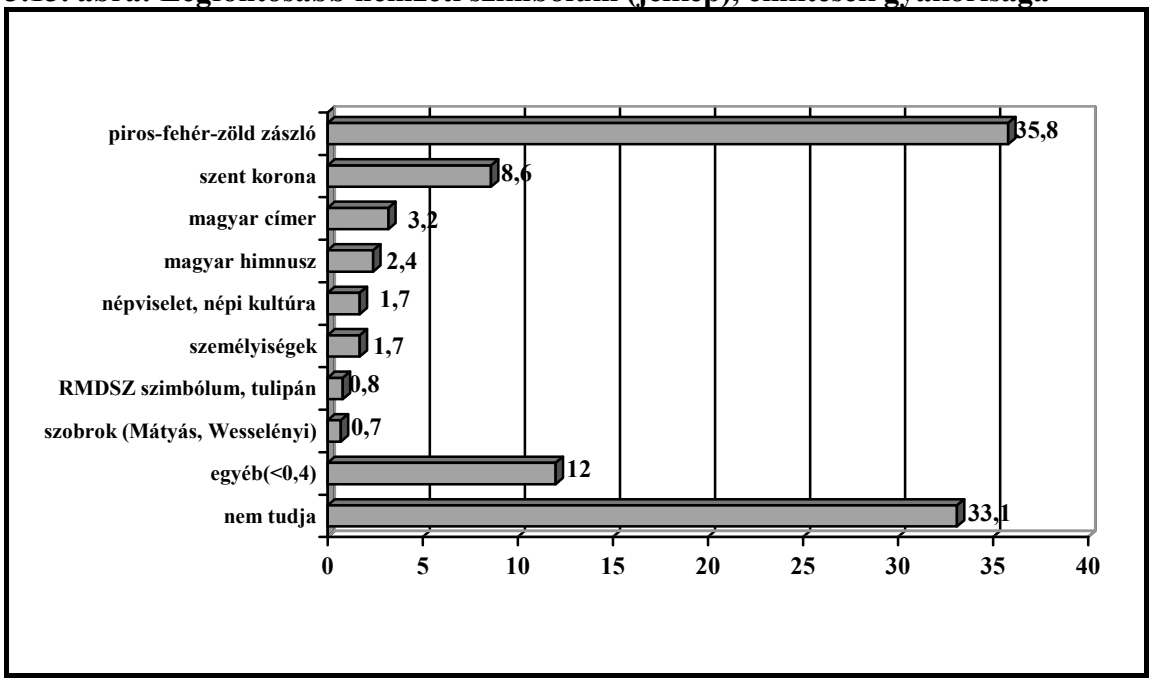

3.14. ábra: Mi határozza meg leginkább az Ön nemzeti hovatartozását?

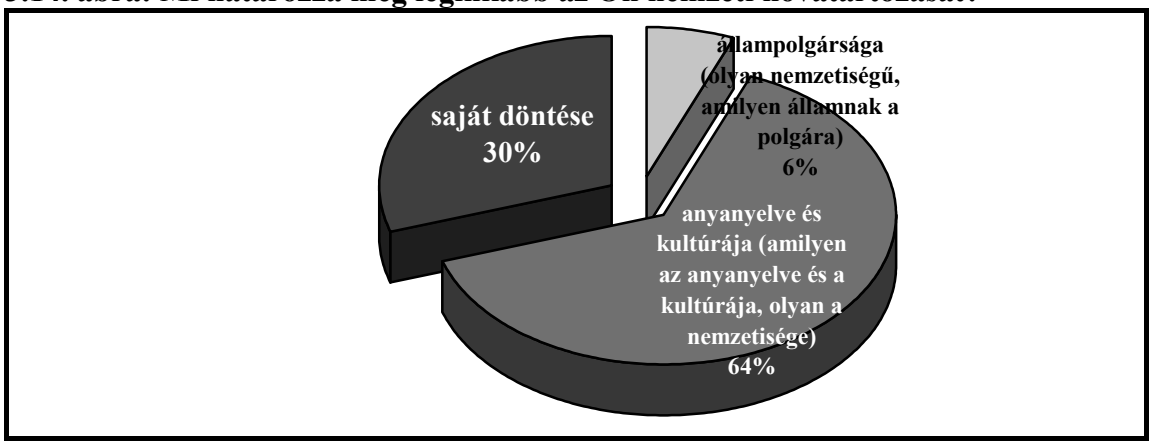

3.15. ábra: Ön szerint a romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek?

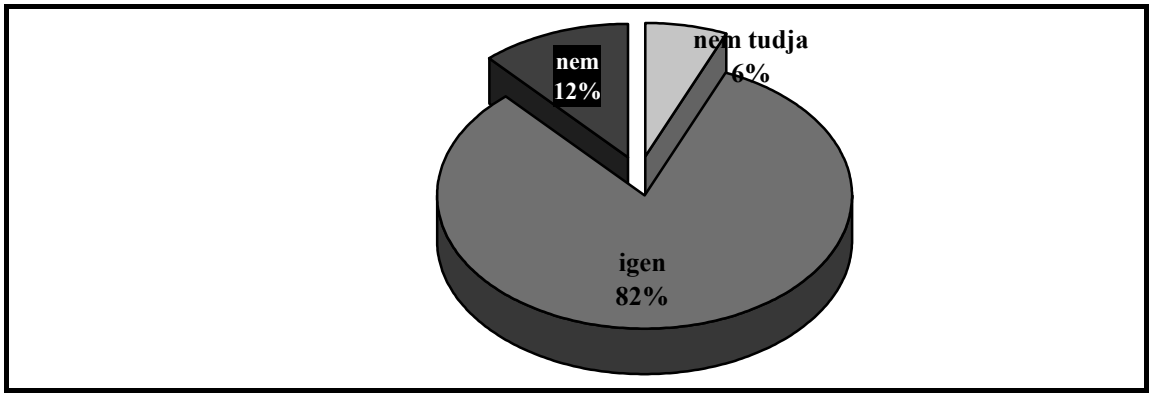

3.16. ábra: Ön szerint a romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a román nemzetnek?

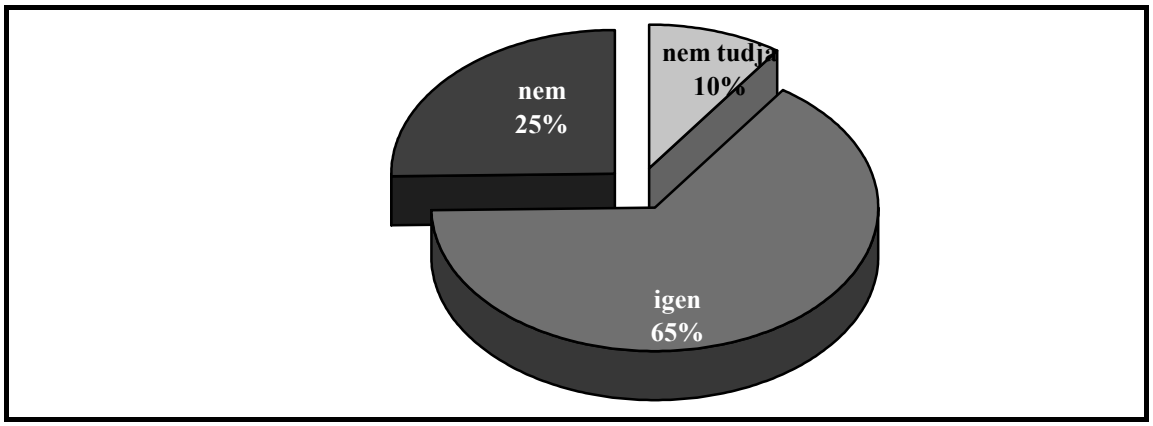

3.17. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a romániai magyarokra?

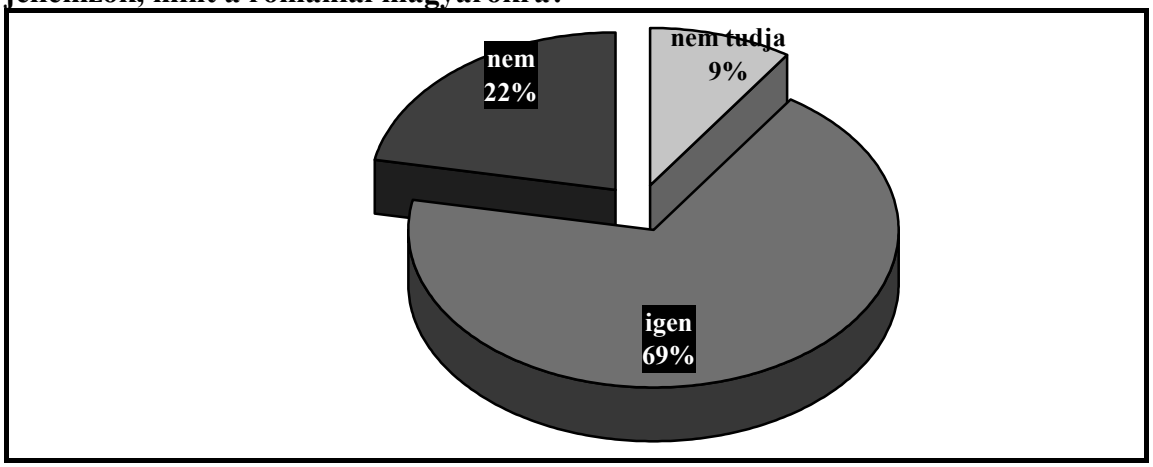

3.18. ábra: Ön szerint a románokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a romániai magyarokra?

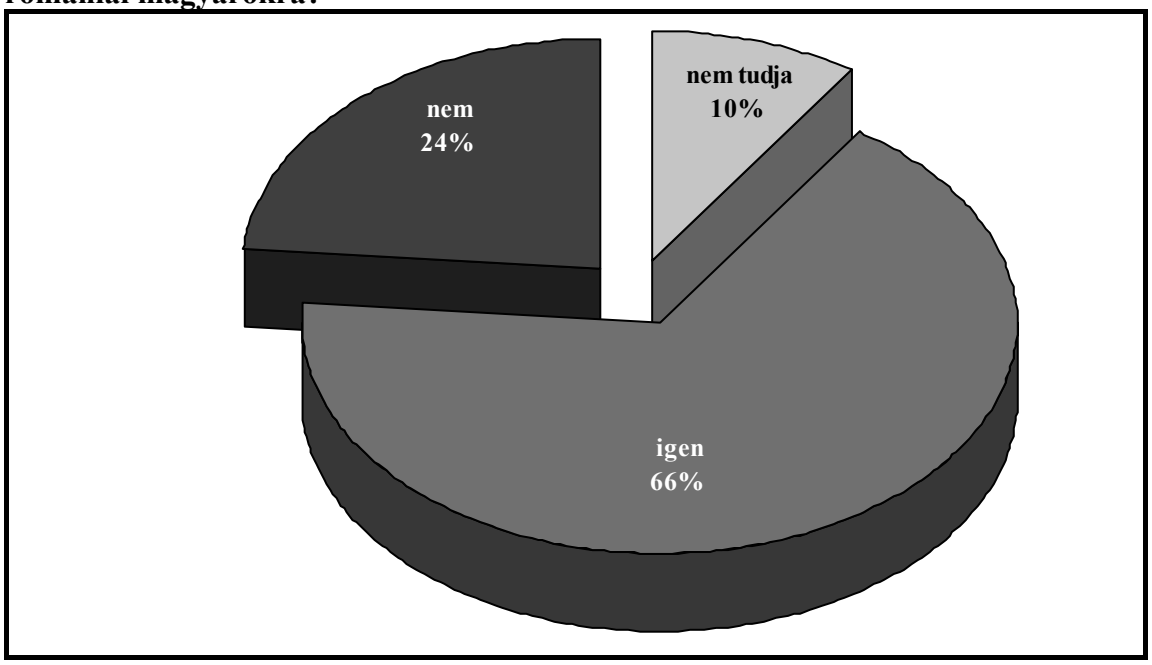

3.19. ábra: Ön szerint a *romániai magyarok, a magyarországi magyarok, illetve a románok* hány százaléka jellemezhető a következő tulajdonságokkal?

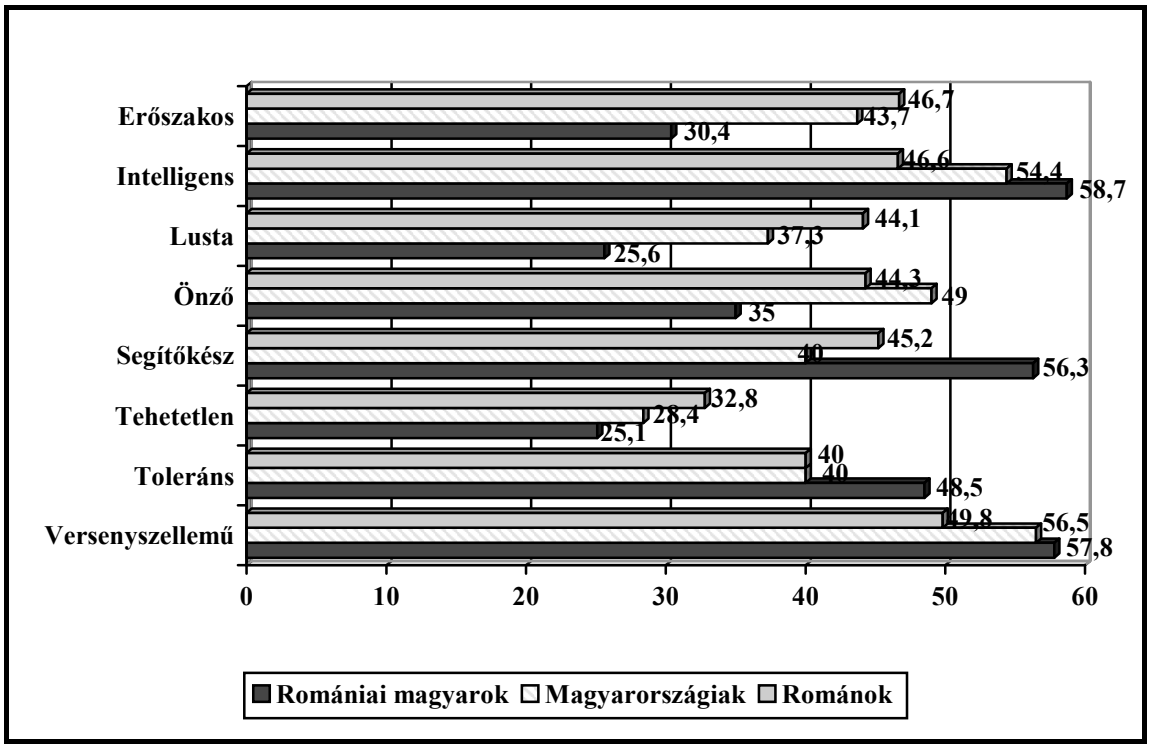

3

.20. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Etnikumok

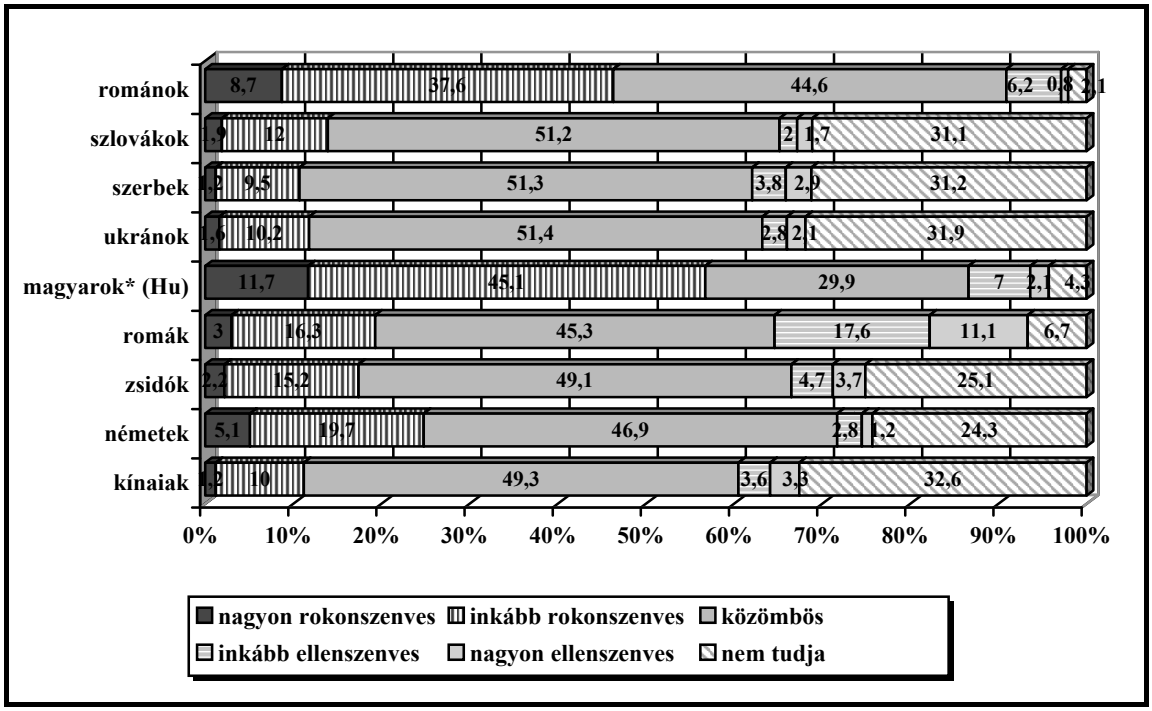

***"Magyarországi magyarok" –ra vonatkozott**

3.21. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Határon túli magyarok

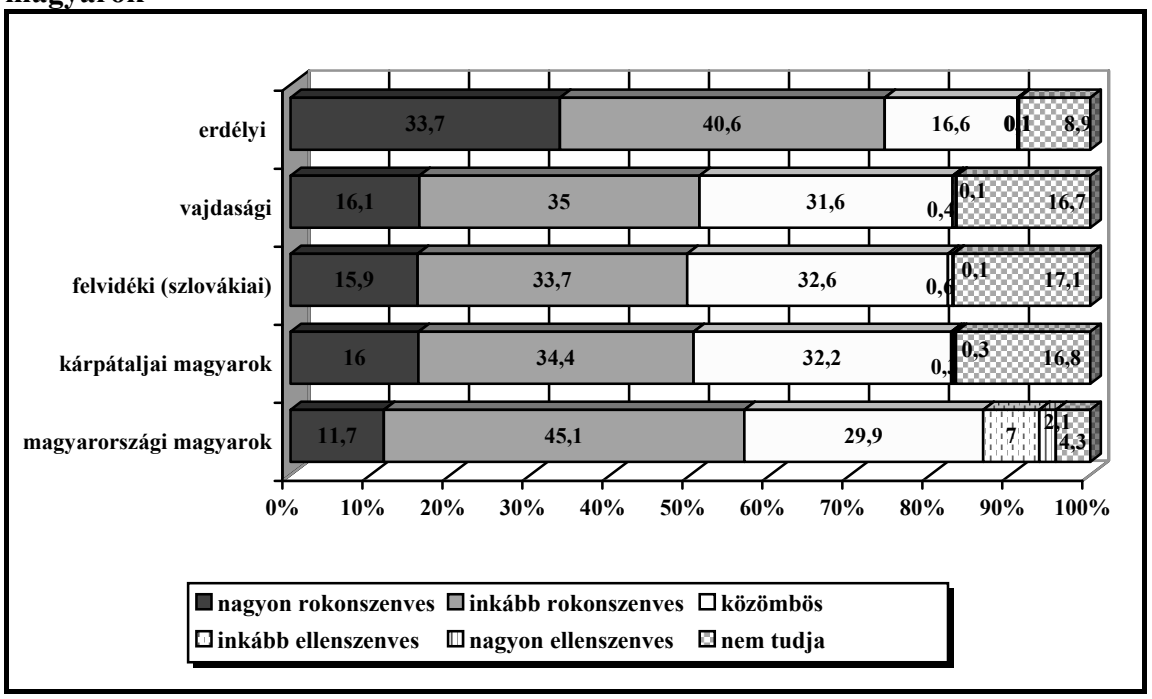

3.22. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Más társadalmi csoportok

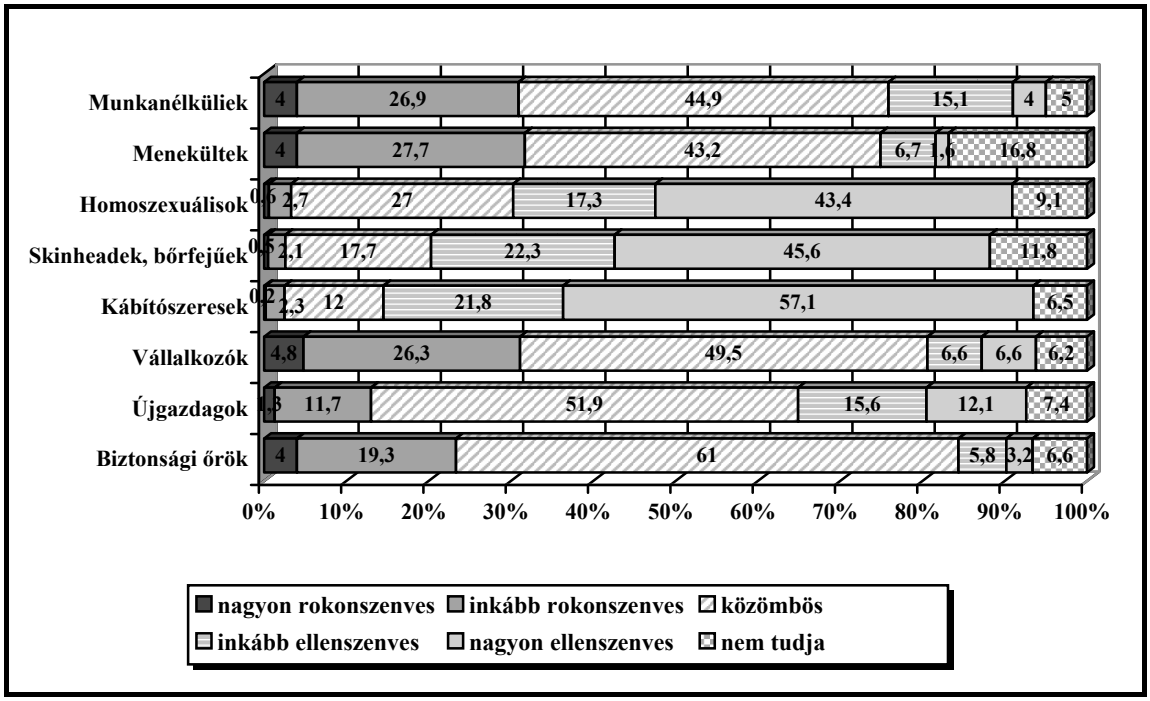

3.23. ábra: Milyen gyakran érte-e önt hátrányos megkülönböztetés (igazságtalanság) az alábbi okok miatt?

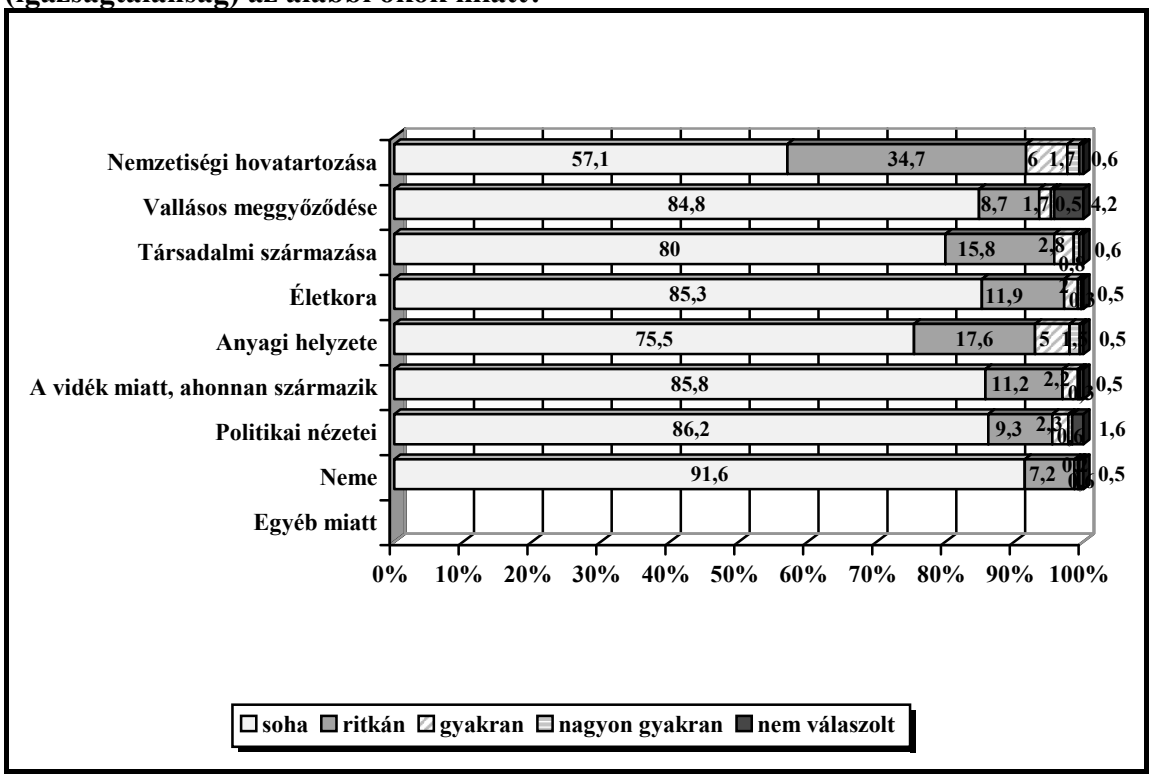

3.24. ábra: Ön szerint akadálya az érvényesülésnek Romániában, ha az ember magyar?

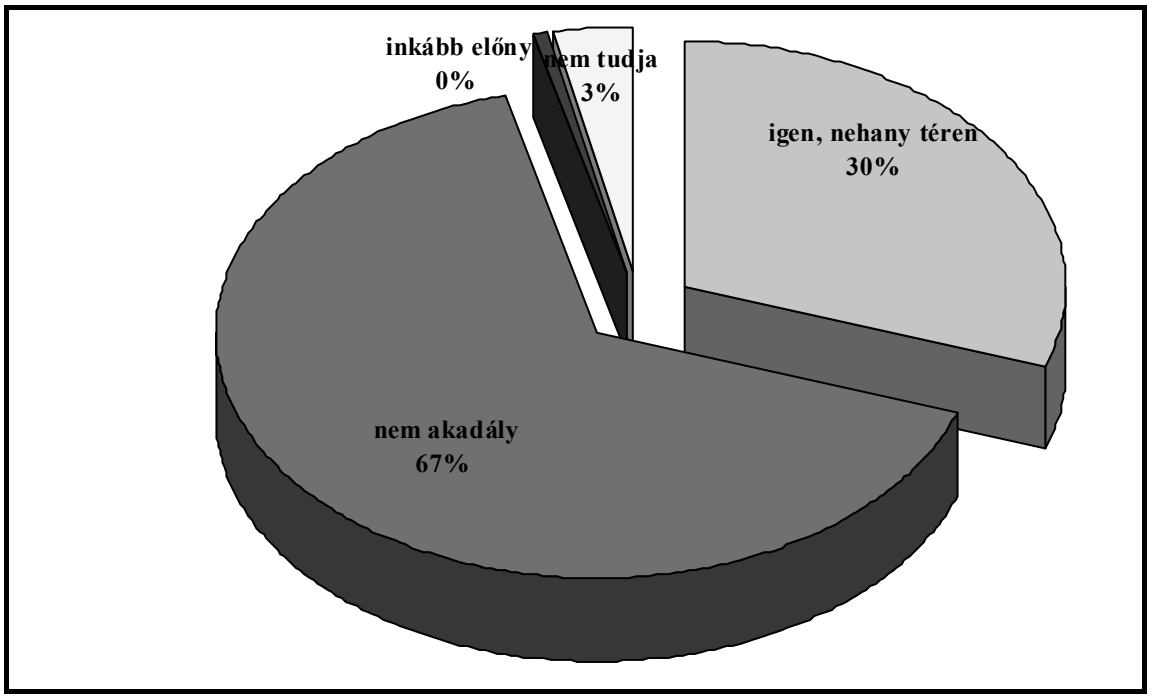

3.25. ábra: Ön szerint ma Romániában hogyan jellemezhető a románok és a magyarok közötti viszony országos szinten? A településen, ahol ön él?

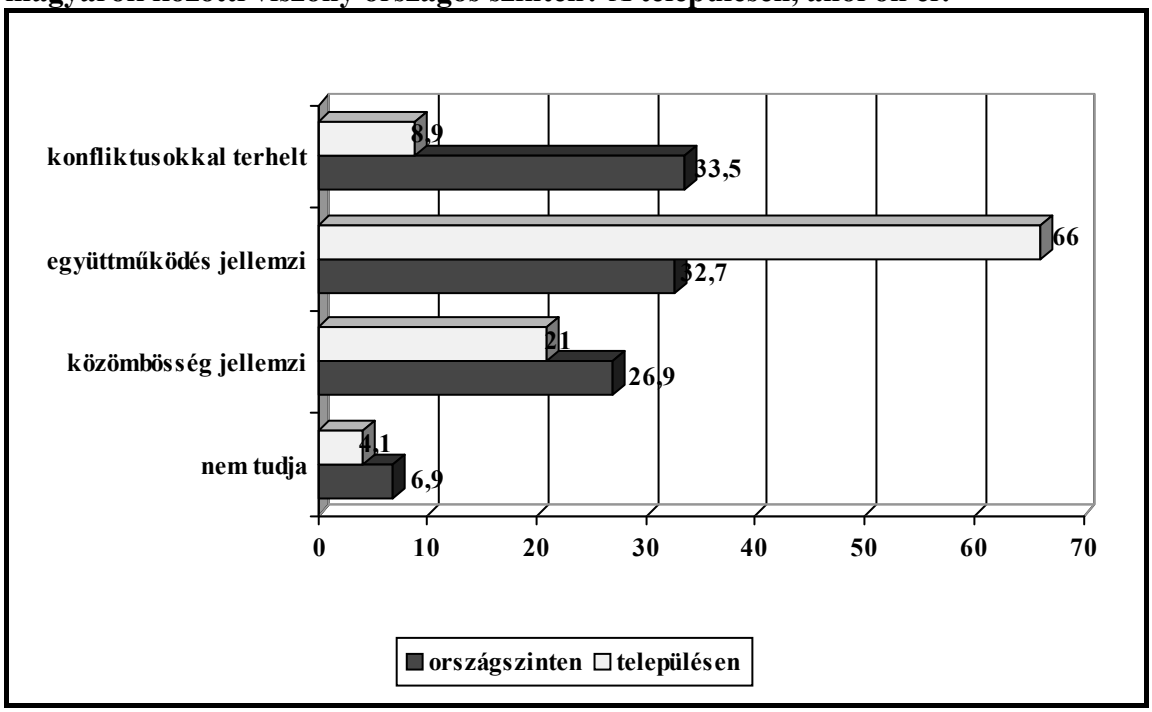

3.26. ábra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

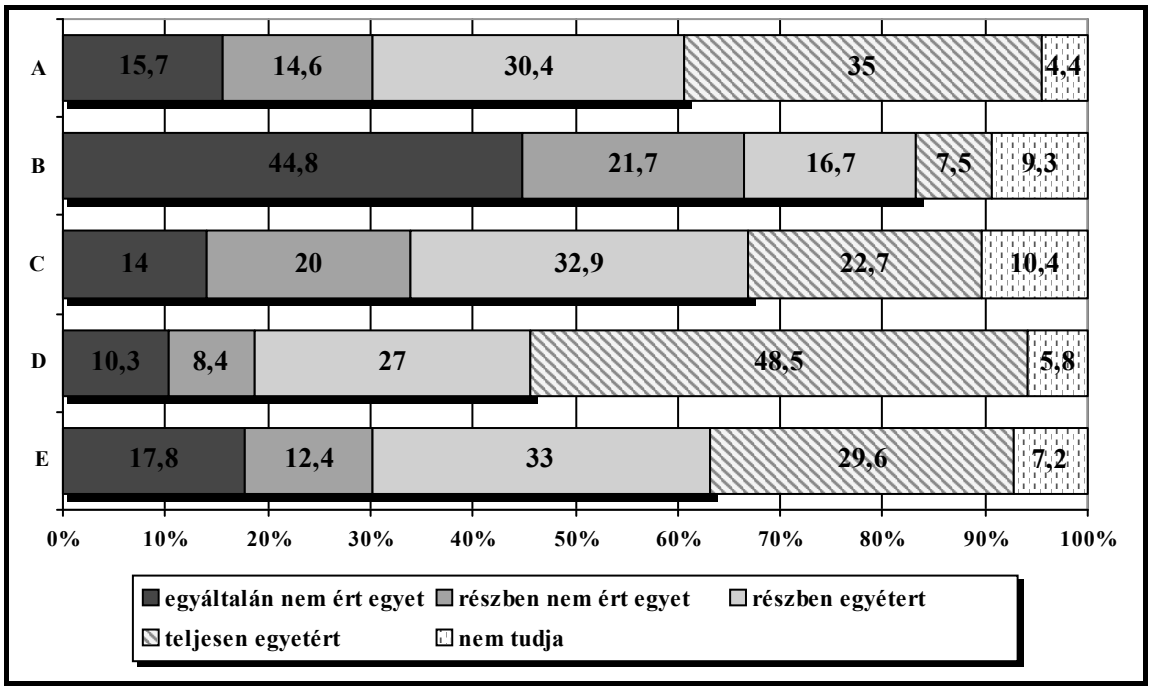

A. Sokkal szívesebben vagyok román állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.
B. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a románok
C. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a romániai magyarok.
D. Az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el.
E. Van néhány dolog Romániában, ami miatt szégyenkeznem kell, hogy ennek az országnak az állampolgára vagyok

4. **Nyelvhasználat**

Megvizsgáltuk az erdélyi magyarság nyelvhasználati szokásait, nyelvismeretét. A válaszoló magyar anyanyelvű népesség 5,9-es, majdnem maximális magyar anyanyelv-ismereti szintjéhez képest, a román nyelv ismeretét illetően a népesség átlaga 4,2, ami azt mutatja, hogy átlagban, kisebb hibákkal jól beszélik a nyelvet, de a szóródás jelentős: míg 8,6 százalék anyanyelvi szinten, 40 százalék jól, helyesen beszéli, a további egynegyedük kisebb hibákkal beszéli, 17 százaléknak kifejezési nehézségei vannak, 7 százalék pedig nem beszéli a román nyelvet. Az idegen nyelveket jól beszélők aránya még az angol esetében is 10 százalék alatt van, a nehézségekkel beszélők további 10 százaléka mellett a többi ennél gyengébben vagy egyáltalán nem beszél idegen nyelveket.

A nyelvismeret tökéletesítésére vonatkozóan, a válaszadók 30–32 százaléka, még ha minden lehetősége meglenne, még akkor sem tanulna meg románul vagy angolul, más idegen nyelvek elsajátítását még ennél is jóval többen utasítanak el. Viszont azok aránya, akik jól szeretnék beszélni a románt vagy az angolt magasabb, 37, illetve 40 százalék körüli.

Gyermekkorában a válaszadók 93 százaléka csak magyarul beszélt otthon a szüleivel, 2 százalékuk pedig inkább, 1 százalék pedig csak románul beszélt, a többi mindkét nyelven.

A családban jelenleg a házastárssal, illetve a gyerekeikkel a válaszadók 81–82 százaléka csak magyarul beszél, 1–2 százalék csak románul, és 2–3 százalékuk inkább románul beszél. A megkérdezettek több, mint 10 százaléka nem válaszolt e kérdésre, mivel nem vonatkozott rá (egyedül él, nincs gyereke stb.).

A válaszolók többsége magánéleti vonatkozásban, azaz barátokkal, szomszédokkal, tévénézéskor, újságolvasáskor többnyire a magyar nyelvet használja, mintegy 30 százalékban mindkét nyelvet, és 10 százaléknál kevesebben vannak azok, akik csak a román nyelvet

használják ezekben a helyzetekben. A külvilág szolgáltatási vagy piaci szereplőivel való érintkezéskor, munkahelyen, bevásárláskor és orvosnál mintegy 40 százalékuk a magyar nyelvet használja, 33–38 százalékuk mindkét nyelvet, és 18–25 százalék között váltakozik a többnyire a román nyelvet használók aránya (4.5. ábra). Legkevesebben a hivatalokban használják a magyar nyelvet, 25,9 százalék, 38,3 százalékuk többnyire a román nyelvet, 35,8 százalékuk pedig mindkét nyelvet használja.

4.1. ábra: Mennyire ismeri/beszéli Ön az alábbi nyelveket? (1 – nem érti és nem is beszéli, … 5 – jól, 6 – anyanyelve)

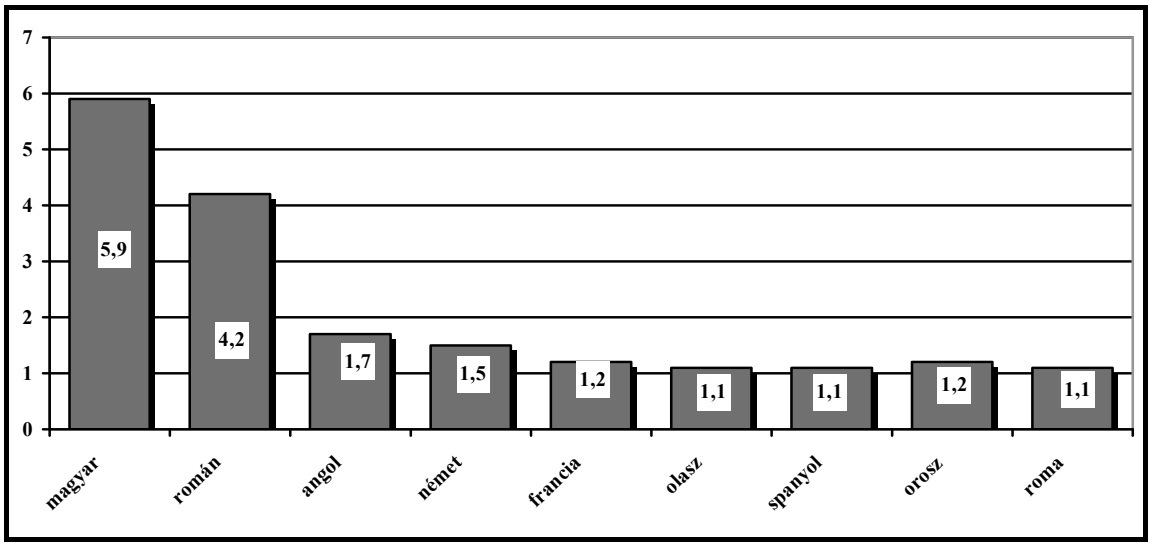

4.2. ábra: Ha minden lehetősége (pl. pénze, képessége, ideje, alkalma stb.) adott lenne, az alábbi nyelvek közül melyiket milyen szinten szeretné beszélni?

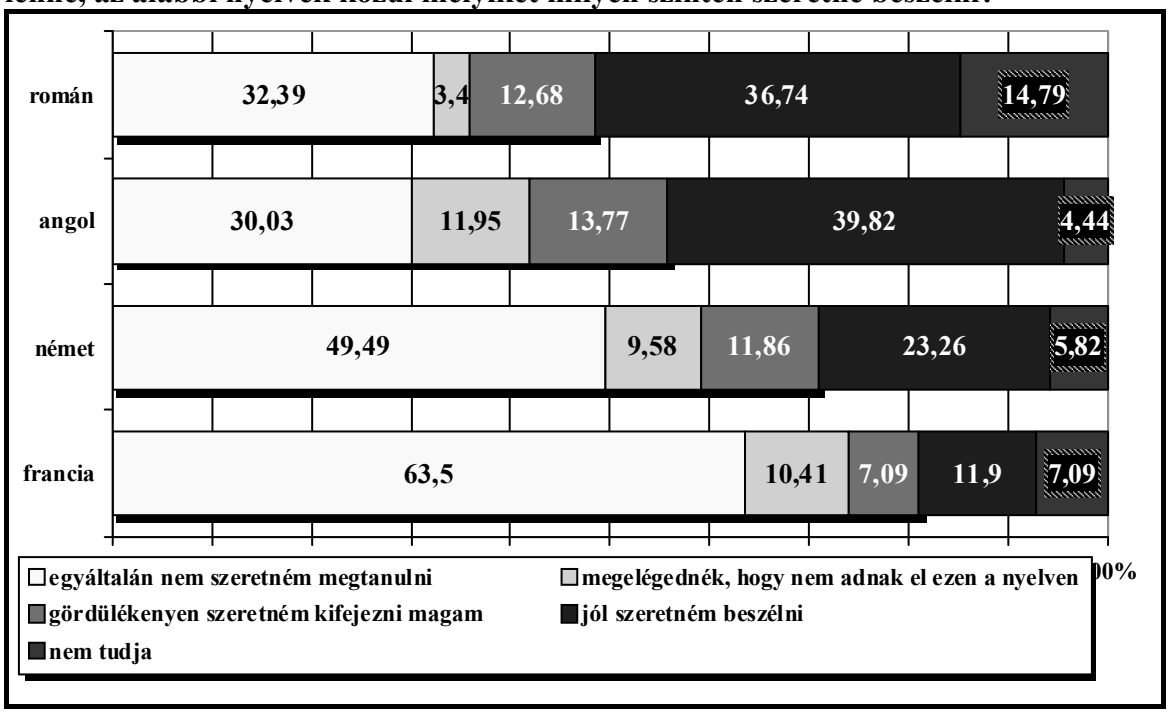

4.3. ábra: Gyermekkorában milyen nyelven beszéltek otthon a szüleivel?

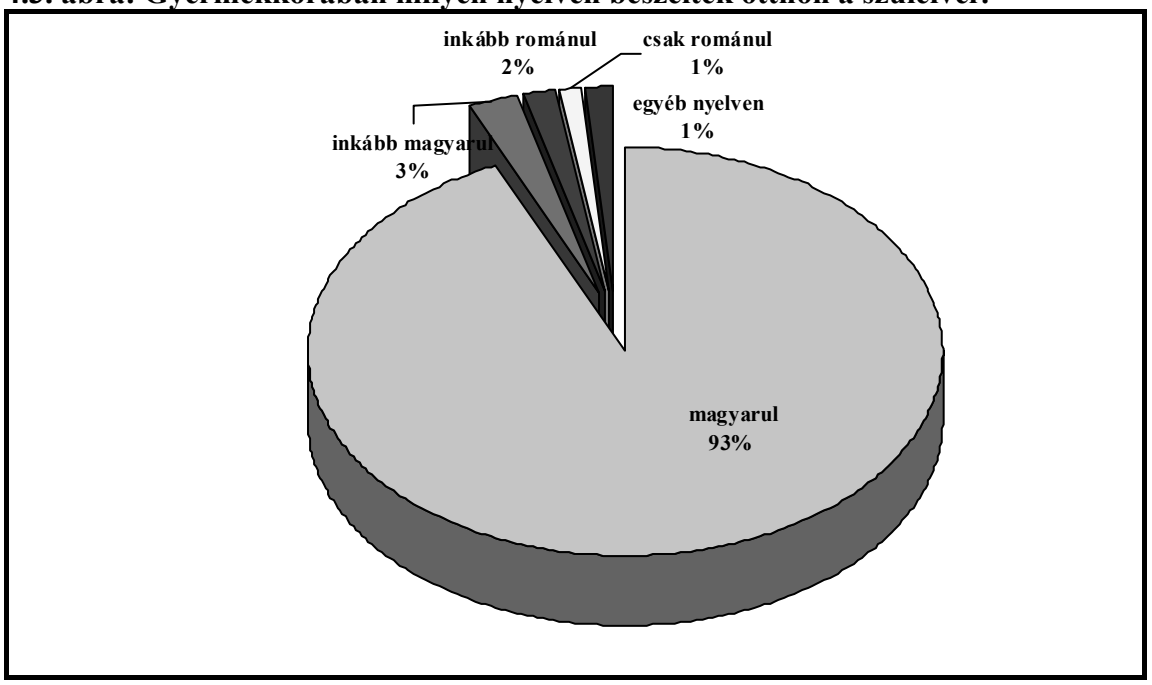

4.4. ábra: Milyen nyelven beszélnek *most* a családjukban?

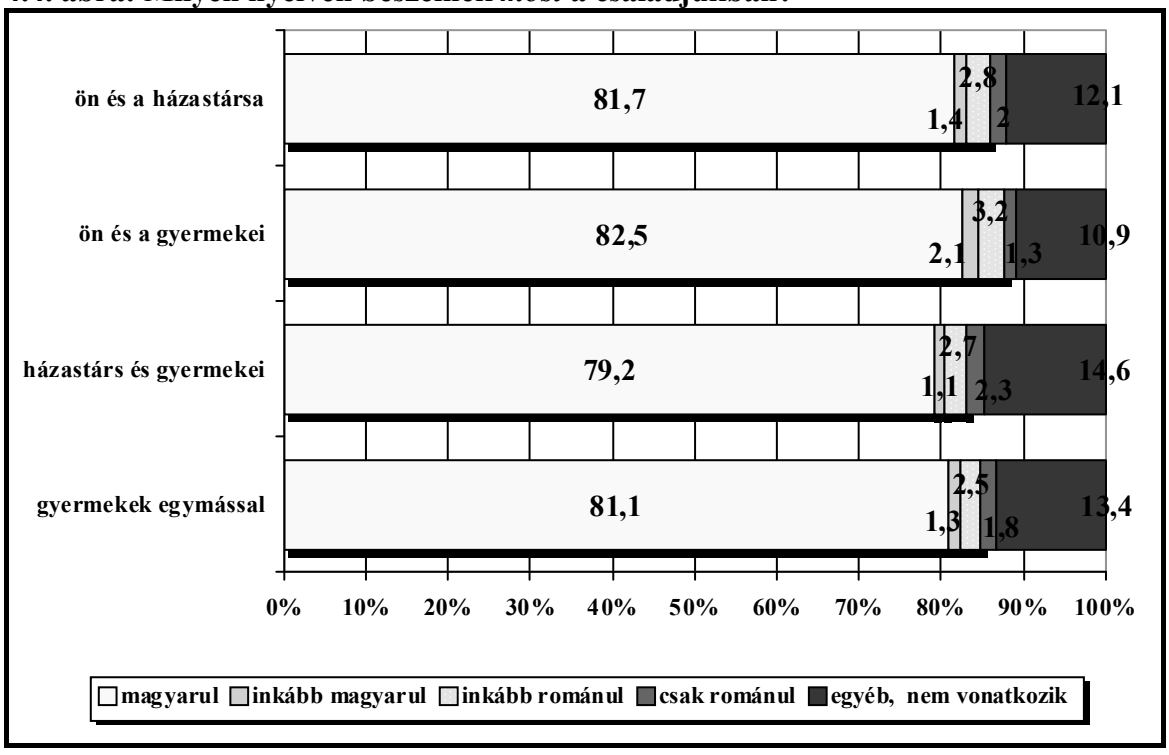

.5. ábra: Milyen nyelvet használ Ön az alábbi esetekben?

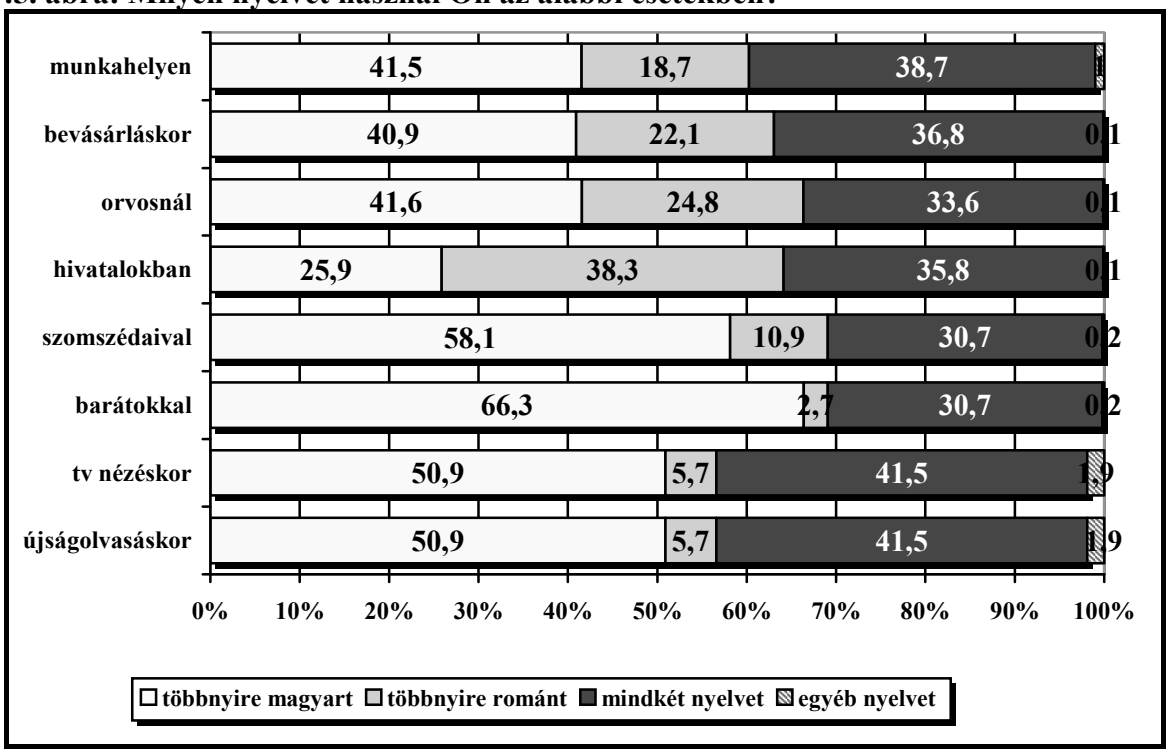

Kiss Dénes

5. Értékrend, vallásosság

Az erdélyi népesség értékrendjében dominálnak a hagyományos értékek: a család, a békesség (békés világ), az istenbe vetett hit, az emberekkel való jó viszony, az igaz barátság, megbecsülés, szerelem–boldogság, nemzet, szabadság, erkölcsösség, hagyományok, munka. Ezekkel szemben az értékpreferencia-listán utolsó helyeken fordulnak elő a változatos élet, a hatalom (vezetésre való jog), a sikerességgel kapcsolatos értékek (siker, célok elérése, szakmai érvényesülés), az önmegvalósítás, de a közösségi problémákkal való foglalkozás is (ami azt jelzi, hogy a nemzet és a hagyományok mint érték mögött aligha áll valamilyen közösség-koncepció).

Szintén várakozásainknak megfelelően a rendszeres vallásgyakorlók többséget képeznek, az összes kérdezettek 60,6 százalék rendszeres templomba-járónak tekinthető (a válaszadók 37,2 százalék hetente jár templomba, ebből 7 százalék hetente többször is, 23,4 százalék pedig havonta legalább egyszer). A vallás fontosságát Erdélyben jól jelzi az is, hogy szinte teljes konszenzus övezi az egyházi szertartások szükségességét az élet nagyobb fordulópontjain: az egyházi temetési szertartás a kérdezettek 97,2 százaléka szerint fontos, az egyházi esküvő pedig 96,7 százalékuk szerint. Az egyházi keresztelő fontosságával ért egyet a népesség legkisebb mértékben, de ez esetben is 93 százalékuk szerint fontos.

A vallásosság magas fokát a templomba járás mellett a vallásgyakorlás egy másik mutatója, az imádkozás gyakorisága is jelzi, a soha nem imádkozók aránya mindössze 2,3 százalék, ezzel szemben a válaszadók 94,8 százaléka hetente imádkozik, ebből 20,1 százalék minden nap, 61,8 százalék bár nem mindennap, de hetente többször is. A vallásosság magas foka mellett az intézményesen ellenőrzött vallásosság itt is visszaszorulóban van, a „maga módján" vallásosság az elterjedtebb: a kérdezettek alig több mint egyharmada (38,4 százalék) vallotta azt, hogy az egyháza szertartása szerint lenne vallásos, 58,6 százalék „vallásos ember a maga

módján". Nem vallásosnak lenni Erdélyben kivételesnek számít (2,3 százalék), ateistának lenni még inkább (0,3 százalék).

Amint az várható volt, a vallásos elkötelezettség a korral csökken. Ez a csökkenés azonban kismértékű, amint az kiderül a *„Mennyire fontos Isten az Ön életében?"* kérdésre adott válaszokból.

5.1. ábra: Kérem, értékelje, mennyire fontosak az Ön életében az alábbiakban felsorolt dolgok!

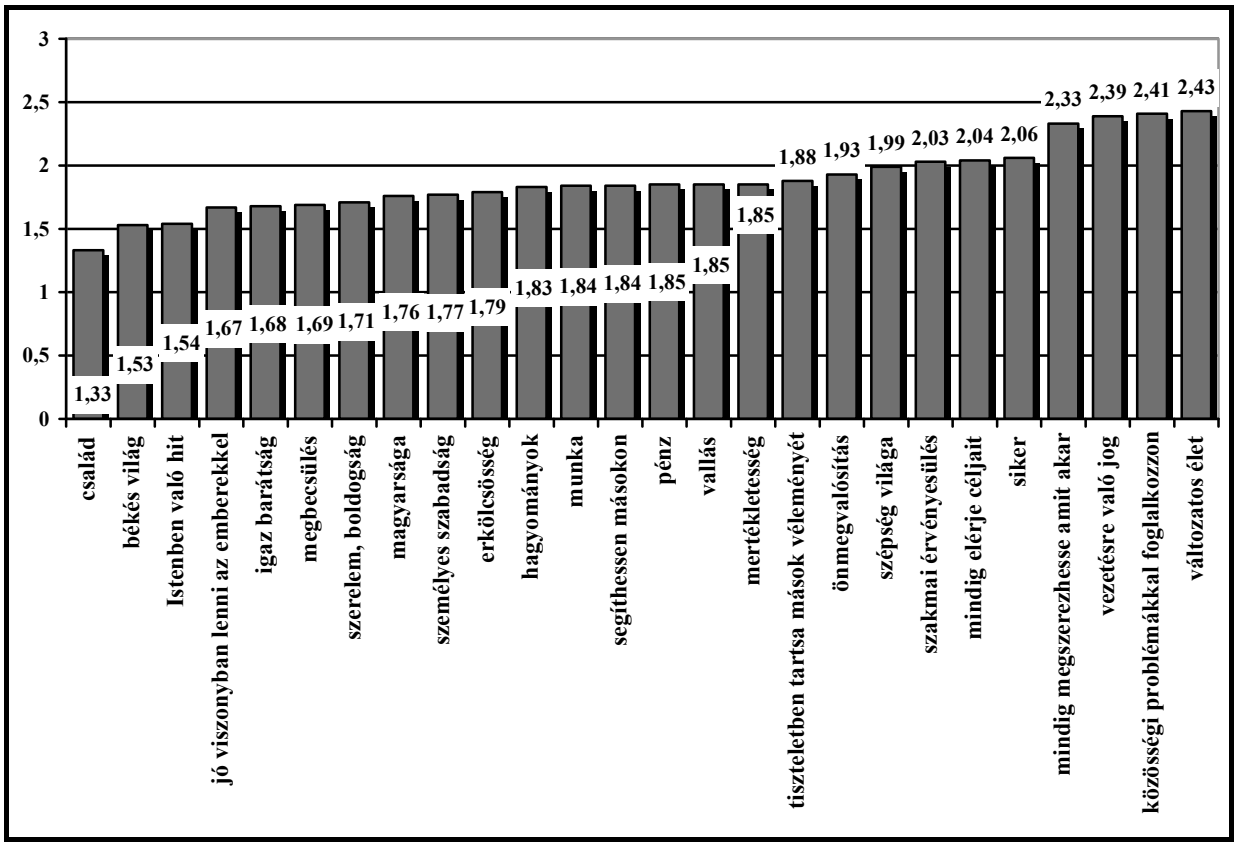

5.2. ábra: Melyik egyházhoz tartozik? (Forrás: Népszámlálás 2002)

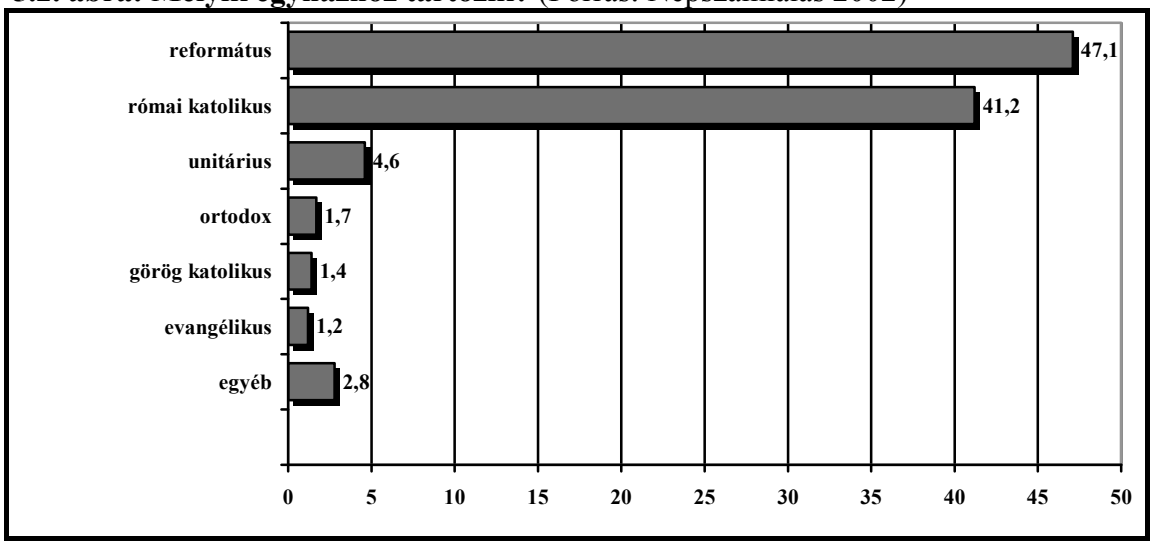

5.3. ábra: Milyen gyakran jár templomba?

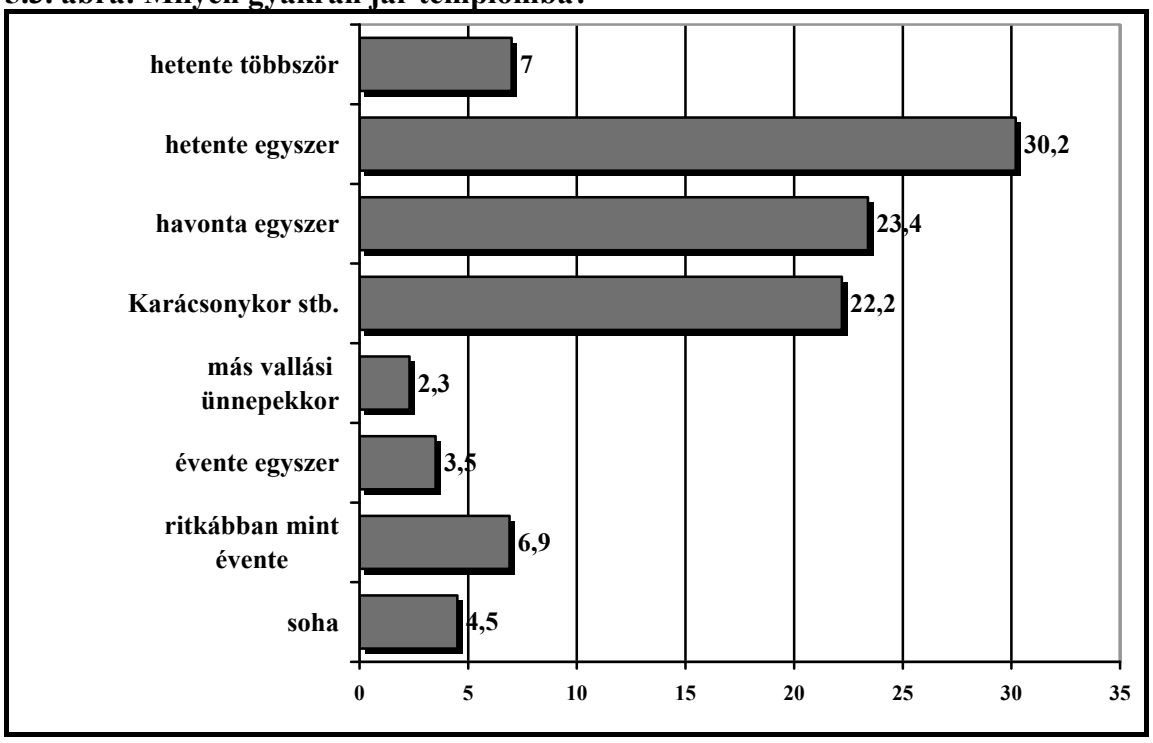

5.4. ábra: Fontos-e, hogy vallási szertartásra is sor kerüljön? (igen válaszok, százalékban)

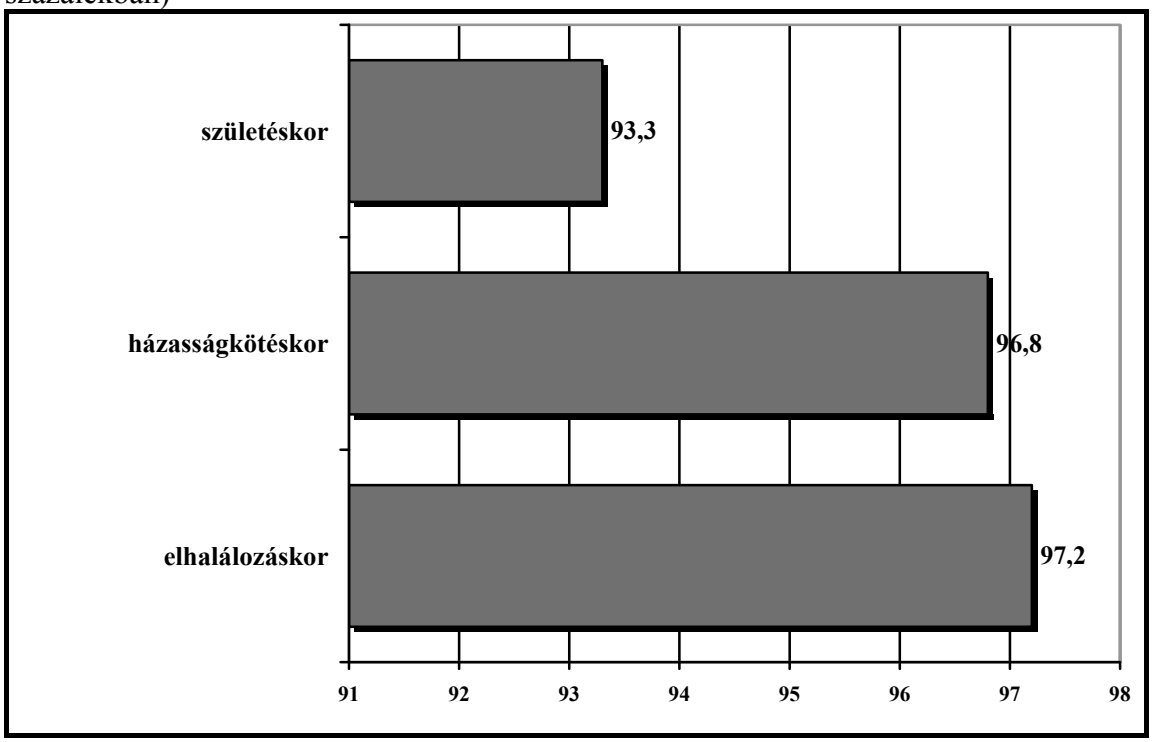

5.5. ábra: Minek tartja magát?

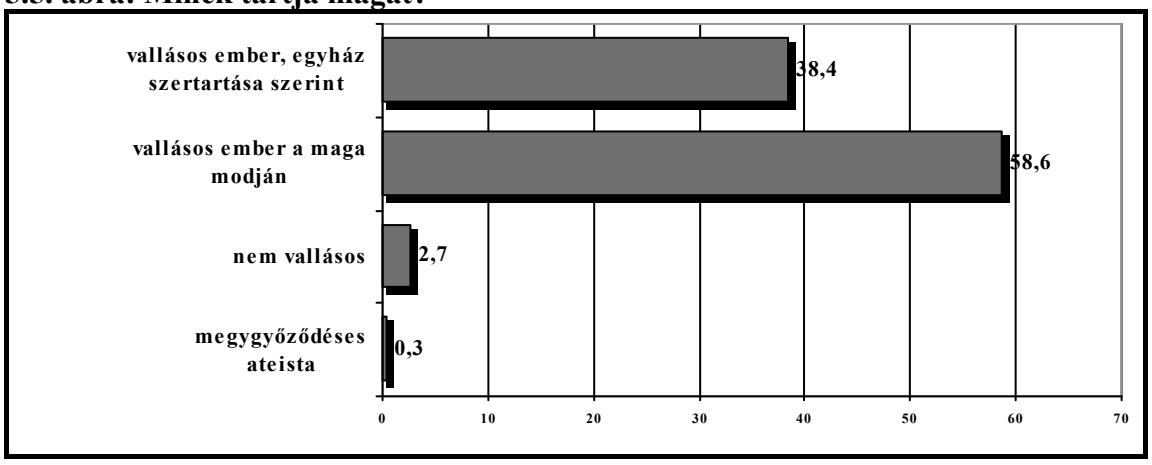

5.6. ábra: Mennyire fontos Isten az Ön életében? Átlagok korcsoportok szerint
(1. egyáltalán nem fontos … 10. nagyon fontos)

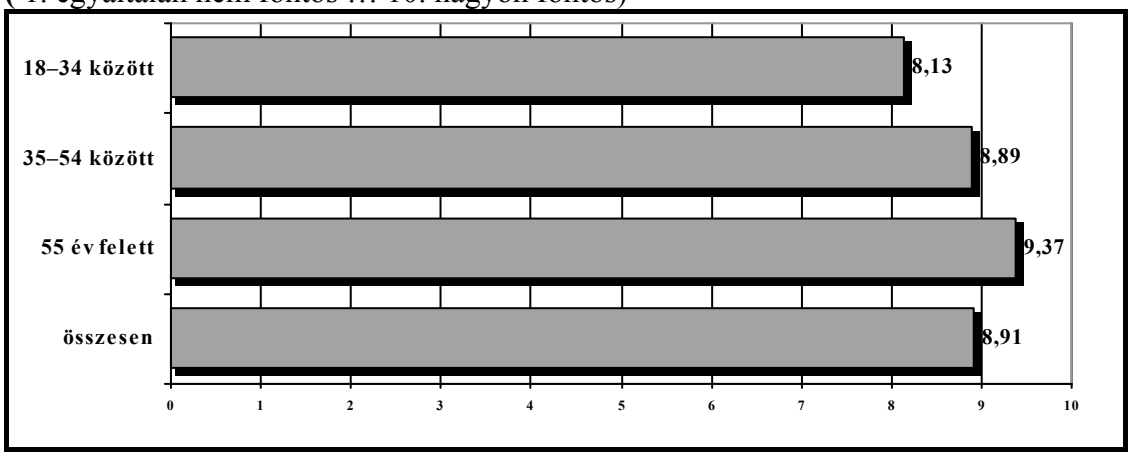

5.7. ábra: Milyen gyakran szokott imádkozni?

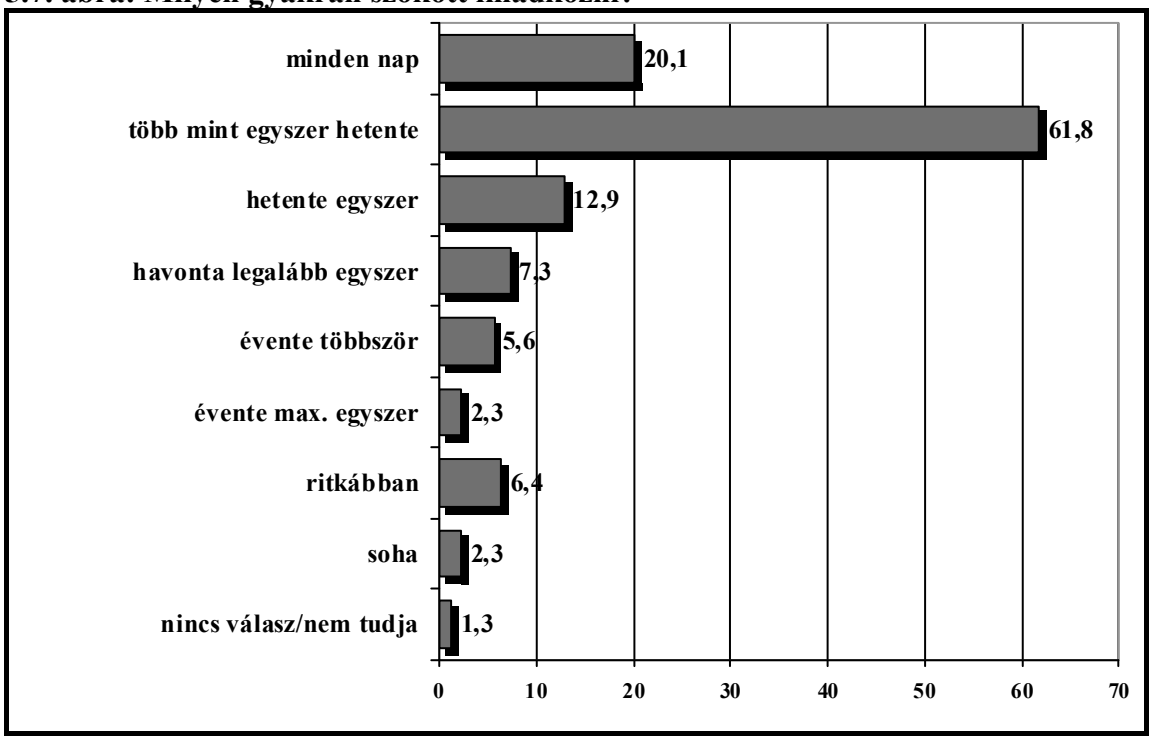

Csata Zsombor

6. Oktatás, képzés

Az erdélyi magyar népességet iskolai végzettség szerint kilenc alcsoportra bontottuk (általános iskola, szakiskola, szakközépiskola, elméleti középiskola, középfokú tanítóképzés; technikum és posztliceális; főiskola, kollégium és tanítóképző főiskola; egyetem; magiszteri valamint PhD szintű képzések). Az intézményes oktatásra vonatkozó adatokból kiderül, hogy az erdélyi magyarok 4 százaléka jelenleg is tanul (6.1. ábra), a tanulmányait már befejezett népesség közel egyharmada csupán általános iskolai, egynegyede pedig szakiskolai oklevéllel rendelkezik (6.2. ábra). Az általános iskolát végzettek körében a nők, a szakiskolát végzettek körében pedig a férfiak vannak többségben (6.3. ábra). A magasabb iskolai szinteken (főiskola, egyetem és posztgraduális képzés) a városon lakó fiatalok egyértelműen felülreprezentáltak, az érettségizettek aránya pedig a középkorú városlakók körében a legmagasabb (6.4.–6.5. ábra). A kor szerinti eltérések a közép- majd a felsőoktatási intézmények fokozatos tömegesedésével és az iskolai életszakasz meghosszabbodásával hozhatók összefüggésbe.

A legmagasabb végzettségre vonatkozó adatok alapján látható (6.6. ábra), hogy az iskolai szinteken felfele haladva egyre kevesebben tanultak magyarul: míg az általános iskolát végzett népesség több, mint 80 százaléka tanult anyanyelvén, a líceumi szinten ez az arány 60 százalék, a felsőfokú oktatásban pedig 40 százalék alá esik.

Vélhetően a rendszerváltás előtti iparcentrikus oktatáspolitikai megfontolásokkal magyarázható az, hogy az egyetemet végzettek körében mindmáig többségben vannak műszaki végzettségűek (18 százalék), szorosan őket követik a közgazdasági (16 százalék), valamint a humán- és társadalomtudományi szakértők (12 százalék, 6.7. ábra).

Adatainkból az is kiderül, hogy az erdélyi magyarok közül az elmúlt két évben csupán minden 10. személy vett részt valamilyen felnőttképzési programban. A programok növekvő népszerűségét jelzi viszont az, hogy ezek többsége az utóbbi négy hétben zajlott/zajlik.

6.1. ábra: Az erdélyi magyarok iskolázottsága (N=885)
a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

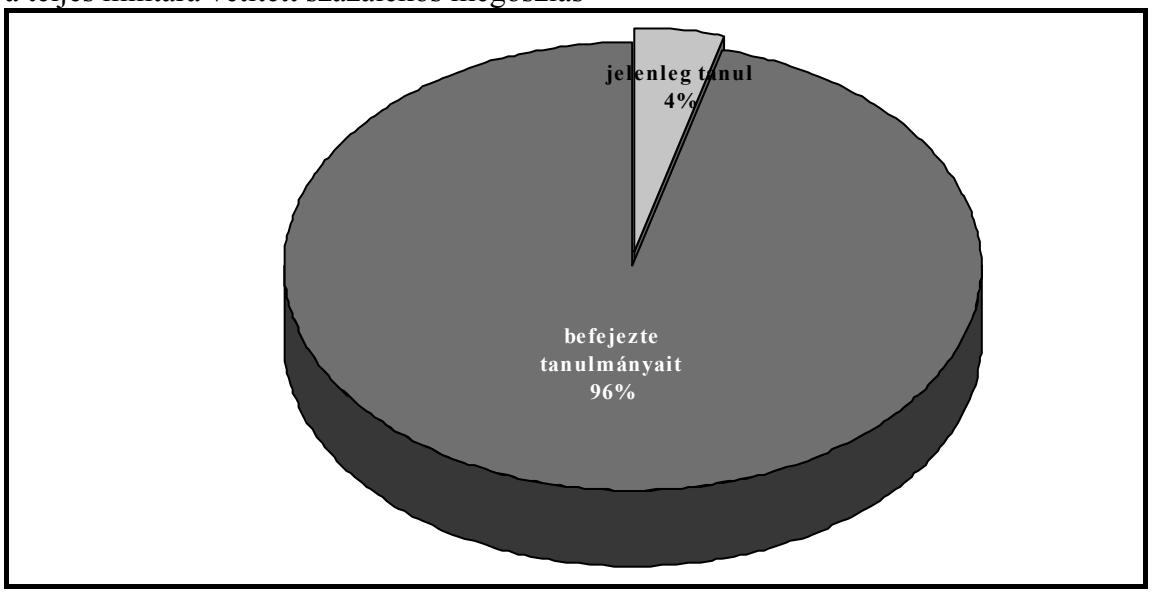

6.2. ábra: A tanulmányaikat befejezett erdélyi magyarok legnagyobb iskolai végzettség szerinti megoszlása (N=885)

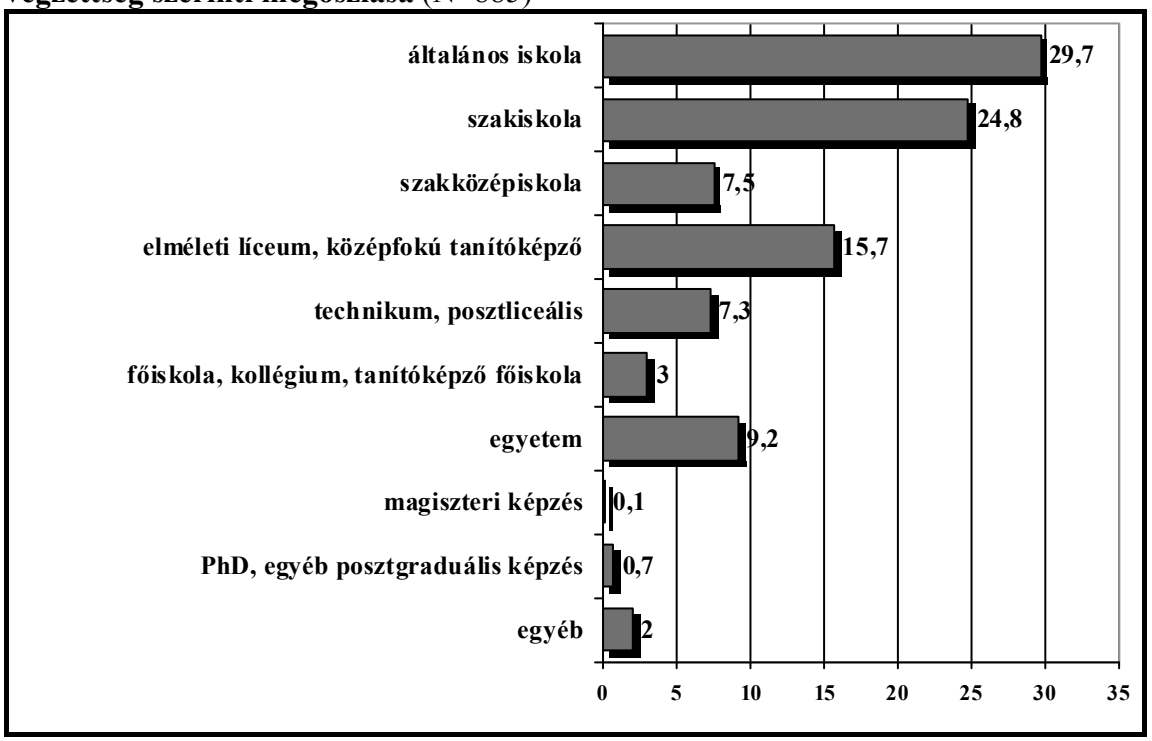

6.3. ábra: Iskolázottság és nemek szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

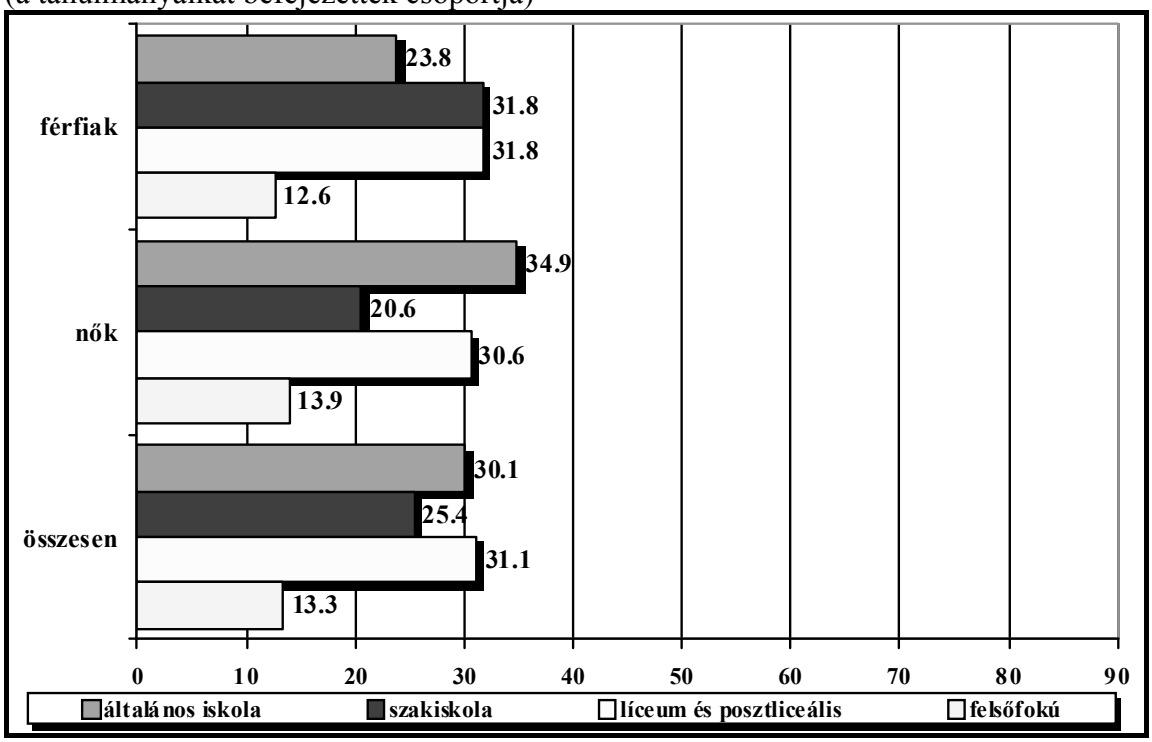

6.4. ábra: Iskolázottság és lakhely szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

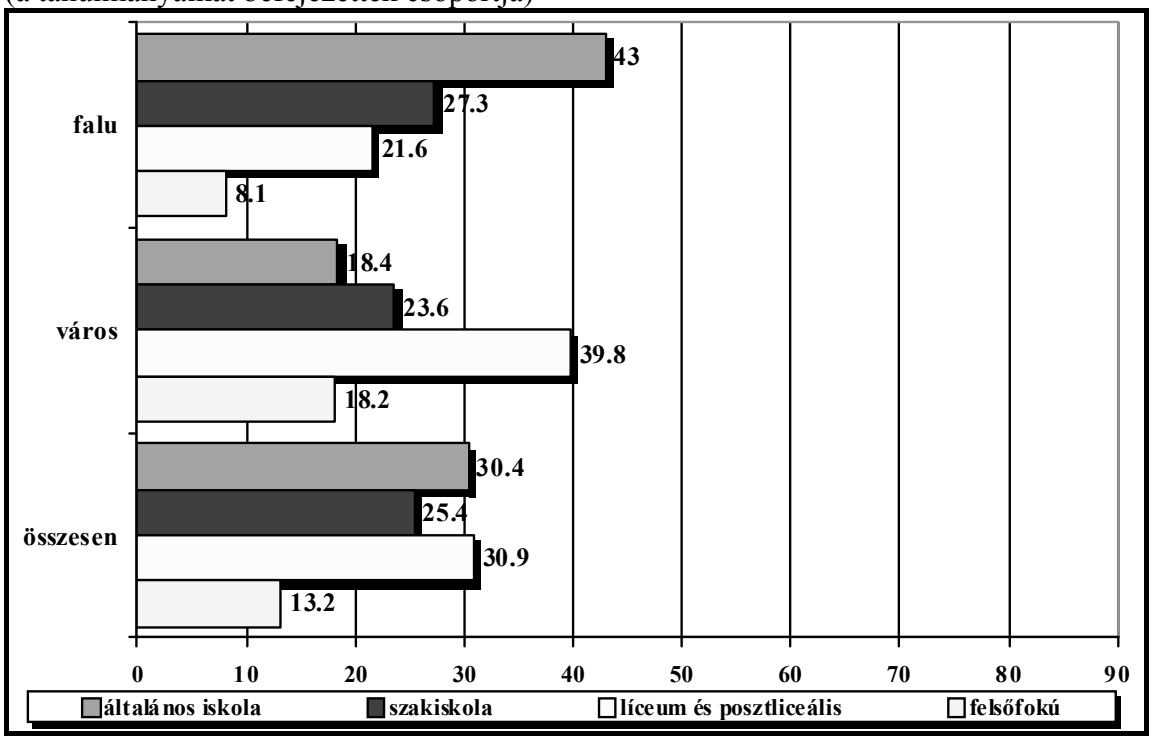

6.5. ábra: Iskolázottság és kor szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

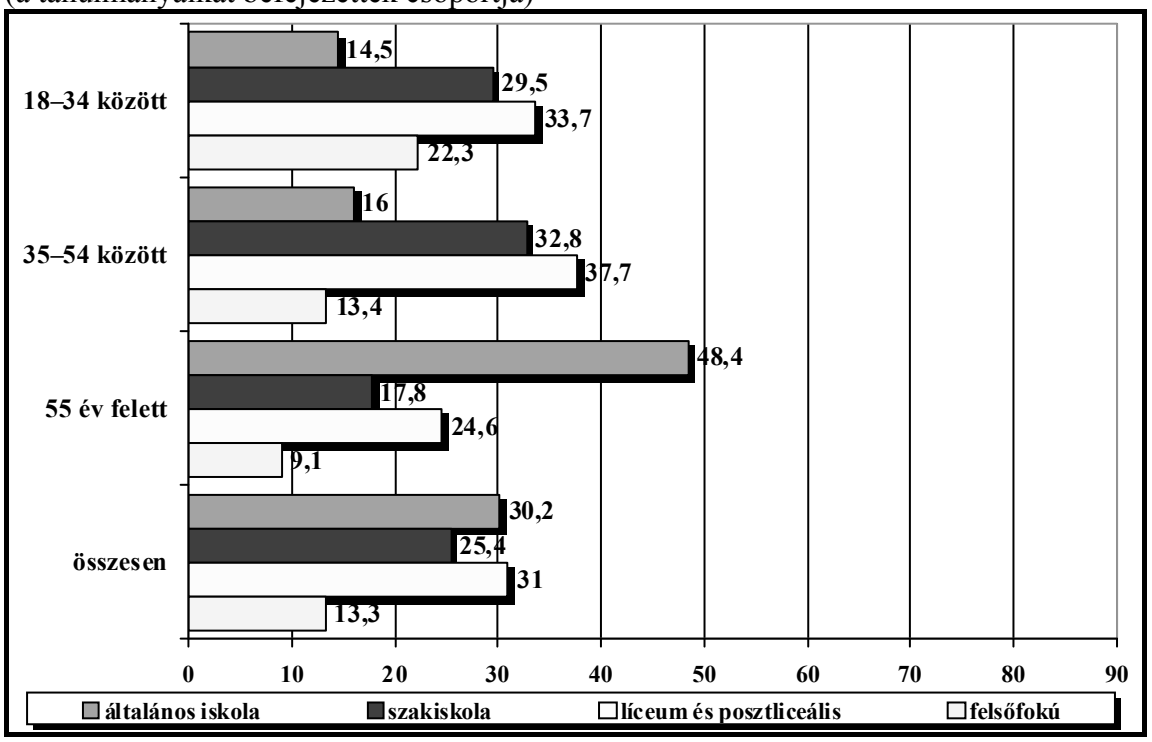

6.6. ábra: Milyen nyelven végezte az iskolát? (a legmagasabb iskolai szinten)

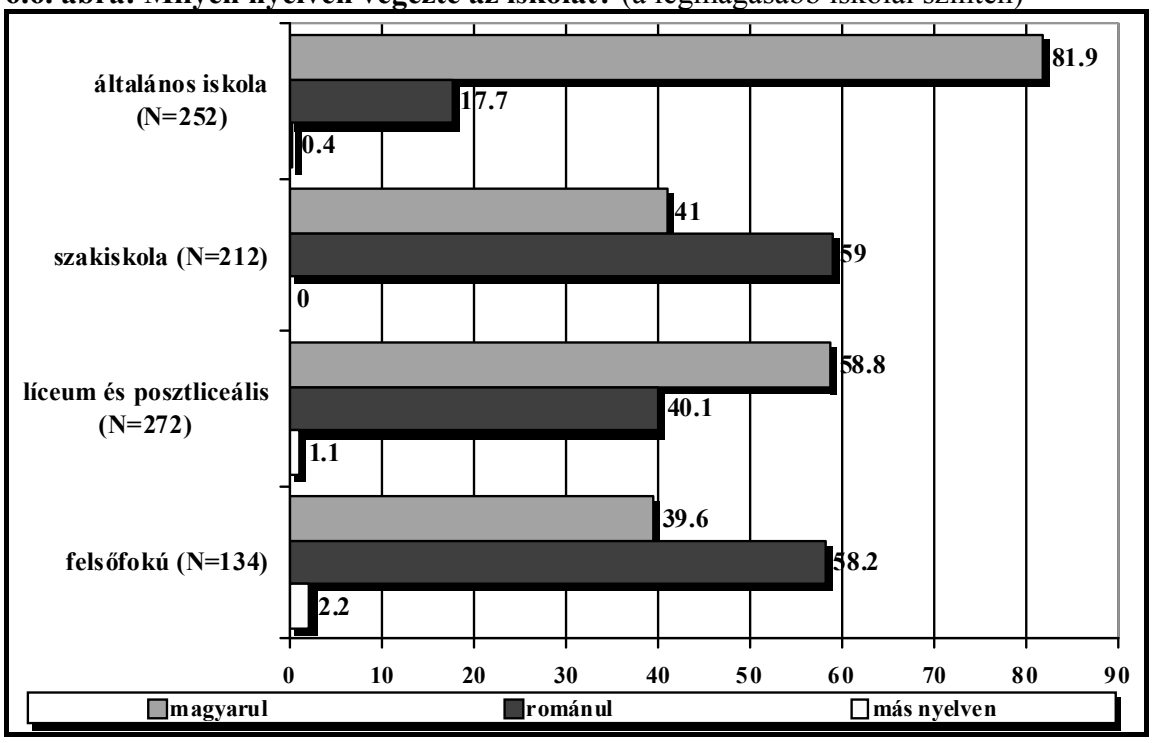

6.7. ábra: A felsőfokú végzettségűek tanulmányágak szerinti megoszlása
(százalékban, N=130)

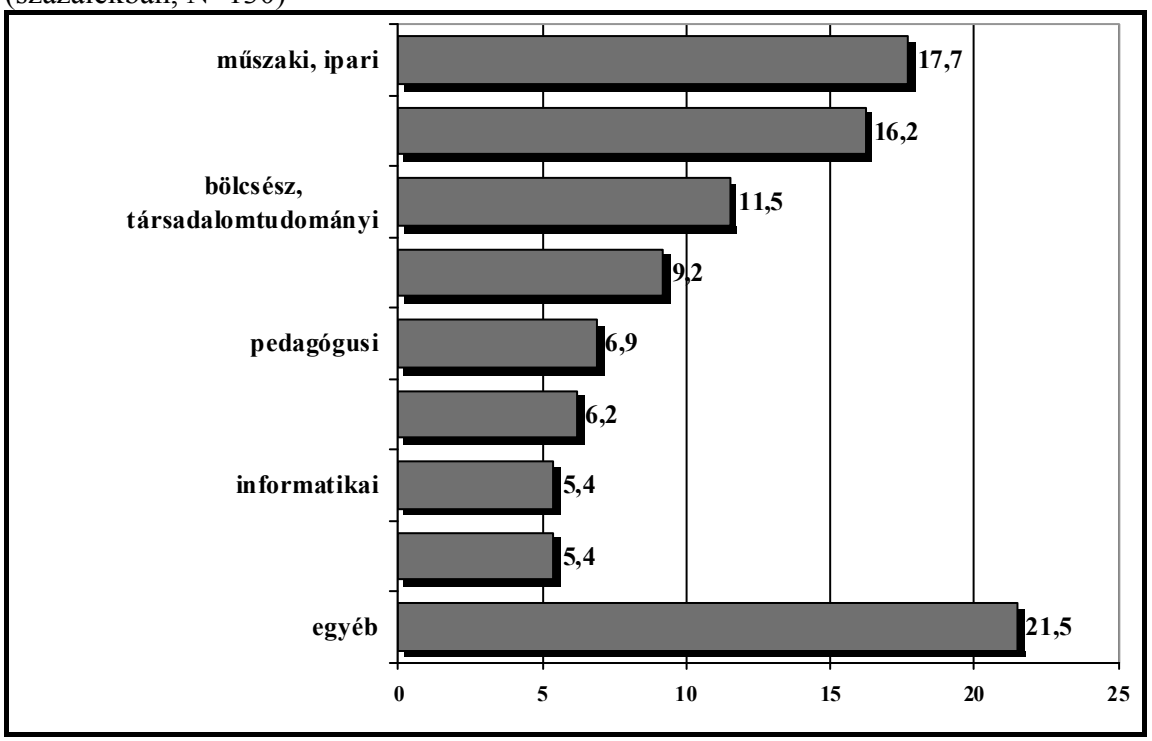

6.8. ábra Az elmúlt 2 évben részt vett-e Ön valamilyen felnőttképzési/továbbképzési programban? (százalékban)

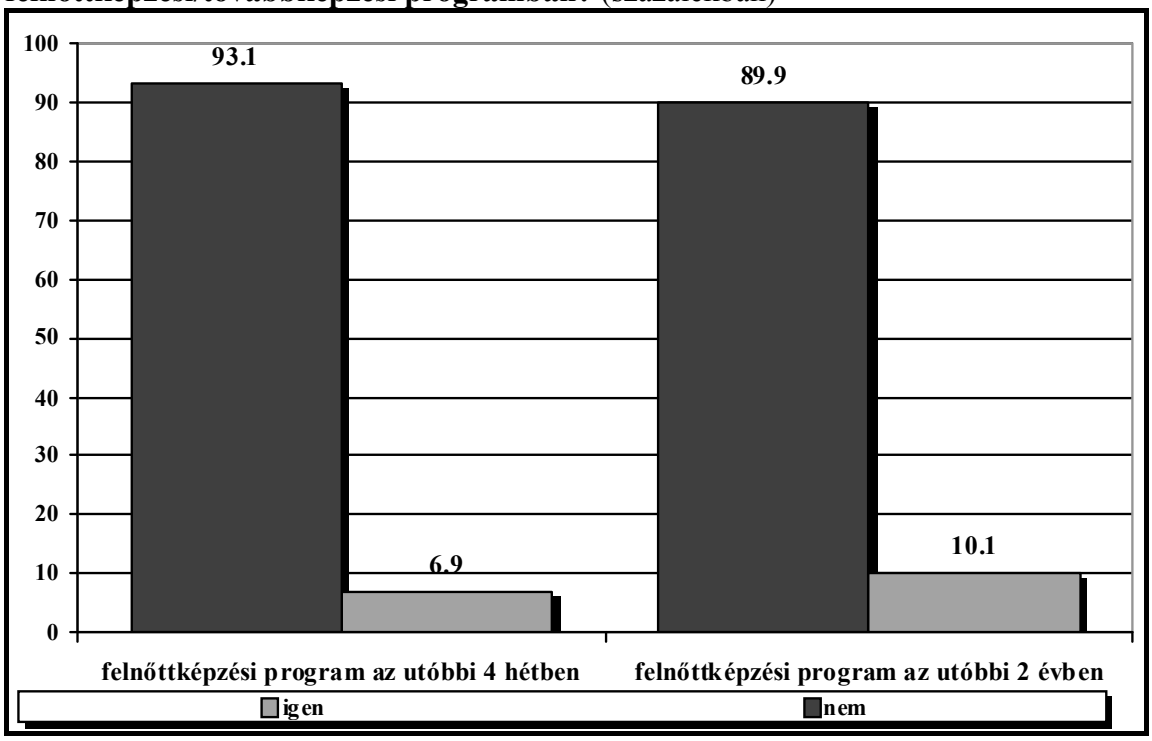

Kiss Dénes

7. Médiahasználat

Az erdélyiek média-fogyasztásában a tévénézés dominál, a kérdezettek 94,7 százalék szokott tévét nézni. A tévénézés mellett fontos helyet foglal el azonban a rádió és az újságolvasás is, mindkettő a válaszadók több mint fele esetében megemlített információforrás. Számítógépet a kérdezettek kevesebb mint egyharmada, 29,5 százaléka használ, internetezni pedig ennél is kevesebben, a válaszadók 22,7 százaléka szokott.

A kérdezés előtti napon tévé előtt töltött percek számát átlagos tévénézési időnek tekintve az erdélyi válaszadók átlagosan megközelítőleg napi két és fél órát tévéznek (2 óra 25 percet). A kevésbé aktív jelenlétet kívánó rádiózás ennél sokkal több idejét fedi le a kérdezetteknek, megközelítőleg napi 8 órán át hallgatnak valamilyen rádiót (476 percet).

Az erdélyi magyarok által leggyakrabban nézett tévé-csatornák között két magyarországi adó, a Duna TV valamint az RTL Klub vezet, amelyeket az összes kérdezettek 28,9 illetve 18,9 százalék-a első helyen említ a gyakrabban nézett tévécsatornák közül. Ezeket a Pro TV követi, 8,8 százalékos említéssel. A leggyakrabban hallgatott rádióadások között a Marosvásárhelyi Rádió magyar nyelvű adása vezet, amelyet a kérdezettek 11 százaléka említett első helyen. Ezt a Kossuth Rádió követi, 6,8 százalékos említéssel, valamint a Kolozsvári Rádió Magyar adása, 4,2 százalékos említéssel. Míg a leggyakrabban hallgatott rádióadások között még jelen van a Kossuth Rádió, az írott sajtóban már teljesen dominálnak

a regionális sajtótermékek: a leggyakrabban említett újságok a Háromszék, a Bihari Napló és a Népújság,

A kérdezettek mindössze 17 százalékának van otthoni internet-csatlakozása, ezek kétharmada (68 százaléka) szélessávú csatlakozás. Az összes válaszadó 17 százaléka legalább hetente szokott internetet használni. A legtöbben levelezésre használják az internetet (az internethasználók 83,4 százaléka), ezt a különböző közintézmények honlapjainak a látogatása követi (75,4 százalék), valamint a chatelés. Rádiót az internetezők 35,6 százaléka hallgat internetről. Az internethasználat helyét illetően az otthoni internetezés szinte az összes internetező válaszadóra jellemző (96,7 százaléka), ezt a munkahelyi valamint az iskolai vagy egyéb oktatási intézményekben való internet-hozzáférés gyakorisága követi (60 illetve 42,4 százalék).

7.1. ábra: Médiahasználat médiatípusok szerint (igen válaszok, százalékban)

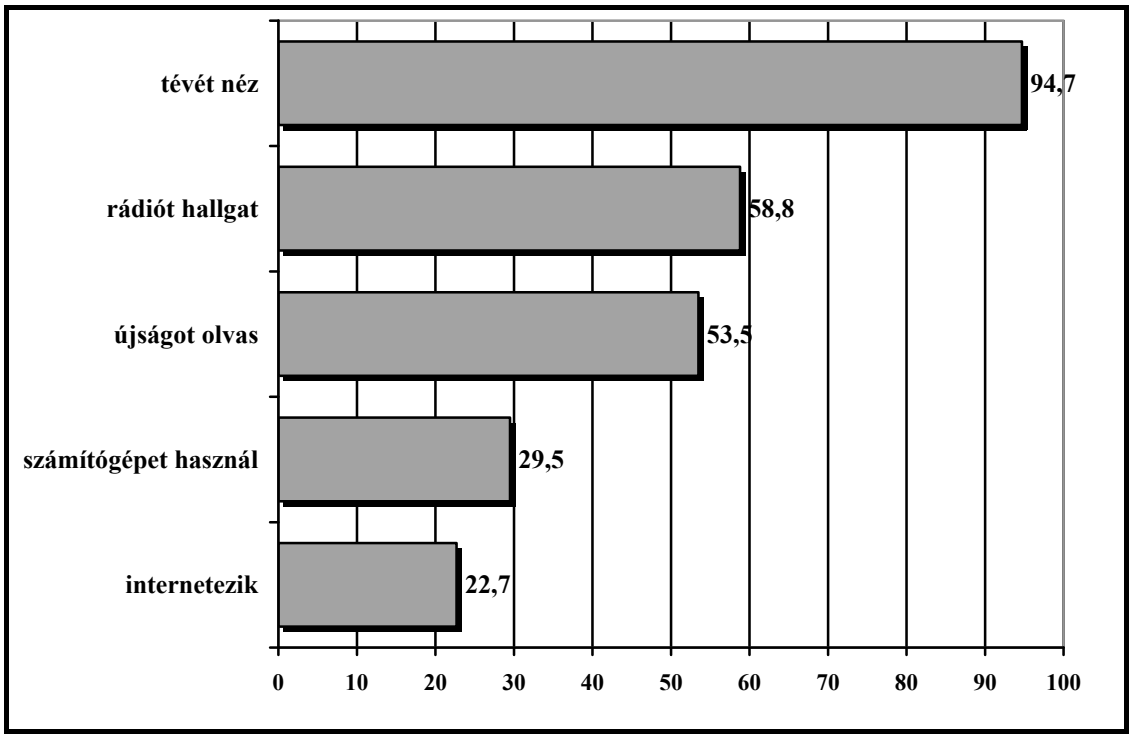

7.2. ábra: Médiahasználat gyakorisága (Tegnap mennyi időt nézett tévét, illetve hallgatott rádiót? – átlagban, perc)

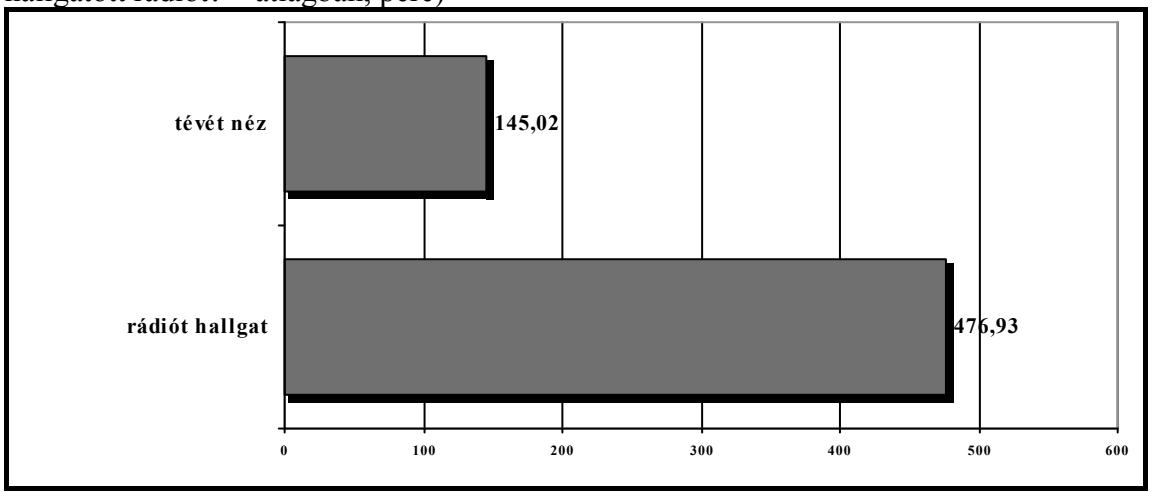

7.3. ábra: Leggyakrabban nézett TV csatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

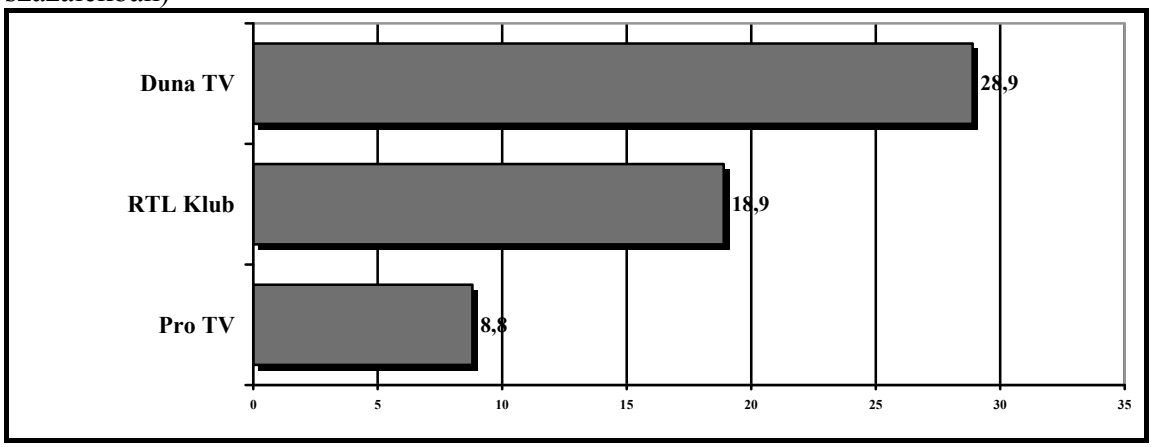

7.4. ábra: Leggyakrabban hallgatott rádiócsatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

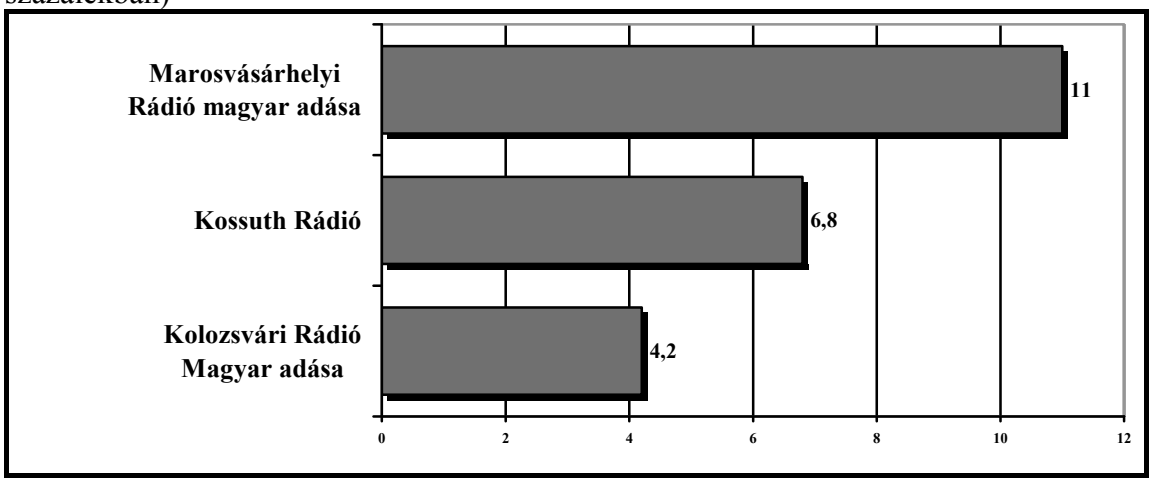

7.5. ábra: Leggyakrabban olvasott újságok (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

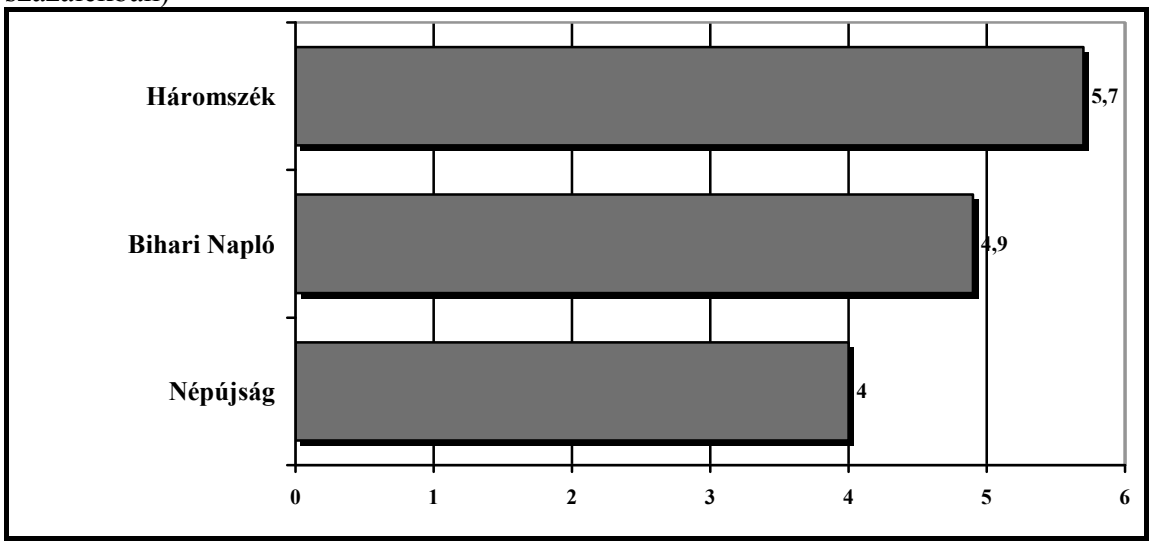

7.6. ábra: Van internet-csatlakozása otthon?

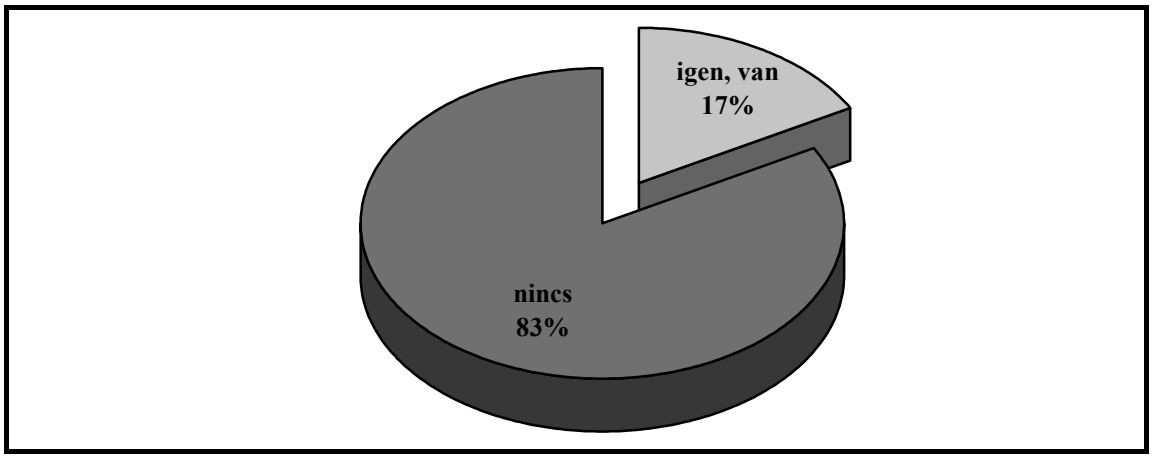

Igen – 26,5 százalék

7.7. ábra: Internet-csatlakozás típusa, százalékban (N=191)

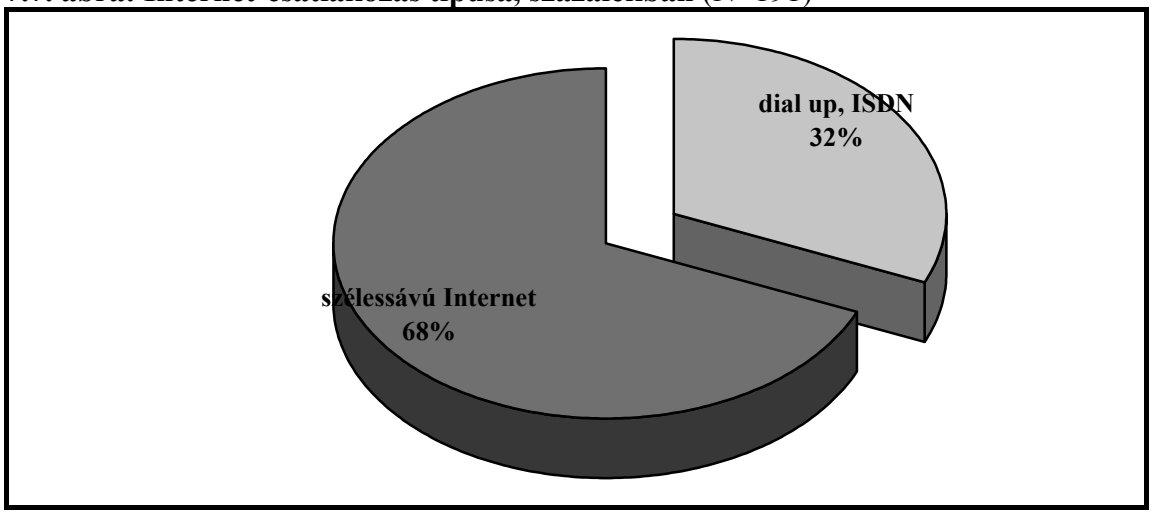

7.8. ábra: Milyen gyakran használ internetet? – százalékban (N=194)

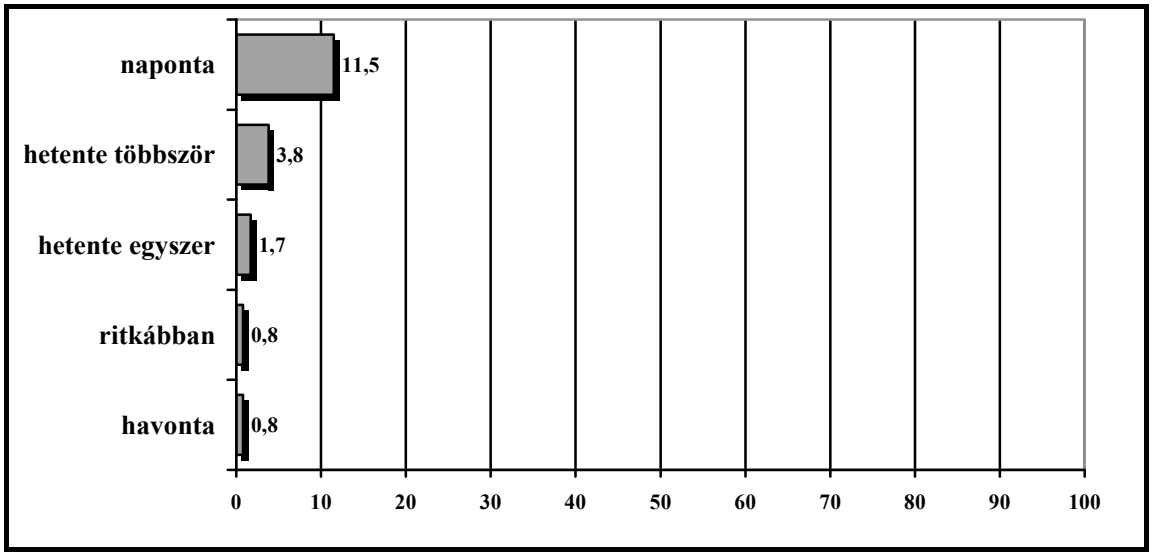

7.9. ábra: Az alábbi tevékenységekre szokta-e használni az internetet? (igen válaszok, internetezők százalékában)

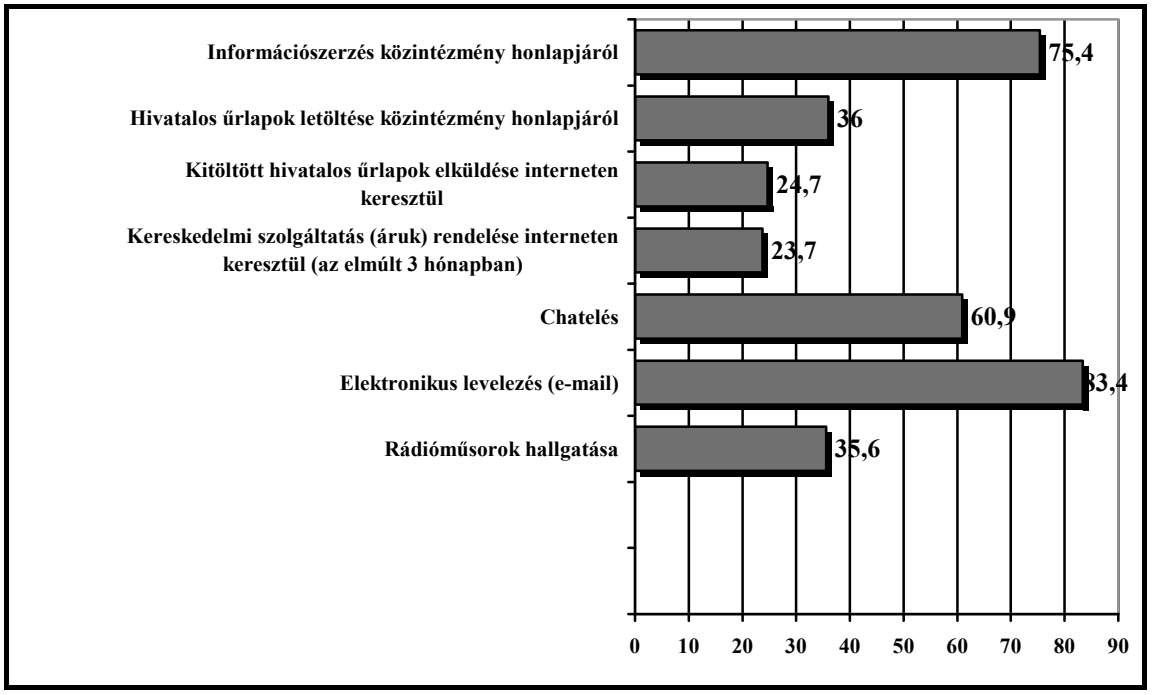

7.10. ábra: Hol szokta az internetet használni? (az érvényes válaszok százalékában)

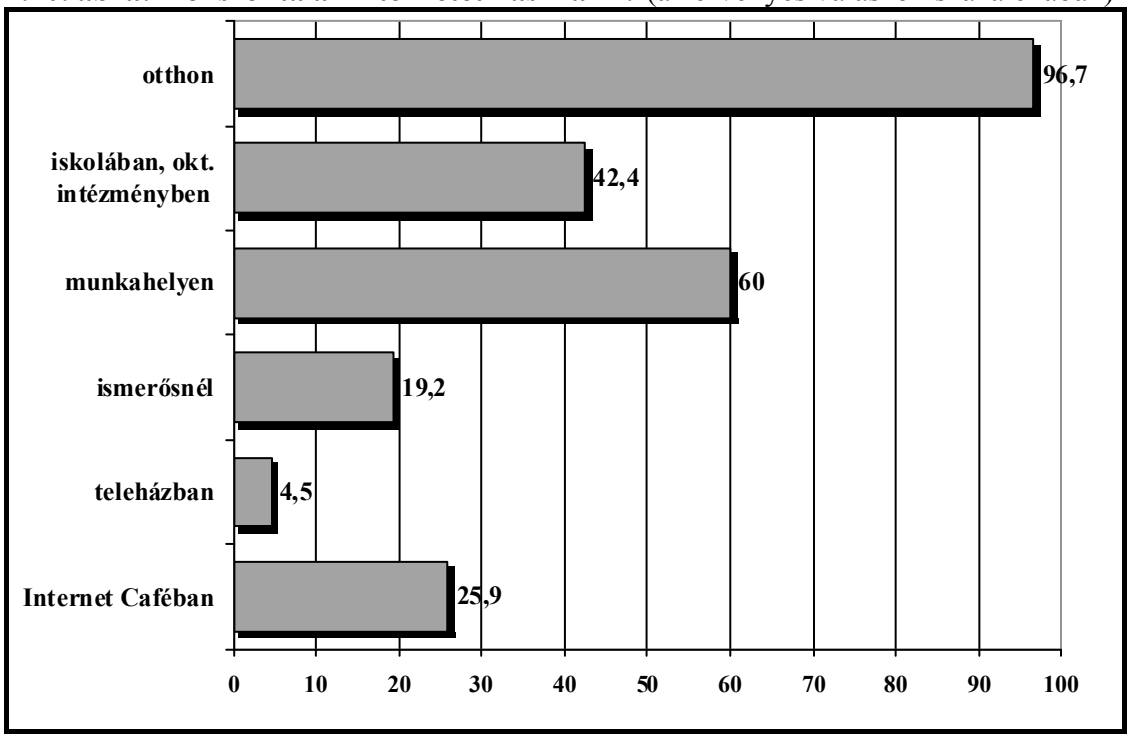

Veres Valér

8. Anyagi helyzet, lakáshelyzet

Anyagi helyzetüket illetően először megkérdeztük, mekkora az utolsó havi nettó jövedelmük. A válaszok szerint az erdélyi magyarok átlagosan 173,9 euróból élnek, 211 eurós szórással, ami jelentős különbségeket jelez az alsó és a felső rétegek között.

A gazdaságilag aktívak 212,9 eurót keresnek, míg az inaktívak, akik elsősorban a nyugdíjasok, 129 eurót kapnak. A gazdaságilag aktívak esetében a válaszok a reális helyzetnél alacsonyabbak, mivel ismeretes, hogy a válaszadók hajlamosak elhallgatni a jövedelmük egy részét. A vállalatok által bejelentett hivatalos kimutatások szerint 2007 áprilisában a nettó átlagjövedelem Romániában 310 euró körül volt, és ez az erdélyi megyék átlagában sem különbözik jelentősen, a korábbi regionális bontású statisztikák szerint.

A háztartások átlagjövedelme 350 euró körül volt, a gazdaságilag aktívak 420, az inaktívak 272 euróval rendelkeznek havonta, ezek a válaszok is, az előző adatok szerint kb. 33 százalékkal alacsonyabbak lehetnek a reálisnál. (8.2. ábra). Az egy főre eső családi jövedelmek viszonylag alacsonyak, átlagosan 100 és 200 euró között mozognak.

A háztartások kiadásait vizsgálva látható, hogy az átlagban 353 eurónyi családi összkiadásból 94,5 eurót, azaz 27 százalékát költik élelmiszerre, 73 eurót, 20 százalékát pedig lakásköltségekre, az összeg többi részét pedig más kiadásokra (8.4. ábra). A háztartások kiadási szerkezete az 1990-es évek végéhez képest sokat javult. Akkoriban a jövedelmek mintegy felét élelmiszerre költötték a román állampolgárok, ez mára közel felére mérséklődött, ami elfogadható életkörülményeket mutat a népesség legnagyobb részére vonatkozóan.

A vagyoni helyzetet tekintve a válaszadók 90 százaléka saját lakással, 93 százaléka színes tévével, 72 százaléka fagyasztóládával, 68 százaléka automata mosógéppel, 65 százalékuk videomagnóval rendelkezik. Mintegy 70 százalékuk mobiltelefonnal, 56 vezetékes telefonnal, 42 számítógéppel, 41 mikrohullámsütővel és 30 százalék DVD lejátszóval rendelkezik, míg 41 százalék tulajdonában van saját autó. Másfajta használati cikkekkel kevesebb, mint 25 százalékuk rendelkezik (lásd 8.5–6. ábrák)

A lakásviszonyaikat illetően elmondható, hogy átlagosan 3 személy él egy háztartásban, a szobák száma 2,9, tehát közel egy fő jut egy szobára. A lakás területe áltagosan 76 négyzetméter.

8.1. ábra: A válaszadók egyéni havi teljes (nettó) jövedelme (EUR, folyó érték)

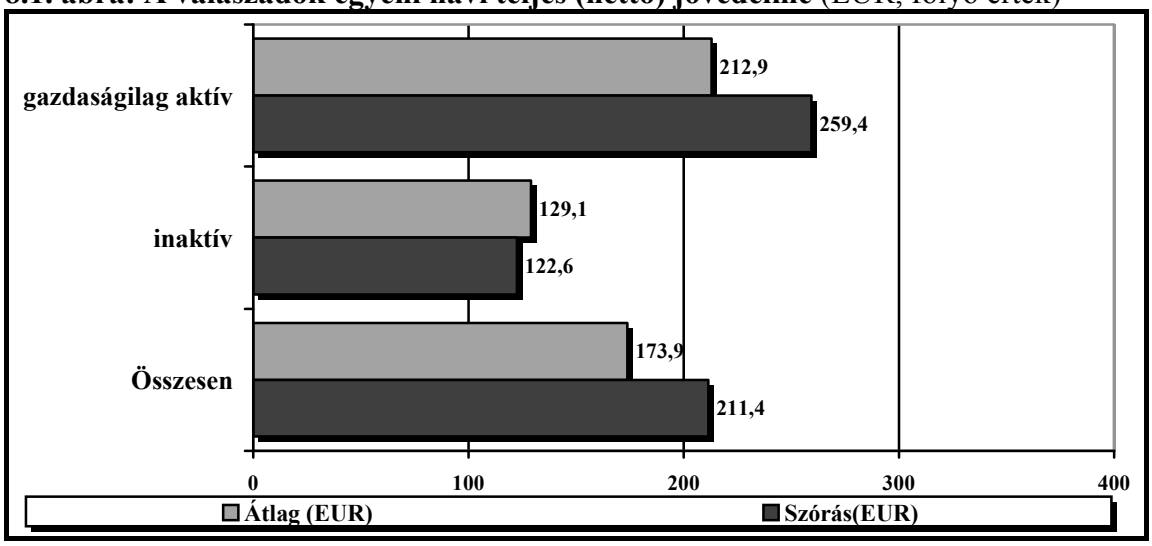

8.2. ábra: A válaszadók háztartási, havi teljes (nettó) jövedelme (EUR, folyó érték)

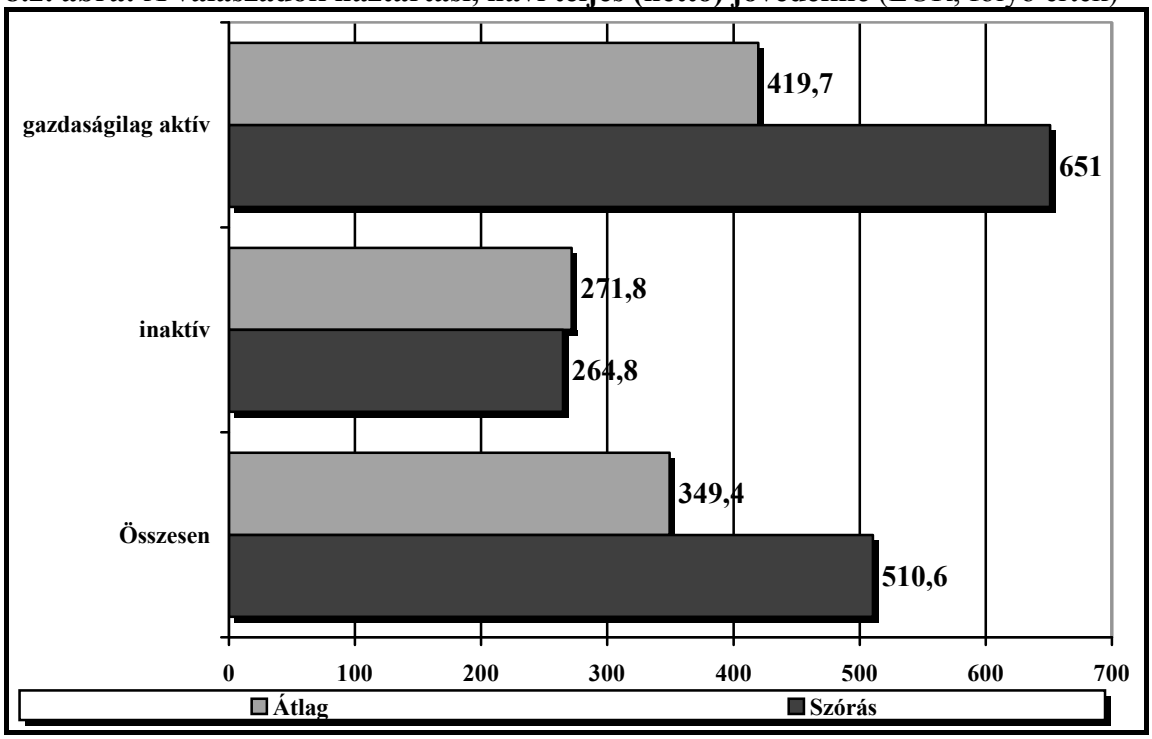

8.3. ábra: A válaszadók egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelme átlagban (EUR, folyó érték)

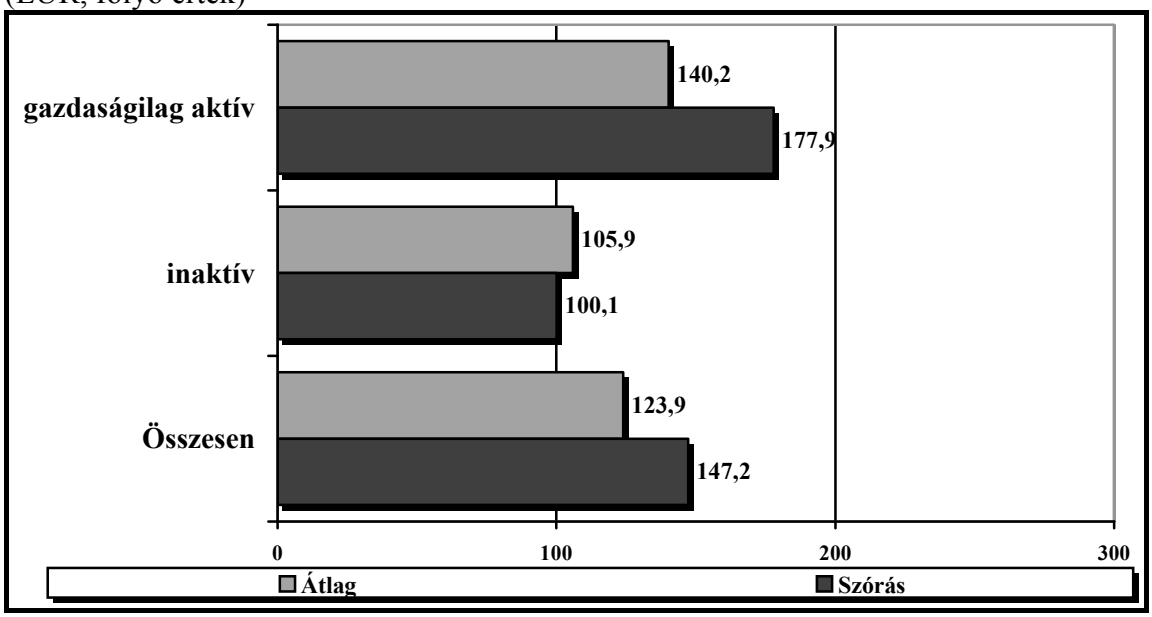

8.4. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetésből körülbelül mekkora összeget fordítottak az alábbiakra (EUR, Összesen 353,5 EUR)

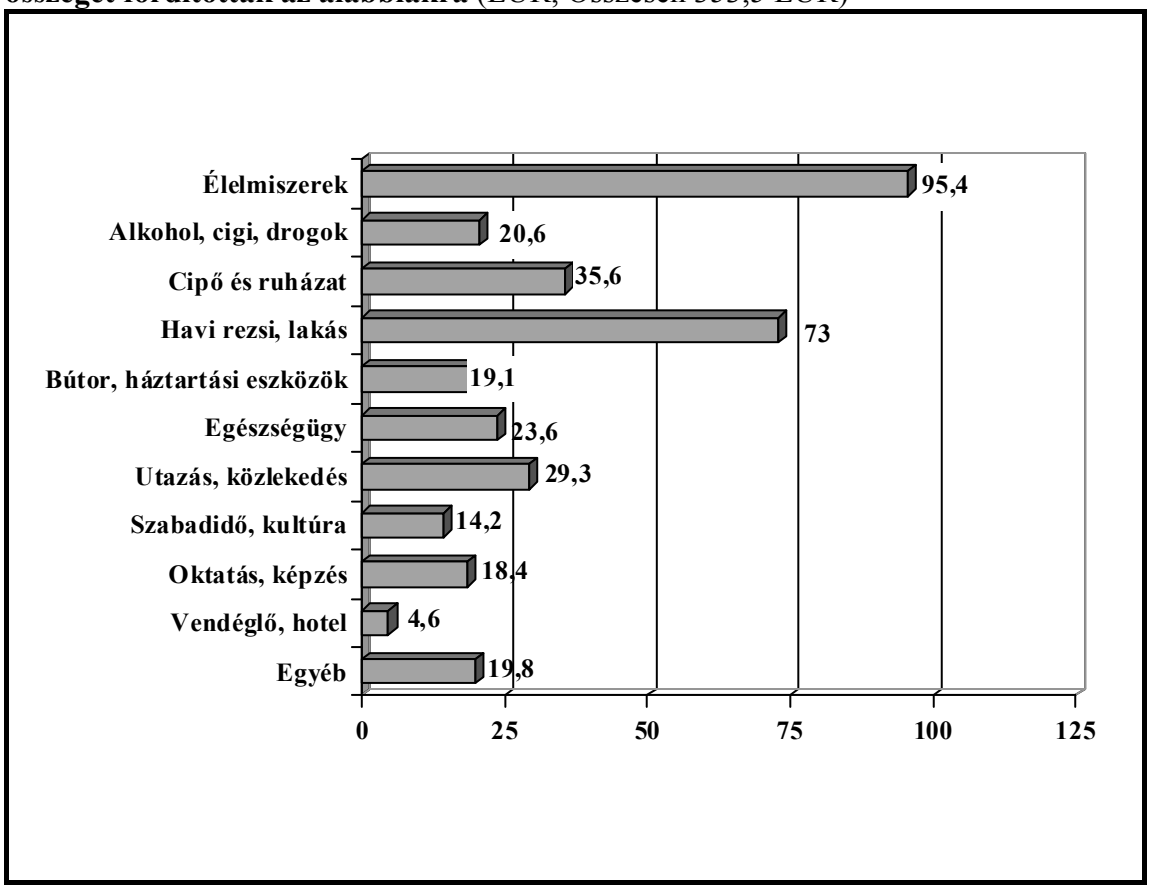

8.5. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban A.)

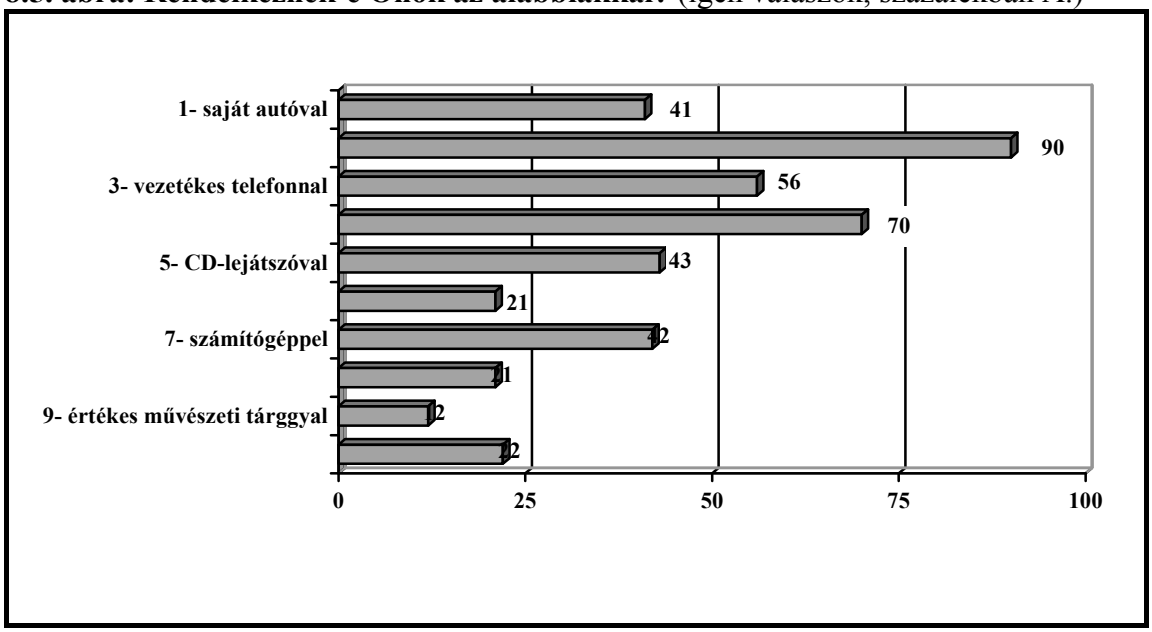

8.6. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban B.)

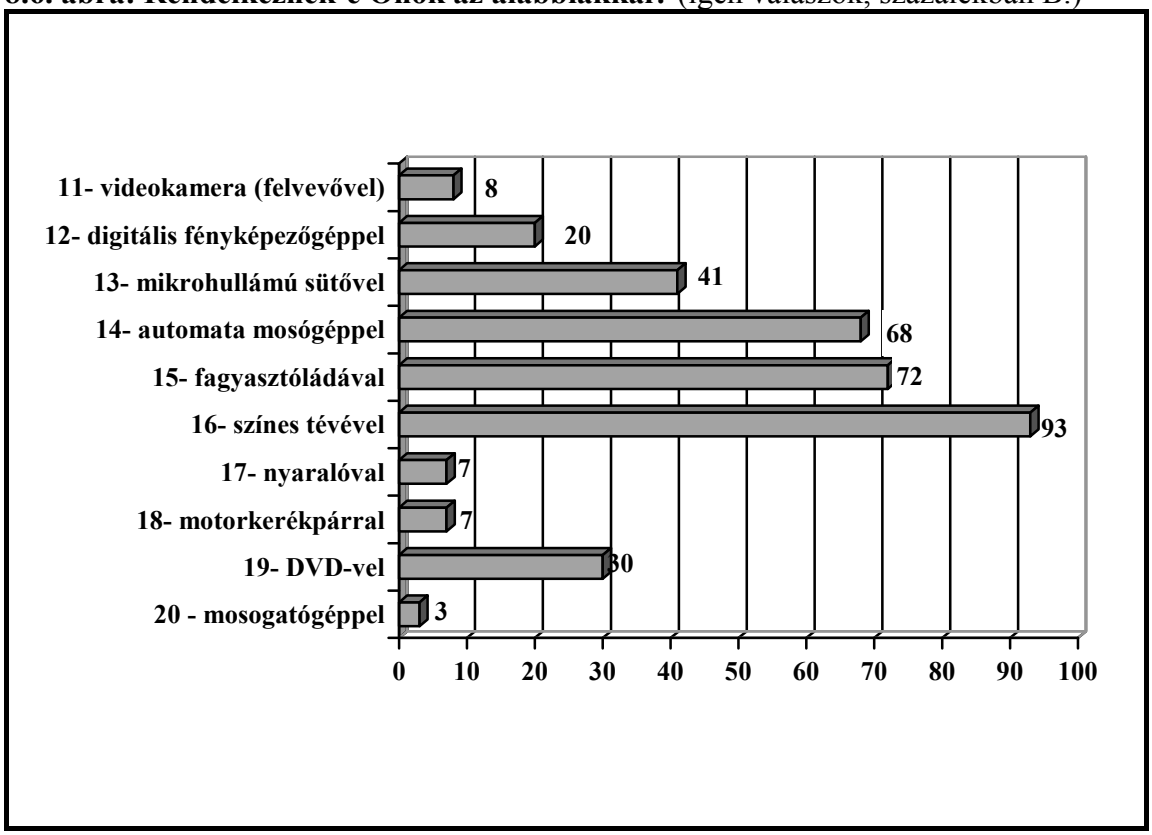

8.7. ábra: Lakásviszonyok átlagosan

	Hányan laknak a háztartásban?	Szobák száma	Lakás területe (m^2)
Átlag	**3,0**	**2,9**	**76,4**
Szórás	**1,5**	**1,3**	**51,6**

8.8. ábra: Hányan laknak Önök ebben a háztartásban? (Válaszok eloszlása százalékban)

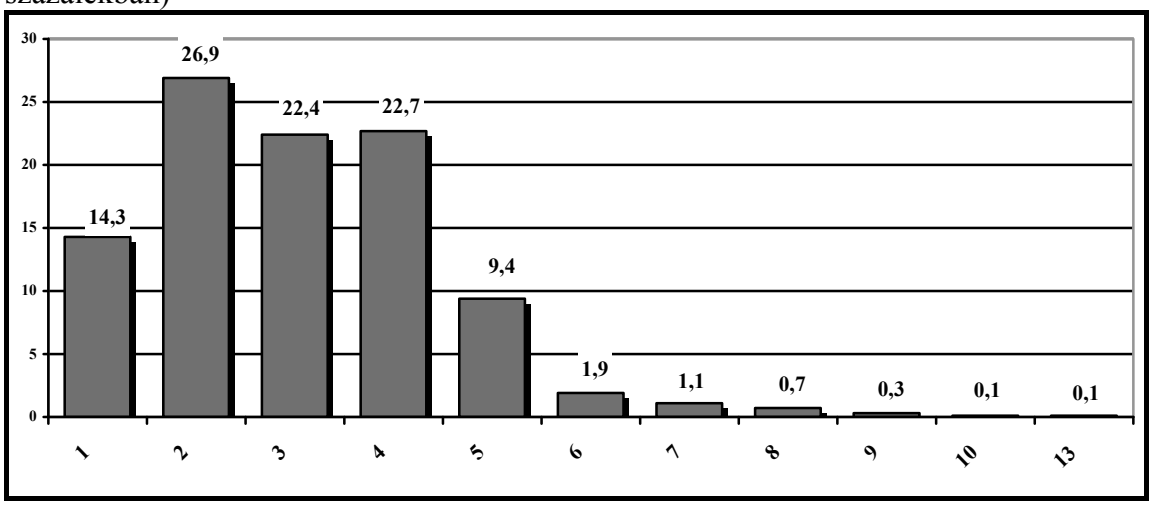

8.9. ábra: Hány szobájuk van a lakásban?

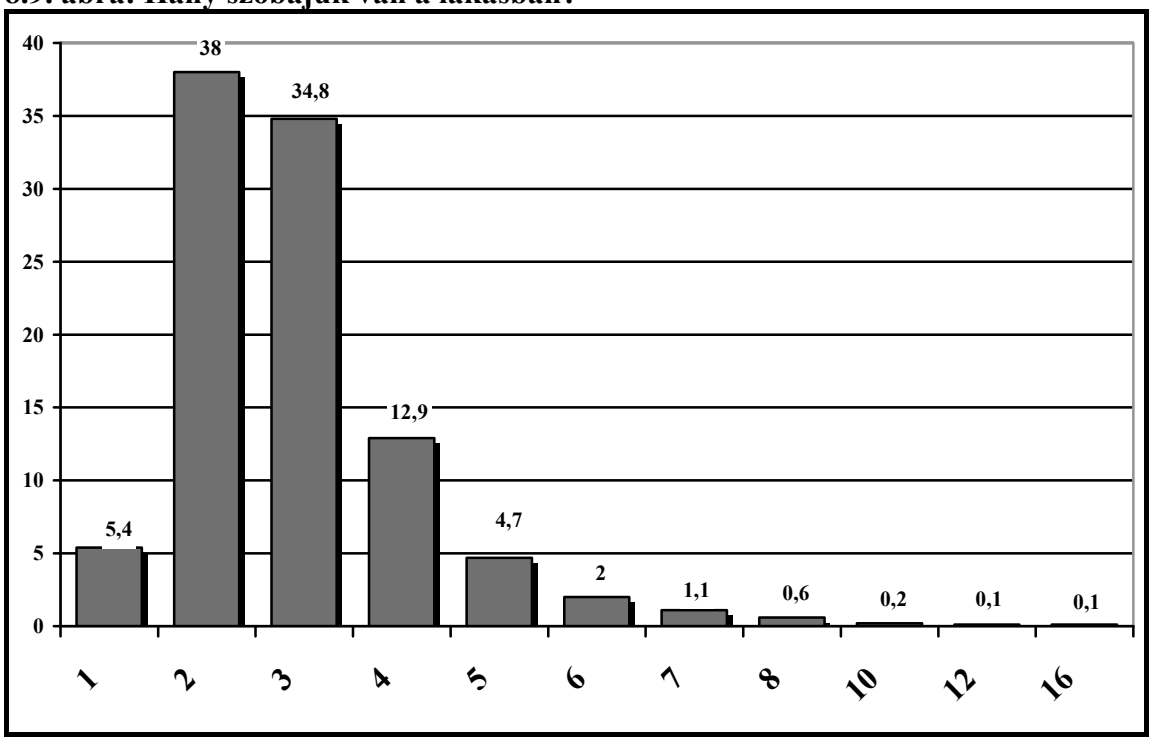

8.10. ábra: A lakás tulajdonviszonya

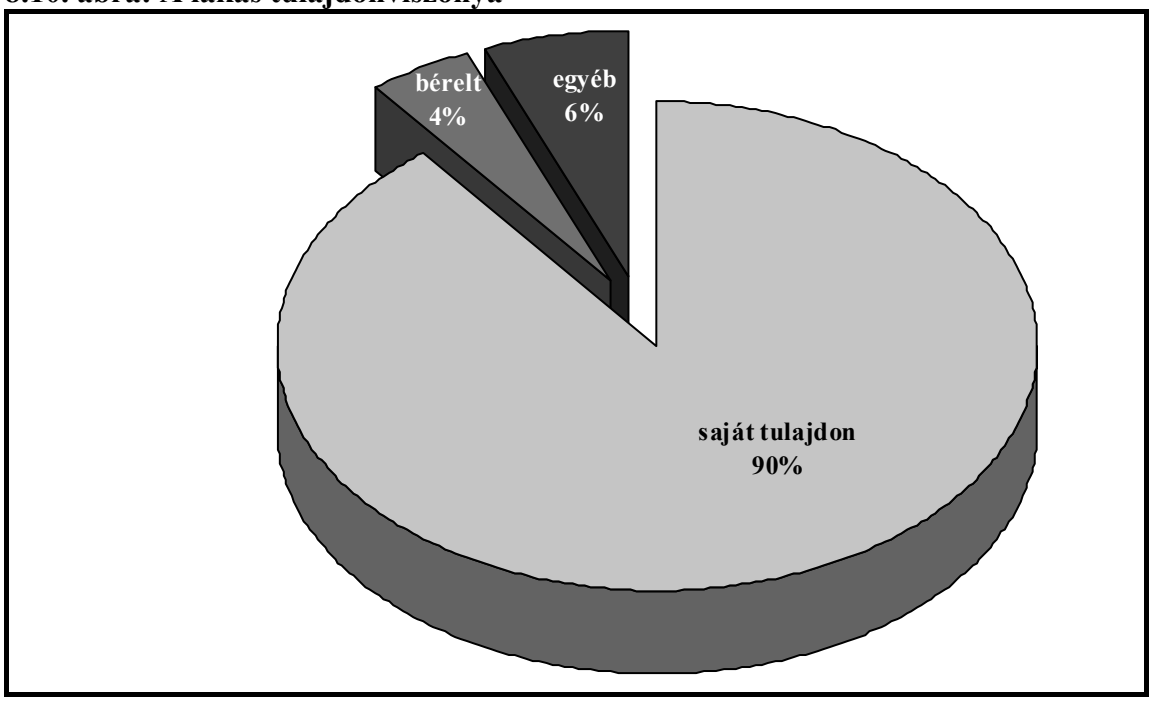

Csata Zsombor

9. Munka-életút

A munkahelyi életútra vonatkozó adataink azt mutatják, hogy az erdélyi magyar felnőtt népesség alig több, mint fele aktív kereső, az inaktívak aránya viszont (a tanulókkal együtt) meghaladja a negyven százalékot. (9.1. ábra). A munkanélküliek meglepően alacsony aránya vélhetően azzal magyarázható, hogy ezek jelentős hányada inaktívnak (háztartásbeli, eltartott stb.) deklarálta magát. Ezt támasztják alá a nemek szerinti megoszlások is (9.2. ábra): eszerint a nők körében jelentősen felülreprezentáltak az inaktívak (különösen a háztartásbeliek és a gyerektartási segélyezettek), a munkanélküliek aránya viszont alacsonyabb. Az inaktívak többségét nyugdíjasok (öregségi – 58 százalék, betegnyugdíjasok – 21 százalék) teszik ki, az eltartottak, segélyezettek és egyéb inaktívak aránya 1–2 százalék körülire tehető.

A foglalkoztatott népesség több, mint háromnegyede alkalmazottként dolgozik, a vállalkozók és önfoglalkoztatottak aránya még a segítő családtagokkal együtt sem éri el a 10 százalékot. A családi gazdaságban dolgozók a népesség továbbra is jelentős hányadát teszik ki. (9.3. ábra).

A foglalkoztatottság nemzetgazdasági ágazatok szerinti összetétele erőteljes ipari dominanciát mutat, ezek közül az építőipar önmagában közel minden tizedik alkalmazottat foglalkoztat. Az erdélyi magyar keresők kb. 15 százaléka dolgozik a főként az állam által működetett egészségügyi, szociális, oktatási stb. szektorban (9.5. ábra). A nagyobb gazdasági életképességgel és üzleti forgalommal jellemezhető piaci ágazatokban viszont (közlekedés, logisztika, hírközlés, pénzügy, bank stb.) az erdélyi magyarok részvétele alacsonynak mondható.

A 9.6. ábra adataiból kiderül, hogy a foglalkoztatottak háromnegyede saját településén dolgozik, különösen az 50 kilométernél távolabbra ingázók aránya esett vissza jelentősen a rendszerváltást követően (jelenleg nem éri el az 5 százalékot – 9.6. ábra).

9.1. ábra: Az erdélyi magyarok gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (N=845)

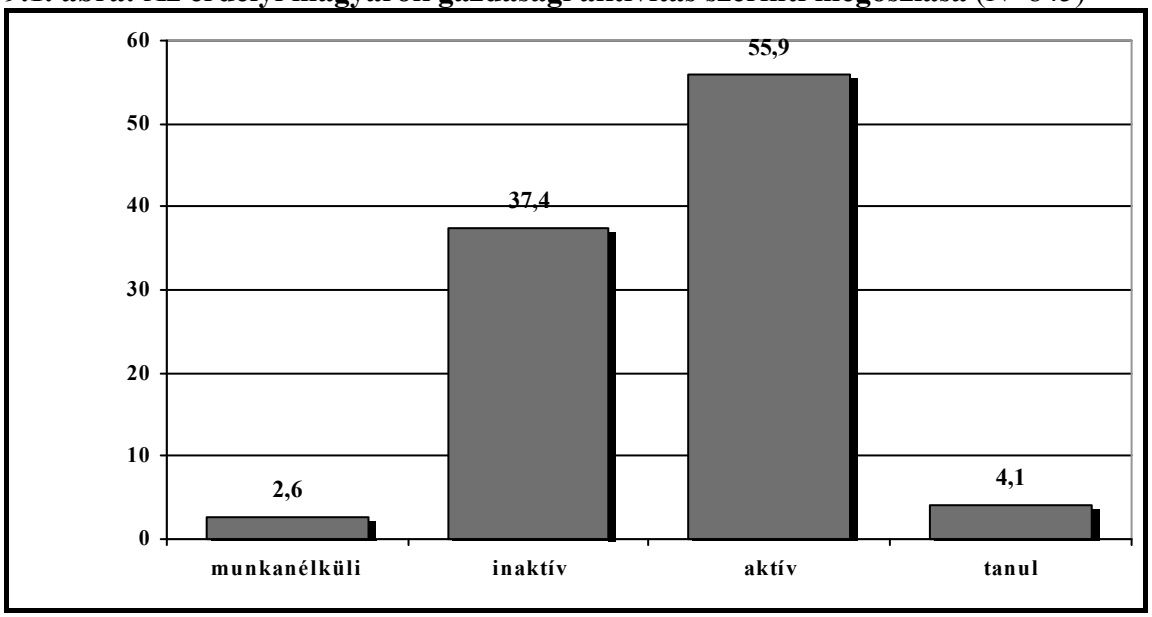

9.2. ábra: Gazdasági aktivitás és nemek szerinti különbségek

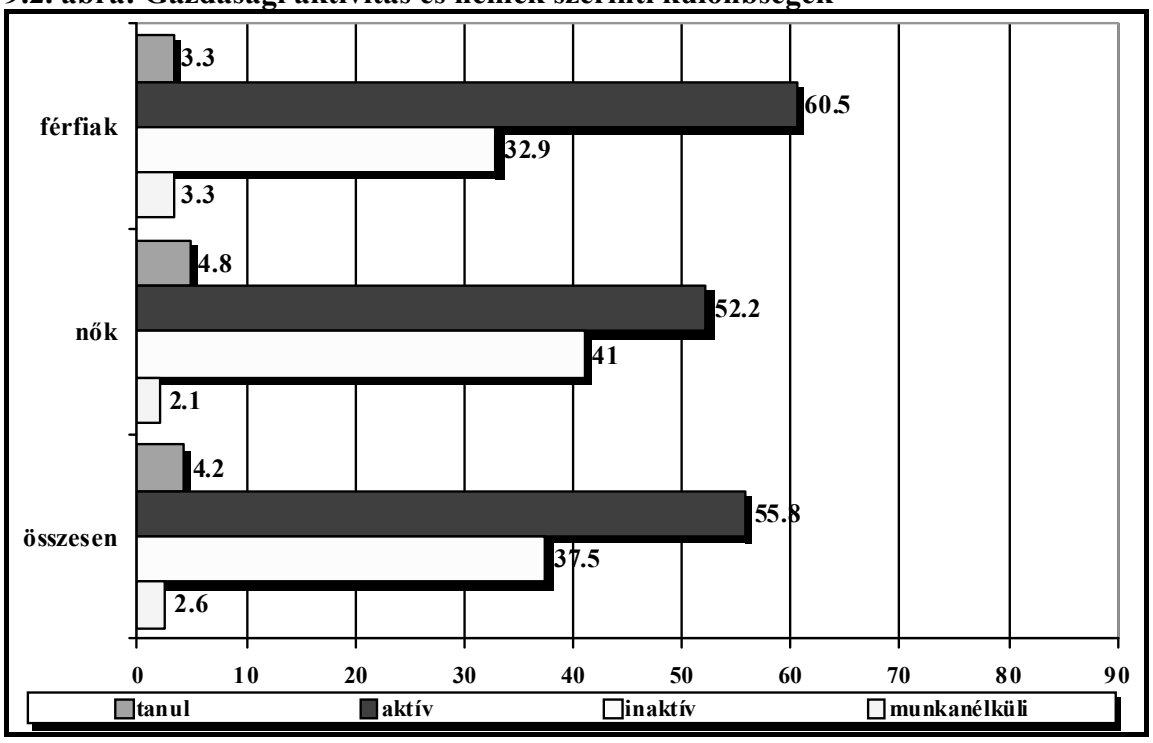

9.3. ábra: Az gazdaságilag aktívak foglalkoztatottság szerinti megoszlása (N=472)

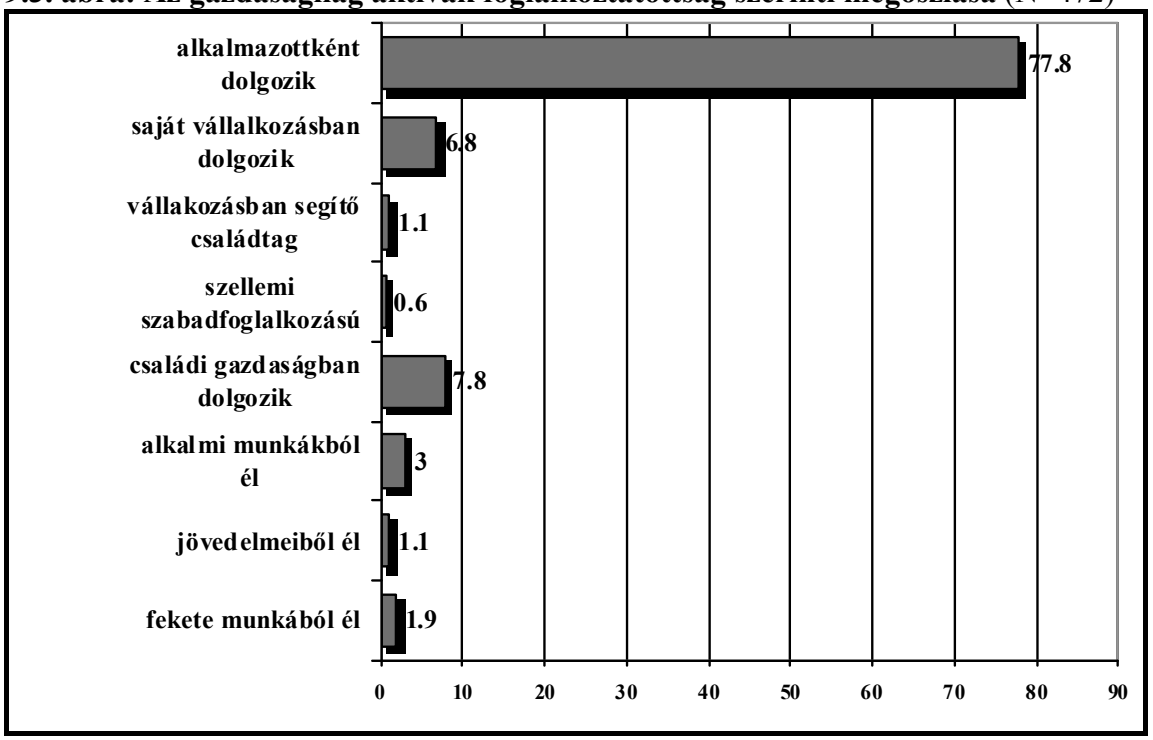

9.4. ábra: Az gazdaságilag inaktívak összetétele **(N=316)**

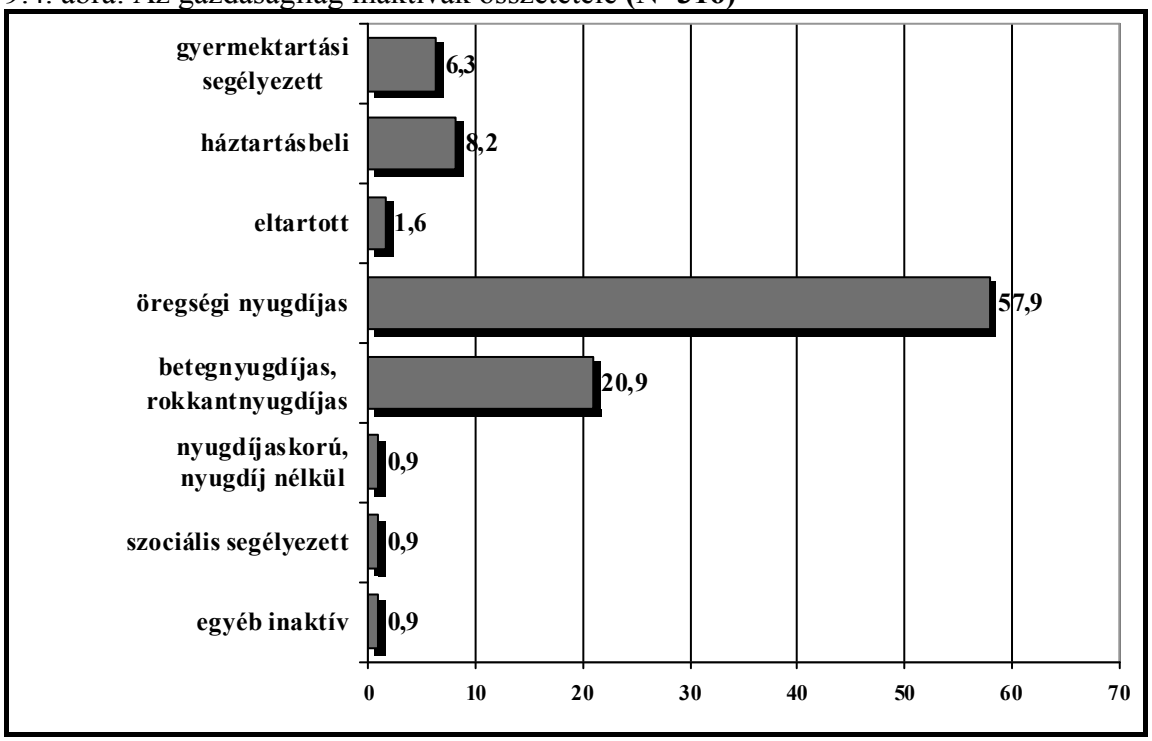

9.5. ábra: Milyen ágazatba tartozott a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik? (N=767)

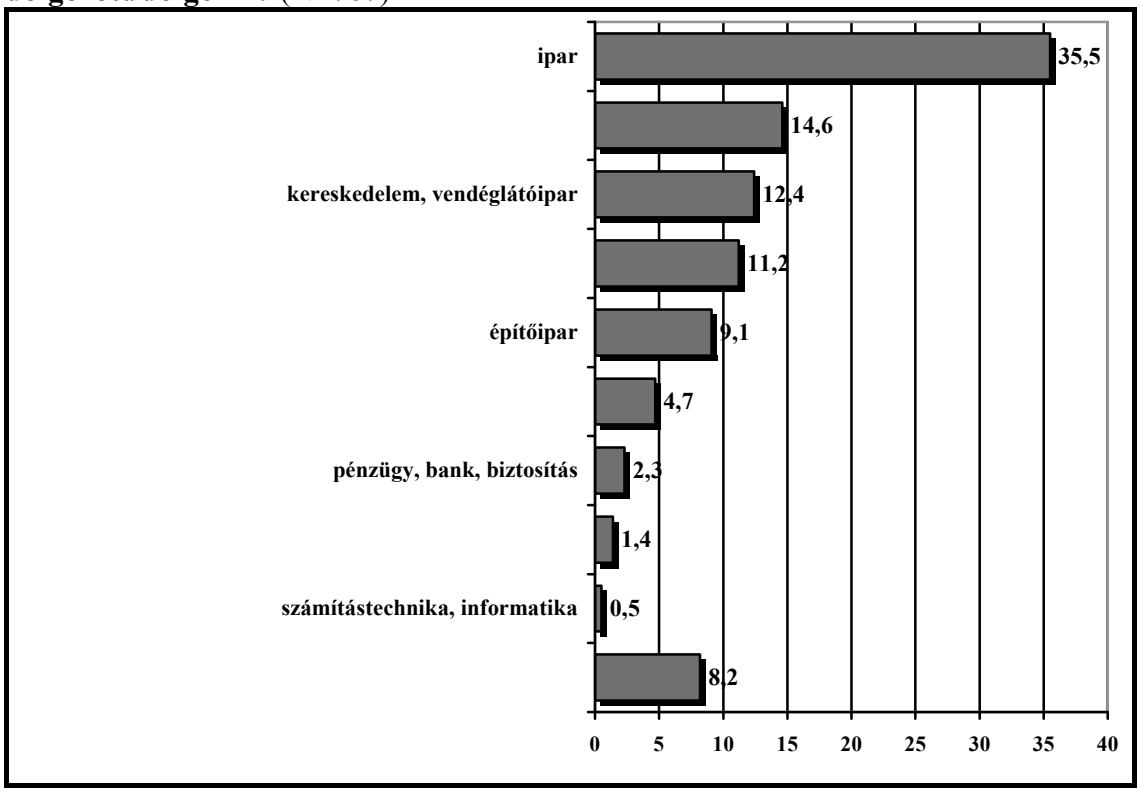

9.6. ábra: Hol volt/van az a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik?
(N=805)

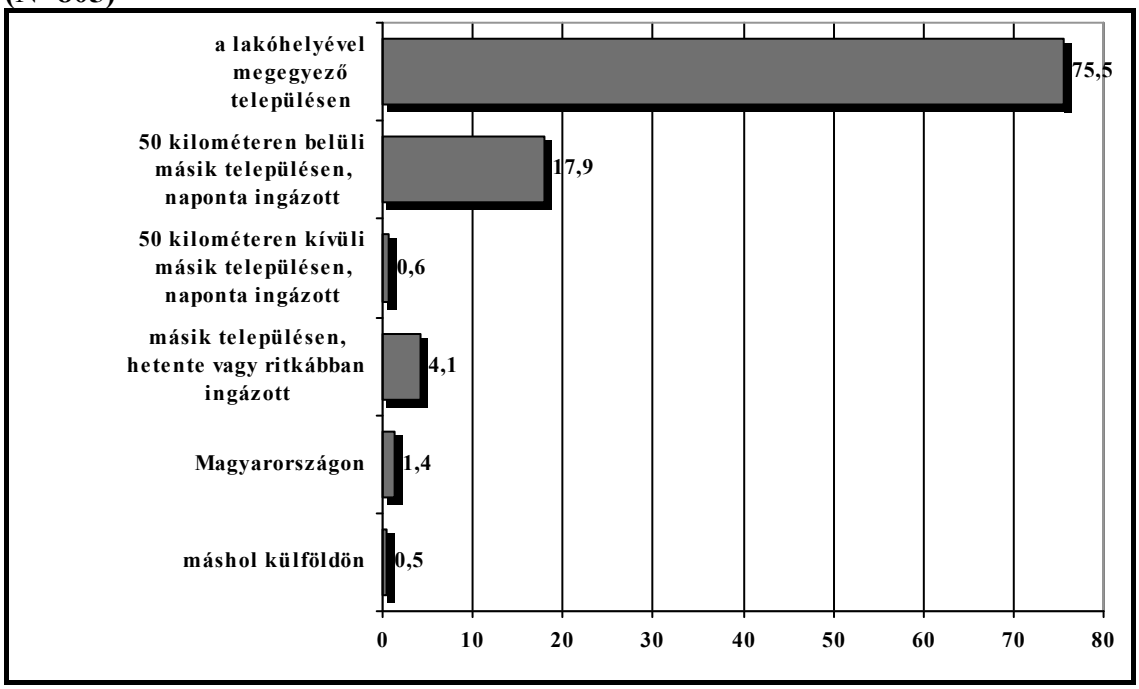

Csata Zsombor

10. Társadalmi közérzet, egészségügyi helyzet

Korábbi vizsgálatok eredményeivel összevetve a mostani adataink azt mutatják, hogy az elmúlt néhány évben az erdélyi magyarok körében jelentősen javult a társadalmi közérzet. Ez az általános gazdasági helyzetre és életszínvonalra, valamint a személyes helyzet megítélésére egyaránt vonatkozik. Legtöbben (a megkérdezettek 44 százaléka) a gazdasági fejlődés tekintetében érzékelnek javulást, de minden harmadik válaszadó a személyes helyzetének alakulásáról is pozitívan nyilatkozott. A válaszadók többsége szerint az elmúlt tíz évben legkevésbé az interetnikus viszonyok terén következtek be változások. (10.1. ábra)

A jövőre nézve még derűlátóbbak a vélekedések: a megkérdezettek közül csupán minden tizedik jósol kedvezőtlen fejleményeket a gazdaságban és az életszínvonal alakulásában. A válaszadók többsége az elkövetkező évektől a személyes helyzetének és a román-magyar viszonyoknak a javulását is várja (10.2. ábra).

Az említettek vonatkozásában a korábbi vizsgálatainkhoz képest további újdonság, hogy az össztársadalmi és a személyes helyzetre vonatkozó megítélés közötti diszkrepancia eltűnőfélben van, ami vélhetően annak a jele, hogy alanyaink egyre hangsúlyosabban érzik a makrogazdasági tényezők személyes életvitelükre vonatkozó közvetlen hatásait.

A fentiekhez képest az erdélyi magyarok kevésbé elégedettek viszont azzal, ahogyan a demokrácia működik ma Romániában: az 1-től 10-ig terjedő skálán az értékelések átlaga egyetlen korcsoportban sem éri el az 5-öt. (10.3. ábra) A személyes egészségügyi állapot megítélése esetében is nagy a szóródás: az elégedettek, a kevésbé elégedettek és az egészségügyi panaszokkal küszködők kb. egyharmad-egyharmad arányban vannak jelen a mintánkban.

10.1. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult… (százalékban)

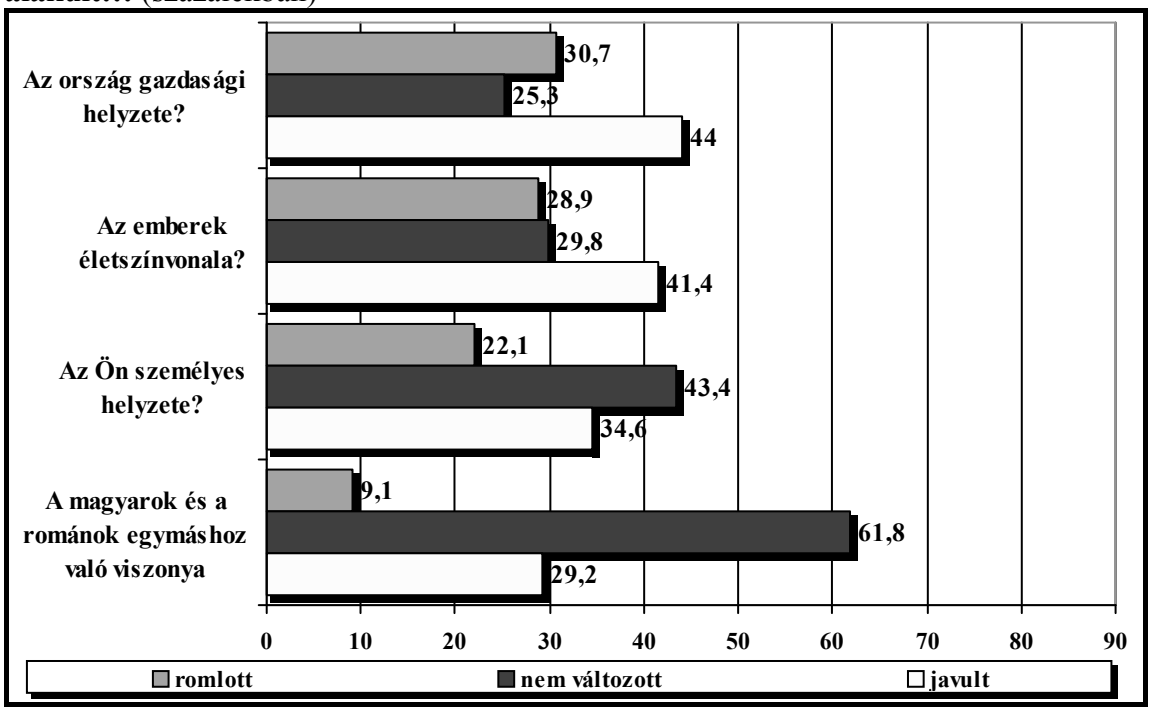

10.2. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek, a következő években hogyan alakul… (százalékban)

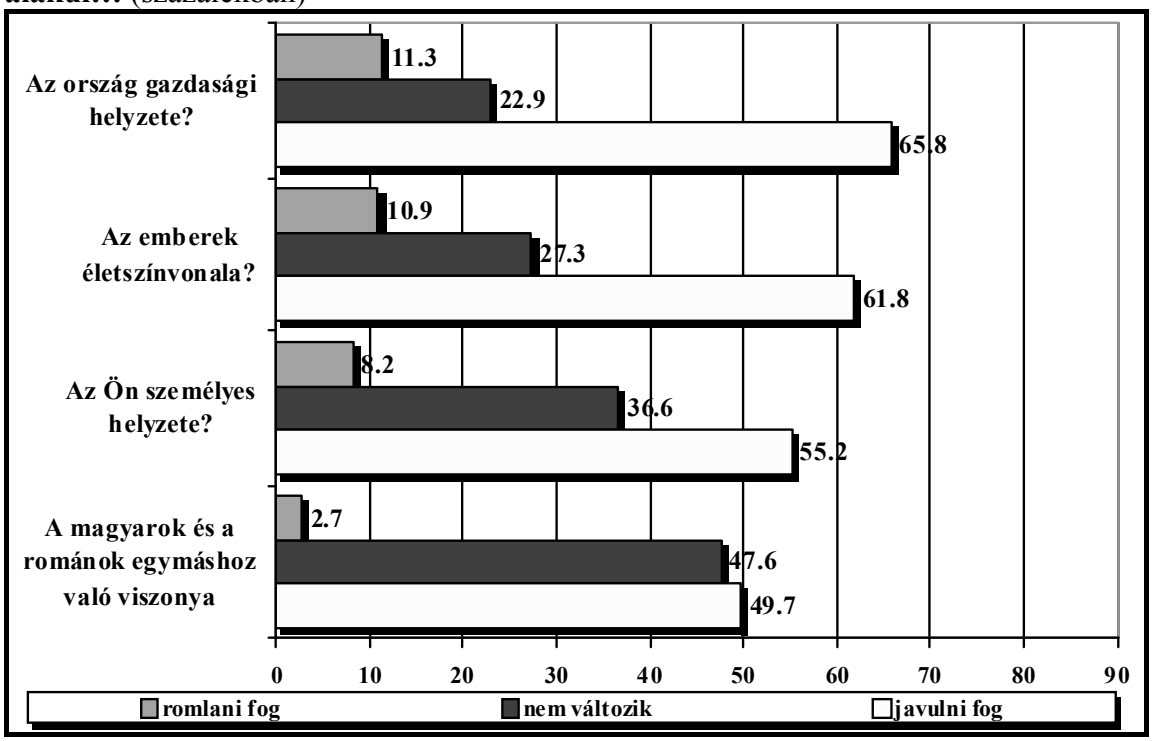

10.3. ábra: A romániai demokráciával való elégedettség, korcsoportok szerint
(átlagértékek egy 1-től 10-ig terjedő skálán, 1=elégedetlen, 10=elégedett)

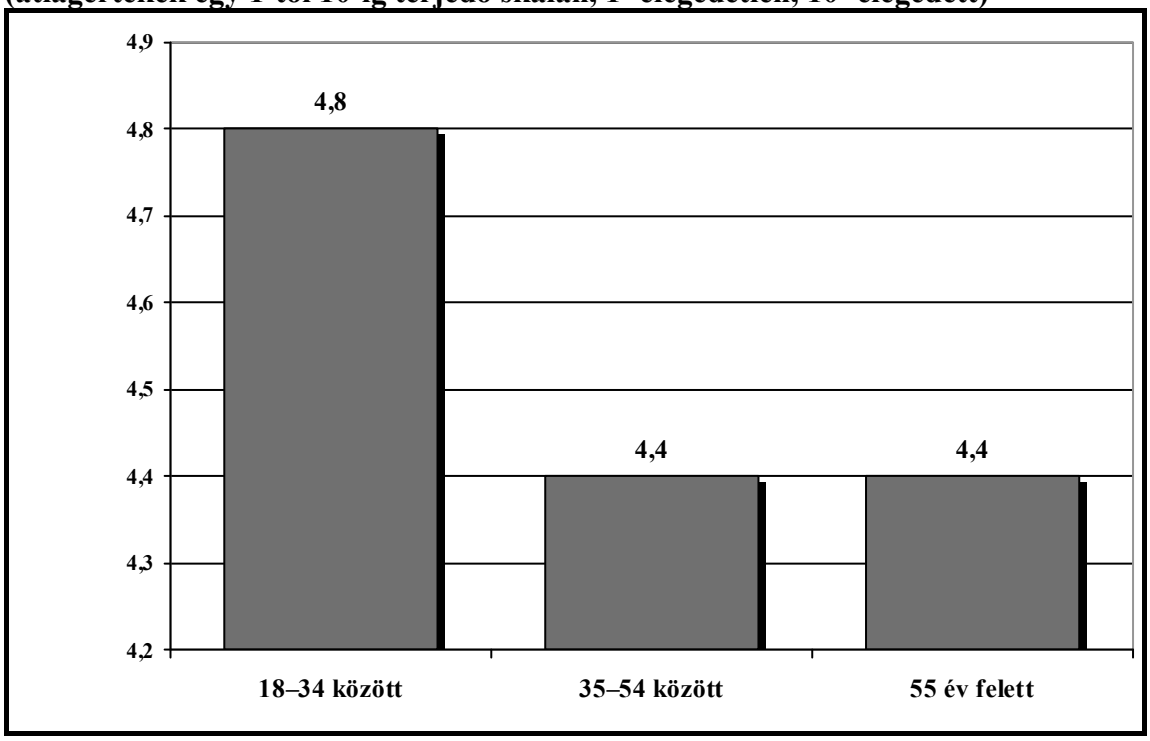

10.4. ábra: Hogyan ítéli meg saját egészségügyi állapotát? (százalékban)

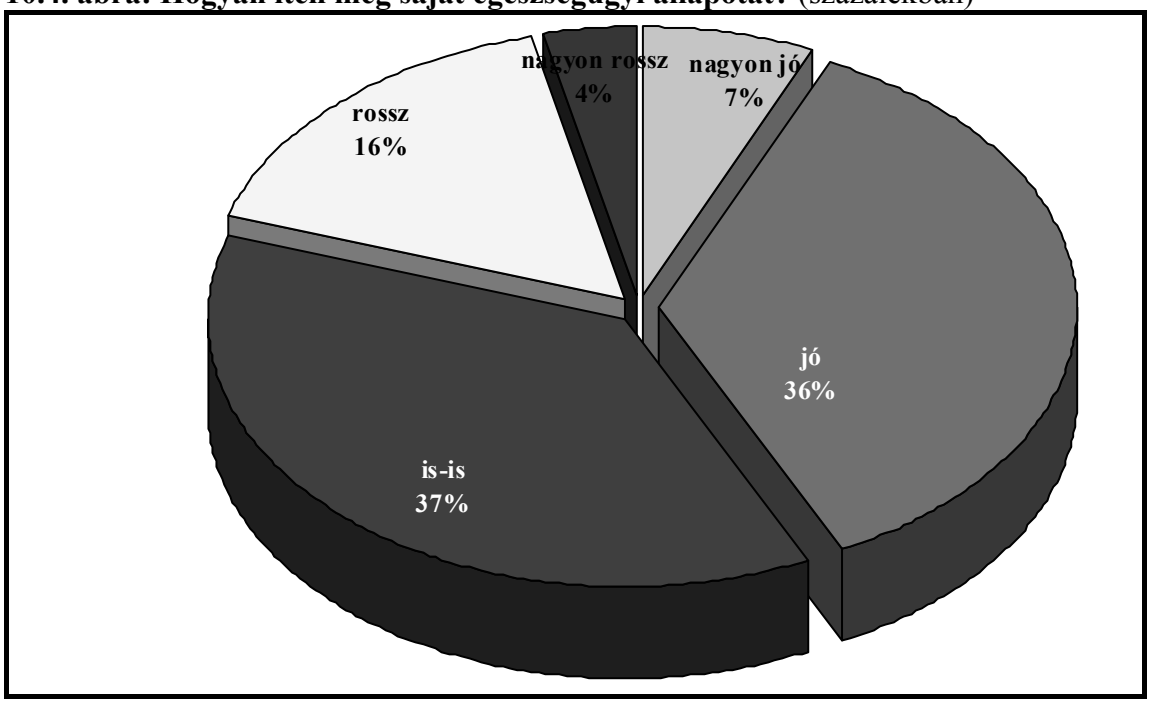

Csata Zsombor

11. Migráció

A migrációval kapcsolatos vizsgálatunkban először arra kérdeztünk rá, hogy mekkora a külföldre látogatás intenzitása az erdélyi magyarok körében. Amint az várható volt, a fontosabb szocio-demográfiai jellemzők szerint számottevő eltérések mutatkoznak az országon kívülre irányuló népességmozgásban: a legmobilisabb rétegnek a magas végzettségű, fiatal városlakók bizonyultak. (11.1.–11.2. ábra) Kiderült továbbá, hogy a látogatások leggyakoribb célja a családi látogatás és a turizmus (a népesség több, mint kétharmada járt már e célból külföldön), de igen számottevő azoknak az aránya is, akik munkavállalás vagy tanulás terén próbáltak szerencsét (41, illetve 21 százalék). A migrációs mozgások közül egyébként ezek bizonyultak a legtartósabbnak: az érintettek munkavégzés céljából átlagosan 13 hónapot, tanulás céljából pedig 10 hónapot töltöttek külföldön. (11.4.–11.5. ábra).

A korábban említett pozitív és optimista hazai jövőkép ellenére a külföldre irányuló migrációs szándék továbbra sem elhanyagolható: a válaszadók több, mint egy-ötöde szívesen vagy nagyon szívesen próbálna szerencsét valamelyik nyugati országban. Ezek a szándékok azonban a válaszadók kevesebb, mint 6 százaléka esetében léteznek konkrétabb tervek formájában, a megkérdezettek 15 százalékának egyelőre nincsenek pontos elképzelései a kitelepedés forgatókönyvéről. (11.6.–11.7. ábra)

A fontosabb szocio-demográfiai jellemzők szerint a magasabb végzettségű városi férfiak migrációs hajlama a legnagyobb (11.8.–11.11. ábra). A motivációk tekintetében egyértelműen a jobb megélhetés iránti igény a domináns (a kivándorlás gondolatát fontolgatók több, mint 50 százaléka említette ezt az opciót), ezt követi a családegyesítés (16 százalék) és az egyéb okok (9 százalék). A családegyesítés szándéka itt külön kiemelendő (korábbi vizsgálatokban lényegesen alacsonyabb arányban volt jelen), és vélhetően az egyik legfontosabb, ha nem a leglényegesebb tényező lesz a további migrációs mozgások magyarázatában. (Ezzel kapcsolatban igen lényeges információ, hogy a megkérdezettek 16 százalékának minimum egy közvetlen családtagja külföldön él – ld. 11.15. ábra)

A letelepedés célországai tekintetében a listát továbbra is Magyarország vezeti (az esetek 44 százalékában), Nyugat-Európába minden ötödik, tengeren túlra pedig kb. minden tizedik-tizenegyedik potenciális emigráns vándorolna ki.

Akárcsak a végleges, az időszakos migráció tekintetében is jelentős mozgásra számíthatunk: az elkövetkező két évben az erdélyi magyar népesség 17 százaléka kíván tanulni vagy ideiglenesen munkát vállalni külföldön.

11.1. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, korcsoportok szerint)

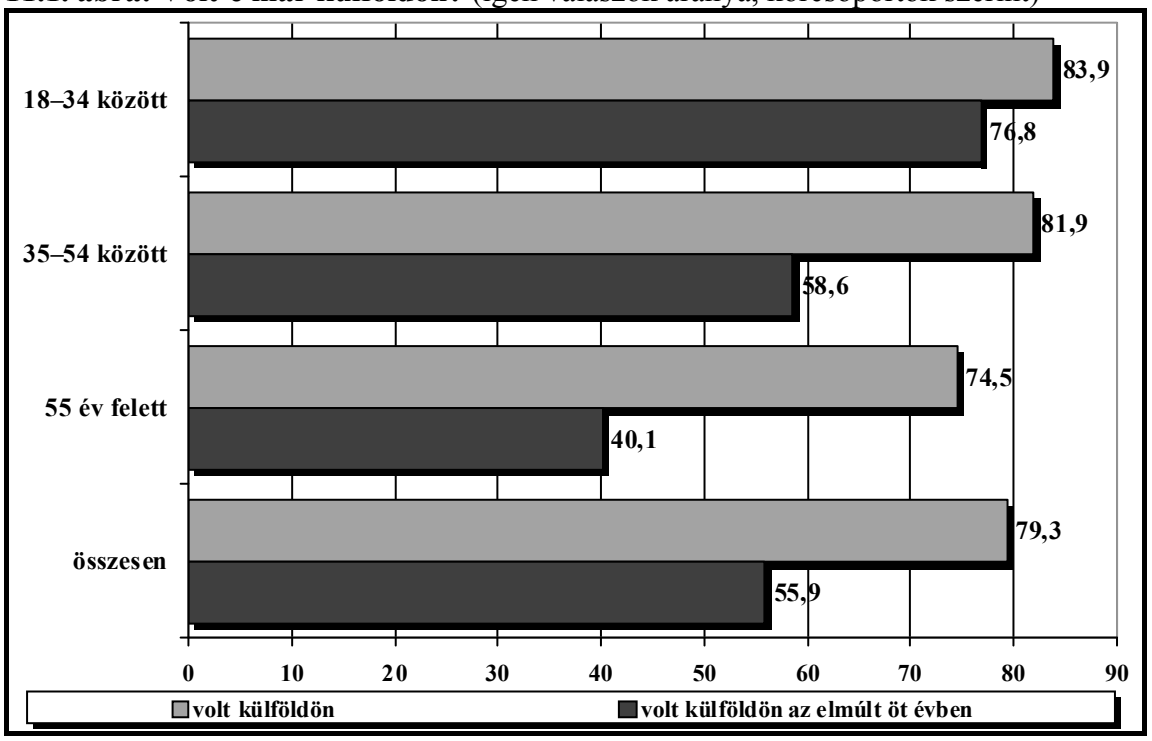

11.2. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, iskolai végzettség szerint)

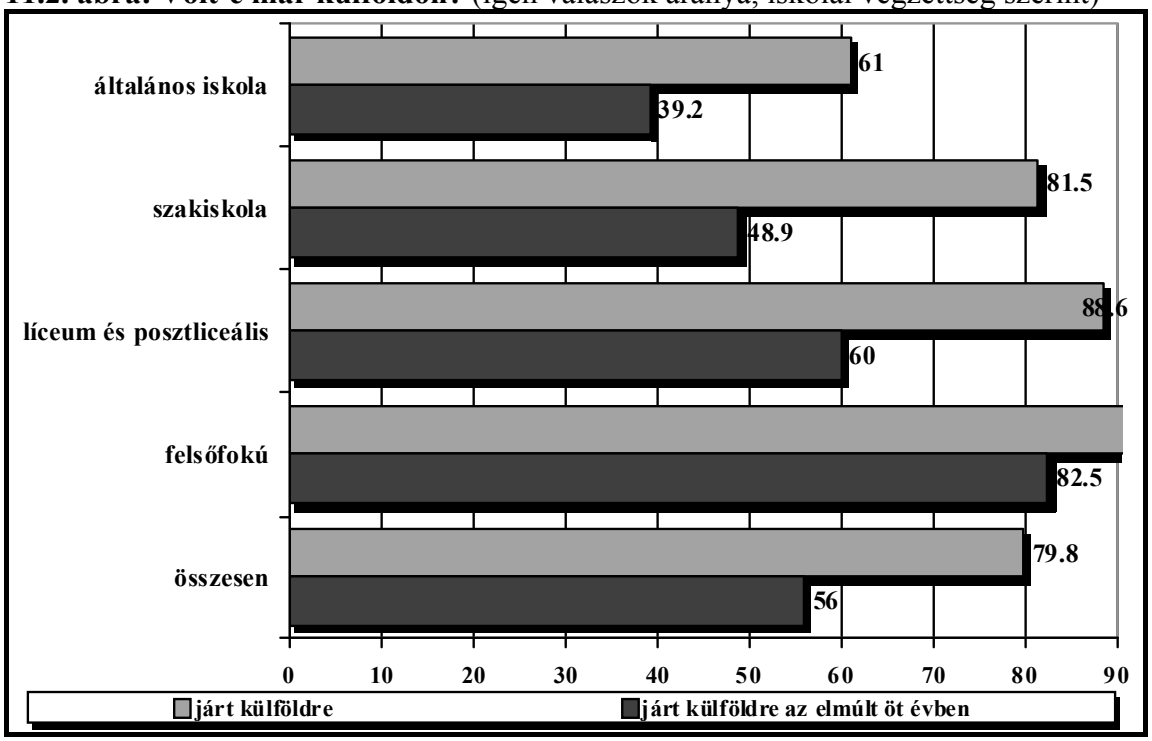

11.3. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, településtípus szerint)

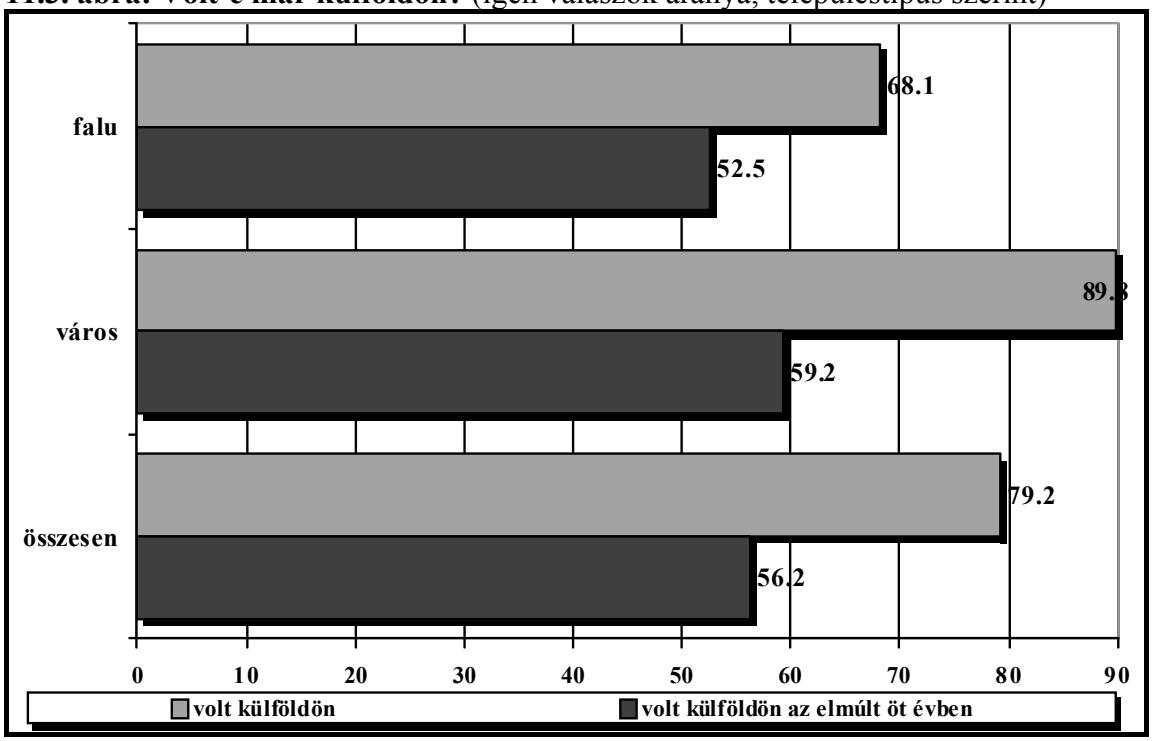

11.4. ábra: Milyen célból járt külföldön? (százalékban)

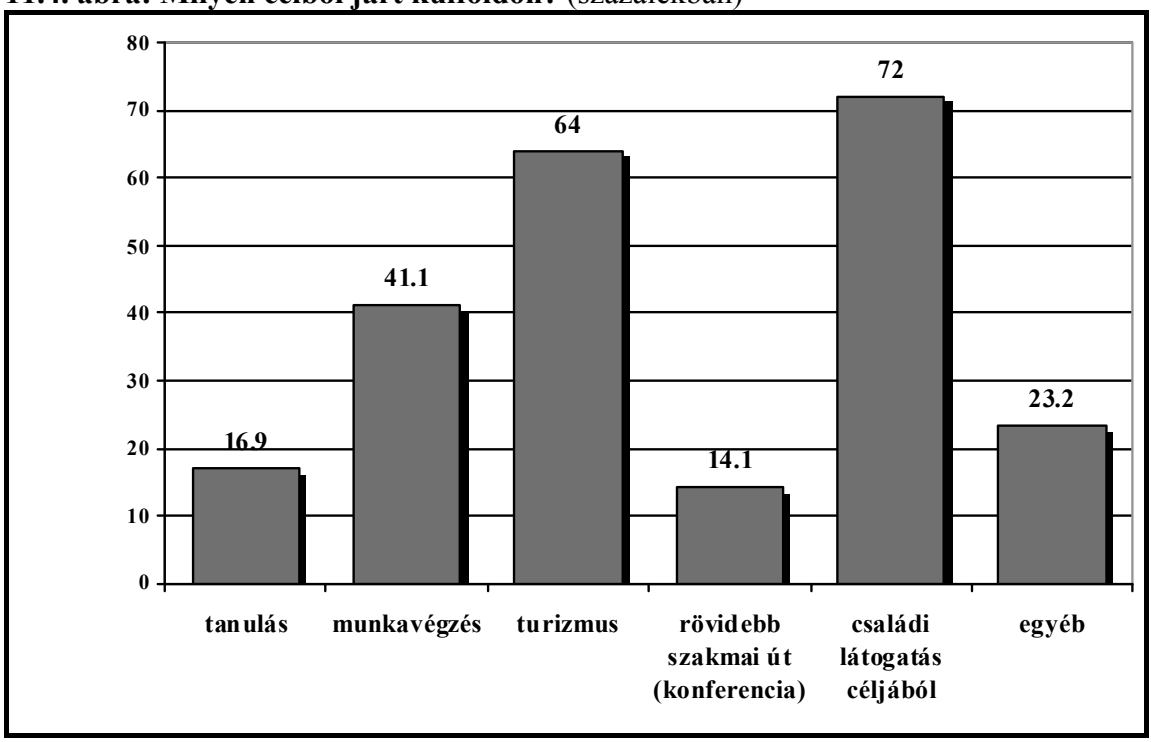

11.5. ábra: Mennyi időt töltött külföldön? (átlagértékek – hónap)

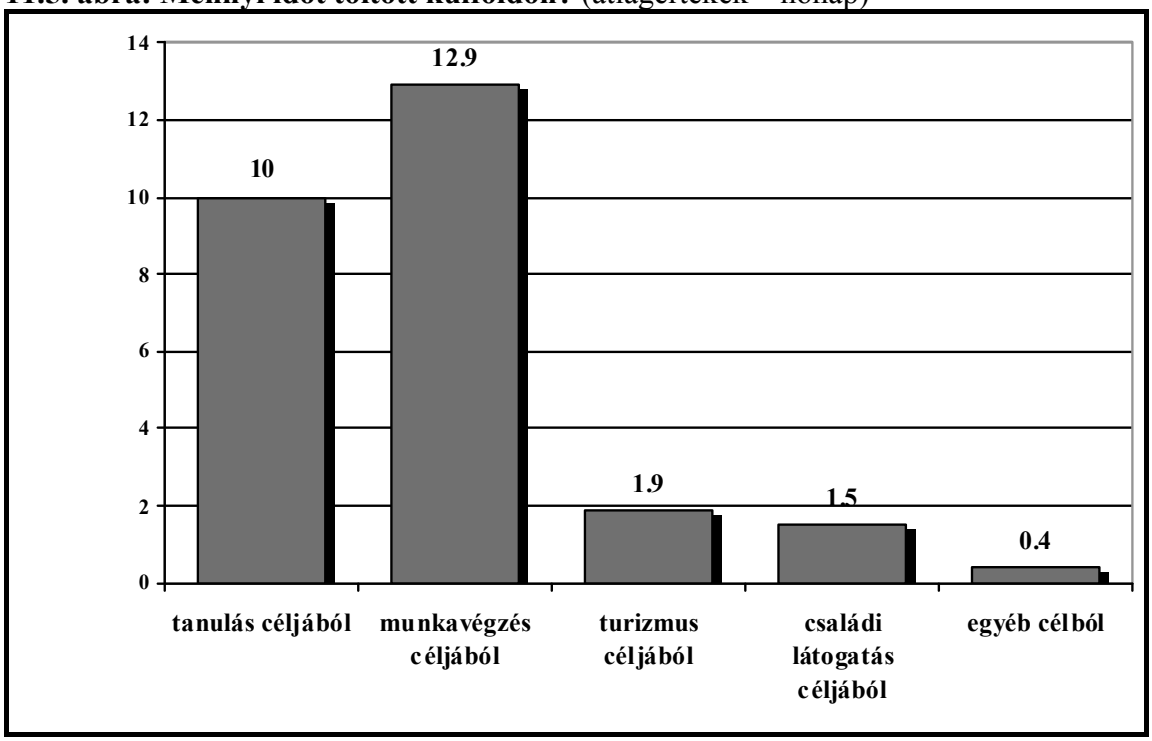

11.6. ábra: Gondolja el, ha elköltözés által javíthatná élet- és munkakörülményeit, mennyire szívesen lenne hajlandó elköltözni innen…? (százalékok)

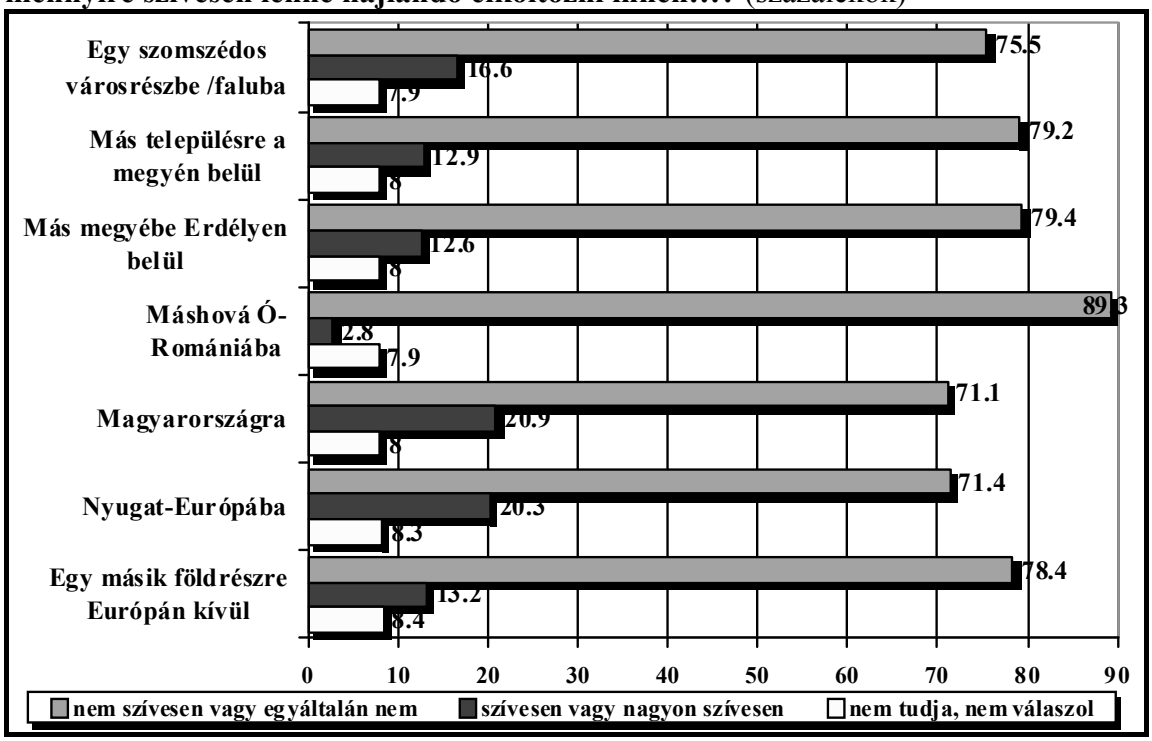

11.7. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre? (N=895)
A teljes mintára vetített százalékos megoszlás

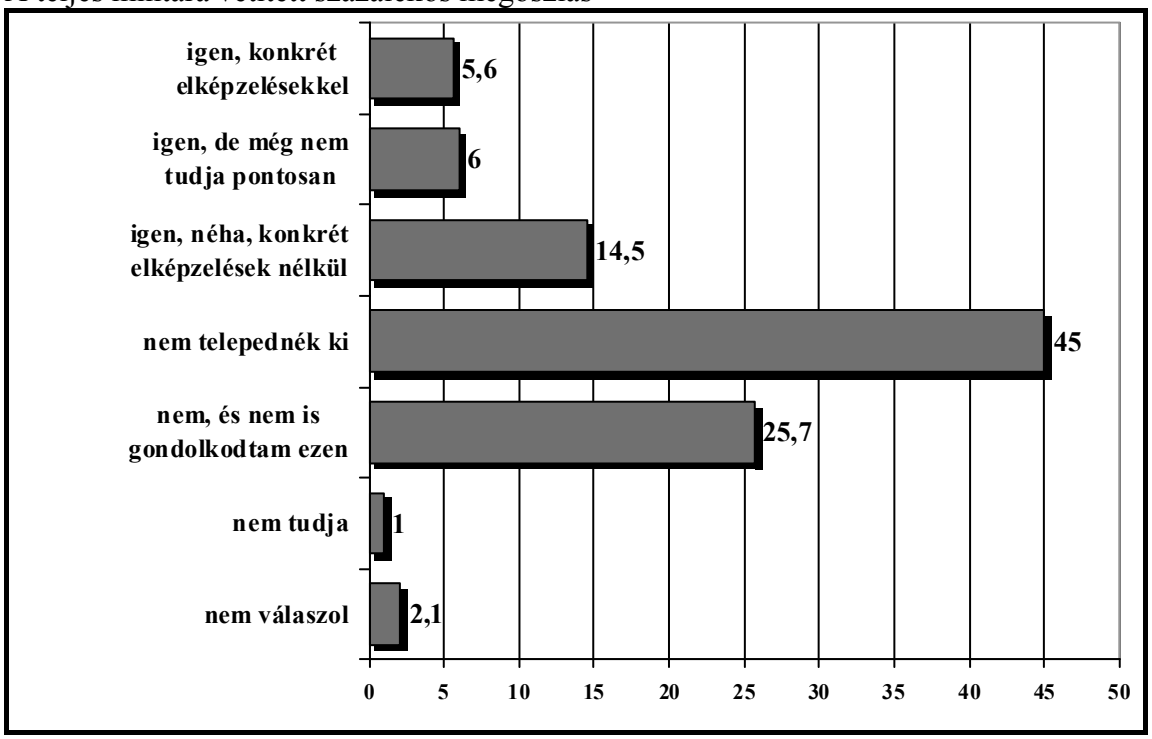

11.8. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Korcsoportok szerinti százalékos megoszlás

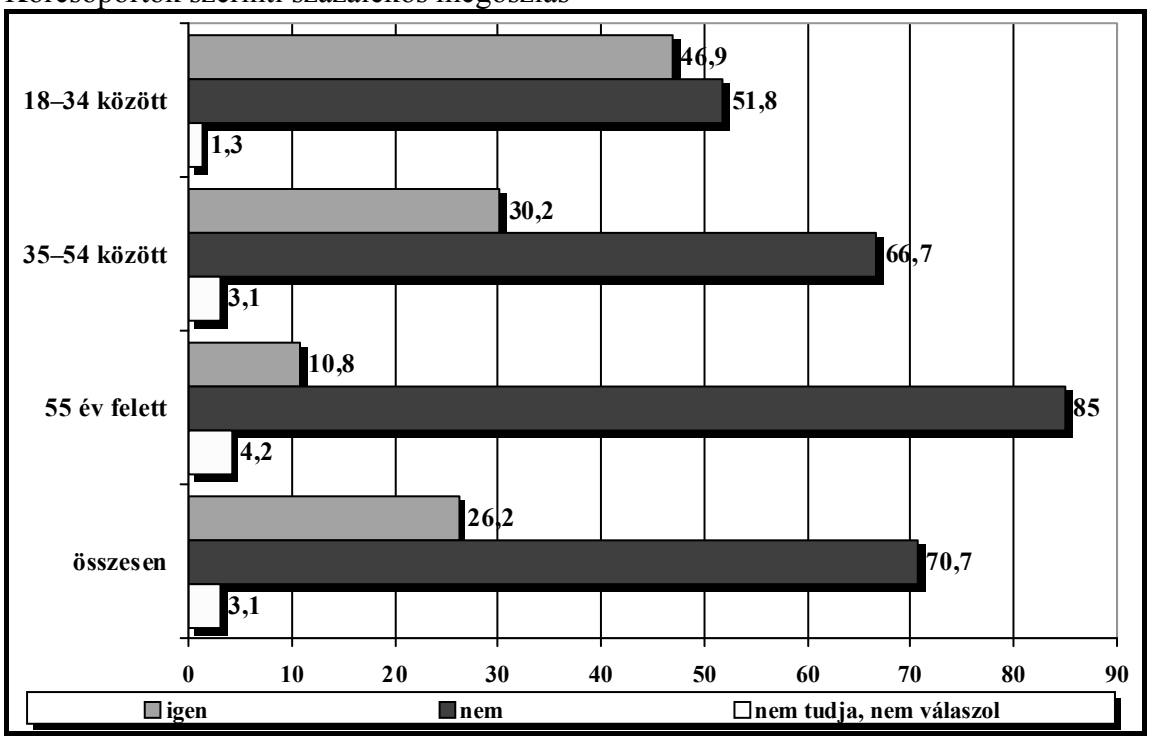

11.9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Nemek szerinti százalékos megoszlás

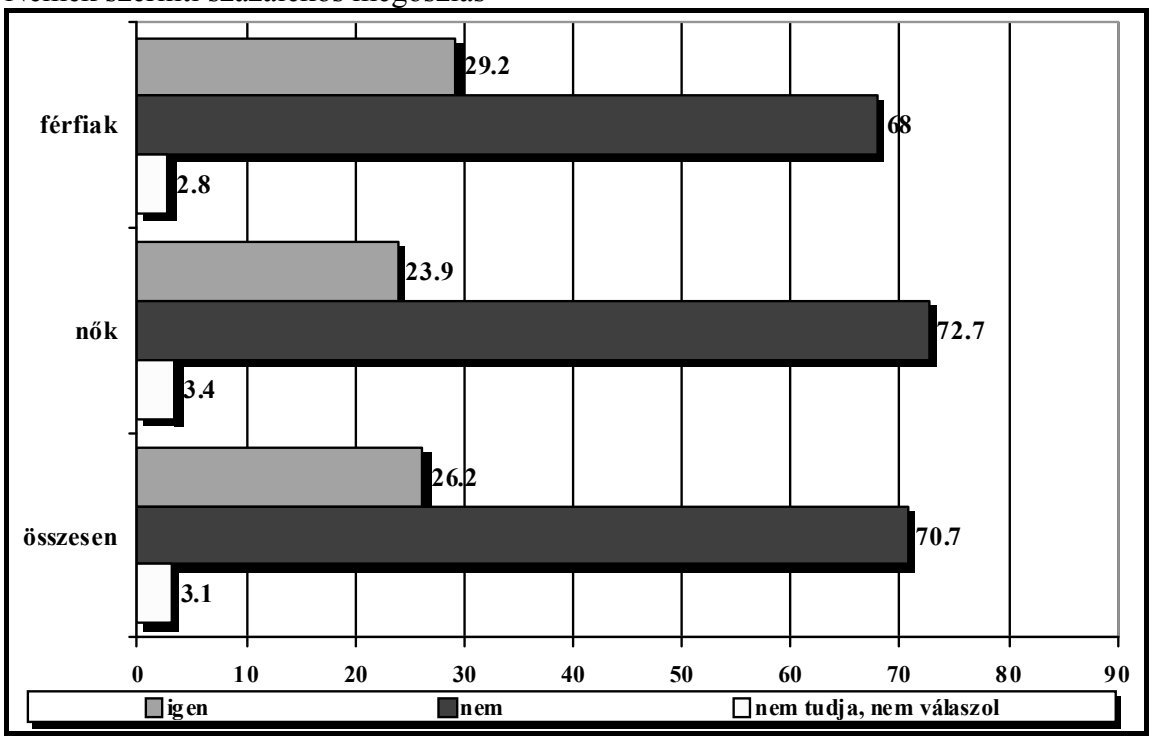

11.10. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Településtípus szerinti százalékos megoszlás

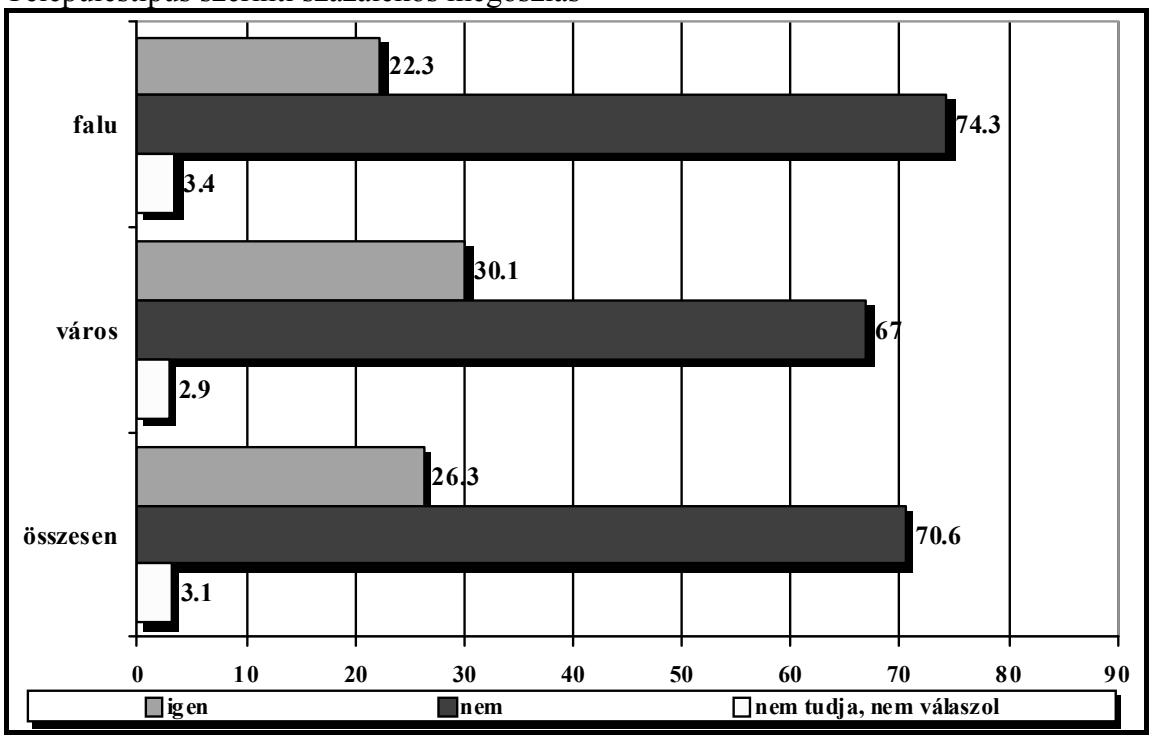

11.11. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Iskolai végzettség szerinti százalékos megoszlás

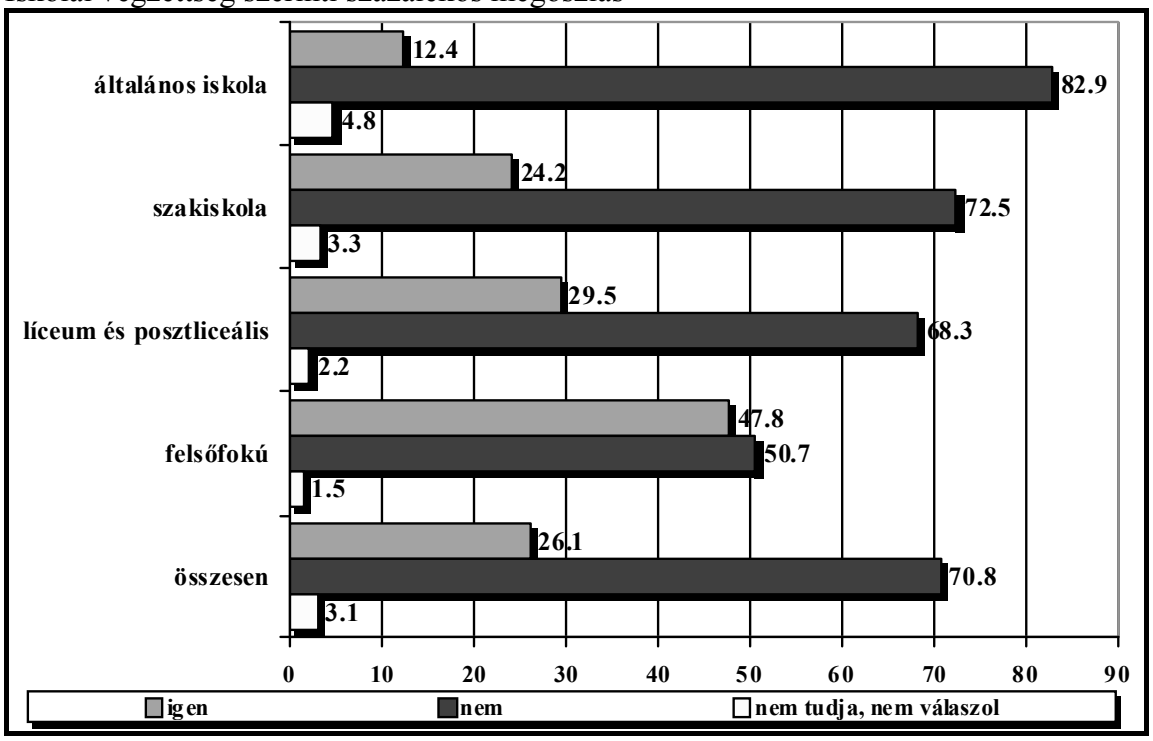

11.12. ábra: Ha úgy döntene, hogy elkötözne, milyen okból hagyná el Romániát? (N=887) a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

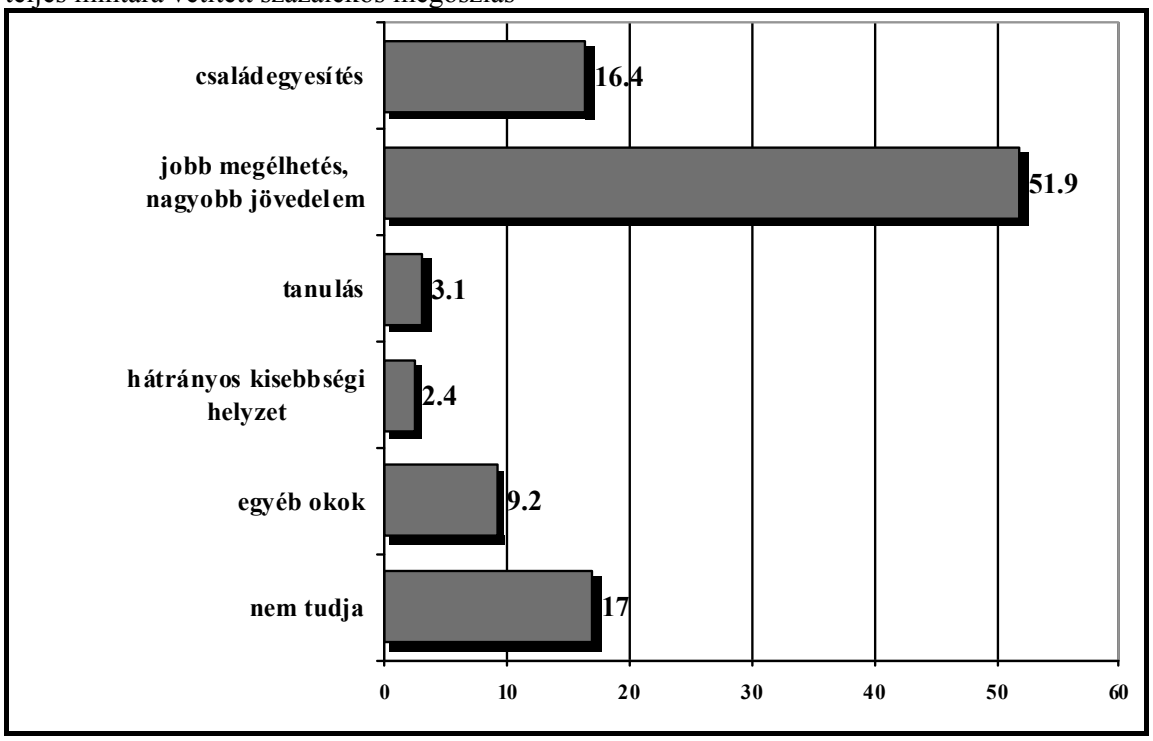

11.13. ábra: Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben? (N=678)
(százalékban)

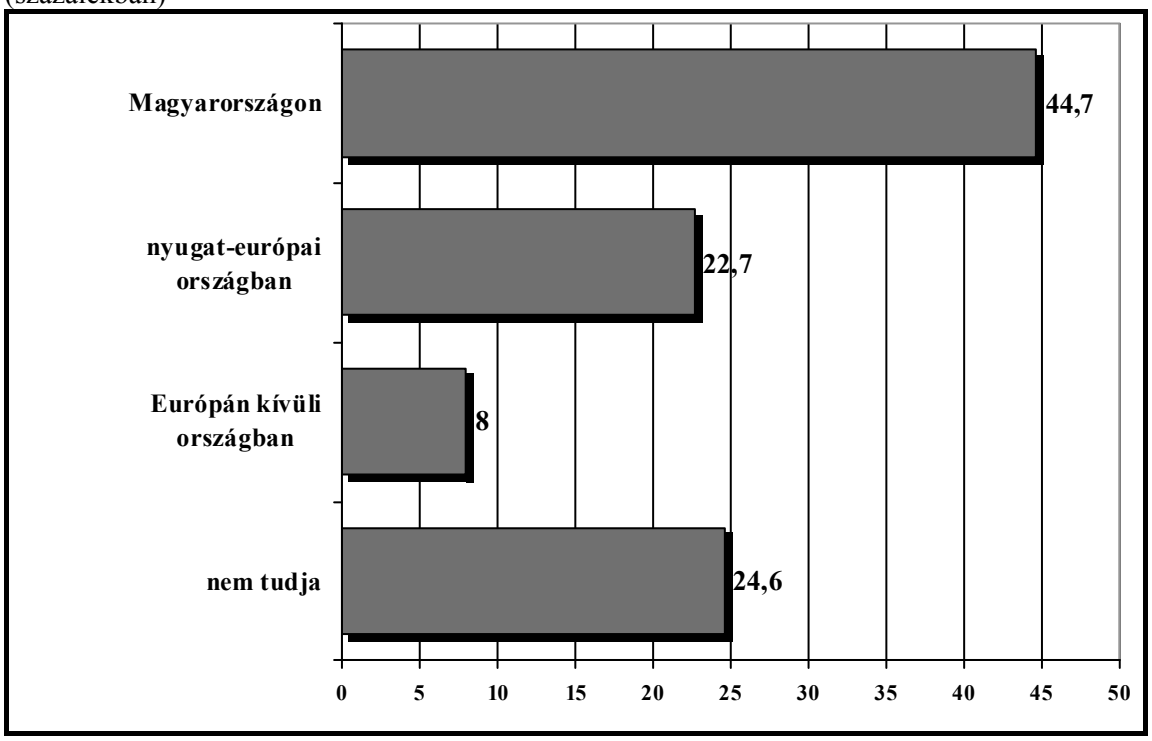

11.14. ábra: Az elkövetkező két évben tervezi-e, hogy (ideiglenesen) külföldre megy tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés céljából (min. 1 hónap)? (N=678)
(százalékban)

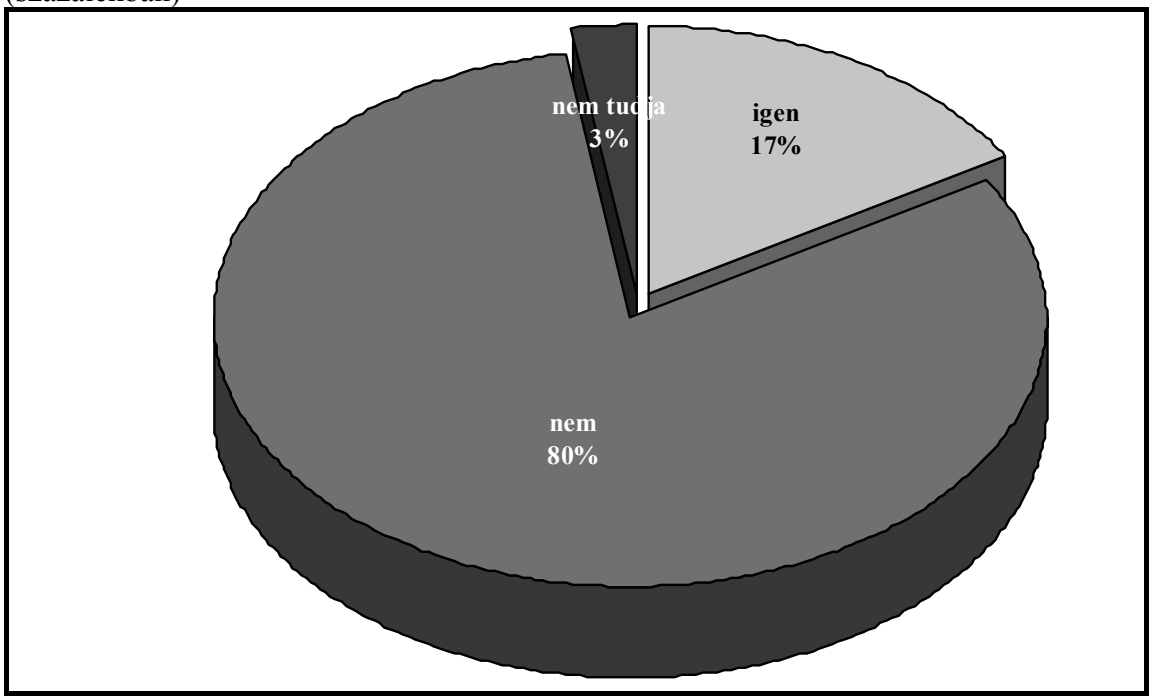

11.15. ábra. Jelenleg valaki a családjából – akivel korábban egy háztartásban élt – él-e (dolgozik, tanul) külföldön? (százalékban)

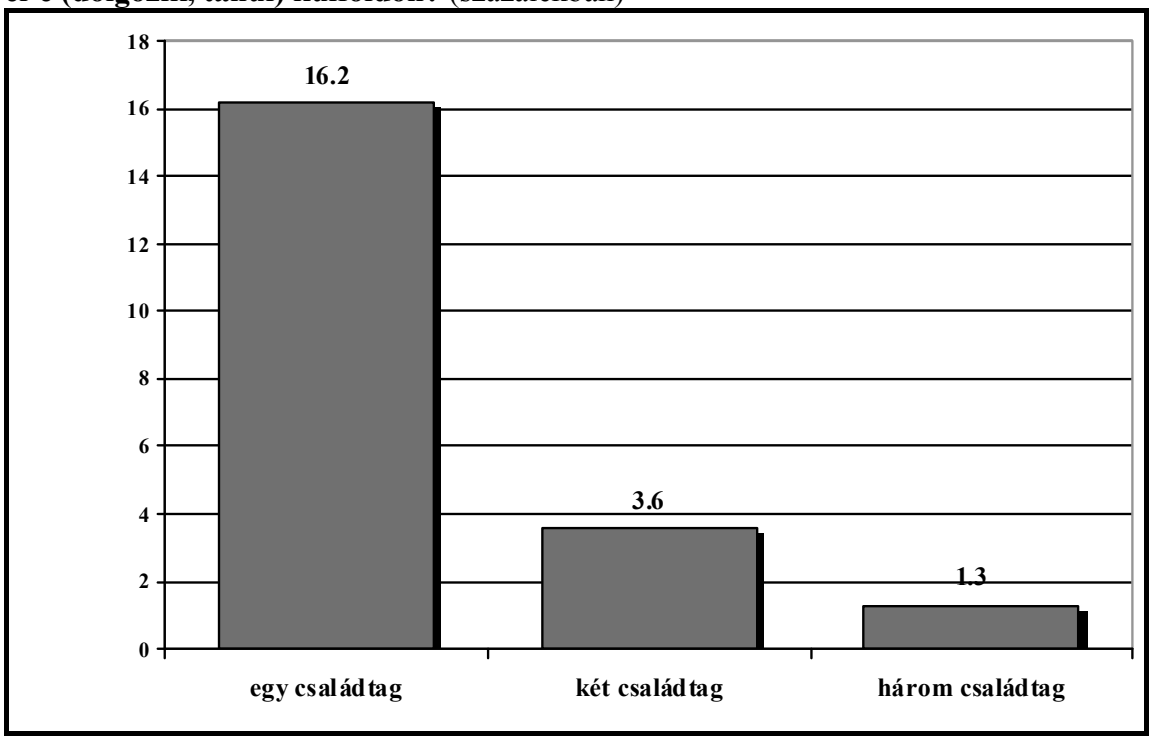

Veres Valér

12. Európai Unió és politikai aktivitás

Ukrajna és Szerbia EU csatlakozásának időpontját az erdélyiek nagy többsége 2010 és 2020 közé teszi. Románia EU-s csatlakozását az erdélyi magyar válaszadók 36 százaléka tartja jó dolognak, 11 százalék rossz dolognak és 45 százalék szerint se nem jó, se nem rossz dolog, 8 százalék nem tudja megítélni. Hogy mégis a pozitív értékelés felé billen el a mérleg, azt a következő kérdés válaszaiból láthatjuk, miszerint 62 százalék szerint előnyére, és mindössze 20 százalék szerint válik hátrányára az EU-s csatlakozás Romániának. Az EU-optimizmus visszafogottságát észlelhetjük arra a kérdésre adott válaszokban is, hogy összességében mi a véleményük az EU-ról: mindössze 30 százaléknak pozitív, 19 százalék inkább pozitív, 31 százaléknak pedig semleges a véleménye, és kevesen vannak a negatív EU véleménnyel rendelkezők is (12.1–3. ábrák).

A válaszadók közel 60 százaléka szerint az EU kárpát-medencei kiterjesztése elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, és 74 százalékuk szerint ez a Magyarországgal való kapcsolattartást is elősegíti.

Az EU-hoz elsősorban az erdélyiek 38 százaléka a békét társítja, 18 százaléka a szabad utazást, tanulást és munkát bárhol az EU területén, 11 százalékuk pedig a gazdasági jólétet. Más értékeket ennél kisebb arányban társítottak (12.7. ábra).

Az EU-val kapcsolatos ismeretek szintje nagyon alacsony, Romániai EU-s csatlakozási dátumát leszámítva a nagy többség nem tudott helyesen válaszolni más ismeret-kérdésekre (12.8. ábra).

Az EU a legtöbb erdélyi számára elsősorban a szabad utazást jelenti, valamint az új munkalehetőségeket, a többi itemre kisebb átlagok jellemzők.

A *„Mit jelent az Európai Uniónak a polgára lenni?”* kérdésre a válaszadók három választ jelölhettek meg: elsősorban az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóságot jelenti (68 százaléknak), szabad munkavállalást 63 százalék számára, 62 százaléknak pedig tanulási lehetőséget bárhol az EU területén. A többi válaszlehetőség nem érte el az 50 százalékos említési arányt.

Arra a kérdésre, hogy Romániában az EU-s csatlakozás következtében mi történik, a válaszadók közel felének véleménye szerint a munkanélküliség csökkenni fog, további 26 százalék szerint nem változik, és csak 21 százalék szerint fog nőni. A további válaszokat figyelembe véve, a vásárlóerő, oktatáshoz való hozzáférés lehetősége, külföldre való utazás lehetősége, az EU területén való munkavállalás lehetősége, az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásának mértéke, közszolgáltatások minősége a többségük véleménye szerint nőni fog. A külföldi bevándorlók száma, a magyarság jogainak érvényesítése Romániában a válaszadók 39 százaléka szerint nőni fog, és 37–40 százalékuk szerint nem változik, ami jól mutatja, hogy jelentős részük különösebb illúziókkal nem rendelkezik az EU-s csatlakozás hatásait illetően

A politika a válaszadók 45 százalékát egyáltalán nem érdekli, és az érdeklődés mértéke megoszlik a többiek körében is. Ha a következő vasárnap választásokat tartanának, 57 százalékuk lenne biztos szavazó, 11 százalék határozatlan, 32 százalék pedig egyáltalán nem menne el szavazni. A szavazáson részt vevők közül 58 százalékuk az RMDSZ-re adná a voksát, 14 százalékuk a Demokrata Pártra (PD-re) és/vagy Băsescura, 4 százalék a Nemzeti Liberális Pártra (PNL), 2 százalék valamilyen magyar pártra, ami indul, 2 százalék a szociáldemokratákra (PSD-re), egy százalékuk az MPSZ-re, további egy százalékuk egyéb pártra, 18 százalék pedig nem tudja még, kire szavazna.

12.1. ábra: Véleménye szerint Ukrajna és Szerbia mikor, melyik évben csatlakozhat az Európai Unióhoz? (Válaszok százalékban)

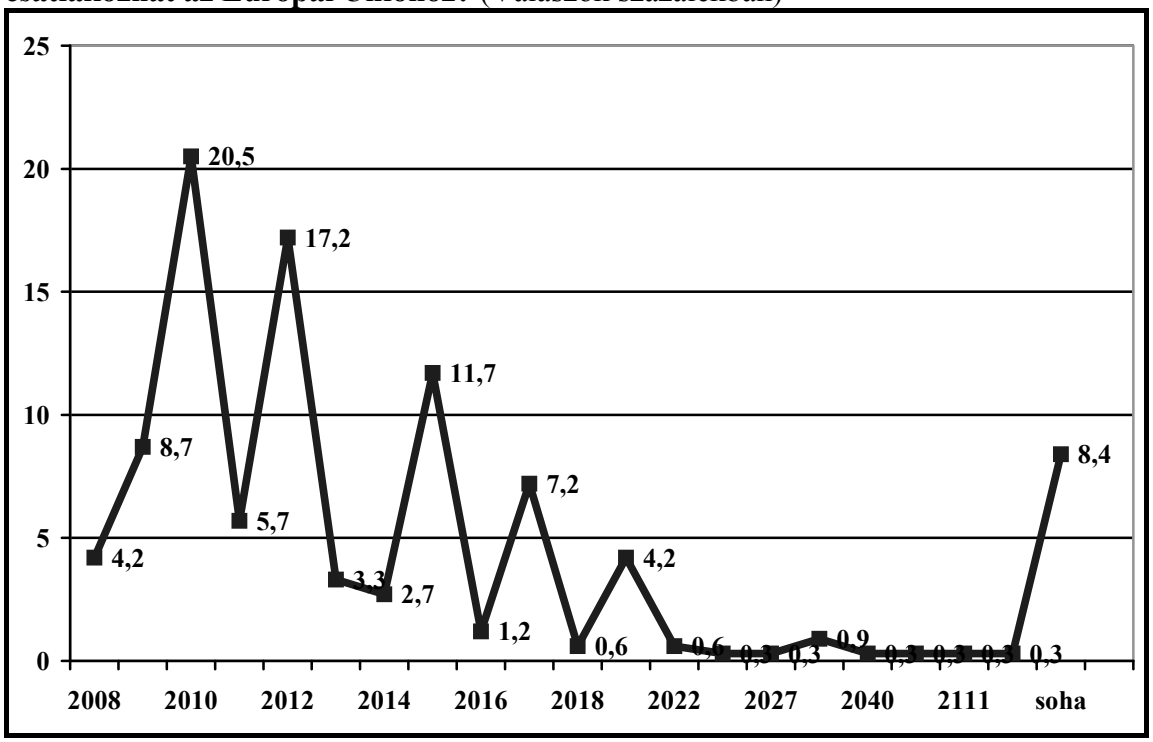

12.2. ábra: Általánosan, milyennek tartja Románia EU-s csatlakozását?

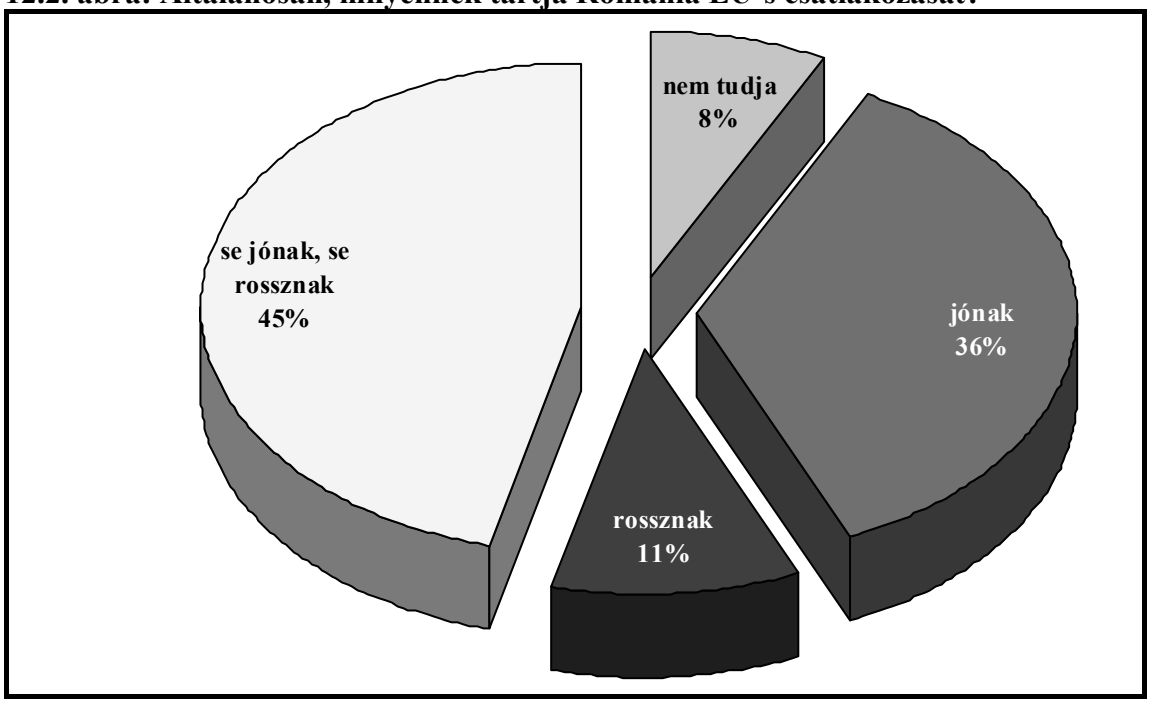

12.3. ábra: Összességében mit gondol, Romániának előnyére válik az Európai Uniós csatlakozás?

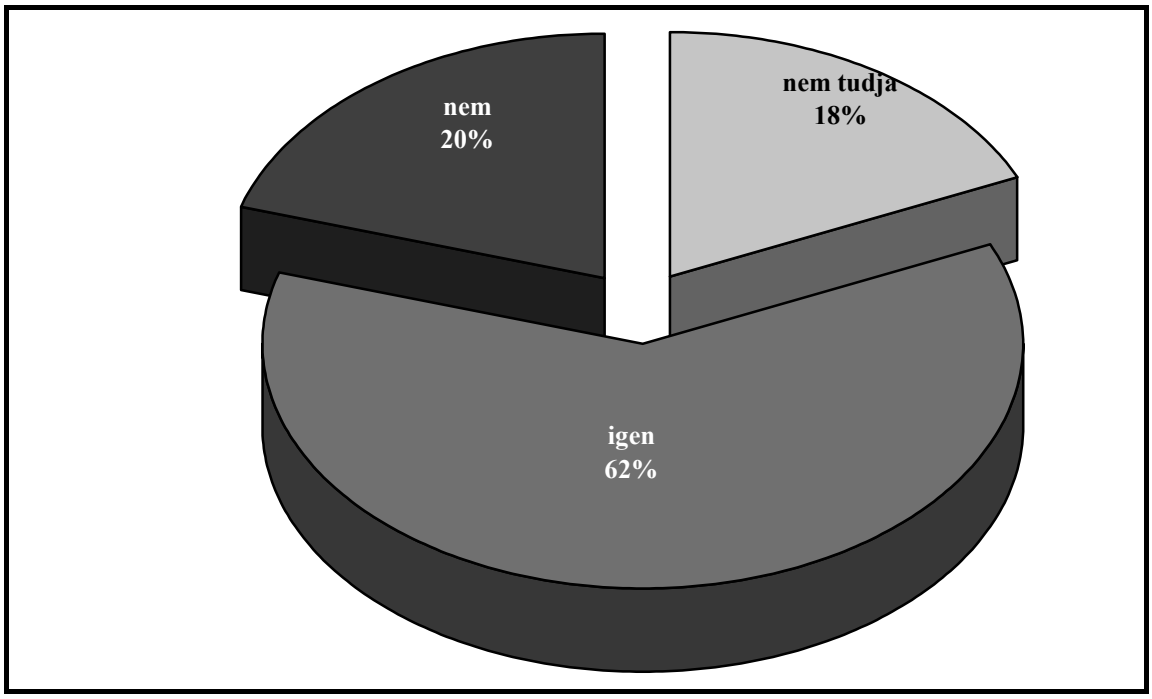

12.4. ábra: Általánosan, milyen véleménye van az EU-ról ?

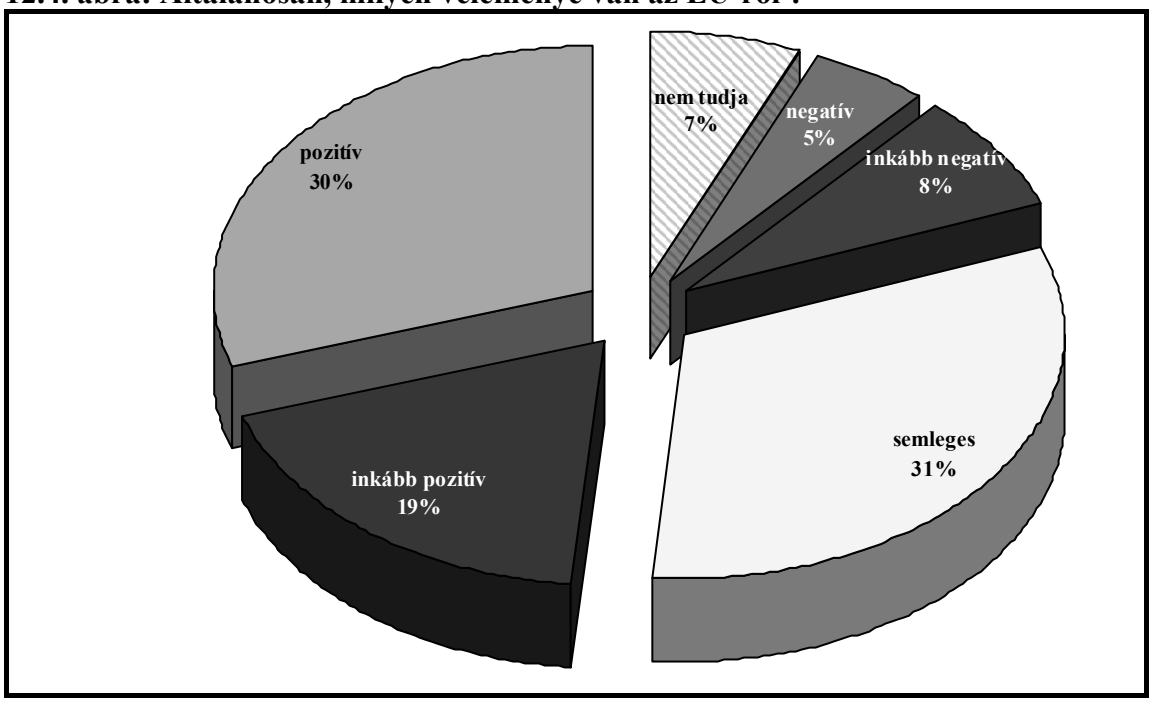

12.5. ábra: Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (HU, RO, SK, SL, A) Európai Uniós csatlakozása elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását?

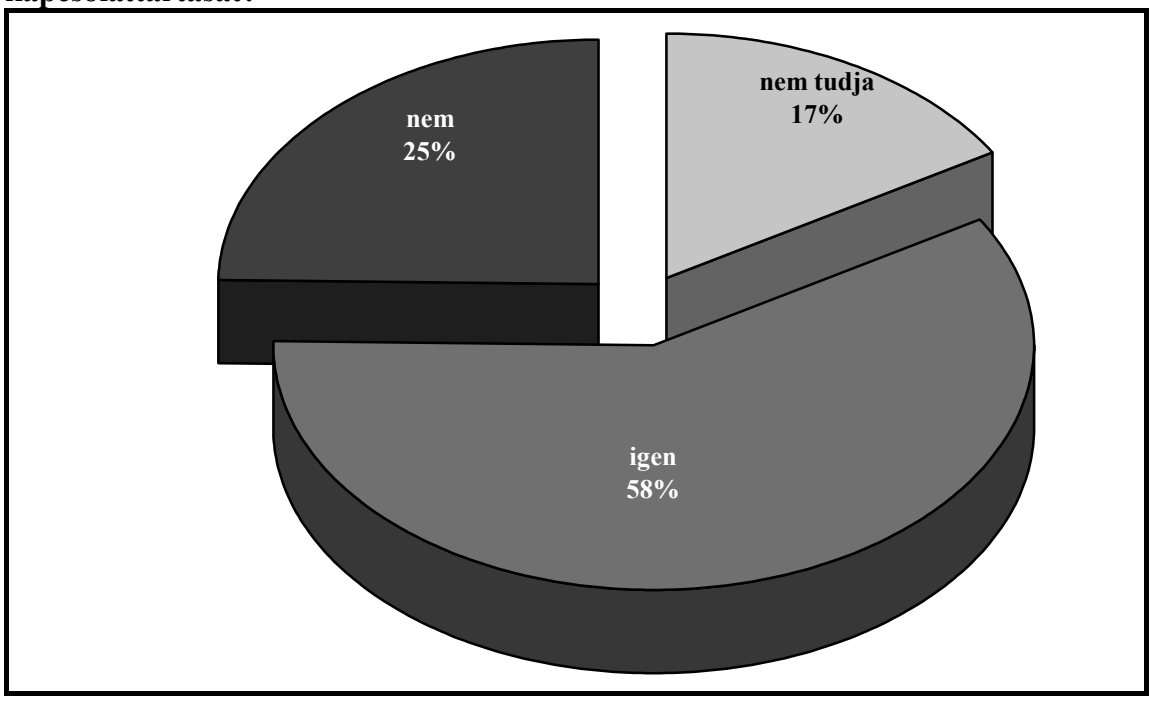

12.6.ábra: Mit gondol, az európai uniós tagországok (HU, RO, SK, SL, A) közötti határok átjárhatósága elősegíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal?

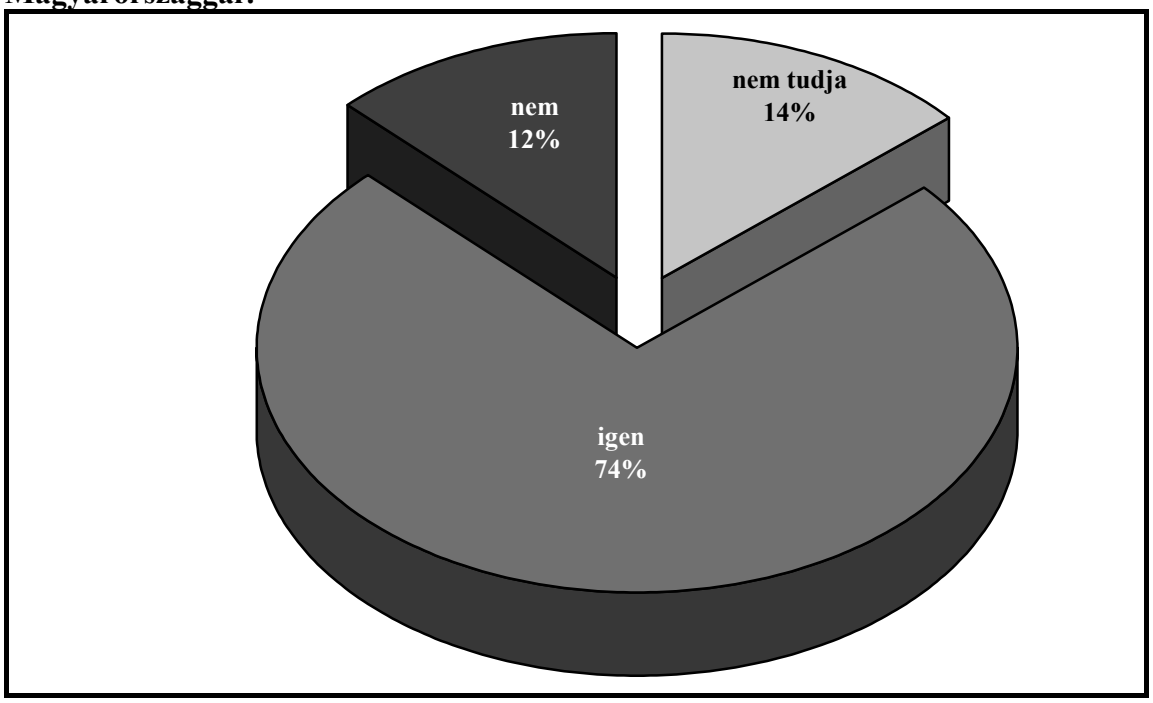

12.7. ábra: Milyen fogalmakat társít első-, másod- és harmadsorban az Európai Unióhoz ?

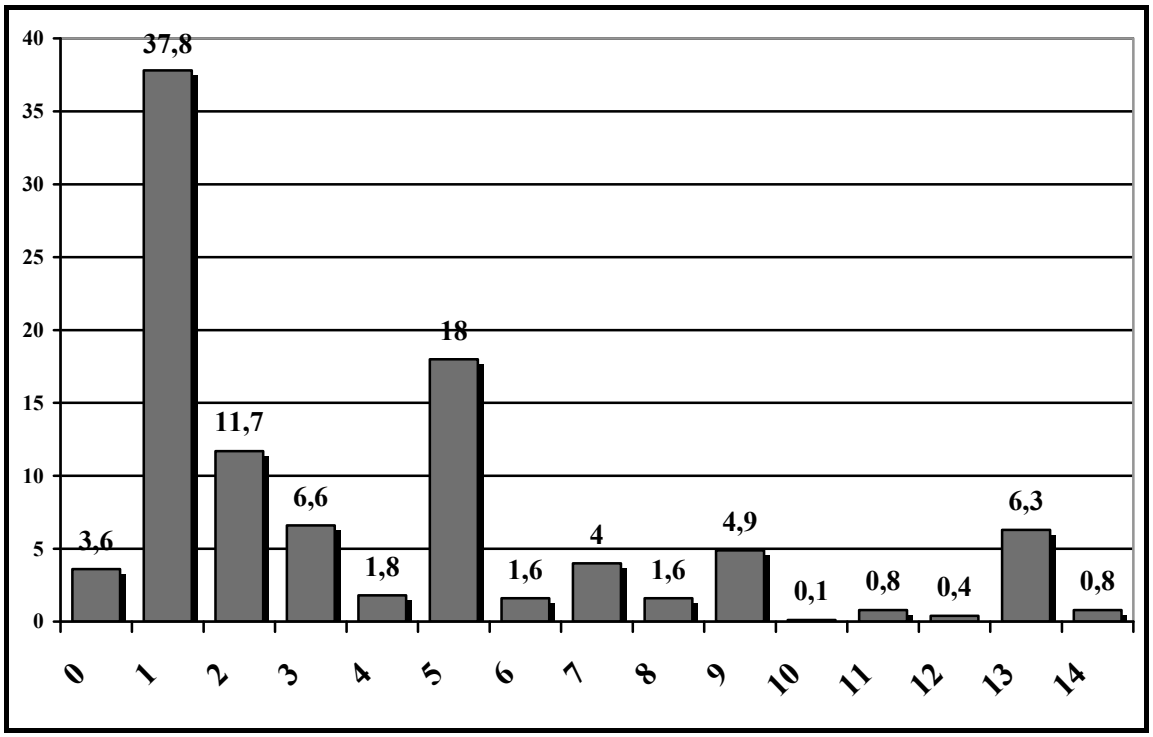

1. Béke
2. Gazdasági jólét
3. Demokrácia
4. Szociális biztonság
5. Szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén.

6. Kulturális változatosság
7. Euró – egységes pénznem
8. Munkanélküliség
9. Bürokrácia
10. Kulturális identitásunk elvesztése
11. Magasabb bűnözés
12. Nem kielégítő ellenőrzés a külső határoknál
13. Utazási lehetőségek kibővülése
14. Európai politikai közösség
0. nem tudja

12.8. ábra: AZ EU-val kapcsolatos ismeret-kérdések

Feltett kérdés	Helyes válaszok aránya
1. Hány évre tervez az EU jelenlegi költségvetése?	3,9
2. Hogy hívják azt az országos alapdokumentumot, ami alapján a tagországok elosztják az EU-s forrásokat?	1,1
3. Magyarország mióta tagja az EU-nak?	39,1
4. Finnország tagja-e az EU-nak?	38,5
5. Svájc tagja-e az EU-nak?	36,5
6. Mire vonatkozik a Sapard program?	16,4
7. Mit jelent az, hogy Interreg?	1,7
8. Románia mióta tagja az Európai Uniónak?	84,6

12.9. ábra: El merne-e indulni személyivel, útlevél nélkül Olaszországba?

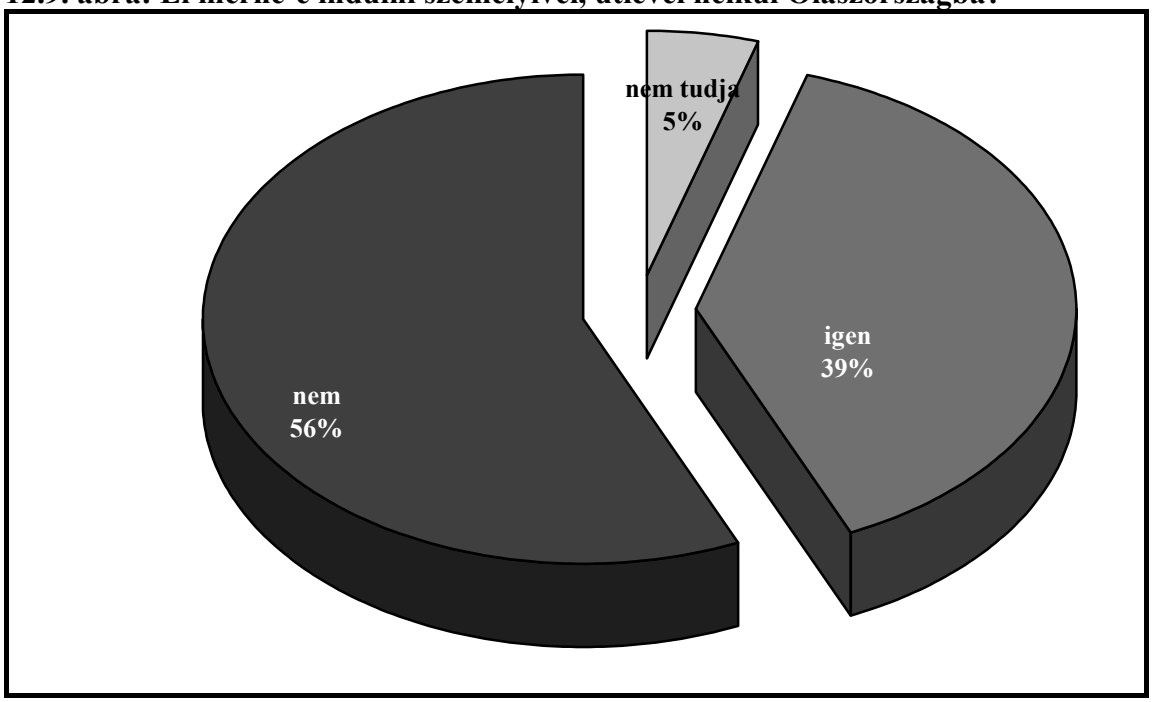

12.10. ábra: Az alábbi kijelentések mennyire fejezik ki azt, amit Ön számára az EU jelent? (Válaszok egy ötfokú skálán, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2– inkább nem, 3– igen is meg nem is, 4 –inkább igen, 5 – teljes mértékben)

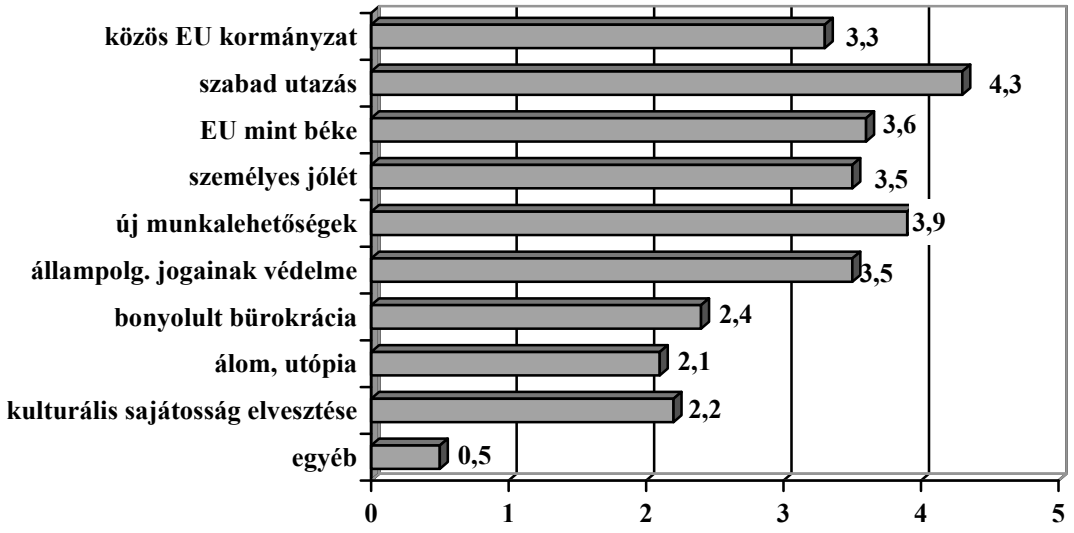

12.11. ábra: Az alábbi kijelentések közül melyik jelenti inkább, hogy: „az Európai Uniónak a polgára lenni”? (Első említések aránya)

Kijelentés	Említi (%)
1. Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	68,1
2. Szabad munkavállalás joga bármelyik EU-s tagállamban	63,5
3. Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	21,8
4. Szavazati jog a országos választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	15,4
5. Szavazati jog az Európai Parlament-i választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	14
6. Az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés	45
7. Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	62,3
8. Egyik sem az előzők közül	4,4

12.12. ábra: Mit gondol milyen irányba változnak a romániai társadalom alábbi területei az EU-s csatlakozás következtében?

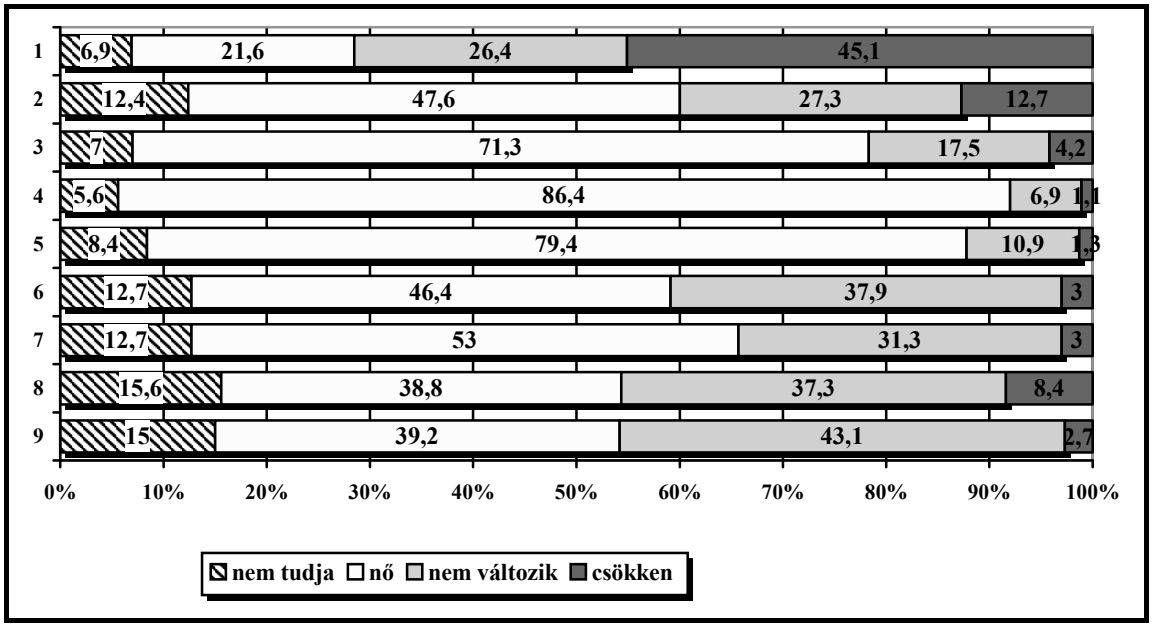

1. Munkanélküliség
2. Vásárlóerő
3. Oktatáshoz való hozzáférés lehetősége
4. Külföldre való utazás lehetősége
5. Az EU területén való munkavállalás lehetősége
6. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása
7. Közszolgáltatások minősége
8. A külföldi bevándorlók Romániában
9. A magyarság jogainak érvényesítése

12.13. ábra: Kérjük, mondja meg, egyetért-e vagy sem a következőkkel? (Egyetértők aránya, százalék)

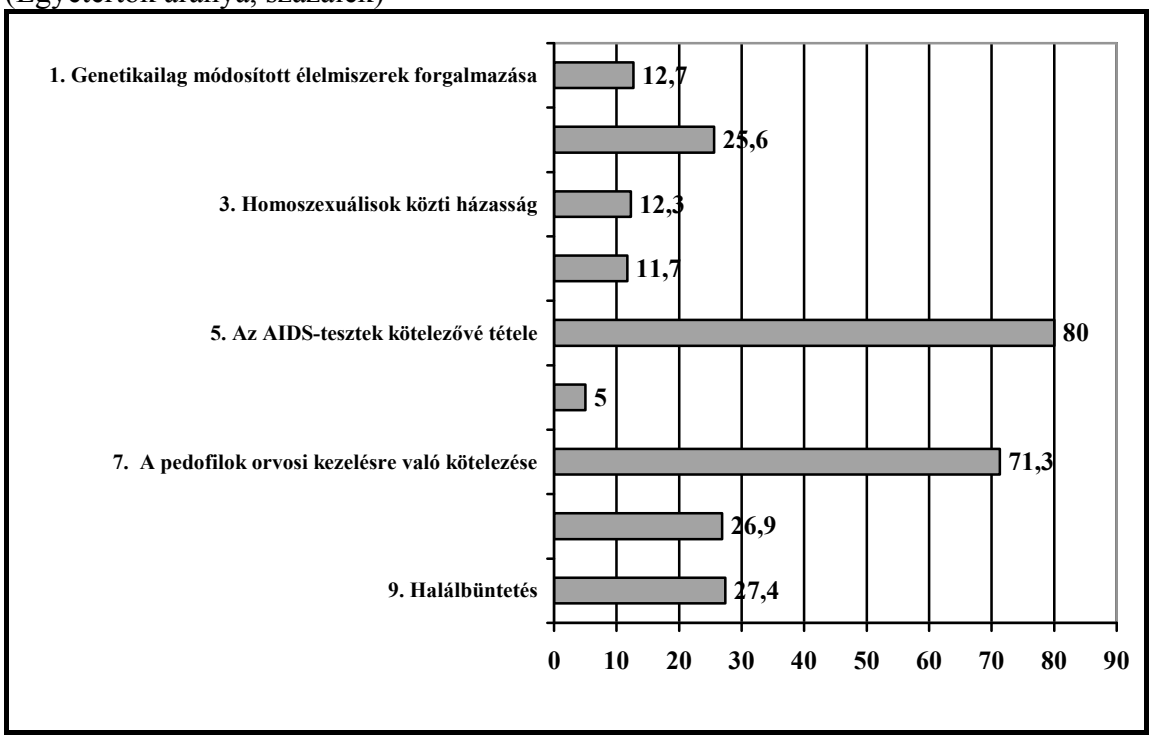

12.14. ábra: Mennyire érdekli Önt a politika? (1 – egyáltalán nem érdekli, 5 – nagyon érdekli)

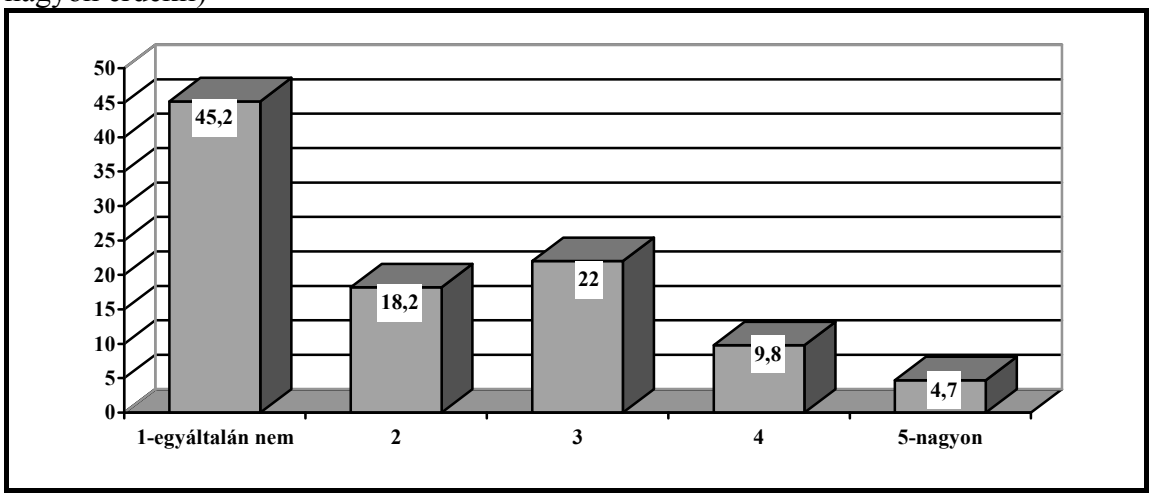

12.15. ábra: Ha most vasárnap Romániában parlamenti választások lennének, elmenne-e szavazni?

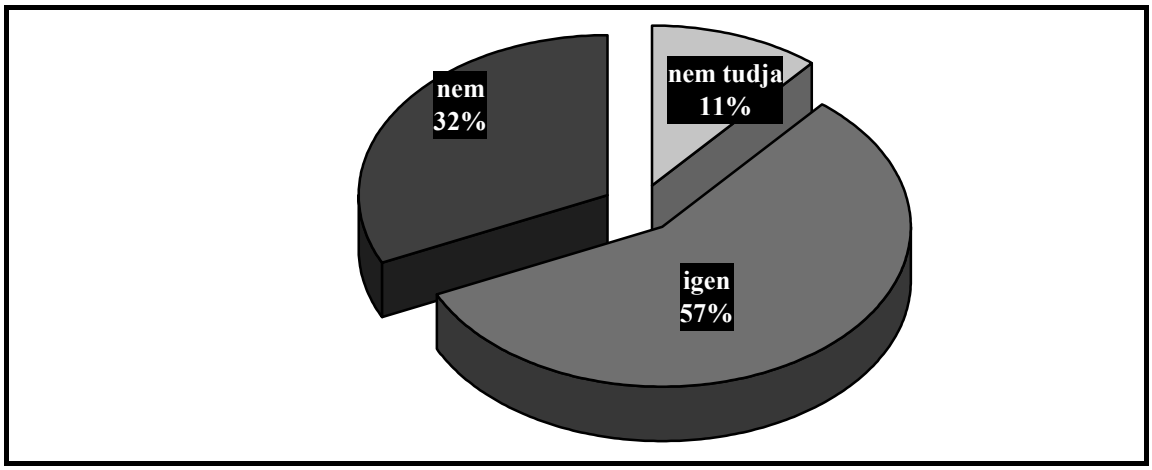

12.16. ábra: Ha elmenne, Ön most melyik pártra, szervezetre vagy koalícióra szavazna? Nyílt kérdésre adott szabad válaszok. (N=452)

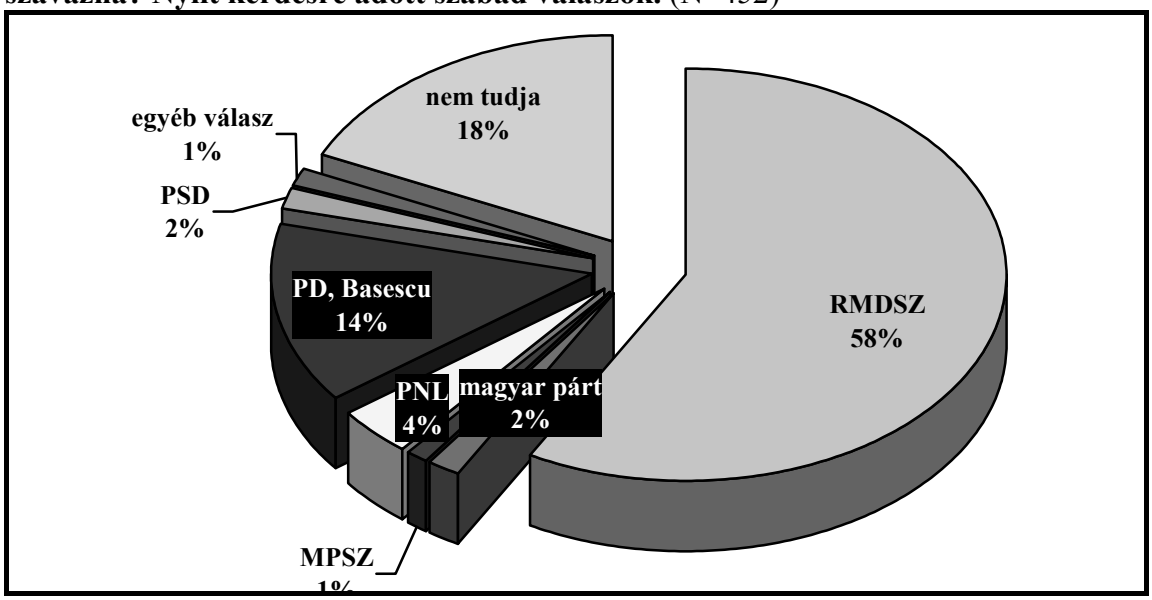

Mészárosné Lampl Zsuzsanna
(Fórum Kisebbségkutató Intézet)

KÁRPÁT PANEL – SZLOVÁKIA

GYORSJELENTÉS 2007

1. A minta összetétele – Felvidék

Szlovákiában a kutatás a dél-szlovákiai magyarlakta járásokban folyt. A mintát 600 magyar nemzetiségű/magyarul tudó felnőtt állampolgár alkotta. A minta összetételét a többlépcsős véletlen mintavétel módszerével alakítottuk ki. A háztartásokon belül a személyek kiválasztása szabad kvótás rendszerben történt, nemek és korcsoportok szerint.
A mintavételi lépcsők alapja: régió, járás, azon belül településtípusok (járási székhely, egyéb város, falu), települések (községek, városok).

1.1. táblázat: A minta összetétele Szlovákiában járások és településtípusok szerint

	Alapsokaság			**Minta**			
Járások	Magyarok összesen	Magyarok aránya (százalék)	Magyarok száma városon	**Járási székhely minta**	**Más város minta**	**Faluk Minta**	**Összesen**
Pozsony-város	20312	3,62	20 312	**22**	**0**	**0**	**22**
Pozsony-vidék	10527	1,87	4000	**4**	**0**	**6**	**10**
Dunaszerdahely	95310	16,98	27 908	**21**	**20**	**61**	**102**
Galánta	61568	10,97	12 303	**13**	**8**	**45**	**66**
Komárom	78859	14,05	32 846	**25**	**10**	**50**	**85**
Léva	38169	6,8	15 212	**0**	**13**	**28**	**41**
Nyitra	14313	2,55	1 777	**0**	**7**	**8**	**15**
Érsekújvár	63747	11,35	23 154	**14**	**10**	**44**	**68**
Losonc	22820	4,06	12 476	**0**	**13**	**11**	**24**
Rimaszombat	45623	8,13	9 854	**11**	**6**	**32**	**49**
Nagykürtös	14384	2,56	1 103	**0**	**0**	**16**	**16**
Kassa-város	10760	1,92	10 760	**11**	**0**	**0**	**11**
Kassa-vidék	16240	2,89	0	**0**	**7**	**11**	**18**
Rozsnyó	22497	4,01	5 826	**6**	**0**	**18**	**24**
Tőketerebes	46316	8,25	0	**0**	**0**	**49**	**49**
Összesen	561445	100,00	177 531	**127**	**94**	**379**	**600**

1.2. táblázat: A minta összetétele nemek szerint – Szlovákia

Járás	**Nők**	**Férfiak**
Pozsony-város	12	10
Pozsony-vidék	6	5
Dunaszerdahely	53	49
Galánta	34	32
Komárom	44	40
Léva	21	20
Nyitra	8	7
Érsekújvár	35	33
Losonc	13	12
Rimaszombat	25	23
Nagykürtös	8	7
Kassa-város	6	6
Kassa-vidék	9	8
Rozsnyó	13	12
Tőketerebes	26	24
Összesen	312	288

1.3. táblázat: A minta összetétele korcsoportok szerint – Szlovákia

Járás	18–34	35–59	60 fölött
Pozsony-város	4	12	6
Pozsony-vidék	3	5	3
Dunaszerdahely	36	46	20
Galánta	21	30	15
Komárom	27	38	19
Léva	11	18	12
Nyitra	3	7	5
Érsekújvár	20	30	18
Losonc	8	10	6
Rimaszombat	16	21	12
Nagykürtös	4	7	4
Kassa-város	3	6	3
Kassa-vidék	5	8	4
Rozsnyó	7	11	6
Tőketerebes	16	22	12
Összesen	184	271	144

2. Szocio-demográfiai háttér

A válaszadók 49 százaléka férfi, 51 százaléka nő (2.1. ábra). Korcsoportok szerint a minta 34 százalékát 18–34 évesek, 42 százalékát 35–59 évesek, 24 százalékát pedig 60 éven felüliek alkották (2.2. ábra).
Családi állapot szerint enyhe többségük, azaz 57,4 százalék házas (2.3. ábra), 71 százalékuknak van gyermeke, átlagosan kettő.
A válaszadók szülei és házastársa is többnyire magyar (2.4. ábra).

2.1. ábra: A minta nemek szerinti összetétele

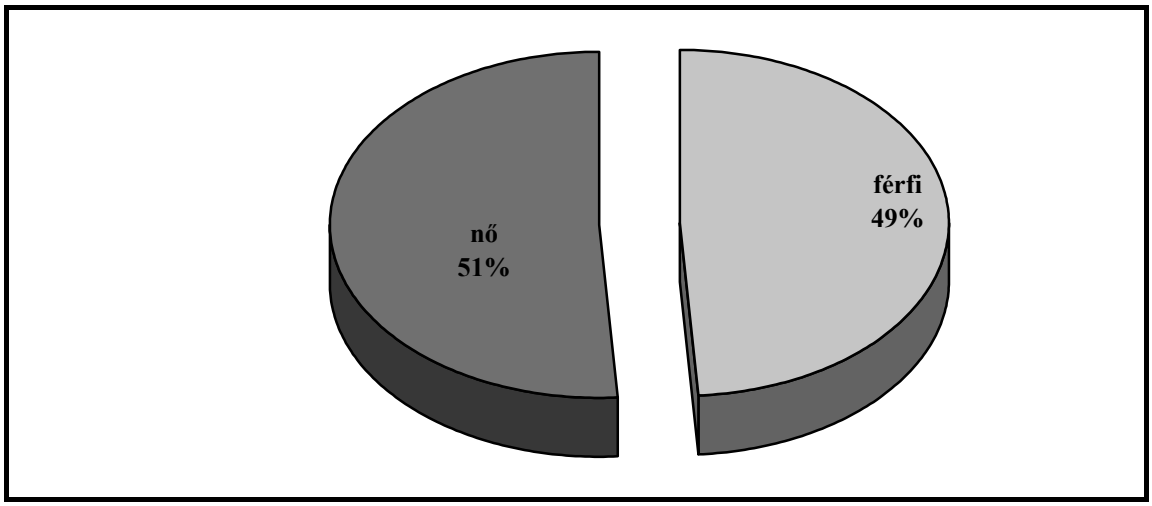

2.2. ábra: A minta korcsoportok szerinti összetétele

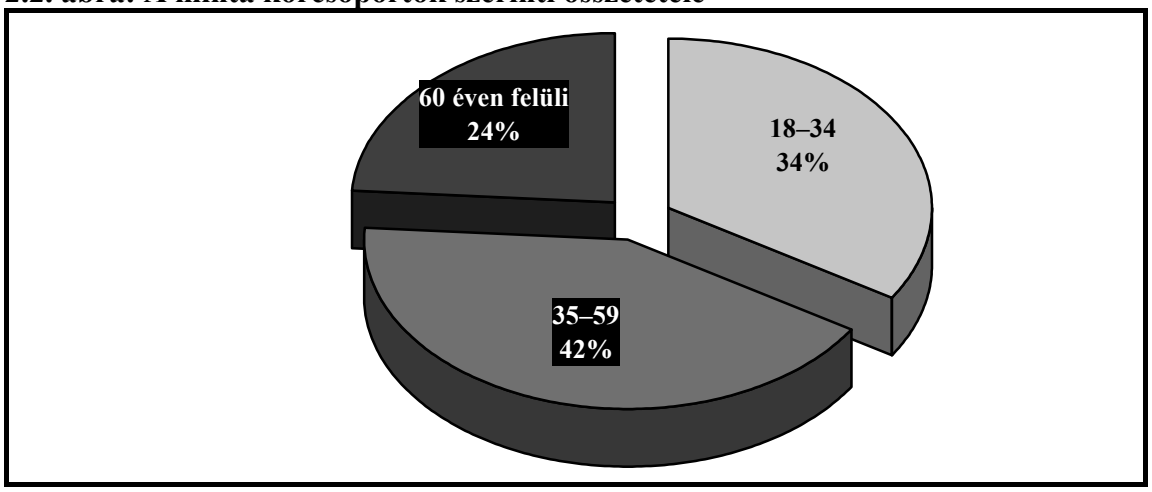

2.3. ábra: Családi állapot

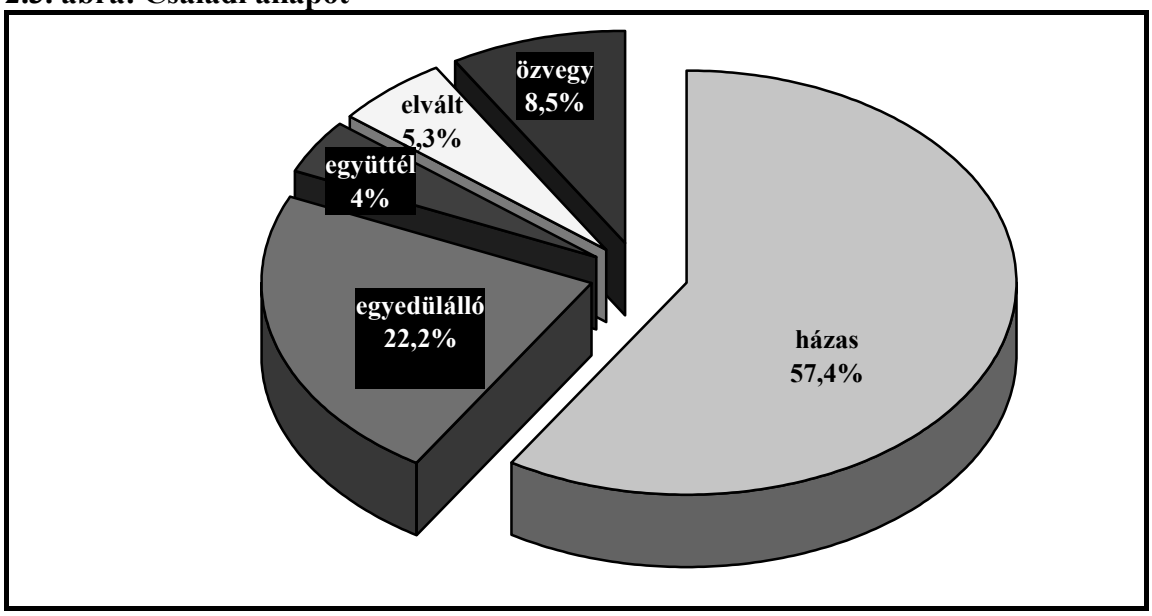

2.4. ábra: A szülők és a házastárs nemzetisége

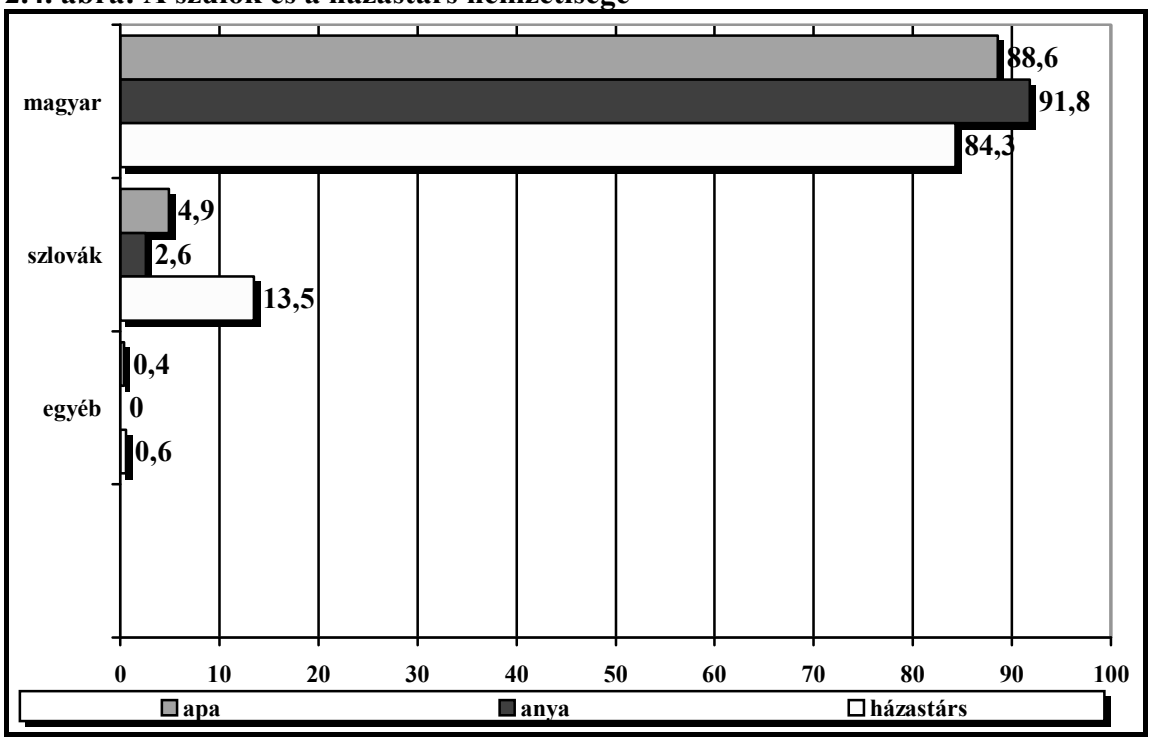

3. Identitás

A megkérdezettek arra a kérdésre, hogy melyik az a közösség, amihez leginkább tartozónak érzik magukat, a következőképpen válaszoltak: egyharmaduk magyarnak (33,8 százalék), valamivel kevesebben szlovákiai magyarnak (30,4 százalék), 17,8 százalékuk pedig felvidéki magyarnak tartja magát. Az állampolgárságon alapuló és a területi-regionális alapú önbesorolás aránylag ritka. Az előbbit 7,2 százalék jelölte be, ebből magyar nyelvű szlovák állampolgárnak 5 százalék, szlovák állampolgárnak 2,2 százalék vallotta magát. A területi-regionális önbesorolás a válaszadók 3,5 százalékára jellemző, akik közül konkrét tájegységhez tartozónak 2,3 százalék, szlovákiainak 1,2 százalék tartotta magát. A magukat európainak vallók is kevesen voltak (3,8 százalék, ebből 3,1 százalék európai, 0,7 százalék közép-európai). Szlováknak két személy vallotta magát. Másodsorban is hasonló az opciók sorrendje, hiszen újfent magyarnak (29,1 százalék), szlovákiai magyarnak (27,2 százalék) és felvidéki magyarnak (13,5 százalék) tartják magukat. Ugyanakkor többen vallották magukat magyar anyanyelvű szlovák állampolgárnak (7,5 százalék), konkrét tájegységhez tartozónak (3,6 százalék), de szlovákiainak (3,9 százalék) és szlovák állampolgárnak (2,5 százalék). Másodsorban európainak is többen tartják magukat (6,7 százalék).

A magyarsághoz tartozás túlnyomórészt pozitív érzésekkel tölti el a válaszadókat. Csaknem 80 százalékuk (78,5 százalék) teljesen vagy többnyire egyetért, hogy ez büszkeséggel tölti el, 78 százalékuknak természetes dolog magyarnak lenni, 76 százalékuknak nem közömbös a magyarsága. 80,4 százalékuk egyáltalán nem, 9,6

százalékuk pedig részben nem ért egyet azzal, hogy szégyenkeznie kéne magyarsága miatt.

A magyarsághoz tartozás kritériumai között az önbesorolás, a magyar anyanyelvűség, a kultúrnemzeti azonosulást mutató magyar kultúra ismerete és szeretete, valamint az a legfontosabb, hogy legalább az egyik szülő magyar legyen. A magyar zászló tisztelete, mint magyarság-kritérium a felsorolt tizenkét feltétel közül a hatodik helyen szerepel. Valójában a többit is inkább tartják fontosnak, mint nem fontosnak. Legkevésbé fontosnak a magyar állampolgárságot tartják (1,6-os átlag).

Arra a kérdésre, hogyha szabadon választhatnák ki, melyik országban élhetnének, csaknem 40 százalékuk Szlovákiát jelölte meg, 12, 6 százalékuk Magyarországot. Más országokat még ennél is kevesebben említettek.

A válaszadók 85 százalékának nincs vagy ritkán van problémája azzal, hogy magyarként kisebbségben él Szlovákiában.

Mit tekintenek hazájuknak? 41,2 százalékuk Szlovákiát, 18,9 százalékuk Felvidéket, 9,3 százalékuk a települést, ahol él, 3,3 százalékuk a szülőhelyét, 3,3 százalékuk pedig egy konkrét néprajzi tájegységet Szlovákián belül. Magyarországot 7,2 százalék, a történelmi Magyarországot 5,8 százalék, Európát pedig 1,7 százalék tekinti hazájának. A haza fogalom a szlovákiai magyarok számára tehát egyértelműen Szlovákiához kötődik. Ugyanez tapasztalható a szülőföld esetében. 29,6 százalék Szlovákiát, 24,3 százalék Felvidéket, 16,1 százalék a települést, ahol született, 12,8 százalék jelenlegi lakhelyét tekinti szülőföldjének.

A nemzethez való tartozás kapcsán 81,5 százalékuk a magyar nemzet részének érzi a szlovákiai magyarságot. A szlovák nemzet részének csupán 38,4 százalék tartja, vagyis a válaszadók többsége elkülöníti a saját nemzetét a szlovák nemzettől.

A korábbi felmérésekhez hasonló képet kapunk, amikor az egyes nemzetek tulajdonságaira vagyunk kíváncsiak: az egyértelműen negatív tulajdonságok leginkább a szlovákokra jellemzők, az intelligencia, segítőkészség és versenyszellem a magyarországi magyarokra, a tolerancia pedig a szlovákiai magyarokra (3.19. ábra).

Az etnikai csoportok közül legrokonszenvesebbek (nagyon rokonszenves+inkább rokonszenves) a magyarországi magyarok és a szlovákok, bár a két nemzet iránti rokonszenv mértéke nem azonos – a magyarországiak esetében 72 százalék, a szlovákok esetében 35 százalékra, vagyis a felére csappan. Legkevésbé rokonszenvesnek a kínaiakat tartják, csupán 9 százalékuknak szimpatikusak (3.20. ábra).

A határon túli magyarok közül a válaszadók önmagukat, vagyis a szlovákiai magyarokat tartják a legrokonszenvesebbeknek (78 százalék), de a többi csoporttal is inkább rokonszenveznek. Legkevésbé (57 százalék) azonban a magyarországi magyarokkal (3. 21. ábra).

A különböző társadalmi csoportok különböző érzelmeket keltenek a válaszadókban, viszont van egy közös jellemzőjük, mégpedig az, hogy igazából egyikkel sem rokonszenveznek. Leginkább a vállalkozókkal szimpatizálnak (25 százalék), legkevésbé a skinheadeket és a kábítószereseket kedvelik (3.22. ábra).

Felsoroltunk nyolc körülményt, s megkérdeztük, milyen gyakran érte miattuk a válaszadókat hátrányos megkülönböztetés. Amint a 3.23. ábra mutatja, leginkább a nemzeti hovatartozásuk miatt voltak diszkriminálva, csaknem hetven százalékuk említette ezt. Legkevésbé diszkrimináló körülmény a nem és az életkor volt. Ugyanakkor nincs a felsoroltak közül egyetlen olyan terület sem, ahol legalább időről időre ne ért volna valakiket hátrányos megkülönböztetés.

A válaszadók fele szerint a magyar nemzetiség nem akadályozza Szlovákiában az érvényesülést. Minden negyedik viszont akadálynak érzi, főleg álláskereséskor (3.24. ábra).

A szlovákok és magyarok kölcsönös viszonyában homlokegyenest eltérőnek mutatkozik az országos helyzet és a megkérdezett lakhelyén tapasztalt helyzet (3.25. ábra). Míg országos szinten a konfliktusok jellemzők, a lakhely szintjén inkább a kölcsönös együttműködés.

Felsoroltunk néhány állítást, majd arra kértük a válaszadókat, jelezzék egyetértésük mértékét. Leginkább azzal értettek egyet, hogy az embernek akkor is támogatnia kell hazáját, ha a vezetők hibákat követnek el (teljesen egyetértők aránya 48,5 százalék), ami az ország jelenlegi politikusait véve alapul, a megkérdezettek nagy toleranciájára vall. A második leginkább elfogadott kijelentés – sokkal szívesebben vagyok szlovák állampolgár, mint más ország állampolgára – , amellyel a válaszadók egyharmada értett egyet, ugyancsak jelzi az országhoz való erős kötődést (3.26. ábra).

A megkérdezettek 70 százaléka úgy gondolja, hogy vannak olyan hősök és hősnők, akik a magyarságot szimbolizálják. A legtöbben István királyt, Kossuth Lajost és Mátyás királyt, illetve a Hunyadiakat említették (3.8. ábra). Háromnegyedük szerint vannak ilyen kulturális személyiségek is. A legtöbben Petőfi Sándort, Jókai Mórt és Ady Endrét tartják azoknak. A megkérdezettek ugyancsak háromnegyede szerint vannak a magyarságnak szimbólumai. Leggyakrabban a magyar koronát és a zászlót említik.

3.1. ábra: Leginkább úgy határoznám meg magam, mint:

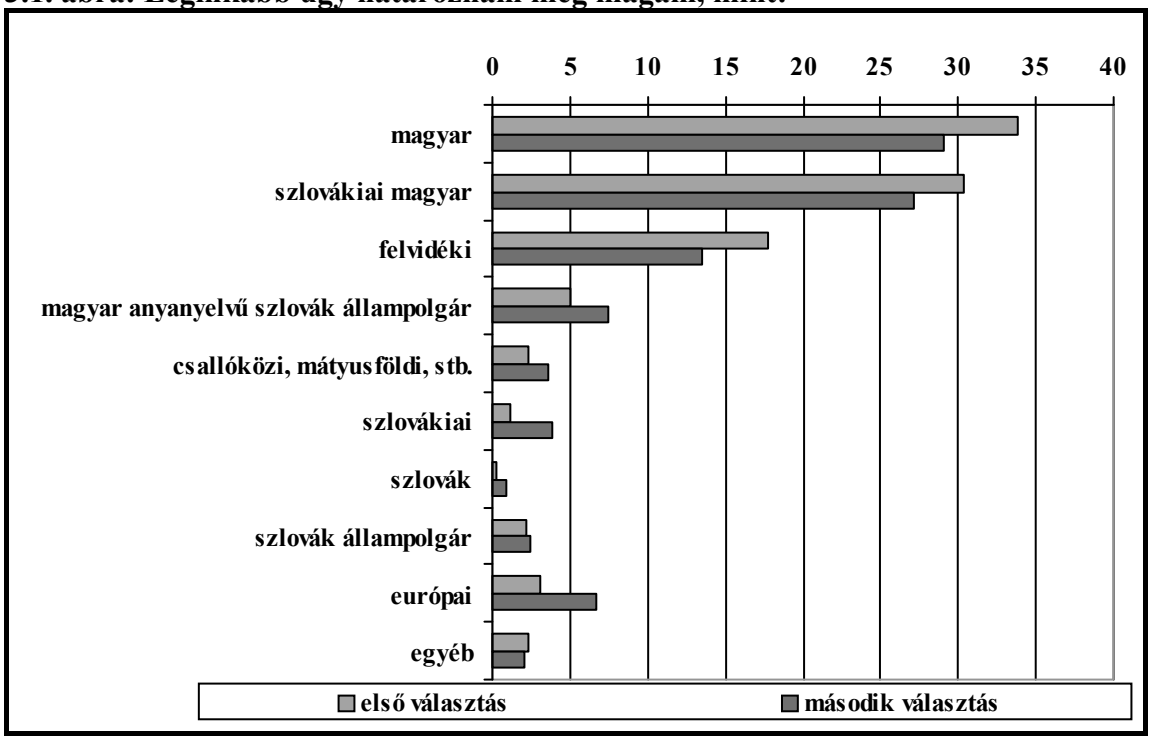

3.2. ábra: Az, hogy magyarnak születtem...

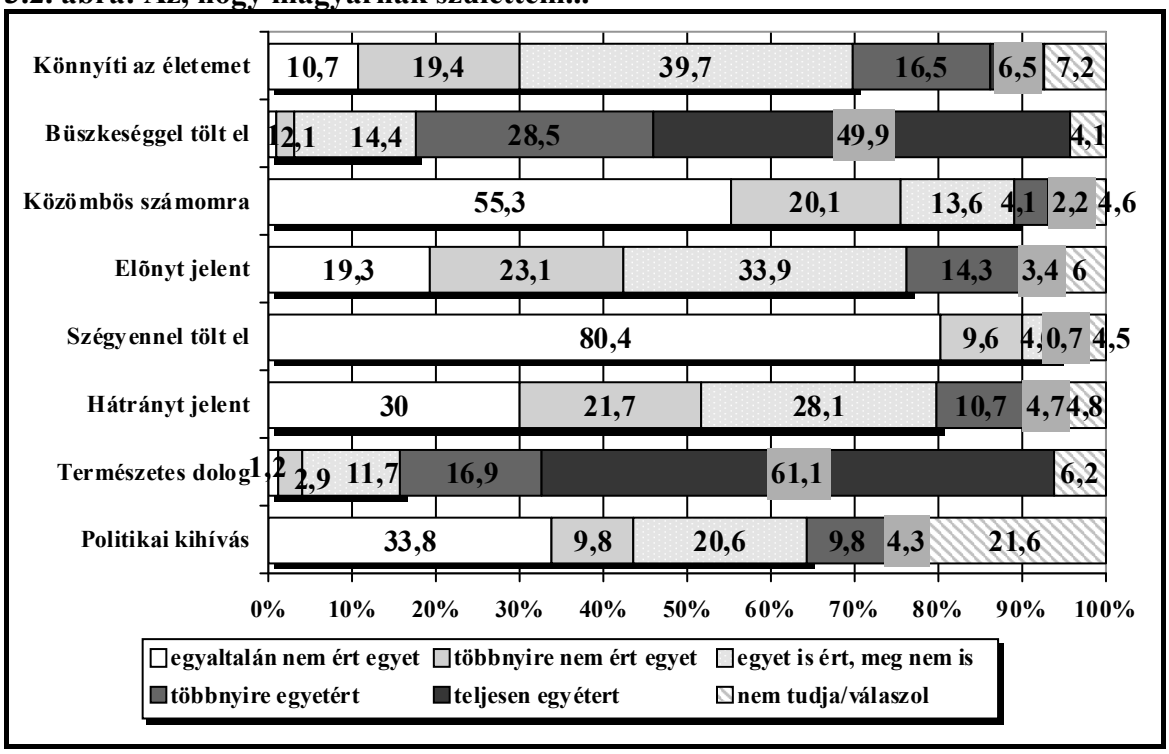

3.3. ábra: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, mennyire fontos, hogy...
(átlagértékek, 1– egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos)

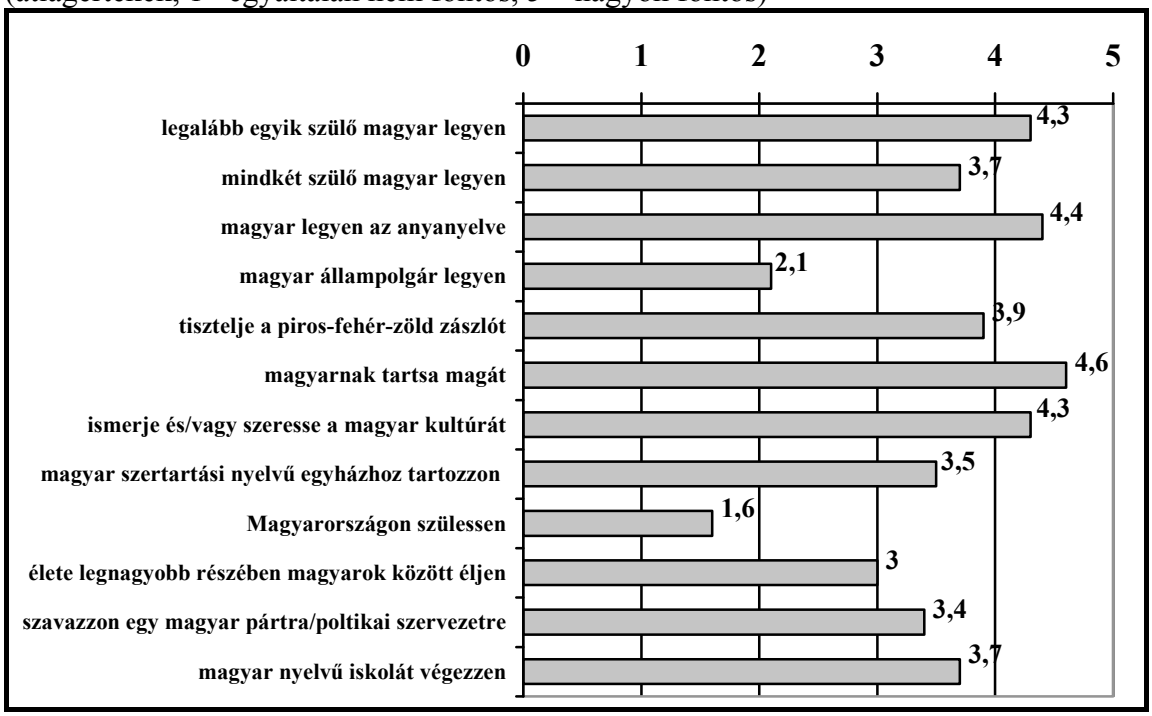

3.4. ábra: Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?

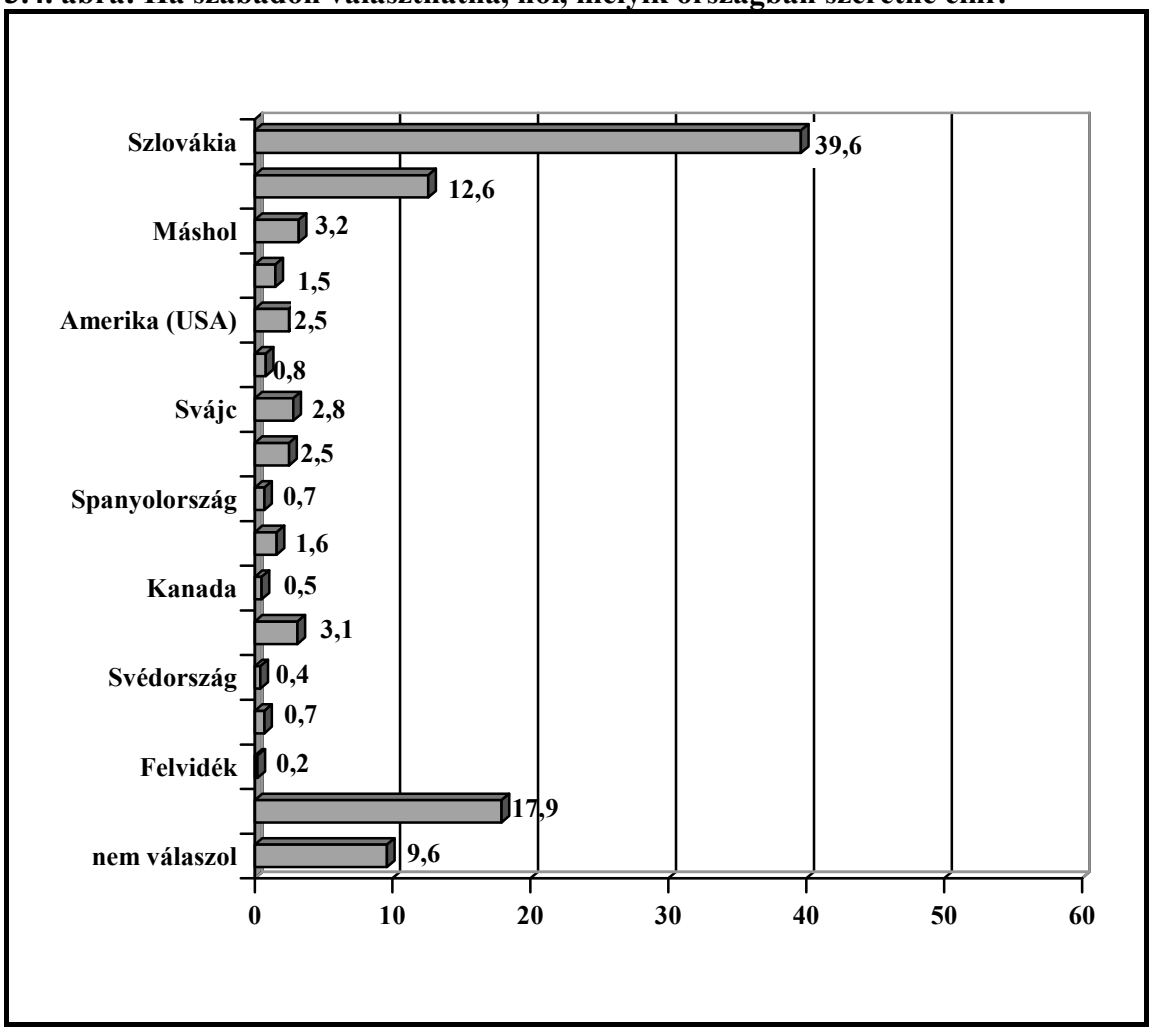

3.5. ábra: Mennyire jelent önnek problémát az, hogy magyar nemzetiségűként szlovák állampolgár: mennyire sikerült egyeztetni ezeket?

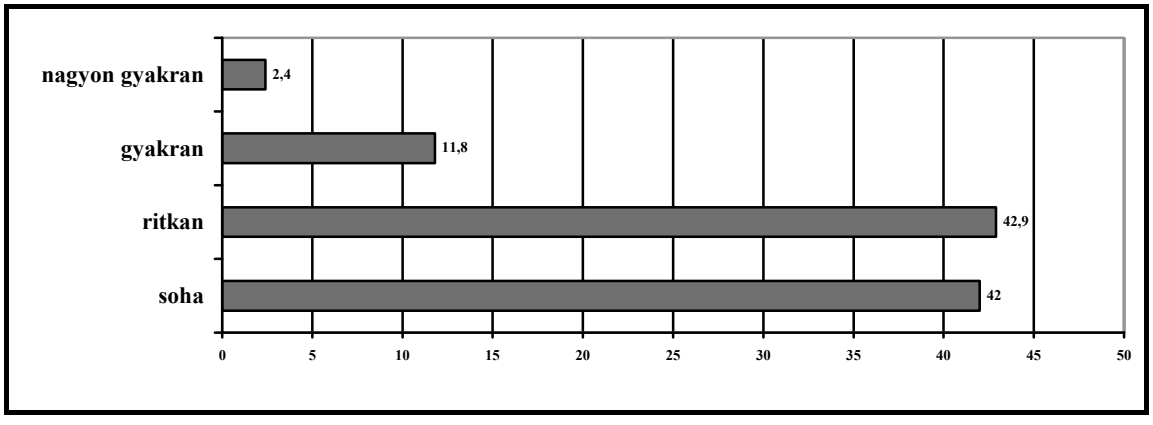

3.6. ábra: Mit tekint Ön szülőföldjének?

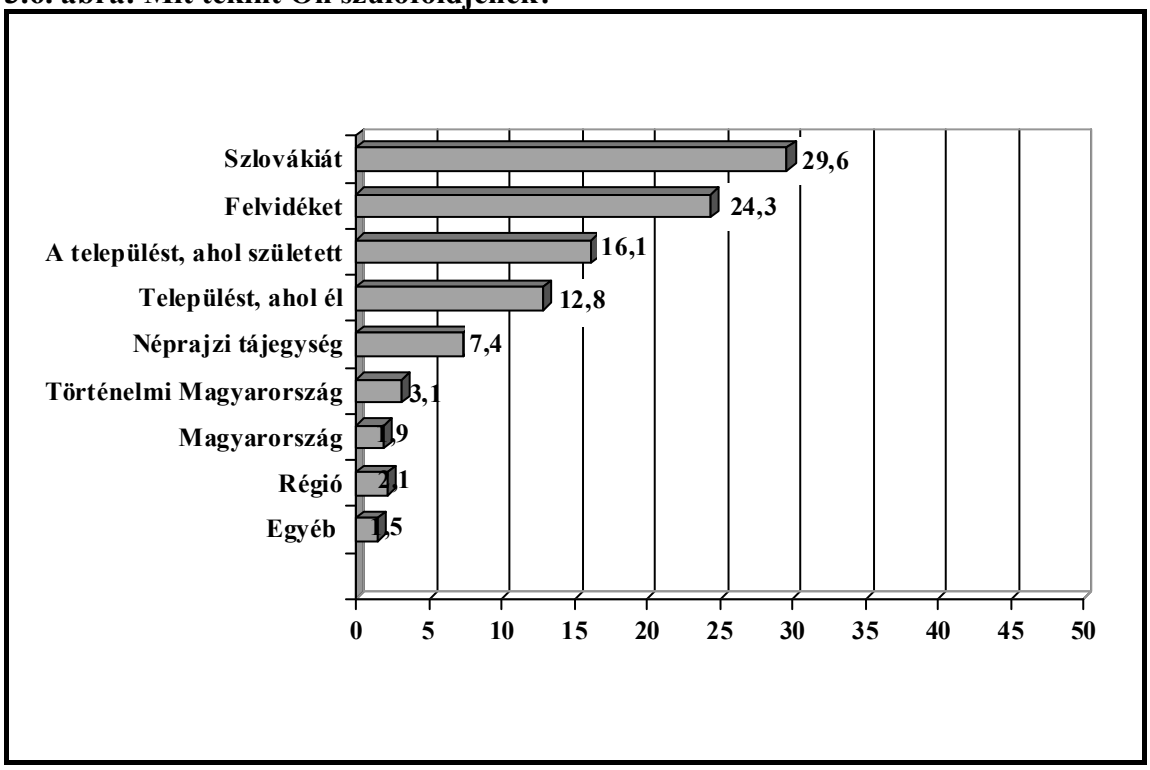

3.7. ábra: És mit tekint hazájának?

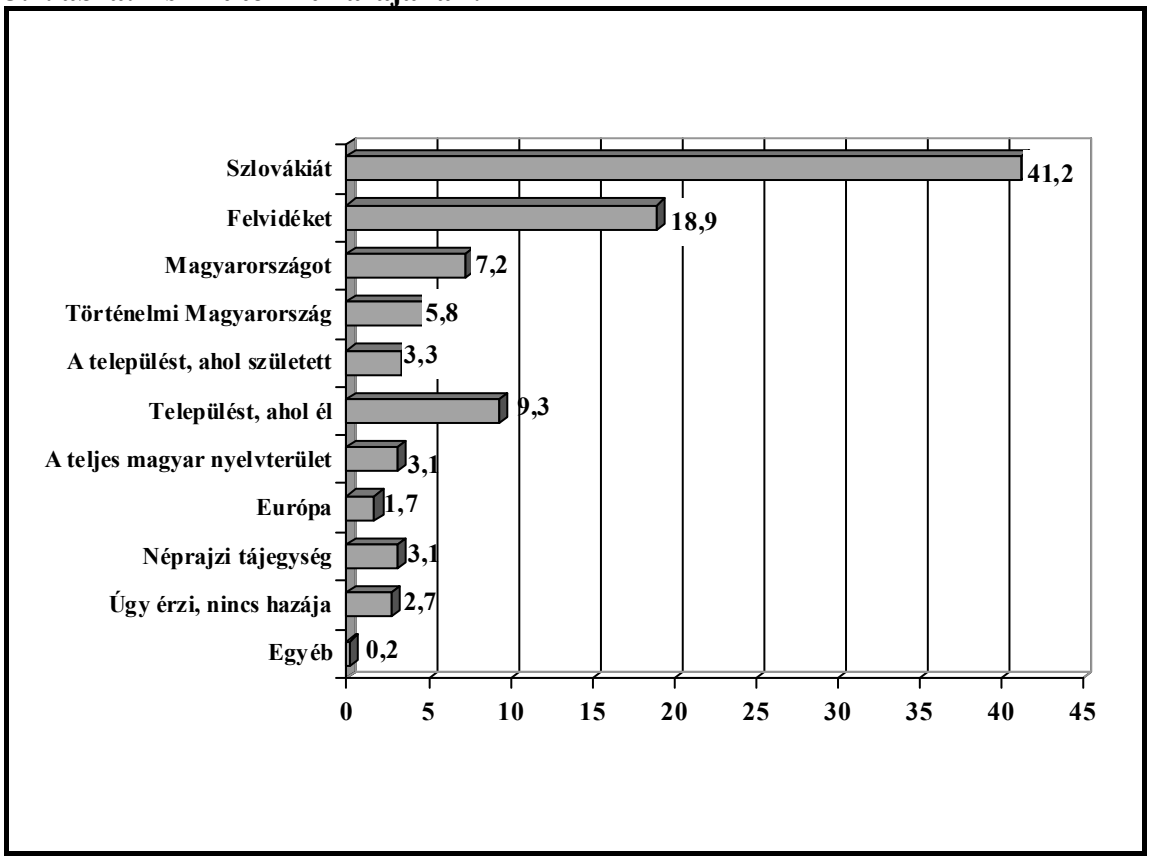

3.8. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősök, hősnők?

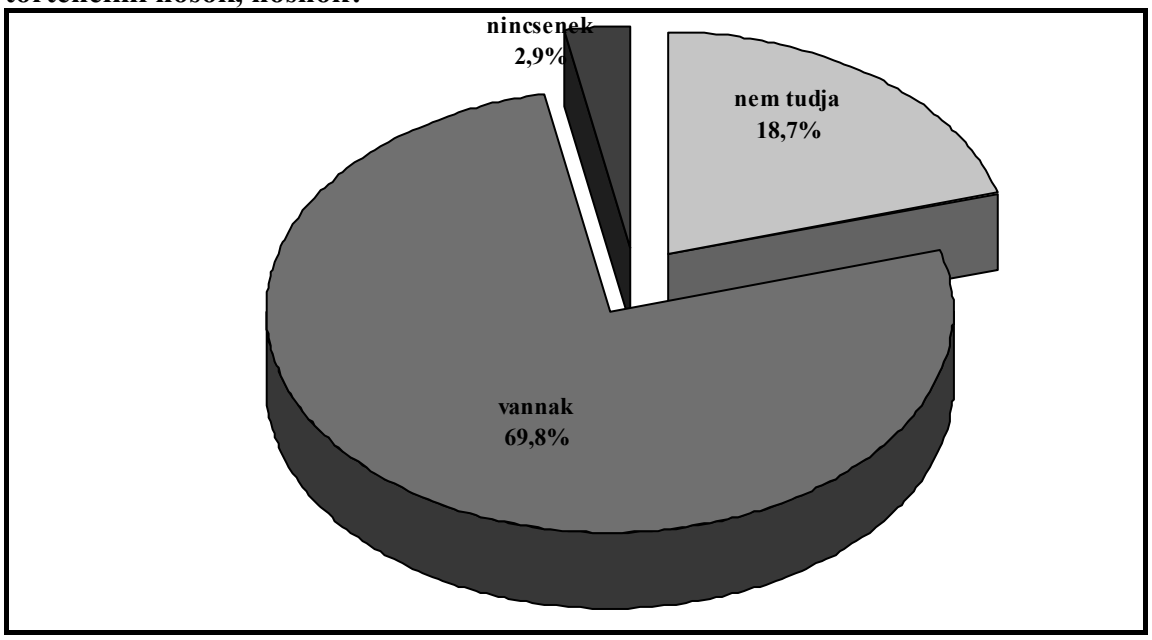

3.9. ábra: Nemzeti hősök említése

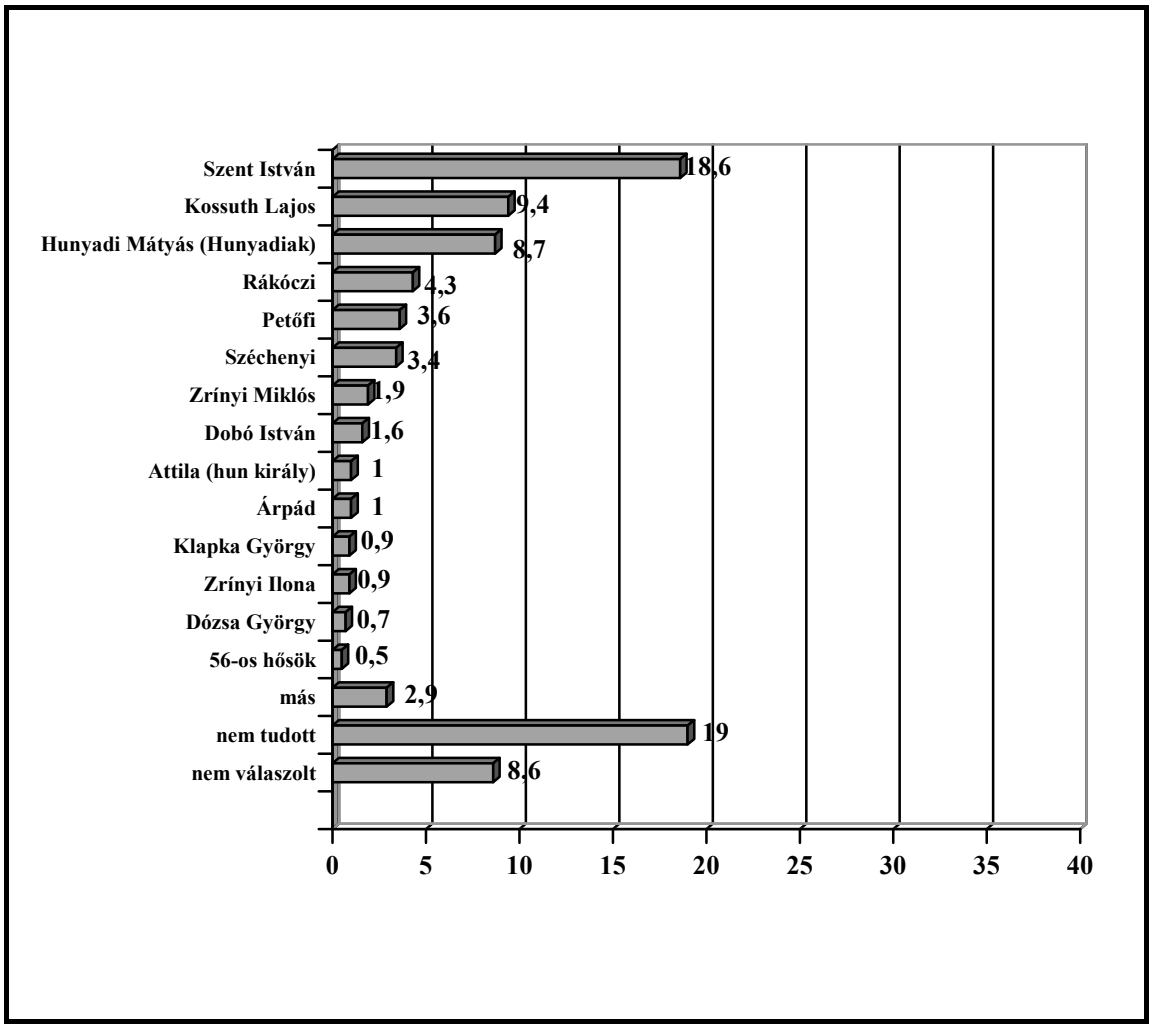

3.10. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, magyar nemzetet képviselő kulturális személyiségek?

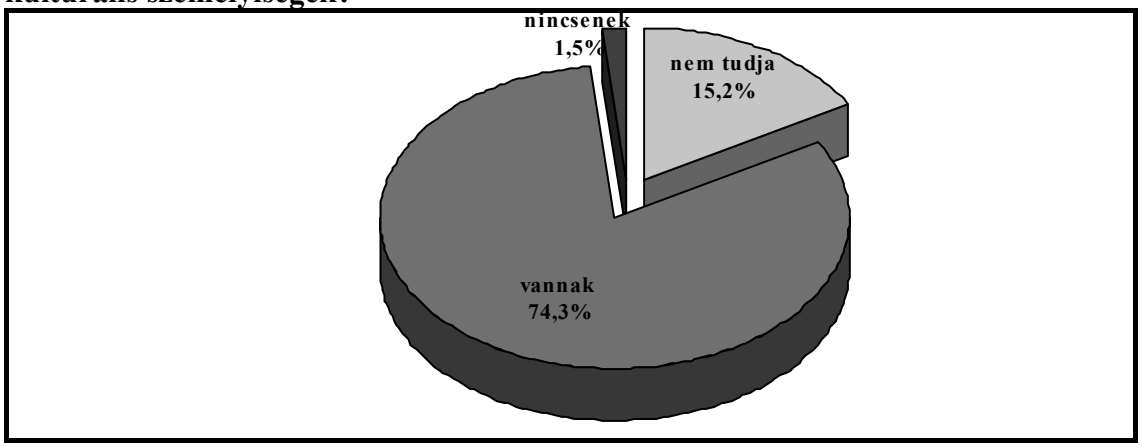

3.11. ábra: Magyar kulturális személyiségek említése

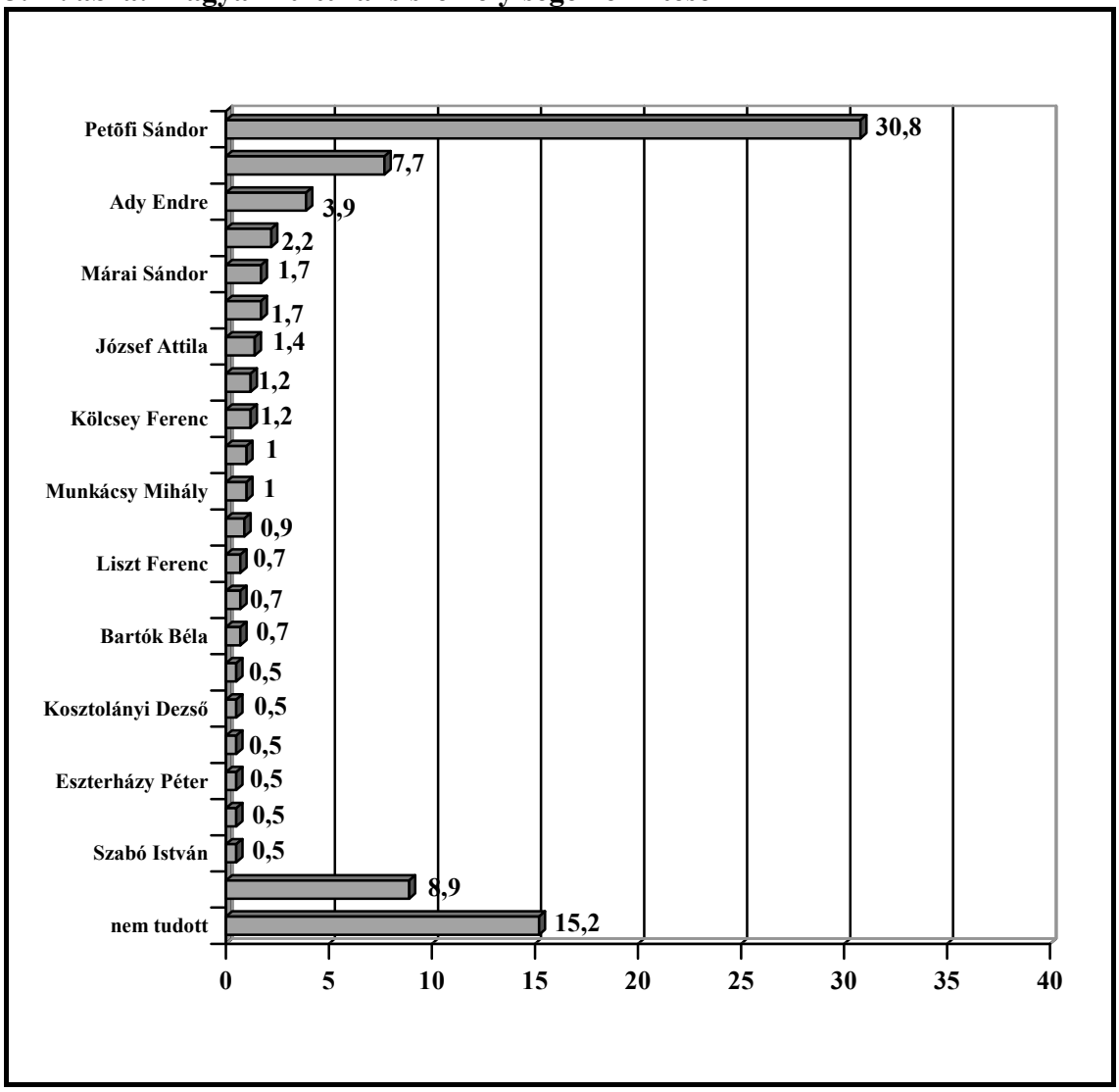

3.12. ábra: Vannak olyan szimbólumok(jelképek), melyek legjobban megjelenítik, képviselik a magyarokat, a magyar nemzetet

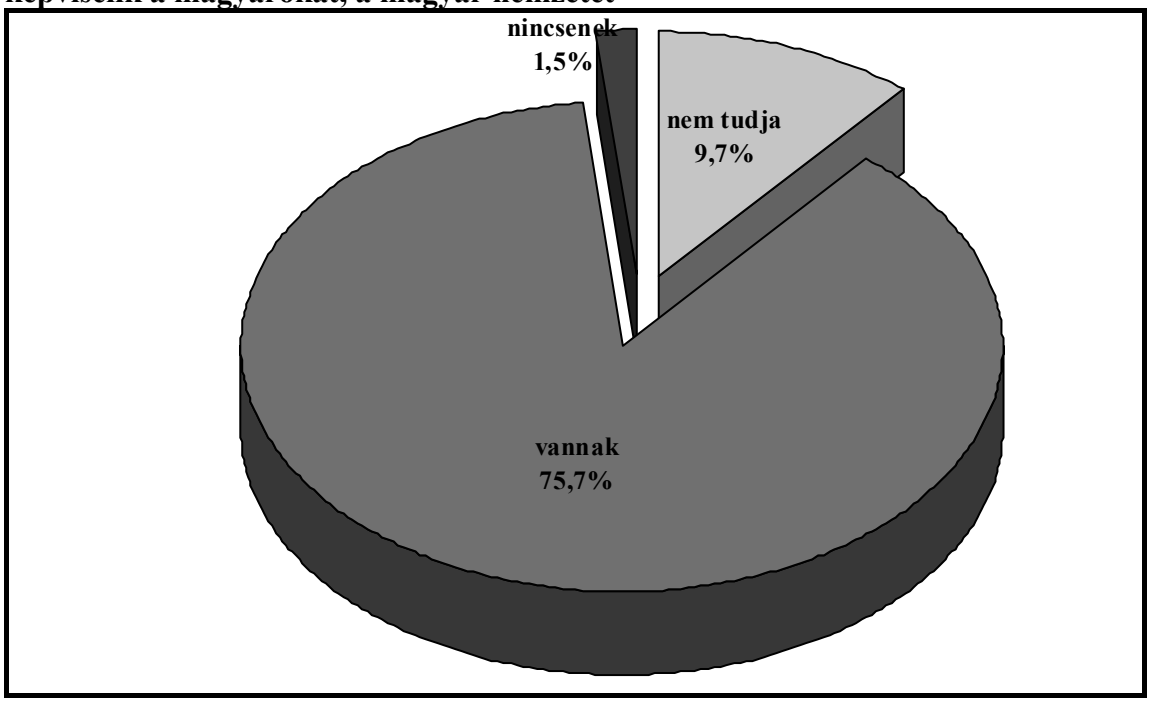

3.13. ábra: Legfontosabb nemzeti szimbólum (jelkép), említések gyakorisága

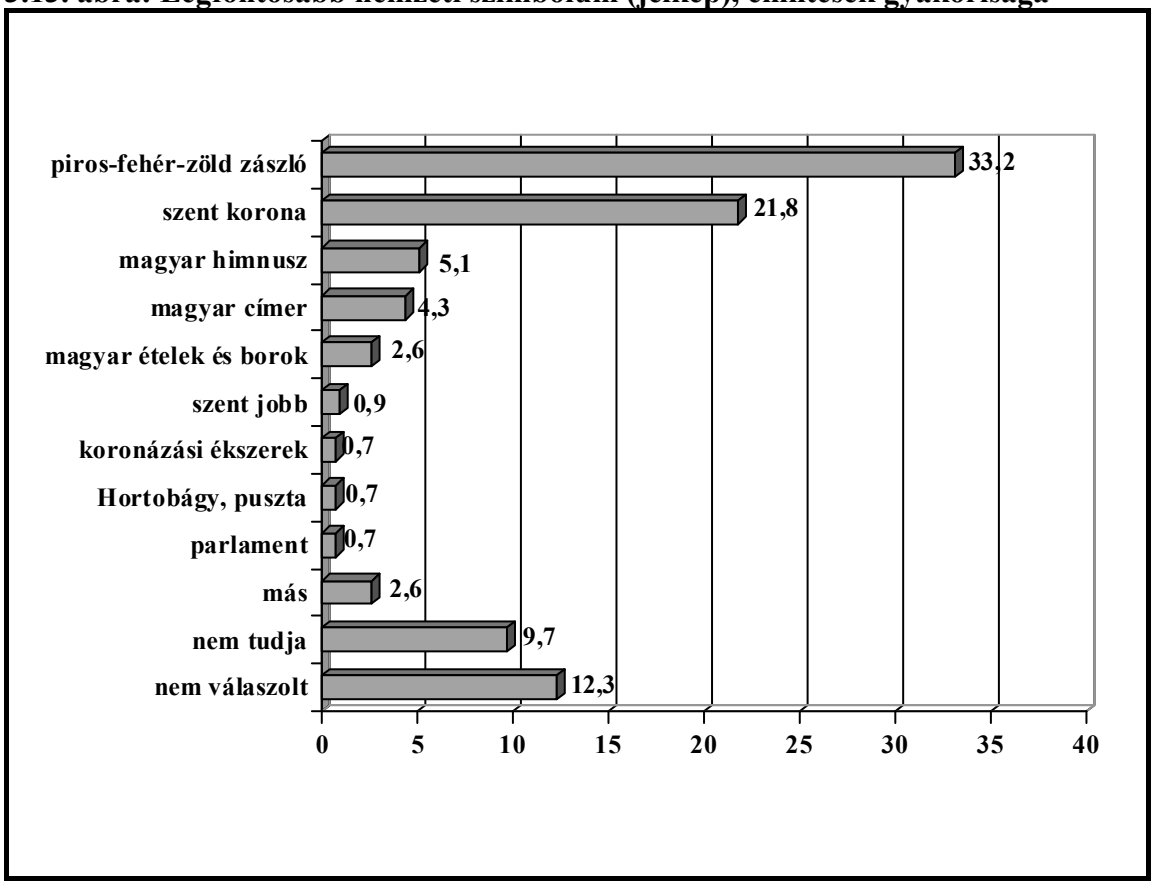

3.14. ábra: Mi határozza meg leginkább az Ön nemzeti hovatartozását?

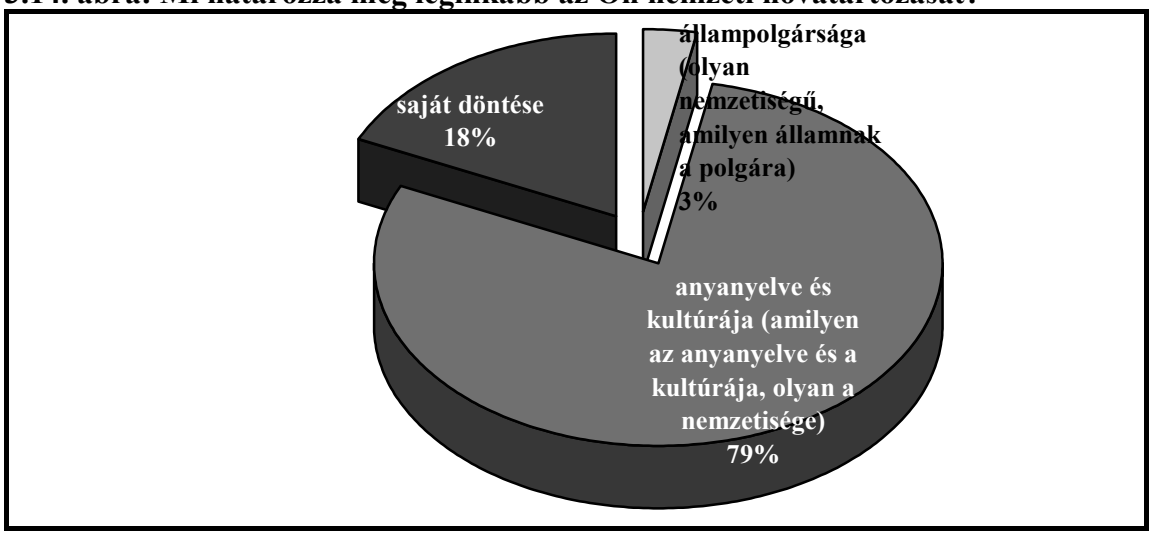

3.15. ábra: Ön szerint a szlovákiai/felvidéki magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek?

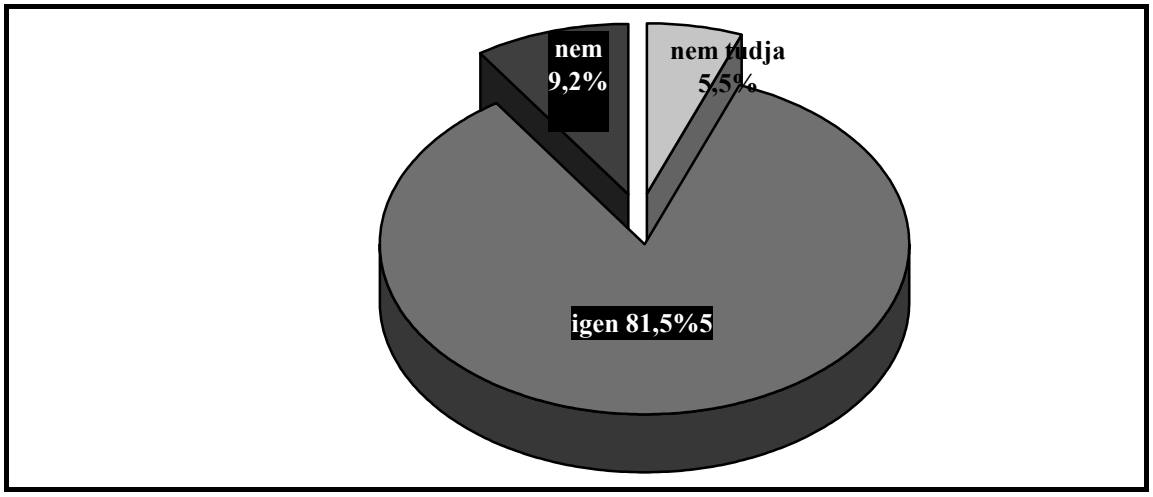

3.16. ábra: Ön szerint a szlovákiai/felvidéki magyarok részét képezik-e a szlovák nemzetnek?

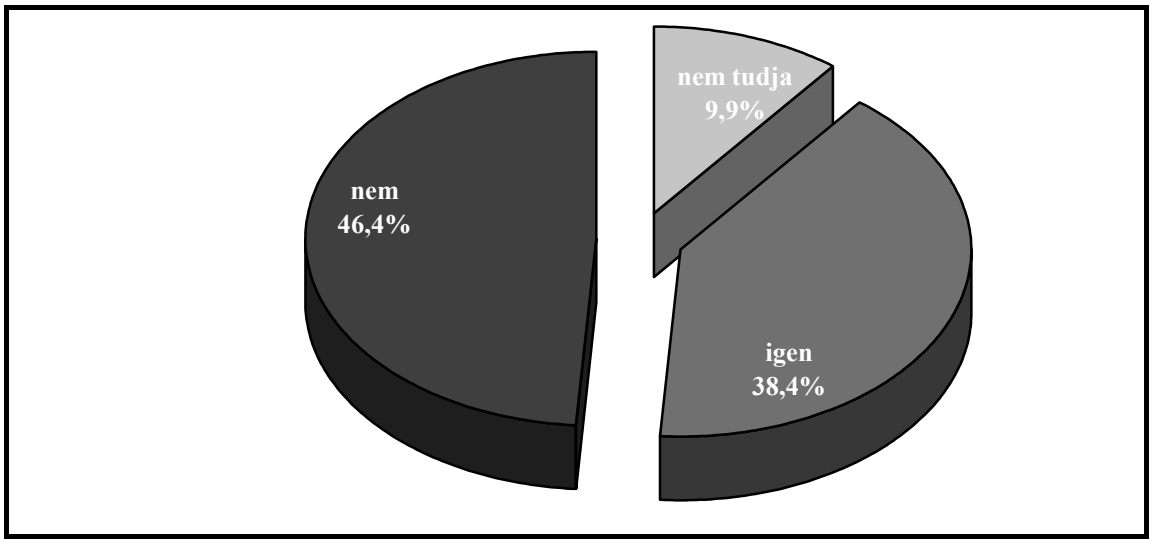

3.17. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a szlovákiai magyarokra?

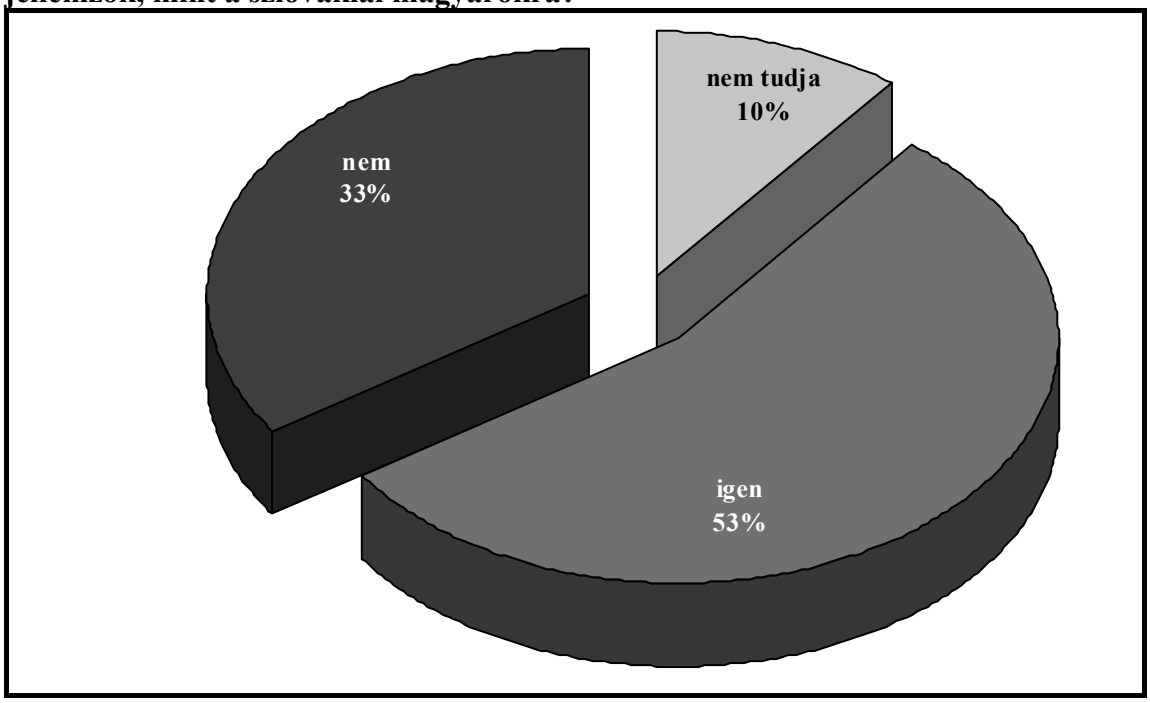

3.18. ábra: Ön szerint a szlovákokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a szlovákiai magyarokra?

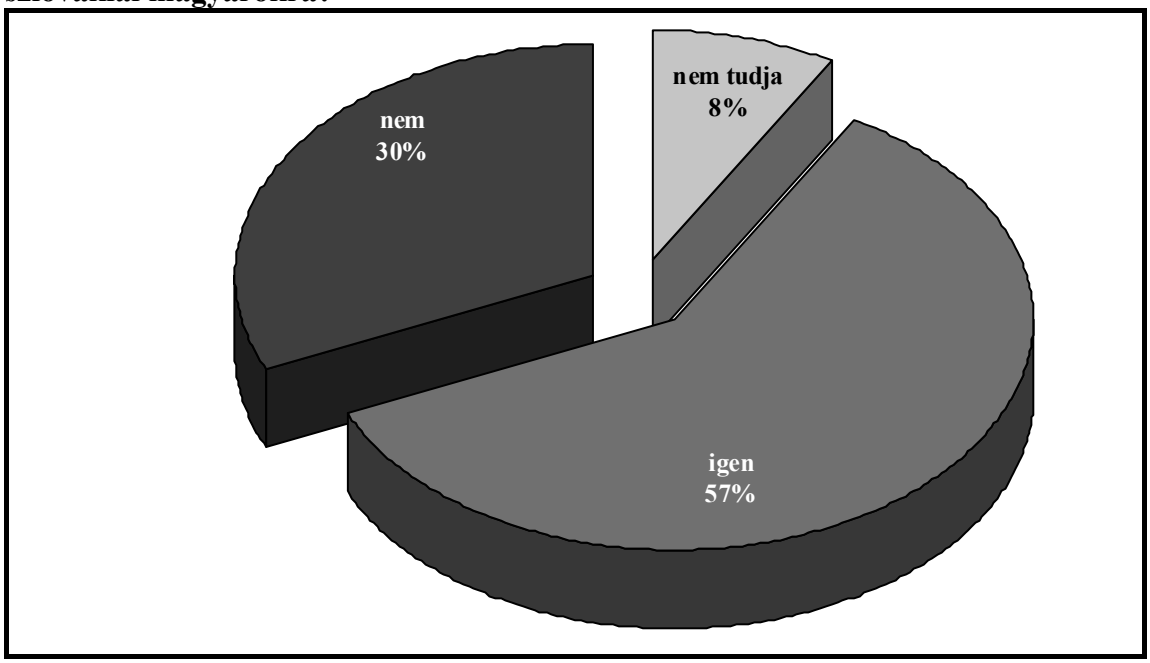

3.19. ábra: Ön szerint a *szlovákiai magyarok, a magyarországi magyarok, illetve a szlovákok* hány százaléka jellemezhető a következő tulajdonságokkal?

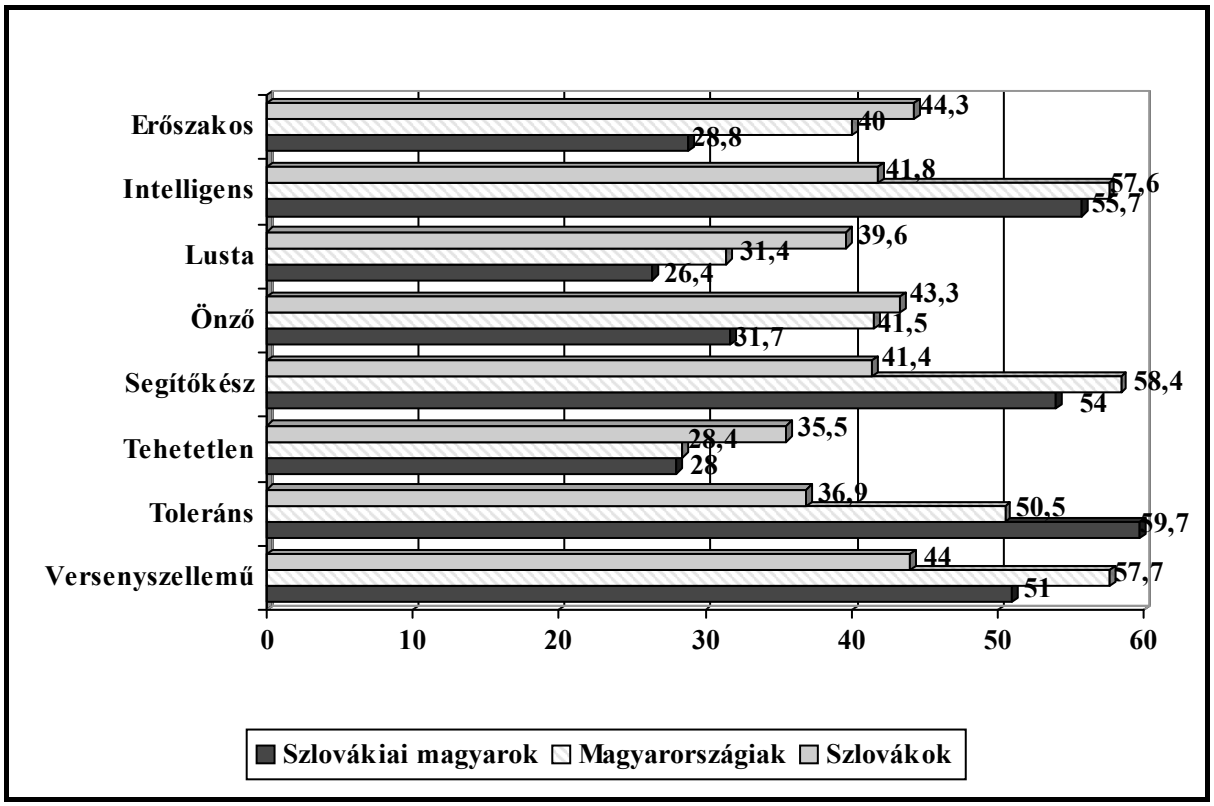

3.20. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Etnikumok

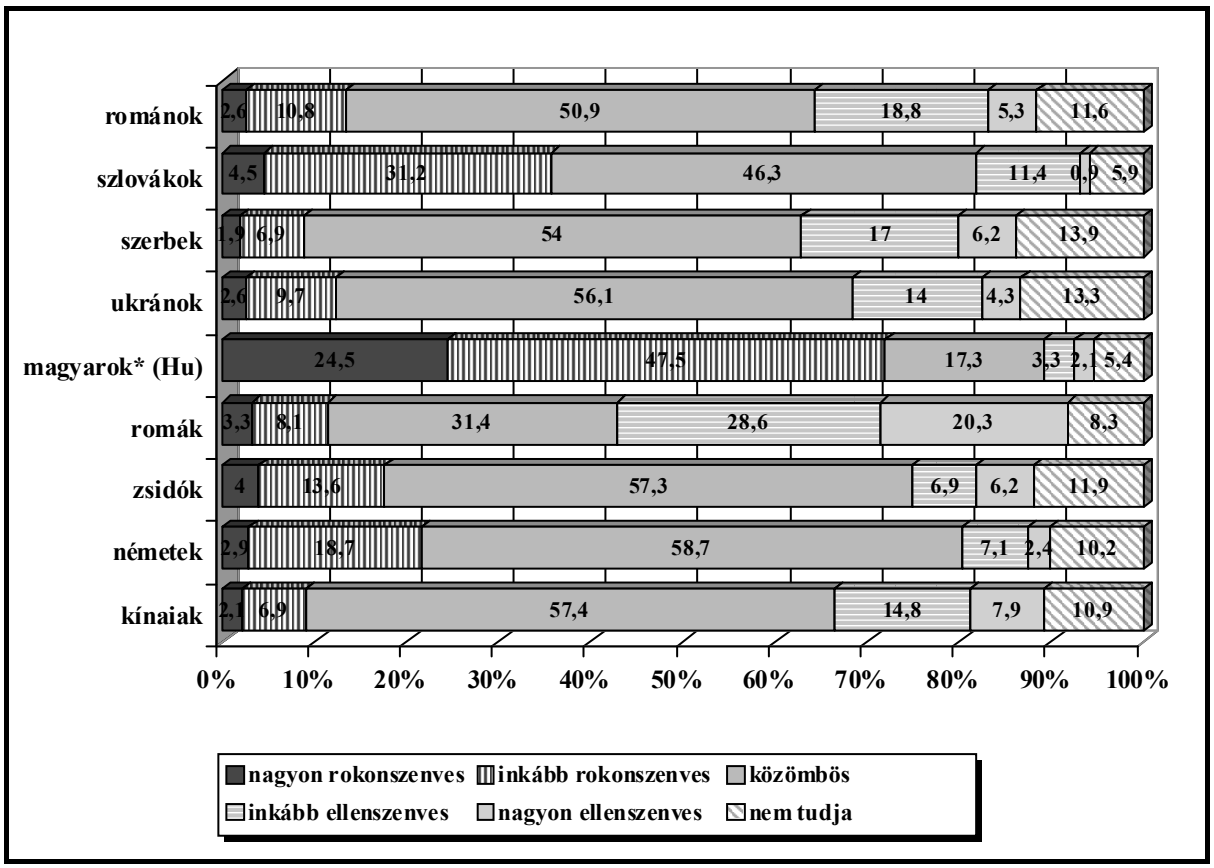

*"Magyarországi magyarok" –ként lett megkérdezve.

3.21. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Határon túli magyarok

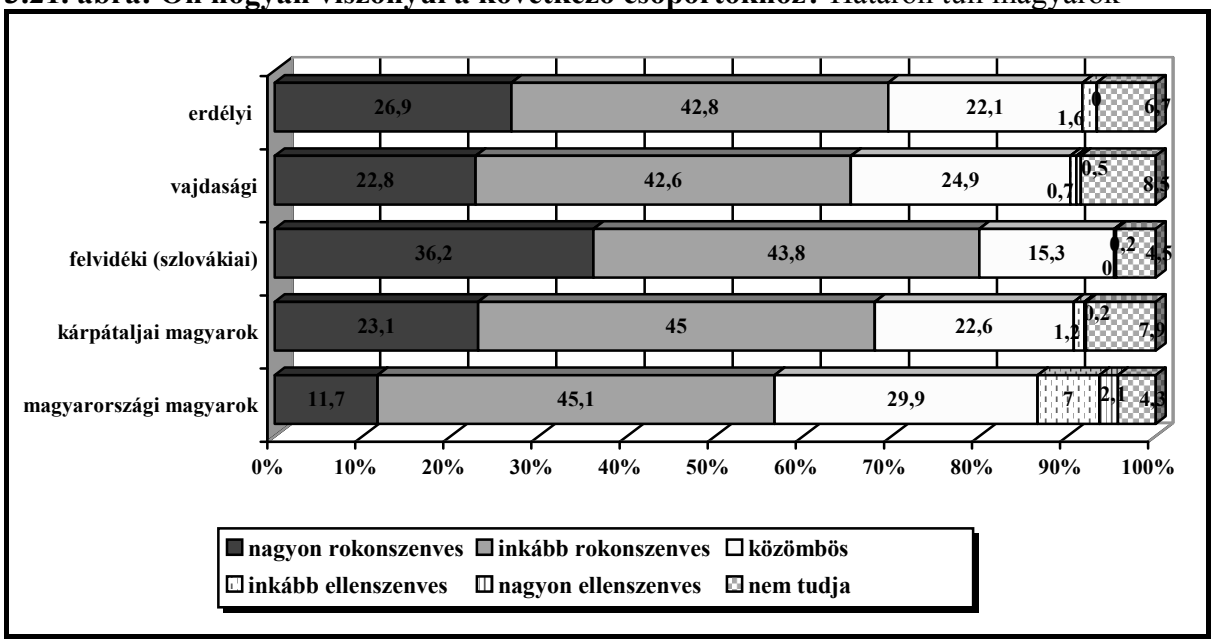

3.22. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Más társadalmi csoportok

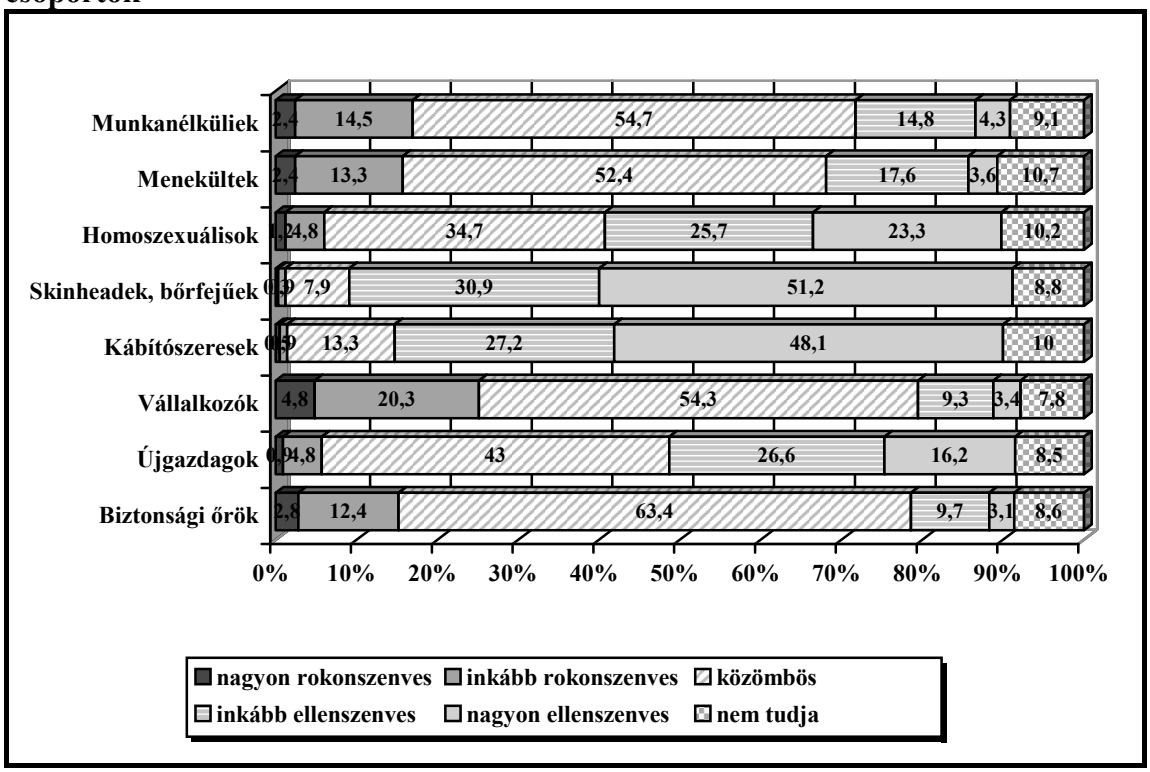

3.23. ábra: Milyen gyakran érte-e Önt hátrányos megkülönböztetés (igazságtalanság) az alábbi okok miatt?

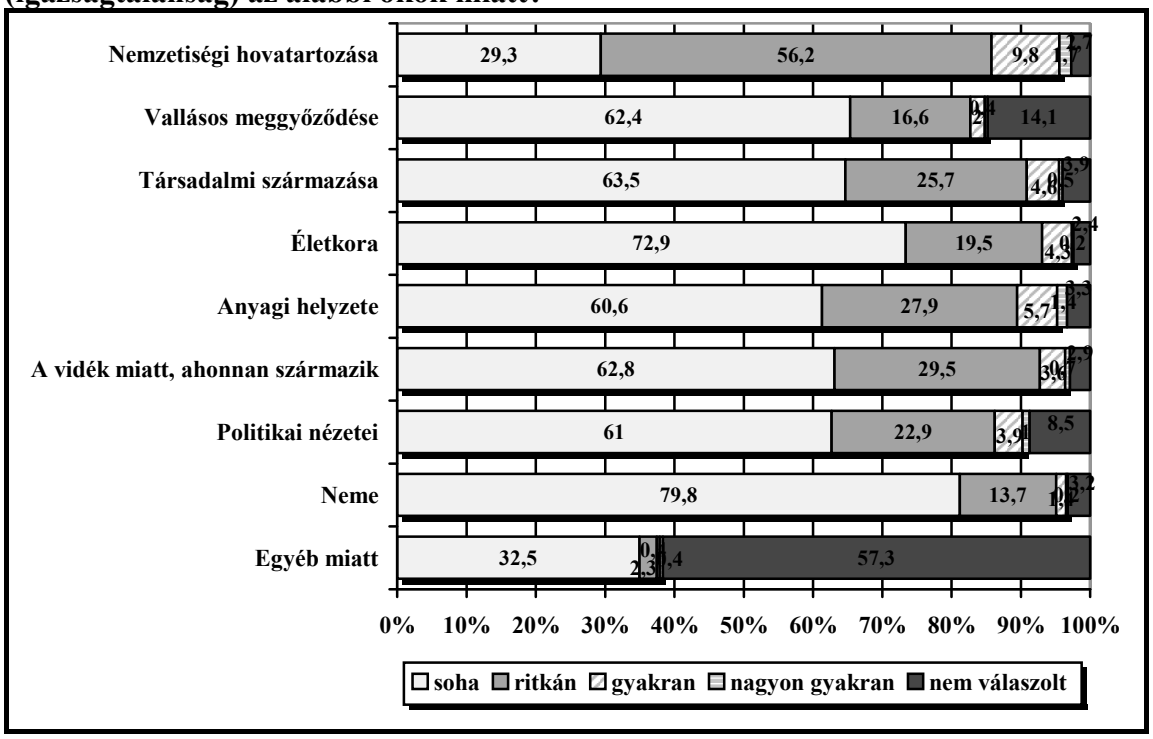

3.24. ábra: Ön szerint akadálya az érvényesülésnek Szlovákiában, ha az ember magyar?

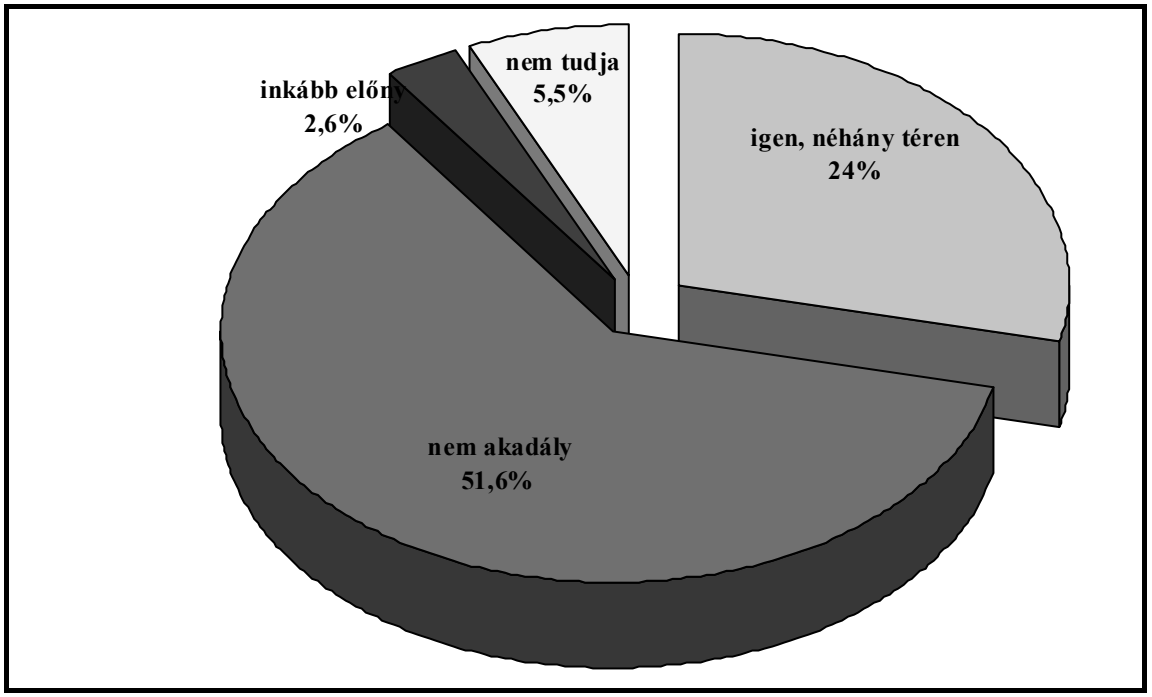

3.25. ábra: Ön szerint ma Szlovákiában hogyan jellemezhető a szlovákok és a magyarok közötti viszony országos szinten? A településen, ahol ön él?

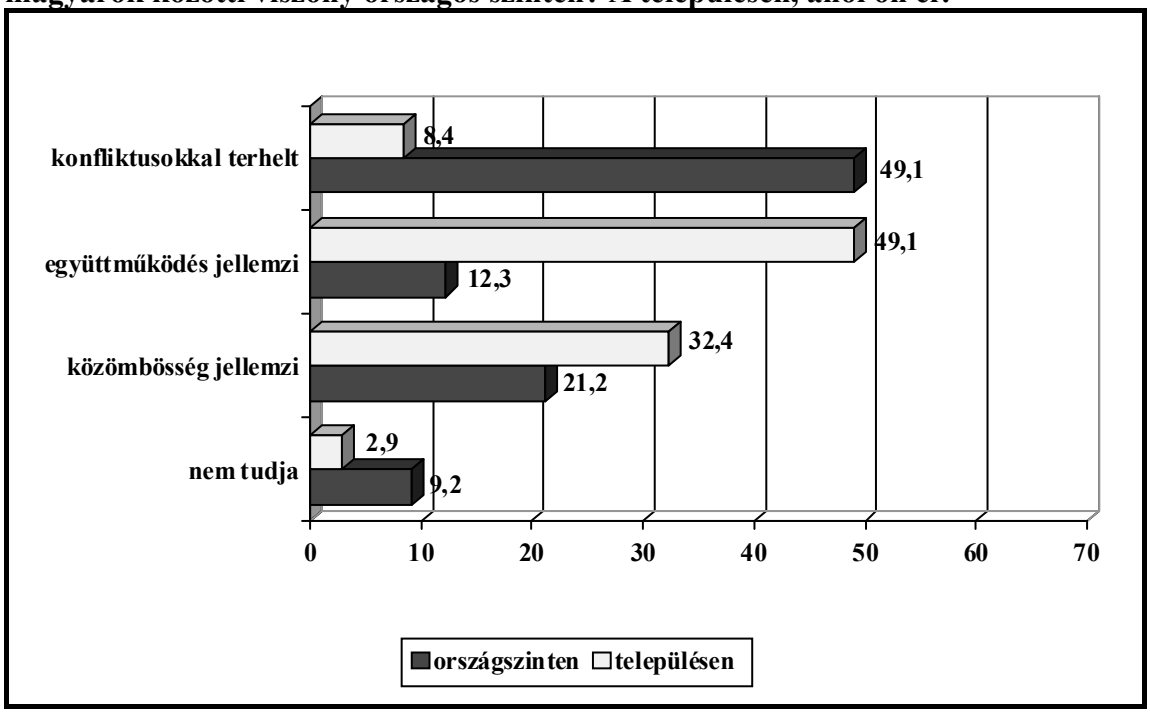

3.26. ábra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

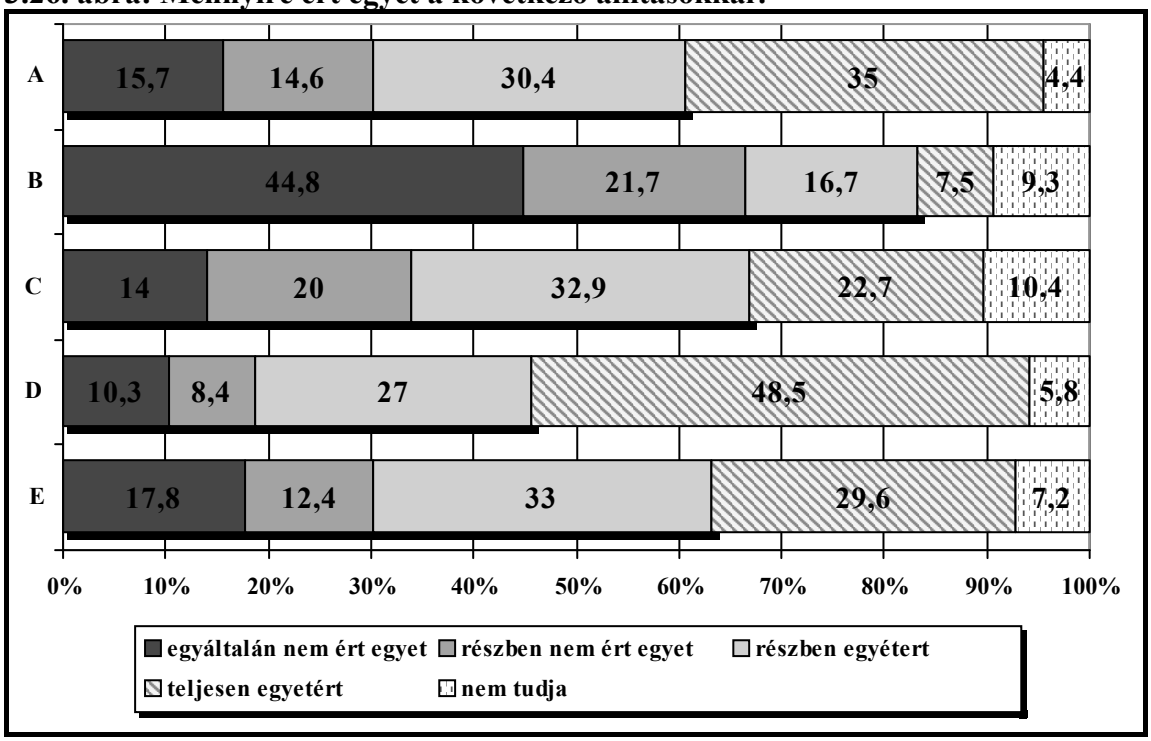

A. Sokkal szívesebben vagyok szlovák állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.
B. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a szlovákok
C. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a szlovákiai magyarok.
D. Az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el.
E. Van néhány dolog Szlovákiában, ami miatt szégyenkeznem kell, hogy ennek az országnak az állampolgára vagyok

4. **Nyelvhasználat**

A szlovákiai magyarok igazából két nyelvet beszélnek: az anyanyelvüket és a szlovák nyelvet. Mindemellett ezt a két nyelvet sem beszélik tökéletesen. Bár a magyar nyelv ismerete, használata közelít az anyanyelvi szinthez (5,94-es átlag), valójában anyanyelvi szintű magyar nyelvtudást a megkérdezettek csupán 93,3 százaléka jelölt be (4.1. ábra)

A szlovák nyelvtudás 4,4-es átlaga azt jelzi, hogy a többség jól beszél és ír szlovákul, illetve tud ugyan beszélni, de kisebb hibákkal. A megkérdezettek fele (51 százalék) jól beszél és ír, 29 százalékuk kisebb hibákkal beszél, 13 százalékuk pedig nehezen beszél szlovákul. A szlovákot csupán értők, de nem beszélők részaránya 1,9 százalék. A szlovákul egyáltalán nem tudók a megkérdezettek 1,2 százalékát teszik ki. Mindezt összevetve elmondható, hogy a megkérdezettek 80 százalékának nincs problémája a szlovák nyelvvel, 20 százalékuknak azonban lenne mit tökéletesíteni. Emellett 6 százalékuk csehül is tud (4.1. ábra).

Az idegen nyelvtudás alacsony szintet ér el. A leginkább ismertnek mutatkozó angol nyelv esetében is 36 százalék körül mozog a nyelvet beszélők/értők aránya, de csak minden tizedik megkérdezett tud nehézségek nélkül, jól kommunikálni. A többi nyelvet jól beszélők aránya 10 százalék alatt mozog. Németül a megkérdezettek 6 százaléka tud, a többi nyelven jól tudók aránya elenyésző.

Amennyiben lenne rá lehetőségük, hogy tökéletesítsék nyelvtudásukat, nagyjából minden ötödik megkérdezett szeretne szlovákul, angolul és németül (a francia nyelv iránt kisebb az érdeklődés) legalább gördülékenyen kommunikálni. A választékos beszéd elsajátítására szlovák nyelven 52 százalékuk, angol nyelven 43 százalékuk, német nyelven 30,4 százalékuk, de még franciául is 13,5 százalékuk vágyik. Mindez arra utal, hogy a megkérdezettek tetemes része a szlovákon kívül elsősorban angolul és/vagy németül szeretne tudni (4.2. ábra)

A válaszadók gyermekkorában a magyar nyelv használata volt a legjellemzőbb – 92 százalékuk csak magyarul, 5,7 százalékuk inkább magyarul beszélt otthon a szüleivel. Családjukon belül még ma is a magyar nyelv dominál, de használata a gyermekkori nyelvhasználathoz képest minden egyes családtaggal való kommunikációban ritkább (20–22 százaléknyi eltérés). Leginkább a házastárssal való kommunikációban és a házastárs gyermekekkel való beszélgetésében érhető nyomon ez a változás. Ezek az adatok viszont torzíthatnak, mivel magas volt a nem válaszolók aránya (4.3. és 4.4. ábra).

A magánjellegű kapcsolatokban – szomszédokkal, barátokkal való érintkezés – a válaszadók háromnegyede a magyar nyelvet használja, majd mindkét nyelvet, s csak utolsósorban a szlovákot. Újságolvasásnál és tévénézésnél még a magyar nyelv dominál, de már gyakoribb mindkét nyelv használata (41 illetve 39,8 százalék). A nyilvános helyeken pedig a két nyelv fokozottabb használatán kívül a szlovák nyelvhasználat is gyakoribbá válik (4.5. ábra).

A családi és az egyéb helyeken szokásos nyelvhasználatot összehasonlítva kiderül, hogy többnyire magyarul leginkább szomszédaikkal és barátaikkal beszélgetnek a válaszadók. Ehhez képest családon belül ritkább a többnyire magyar nyelvhasználat. Legritkábban az orvosnál és a hivatalokban fordul elő, de azért itt sem kizárt, hiszen mindkét esetben magas a magyart és szlovákot egyaránt használók aránya (az orvosnál 42 százalék, a hivatalokban 47,3 százalék).

4.1. ábra: Mennyire ismeri/beszéli Ön az alábbi nyelveket? (1 – nem érti és nem is beszéli, … 5 – jól, 6 – anyanyelve)

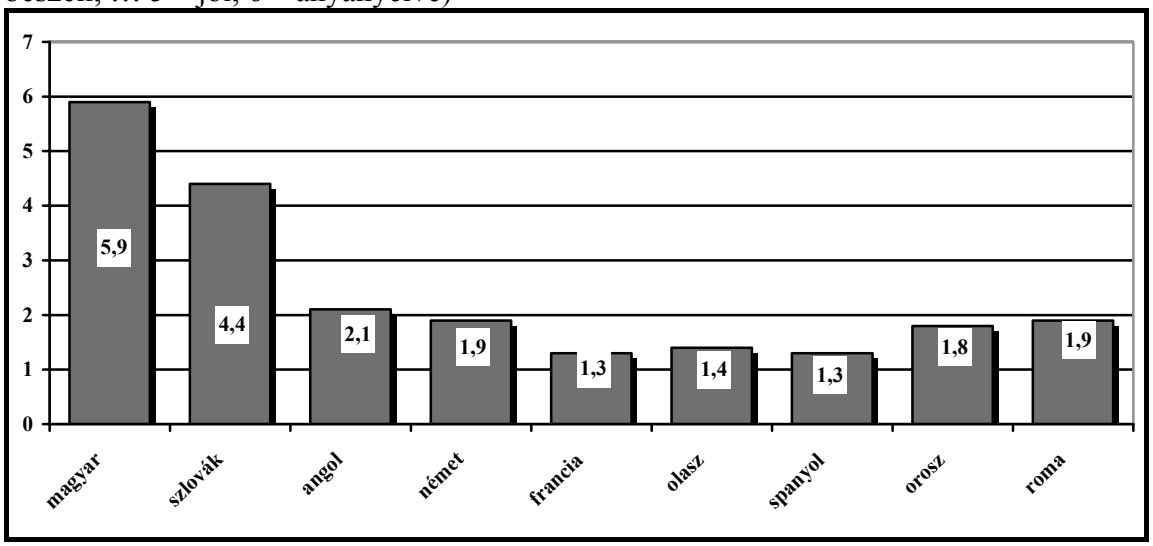

4.2. ábra: Ha minden lehetősége (pl. pénze, képessége, ideje, alkalma stb.) adott lenne, az alábbi nyelvek közül melyiket milyen szinten szeretné beszélni?

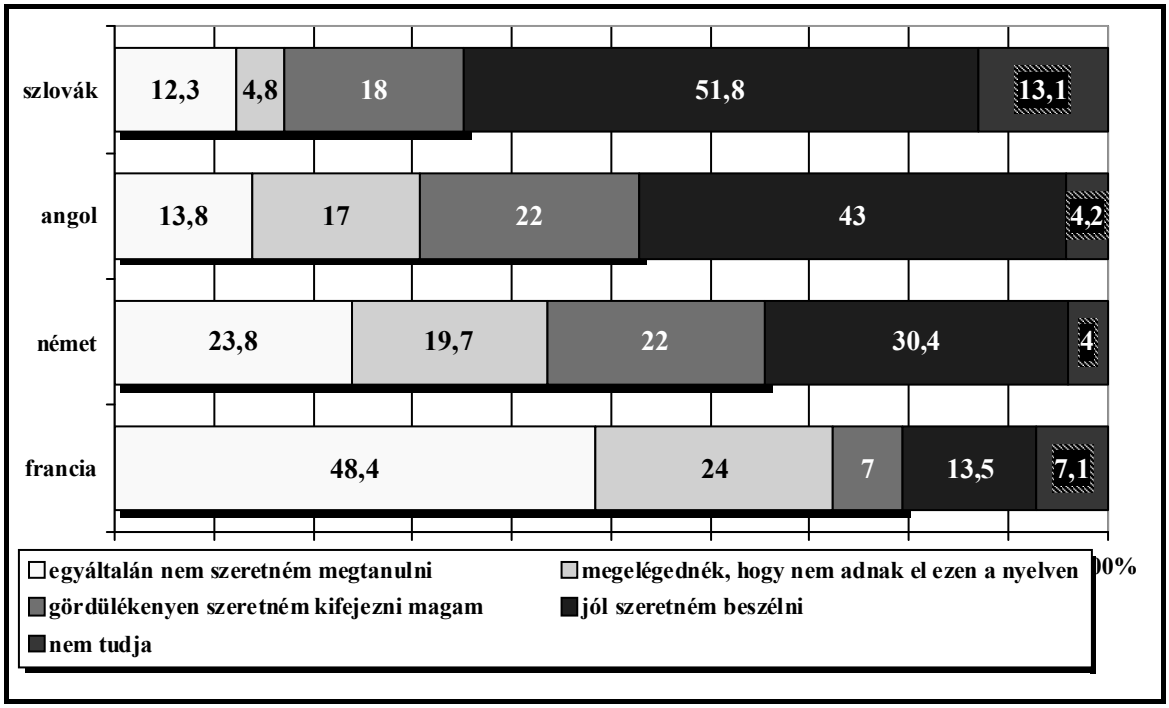

4.3. ábra: Gyermekkorában milyen nyelven beszéltek otthon a szüleivel?

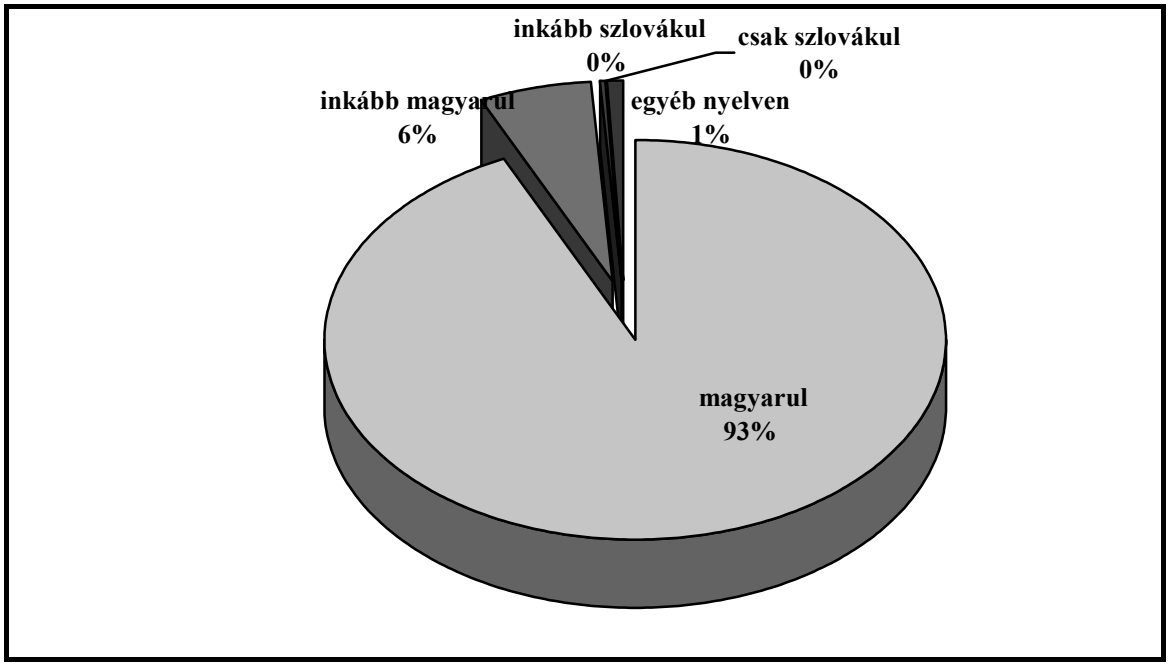

4.4. ábra: Milyen nyelven beszélnek *most* a családjukban?

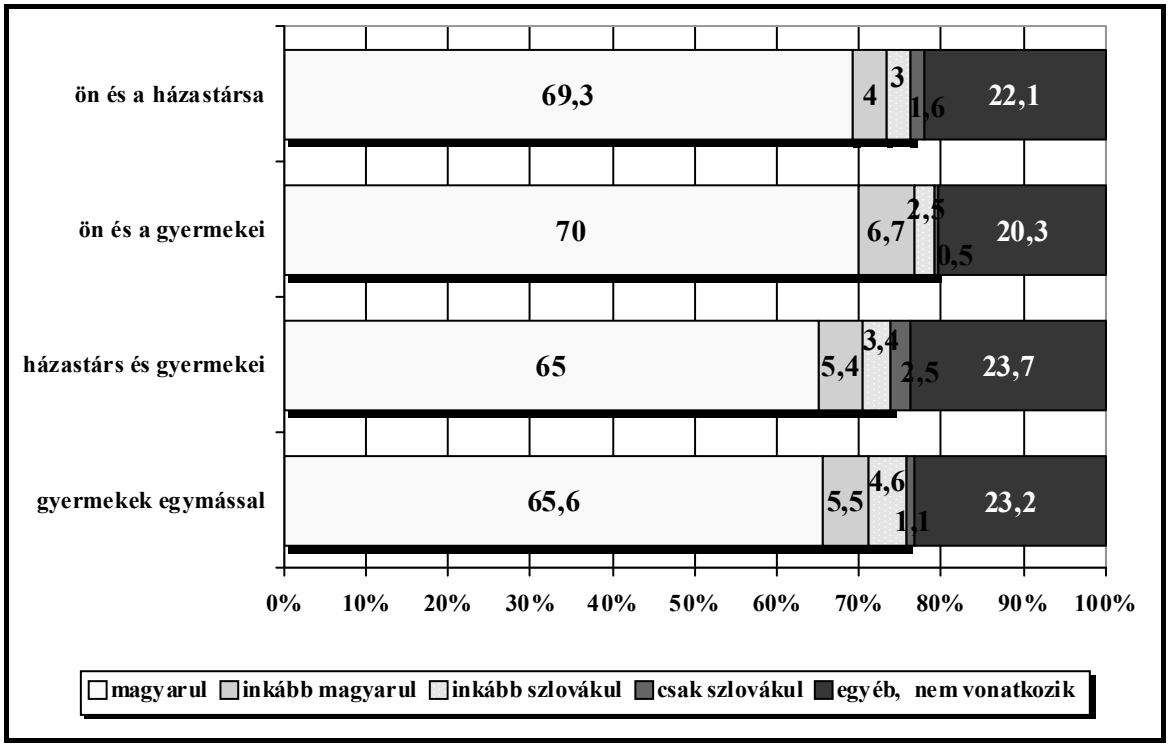

4.5. ábra: Milyen nyelvet használ Ön az alábbi esetekben?

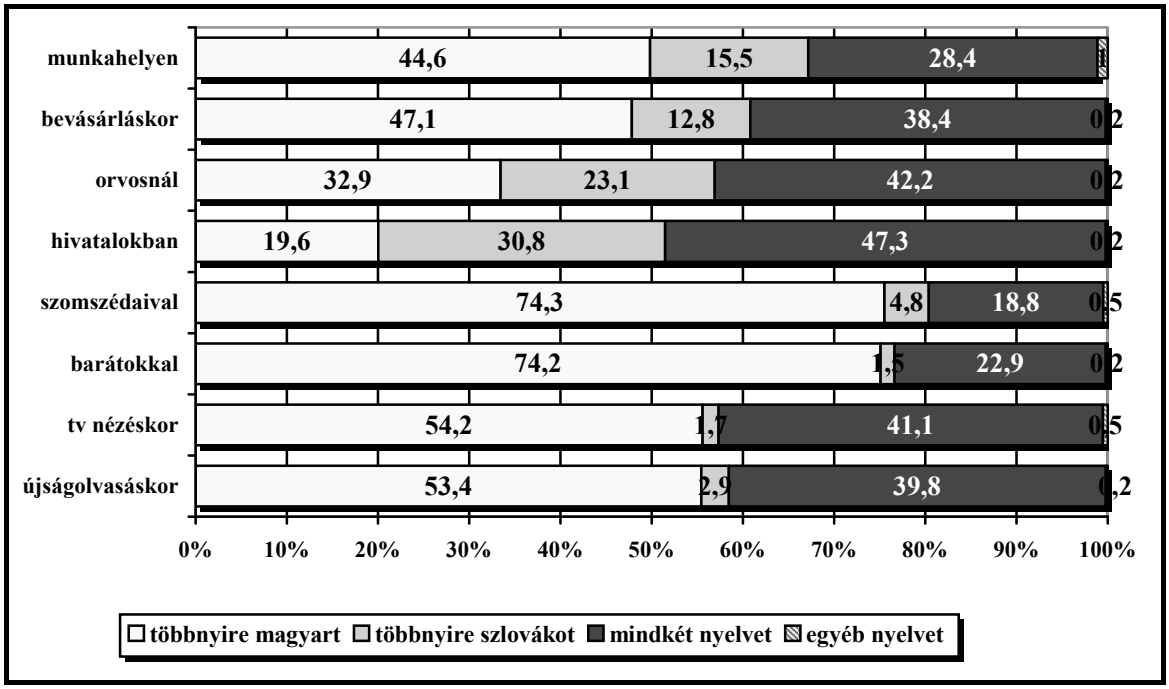

5. Vallásosság, értékrend

Felsoroltunk huszonhat területet, amely általános értéknek számít, s megkértük a válaszadókat, rangsorolják őket fontosságuk szerint. A rangsor az 5.1. ábrán látható.

A legfontosabb érték már hagyományosan a család, a válaszadók kétharmada tartja nagyon fontosnak. Ezt követi a béke, majd az igaz érzelmeken alapuló jó emberi kapcsolatok értékcsomagja (5.1. ábra). A legkevésbé fontosnak a közösségi problémákkal való foglalkozást ítélik, ezt a válaszadók 8 százaléka tartja nagyon fontosnak. Ahhoz, hogy értékrend-típusokat fedjünk fel, az adatsor másfajta feldolgozást igényel, amelyre a későbbiekben fog sor kerülni.

A vallást minden ötödik megkérdezett tartja nagyon fontosnak, az Istenben való hitet 30 százalékuk. A vallásosság néhány aspektusát is megvizsgáltuk. Ami a vallási szertartások látogatását illeti, rendszeres templomba járónak a megkérdezettek 31 százaléka minősíthető, akik hetente egyszer vagy többször is járnak templomba (5.3. ábra). A naponta imádkozók részaránya is hasonló (5.7. ábra).

A többség nem az egyház által előírt módon gyakorolja vallását, hanem a maga módján (53 százalék). Ugyanakkor a válaszadók 29 százaléka az egyház tanítása szerint vallásosnak nevezi magát. Ebből az derül ki, hogy a nem válaszolókat leszámítva, gyakorlatilag csupán 10 százalékuk nem vallásos, s ebből is csak 1 százalék meggyőződéses ateista (5.5. ábra). Így nem okoz meglepetést, hogy nagyjából háromnegyedük fontosnak tartja az olyan meghatározó életesemények vallási megerősítését, mint a születés, esküvő és az elhalálozás (5.3. ábra).

Az Isten fontos a megkérdezettek életében (7,3-as átlag), s a korral egyenes arányban növekszik a fontossága (5.6. ábra).

5.1. ábra: Kérem, értékelje, mennyire fontosak az Ön életében az alábbiakban felsorolt dolgok!

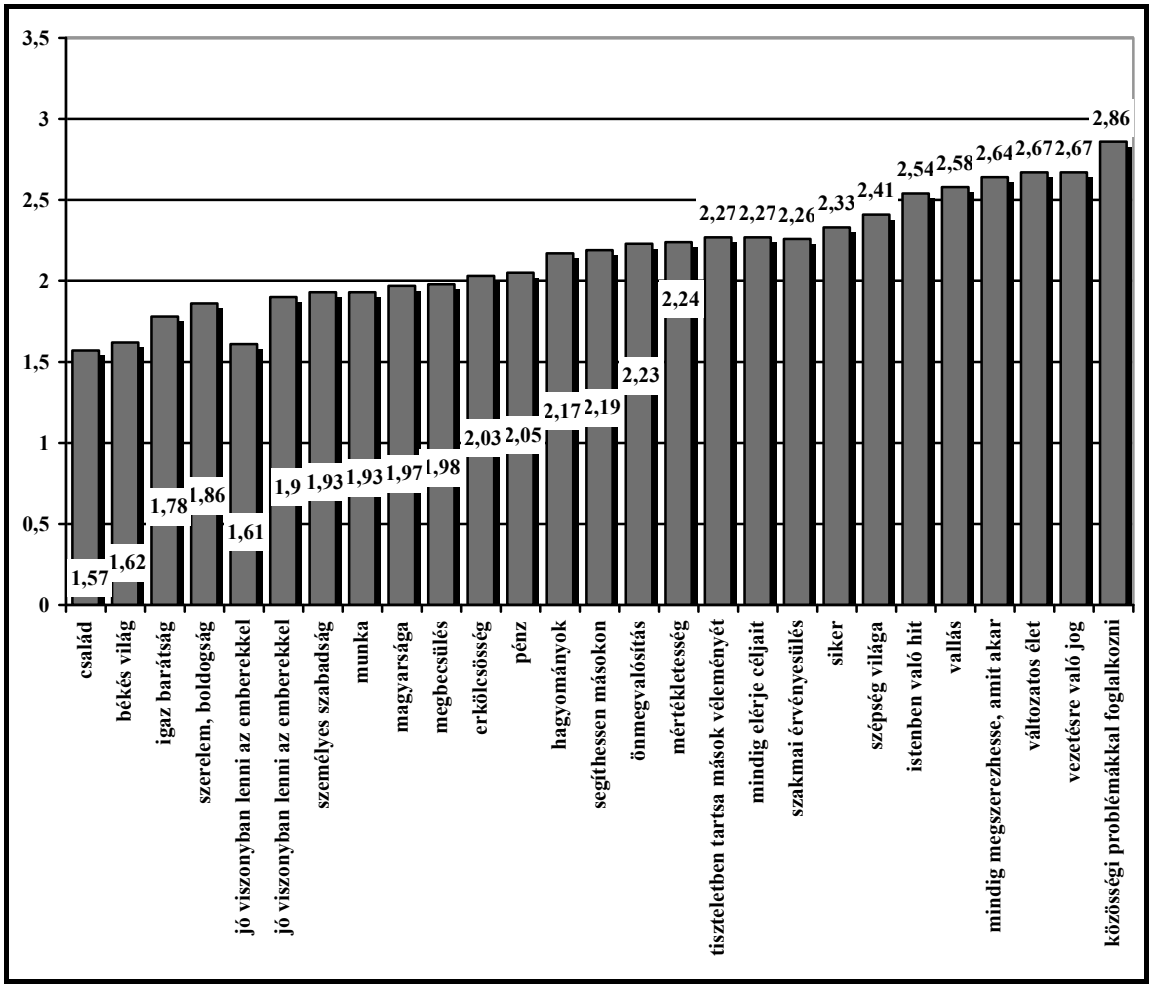

5.2. ábra: Melyik egyházhoz tartozik? (Forrás: Népszámlálás 2001)

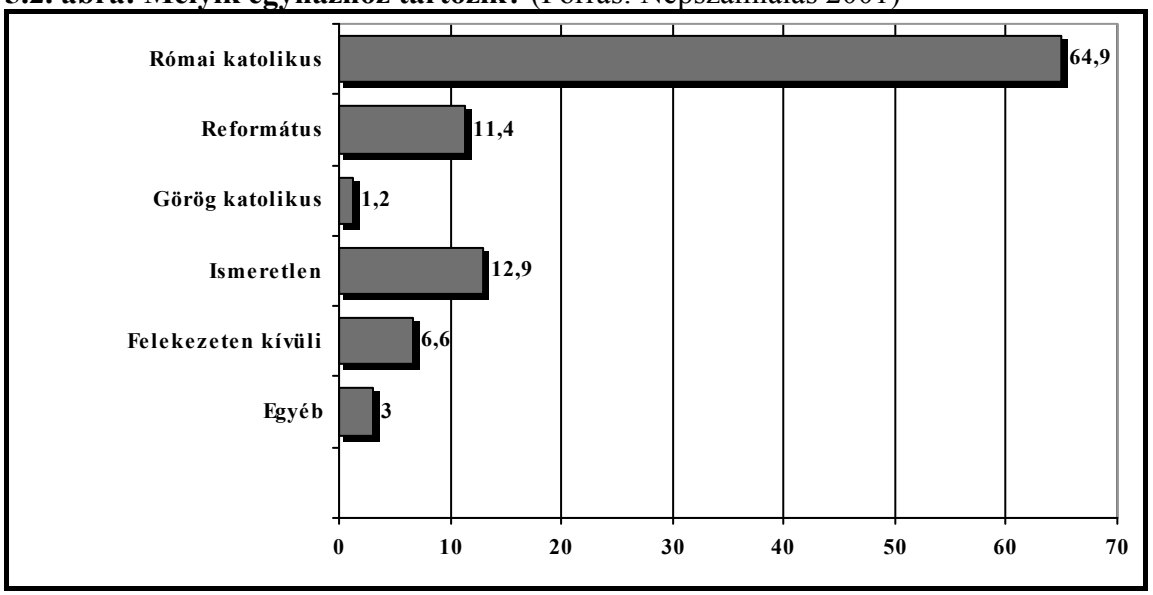

5.3. ábra: Milyen gyakran jár templomba?

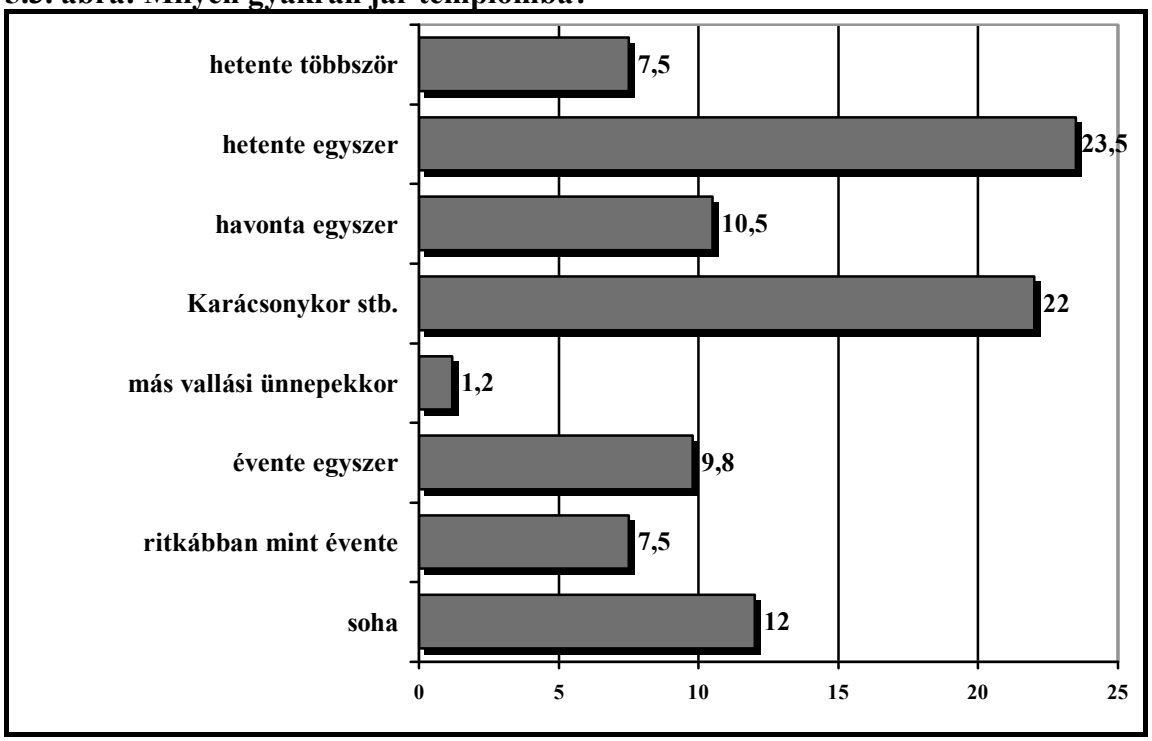

5.4. ábra: Fontos-e, hogy vallási szertartásra is sor kerüljön? (igen válaszok, százalékban)

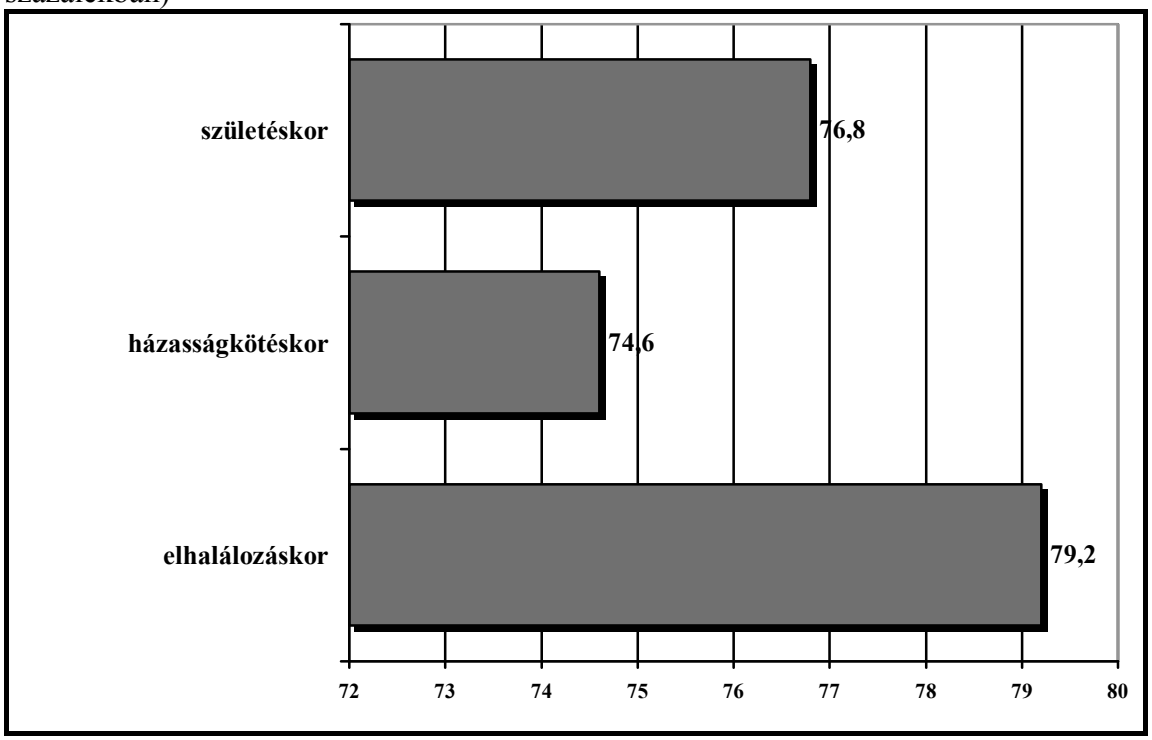

5.5. ábra: Minek tartja magát?

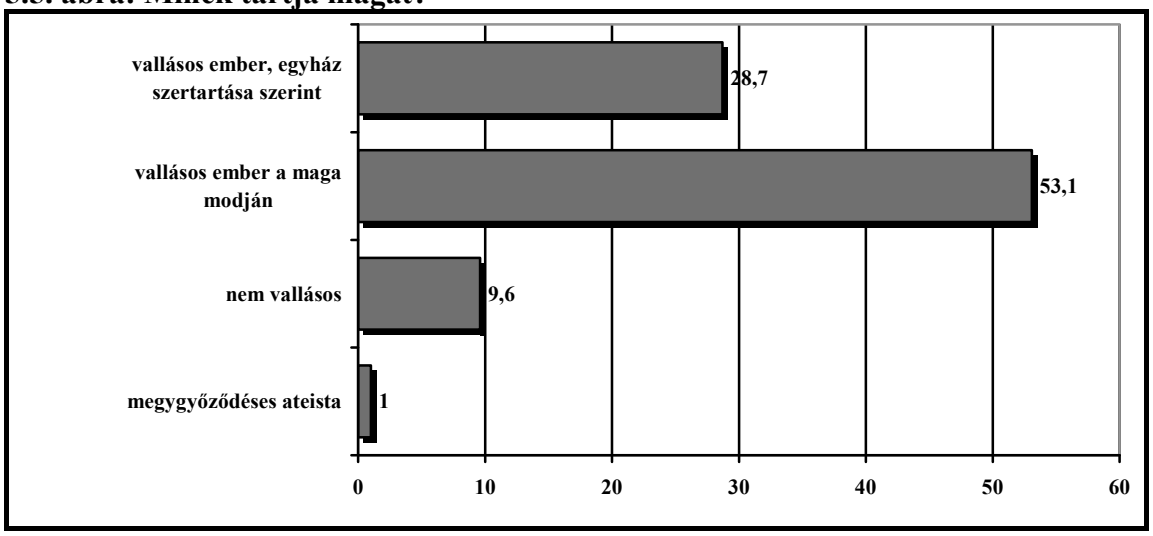

5.6. ábra: Mennyire fontos Isten az Ön életében? Átlagok korcsoportok szerint
(1. egyáltalán nem fontos … 10. nagyon fontos)

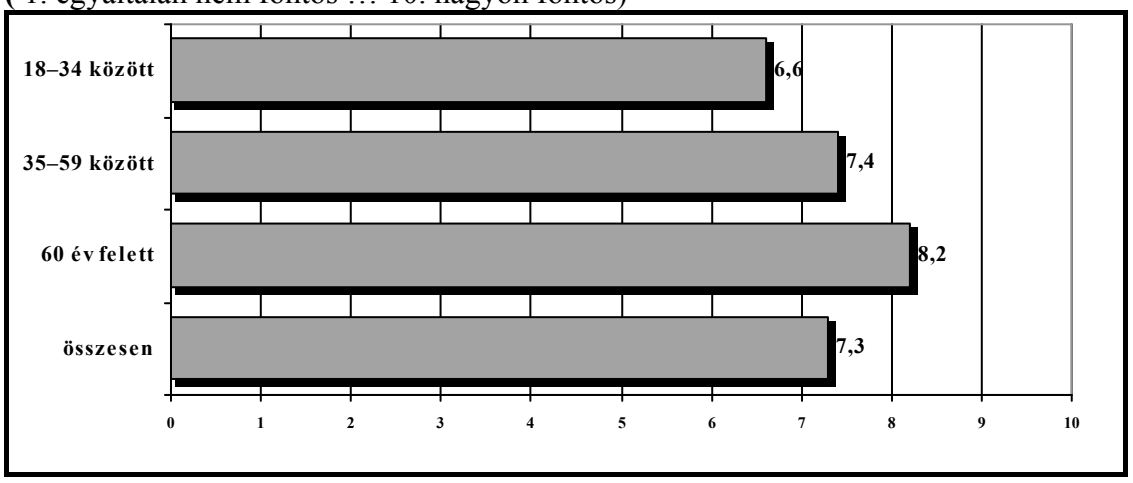

5.7. ábra: Milyen gyakran szokott imádkozni?

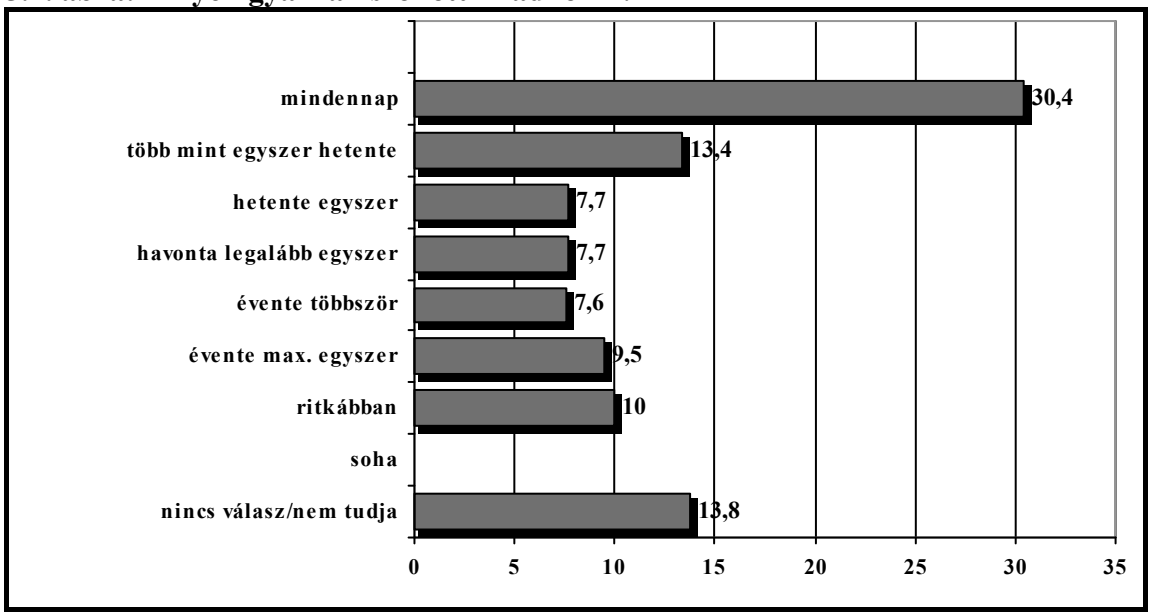

6. Oktatás, képzés

Ezzel a kérdéskörrel a válaszadók iskolázottságát mértük fel. A kutatás időpontjában mint legutolsó látogatott iskolát 10,6 százalékuk alapiskolát jelölt meg, 20 százalékuk szaktanintézetet (vagyis inasiskolát, amely nem nyújt középfokú iskolai végzettséget), 37,2 százalékuk középfokú végzettséget nyújtó iskolát (szakközépiskola, gimnázium, felépítményi iskola – ez ma már nem létezik), 24,8 százalékuk felsőfokú végzettséget nyújtó iskolát (beleértve a főiskolát és az egyetem első- és másodfokú képzését). A PhD, illetve egyéb posztgraduális képzés a válaszadók 2,4 százalékánál jelent meg (6.1. és 6.2. ábra)

Az utolsóként bejelölt iskolán folytatott tanulmányok eredményességét illetően a válaszadók 11,4 százaléka válaszolta, hogy nem tudja, hogyan zárta le tanulmányait. Hogy ez pontosan mit fed, nem tudhatjuk, de az biztos, hogy nem fejezték be az iskolát. Rajtuk kívül további 5 százalék azoknak a részaránya, akik saját bevallásuk szerint nem fejezték be az iskolát. Vagyis a megkérdezettek azon 78 százalékán kívül, akik az iskolát eredményesen befejezték, 16,4 százalék (elhallgatva vagy beismerve) nem fejezte be, 33 személy azaz 5,6 százalékuk pedig jelenleg is tanul (6.3. ábra). A továbbtanulók közül hárman középfokú tanulmányaikat végzik, ketten doktoranduszok, a többiek pedig egyetemre járnak.

Az utolsóként bejelölt iskolában a válaszadók 52 százaléka magyarul, 45 százalékuk szlovákul tanult. A többiek más nyelveken tanultak. Az angolul és németül tanulók aránya elenyésző, valamivel többen vannak az egyéb nyelven tanulók. Esetükben valószínűleg a cseh nyelvről van szó (6.4. ábra).

Az oktatás nyelve iskolatípusonként eltérő arányokat mutat. Alapiskolai, szakközépiskolai és gimnáziumi tanulmányait a többség magyarul végezte. A szaktanintézetekben tanulóknál már enyhe többséget alkotnak a szlovákul tanulók, a többi iskolatípust végzőknél pedig a szlovák nyelv dominál (6.5. ábra).

6.1. ábra: A legutolsóként látogatott iskola az általa nyújtott végzettség szintje szerinti csoportosításban

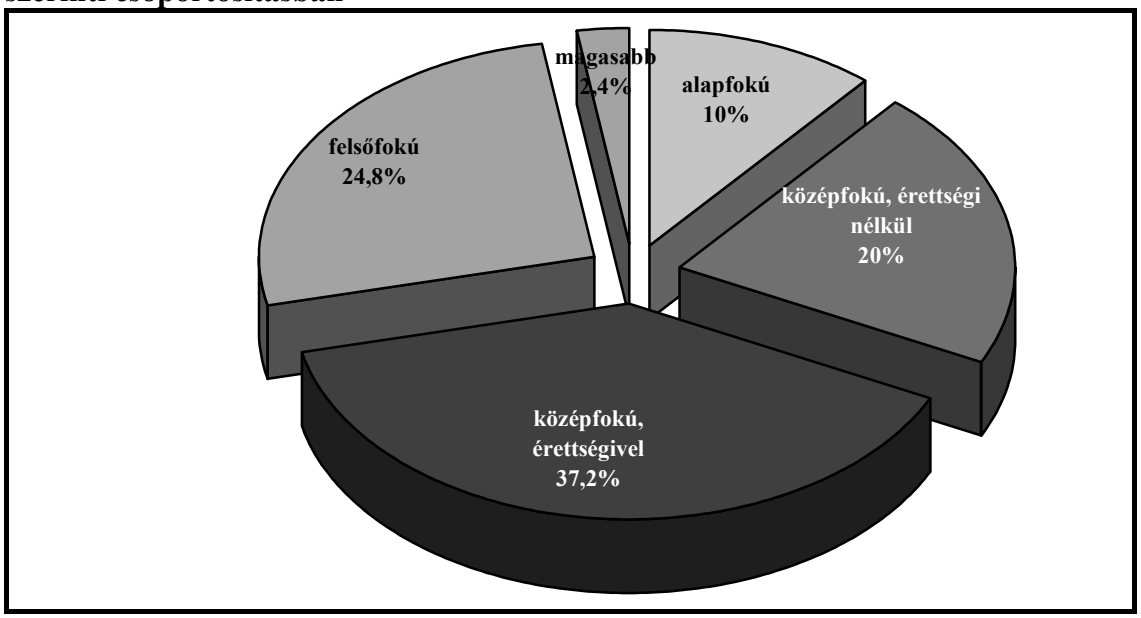

6.2. ábra: A legutolsóként látogatott iskola típusa

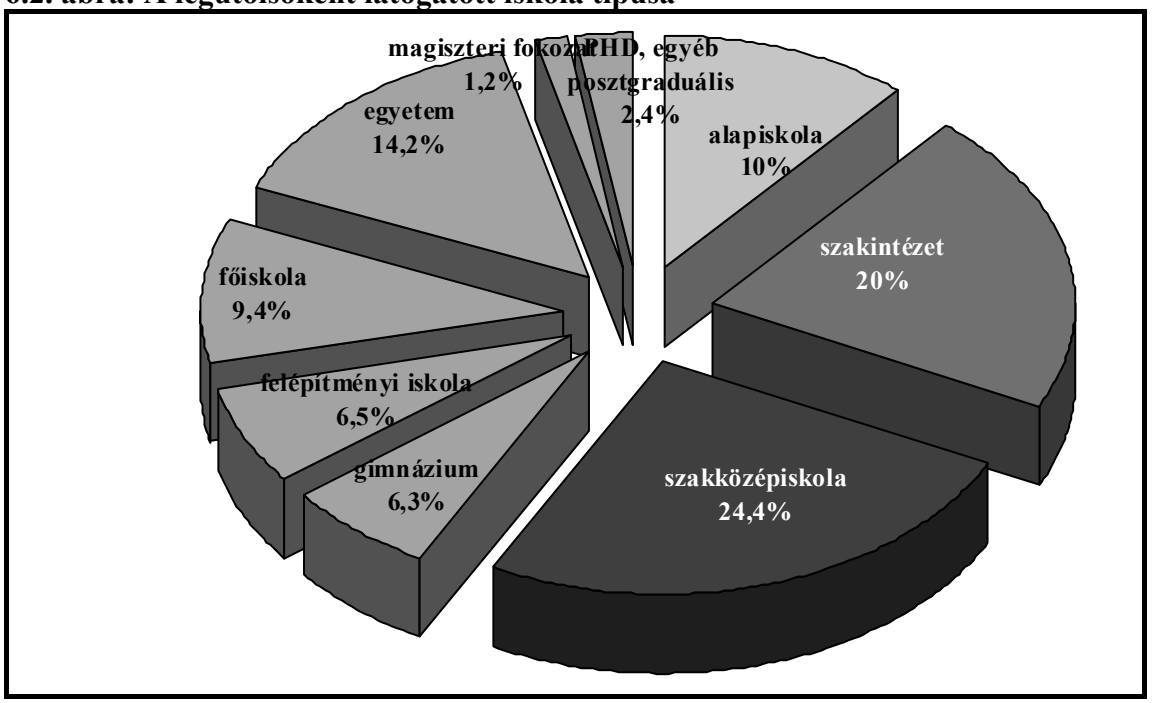

6.3. ábra: Az utolsóként látogatott iskola eredményessége

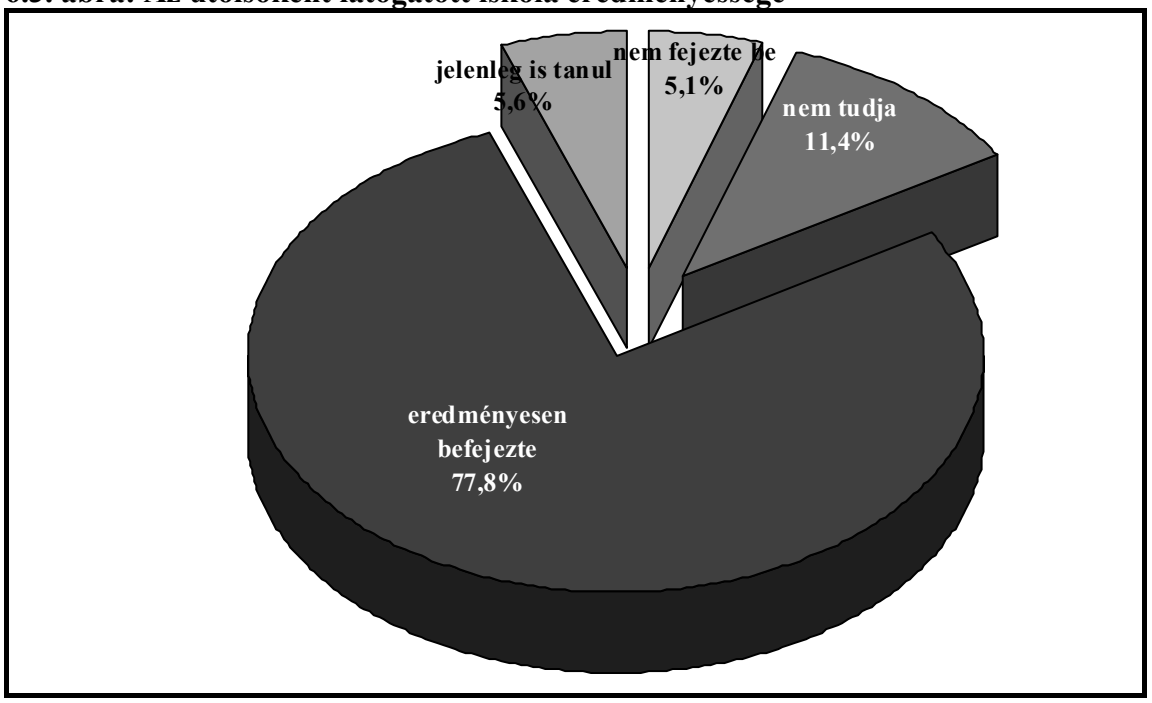

6.4. ábra: Az utolsóként látogatott iskola tanítási nyelve

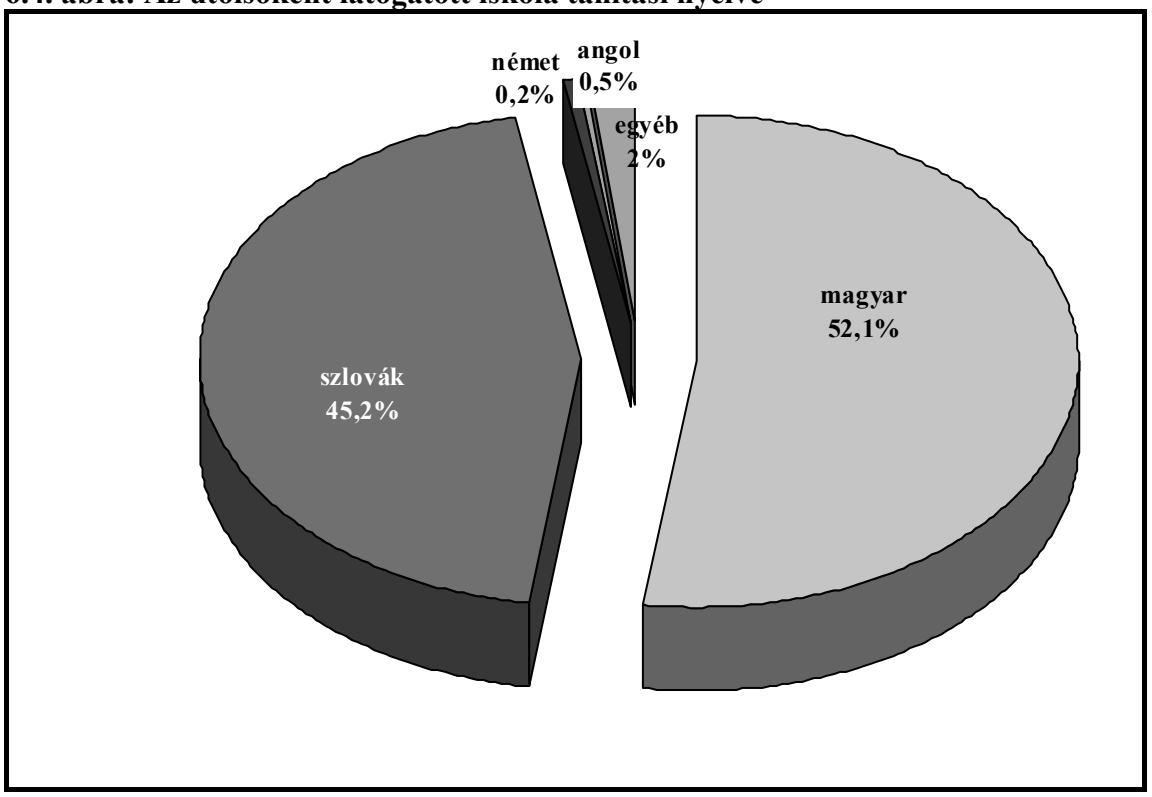

6.5. ábra: Az utolsóként látogatott iskola tanítási nyelve iskolatípusonként

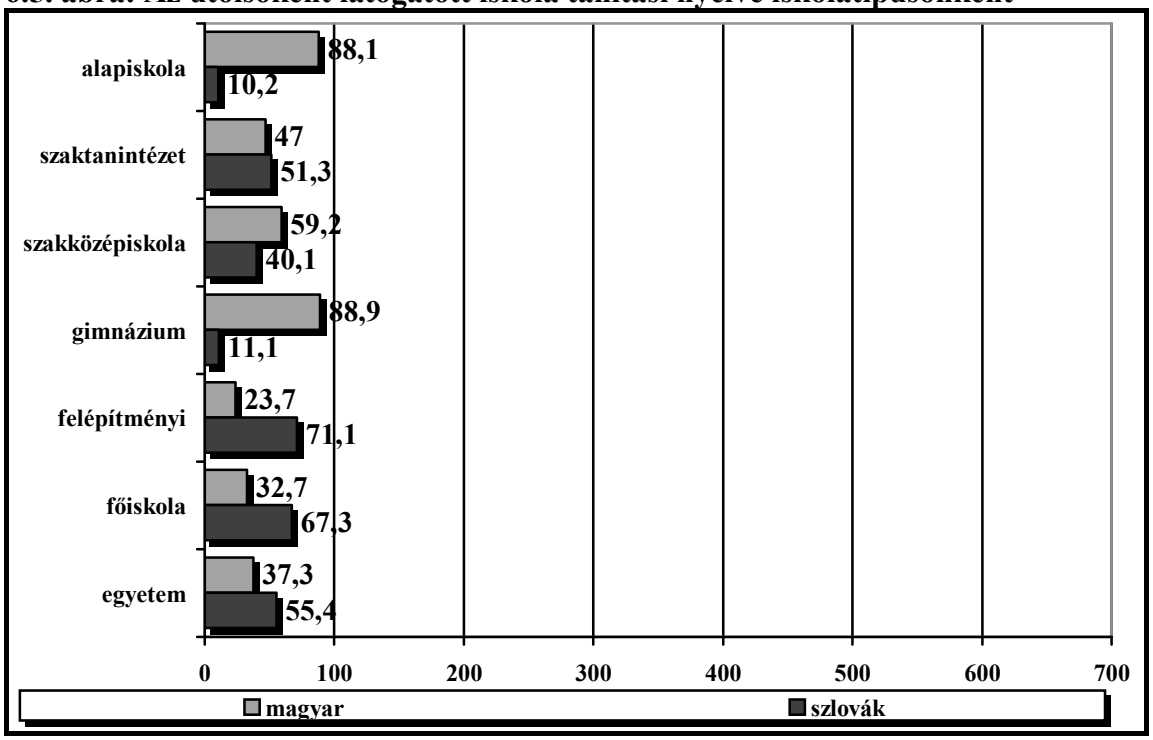

7. Médiahasználat

Ahogy azt már korábbi felmérésekből is tudjuk, a szlovákiai magyarok médiafogyasztásában az elektronikus média vezet, domináns szerepe pedig a televíziónak van. Emellett a rendszeresen újságot olvasók részaránya 70 százalékot tesz ki (7.1. ábra).

A tévénézés napi átlagos időtartama 112 perc, rádiót átlagosan naponta 124 percet hallgatnak. A tévét maximum egy órát a válaszadók 36 százaléka, két órát 32 százalékuk, ennél többet 27 százalékuk nézi, a rádiót maximum egy órát 46 százalékuk, két órát 16 százalékuk, több mint két órát 27 százalékuk hallgatja (7.2. ábra).

Az első három legnézettebb tévécsatorna az RTL Klub, TV2 és az m1 (7.3. ábra). A leggyakrabban hallgatott rádióadók a Sláger Rádió, Kossuth, Danubius és a szlovák rádió magyar adása, amely az utóbbi évek során sosem ért el ilyen magas hallgatottságot (7.4. ábra).

A legolvasottabb napilap az Új Szó, amelyet minden harmadik válaszadó olvas. Ezt követi a Sme és a Nový Čas című szlovák napilapok. A legolvasottabb hetilap a Vasárnap. Az egyéb lapok magas olvasottságát az adja, hogy a megkérdezettek rengeteg újságot, folyóiratot és magazint soroltak fel, azonban mindegyiket csak egy-két ember olvasta (7.5. ábra).

A következőkben a számítógép-használattal kapcsolatos aktivitásokat tekintjük át. A válaszadók 54 százaléka szokott számítógépet használni, 46 százalékuk nem (7.6. ábra). Internetezni kétharmaduk szokott (7.7. ábra). Otthoni internet-csatlakozása 53 százalékuknak van, a többségé szélessávú csatlakozás (7.8. és 7.9. ábrák). Csaknem kétharmaduk naponta használja az internetet (7.10. ábra).

Az internetet leggyakrabban hivatalos információk szerzésére (85,7 százalék) és elektronikus levelezésre használják (85,3 százalék), legkevésbé rádiózásra (29,3 százalék), a többi tevékenység gyakoriságát a 7.11. ábra szemlélteti. Az internetet legtöbben otthon és munkahelyükön használják (7.12. ábra).

7.1. ábra: Tévénézők, rádióhallgatók újságolvasók (százalékban)

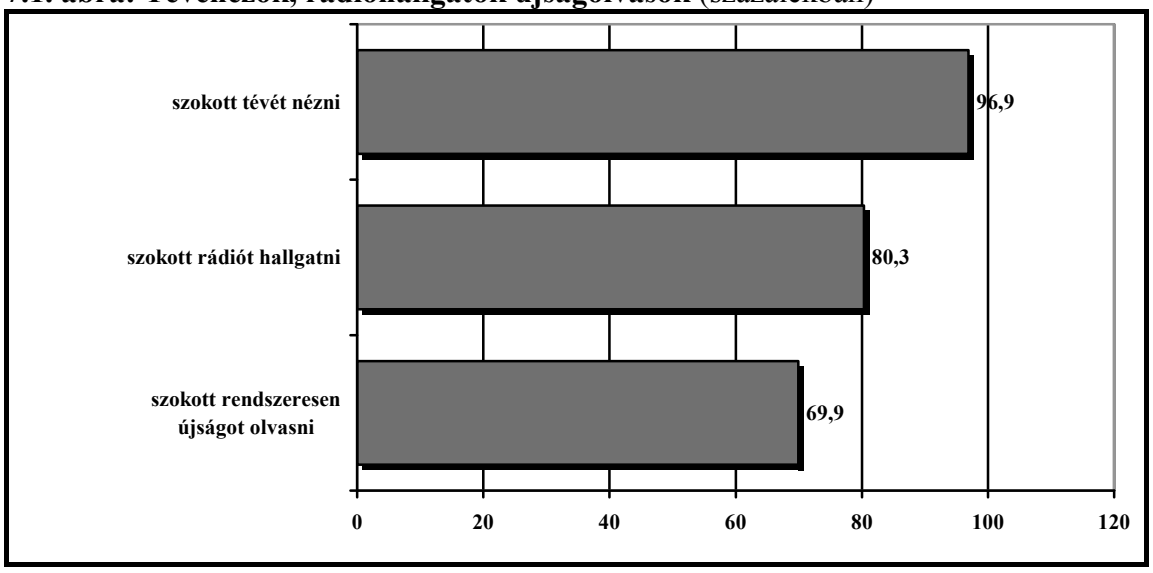

7.2. ábra: Naponta x percig néznek tévét és hallgatnak rádiót (százalékban)

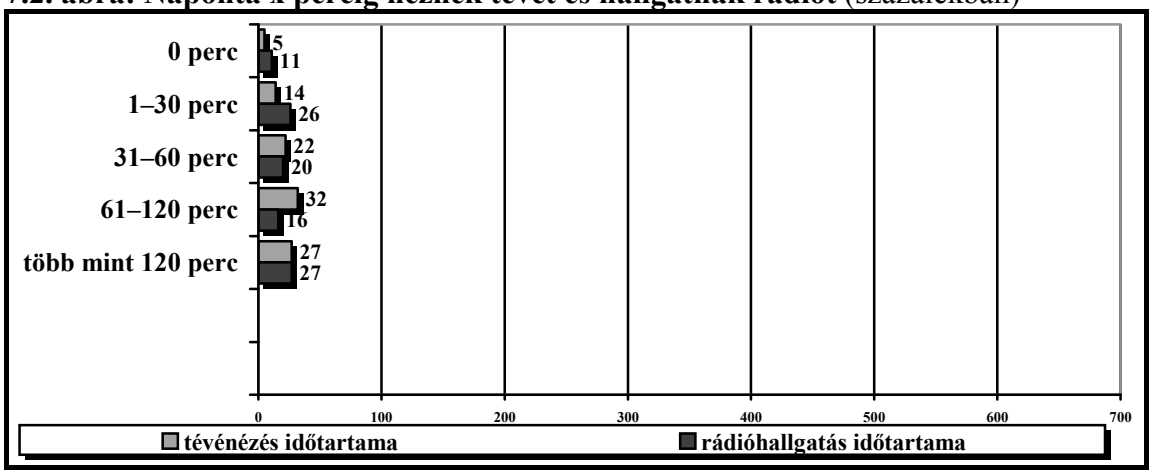

7.3. ábra: A tévécsatornák nézettségi sorrendje (százalékban)

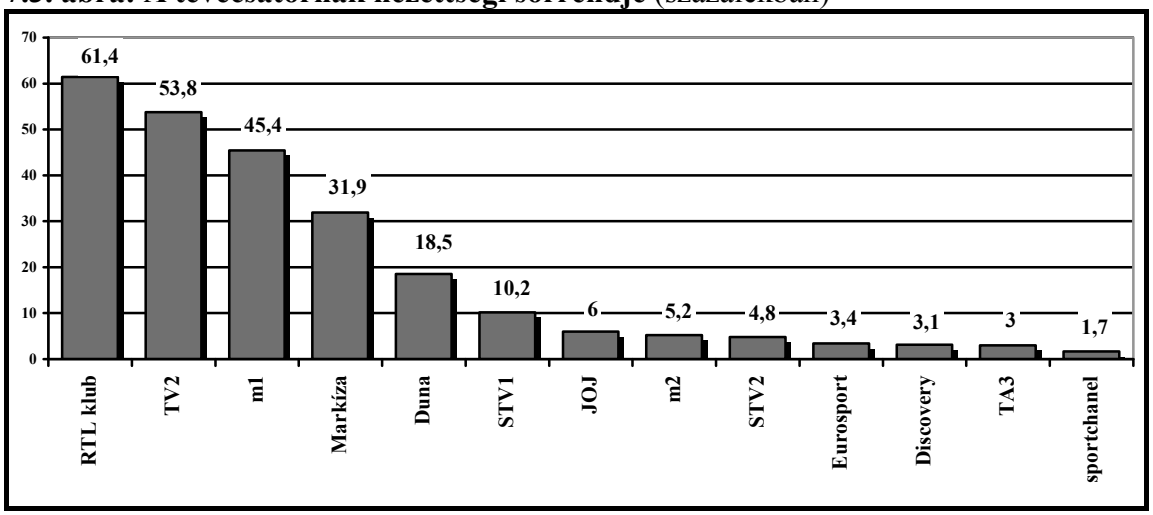

7.4. ábra: A leggyakrabban hallgatott rádiók sorrendje (százalékban)

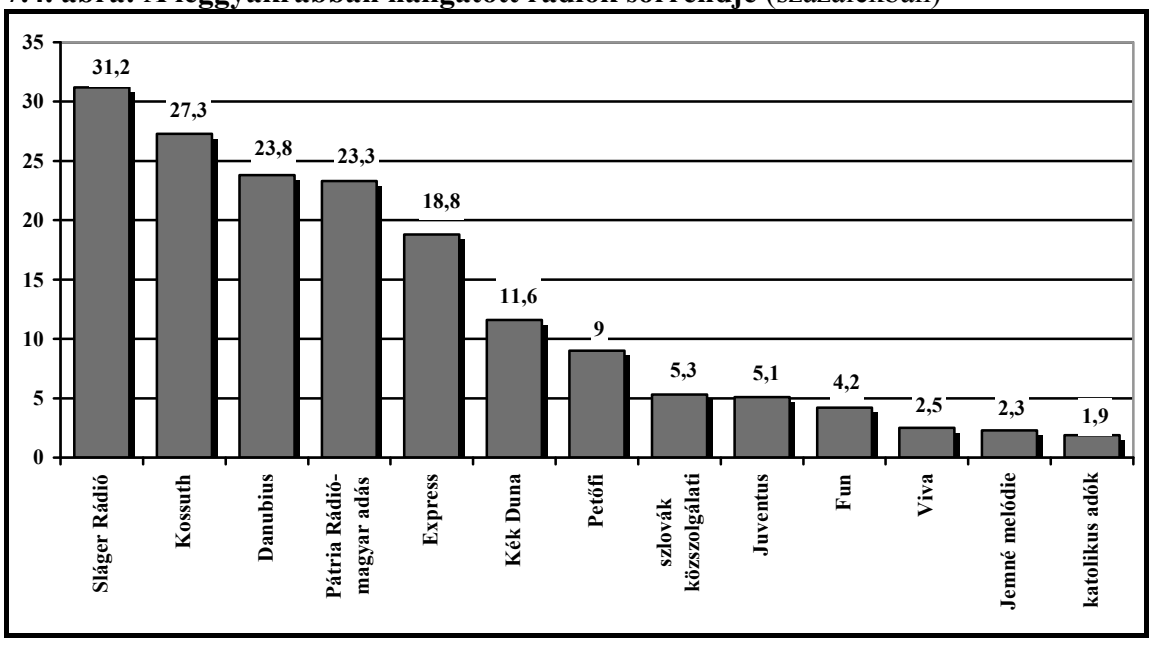

7.5. ábra: A legolvasottabb sajtótermékek sorrendje (százalékban)

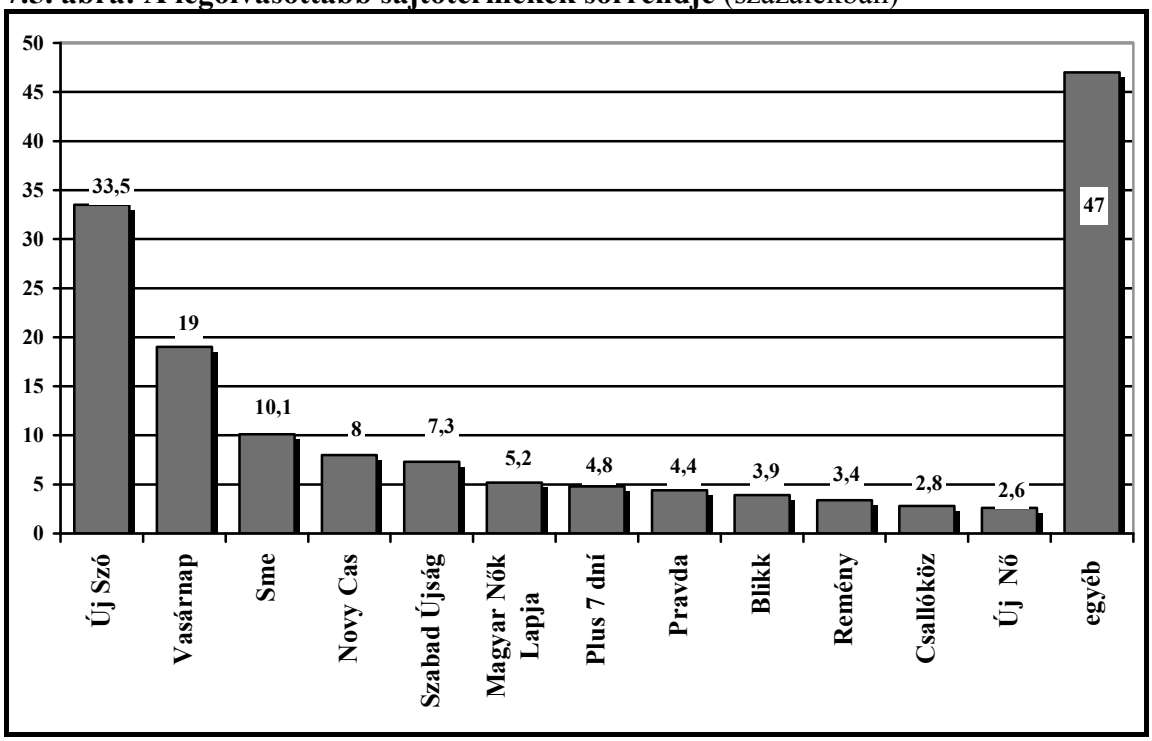

7.6. ábra: Szokott számítógépet használni? (N=554)

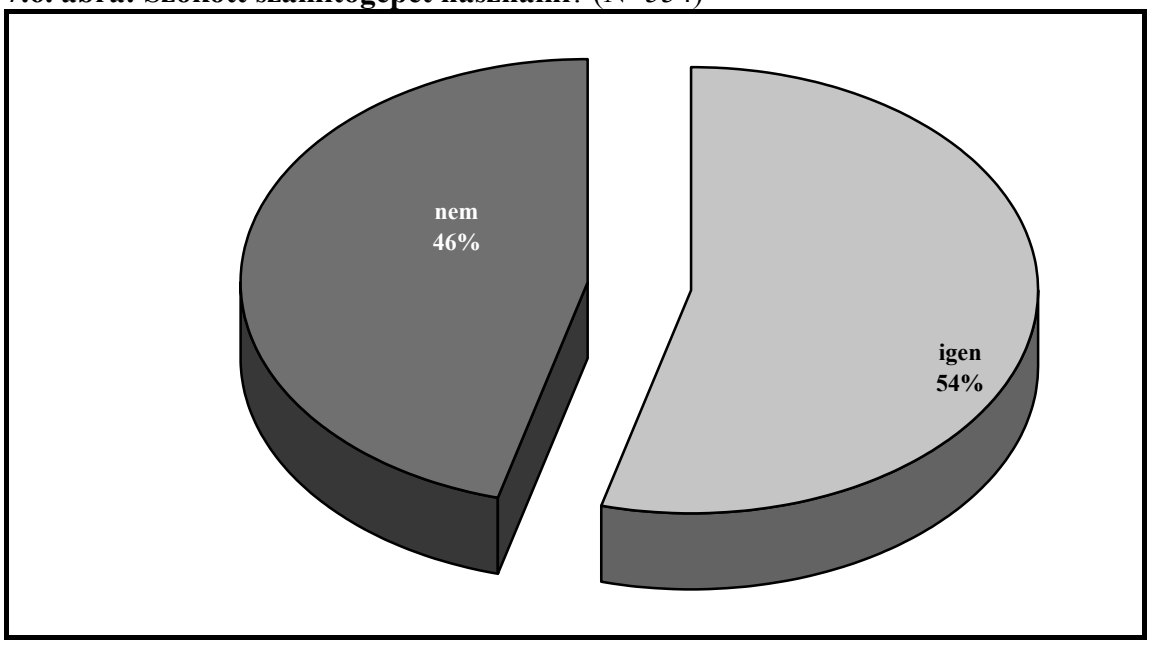

7.7. ábra: Szokott internetezni? (N=389)

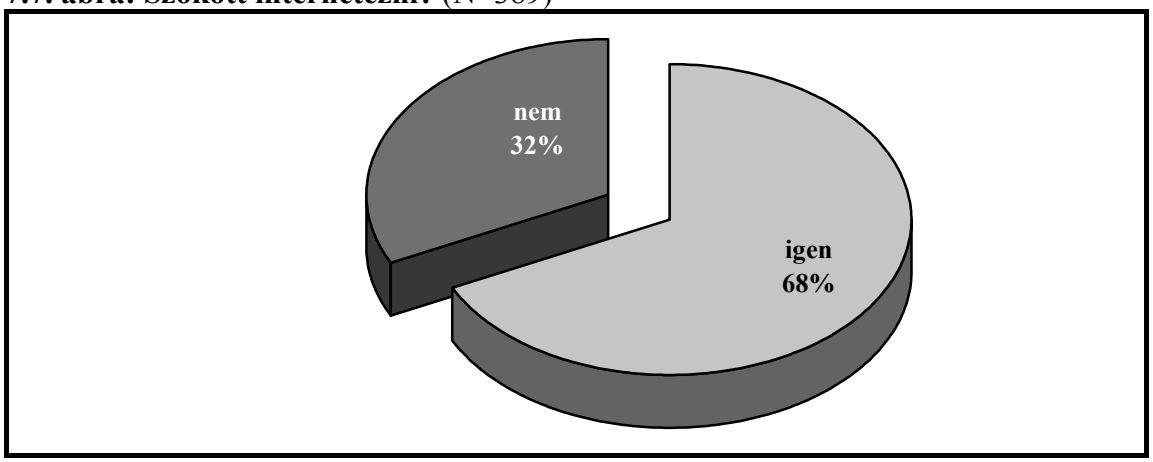

7.8. ábra: Van otthon internet-csatlakozása? (N=246)

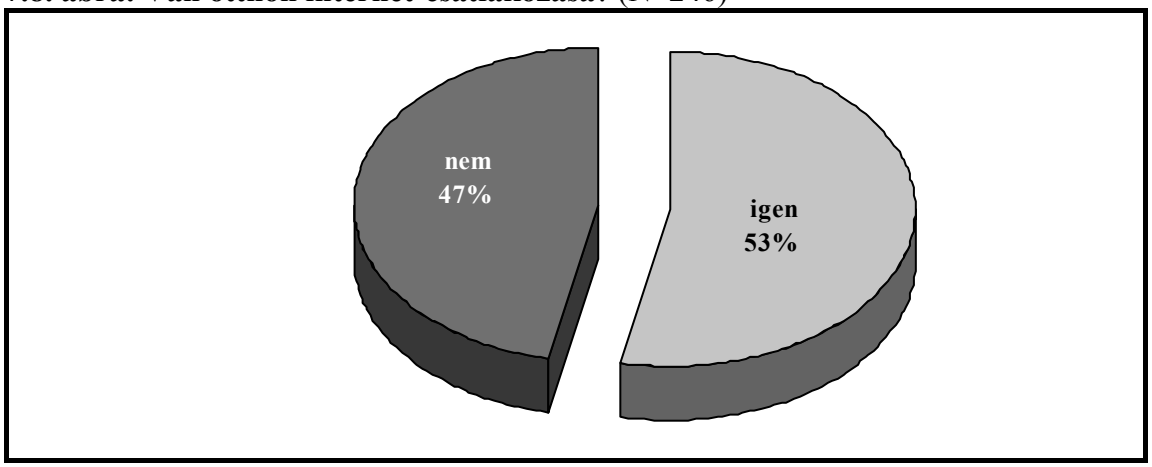

7.9. ábra: Milyen típusú internet-csatlakozása van? (N=182)

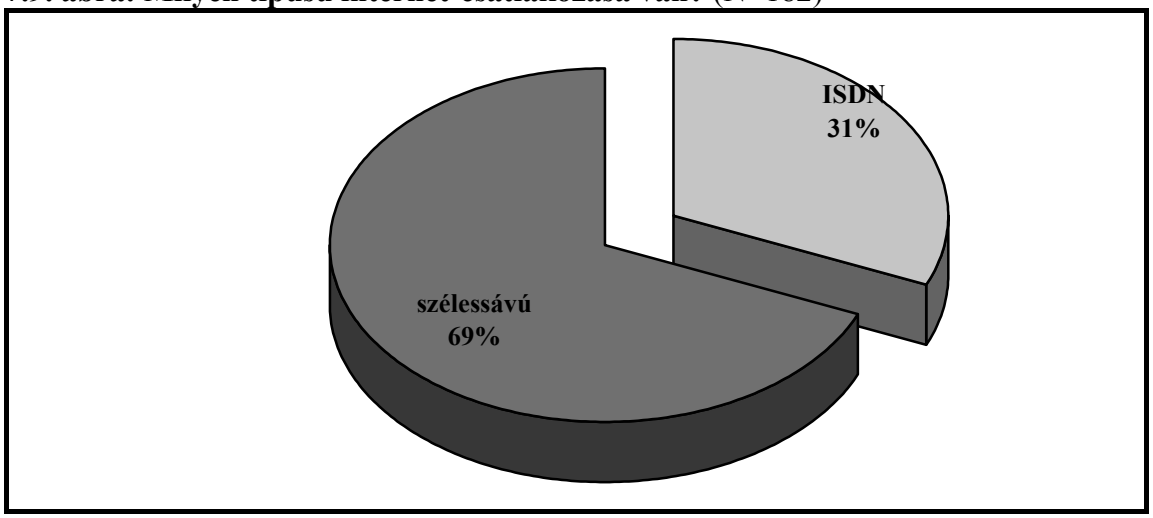

7.10. ábra: Milyen gyakran használ internetet? (N=240)

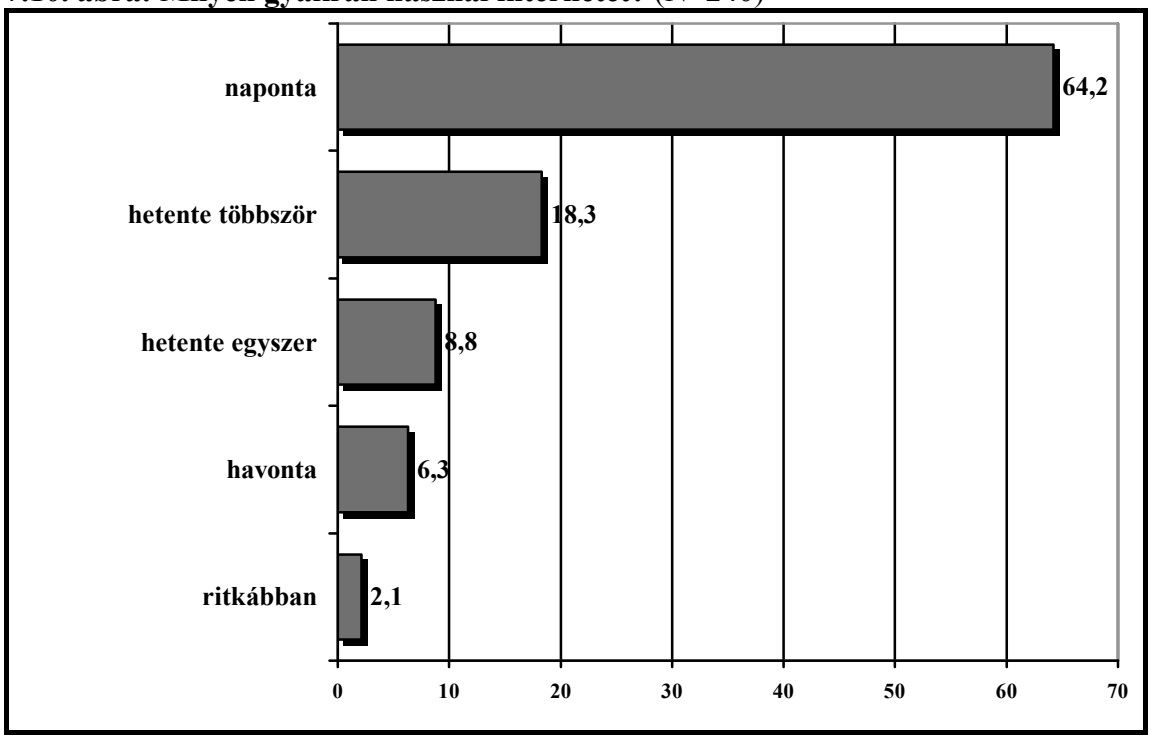

7.11. ábra: Az internetet a következő tevékenységekre használják (százalékban)

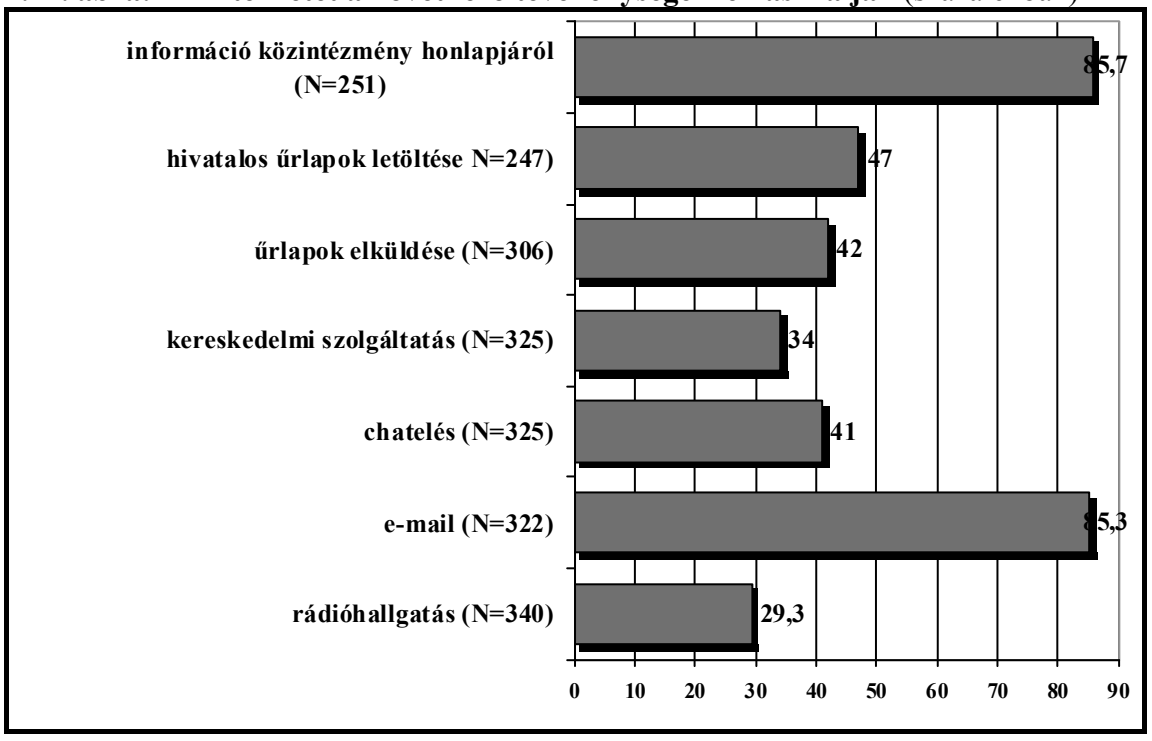

7.12. ábra: Hol szokta használni az internetet – százalékos megoszlás (N=242)

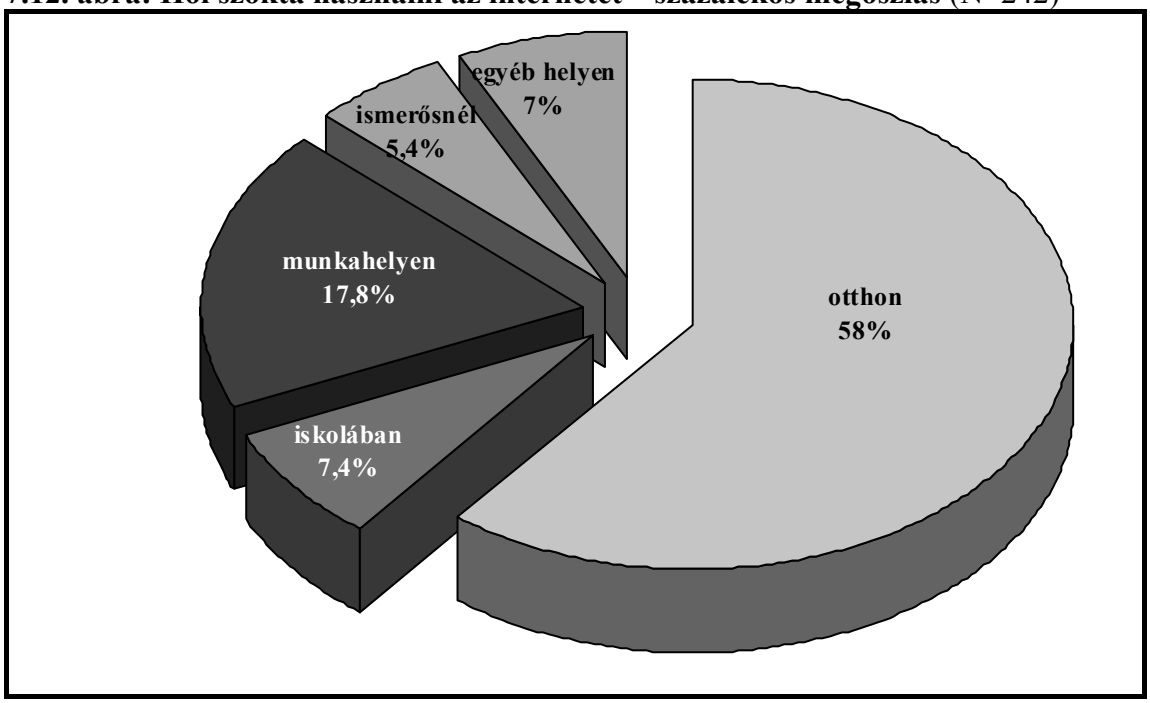

8. Anyagi helyzet, lakáshelyzet

A válaszadók egyéni havi teljes nettó jövedelme átlagosan 328 euro. A háztartások átlagos havi nettó bevétele 627 euro, egy főre 196 euro esik (8.1. ábra)

Felsoroltunk tizenegy olyan kiadási tételt, amelyek egy háztartás havi kiadásait képezhetik. Ezekre a tételekre a válaszadók családi költségvetésükből az elmúlt hónapban átlagosan 509 eurót költöttek, ami annyit jelent, hogy 118 eurót megspóroltak. A legnagyobb kiadást a havi rezsi (átlagosan 150 euro), az élelmiszerek (137 euro) és az utazási költségek (52 euro) jelentik, amelyek elviszik a családi költségvetés kétharmadát (8.2. ábra).

A megkérdezettek 85,5 százaléka saját tulajdonú házban/lakásban él (8.3. ábra). A lakás átlagosan 3,8 szobából áll és átlagos területe 92,7 m^2. A legtöbben három- és négyszobás lakásokban élnek (a válaszadók összesen 58,5 százaléka), nagyjából minden hetedik kétszobás- vagy ötszobás lakásban. A háztartásban lakó személyek számát illetően a két-, három- és négyszemélyes háztartások nagyjából azonos részarányt tesznek ki (8.4.–8.6. ábrák).

Az utolsó kérdés az életszínvonal anyagi dimenziójára vonatkozott (8.7. ábra). Az adatok a szlovákiai magyarok magas életszínvonaláról tanúskodnak, hiszen többségüknek van lakása, a mindennapi életvitelt megkönnyítő háztartási eszközei, de autója, mobilja és szórakoztató elektronikája is. Számítógéppel azonban csak minden második rendelkezik.

8.1. ábra: A egyéni és a háztartás havi nettó jövedelme, egy főre jutó havi nettó jövedelem (EUR, folyó érték*)

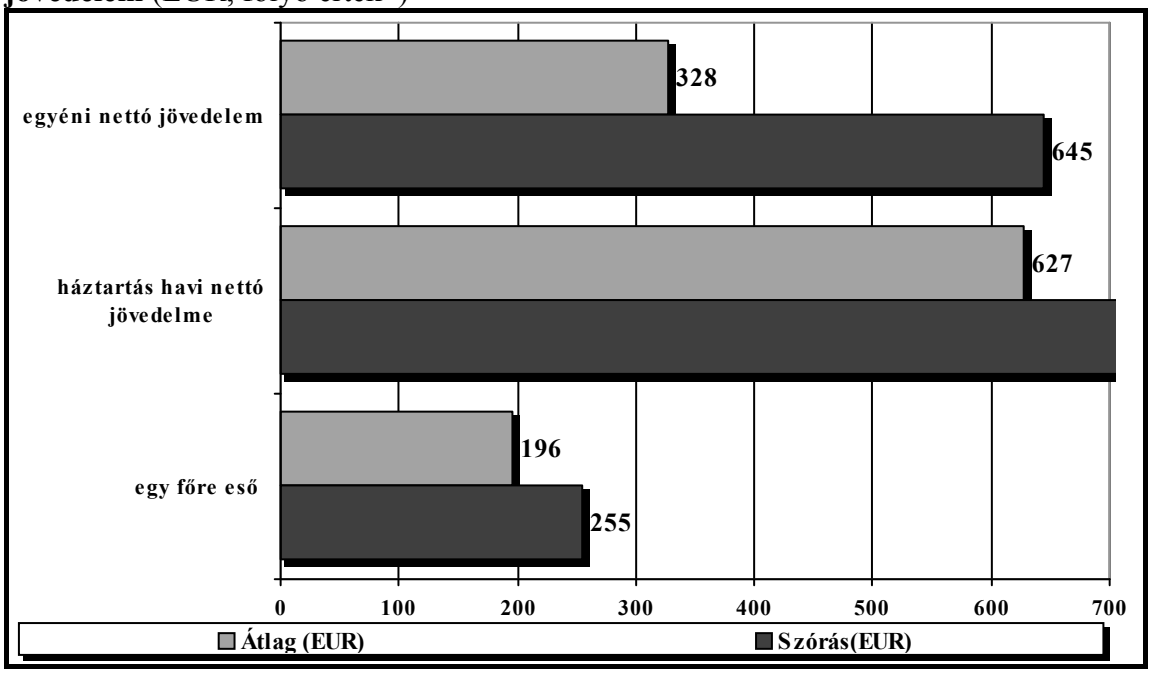

*Az átszámításnál 1 euro=35 SKK árfolyamot vettem alapul

8.2. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetés körülbelül hány százalékát fordították az alábbiakra (EUR, Összesen 509 EUR)

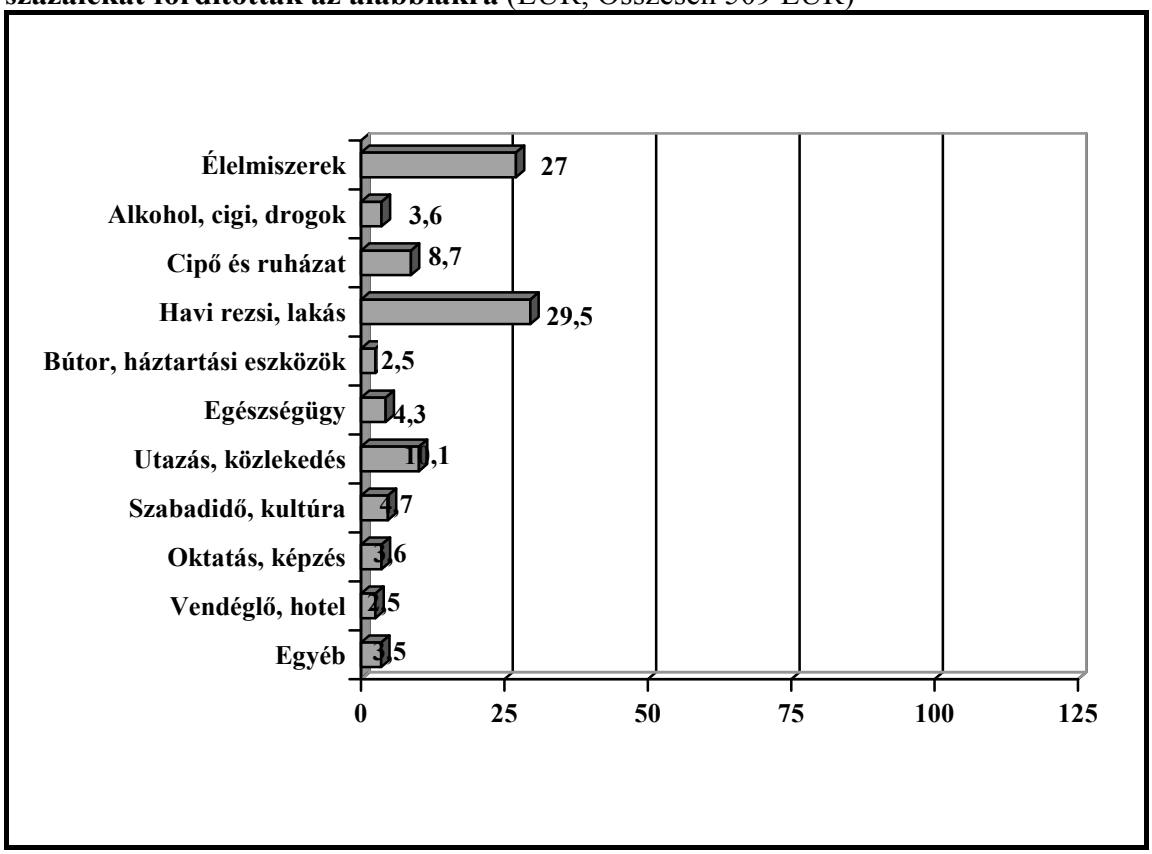

8.3. ábra: A lakás tulajdonviszonya

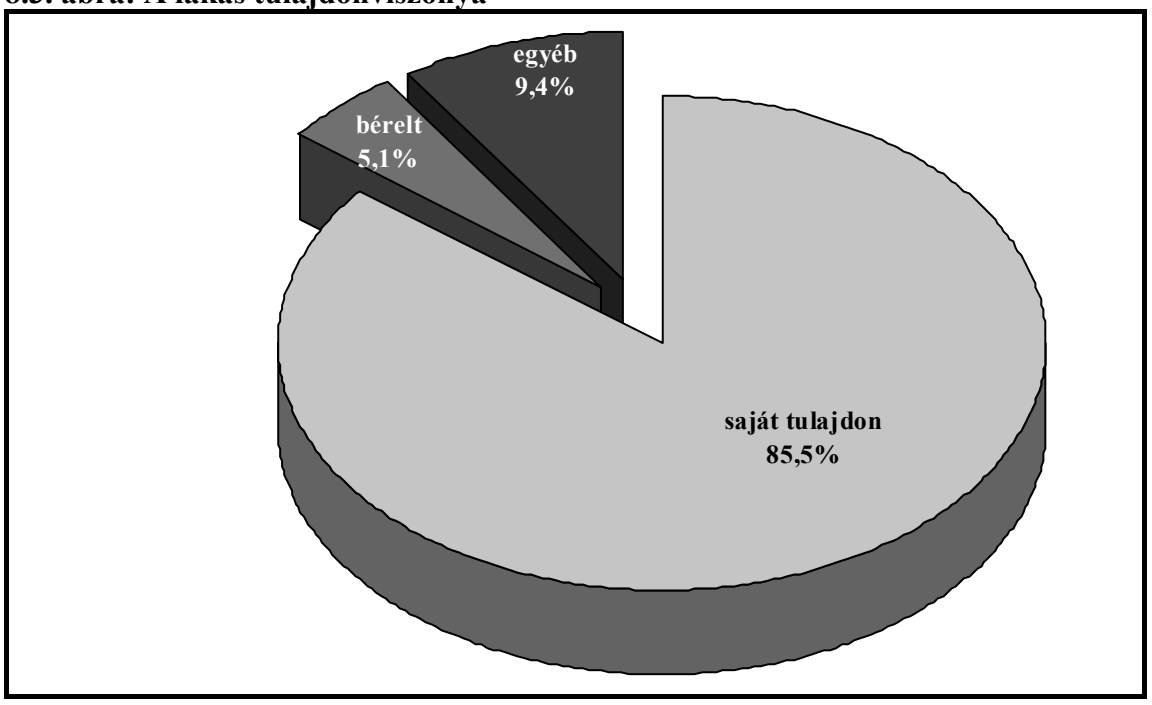

8.4. ábra: Lakásviszonyok átlagosan

	Hányan laknak a háztartásban?	Szobák száma	Lakás területe (m^2)
Átlag	**3,2**	**3,8**	**92,2**
Szórás	**1,6**	**1,5**	**51,9**

8.5. ábra: Hányan laknak Önök ebben a háztartásban? (Válaszok eloszlása százalékban)

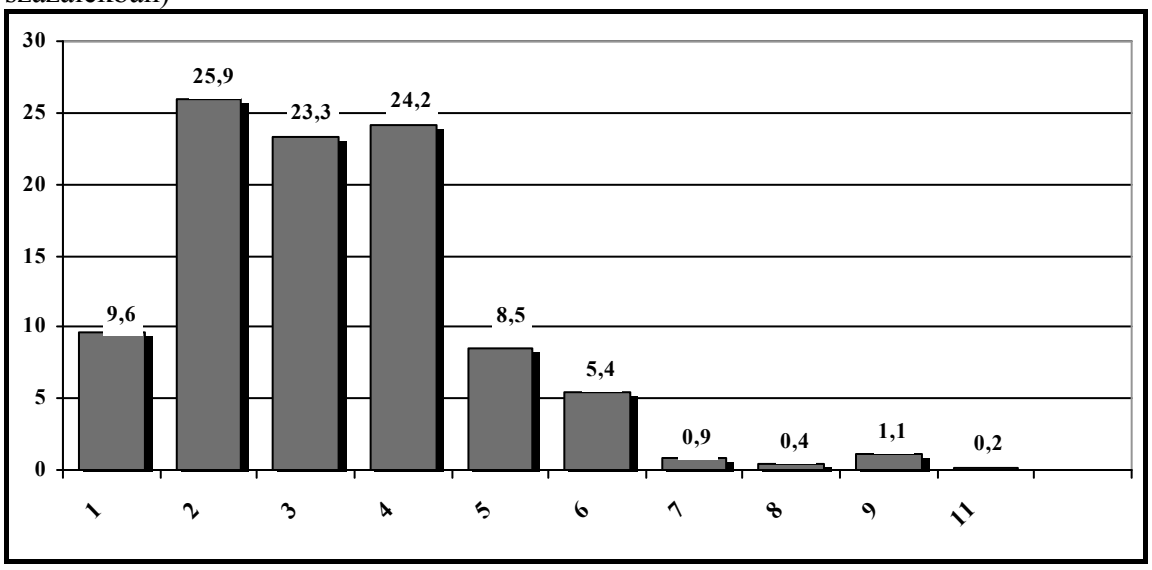

8.6. ábra: Hány szobájuk van a lakásban?

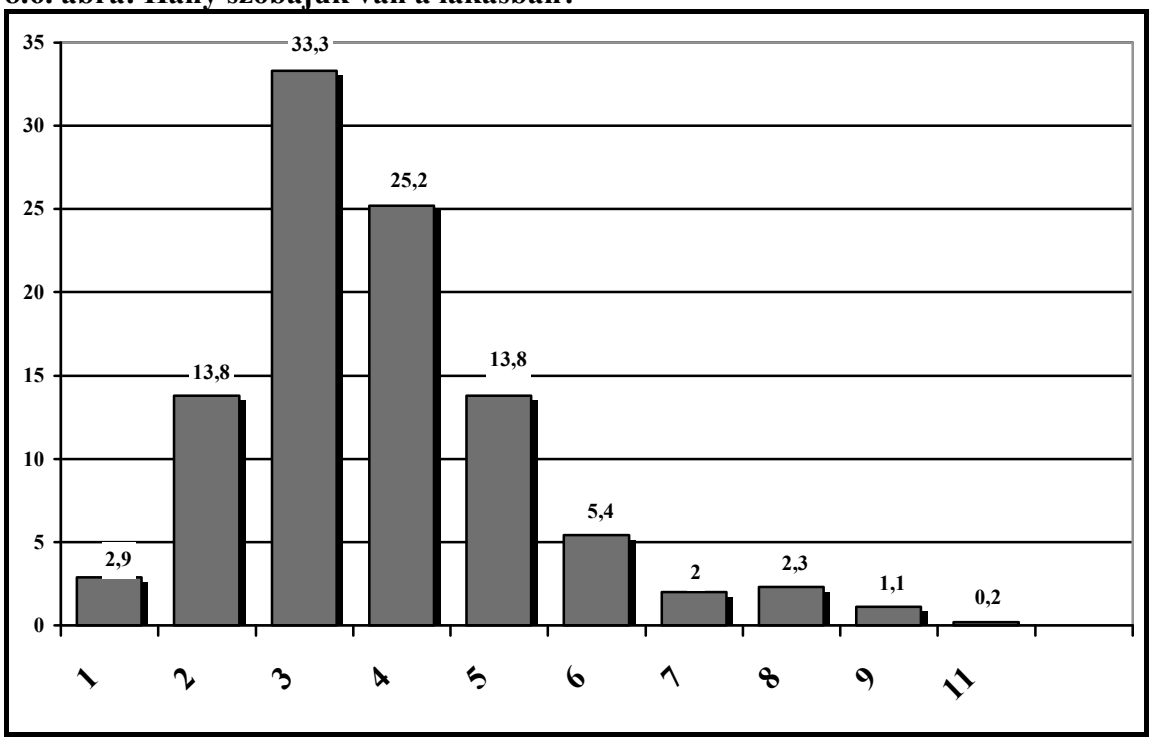

8.7. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban A.)

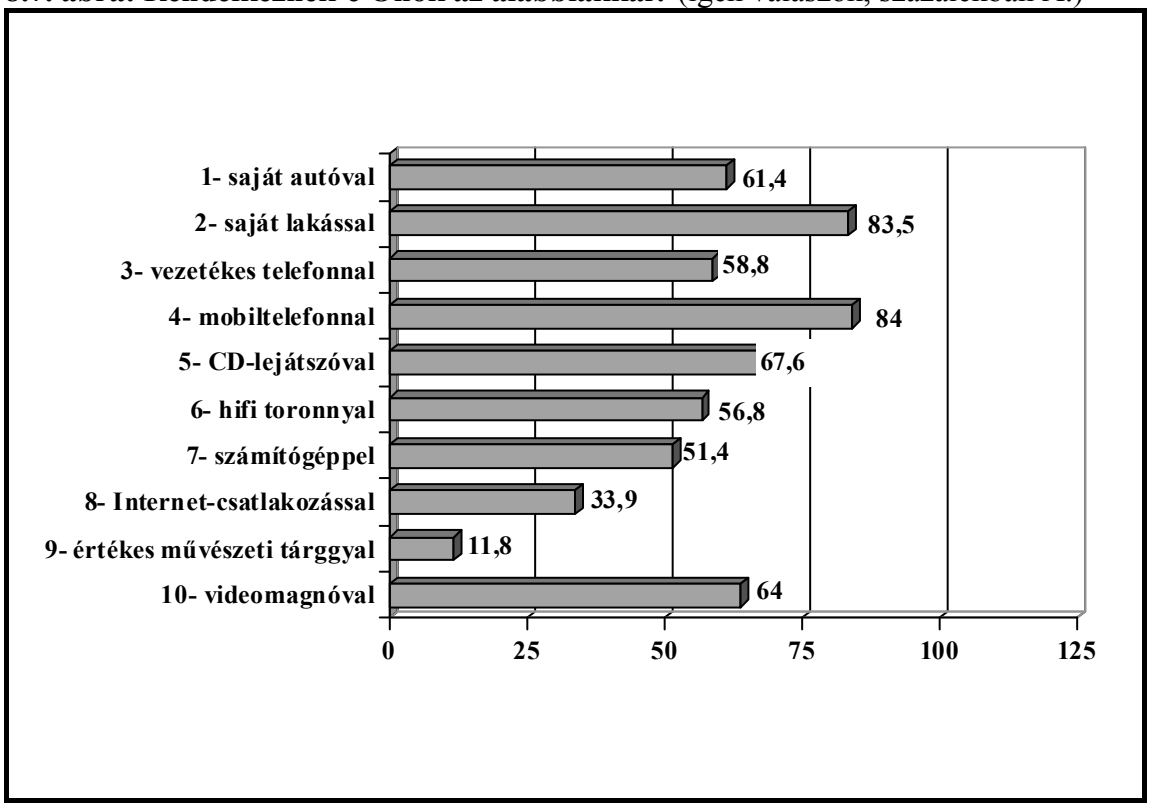

8.8. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban B.)

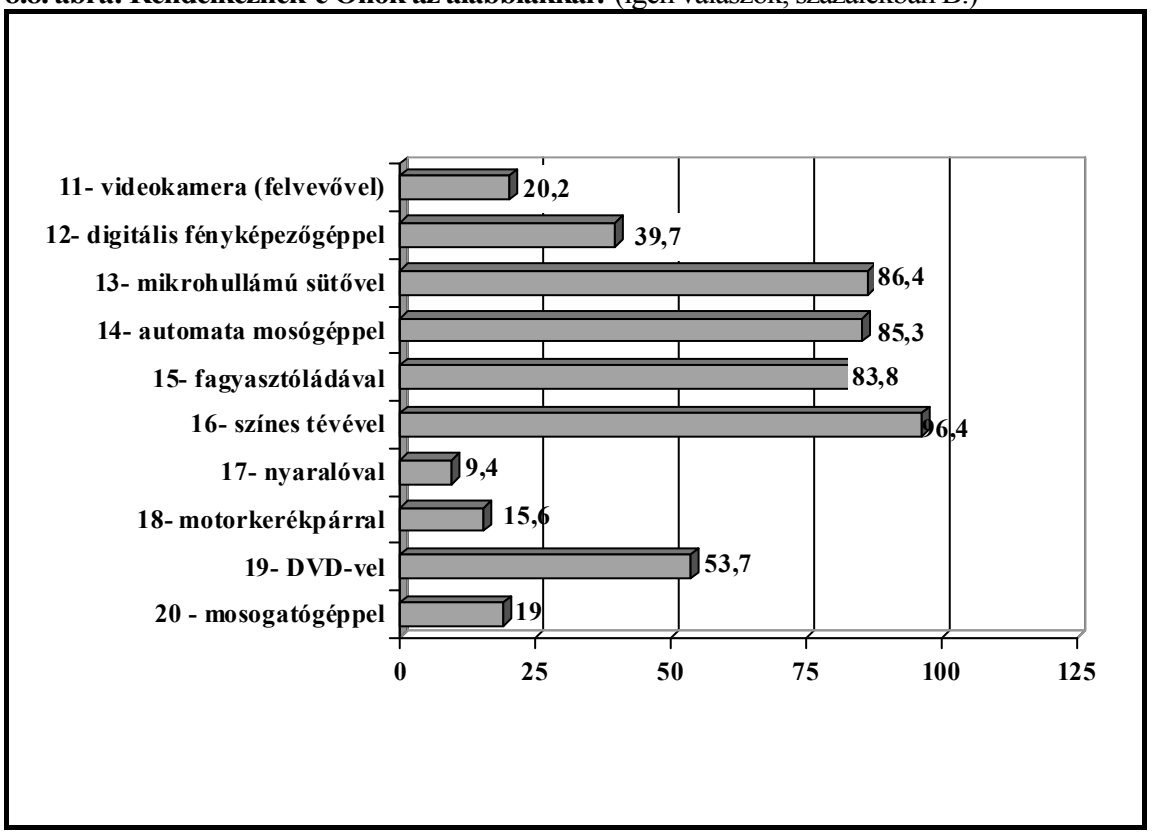

9. Munka, életút

A szlovákiai magyarok kétharmada gazdaságilag aktív, 21 százalékuk inaktív. Ez azt jelenti, hogy gazdasági aktivitásban felülmúlják, a munkanélküliek részarányában nem érik el az országos átlagot. Az utóbbi kissé elgondolkodtató, ugyanis a közép- és kelet-szlovákiai magyarlakta járásokban a munkanélküliség aránya magasan az országos átlag felett mozog. Ebből az adatból tehát arra következtethetünk, hogy ezekben a járásokban nem a magyarok teszik ki a munkanélküliek nagy részét.

A munkanélküliek és a tanulók részaránya megközelíti a 7 százalékot (9.1. ábra).

Az aktív keresők 52 százaléka alkalmazottként dolgozik, 11 százalékuk vállalkozik. A többi kategória csupán elenyészően fordul elő (9.2. ábra).

Az inaktívak közül minden tizedik öregségi nyugdíjas. Rajtuk kívül a rokkantnyugdíjasok, a gyermekgondozási segélyen levők és a szociális segélyezettek alkotnak egy százaléknál nagyobb részarányt kitevő csoportot (9.3. ábra). A munkanélküliek felét a segélyezettek alkotják.

Az utolsó munkahely ágazati hovatartozása szerint a válaszadók egyötöde az egészségügyben dolgozott, 17,4 százalékuk az ipari szférában, nagyjából 10–10 százalékuk pedig a mezőgazdaságban és a kereskedelemben.

9.1. ábra: A szlovákiai magyarok gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (N=534)

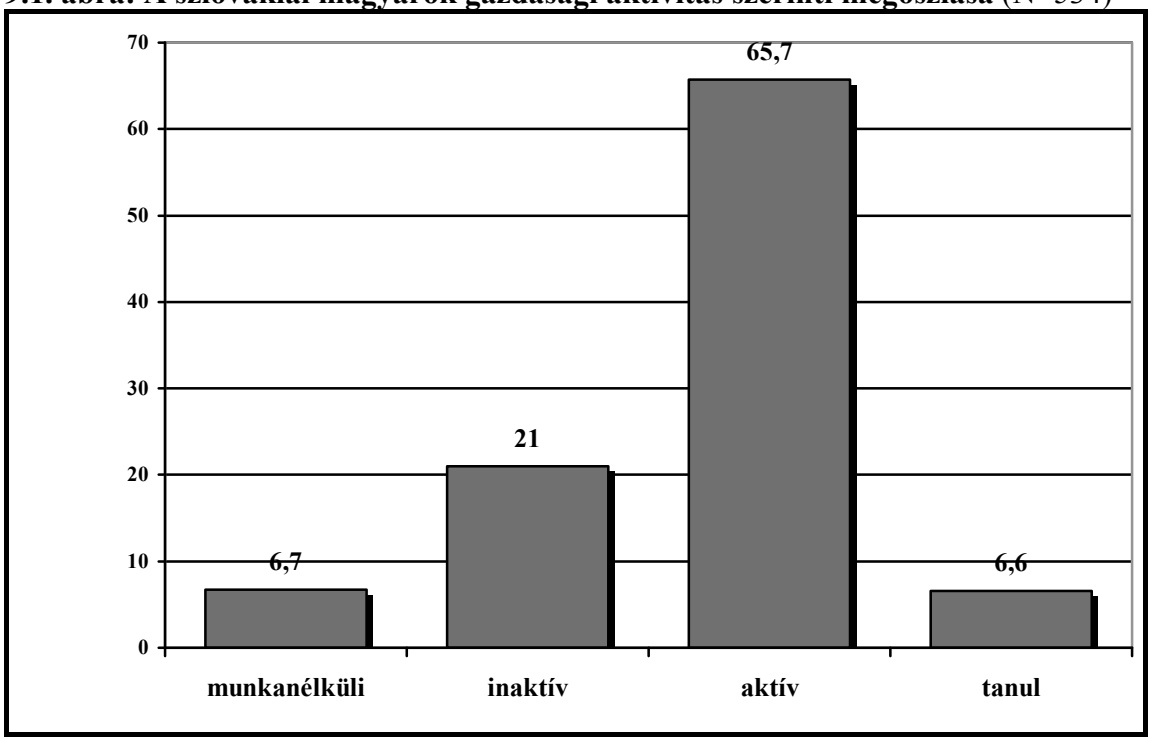

9.2. ábra: Az gazdaságilag aktívak foglalkoztatottság szerinti megoszlása (N=351)

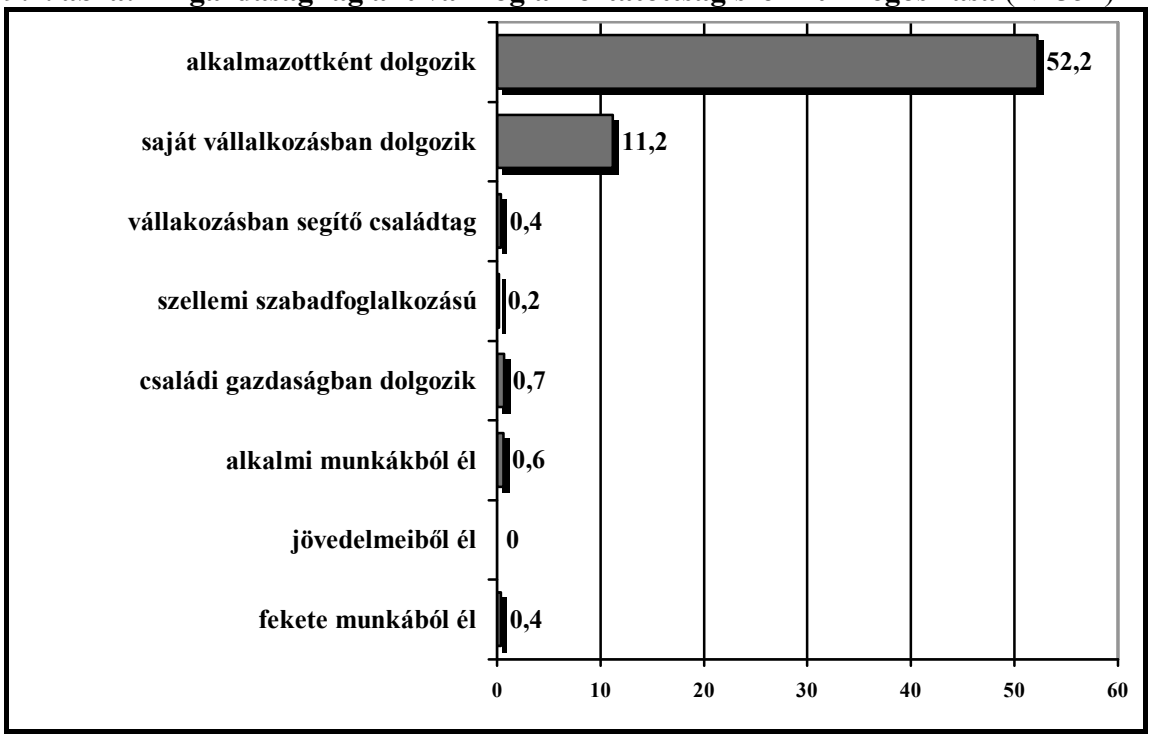

9.3. ábra: A gazdaságilag inaktívak összetétele (N=112)

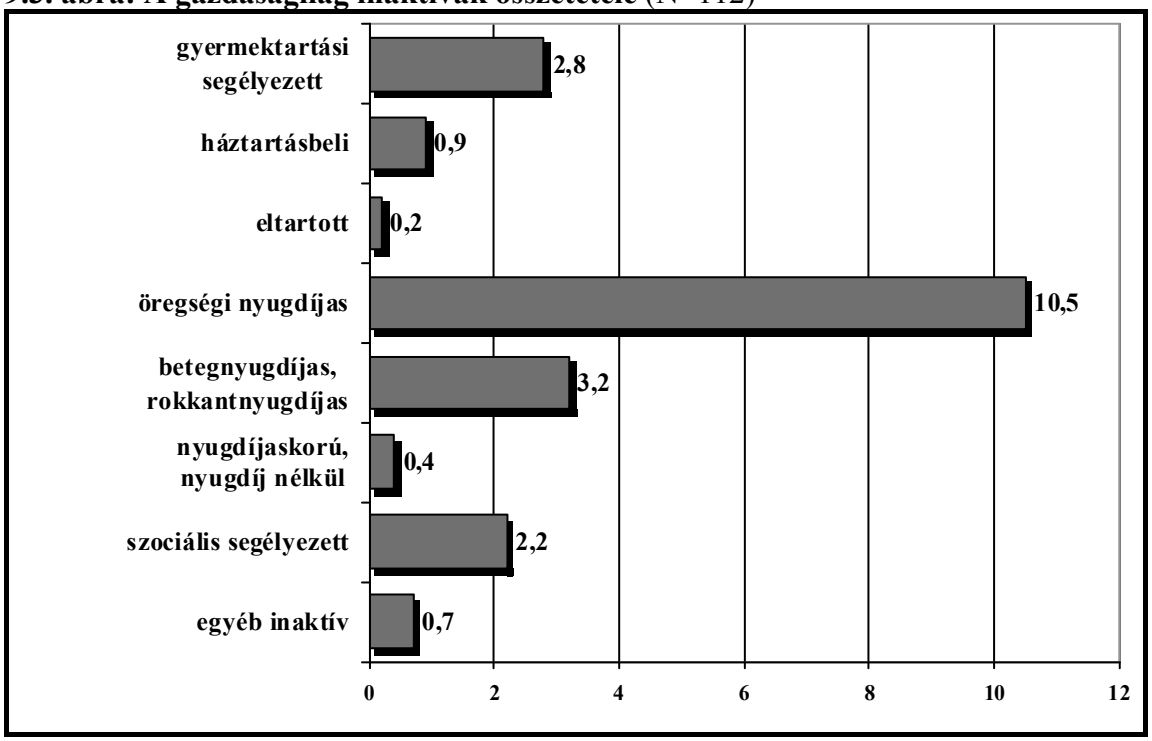

9.4. ábra: Milyen ágazatba tartozik/tartozott az intézmény, ahol dolgozik/utoljára dolgozott?

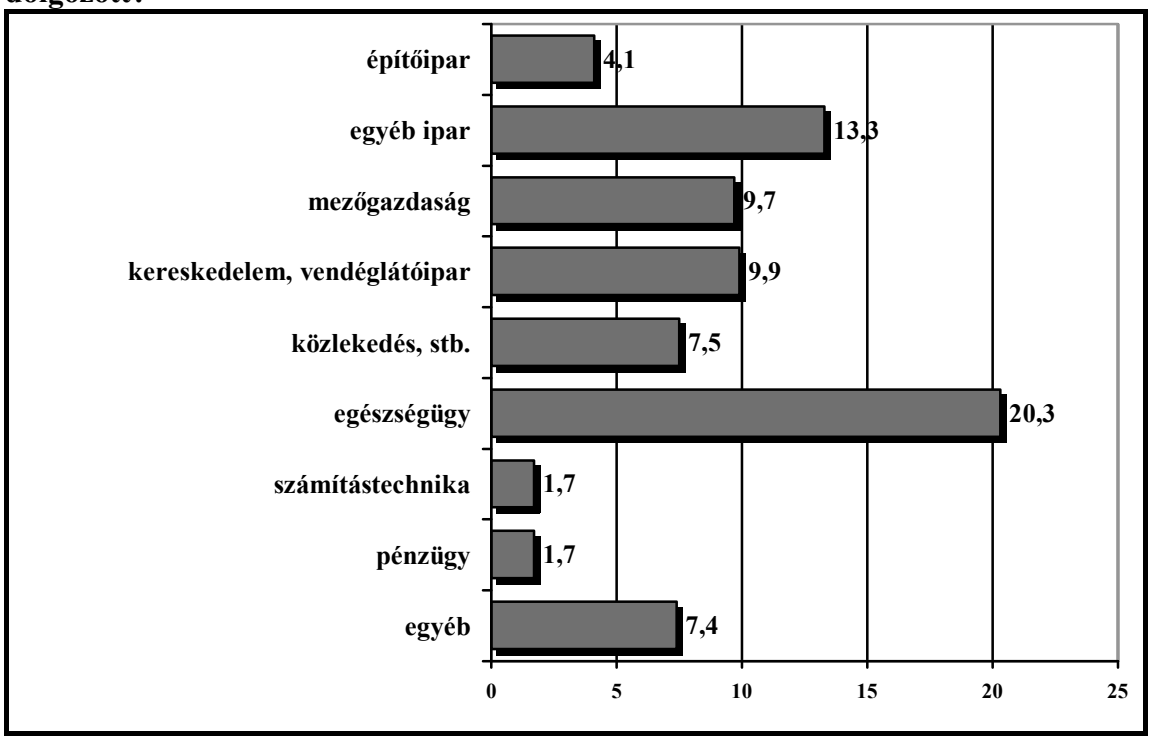

10. Társadalmi közérzet, egészségügyi helyzet

Az elmúlt tíz évet értékelve a válaszadók leginkább az ország gazdasági helyzetében (50,2 százalék) és az emberek életszínvonalában látnak javulást (37 százalék). Személyes helyzetét, valamint a szlovákok és magyarok közti viszonyt tekintve a többség nem lát változást. Ugyanakkor nem elhanyagolandó azok aránya sem, akik rosszabbodást észlelnek az egyes területeken. Ez a konkrét területtől függően az emberek nagyjából egyötödét–egynegyedét érinti (10.1. ábra).

A jövőt illetően leginkább újfent az ország gazdasági helyzetének javulásában (49,6 százalék) és az életszínvonal emelkedésében bíznak (44,8 százalék). Személyes helyzetük alakulását ehhez képest mintha óvatosabban ítélnék meg, hiszen csak minden harmadik feltételez javulást, a többiek vagy úgy gondolják, hogy e téren semmi sem fog változni (37,9 százalék), vagy pedig hanyatlástól tartanak (10,5 százalék). Ebben az az érdekes, hogy korábban inkább saját életük, jövőbeli kilátásaik tekintetében voltak optimisták az emberek, a társadalmi-gazdasági feltételeket sokkal borúlátóbban ítélték meg. Most viszont mintha fordult volna a kocka (10.2. ábra).

A demokrácia működésével Szlovákiában inkább elégedetlenek a válaszadók, sőt minél fiatalabbak, annál elégedetlenebbek (10.3. ábra).

Saját egészségügyi állapotát 60 százalékuk tartja jónak, ebből 10 százalékuk nagyon jónak. Minden harmadik közepesnek ítéli meg az egészségi állapotát, egyértelműen rossznak pedig 7 százalékuk tartja (10.4. ábra). A vázolt kép alapján a szlovákiai magyarok aránylag egészséges populációnak tűnnek, ugyanakkor tudjuk, hogy a szlovákokhoz viszonyítva évek óta magasabb körükben a civilizációs betegségekben elhunytak aránya.

10.1. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult… (százalékban)

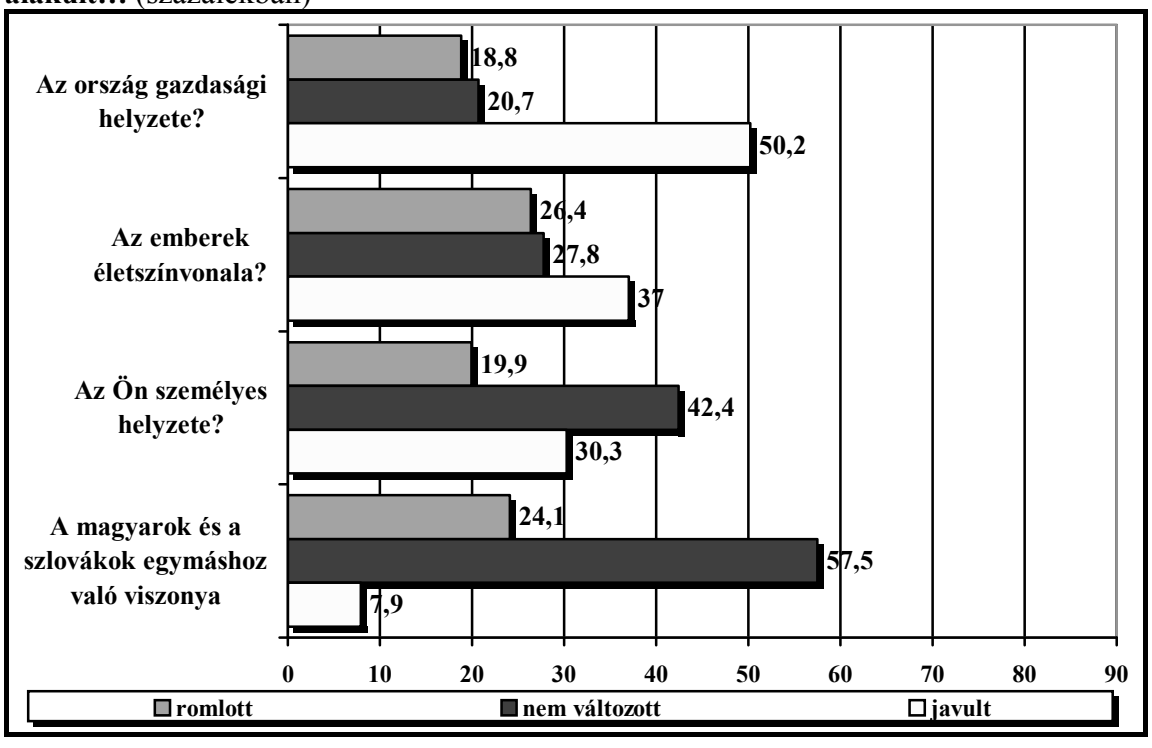

10.2. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek, a következő években hogyan alakul… (százalékban)

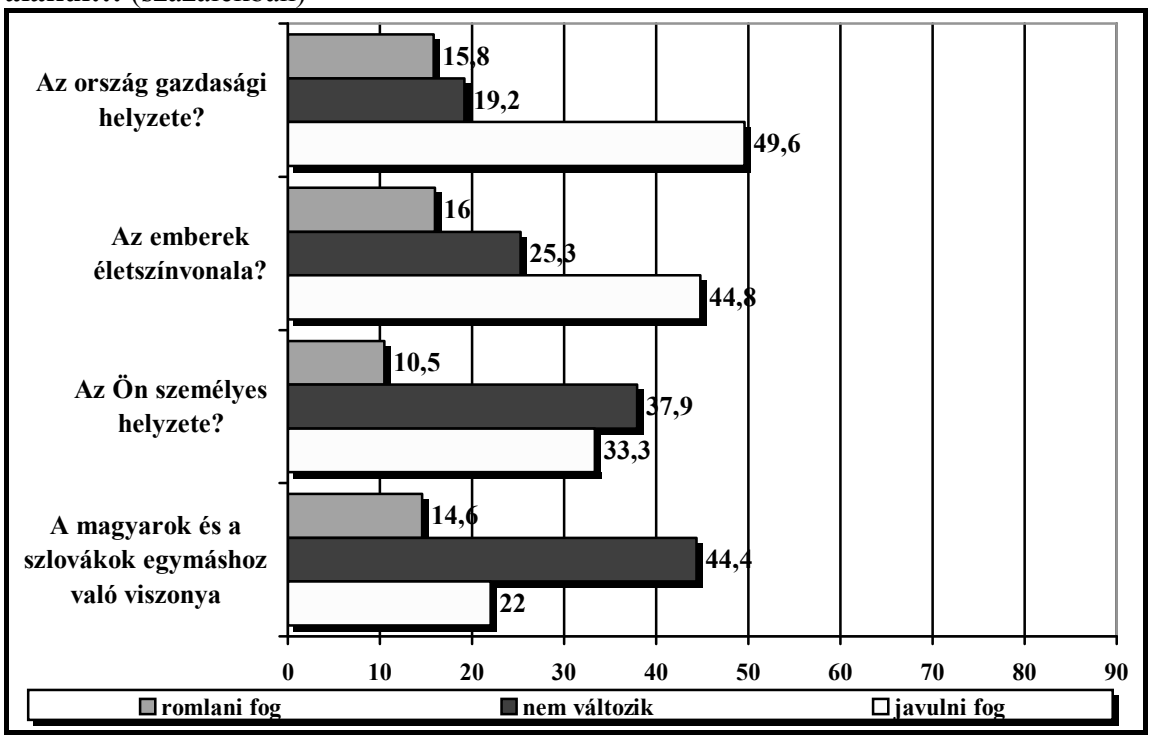

10.3. ábra: A szlovákiai demokráciával való elégedettség, korcsoportok szerint
(átlagértékek egy 1-től 10-ig terjedő skálán, 1=elégedetlen, 10=elégedett)

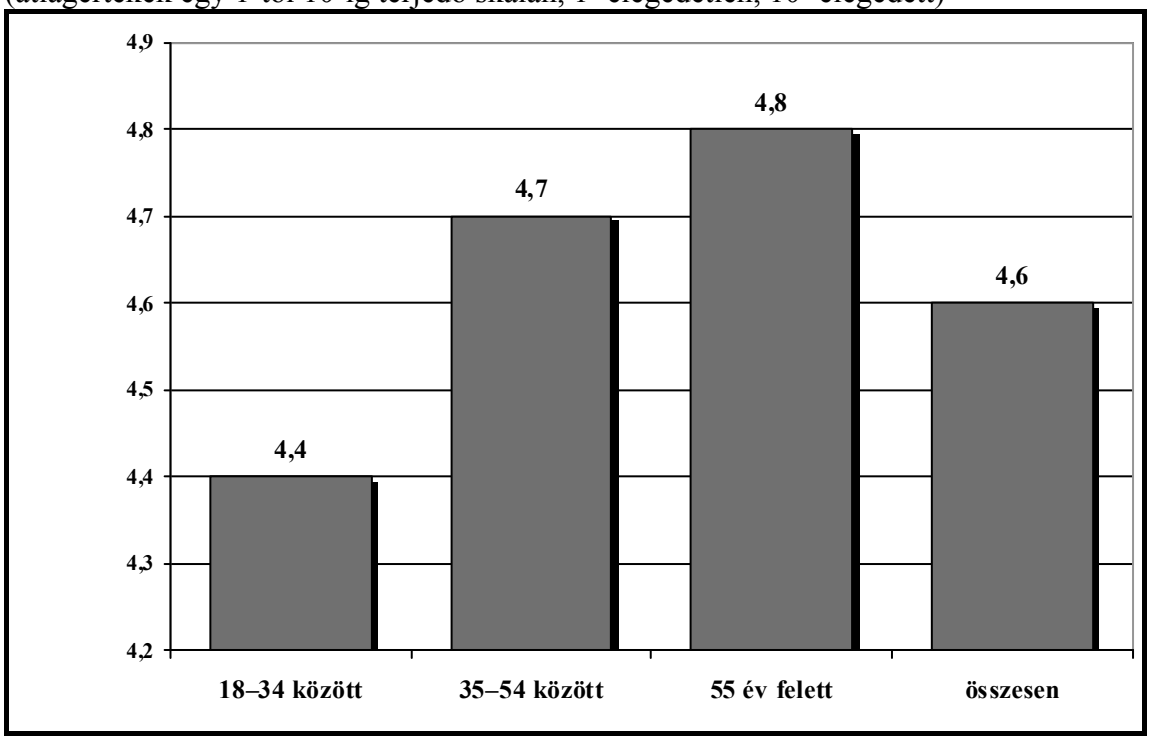

10.4. ábra: Hogyan ítéli meg saját egészségügyi állapotát? (százalékban)

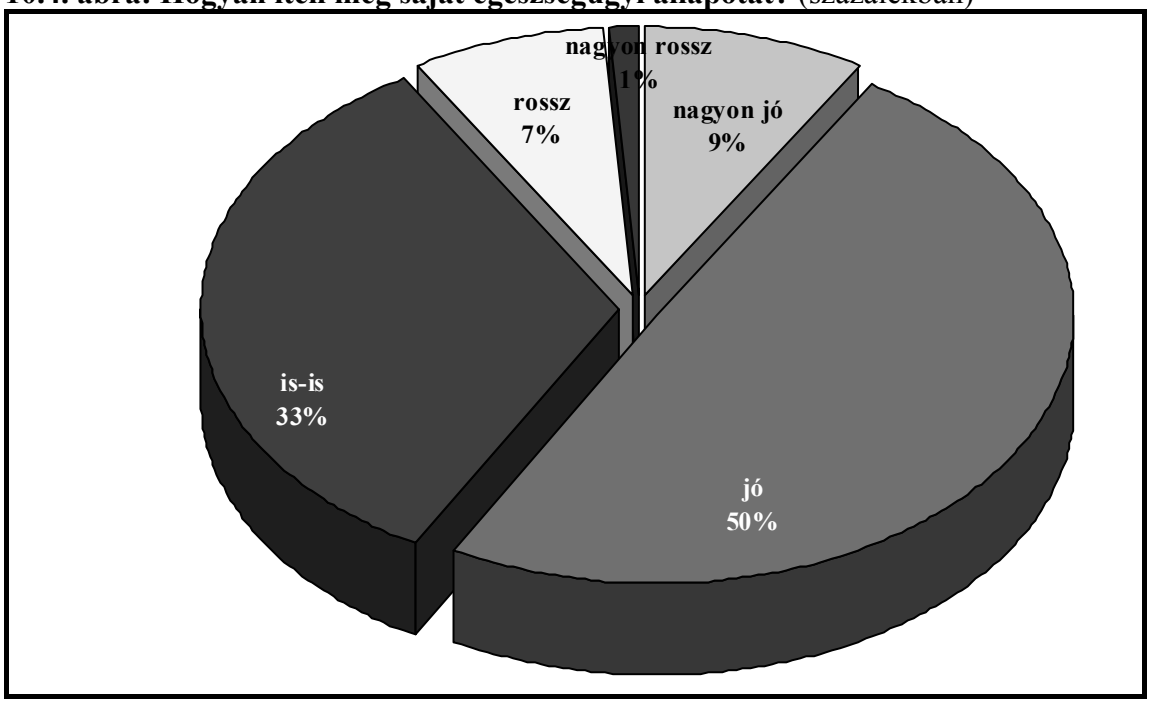

11. Migráció

A szlovákiai magyarok 95 százaléka járt már életében külföldön, 83 százalékuk az elmúlt öt évben is. Azok közül, akik az elmúlt öt évben is voltak külföldön, a többség turizmus (87,9 százalék) és családlátogatás céljából (44,8 százalék) utazott el, a többi lehetőség jóval ritkábban fordult elő (11.1. ábra). Turistaként Magyarországon kívül szinte az összes európai országban jártak, általában több helyen is. A családlátogatások helyszínei közül Magyarország és Csehország dominál, de előfordultak nyugat-európai országok is (Németország, Anglia) és egy esetben az USA. Tanulás céljából 11,8 százalékuk volt külföldön, nagyjából minden második Magyarországon, a többiek Angliát, Olaszországot és Csehországot említették. Csaknem minden hatodik dolgozott külföldön, leggyakrabban Magyarországon, Angliában, Csehországban és Ausztriában. Szakmai konferencián minden ötödik vett részt, a legtöbben Magyarországon, Csehországban és Németországban. Egyéb célból minden hetedik utazott külföldre, itt általában bevásárlásról, szórakozásról, barátlátogatásról és valamilyen versenyről van szó, s a legtöbben újfent Magyarországon jártak. A külföldre utazás elsődleges célországa tehát Magyarország volt, függetlenül attól, hogy milyen célból mentek oda, ezt követően a leggyakrabban említett országok Csehország, Németország és Anglia.

Úgy tűnik, továbbra is érvényes a szlovákiai magyarok körében eddig tapasztalt alacsony migrációs szándék. Túlnyomó többségük – a migráció célterületétől függően 60–84 százalék – még akkor sem akarna elköltözni, ha ezzel javulnának az életkörülményei (11.2. ábra). Ez különösen érvényes a belső migrációra, ugyanis Magyarországra, más európai országba és majdhogynem tengerentúlra is szívesebben költöznének, mint Szlovákia bármely más területére, amely lakhelyükön kívül esik.

Azok közül, akik mennének, a legjellemzőbb a szomszédos városrészbe/faluba, Magyarországra és nyugat-európai országba való migrációs hajlandóság, amely a megkérdezettek nagyjából egy negyedét érinti, ami viszont a múlthoz hasonlítva mindenképpen magasabb költözési kedvről árulkodik.

A tartós külföldi letelepedés gondolatát a megkérdezettek kétharmada elutasítja, ugyanakkor egyharmaduk foglalkozik vele, még ha nem is minden esetben vannak konkrét elképzelései (11.3. ábra). Az okok közül a jobb megélhetés dominál (11.4.A. és 11.4. B. ábrák). Egyharmaduk nem tudja, hol telepedne le legszívesebben, a többiek elsősorban Magyarországot (34,8 százalék) választanák. Nyugat-Európába minden negyedik költözne, tengeren túlra 7 százalékuk (11.5. ábra). A nyugat-európai országok közül a legtöbben (4,4 százalék) Angliát választanák, az Európán kívüliek közül pedig az USA-t és Kanadát (1,1 százalék és 0,9 százalék).

Az elkövetkező két évben a válaszadók 12,8 százaléka tervez ideiglenes külföldi utat tanulás vagy munkavégzés céljából (11.6. ábra). Háromnegyedük dolgozni akar, egynegyedük tanulni. A célországok ez esetben is Csehország, Ausztria, Magyarország és Németország.

A családtagok külföldön tartózkodása sem igazán jellemző: 8 százalékuk gyermeke és 6 százalékuk testvére tartózkodik kinn munkavégzés vagy tanulás céljából.

11.1. ábra: Milyen célból járt külföldön? (százalékban)

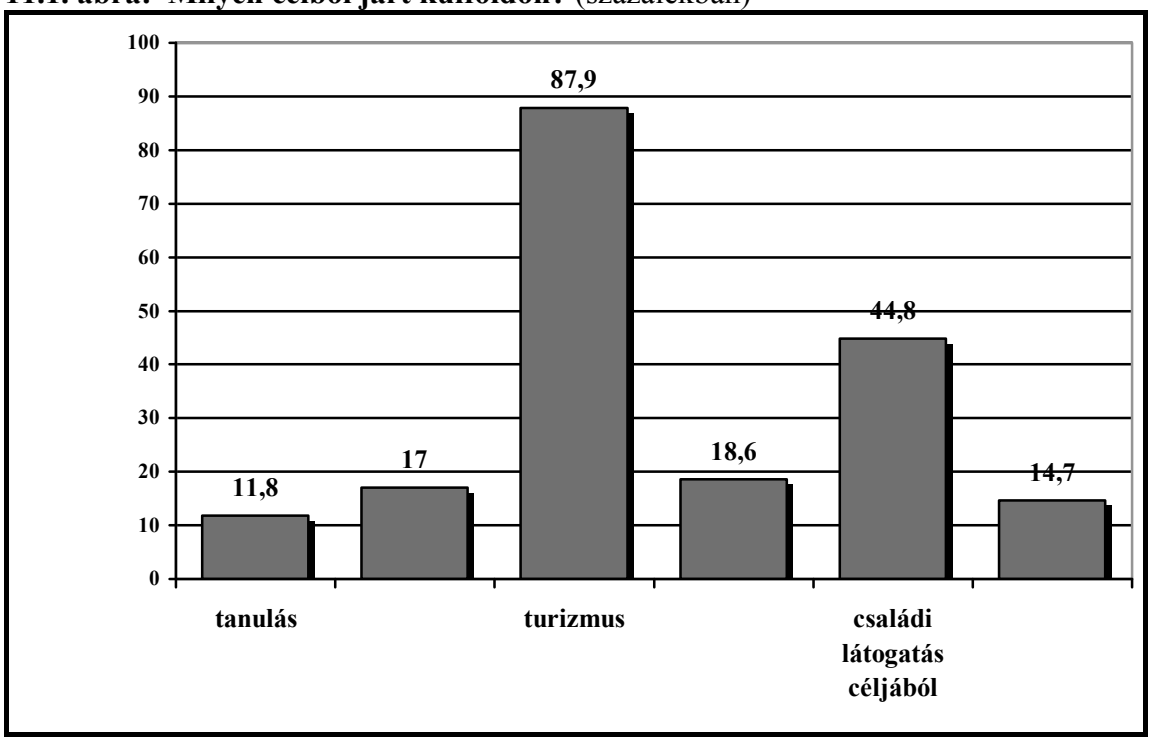

11.2. ábra: Gondolja el, ha elköltözés által javíthatná élet- és munkakörülményeit, mennyire szívesen lenne hajlandó elköltözni innen…? (százalékok)

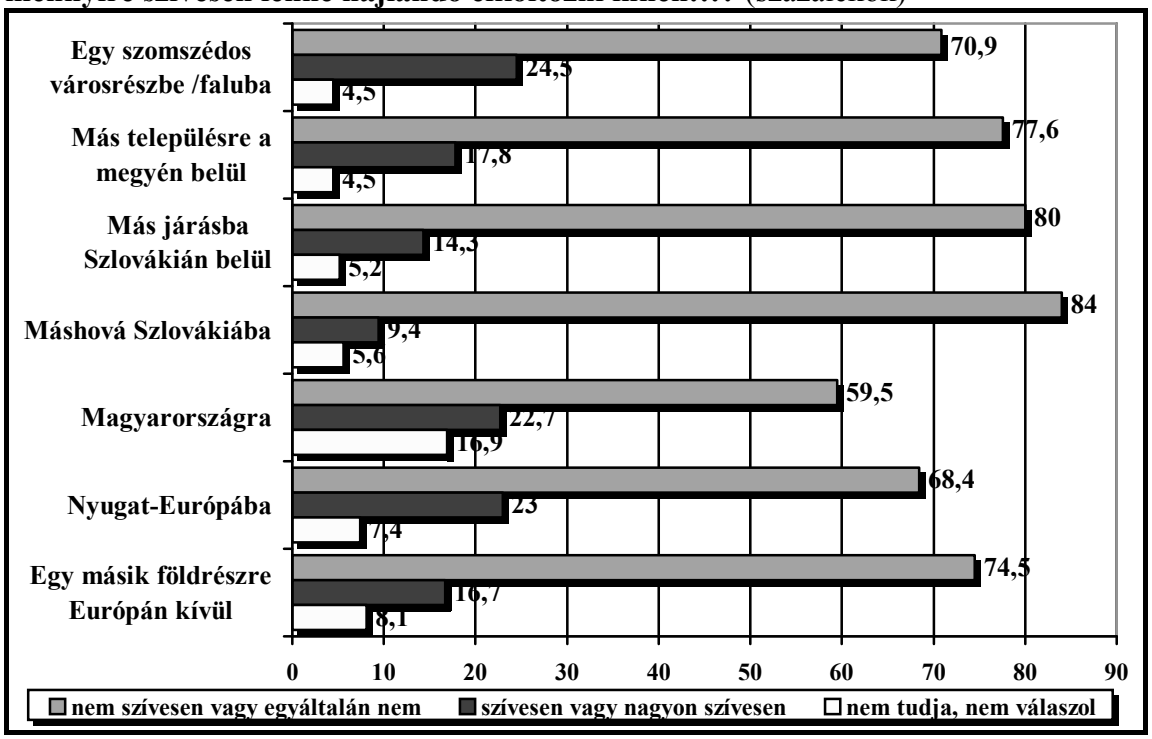

11.3. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre? (százalékban)

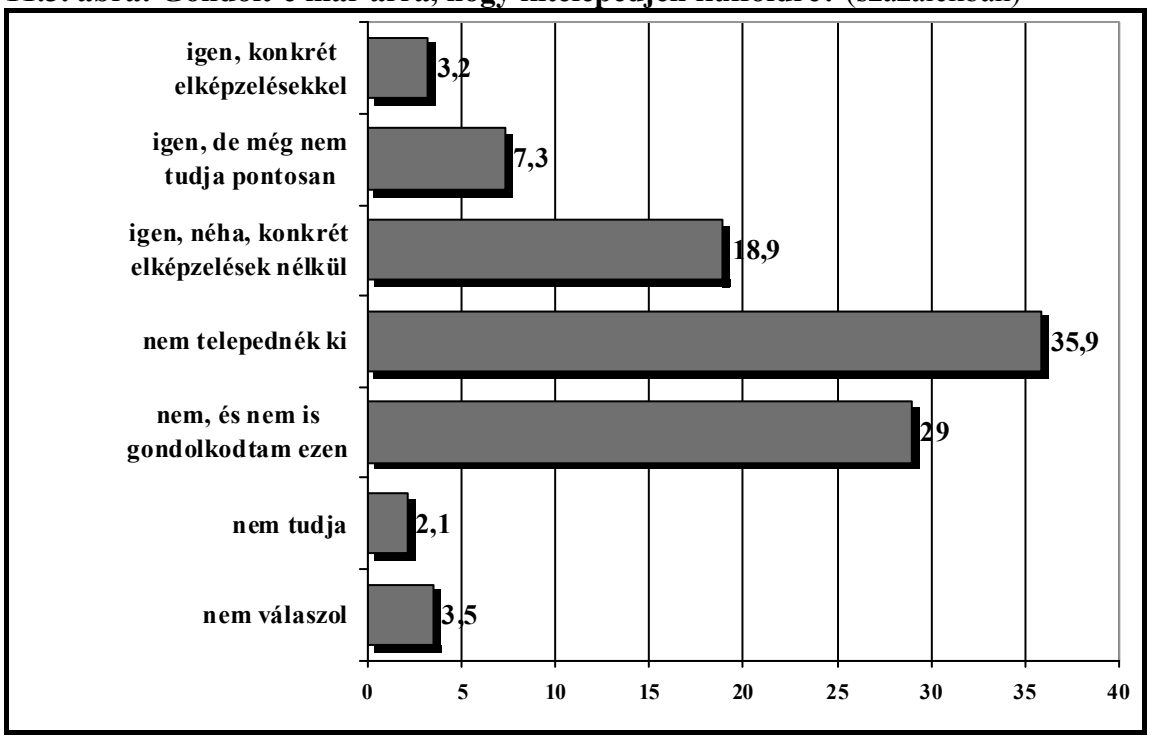

11.4.A. ábra: Ha úgy döntene, hogy elkötözne, milyen okból hagyná el Szlovákiát?
(százalékban)

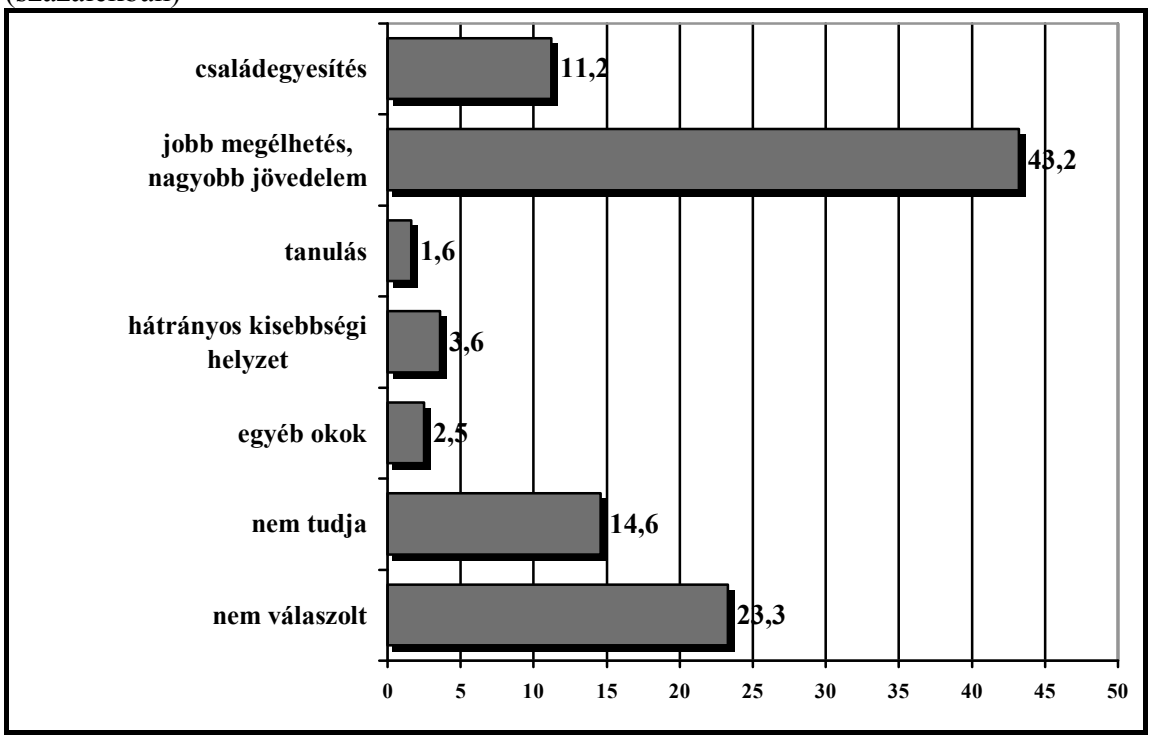

11.4.B. ábra: Ha úgy döntene, hogy elkötözne, milyen okból hagyná el Szlovákiát?
(N=349, „nem tudja” és „nem válaszolt” nélkül százalékban)

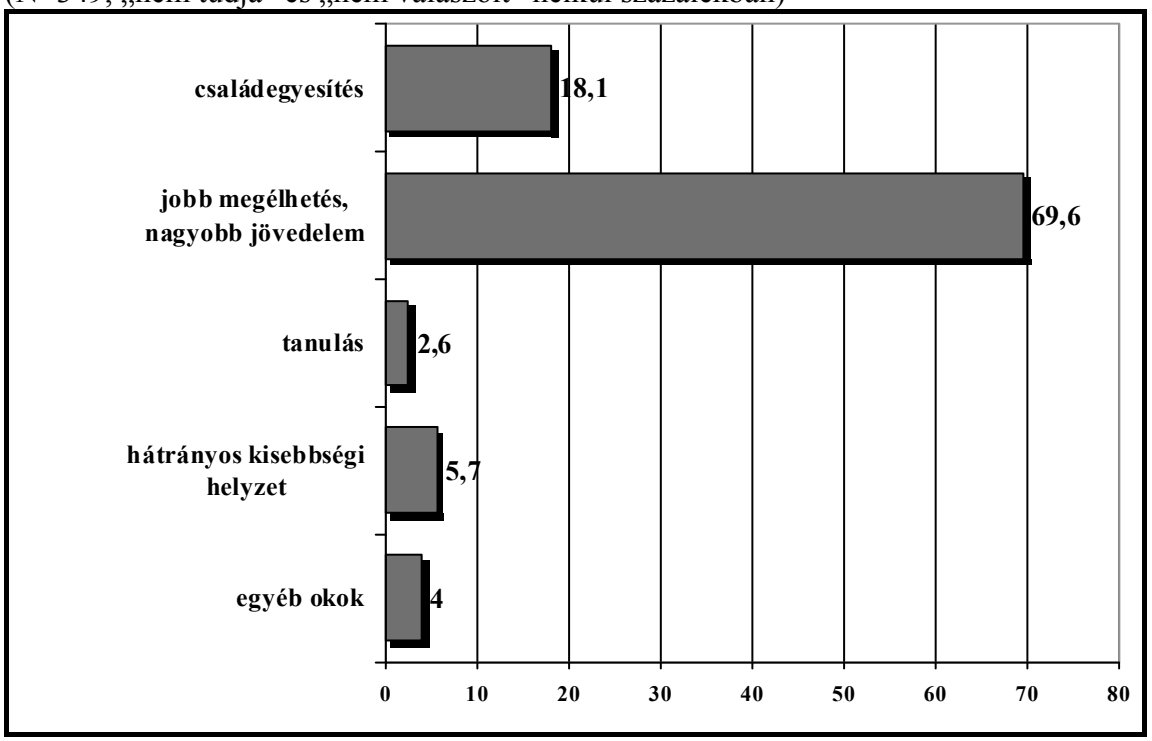

11.5. ábra: Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben? (N=414)
(százalékban)

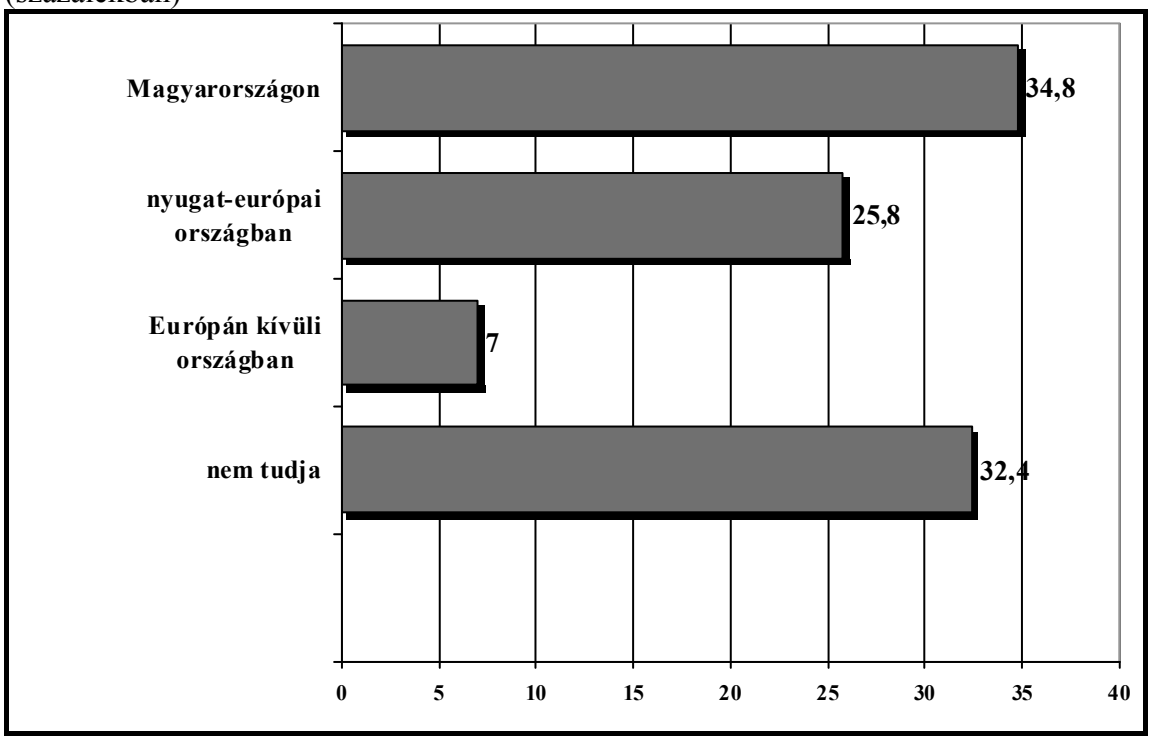

11.6. ábra: Az elkövetkező két évben tervezi-e, hogy (ideiglenesen) külföldre megy tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés céljából (min. 1 hónap)? (N=516)
(százalékban)

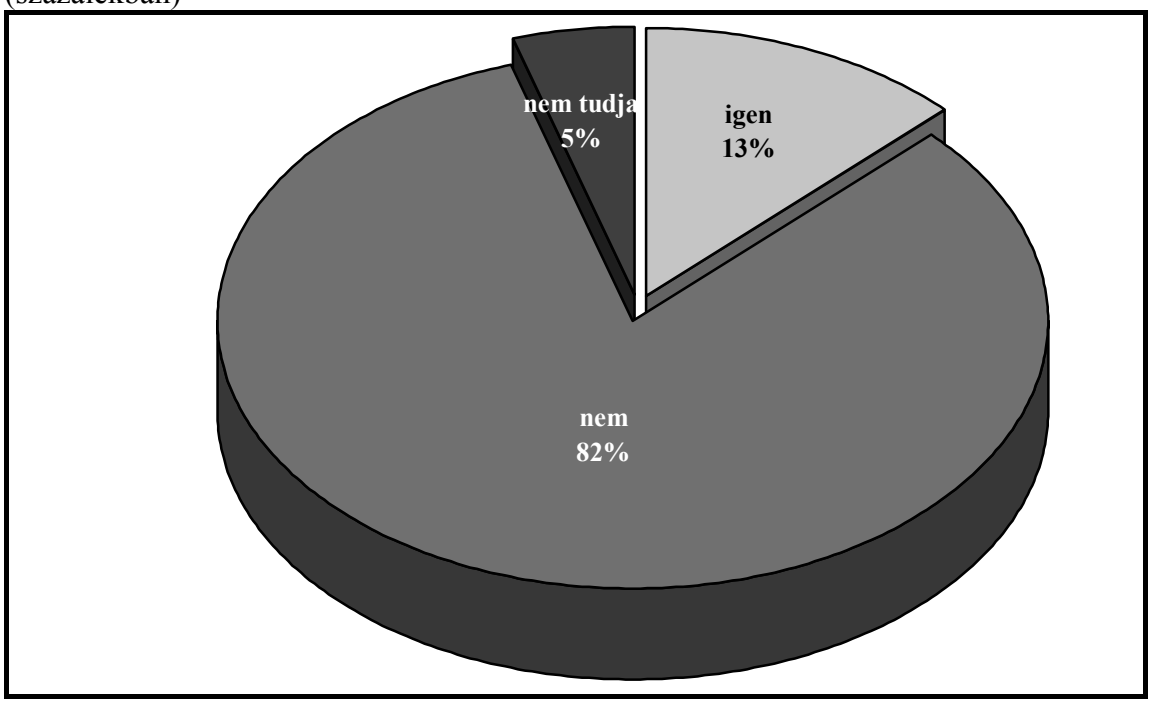

12. Európai Uniós és politikai aktivitás

Első kérdésünk Ukrajna és Szerbia csatlakozásának évére vonatkozott. A válaszadók 56 százaléka nem tudott felelni erre a kérdésre, 10 százalékuk pedig nem válaszolt. A megkérdezettek fennmaradó egy harmada közül 6 százaléknyian úgy gondolják, hogy ez a két ország sosem lesz uniós tagállam. A többiek különböző évszámokat soroltak fel 2001-től egészen 2100-ig, ami újfent jelzi, hogy azokon kívül, akik azt hiszik, hogy Szerbia és Ukrajna már beléptek az Unióba, a többség egyelőre nem tartja valószínűnek a két ország csatlakozását (12.1. ábra).

A megkérdezettek 44,8 százaléka jónak tartja Szlovákia EU-s csatlakozását, ugyanakkor a csatlakozást se jónak, se rossznak minősítők tábora is 38,8 százalékot tesz ki. A többség szerint (64 százalék) Szlovákiának előnyére vált az uniós csatlakozás, 8 százalék viszont ennek ellenkezőjét gondolja. A megkérdezettek több mint egy negyede (28 százalék) az utóbbi kérdésre nem tudott válaszolni (12.3. ábra).

Az általános vélemény az EU-ról (12.4. ábra) inkább pozitívba hajló (pozitív 18,2 százalék, inkább pozitív 35,8 százalék), illetve semleges (29,8 százalék). A többség (56 százalék) véleménye szerint az uniós csatlakozás elősegítette a kárpát-medencei magyarok összetartozását és kapcsolattartását. 16 százaléknyian nem gondolják ezt. Ennél a kérdésnél újfent 28 százaléknyi a nem válaszolók aránya. Azzal, hogy a határok átjárhatósága segíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal, 71 százalék ért egyet (12.5. és 12.6. ábra).

A kérdőív további részében felsoroltunk 14 fogalmat, amelyeket a válaszadók az Európai Unióhoz való kötődésük alapján rangsoroltak. A grafikonon legfontosabbnak ítélt fogalmak fontossága alapján kialakult sorrend látható, amely tükrözi, hogy az EU leginkább a békét, a migrációt és az európai politikai közösséget asszociálja (12.7. ábra).

Az EU-val kapcsolatos ismeretek szintjét a 12.8.-as táblázat szemlélteti. Olaszországról a válaszadók csaknem fele tudta, hogy uniós tagállam (48,4 százalék).

Az EU a megkérdezettek számára leginkább a szabad utazást (átlag 4,27, teljes mértékben egyetért 54 százalék), a jobb jövő lehetőségét a fiatalok számára (átlag 3,97, teljes mértékben egyetért 35 százalék) és az új munkalehetőségeket (átlag 3,88, teljes mértékben egyetért 31 százalék) jelenti (12.10. ábra).

Az EU polgárának lenni (12.11. ábra) leginkább a tagállamok közötti szabad átjárhatóságot (75,8 százalék), a bármelyik tagállamban történő szabad munkavállalás jogát (73,9 százalék) és a határok nélküli tanulási lehetőséget (67,7 százalék) jelenti.

A kérdésre, hogy milyen irányba fognak változni a szlovák társadalom egyes területei, a változások két lehetséges irányát (növekszik-e vagy csökken), továbbá azt vizsgáltuk, miben nem várható véleményük szerint változás. A megkérdezettek legkevésbé az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása, a közszolgáltatások minősége és a magyarság jogainak érvényesítése terén várnak változásokat. Emellett úgy gondolják, hogy a külföldre utazás és a külföldi munkavállalás lehetősége fog leginkább növekedni. Kétharmaduk a munkanélküliség és az oktatáshoz való hozzáférhetőség növekedésével is számol (12.12. ábra).

A továbbiakban felsoroltunk kilenc kontroverz témát (12.13. ábra). A megkérdezettek többsége kettővel értett egyet, a pedofilok orvosi kezelésre való kötelezésével (69,3 százalék) és az AIDS-tesztek kötelezővé tételével (53,2 százalék). Valamivel több, mint egy harmaduk helyesli a halálbüntetést (39,4 százalék) és az eutanáziát (36,8 százalék), valamivel több mint egy negyedük pedig az alacsony jövedelmű személyek megakadályozását több gyermek vállalásában (27,9 százalék).

A válaszadók politika iránti érdeklődését (12.14. ábra) illetően röviden annyi szögezhető le, hogy nem egészen egy ötödüket nagyon érdekli a politika (17 százalék), egyharmadukat közepesen érdekli (32 százalék), a többiek pedig nem mutatnak iránta túl nagy érdeklődést (43,7 százalék).

Amennyiben most vasárnap lennének a parlamenti választások, a megkérdezettek 62,2 százaléka járulna urnához (12.15. ábra). Azok közül, akik elmennének szavazni, 70 százalék választaná a Magyar Koalíció Pártját, 20 százalékuk nem árulta el, kire szavazna, a többiek pedig vagy szlovák pártokat részesítenének előnyben, vagy nem tudják, kinek adnák szavazatukat (12. 16. ábra).

12.1. ábra: Véleménye szerint Ukrajna és Szerbia mikor, melyik évben csatlakozhat az Európai Unióhoz? (Válaszok százalékban)

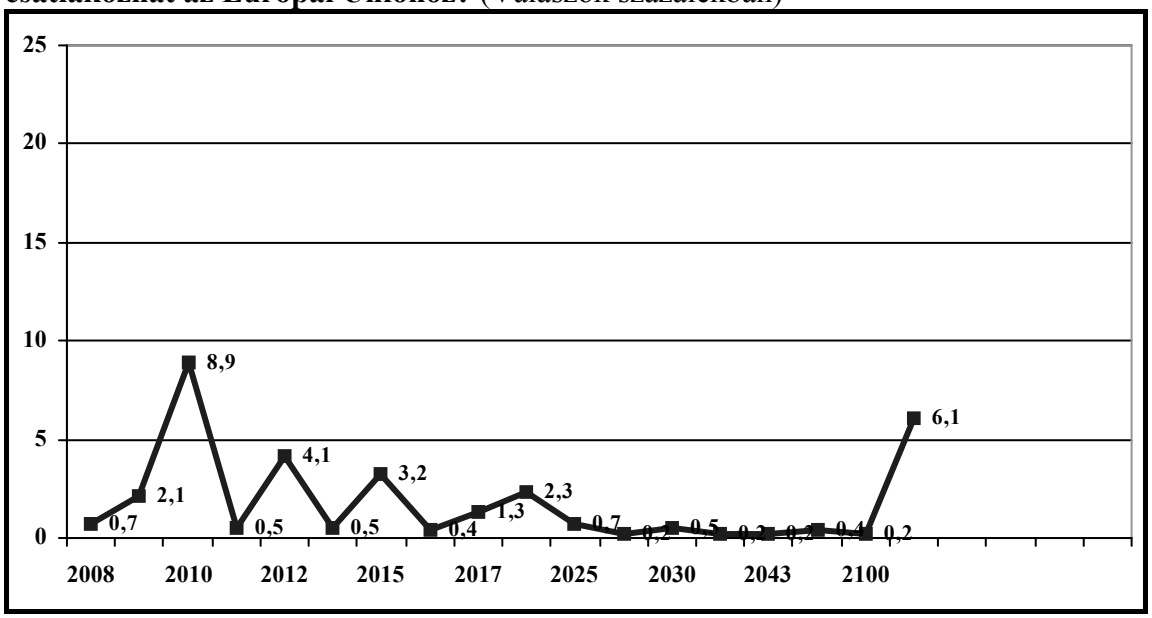

12.2. ábra: Általánosan, milyennek tartja Szlovákia EU-s csatlakozását?

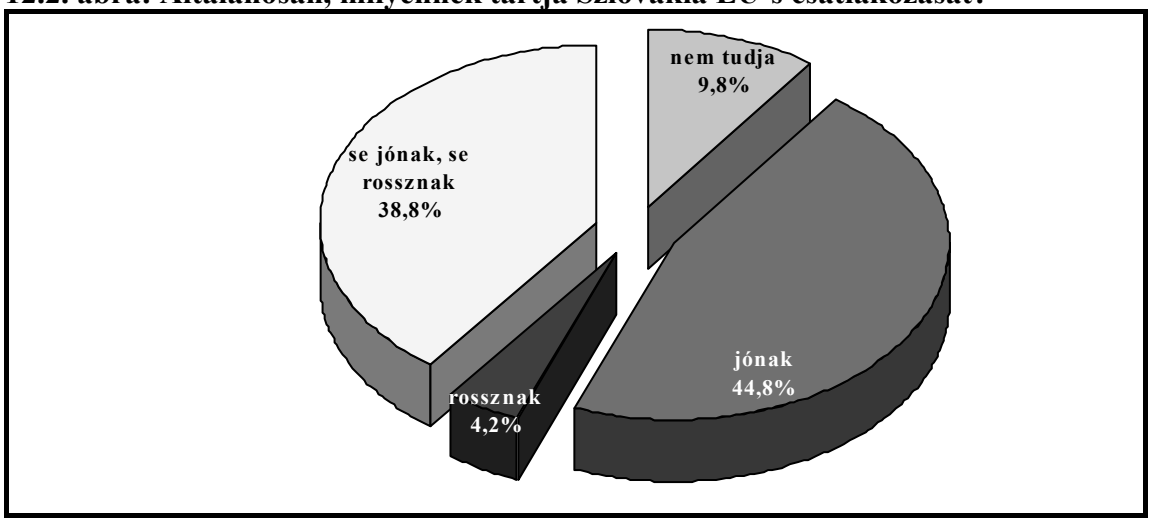

12.3. ábra: Összességében mit gondol, Szlovákiának előnyére válik az Európai Uniós csatlakozás?

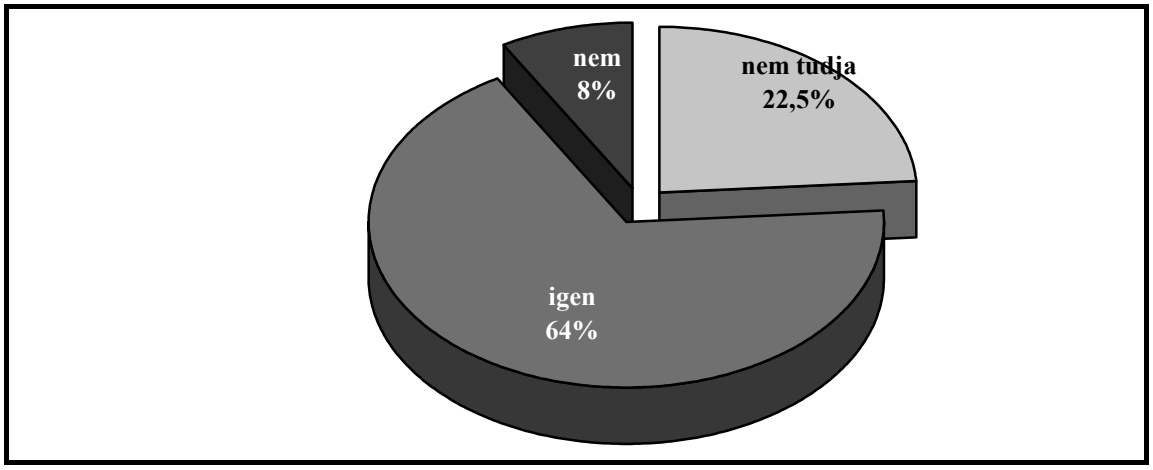

12.4. ábra: Általánosan, milyen véleménye van az EU-ról ?

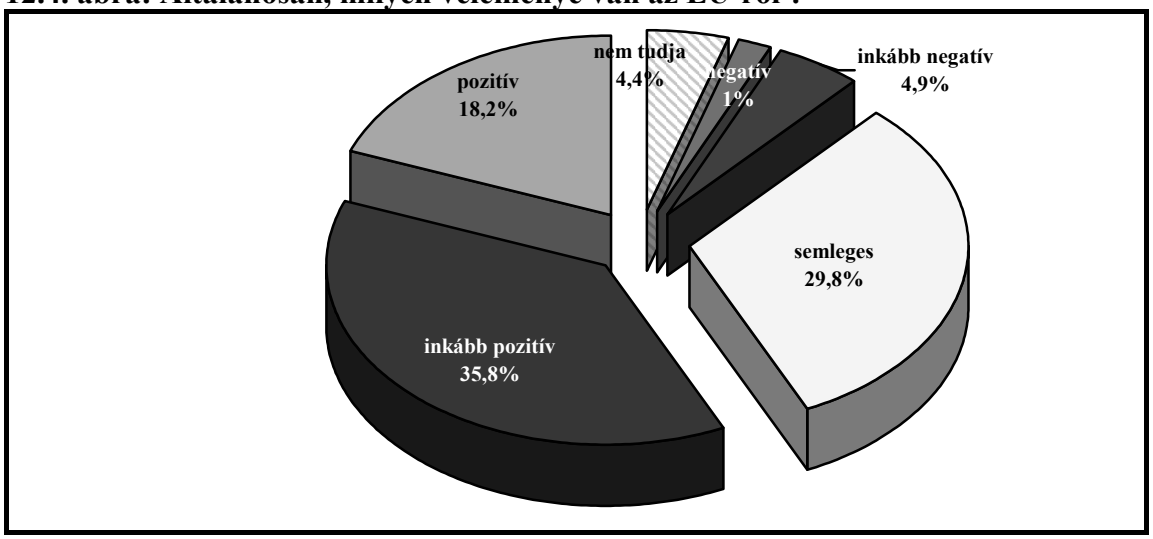

12.5. ábra: Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (HU, RO, SK, SL, A) Európai Uniós csatlakozása elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását?

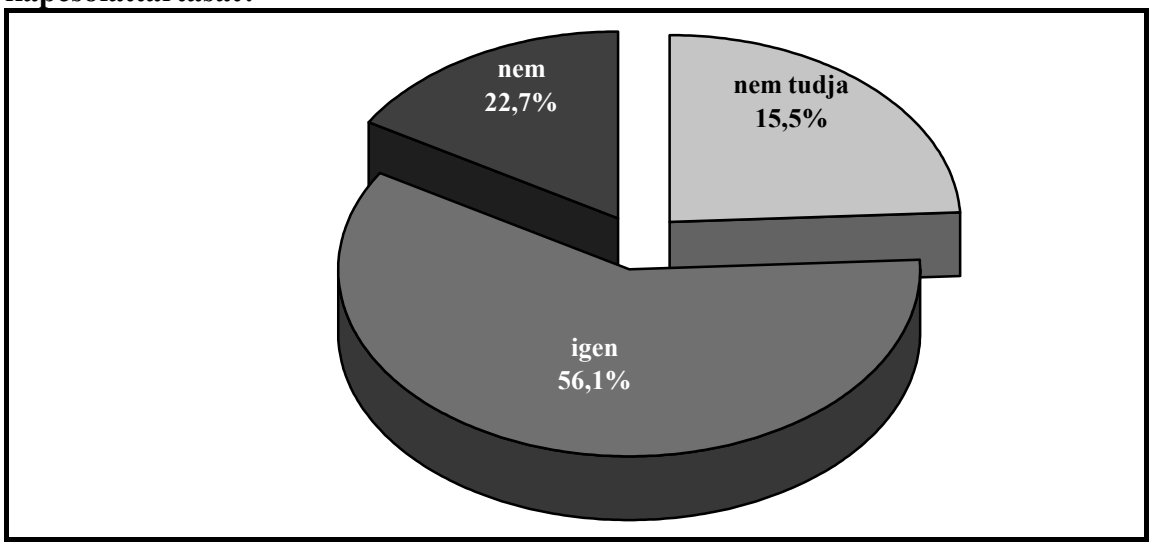

12.6. ábra: Mit gondol, az európai uniós tagországok (HU, RO, SK, SL, A) közötti határok átjárhatósága elősegíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal?

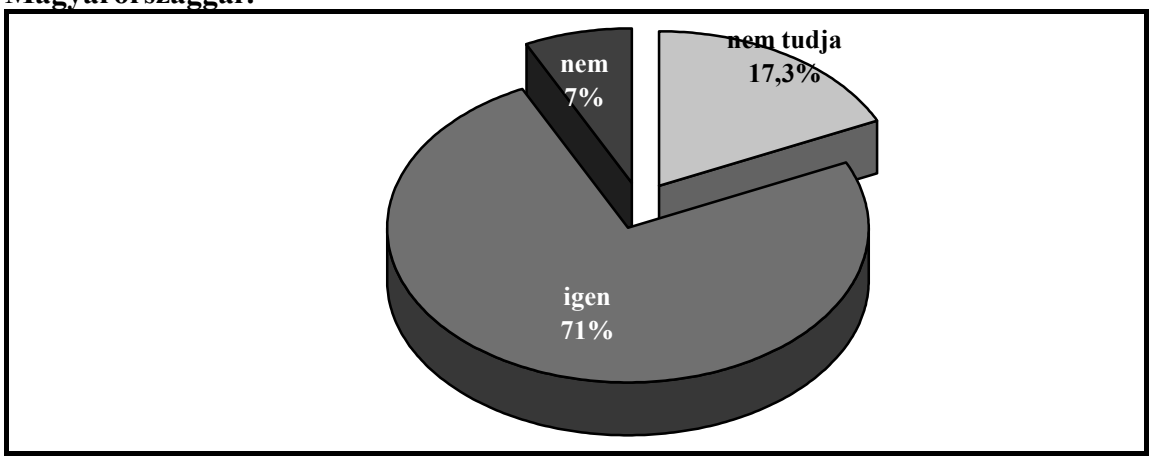

12.7. ábra: Milyen fogalmakat társít első, másod és harmad sorban az Európai Unióhoz?

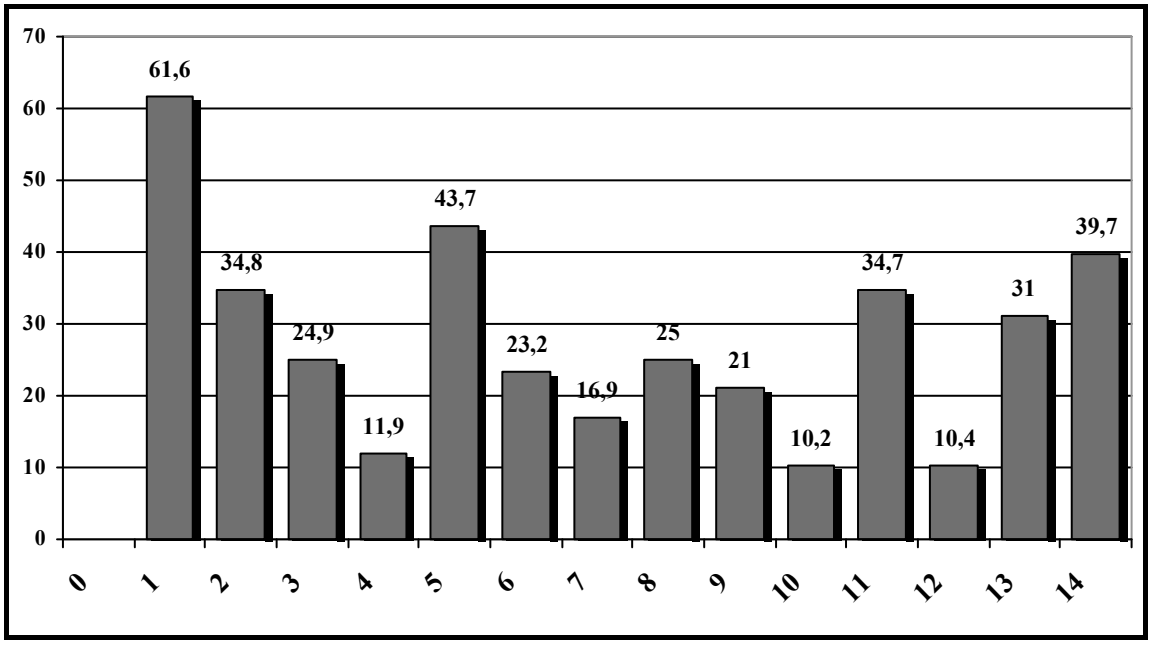

1. Béke
2. Gazdasági jólét
3. Demokrácia
4. Szociális biztonság
5. Szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén.
6. Kulturális változatosság
7. Euró – egységes pénznem
8. Munkanélküliség
9. Bürokrácia
10. Kulturális identitásunk elvesztése
11. Magasabb bűnözés
12. Nem kielégítő ellenőrzés a külső határoknál
13. Utazási lehetőségek kibővülése
14. Európai politikai közösség
0. nem tudja

12.8. ábra: AZ EU-val kapcsolatos ismeret-kérdések

Feltett kérdés	Helyes válaszok aránya
1. Hány évre tervez az EU jelenlegi költségvetése?	21,3
2. Hogy hívják azt az országos alapdokumentumot, ami alapján a tagországok elosztják az EU-s forrásokat?	9,0
3. Szlovákia mióta tagja az EU-nak?	68,9
4. Finnország tagja-e az EU-nak?	58,1
5. Svájc tagja-e az EU-nak?	59,6
6. Mire vonatkozik a Sapard program?	22,8
7. Mit jelent az, hogy Interreg?	11,6
8. Románia mióta tagja az Európai Uniónak?	13,0

12.9. ábra: El merne-e indulni személyivel, útlevél nélkül Olaszországba?

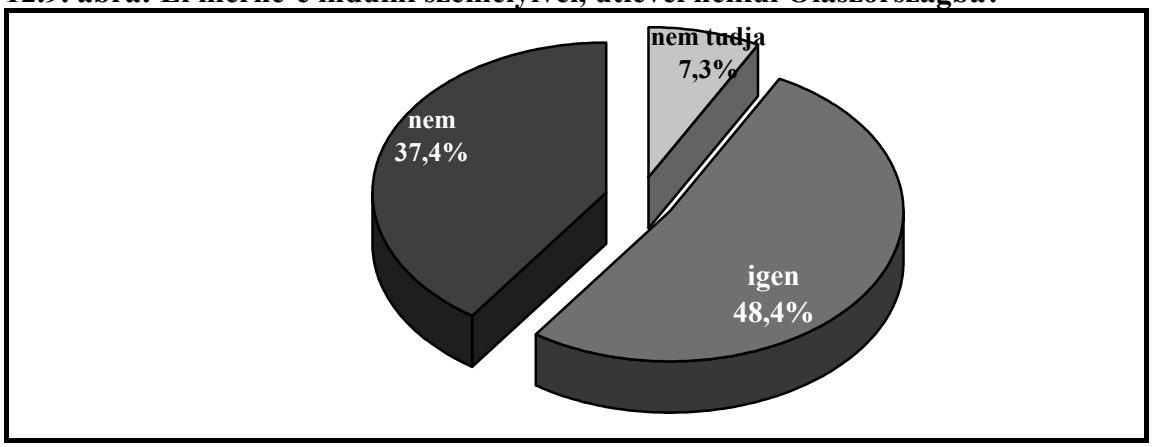

12.10. ábra: Az alábbi kijelentések mennyire fejezik ki azt, amit Ön számára az EU jelent? (Válaszok egy ötfokú skálán, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2– inkább nem, 3– igen is meg nem is, 4 –inkább igen, 5 – teljes mértékben)

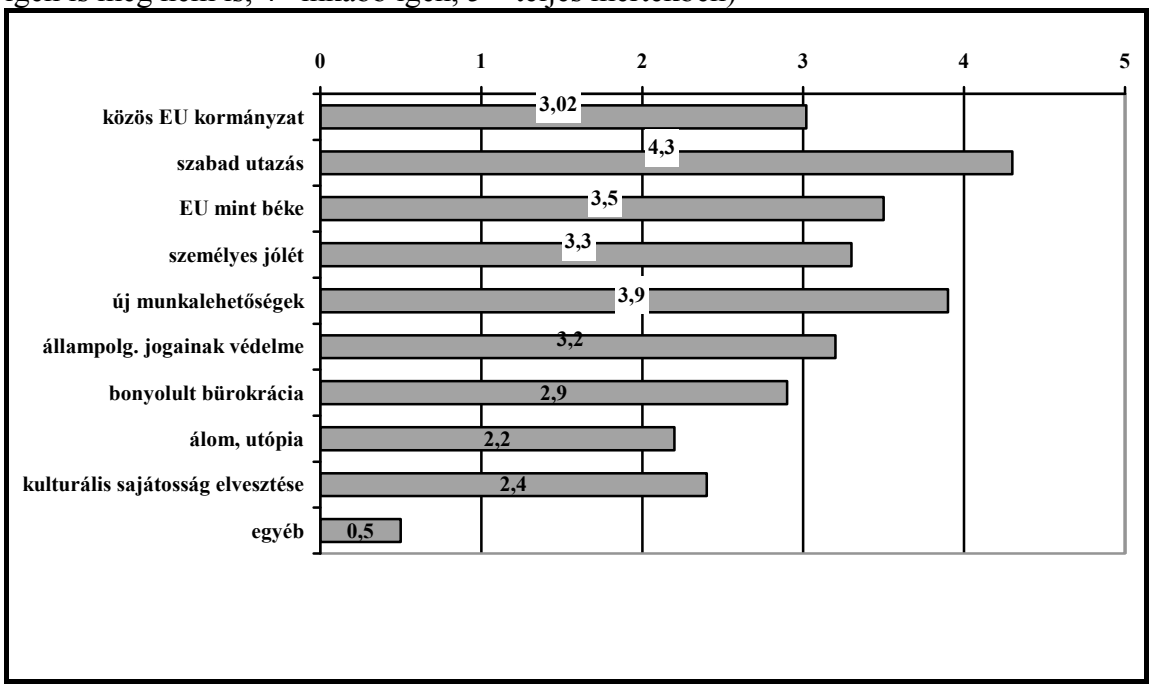

12.11. ábra: Az alábbi kijelentések közül melyik jelenti inkább, hogy: „az Európai Uniónak a polgára lenni”? (Első említések aránya)

Kijelentés	Említi
1. Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	75,8
2. Szabad munkavállalás joga bármelyik EU-s tagállamban	73,9
3. Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	13,3
4. Szavazati jog a országos választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	14,0
5. Szavazati jog az Európai Parlament-i választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	12,6
6. Az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés	36,3
7. Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	67,7
8. Egyik sem az előzők közül	4,0

12.12. ábra: Mit gondol milyen irányba változnak a szlovákiai társadalom alábbi területei az EU-s csatlakozás következtében?

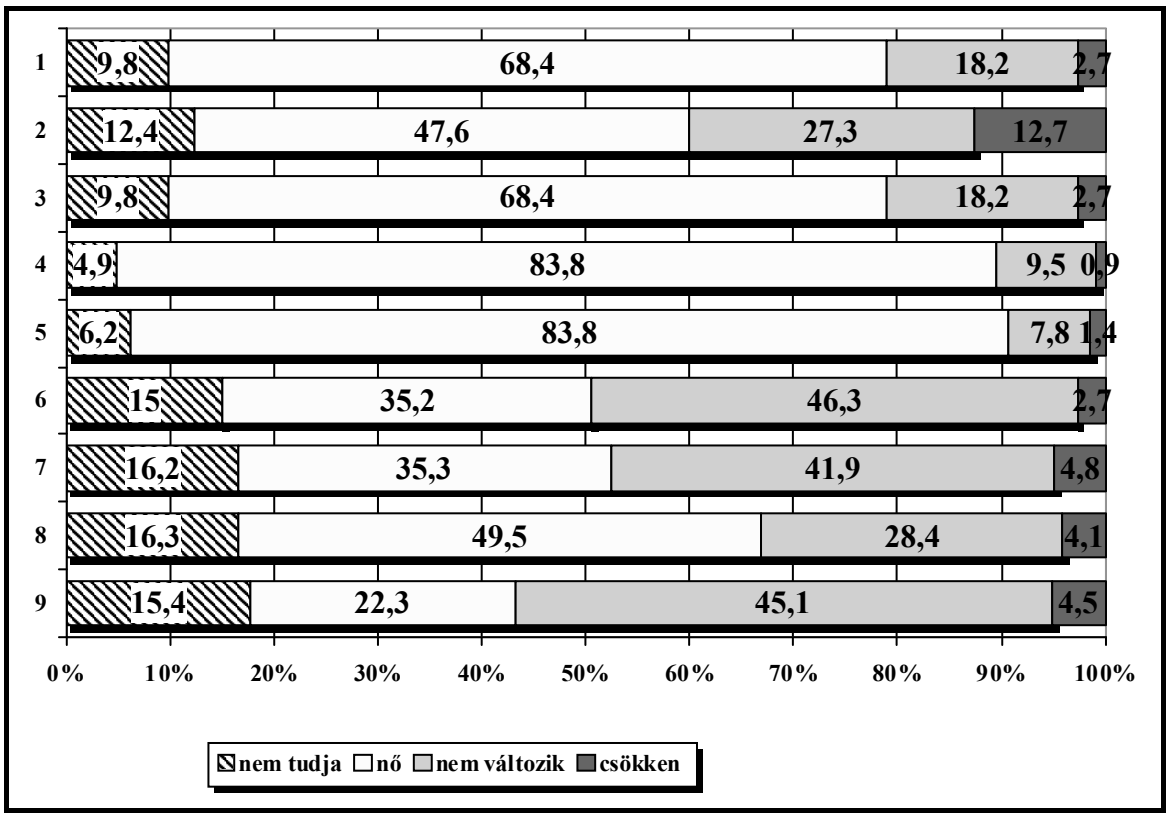

1. Munkanélküliség
2. Vásárlóerő
3. Oktatáshoz való hozzáférés lehetősége
4. Külföldre való utazás lehetősége
5. Az EU területén való munkavállalás lehetősége
6. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása
7. Közszolgáltatások minősége
8. A külföldi bevándorlók Szlovákiában
9. A magyarság jogainak érvényesítése

12.13. ábra: Kérjük, mondja meg, egyetért-e vagy sem a következőkkel?
(Egyetértők aránya, százalék)

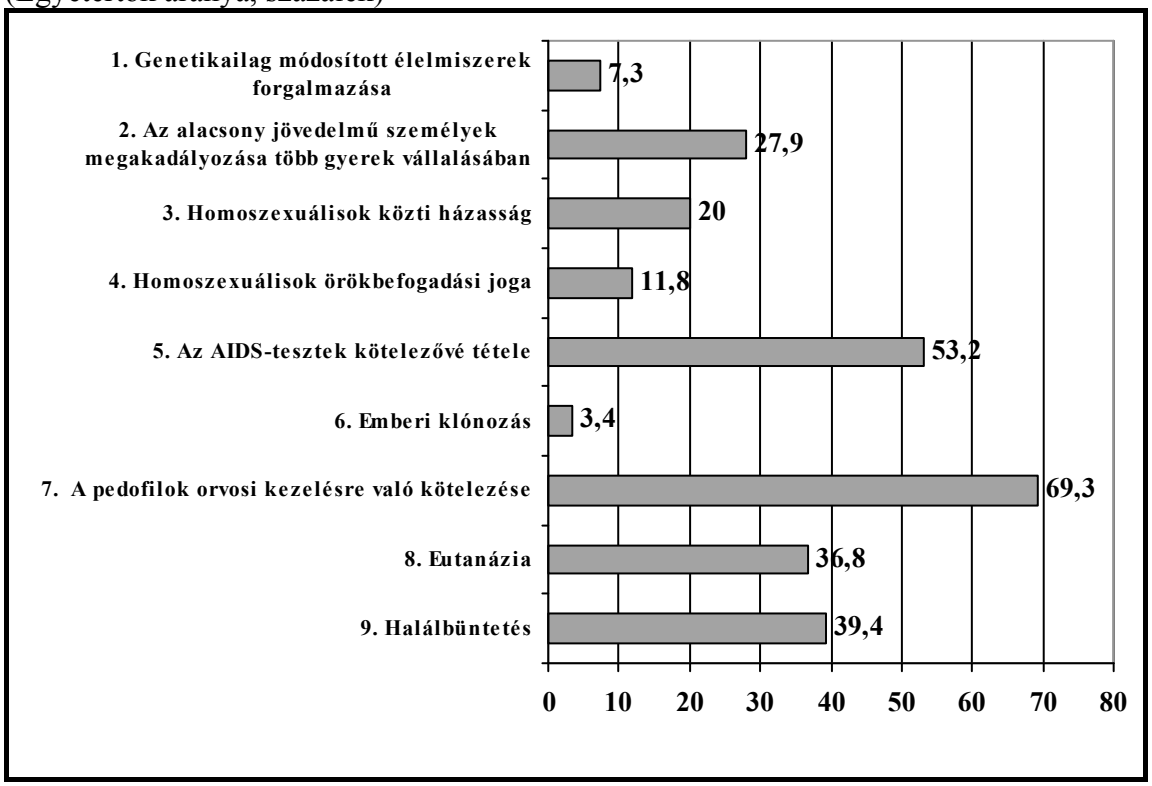

12.14. ábra: Mennyire érdekli Önt a politika? (1 – egyáltalán nem érdekli, 5 – nagyon érdekli)

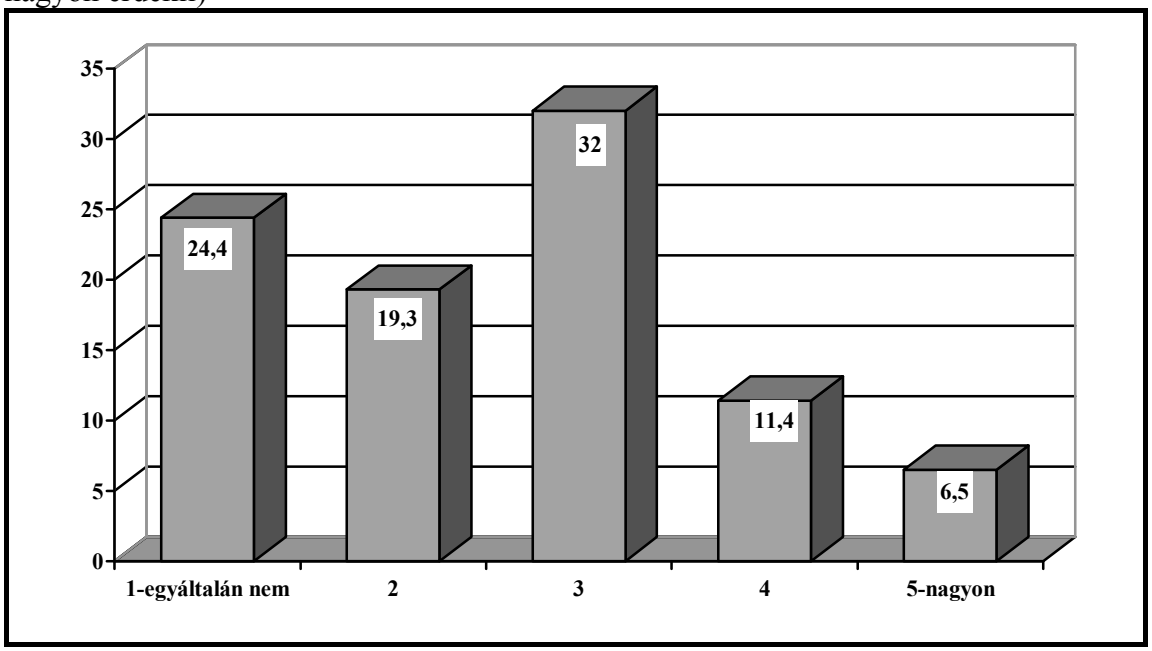

12.15. ábra: Ha most vasárnap Szlovákiában parlamenti választások lennének, elmenne-e szavazni?

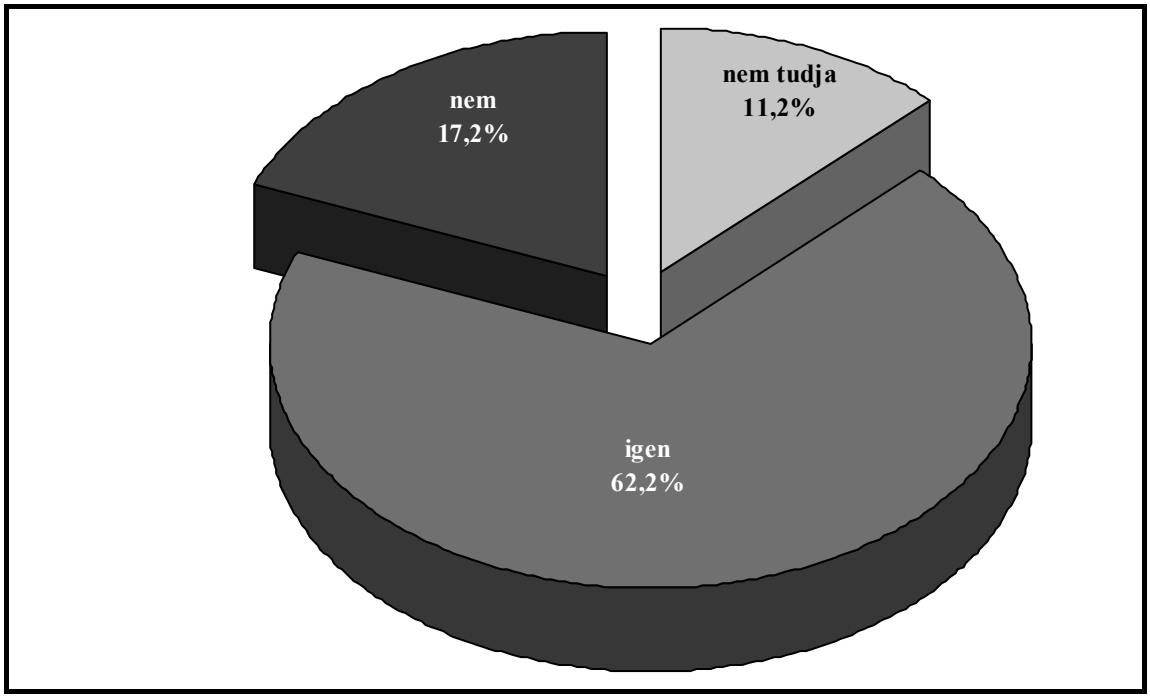

12.16. ábra: Ha elmenne, Ön most melyik pártra, szervezetre vagy koalícióra szavazna? Nyílt kérdésre adott szabad válaszok.

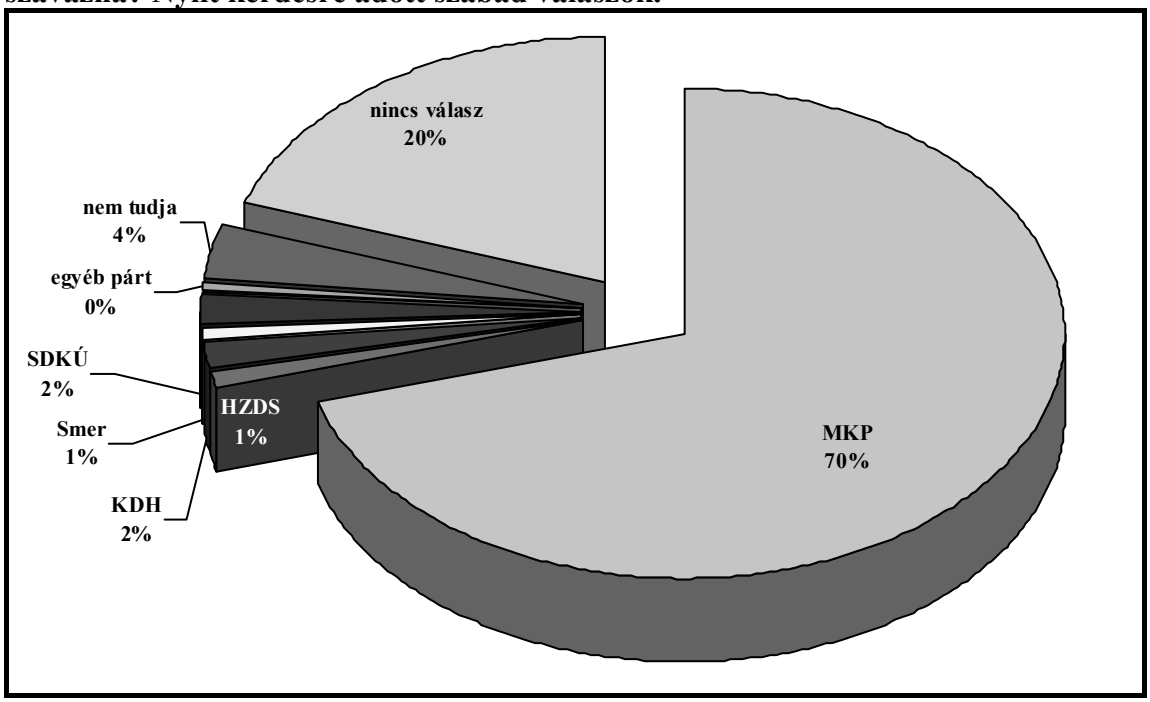

Gábrity Molnár Irén – Rác Lívia

KÁRPÁT PANEL – VAJDASÁG

GYORSJELENTÉS 2007

1. A minta összetétele – Vajdaság

Vajdaságban a Kárpát Panel kutatás keretében 380 fős mintát vettünk, a háztartások szintjén többlépcsős véletlen mintavétel módszerével. A háztartásokon belül a személyek kiválasztása szabad kvótás rendszerben történt, korcsoportok és nemi összetétel betartása alapján. A mintavételi lépcsők alapja: a régió, körzetek, azon belül főleg a magyarlakta községek, majd a településtípusok, települések (megosztva kb. fele falu, fele városok). A településeken a háztartások, illetve a megkérdezettek kiválasztása az egyszerű véletlen mintavétel mechanikus kiválasztásának valamely technikáját követi. Erre legalkalmasabb volt a listás módszer, amikor egy rendezett listáról egy lépésszám alapján minden x-ik háztartást kiválasztják, és ezen belül korcsoport és nem szerinti kvóta alapján a személyeket is kiválasztjuk.

17 vajdasági községben (Szerbiában településcsoportot képvisel) végeztünk kérdőívezést. Ez 26 települést ölet fel Bácska és Bánát térségben (Szerémség körzetet kihagytuk, a magyarok gyér száma miatt).

1.1. ábra: Minta korcsoportok szerinti összetétele

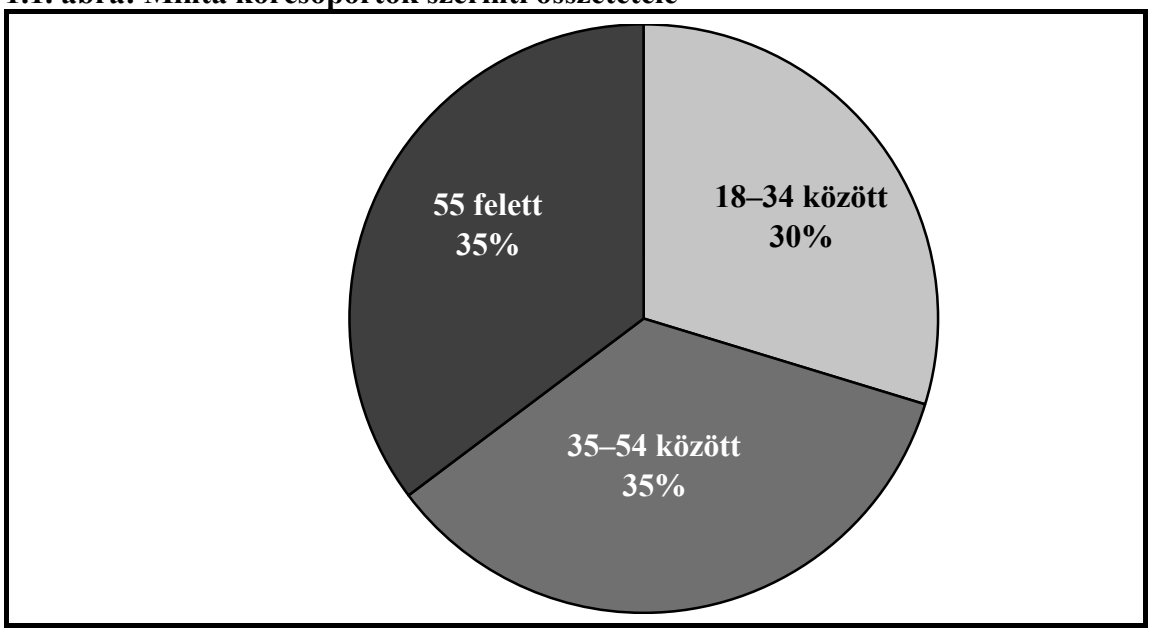

1.2. ábra: Településtípus szerinti összetétel

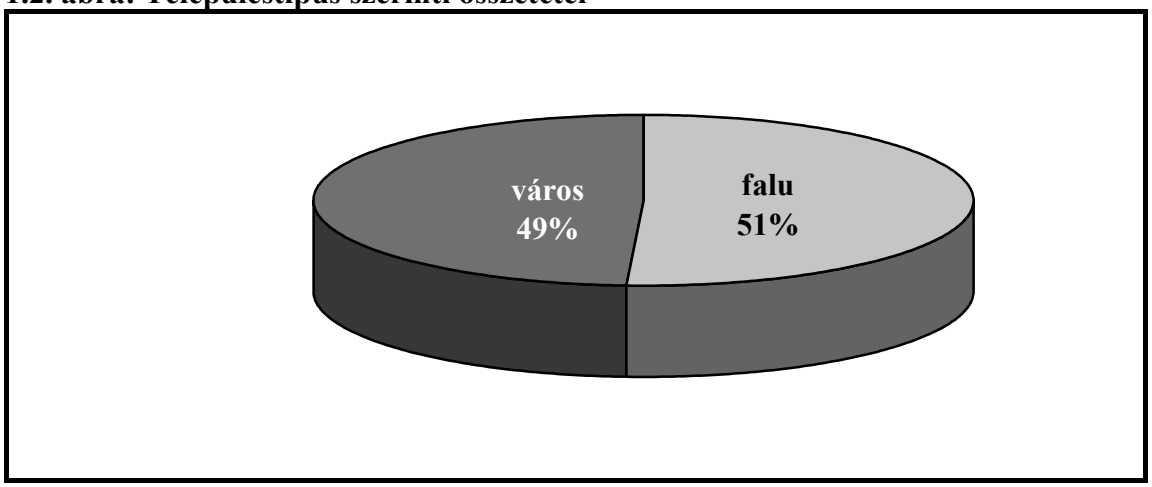

1.3. ábra: Községek szerinti összetétel

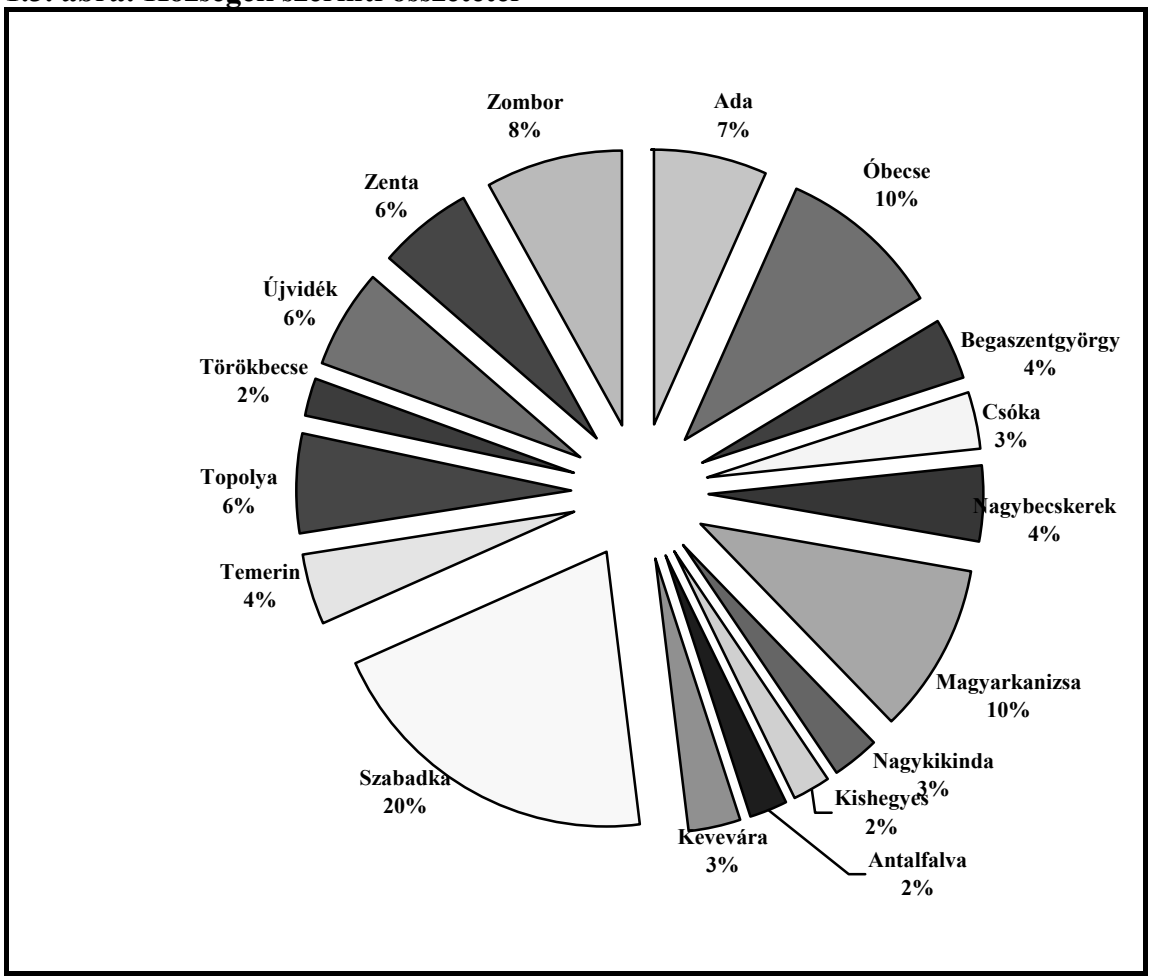

2. Szocio-demográfiai háttér

A térség mintája reprezentálja a vajdasági magyarságot, ami azt jelenti, hogy: 30 százalékuk 18–34 éves korcsoportot képviselte, majd 35 százalékuk a 35–54 éveseket és 35 százalék az 55 év felettieket. A megkérdezettek 49 százalék falun, 51 százalék pedig városban él. A mintában a nők voltak 58 százalékban, a férfiak pedig 48 százalékban reprezentálva. Családi állapotuk szerint a megkérdezettek 61 százaléka házas, a többi egyedül él, vagy özvegy, 71 százalékuknak van gyermeke.

2.1. ábra: Nemek szerinti összetétel

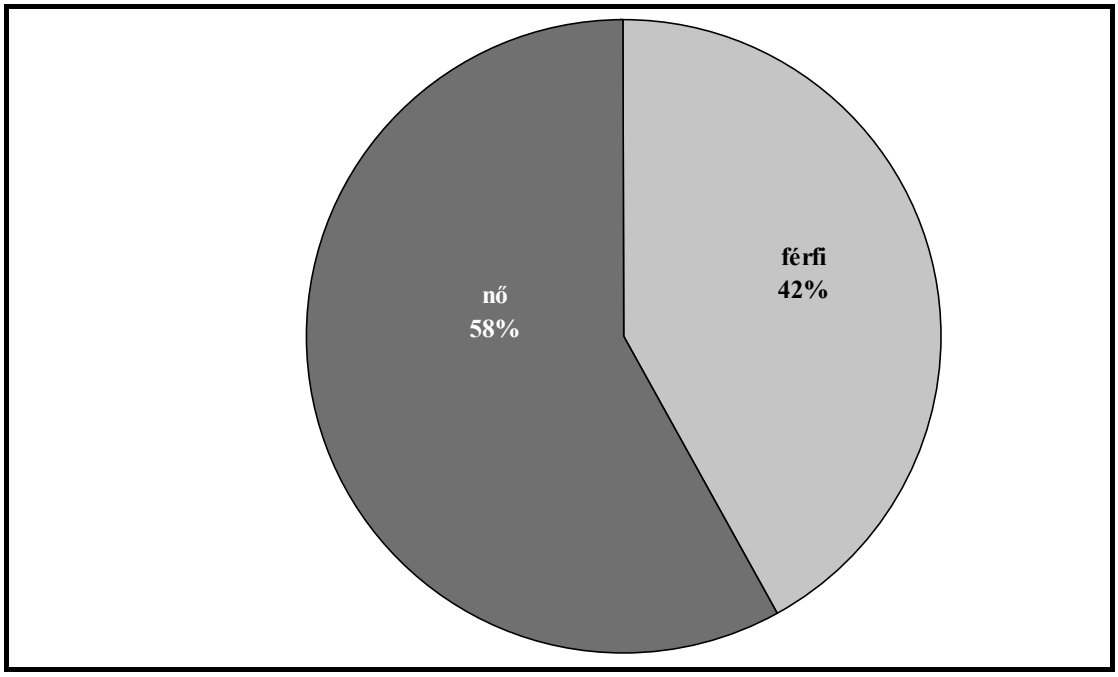

2.2. ábra: Családi állapot

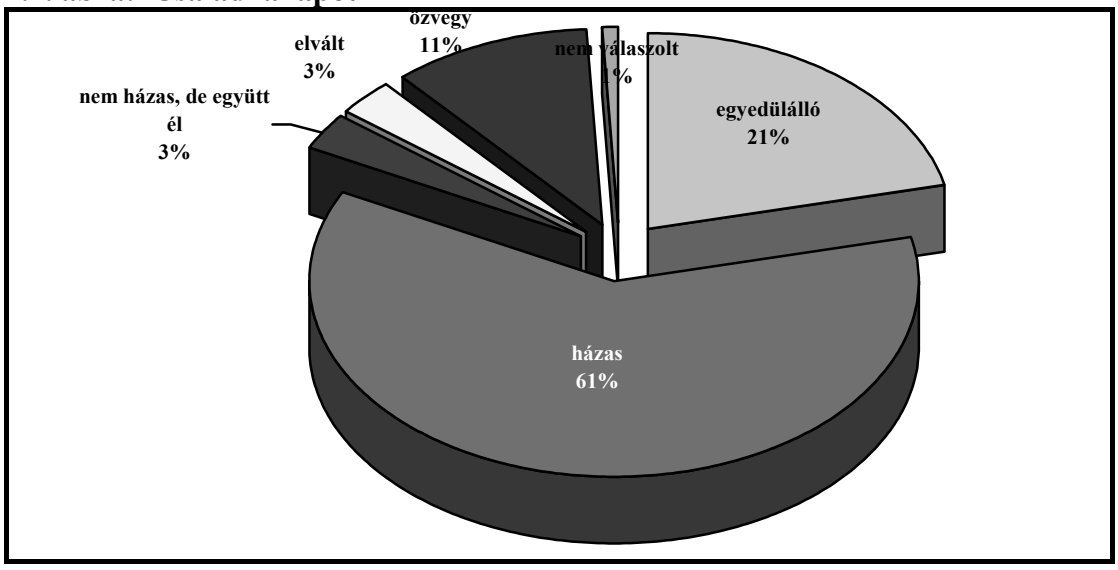

2.3. ábra: Van-e gyereke?

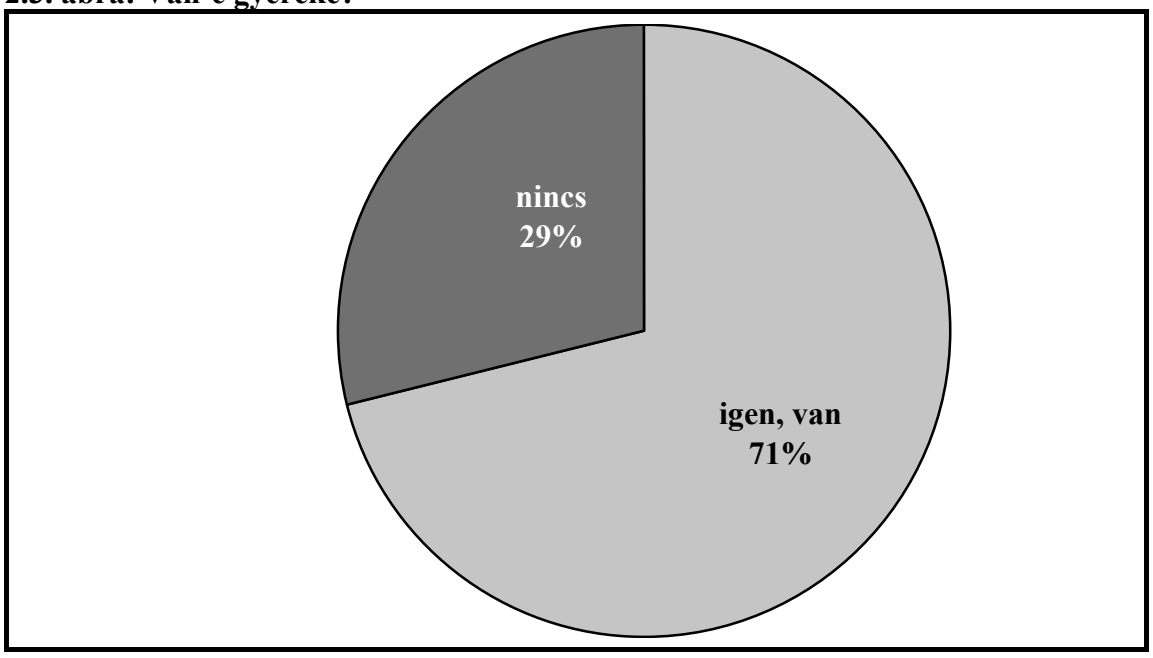

2.4. ábra: Szülők és házastárs nemzetisége

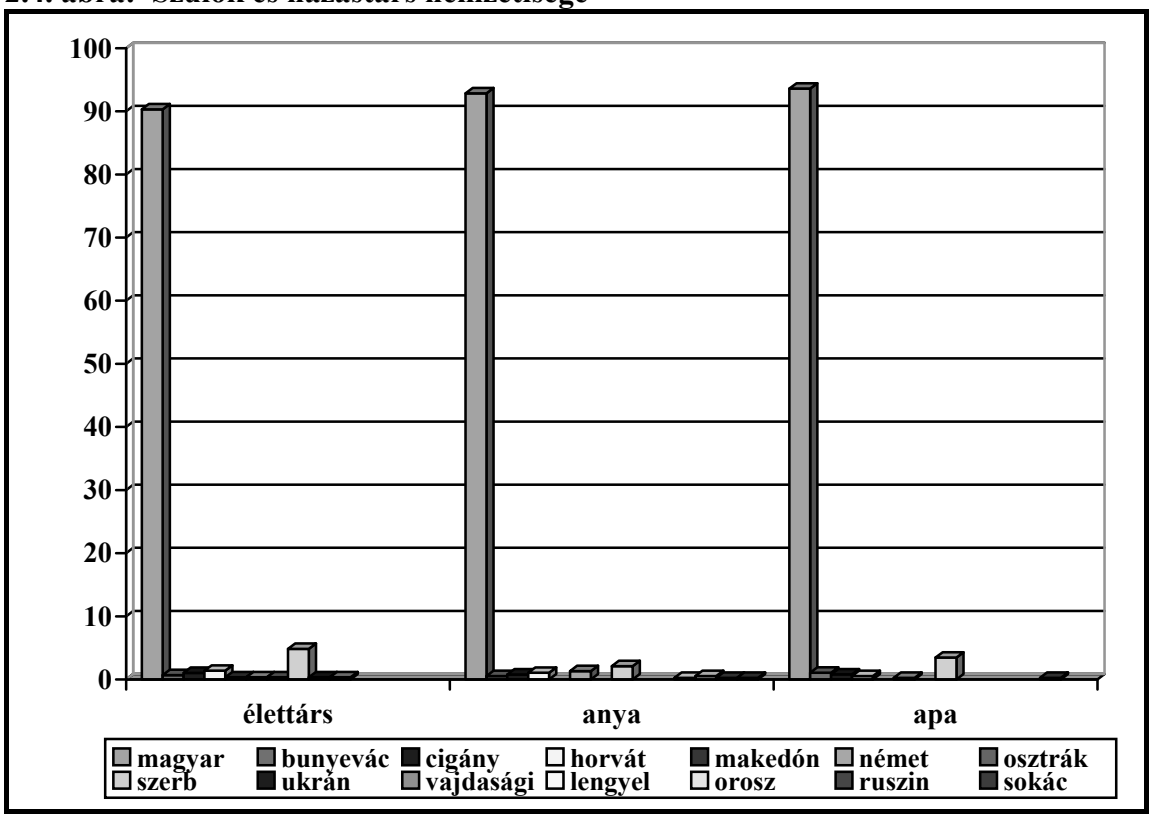

3. Identitás

A Kárpát Panel nemzetközi kutatásban az alaptéma az identitás dimenzióinak vizsgálata volt. Önbesorolás alapján a Vajdaságban élő magyarok, a korábbi kutatásainknak megfelelően, 2007-ben is elsősorban vajdasági magyaroknak vallották magukat (49 százalék). Az elsődleges meghatározáskor második helyen van a vajdasági (24 százalék), majd az, hogy magyar vagyok (16 százalék). A válaszok alapján a térség magyarsága főleg területi-regionális kategóriát nevezett meg. A másodsorban önbesoroláskor a sorrend így alakult: legtöbben magyarnak vallották magukat (32 százalék), majd vajdasági magyarnak (23 százalék) és a harmadik helyen magyarnak (20 százalék). Másodsorban a válaszadók egy része (12 százalék) magyar nyelvű szerb állampolgárnak tartotta magát. A megkérdezettek kevés hányada választotta az európai, szerb, vagy egyéb nemzetiséget.

A magyarsághoz tartozás a válaszadók 76,5 százaléka számára nem szégyen, 41 százalék gondolja, hogy magyarnak lenni nem is politikai kihívás, de több mint a felének ez ténylegesen közömbös. A válaszadók 43,8 százaléka teljesen vagy többnyire egyetért azzal, hogy magyarnak lenni hátrányt jelent, ugyanakkor 27,7+24,7= =52,4 százalékuk szerint elõnyt. Teljesen vagy többnyire egyetértenek (59,1+17,5= =76,6 százalék) azzal az állítással, hogy magyarnak lenni természetes dolog, vagy hogy ez büszkeséggel tölti el õket (17,2+44,2=61,4 százalék). Viszonylag nagy azoknak a válaszadóknak a száma, akik közömbösek, illetve tanácstalanok a témában: egyet is ért, meg nem is a felkínált válaszokkal (pl. 35,8 százalék nem tudja eldönteni, hogy a nemzeti hovatartozása megkönnyíti-e vagy nem az életét stb.).

A magyarsághoz tartozás a térségben kultúrnemzeti azonosulást mutatja (68 százalék), elsősorban a saját döntésétől függően (23 százalék). Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson a vajdaságiak szerint legfontosabb, hogy magyarnak tartsa magát (4,3 átlagjegy az 1–5 skálán), majd hogy magyar legyen az anyanyelve (4,2), illetve legalább az egyik szülő legyen magyar (4). Az, hogy ismerje vagy szeresse a magyar kultúrát 3,9 átlagjegyet kapott. A vajdasági magyarok szerint ahhoz, hogy valaki magyar legyen, kifejezetten nem fontos hogy az anyaországhoz kötődjön, sem, születési sem pedig állampolgársági vonatkozásban! A legkevesebb átlagjegyet kapták (9 százalék) a következő válaszok: hogy Magyarországon szülessen (1), vagy hogy magyar állampolgár legyen (2), vagy hogy magyar pártra szavazzon (2,1).

Arra a kérdésre, hogy ha szabadon választhatna melyik országban szeretne élni, a válaszadók 33,3 százaléka maradna Szerbiában, sőt több mint 10 százalékuk ezen elül Vajdaságot választotta. Nem egész 11 százalékuk egyszerűen máshol élne, de majdnem 13 százalékuk nem tud választani és 7 százalékuk nem is válaszolt erre a kérdésre. Csak 9,9 százalékuk szeretne Magyarországon lenni. A nyugat-európai országokat és Amerikát is a válaszadók kevesebb, mint 5 százaléka választaná. A válaszokból kitűnik, hogy Szerbia állam konszolidálódásával párhuzamosan az itt élő magyarok viszonylag nagy száma beilleszkedik az új állampolgári szerepébe. Nem tartja fontosnak átköltözni Magyarországra, ahhoz hogy megtarthassa magyar identitását.

Azt a problémát, hogy magyarként szerb állampolgár, a válaszadók 43,1 százaléka nem ismeri és jól tudja a kettőt egyeztetni. 38 százalékuk számára általában nem probléma, még ha néha fel is vetődik egy-két ellentmondásos érzés. 20 százalék alatt van azoknak a száma, akik többé-kevésbé problémának tartják a nemzetiségük és más állampolgárságuk összeegyeztetését.

A vajdaságiak szülőföldjüknek elsősorban Vajdaságot fogadják el (67 százalék), majd 10,8 százalék+7,9 százalékban a települést ahol született, vagy él. Csak 7,4

százalékuk tartja szülőföldjeként Szerbiát, de sem a történelmi, sem pedig a mai Magyarország nem fontos szülőföldként a számukra. Hazaként a válaszadók 54,9 százaléka, szintén Vajdaságot jelöli mag, 23,9 százalék Szerbiát, majd 8,8 százalék a települést ahol él. A haza választásában, a történelmi és mai Magyarország együttvéve haladja meg a válaszadók több mint 5 százalékát.

A magyarságot megjelenítő hősökként a vajdasági magyarok 43,9 százaléka nem tud megnevezni senkit! Majdnem 14 százalékuk István királyt említi, majd 10,8 százalék Kossuth Lajost és 9,7 százalék Mátyás királyt. A magyar nemzet kulturális személyiségeként a vajdasági magyarok 35,5 százaléka Petőfi Sándor nevét említi, de majdnem ugyanannyi nem nevez meg senkit. A legfontosabb nemzeti szimbólumként 37,1 százalékuk ismét nem nevez meg semmit, majd 30,3 százalékuk a zászlót és 10,5 százalékuk a koronát választja. A magyar himnusz, címer, népviselet, vagy a zöld szín elenyésző választ kapott. A megkérdezettek szerint a vajdasági magyarok a magyar nemzet részét képviselik (73 százalék), míg 40 százalékuk szerint a szerb nemzet részét is. Tény, hogy a nemzet és az állam fogalma keveredik.

Az egymásról alkotott vélemények bizonyos sztereotip állásfoglalásokat mutatnak. A válaszadók határozottan többségben (majdnem 70 százalékuk) állítják azt, hogy a magyarországi magyarok és a szerbek is más emberi tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a vajdasági magyarok. A szerbekre szerintük jellemző az erőszakosság (59,6 százalék), versenyszellem (56,2 százalék), a segítőkészség (49,4 százalék), lustaság (49,1 százalék), sőt az önzőség is (46 százalék) is. A magyarországi magyarokat elsősorban versenyszelleműnek (58,7 százalék), majd intelligensnek (56,6 százalék), de önzőnek (50,6 százalék) tartják. Önmagukat a vajdasági magyarok elsősorban toleránsnak (59,4 százalék), majd intelligensnek (59,3 százalék), versenyszelleműnek (57,5 százalék) és segítőkésznek (54,8 százalék), továbbá legkevésbé lustának és erőszakosnak tartják. Egyes társadalmi csoportokhoz való viszonyulási skálán legszimpatikusabbak a vállalkozók, ugyanakkor a válaszadók közömbösek a munkanélküliekkel és az újgazdagokkal szemben, de ellenszenvesnek tartják a menekülteket, kábítószereseket, skinheadeket, homoszexuálisokat.

A válaszadók szerint érte őket már hátrányos megkülönböztetés nemzeti hovatartozásuk miatt: 36,8 százalékukat ritkán, 8,6 százalékukat gyakran és 5,9 százalékukat nagyon gyakran. A megkérdezettek majdnem fele azt válaszolta, hogy soha nem érte hátrányos megkülönböztetés nemzetisége miatt. Az érvényesülési akadályokat azonban a magyar emberek 52 százaléka érezte Szerbiában. A szerb-magyar viszonyt ország szinten a közömbösség (38,2 százalék) vagy mások tapasztalata szerint (34,4 százalék) konfliktusok jellemzik. Egészen más a helyzet a település szintjén, ahol a válaszadók szerint a szerbek és a magyarok együttműködnek (41,1 százalék), vagy közömbösek (37,6 százalék). A többségi vélemény szerint tehát lokális szinten igen, de ország szinten nem jön létre az együttműködés a többségi nemzettel.

3.1. ábra: Leginkább úgy határoznám meg magam, mint

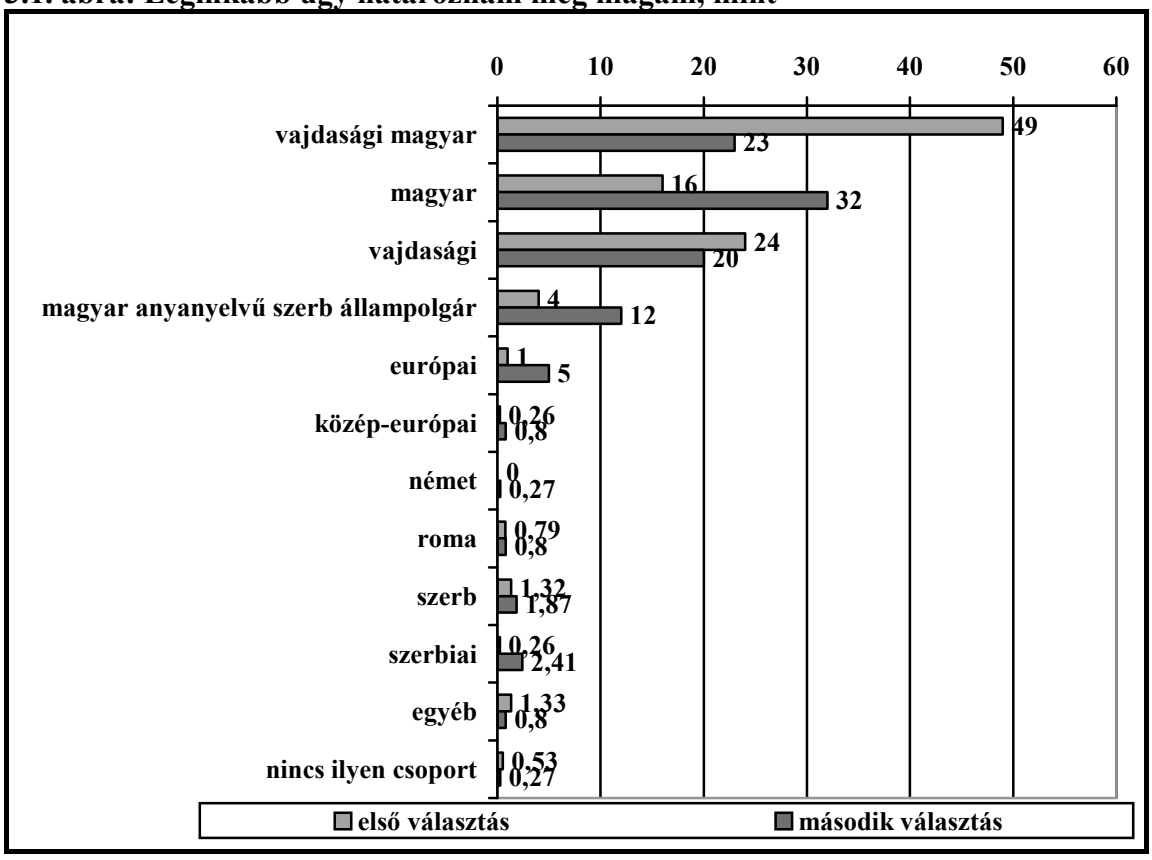

3.2. ábra: Az, hogy magyarnak születtem...

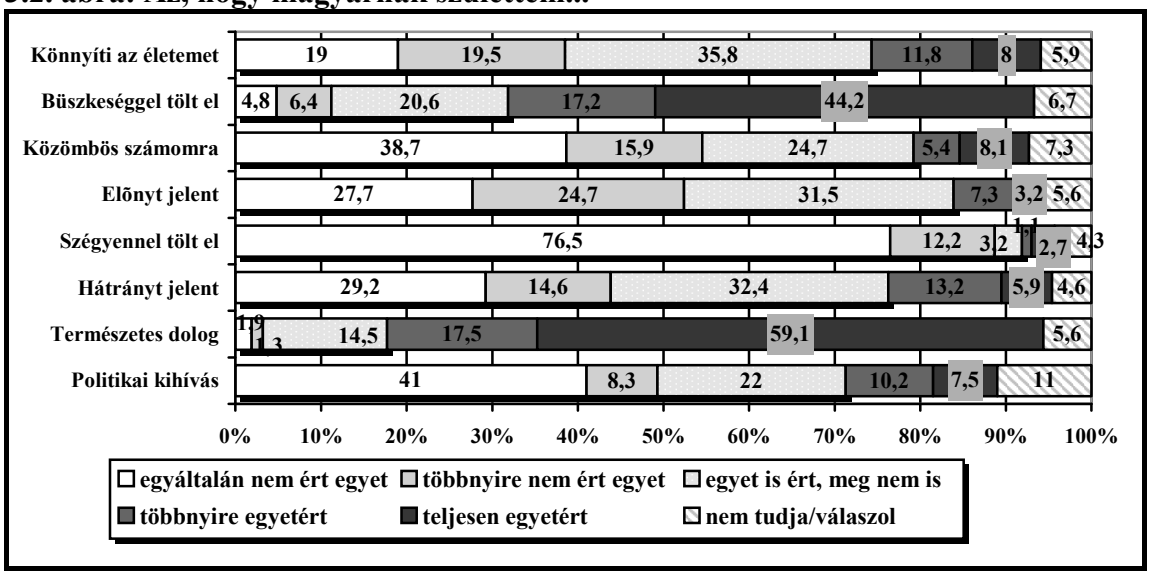

3.3. ábra: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, mennyire fontos, hogy...
(átlagértékek, 1– egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos)

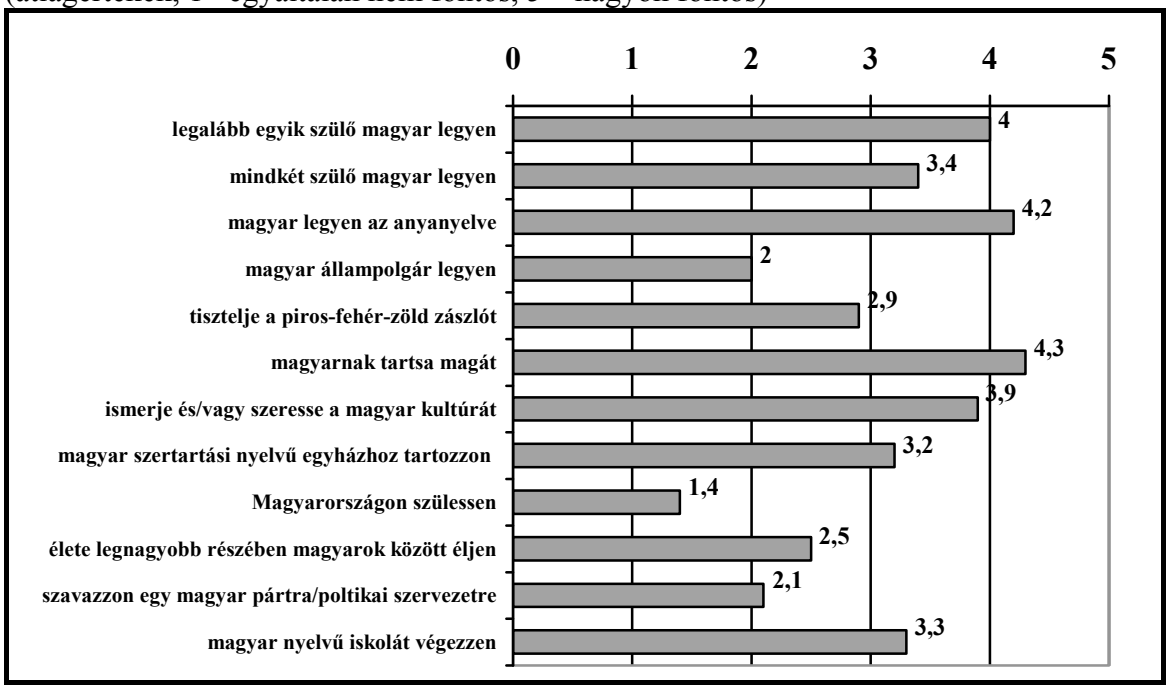

3.4. ábra: Mi határozza meg leginkább az Ön nemzeti hovatartozását?

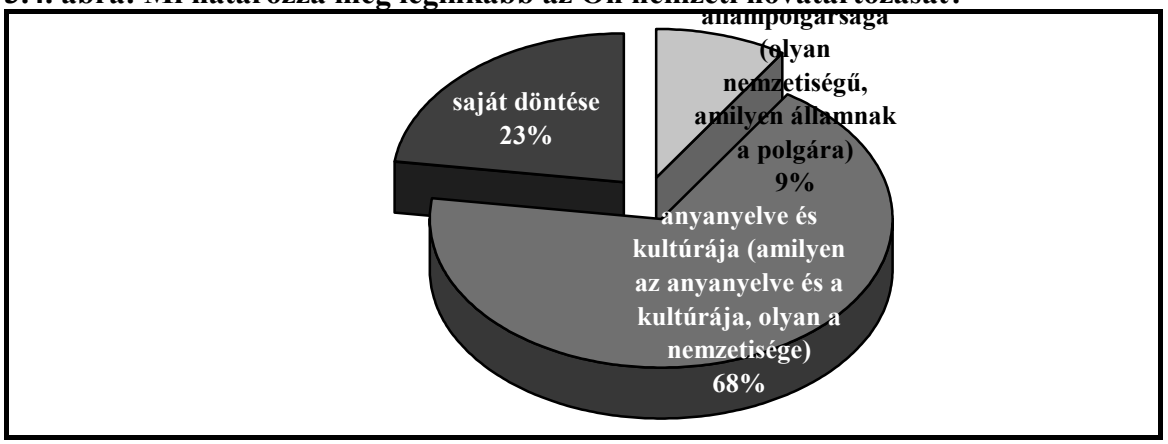

3.5. ábra: Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?

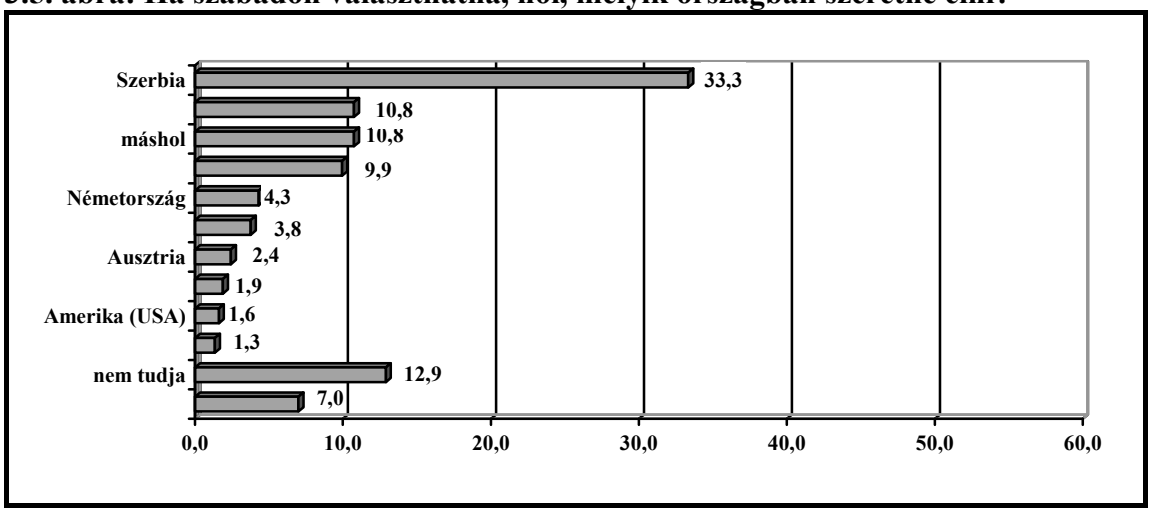

3.6. ábra: Mennyire jelent önnek problémát az, hogy magyar nemzetiségűként szerb állampolgár: mennyire sikerült egyeztetni ezeket?

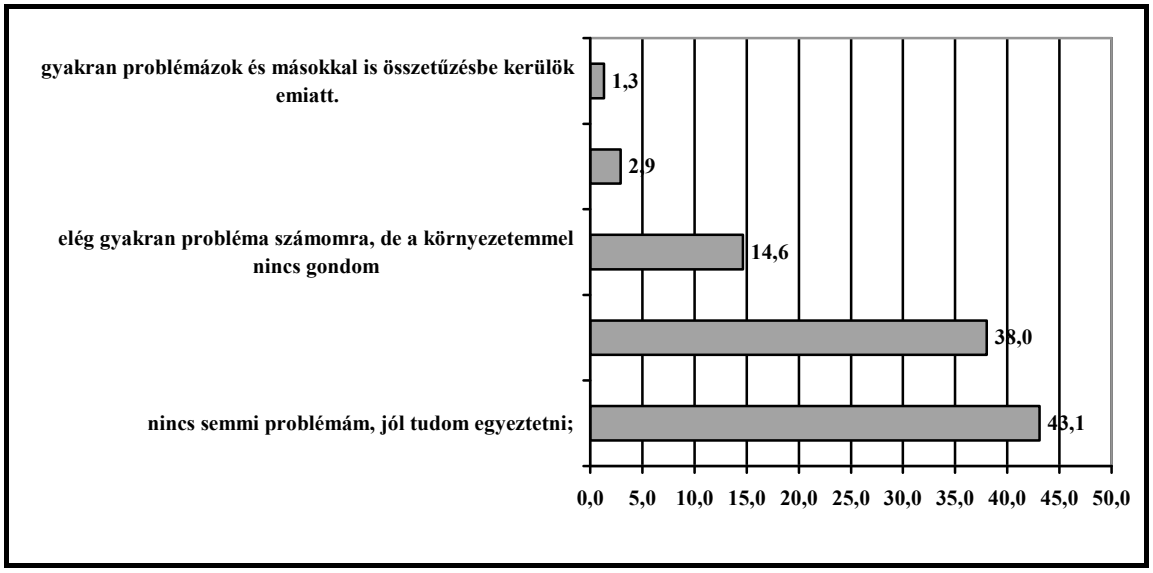

3.7. ábra: Mit tekint Ön szülőföldjének?

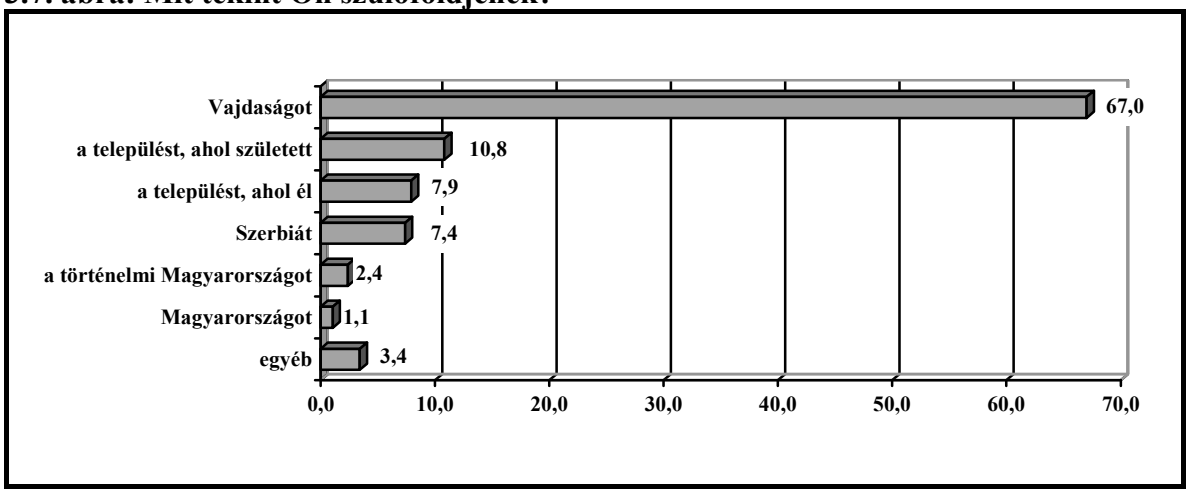

3.8. ábra: És mit tekint hazájának?

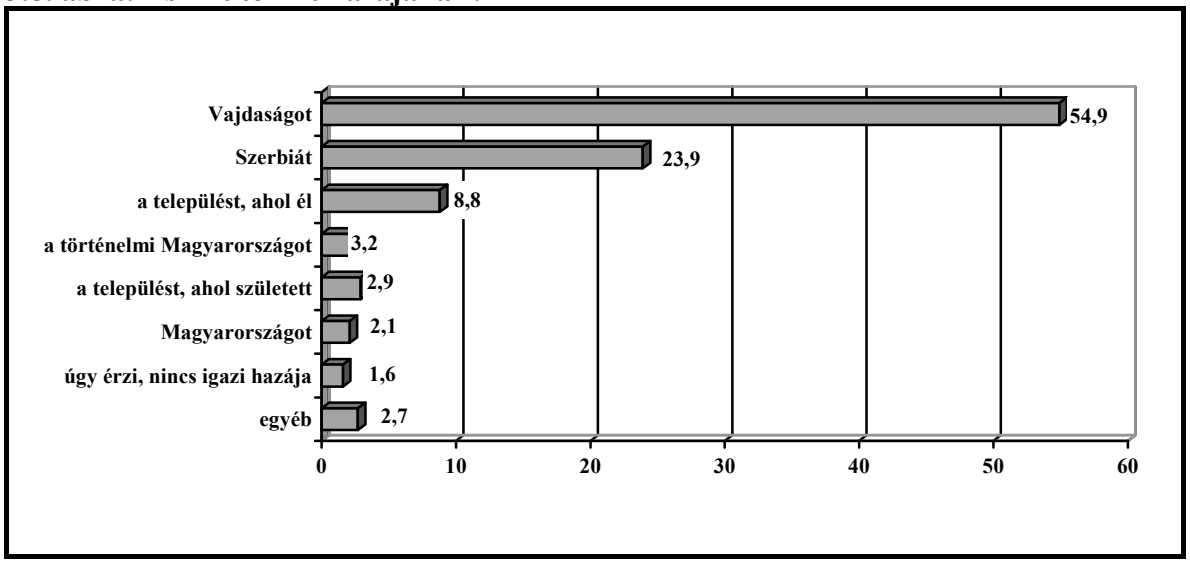

3.9. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősök, hősnők?

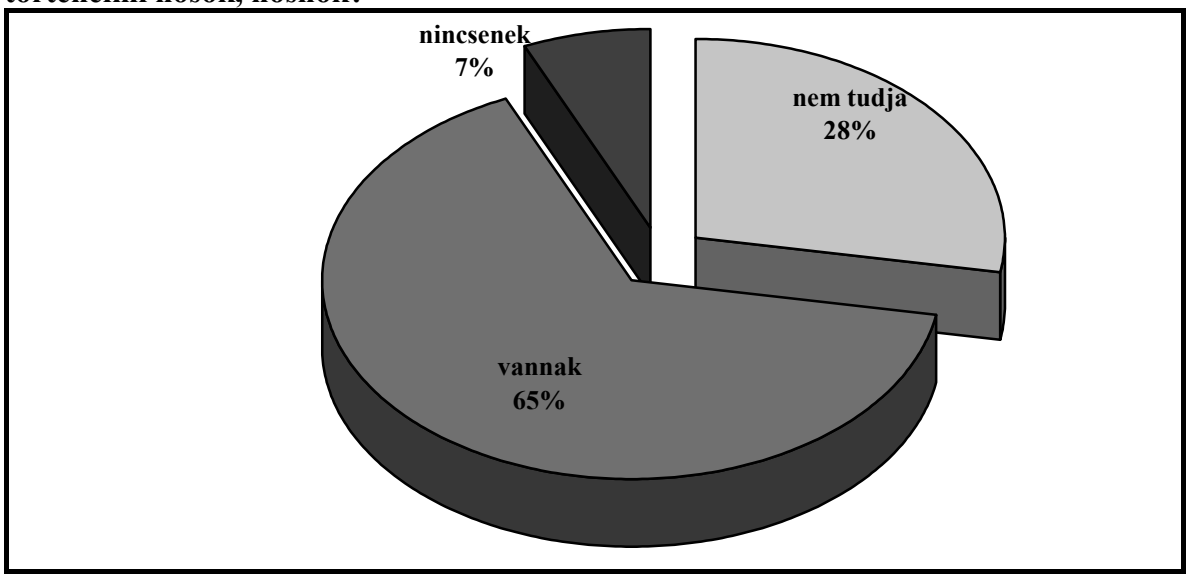

3.10. ábra: Nemzeti hősök említése

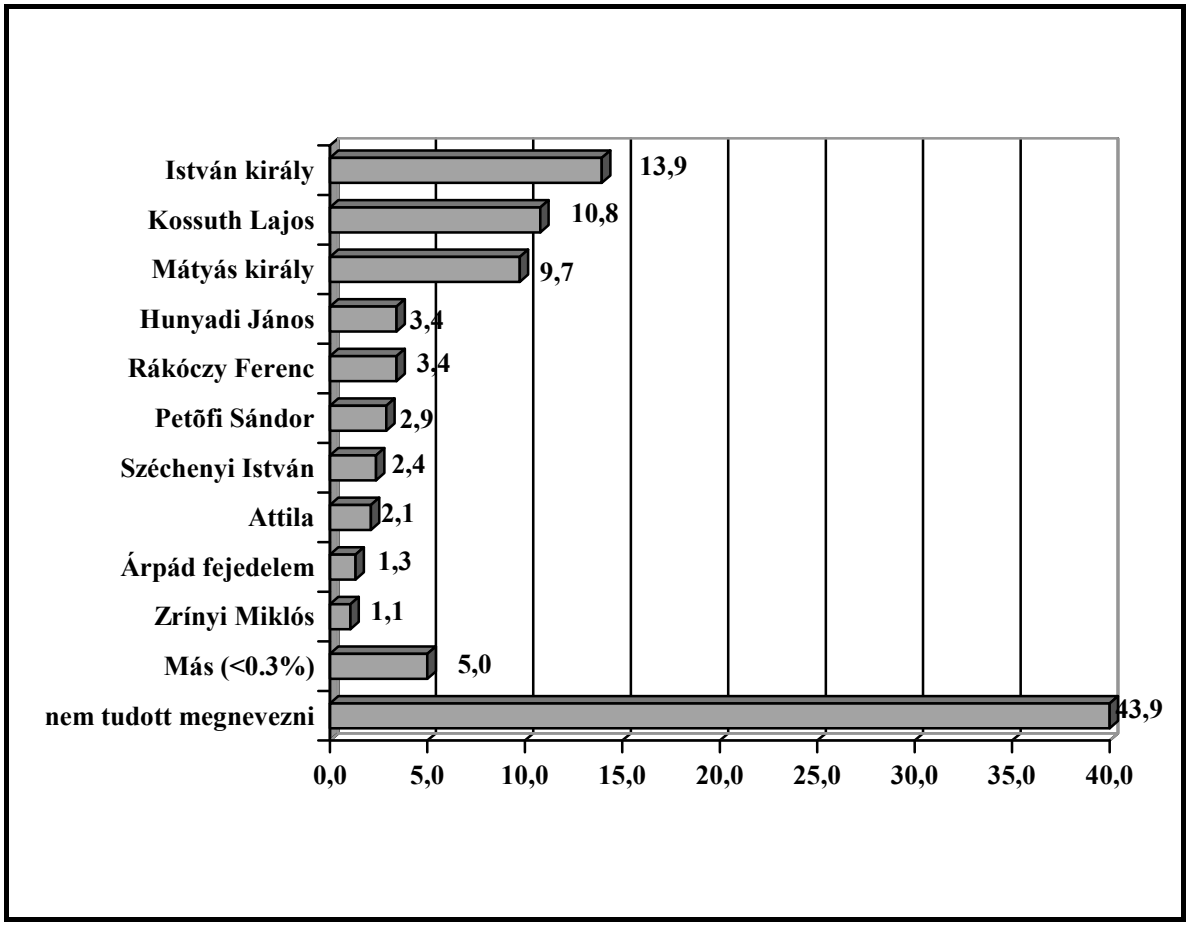

3.11. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, magyar nemzetet képviselő kulturális személyiségek?

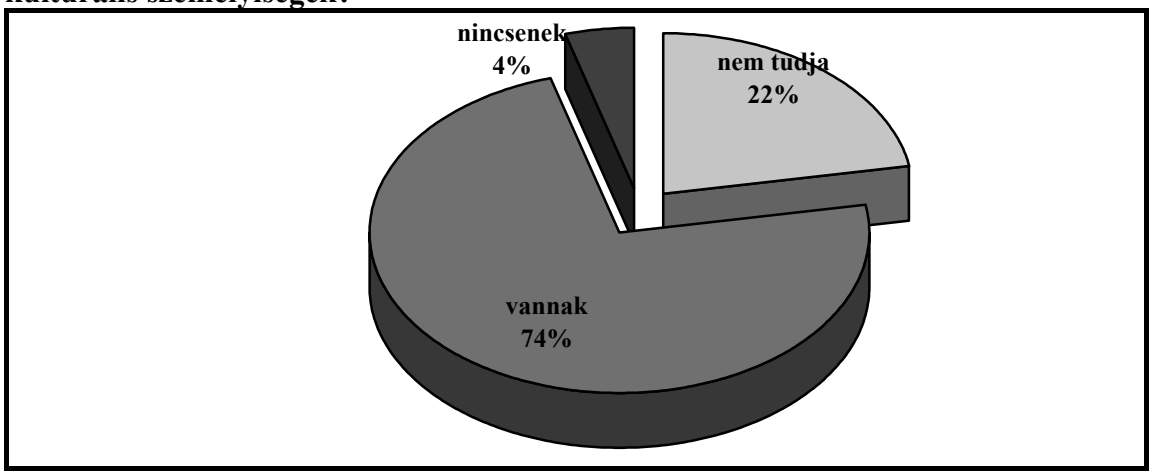

3.12. ábra: Magyar kulturális személyiségek említése

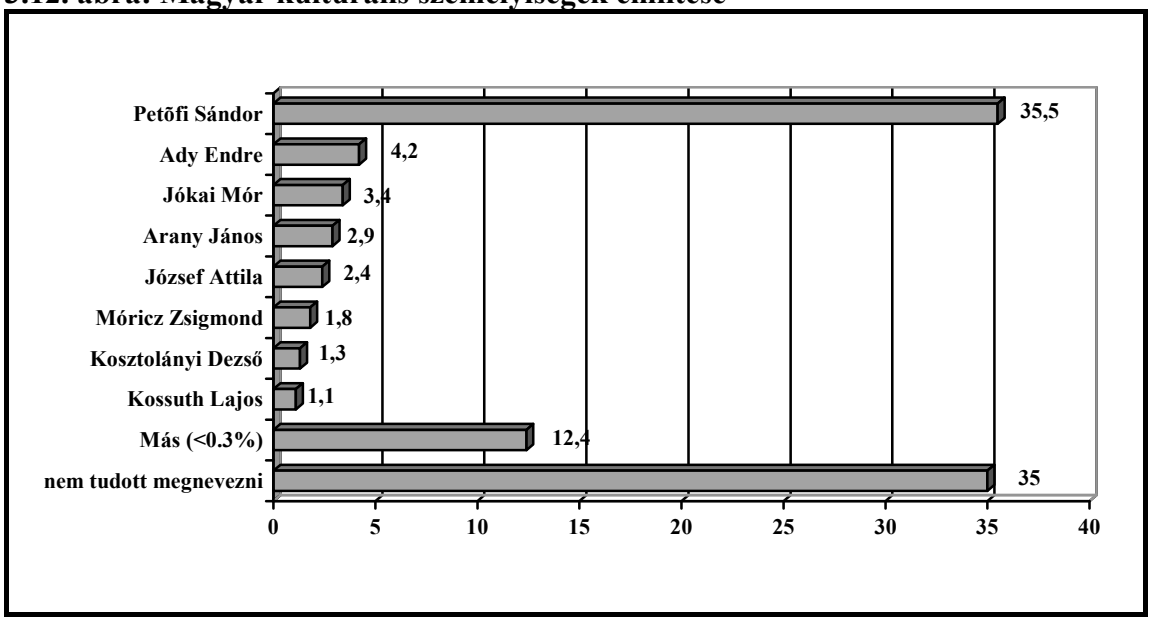

3.13. ábra: Vannak olyan szimbólumok(jelképek), melyek legjobban megjelenítik, képviselik a magyarokat, a magyar nemzetet?

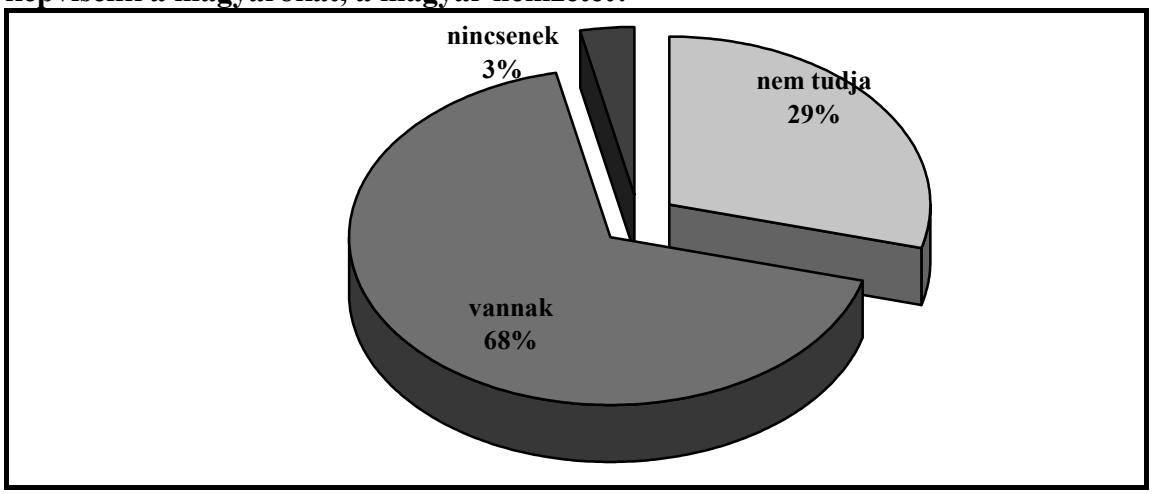

3.14. ábra: Legfontosabb nemzeti szimbólum (jelkép), említések gyakorisága

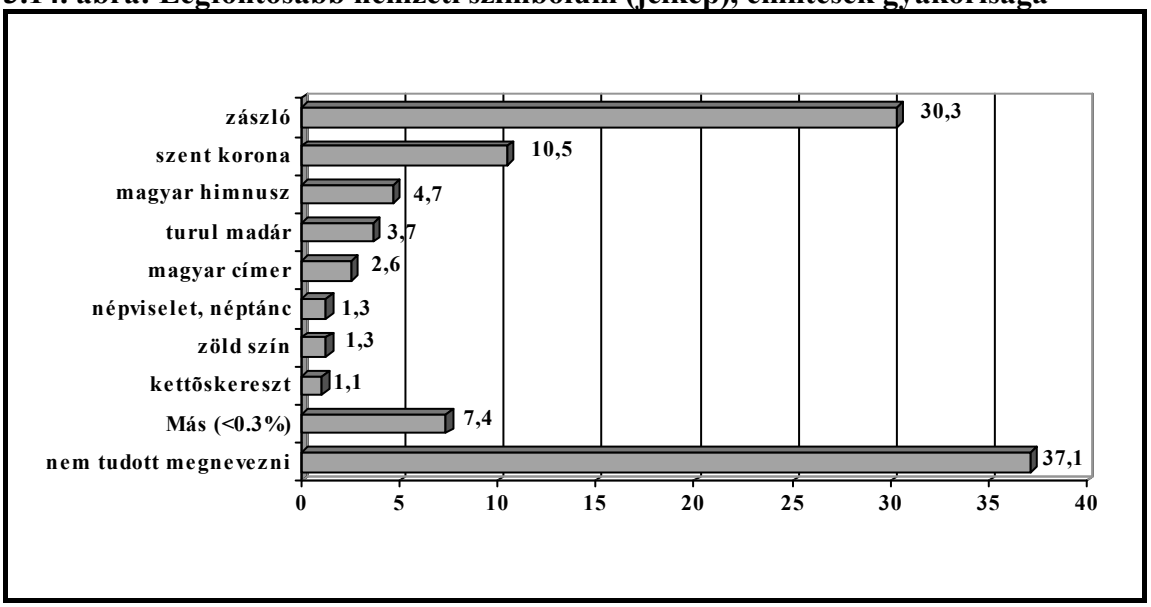

3.15. ábra: Ön szerint a vajdasági magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek?

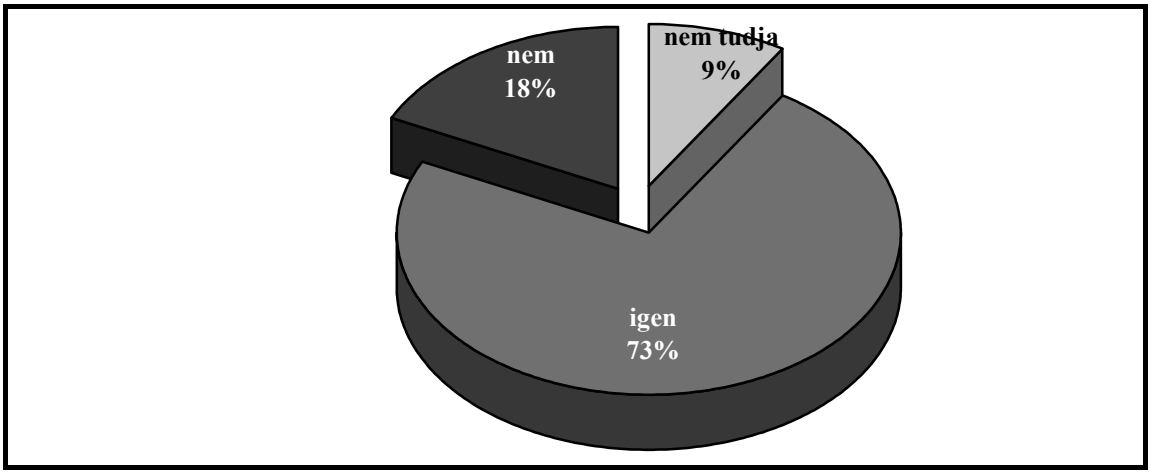

3.16. ábra: Ön szerint vajdasági magyarok részét képezik-e a szerb nemzetnek?

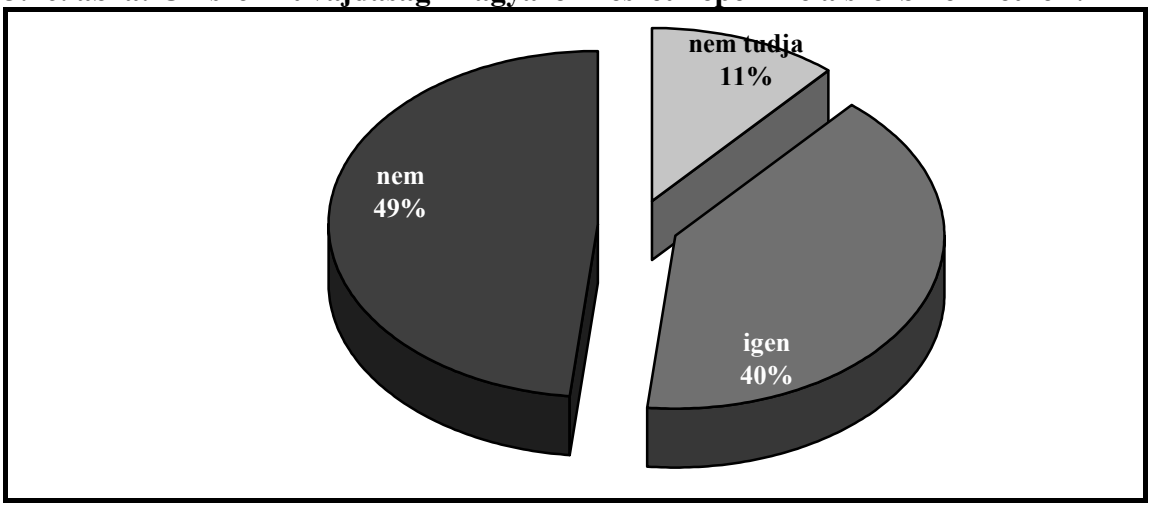

3.17. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a vajdasági magyarokra?

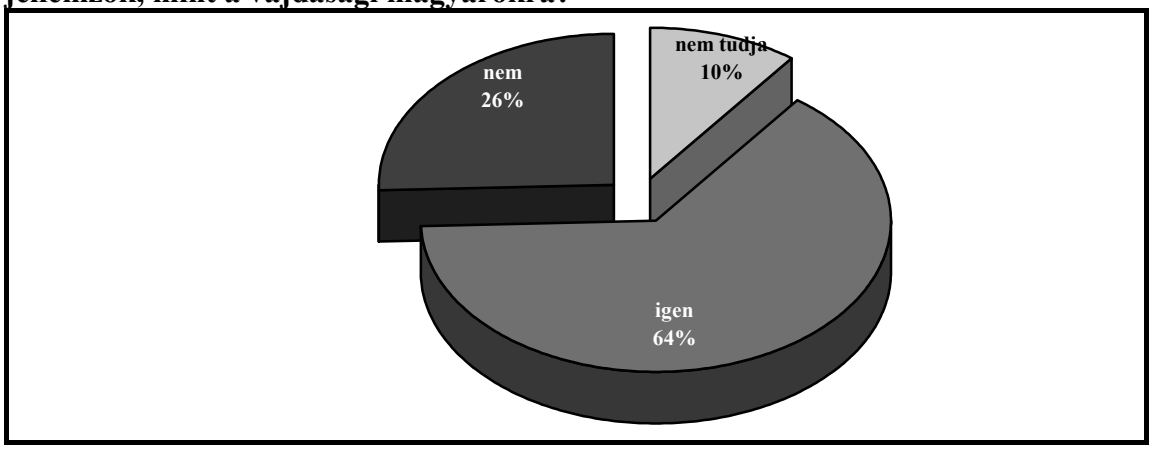

3.18. ábra: Ön szerint a szerbekre más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a vajdasági magyarokra?

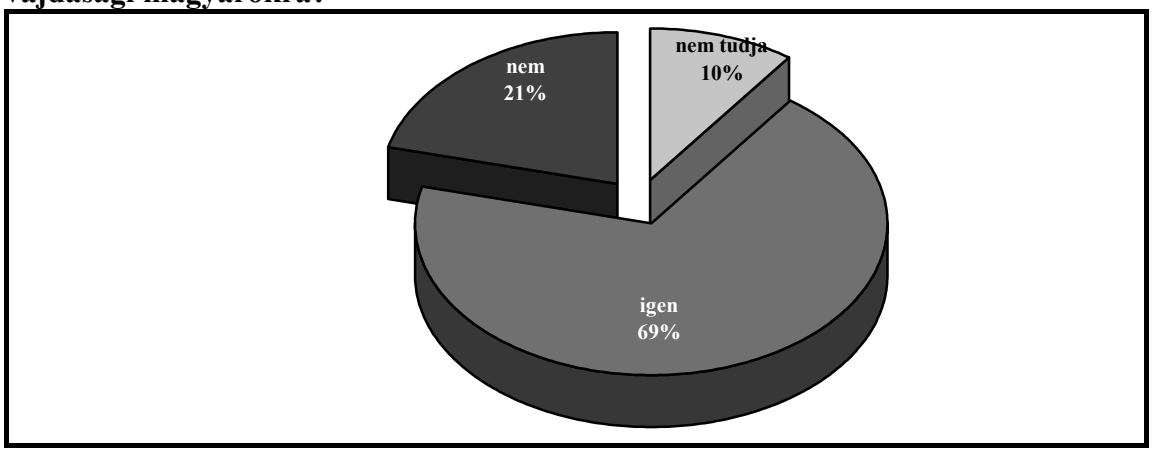

3.19. ábra: Ön szerint a *vajdasági magyarok, a magyarországi magyarok, illetve a szerbek* hány százaléka jellemezhető a következő tulajdonságokkal?

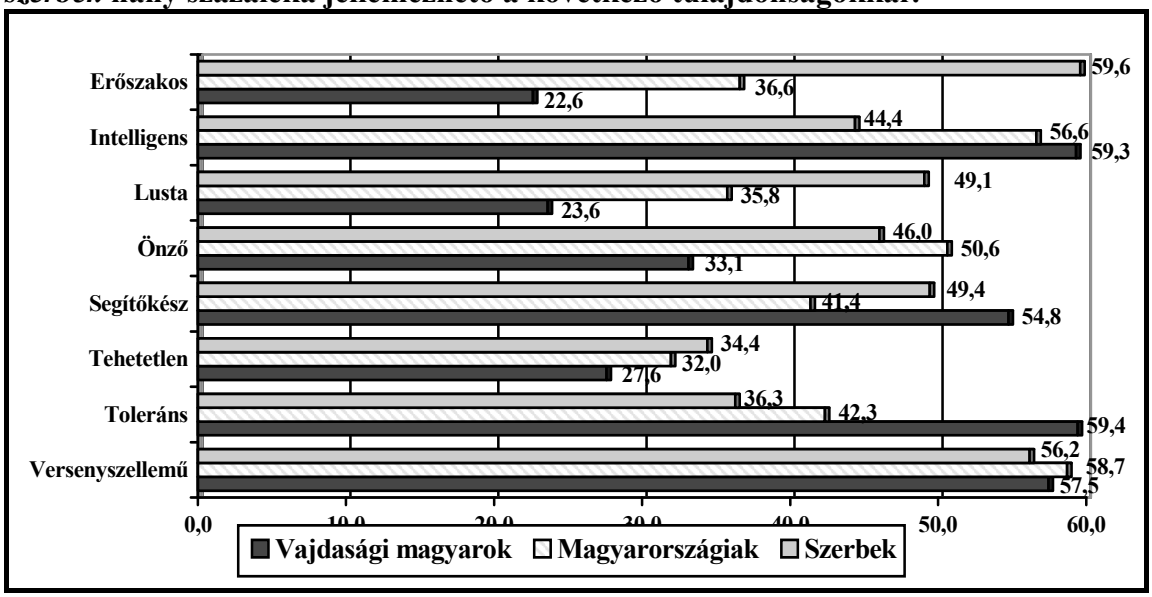

3.20. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Etnikumok

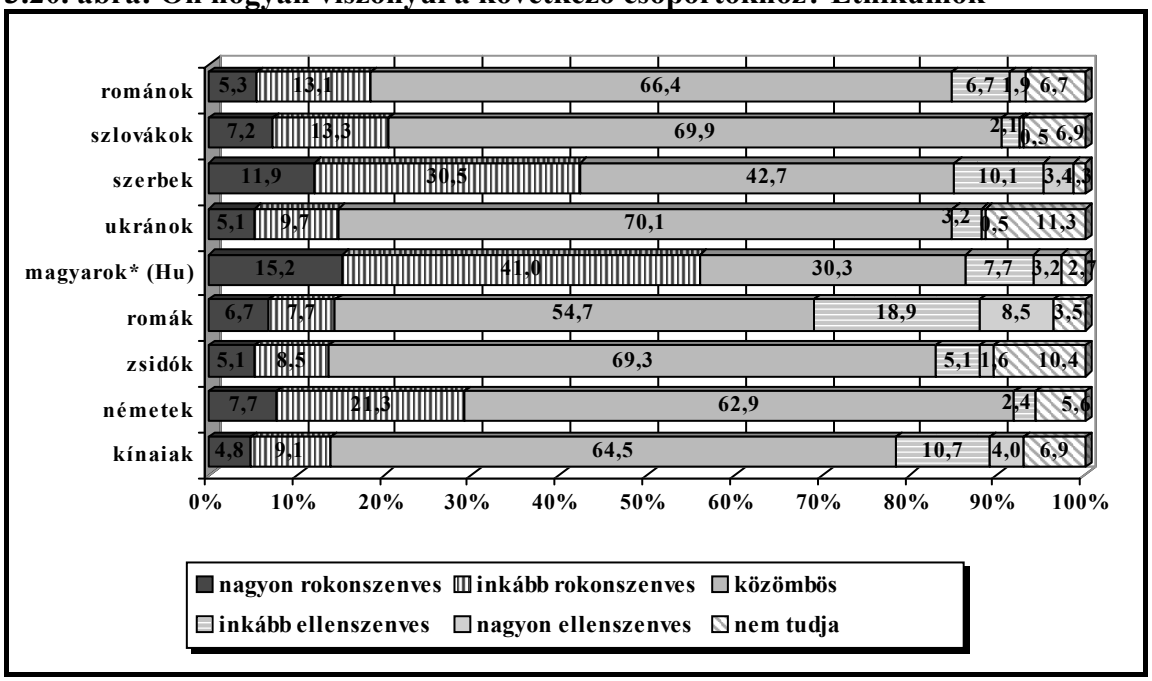

*"Magyarországi magyarok"–ként lett megkérdezve.

3.21. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Határon túli magyarok

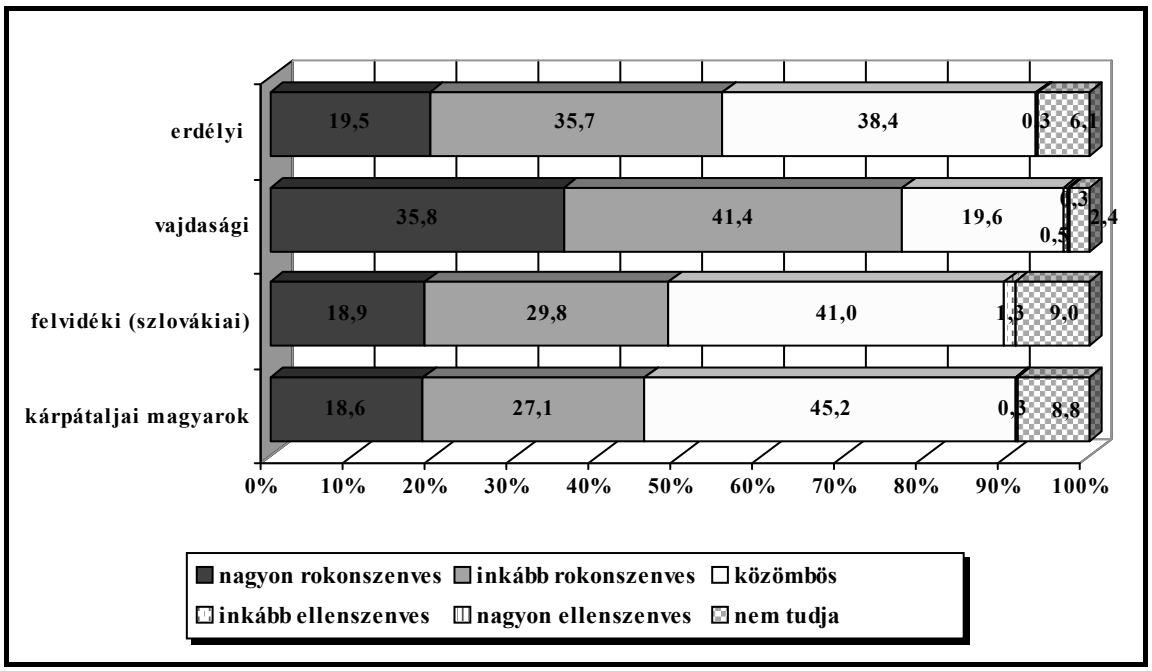

3.22. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Más társadalmi csoportok

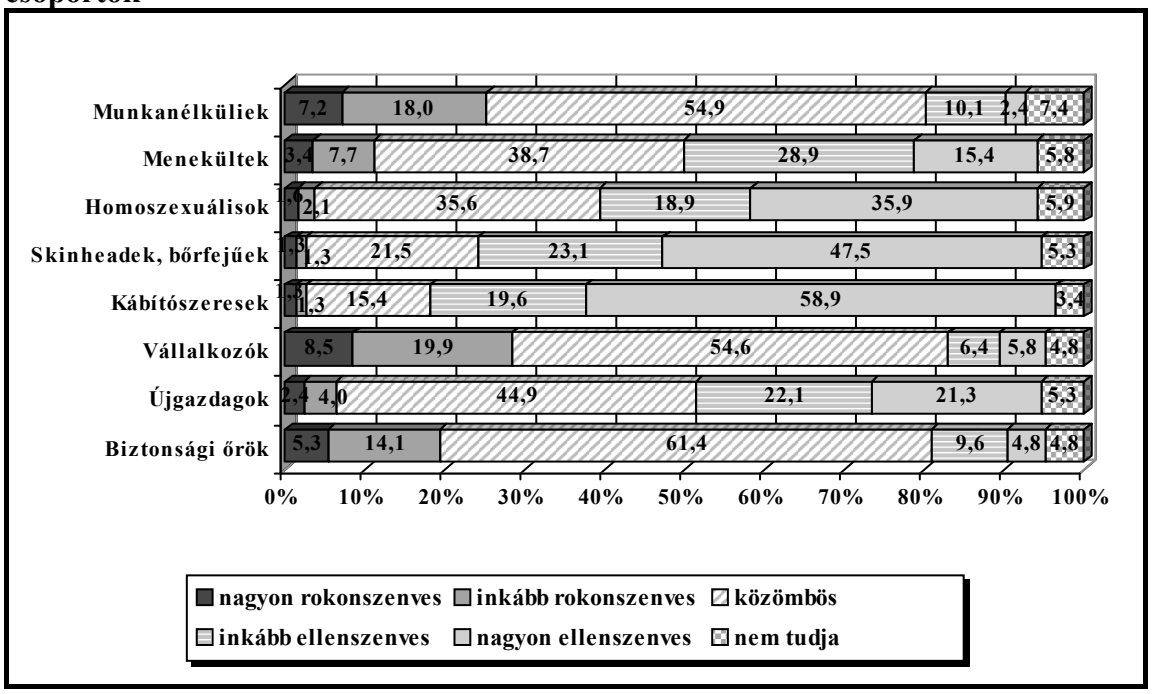

3.23. ábra: Milyen gyakran érte-e önt hátrányos megkülönböztetés (igazságtalanság) az alábbi okok miatt?

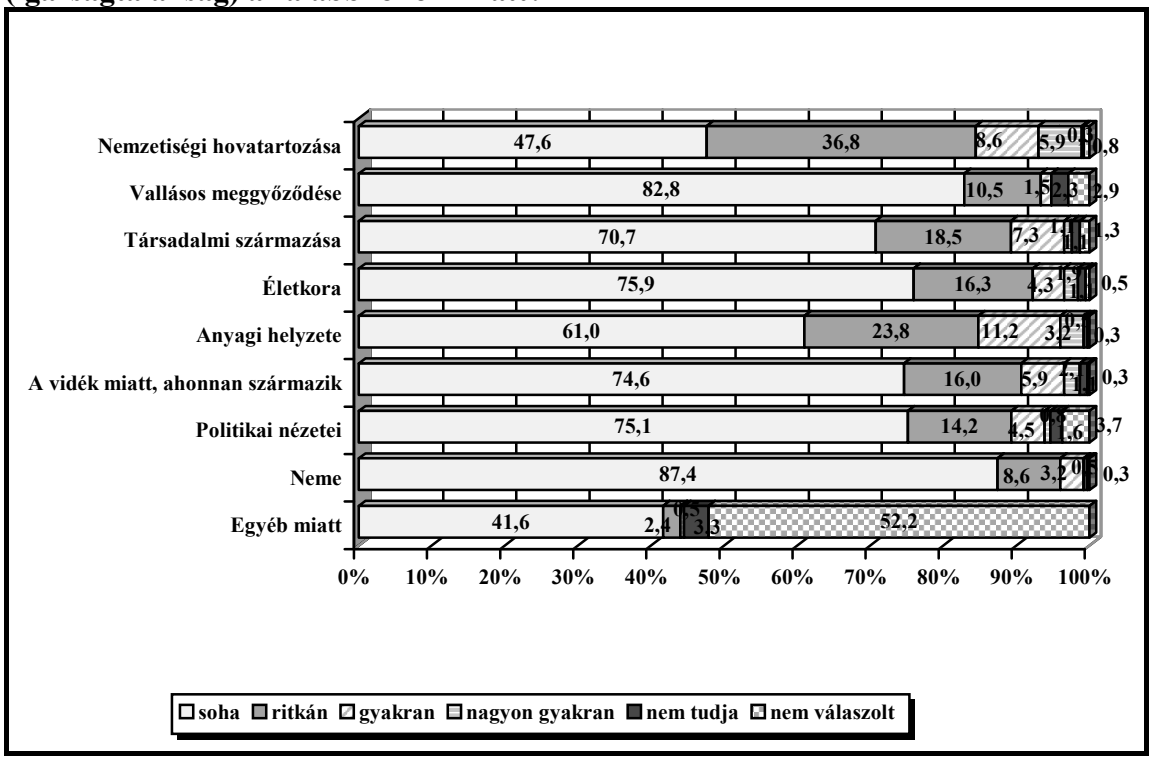

3.24. ábra: Ön szerint akadálya az érvényesülésnek Szerbiában, ha az ember magyar?

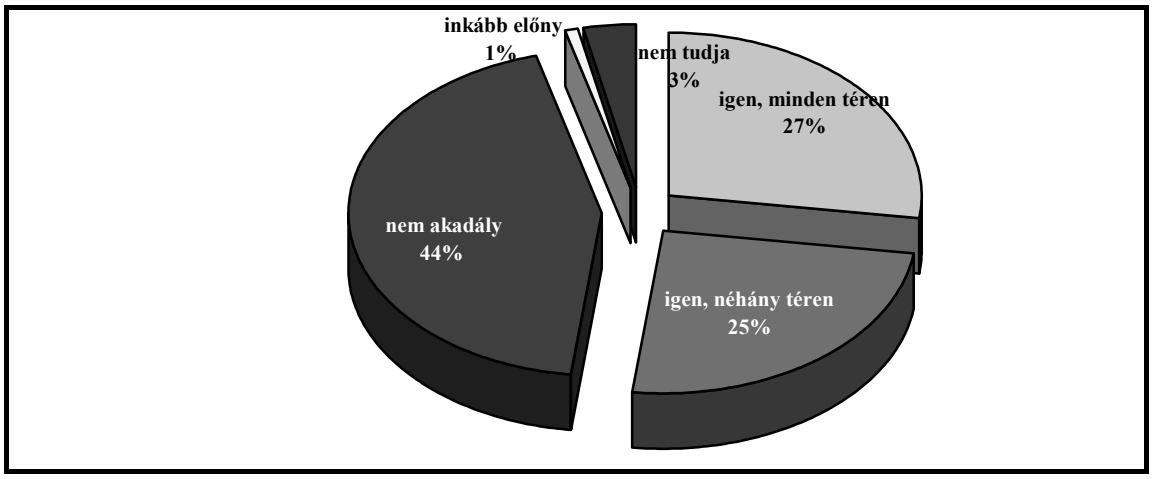

3.25. ábra: Ön szerint ma Szerbiában hogyan jellemezhető a szerbek és a magyarok közötti viszony országos szinten? A településen, ahol Ön él?

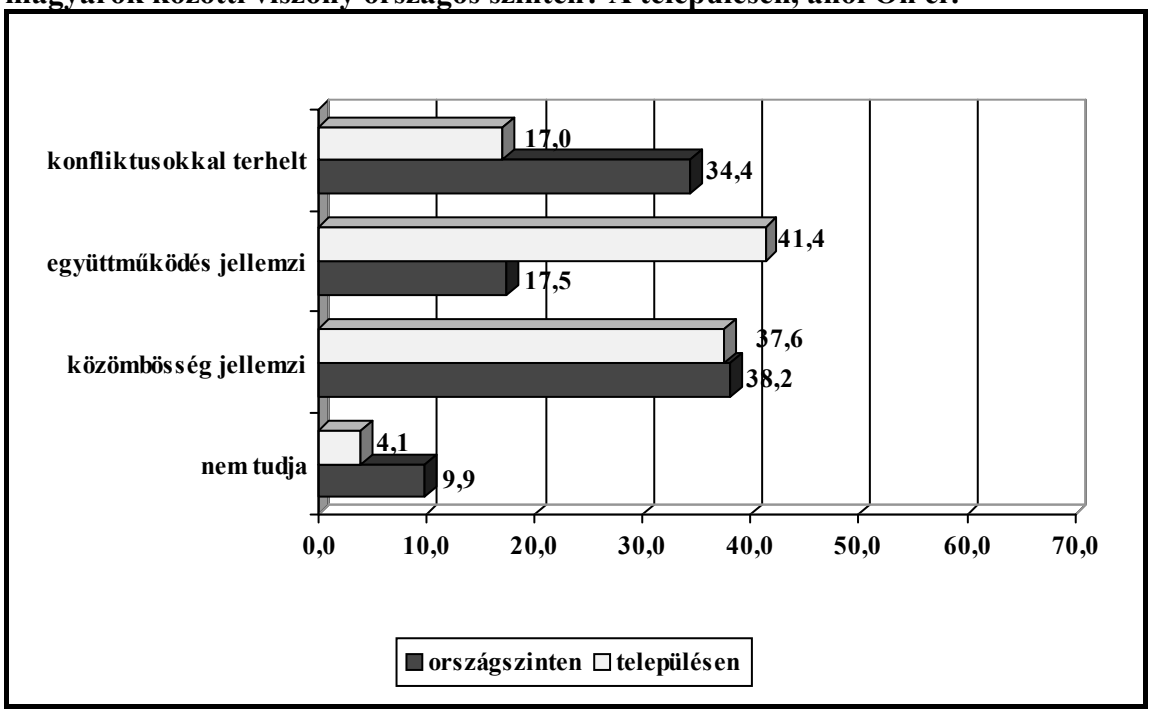

3.26. ábra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

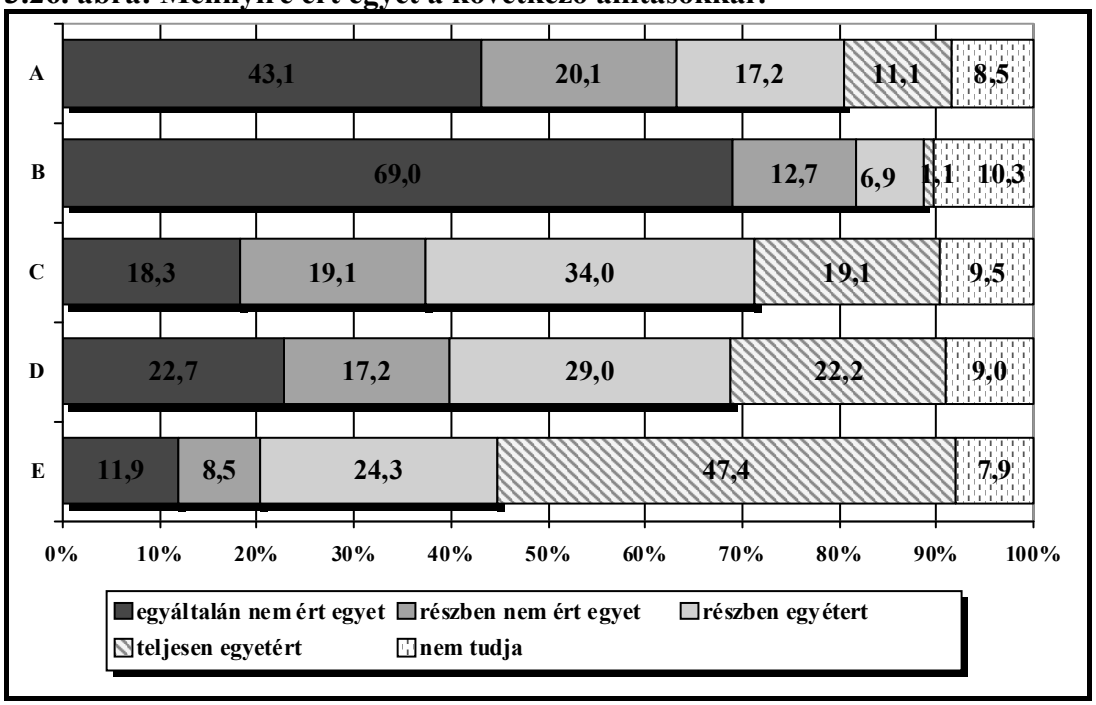

A. Sokkal szívesebben vagyok szerb állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.
B. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének, mint a szerbek
C. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének, mint a vajdasági magyarok.
D. Az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el.
E. Van néhány dolog Szerbiában, ami miatt szégyenkeznem kell, hogy ennek az országnak az állampolgára vagyok

4. **Nyelvhasználat**

Megvizsgáltuk a vajdasági magyarság nyelvhasználati szokásait, nyelvismeretét. Az 1–6 értékskálán a 6-os jelentette az anyanyelvszinti nyelvtudást. A válaszoló magyar anyanyelvű népesség 5,9-es, majdnem maximális magyar anyanyelv-ismereti szintjéhez képest, a szerb nyelv ismeretében az átlagjegy 4,3. Az angolt és a németet már csak 1,7 értéket kapott.

A nyelvtanulás igénye viszonylag magas, a válaszadók 11,3 százalék gördülékenyebben, 52,7 százaléka pedig nagyon jól szeretné beszélni a szerbet. Minden negyedik válaszadó azonban, még ha minden lehetősége meglenne, még akkor sem tanulna meg szerbül. Még többen szeretnének nagyon jól beszélni angolul (54,9 százalék), vagy legalább gördülékenyen 15,9 százalék. Angolul mindössze 17 százalék nem szeretne tanulni. Más idegen nyelvek közül még a német iránt van érdeklődés (16,6+37,8 százalék), de 31,4 százalékuk ezt elutasítja.

Gyermekkorában a válaszadók 91 százaléka csak magyarul beszélt otthon a szüleivel, 4 százalékuk pedig inkább magyarul, elenyésző arányban, 3 százalék inkább és 1 százalék pedig csak szerbül beszélt (4.3. ábra). A családban jelenleg a gyerekeikkel, illetve a házastárssal a válaszadók 79–81 százaléka csak magyarul beszél, 1–2 százalék csak szerbül és inkább szerbül beszél. A megkérdezettek több mint 10 százaléka nem válaszolt e kérdésre, mivel nem vonatkozott rá (egyedül él, nincs gyereke stb.).

A nyelvhasználati területek azt mutatják, hogy a magánélet területén a válaszadók több mint a fele többnyire a magyart használja, míg a közéletben mindkét nyelvet, illetve hivatalos helyen a szerbet. A válaszolók többsége barátokkal, szomszédokkal, tévénézéskor, újságolvasáskor többnyire a magyar nyelvet használja (50–62 százalék között), mintegy 35–41 százalékban mindkét nyelvet, és azok, akik csak a szerb nyelvet használják, esetleg újságot olvasnak az állam nyelvén (7,4 százalék). A közélet egyéb területein, munkahelyen, bevásárláskor és orvosnál mintegy 42–48 százalékuk mindkét nyelvet, a magyar nyelvet 17–39 százalékuk használja. Viszonylag magas az aránya a hivatalokban (40,4 százalék) és az orvosnál (30,2 százalék) többnyire csak a szerb nyelvet használóknak (4.5. ábra). Legkevesebben (a tömbben élők) a hivatalokban használják a magyar nyelvet (17,6 százalék), miközben 40,4 százalékuk többnyire a szerb nyelvet, 42 százalékuk mindkét nyelvet használja.

4.1. ábra: Mennyire ismeri/beszéli Ön az alábbi nyelveket? (1 – nem érti és nem is beszéli, … 5 – jól, 6 – anyanyelve)

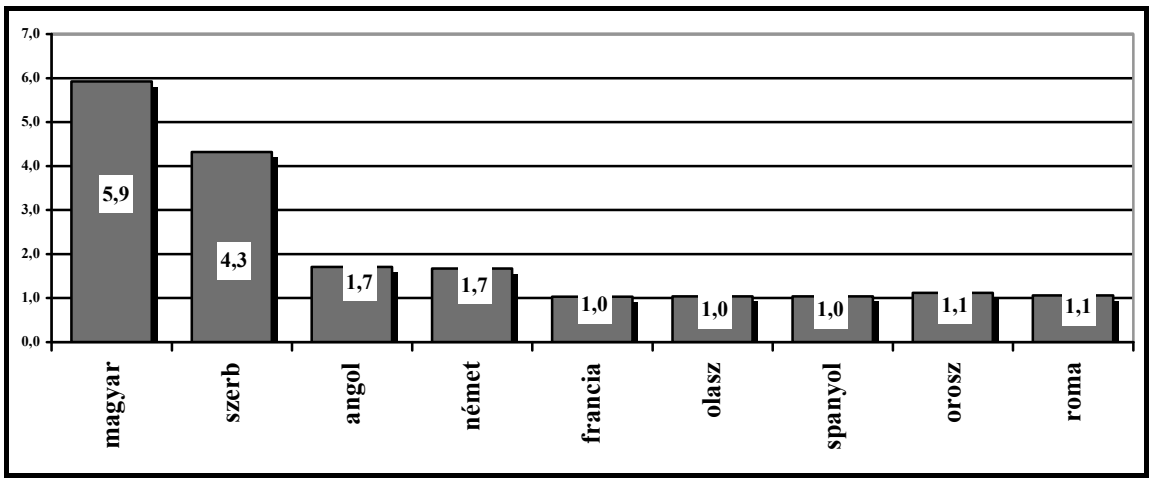

4.2. ábra: Ha minden lehetősége (pl. pénze, képessége, ideje, alkalma stb.) adott lenne, az alábbi nyelvek közül melyiket milyen szinten szeretné beszélni?

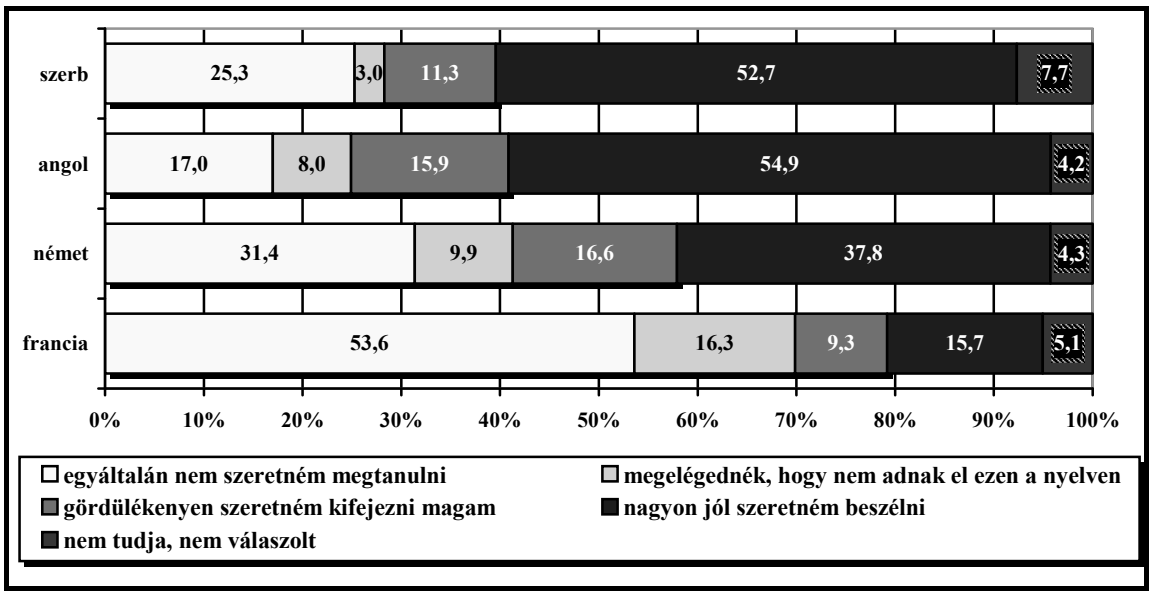

4.3. ábra: Gyermekkorában milyen nyelven beszéltek otthon a szüleivel?

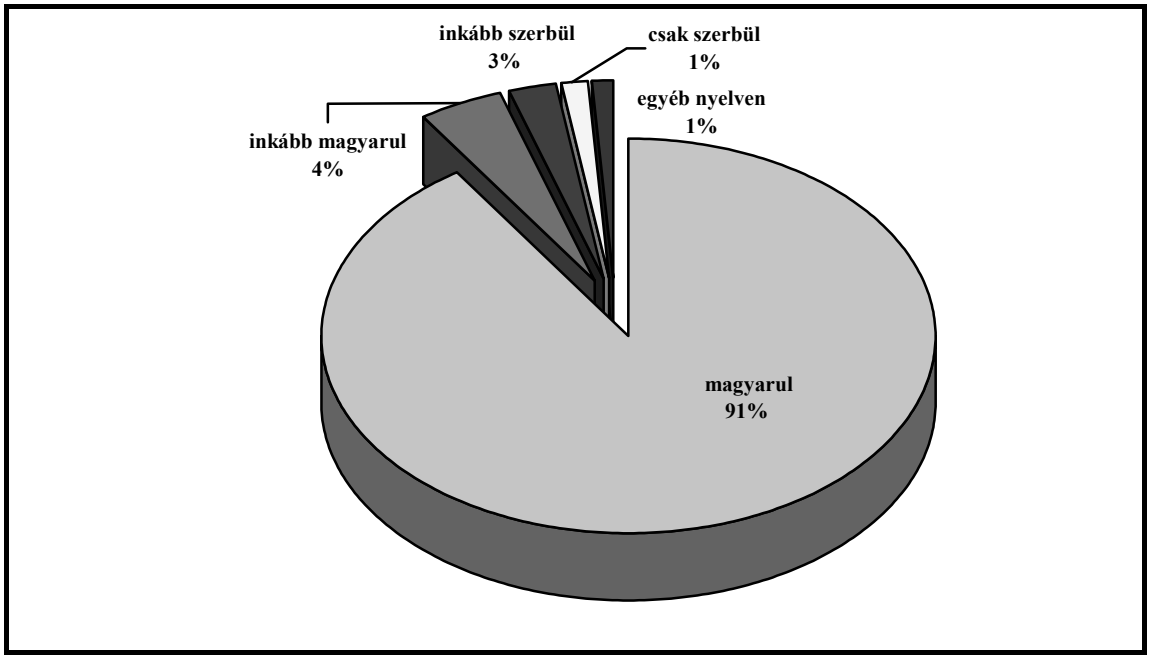

4.4. ábra: Milyen nyelven beszélnek *most* a családjukban?

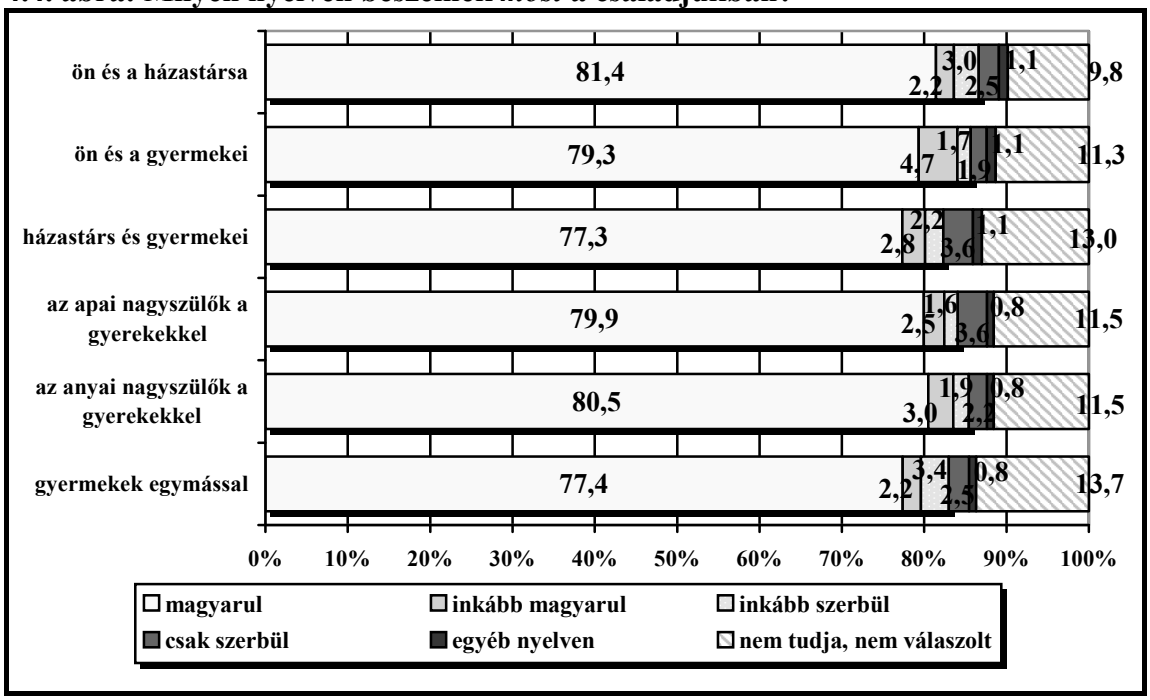

4.5. ábra: Milyen nyelvet használ Ön az alábbi esetekben?

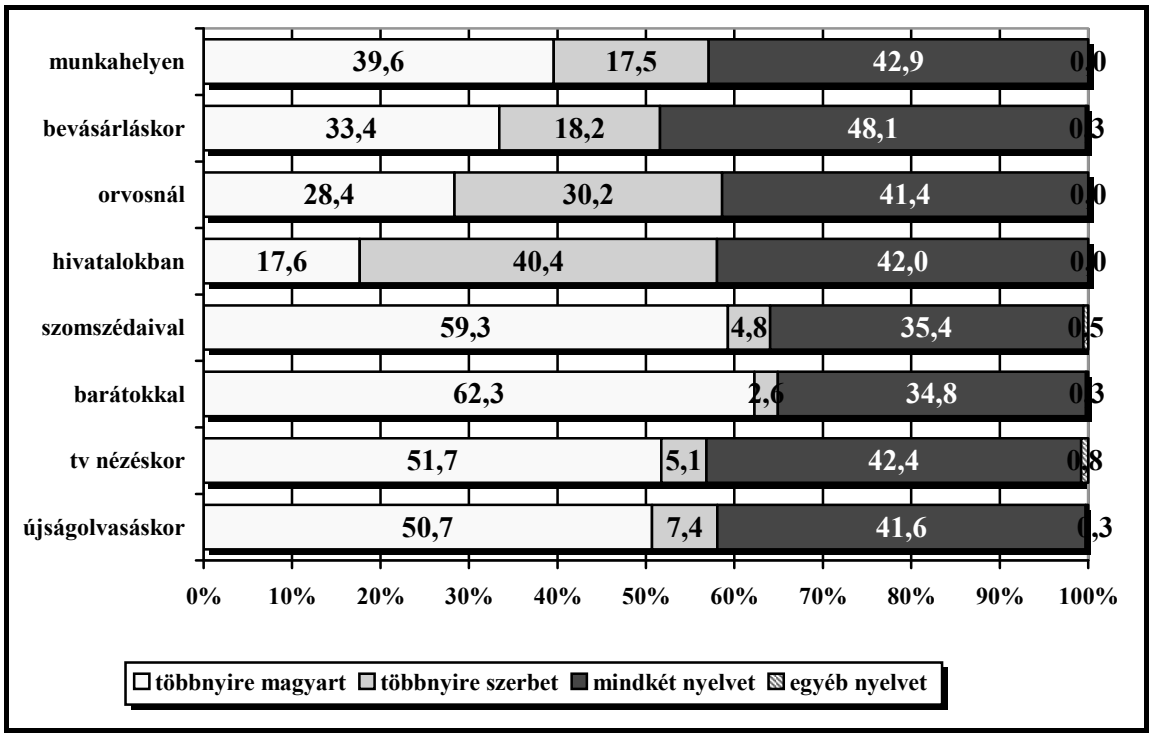

5. Vallásosság, értékrend

Az ötös értékskálán (1 – nem fontos, 5 – nagyon fontos) a vajdasági magyarok különböző dolgok/fogalmak közül választhattak. A válaszadók nem értékeltek minden felkínált kategóriát (a 380-as mintából a válaszadók 358–378 között mozogtak), de legtöbben a következő dolgokat értékelték, persze különböző fontosságot jelölő osztályzással: pénz, család, vallás, munka, erkölcs. A legmagasabb átlagjegy a 2,8 volt, a legalacsonyabb 1,3. A mintában érezhetően felfedezhető a vállalkozói hajlam, a nemmateriális értékek megbecsülése. A létfenntartás áll a központban nem pedig a béke, család, szerelem, vagy a barátság.

A véleményezés összesített átlagjegyei így alakulnak: a 2,8 átlagjeggyel szerepel a vajdaságiaknál a közösségi élet fontossága, majd következnek a lét következő problémái: hogy mindig megszerezhesse, amit akar és a változatos élet. A vallásos 2,4 átlagjeggyel viszonylag magasan szerepel, de a vezetésre és döntésre való jog is azonnal ezt az értéket követi. A szépség világa és az Istenben való hit még a 2-es érték felett van, a többire a válaszadók ennél kevesebbet adtak. 2-est kaptak még a következő dolgok: fontos, a siker, a szakmai érvényesülés, hogy mindig elérje céljait, hogy segíthessen másokon, hogy tiszteletben tartsa mások véleményét, a mértékletesség.

A templomba járási szokások megfelelnek a korábbi kutatási eredményeknek: a vajdasági magyarok fele évente jár misére: 35,5 százaléka főleg Karácsonykor és Húsvétkor megy el a templomba, de ha ehhez hozzáadjuk azokat, akik évente egyszer, vagy még ritkábban járnak templomba (20 százalék), akkor ez a válaszadók többsége. Mindössze 3,5 százalék jár hetente többször, 14,7 százalék hetente, vagy 13,6 százalék havonta rendszeresen templomba. A válaszadók majdnem 10 százaléka soha se megy el

a templomi misére. A vallási szertartást azonban a vajdasági magyarok – inkább hagyományból vagy nemzeti szokásként – fontosnak tartják: elhalálozáskor (91,3 százalék), vagy házasságkötéskor (majdnem 89 százalék), sőt születéskor/keresztelés (88,7 százalék).

A vallási önbesoroláskor a vajdaságiak 63,7 százaléka azt nyilatkozta, hogy vallásos ember a maga módján. Mindössze 30 százalék vallásos az egyházi szertartás szerint. Viszonylag kevés azoknak a száma, akik ateistának vallják magukat, ami kitűnik a következő kérdésből is: az Isten a vajdaságiak életében 7-es fontosságú értéket kapott a tízes értékskálán. Az Isten fontossága a korral nő, de a fiatal és az idős generáció között a megjelölt átlagérték különbsége mindössze 1,3. Az Istenhez való ragaszkodás a fiatalok számára 6,2 átlagjegyet kapott, míg a korosabbaknál már 35 év felett ez az érték hetes felett van. Az imádkozási szokások megegyeznek a vallási magatartásokkal: a vallásosok mindennap imádkoznak (26,1 százalék), a többiek ritkábban, főleg templomba járáskor.

5.1. ábra: Kérem, értékelje, mennyire fontosak az Ön életében az alábbiakban felsorolt dolgok!

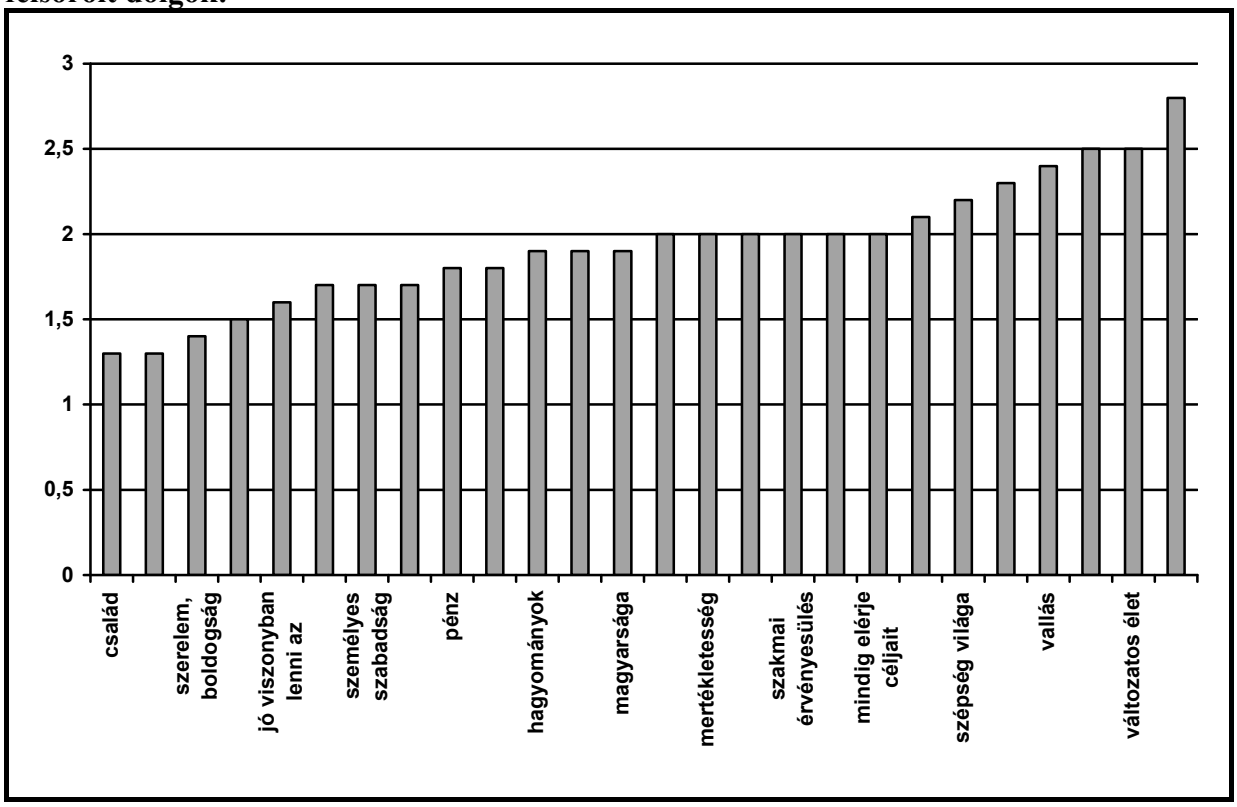

5.2. ábra: Melyik egyházhoz tartozik? (becslés)

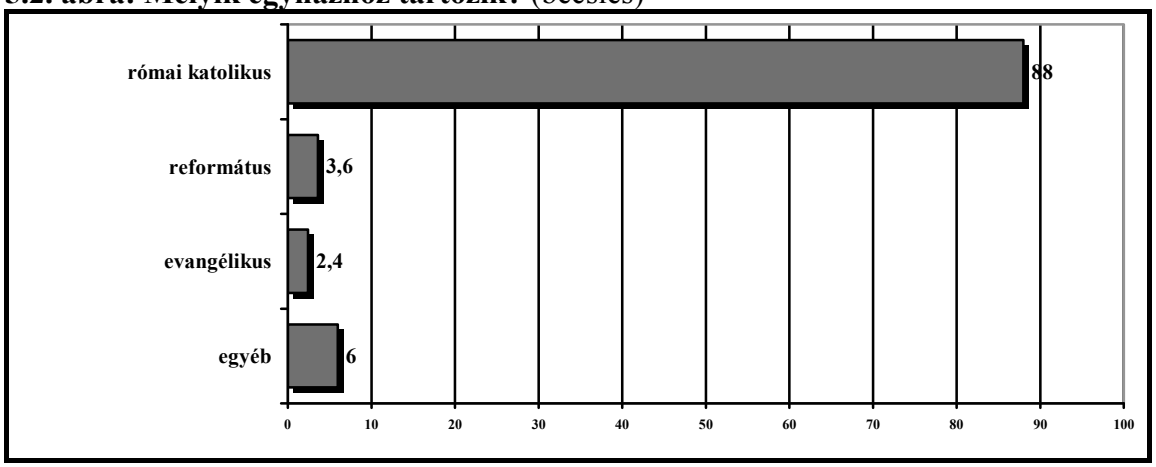

5.3. ábra: Milyen gyakran jár templomba?

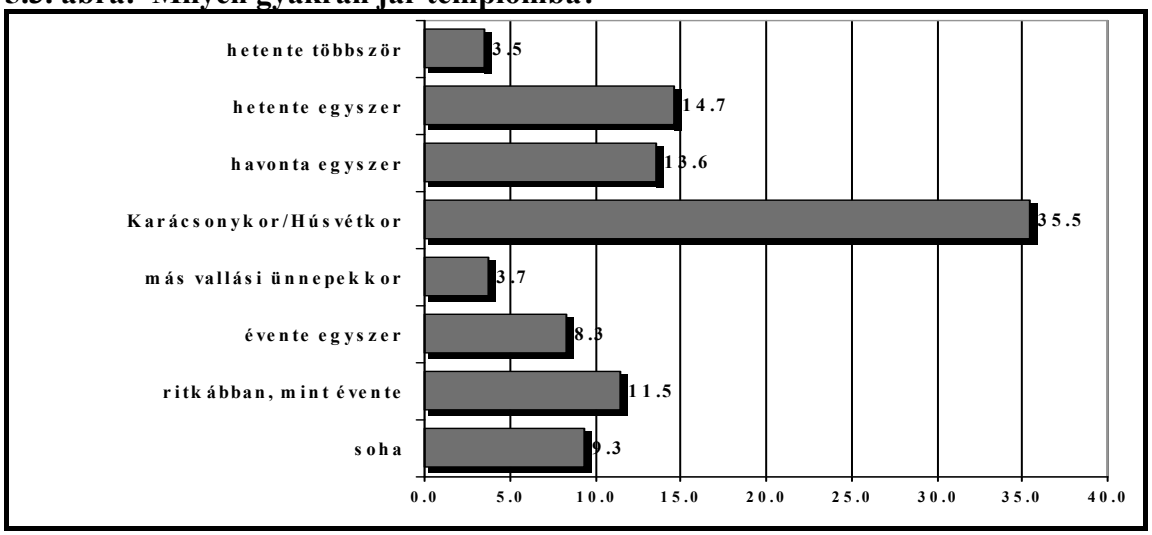

5.4. ábra: Fontos-e, hogy vallási szertartásra is sor kerüljön? (igen válaszok, százalékban)

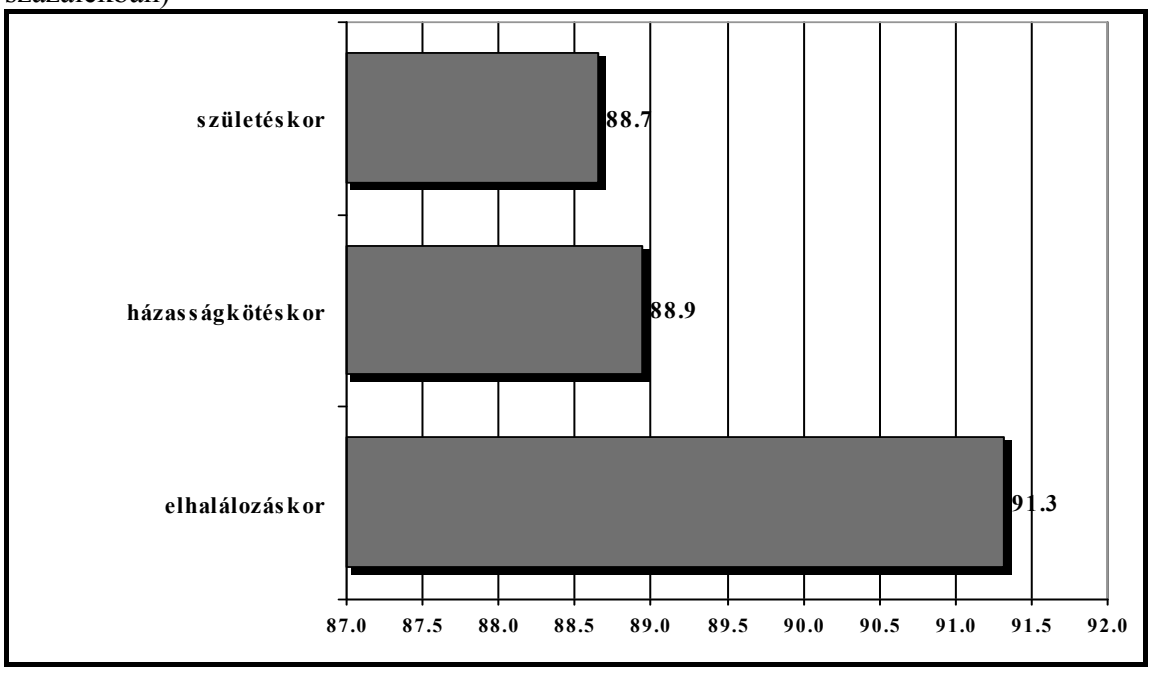

5.5. ábra: Minek tartja magát?

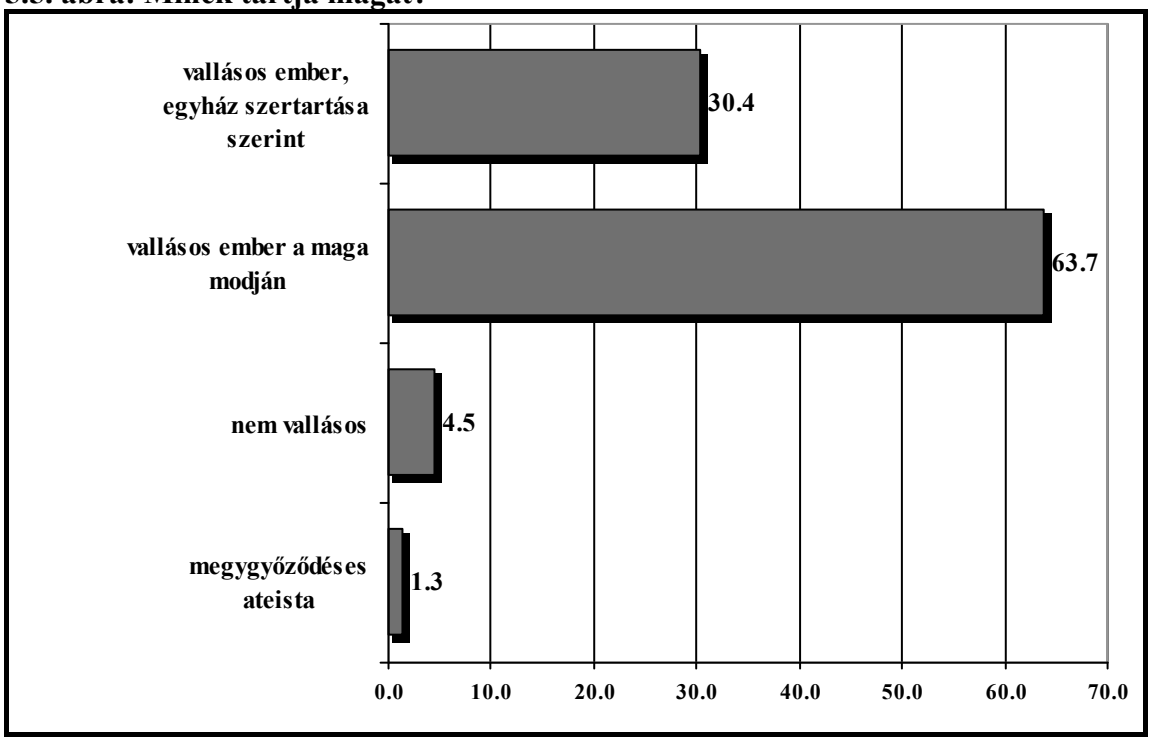

5.6. ábra: Mennyire fontos Isten az Ön életében?

Átlagok korcsoportok szerint (1. egyáltalán nem fontos … 10. nagyon fontos)

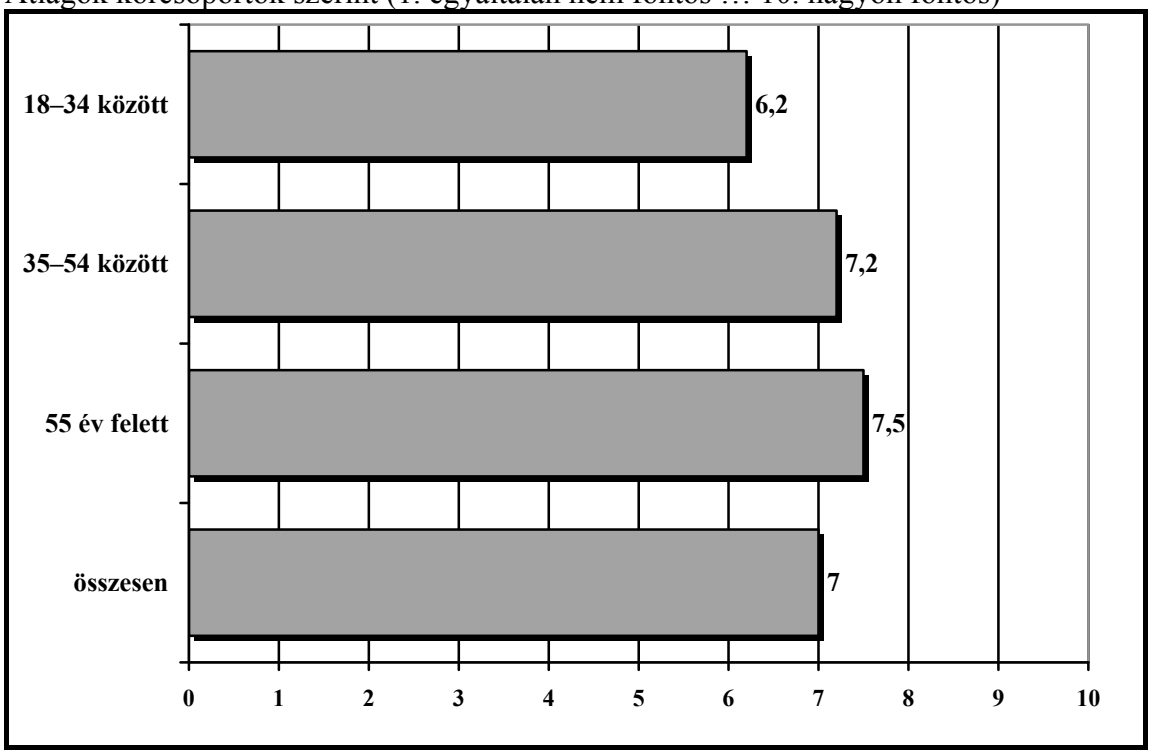

5.7. ábra: Milyen gyakran szokott imádkozni?

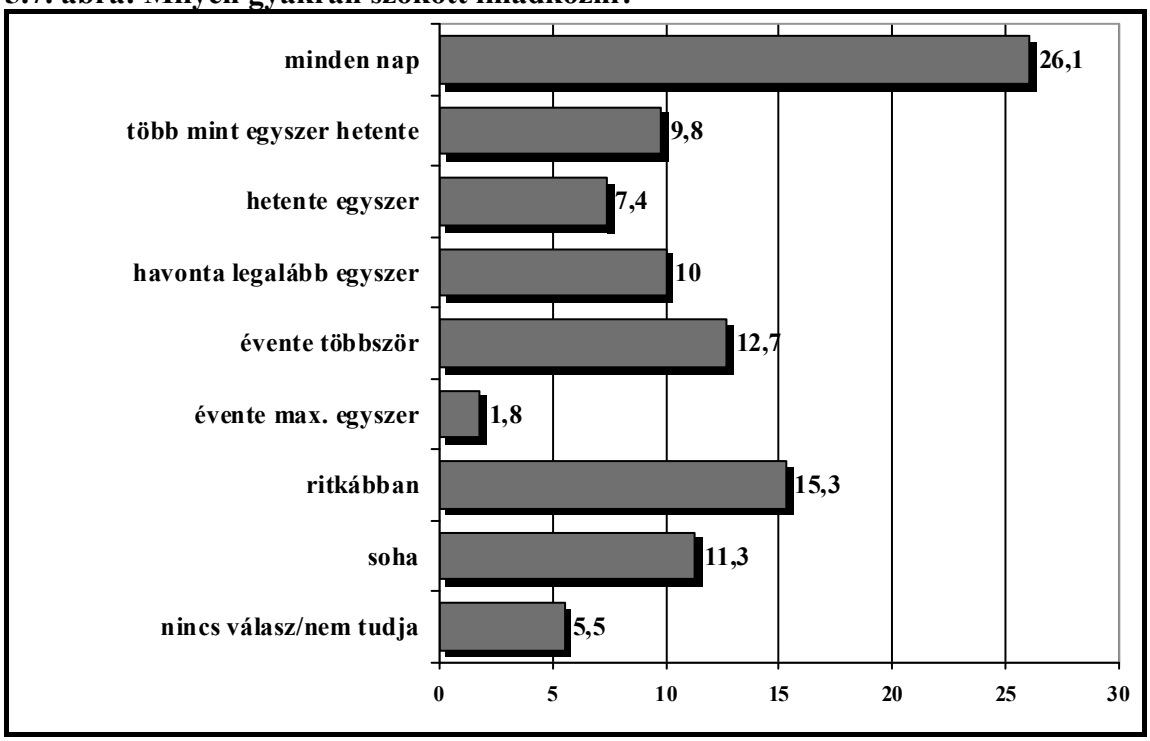

6. Oktatás, képzés

A szerbiai/vajdasági népesség iskolai végzettség szerint kilenc válaszlehetőséget kapott: 1 – általános iskola, 2 – szakiskola, 3 – szakközépiskola, 4 – gimnázium, 5 – technikum, 6 –főiskola, 7 – egyetem, 8 – magiszteri, 9 – PhD, egyéb posztgraduális képzés. A válaszadók közül 7 százalék jelenleg is tanul, a többi befejezte a tanulmányait (6.1. ábra). A tanulmányaikat befejezettek között (N=328) legtöbben az alapiskolát, vagyis általános iskolát végezték el: 33,3 százalék. Minden negyedik szakközépiskolát (érettségivel záruló) végzett, majd 17,6 hároméves szakiskolát. Egyetemet 7,8 százalékuk, főiskolát pedig 6,7 százalék végzett. Ez az arány a mintában jobb, mint az összes vajdasági magyar lakos iskolavégzettségi adatban. Jóval kevesebb a gimnáziumot (4,3 százalék) és egyebet végzettek száma (6.2. ábra).

Az általános iskolát végzettek körében a nők, a szakiskolát és egyetemet végzettek körében pedig a férfiak vannak többségben (6.3. ábra). Falun legtöbben általános iskolát végeztek. A magasabb iskolai szinteken (főiskola, egyetem és posztgraduális képzés) a városban lakók egyértelműen felülreprezentáltak, az érettségizettek aránya a középkorú városlakók körében a legmagasabb (6.4–5. ábra). A kor szerinti eltérések a közép- majd a felsőoktatási intézmények fokozatos tömegesedésével és az iskolai életszakasz meghosszabbodásával hozhatók összefüggésbe.

Tannyelv szerint az általános iskolát több mint 90 százalékuk magyarul fejezte be, a szakiskolát 65,9 százalék, a gimnáziumot pedig 75,6 százalék fejezte magyarul. A felsőoktatásban már csak 44,7 százalékuk tanulhatott magyarul (6.6. ábra). Szakok

szerint vezetnek a pedagógusok, majd a műszaki és a közgazdász végzettség következik. Vélhetően azok a szakok dominálnak, amelyeket magyarul, vagy részben magyarul lehet hallgatni Vajdaságban (6.7. ábra). A felnőttképzési programok nem populárisak a vajdaságiak körében, hiszen a megkérdezettek tíz százaléka se vett részt ilyenen az elmúlt két évben (6.8. ábra).

6.1. ábra: A szerbiai magyarok iskolázottsága (N=328)
a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

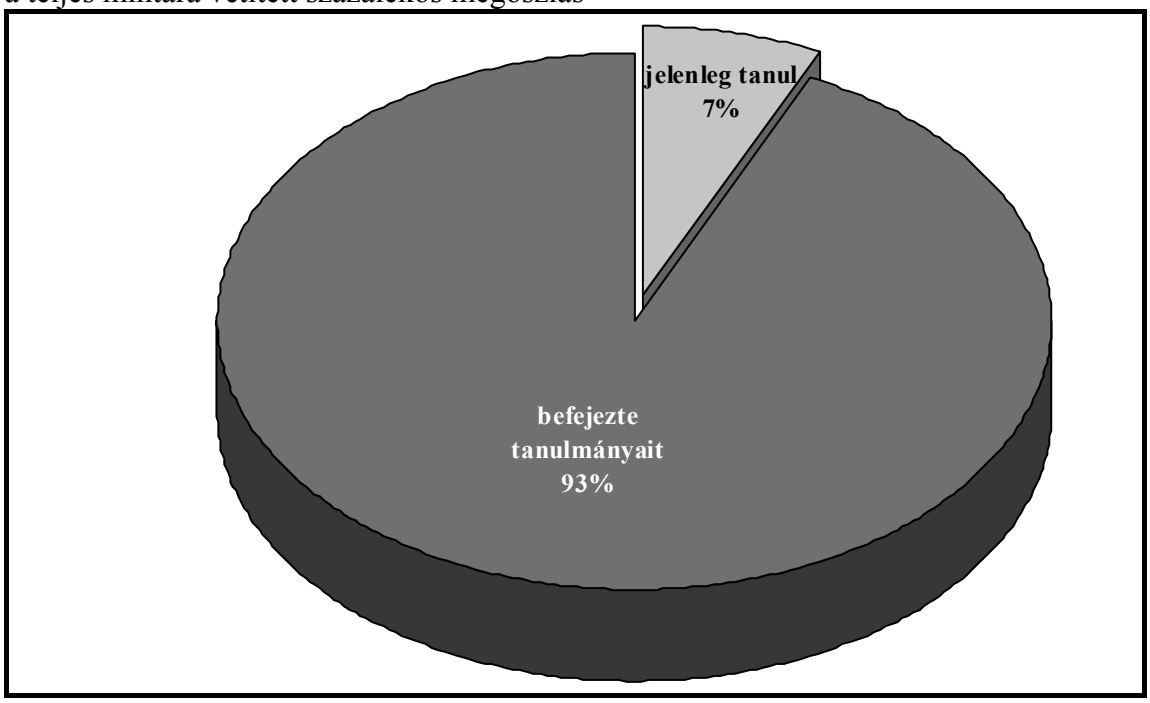

6.2. ábra: A tanulmányaikat befejezett vajdasági magyarok legnagyobb iskolai végzettség szerinti megoszlása (N=328)

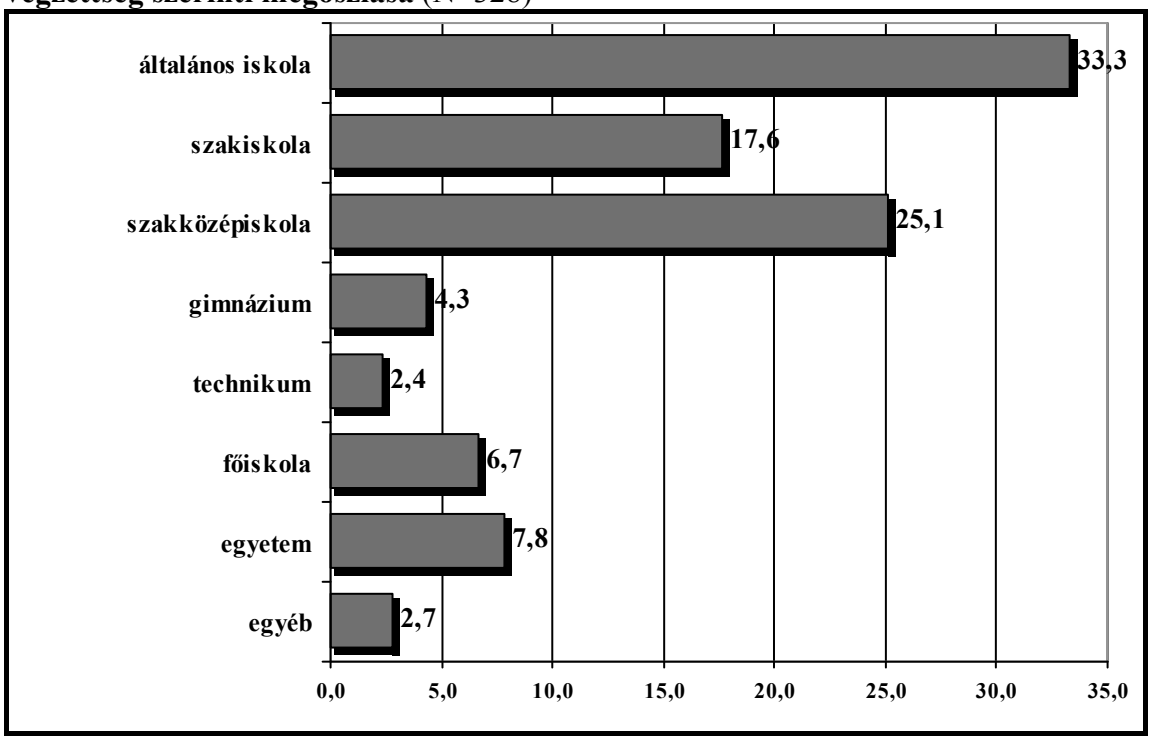

6.3. ábra: Iskolázottság és nemek szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

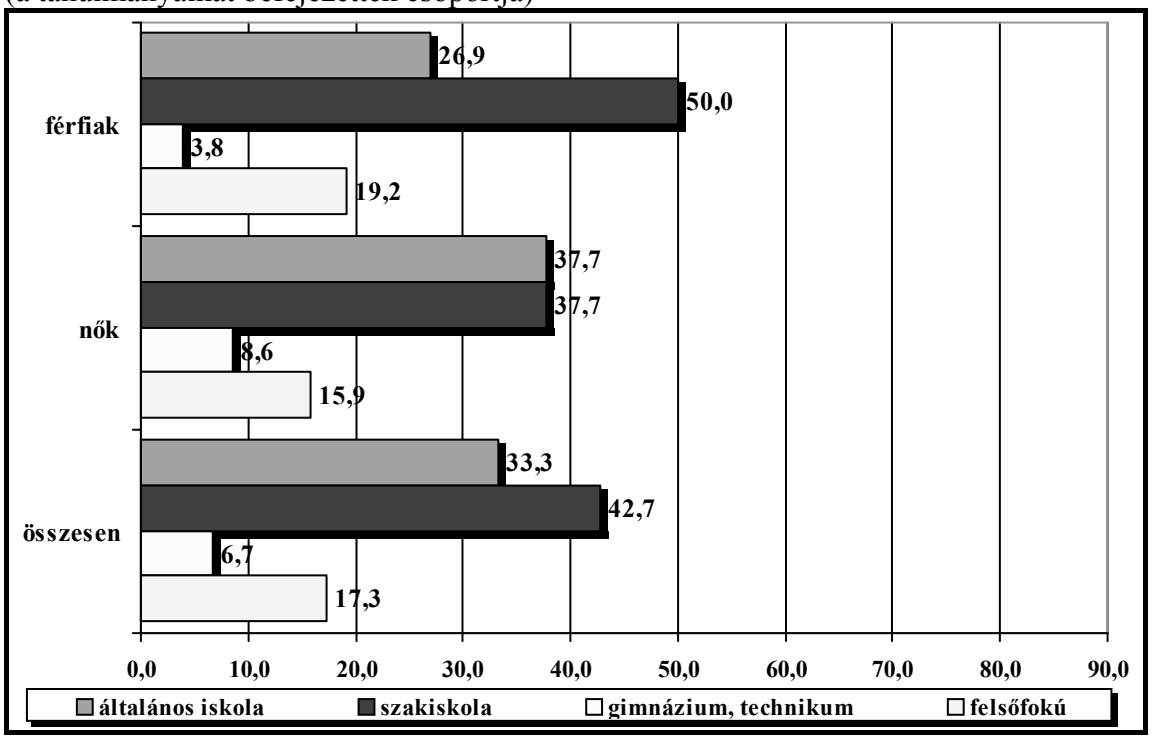

6.4. ábra: Iskolázottság és lakhely szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

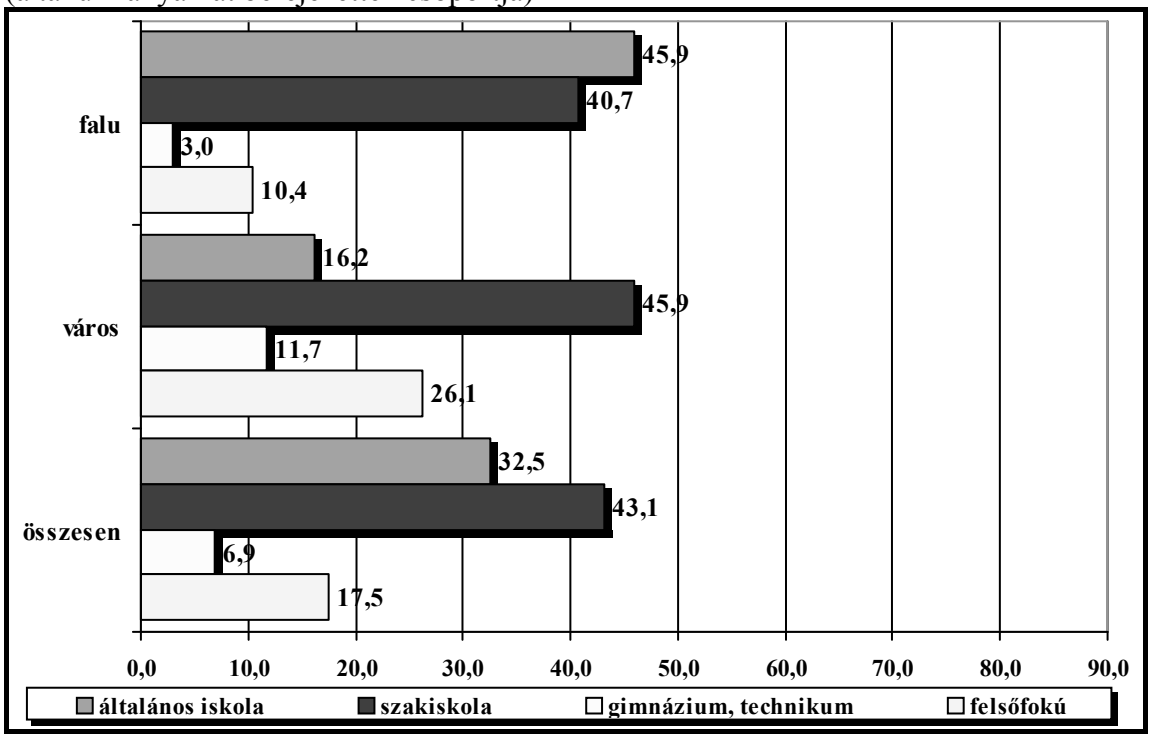

6.4. ábra: Iskolázottság és kor szerinti különbségek –
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

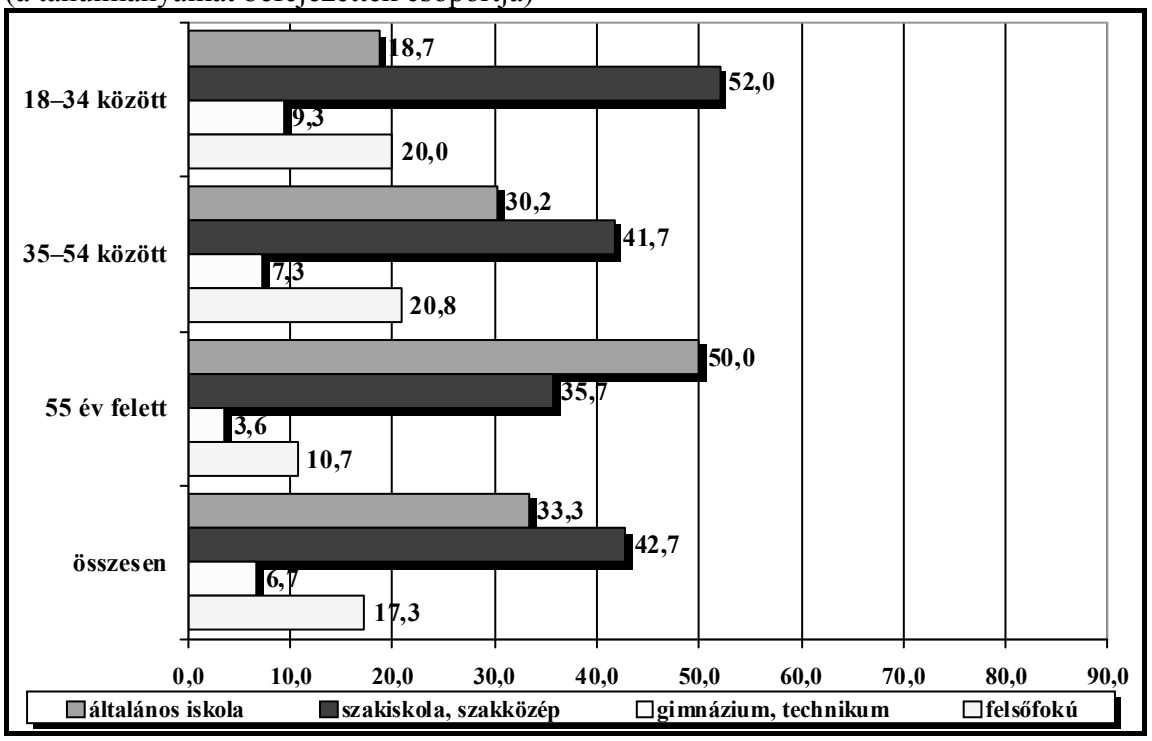

6.5. ábra: Milyen nyelven végezte az iskolát? (a legmagasabb iskolai szinten)

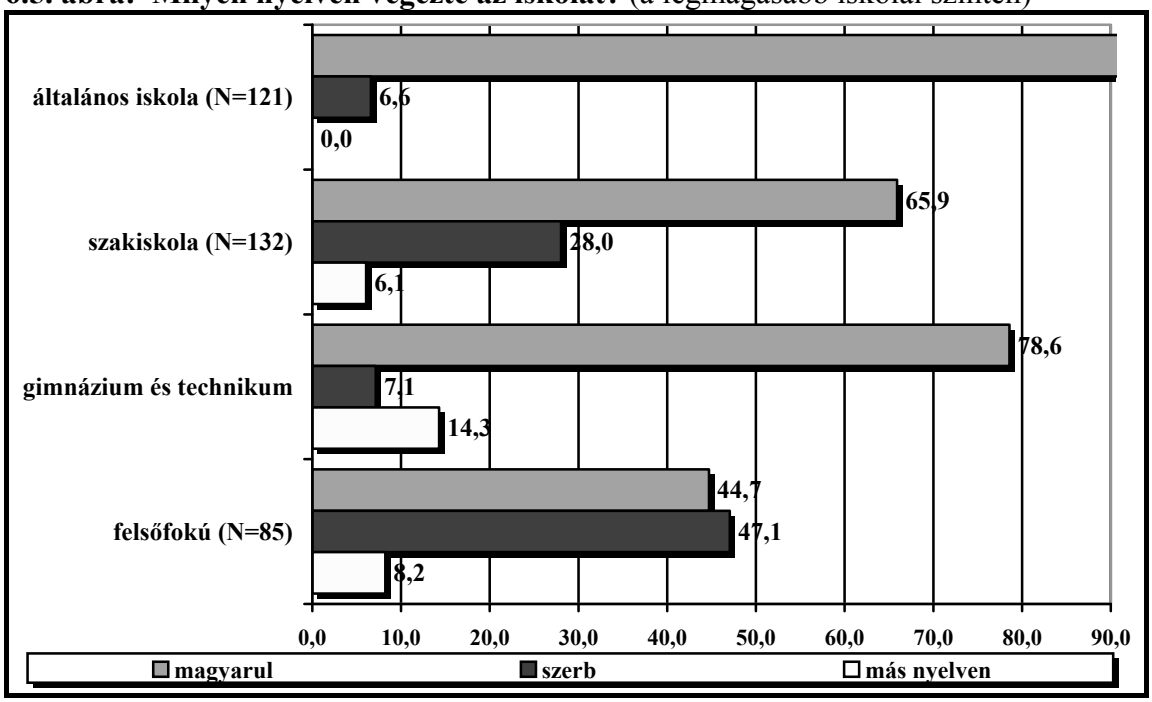

6.6.ábra: A felsőfokú végzettségűek tanulmányágak szerinti megoszlása
(százalékban, N=43)

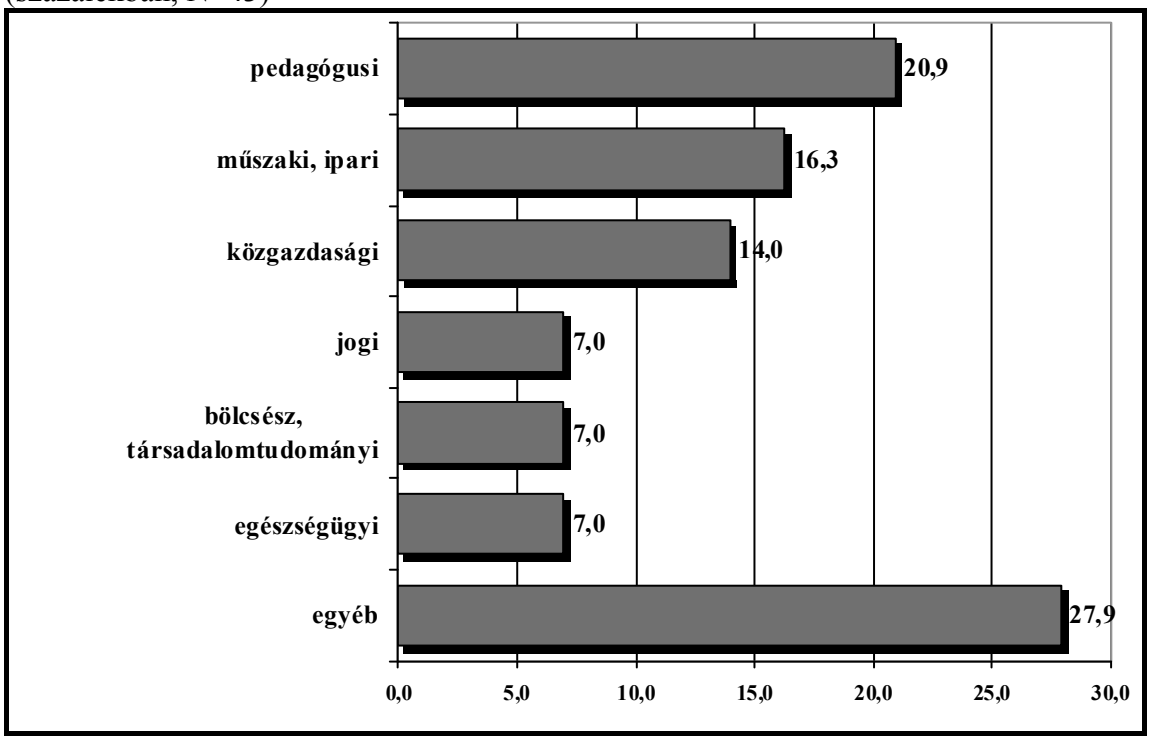

6.8. ábra: Az elmúlt 2 évben részt vett-e Ön valamilyen felnőttképzési/továbbképzési programban? (százalékban)

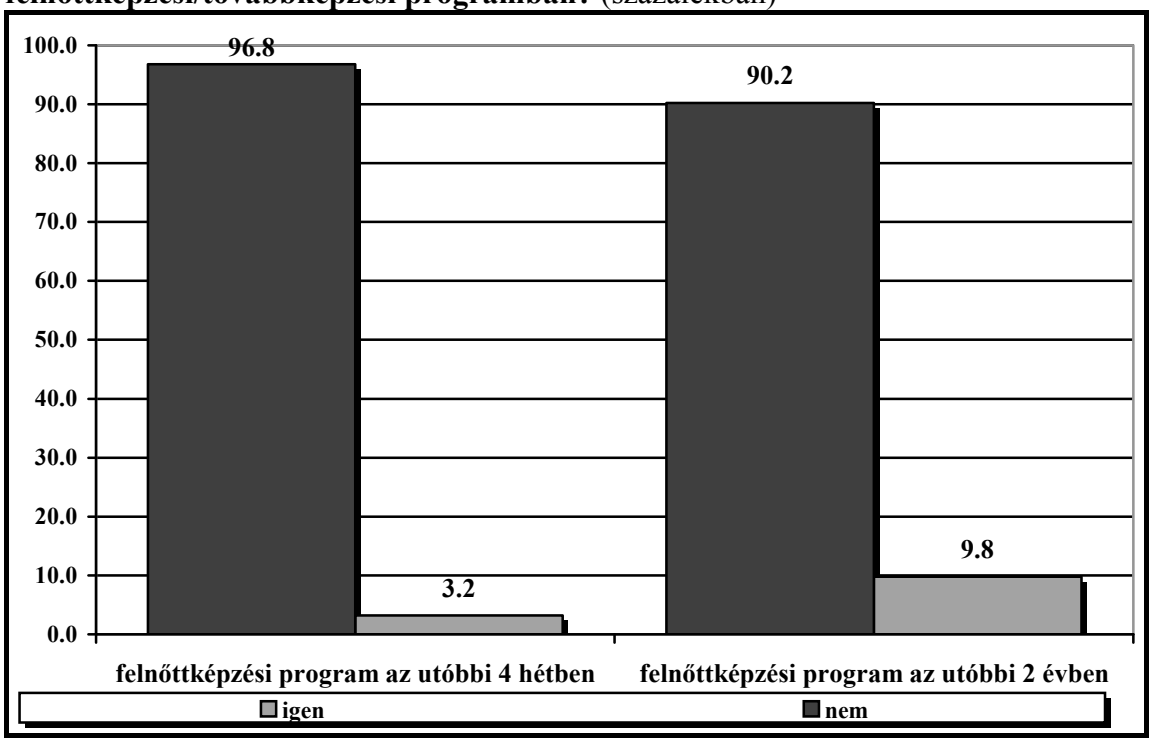

7. Médiahasználat

A vajdasági magyarok médiahasználatára tipikusan a tévénézés jellemző (97,4%). A válaszadók átlagban több mint 2 órát néznek TV-t naponta (141 perc a megkérdezést megelőző napon). A megkérdezettek több mint ¾-e rádiót is hallgat, méghozzá 211 percet egy nap, ami valószínűleg a passzív műsorhallgatást jelenti, más tevékenység közben. A rádiócsatornák közül a lokálisak a népszerűek: a Szabadkai Rádió (22,6%), az Újvidéki Rádió (11,8%), majd az anyaországiak közül a Kossuth Rádió (10% alatt). A vajdaságiak közül újságot már csak 66%-uk olvas, főleg az egyetlen napilapot, a Magyar Szót (52%), majd a Családi Kört (17,7%) és egy szerb napilapot a Blic-et (6,5%).

Viszonylag kevesen használnak számítógépet, kevesebb, mint 34%, amiből csak 26% internetezik is (53% szélessávú típussal). Otthoni internet csatlakozása a minta 74%-ának nincs, de akik szokták használni a világhálót 92%-ban otthon teszik azt. A munkahelyen a megkérdezettek 18,2%-a, az iskolában pedig 12,1%. Teleházakban és cafebarban kevesen interneteznek. A világháló használatának gyakorisága a megkérdezett vajdaságiak majdnem felénél naponta történik (49,5%), körülbelül 30%-uk hetente többször, míg 11,3% hetente internetezik. Legtöbbször elektronikus levelezés céljából (86,9%), majd információszerzés miatt (82%). Chatelés (48,5%) vagy hivatalos űrlapok letöltése (44,6%), vagy azok elküldése (30%) már ritkábban történik internettel. Rádióhallgatás (19,4%), vagy vásárlási szokások még nem alakultak ki a világhálón (17,3%).

7.1. Médiahasználat médiatípusok szerint (Igen válaszok – százalékban)

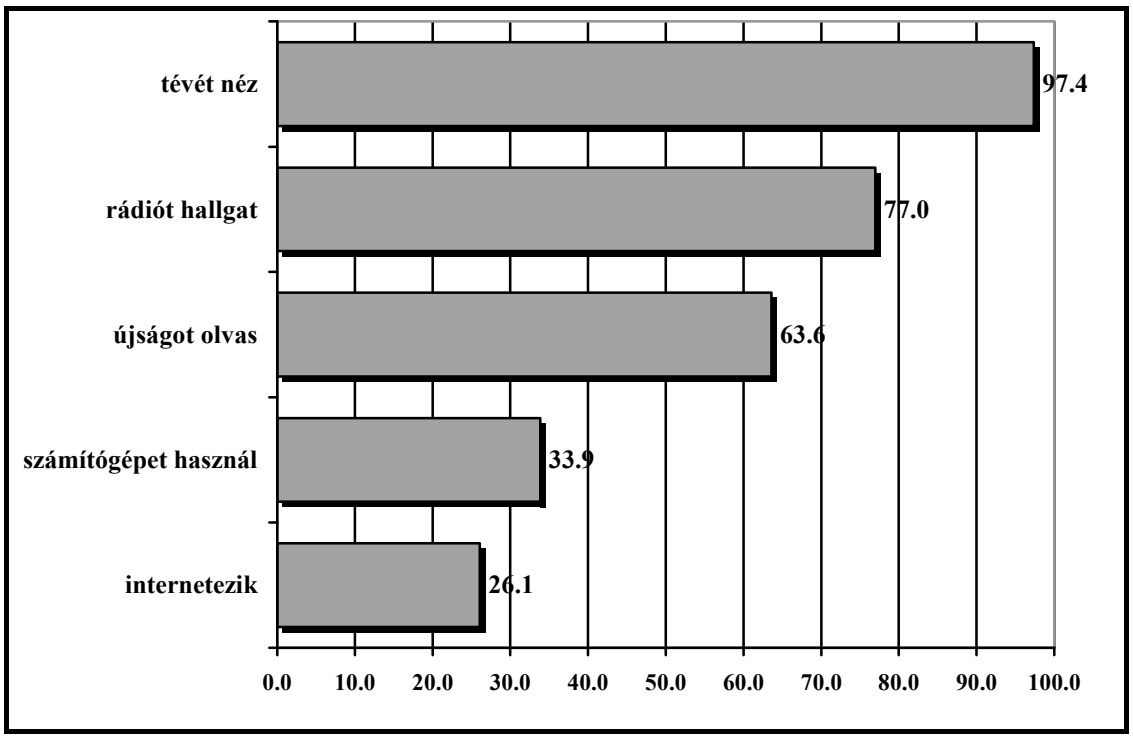

7.2. Médiahasználat gyakorisága (Tegnap mennyi időt nézett tévét, illetve hallgatott rádiót? - átlagban, perc)

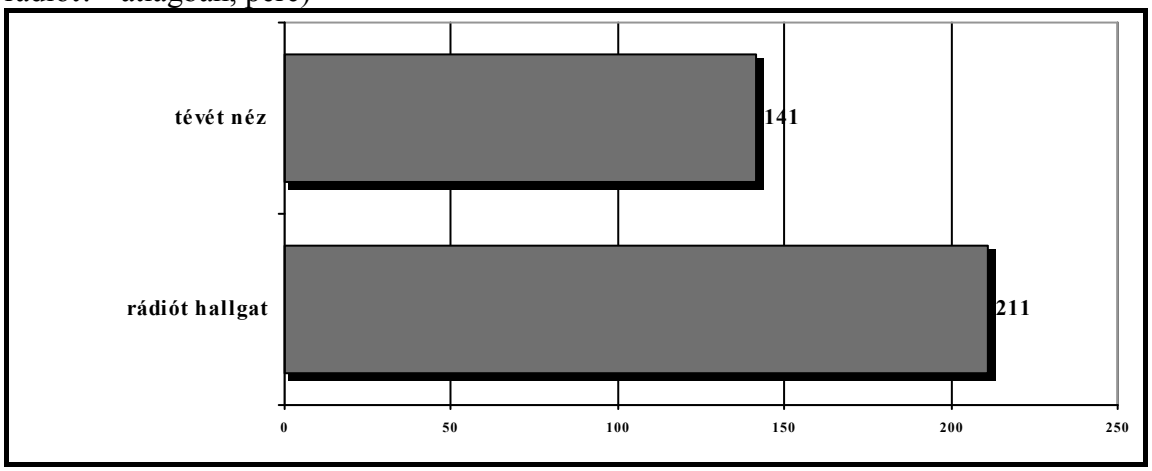

7.3. Leggyakrabban nézett TV csatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

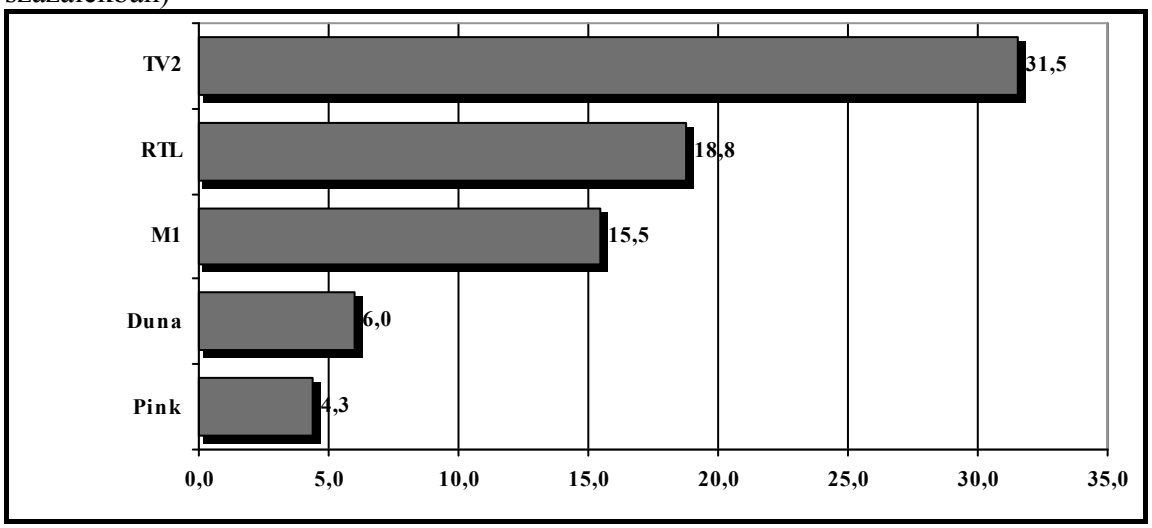

7.4. ábra: Leggyakrabban hallgatott rádiócsatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

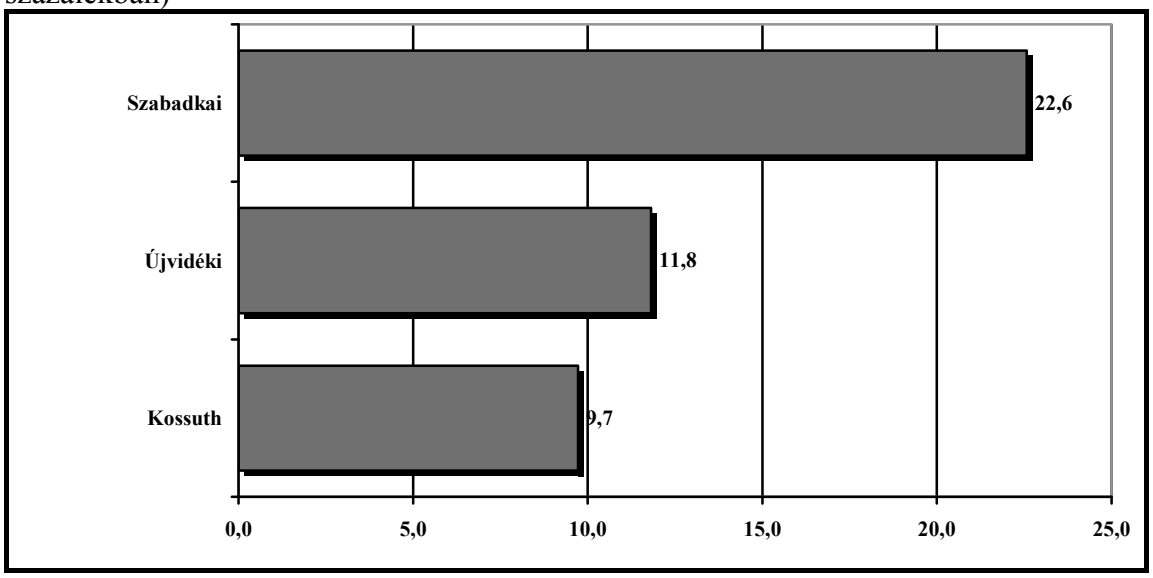

7.5. ábra:Leggyakrabban olvasott újságok (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

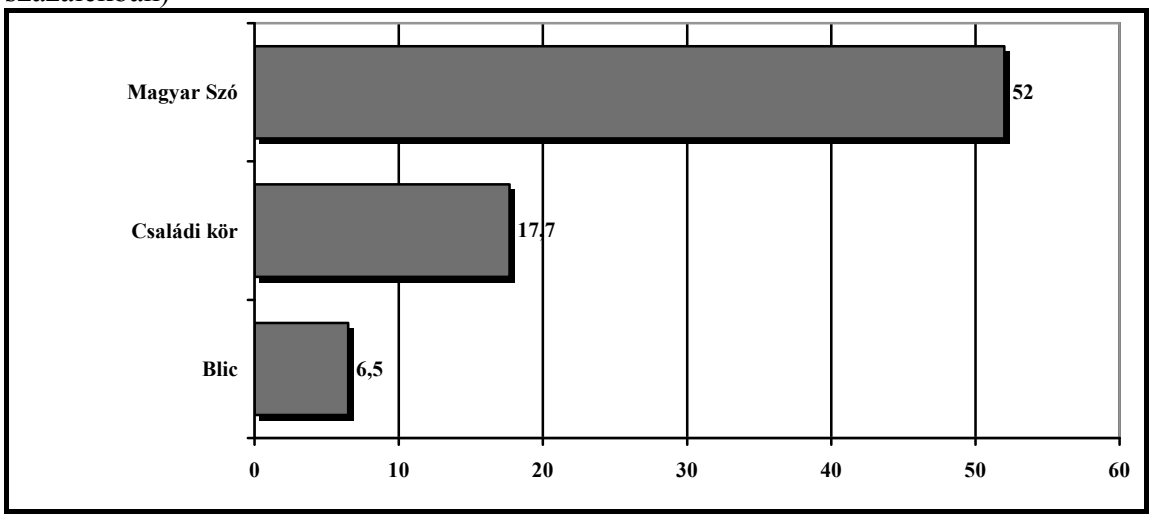

7.6. ábra:Van-e internet csatlakozása otthon?

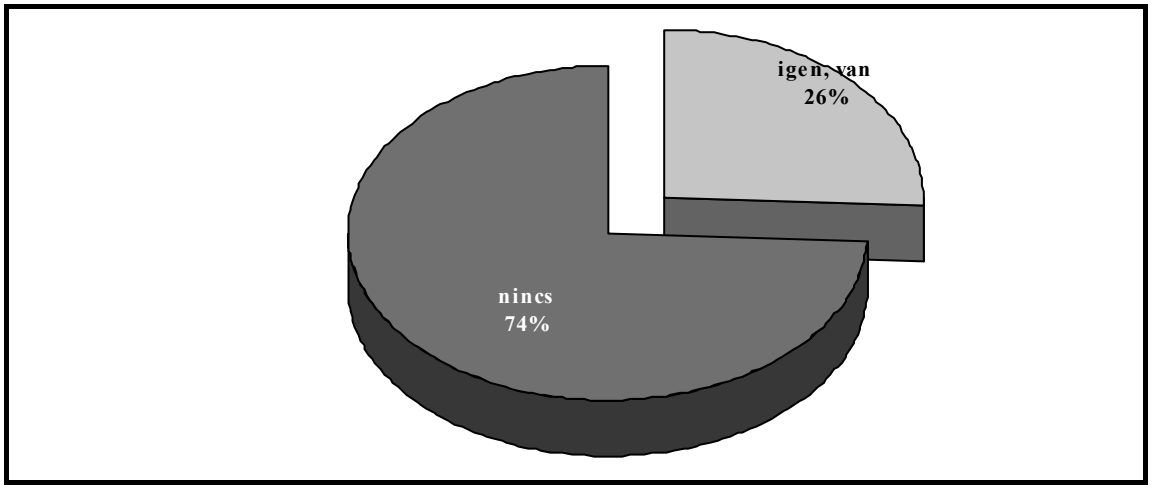

7.7. ábra: Internet-csatlakozás típusa, százalékban (N=90)

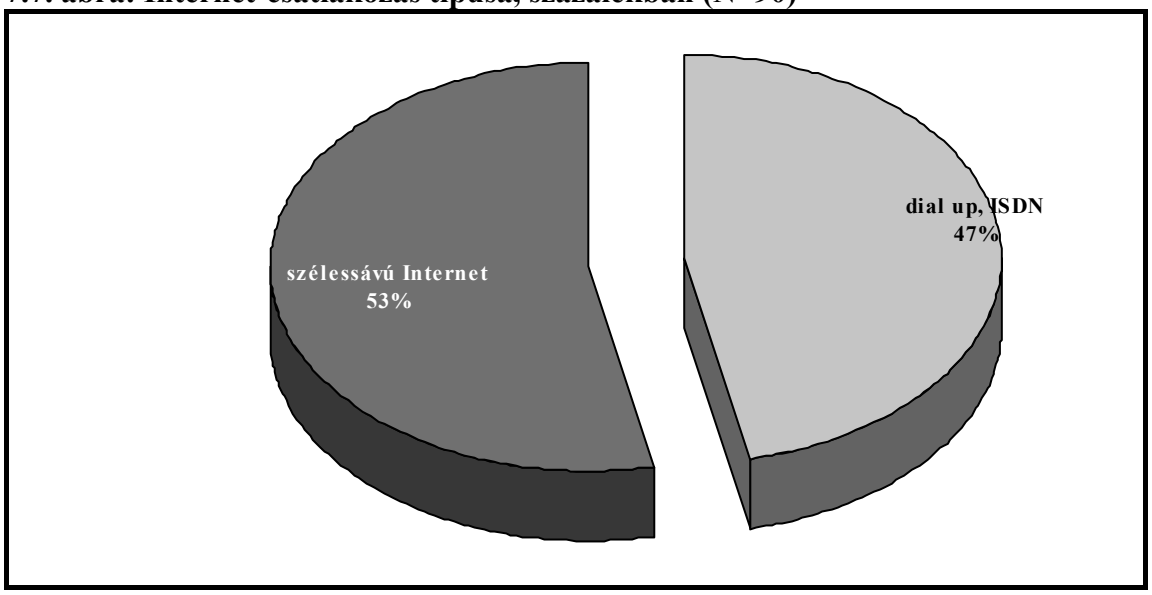

7.8. ábra: Milyen gyakran használ internetet? – százalékban (N=97)

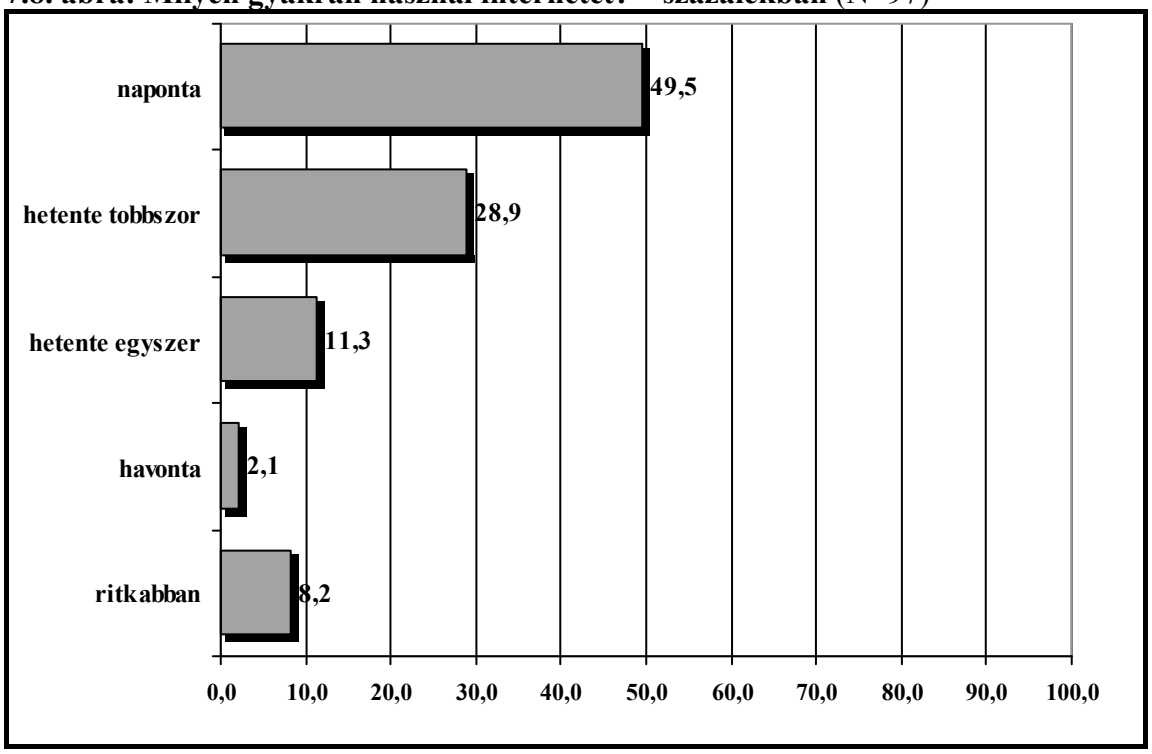

7.9. ábra: Az alábbi tevékenységekre szokta-e használni az internetet? (Igen válaszok, százalékban)

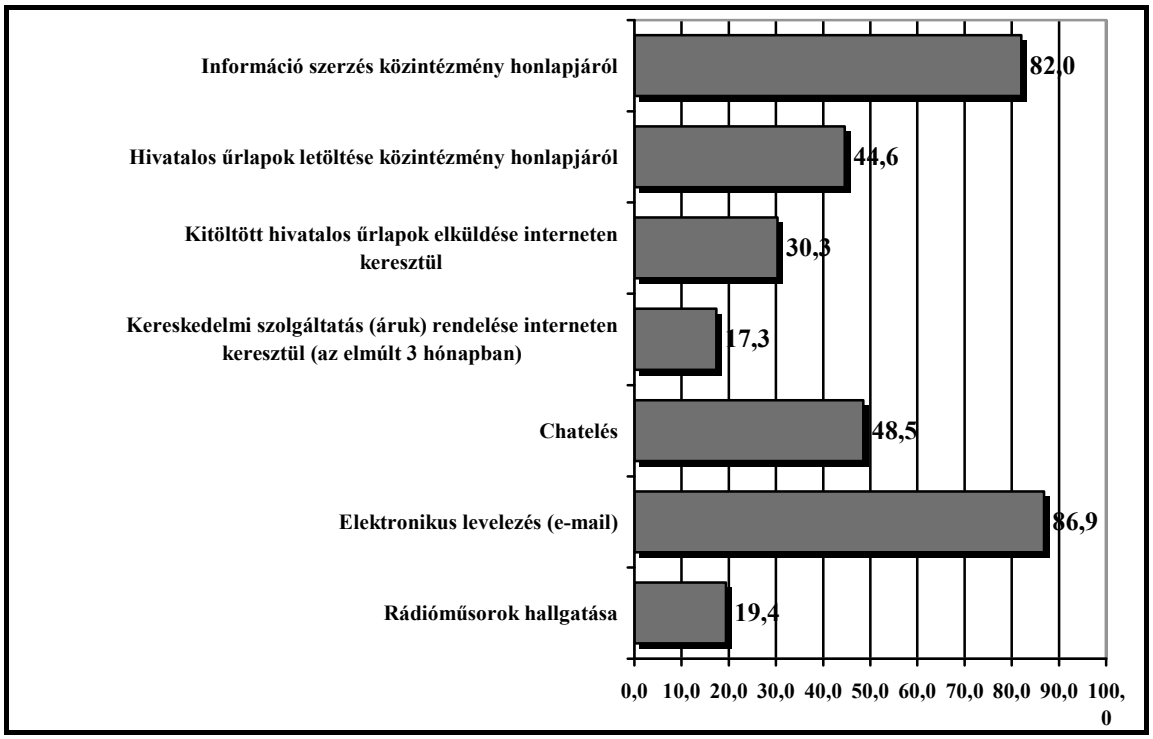

7.10. ábra: Hol szokta az internetet használni? (az érvényes válaszok százalékában)

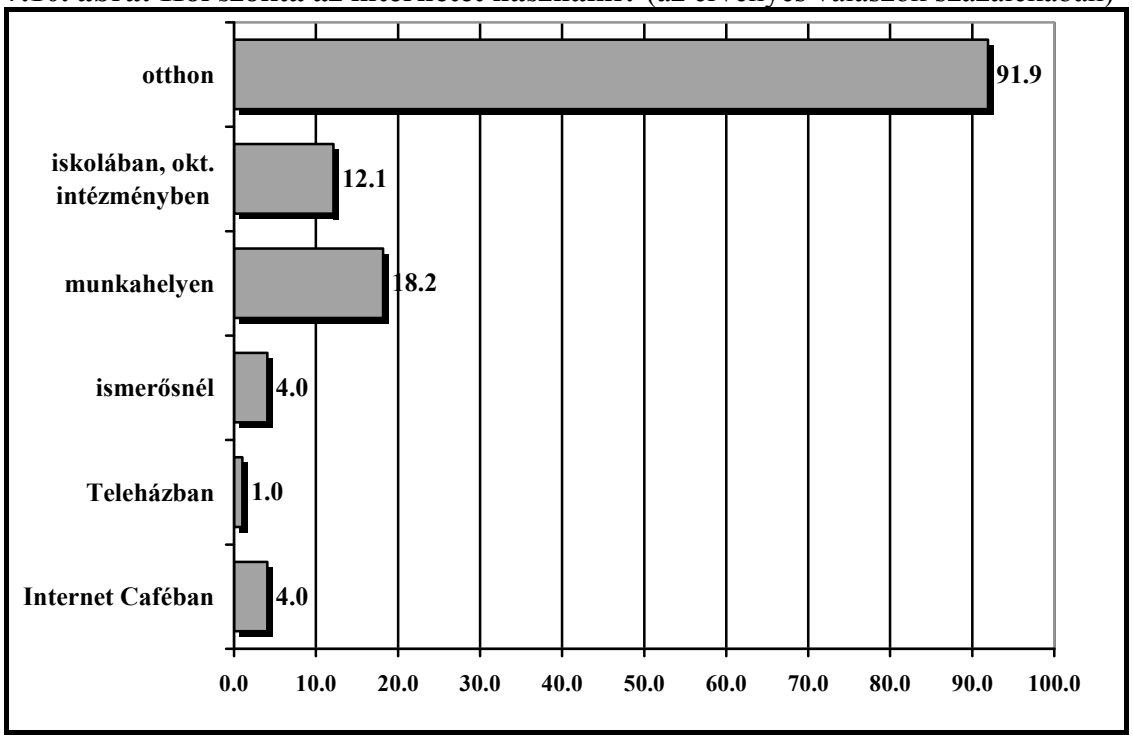

8. Anyagi helyzet, lakáshelyzet

A vajdasági mintában a válaszadók egyéni és háztartási havi teljes (nettó) jövedelme a gazdaságilag aktívak esetében 234 EUR, ami megfelel a térség átlagjövedelmének. Az inaktívak 155 EUR-ja már jóval ez alatt van. Az egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelem átlagban 120 EUR, a gazdaságilag aktívak esetében. Ettől még alacsonyabb az inaktívaknál: 108 EUR. A viszonylag alacsony havi családi költségvetés (353,5 EUR) fogyasztási struktúrája mutatja, hogy majdnem 90 EUR élelemre, 74 pedig a lakás rezsire ment el. Nagyobb tételnek számít még az oktatás költsége (46,8 EUR), majd 30–35 EUR között van a háztartás, öltözködés, utazási és egyéb költségek. Az alkohol cigaretta 20 EUR-t visz el havonta, amitől alig magasabb kiadás az egészségügyi-, vagy a kultúra/szabadidő költsége.

A mintában, a család tulajdonában van a lakások 92 százaléka, ami rendkívül kedvező adat. Mindössze 3 százalékuk bérel lakást, vagy 5 százalékuk egyéb megoldást választott. A lakás és háztartás felszereltségével kapcsolatban a helyzet már kedvezőtlenebb. A válaszadók majdnem 89 százalékának van saját tulajdonú lakása, 96,3 százaléknak színes TV-je, 88 százalékuknak fagyasztóládája, majdnem ugyanannyinak automata mosógépe. 77 százalékának mobil telefonja, 75 százalékának vezetékes telefonja is. CD lejátszó a minta több mint a felének van otthon. Saját autóval a vajdasági minta 53,1 százaléka rendelkezik, motorkerékpárt pedig 36,3 százalékuk használ. Mikrohullámú sütőt használ 48,9 százalékuk, de számítógép, hifi torony, DVD, vagy videomagnó a megkérdezettek kb. 43–46 százalékának van, viszont internet csatlakozása csak 32 százaléknak. Értékes művészeti tárgyat mindössze 9 százalékuk őriz otthon, mosogatógépe vagy videokamerája még kevesebbnek van. Nyaralóval 4,2 százalék rendelkezik.

A lakásban, átlagban 3-an laknak, ahol a szobák száma átlagosan 3,2, viszonylag kicsiny területen (89,2 m^2). Ez azt jelenti, hogy legtöbb lakás háromszobás (36,7 százalék), majd minden negyedik lakás kétszobás és végül négyszobás lakással a válaszadók 19,5 százaléka rendelkezik. Öt szobánál is többel, a minta kb. 13 százalék rendelkezik. Egy háztartásban, legtöbb esetben ketten élnek (a minta 28 százalék), vagy négyen 27,5 százalék esetében. Tíz százalék alatt van az öt vagy attól több családtagú háztartás.

8.1. ábra: A válaszadók egyéni havi teljes (nettó) jövedelme (EUR, folyó érték)

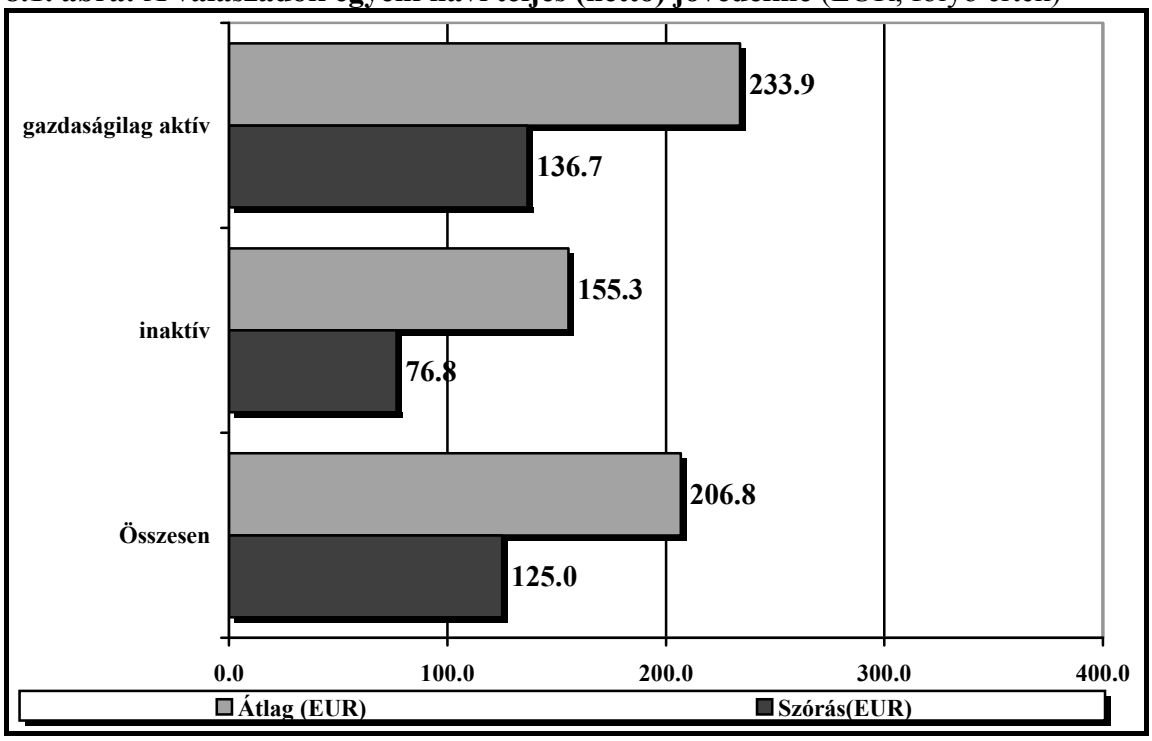

8.2. ábra: A válaszadók háztartási, havi teljes (nettó) jövedelme (EUR, folyó érték)

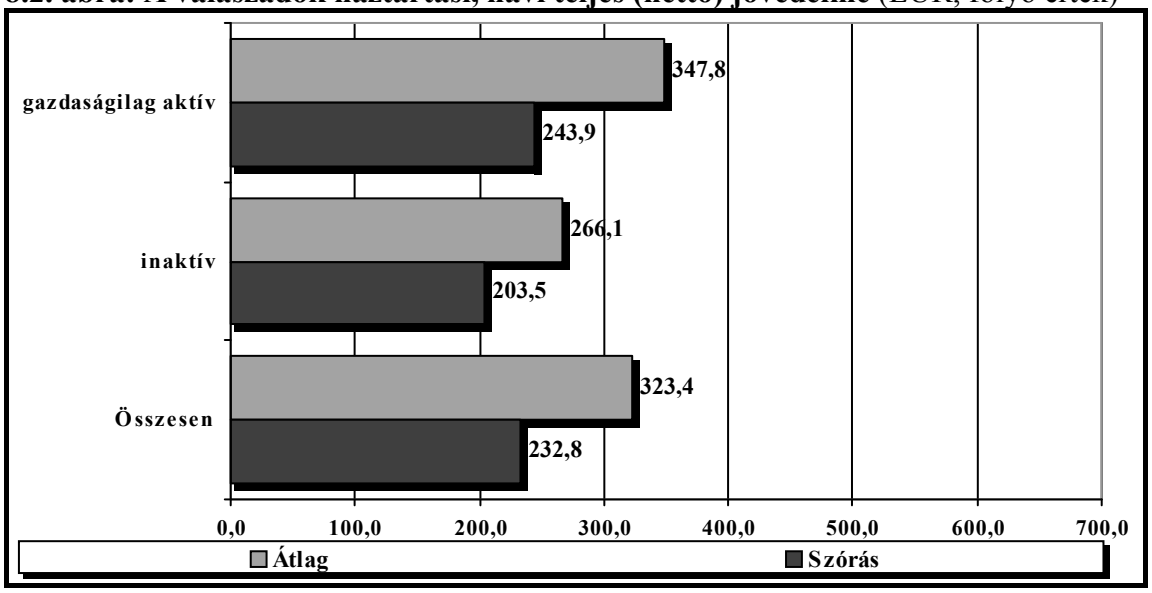

8.3. ábra: A válaszadók egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelme átlagban (EUR, folyó érték)

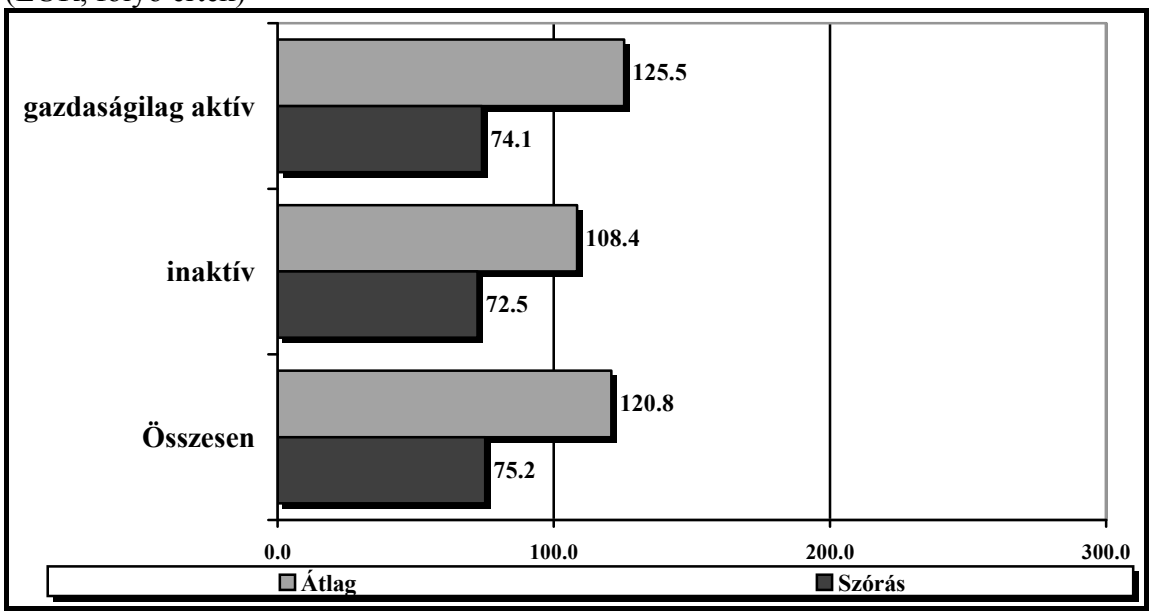

8.4. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetésből körülbelül mekkora összeget fordítottak az alábbiakra? (EUR, Összesen 353,5 EUR)

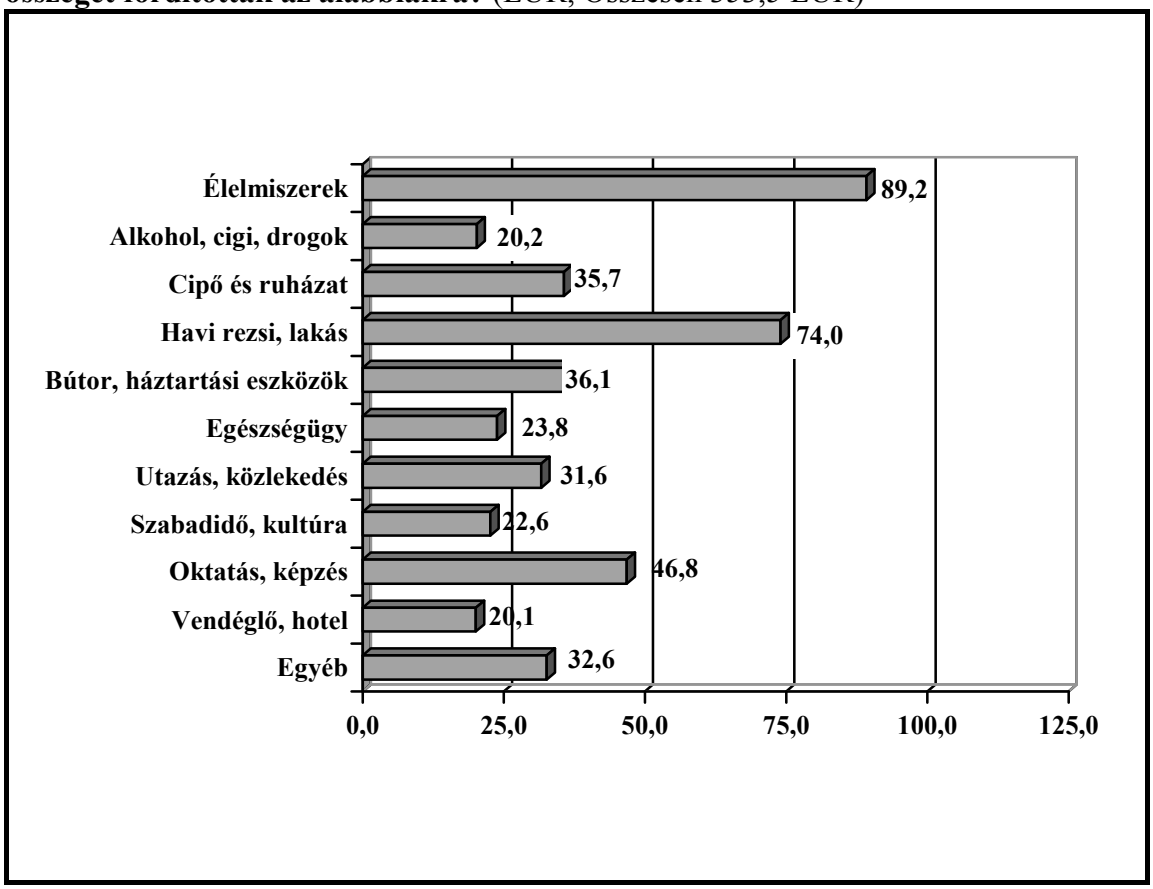

8.5. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban A.)

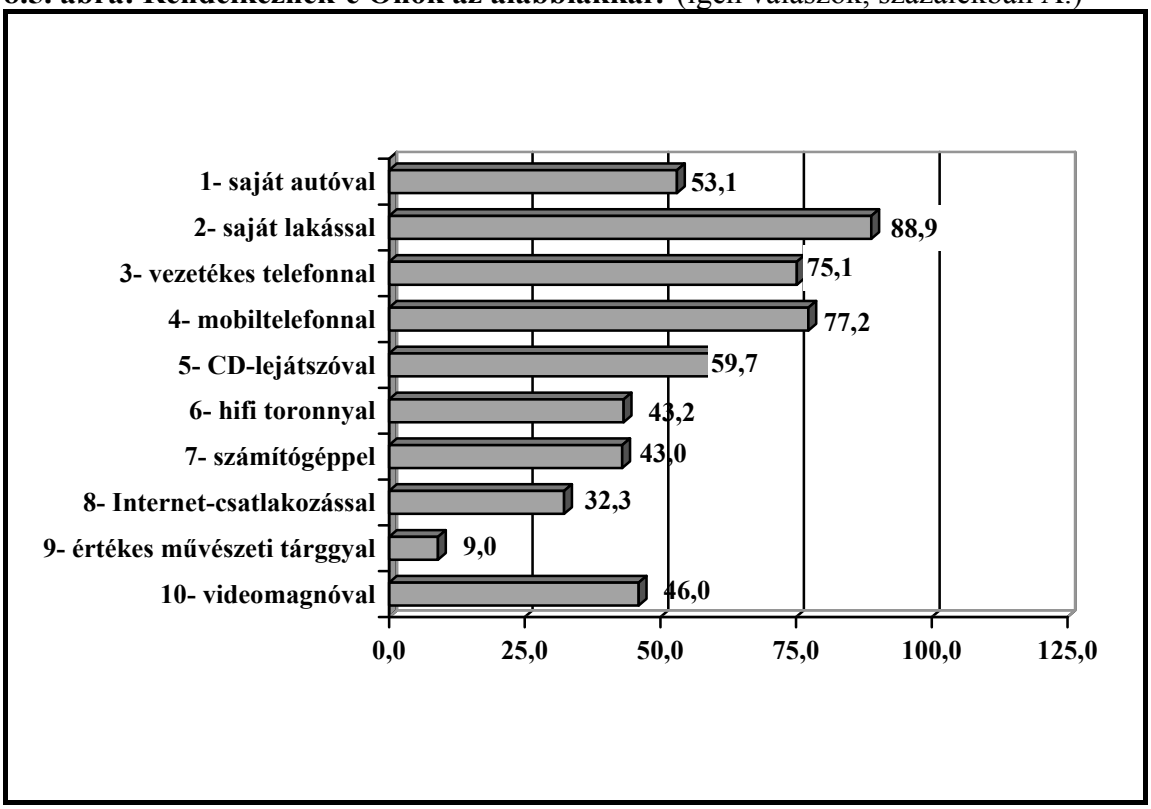

8.6. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban B.)**?**

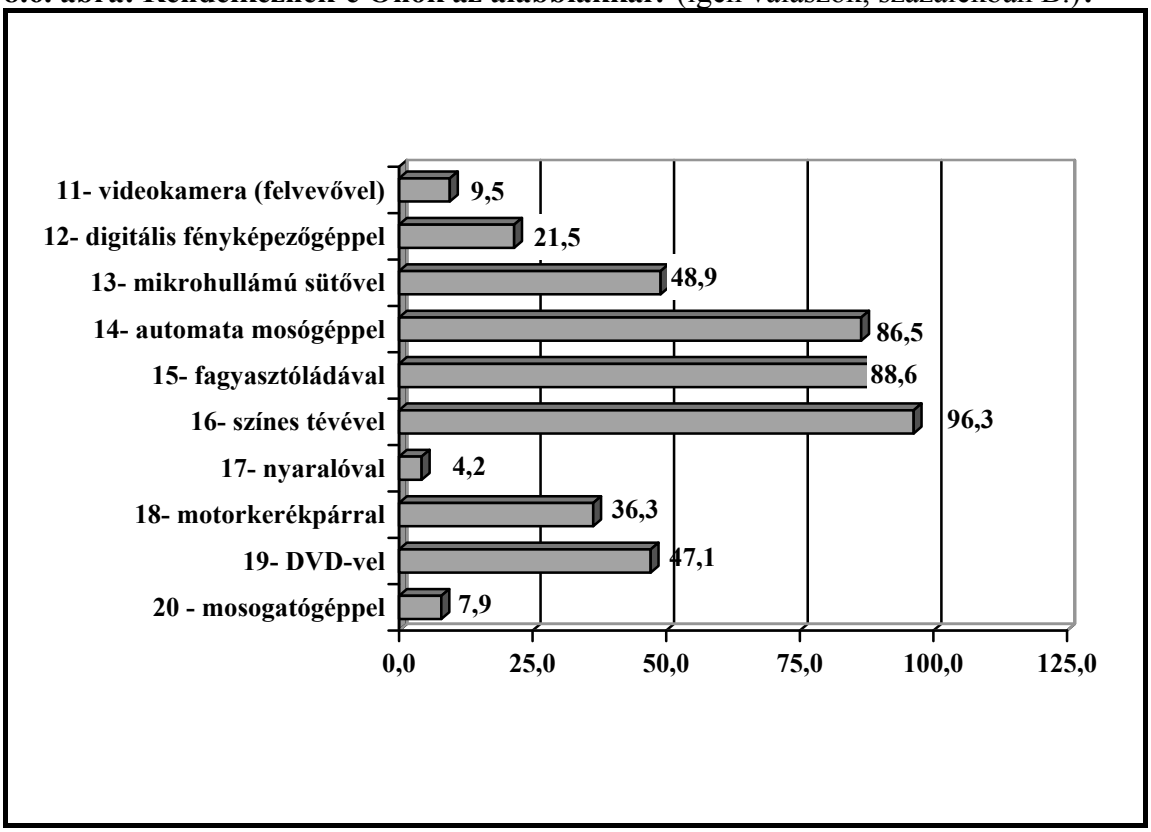

8.7. ábra: Lakásviszonyok átlagosan

	Hányan laknak a háztartásban?	Szobák száma	Lakás területe (m^2)
Átlag	**3,0**	**3,2**	**89,2**
Szórás	**1,3**	**1,4**	**36,5**

8.8. ábra: Hányan laknak Önök ebben a háztartásban? (Válaszok eloszlása százalékban)

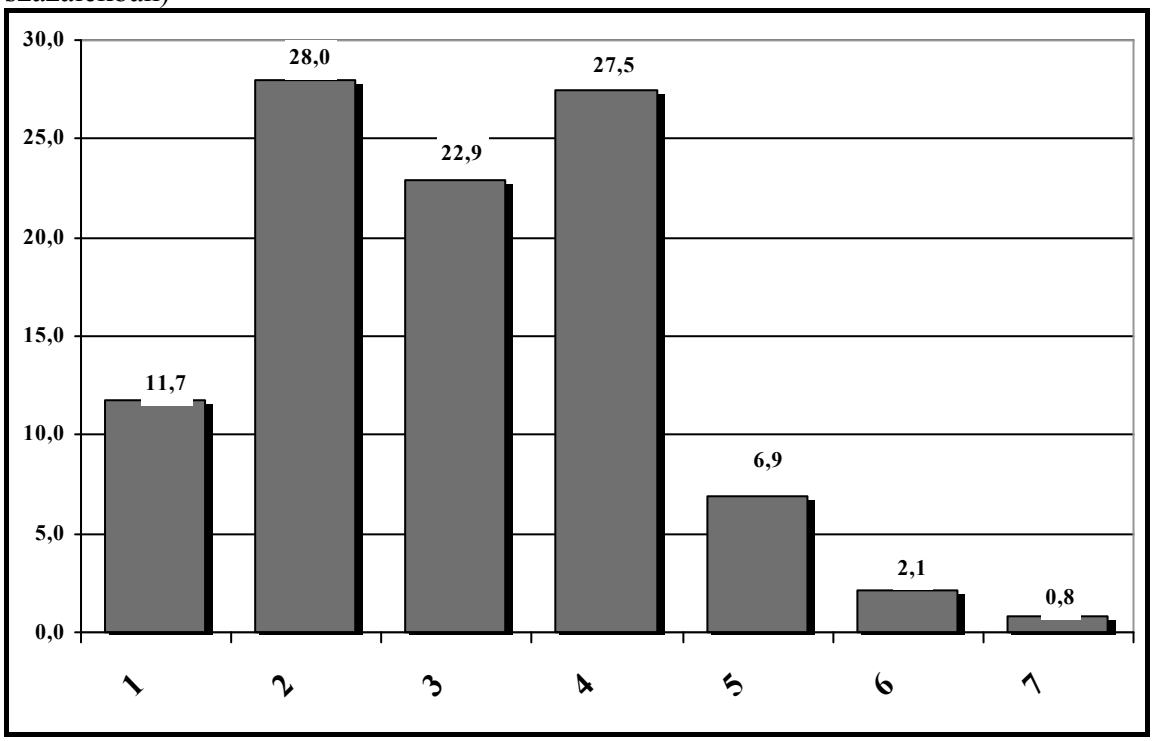

8.9. ábra: Hány szobájuk van a lakásban?

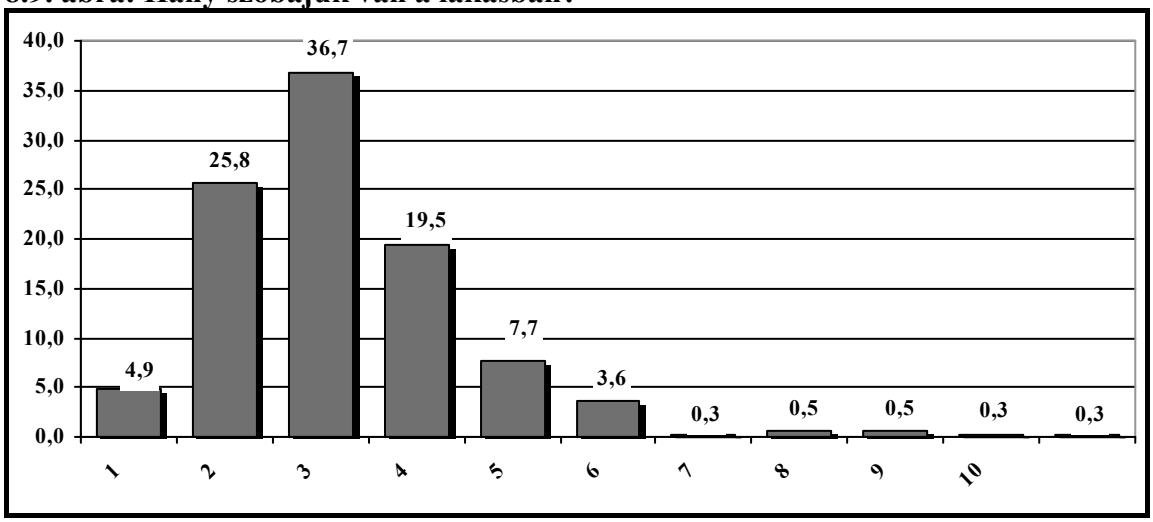

8.10. ábra: A lakás tulajdonviszonya:

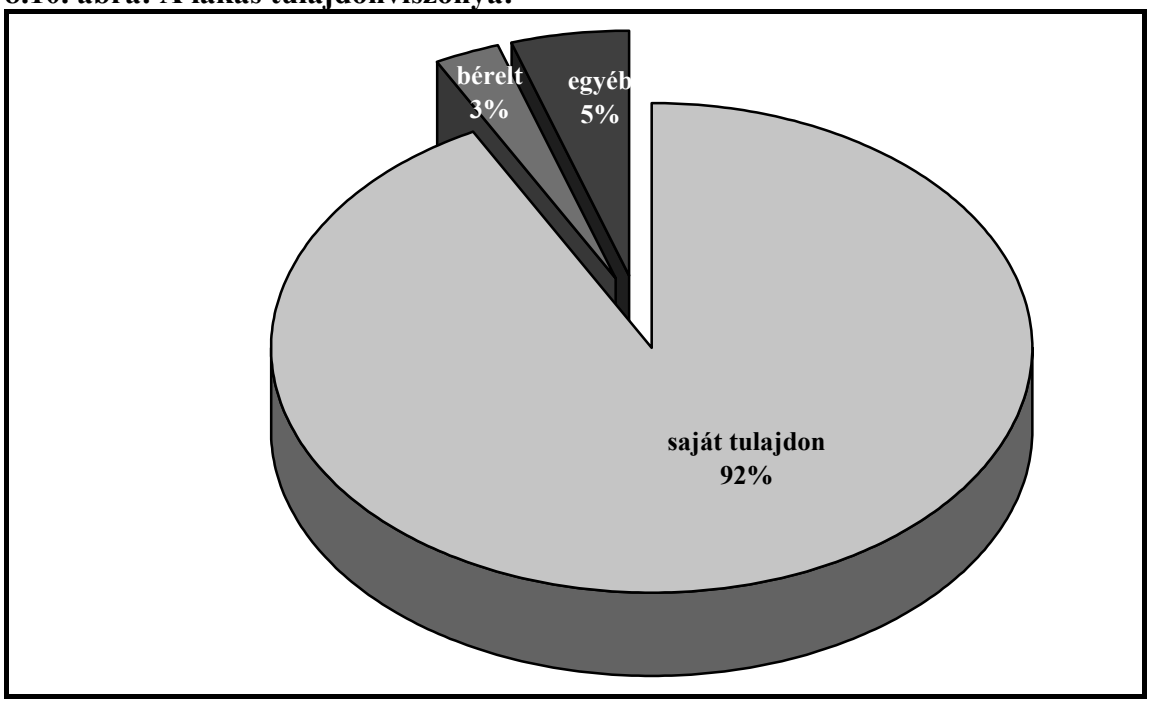

9. Munka-életút

A munkahelyi életútra vonatkozó adataink azt mutatják, hogy a vajdasági magyar felnőtt népesség (N=334) alig több, mint fele (58,1 százalék) aktív kereső, az inaktívak aránya (29 százalék), továbbá tanul még a válaszadók 7,8 százaléka, a munkanélküliek száma pedig csak 5,1 százalék (9.1. ábra). A munkanélküliek meglepően alacsony aránya vélhetően azzal magyarázható, hogy ezek jelentős hányada inaktívként (háztartásbeli, eltartott stb.) nyilatkozott. A nemek szerinti megoszlás (9.2. ábra) szerint: a férfiak 65 százaléka aktív, a nők esetében ez csak 53 százalék. A nők jelentősen felülreprezentáltak az inaktívak esetében, 33 százalék (különösen a háztartásbeliek és a gyerektartási segélyezettek), de a tanulók és a munkanélküliek aránya is magasabb. Az inaktívak többségét nyugdíjasok (öregségi – 41,2 százalék, betegnyugdíjasok – 14,4 százalék) teszik ki, a háztartásbeliek aránya pedig majdnem 30 százalék.

A foglalkoztatott népesség több mint 71 százaléka alkalmazottként dolgozik, 12,9 százalék családi gazdaságban dolgozik, a vállalkozók és önfoglalkoztatottak aránya még a segítő családtagokkal együtt sem éri el a 9 százalékot. Viszonylag kevesen vallották be az alkalmi és fekete munkát (9.3. ábra).

A foglalkoztatottság nemzetgazdasági ágazatok szerinti összetétele ipari (8,1 százalék építőipar és egyéb 23 százalék) és mezőgazdasági (23,8 százalék) dominanciát mutat, ezek közül az építőipar minden nyolcadik alkalmazottat foglalkoztat. A vajdasági magyar keresők kb. 16,1 százaléka dolgozik a főként az állam által működetett egészségügyi, szociális, oktatási stb. szektorban (9.5. ábra). A kereskedelem és a vendéglátóipar 14,1 százalékukat foglalkoztatja, ami a többségi nemzethez képest

alulreprezentáltságot jelent. Az üzleti forgalommal jellemezhető piaci ágazatokban (közlekedés, logisztika, hírközlés, pénzügy, bank stb.) a szerbiai magyarok részvétele szintén alacsonynak mondható (4,8 százalék).

A vajdasági magyar lakos viszonylag immobilitást mutat fel, ugyanis 85 százalékuk lakhelyével megegyező településen dolgozik/dolgozott. Tudnunk kell hogy a vajdasági magyarok többsége falun és kisvárosban él. A 9.6. ábra adataiból kiderül, hogy a foglalkoztatottak mindössze 12,8 százaléka ingázik 50 kilométeren belüli másik településre.

9.1. ábra: A vajdasági magyarok gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (N=334)

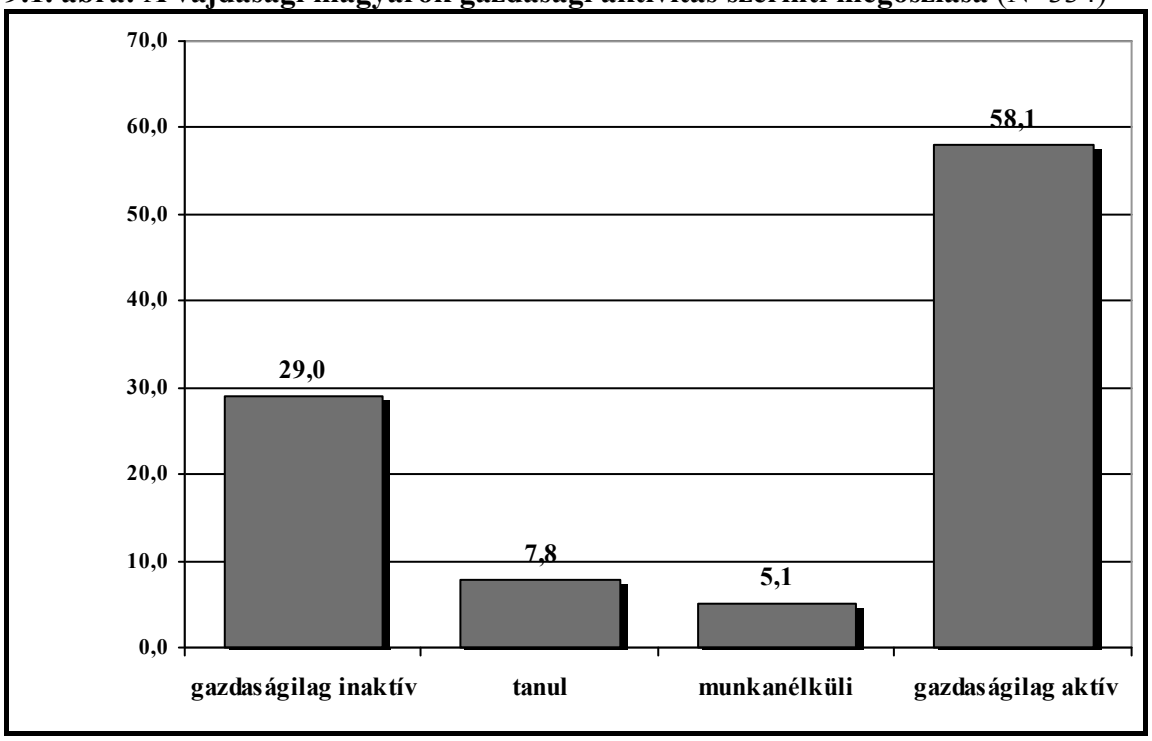

9.2. ábra: Gazdasági aktivitás és nemek szerinti különbségek

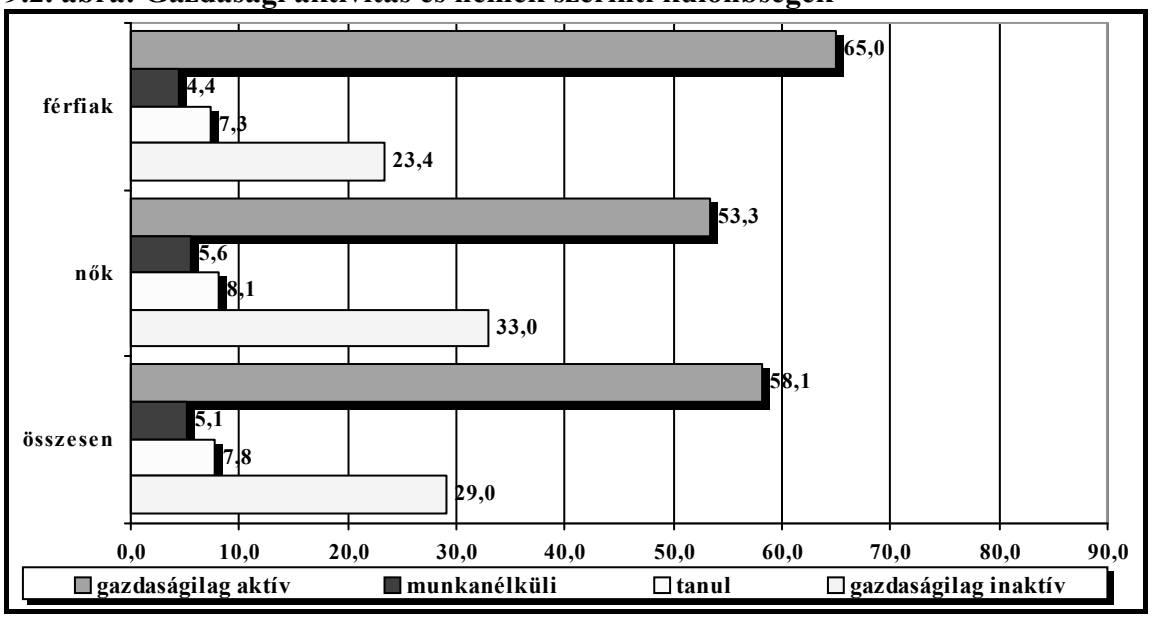

9.3. ábra: A gazdaságilag aktívak foglalkoztatottság szerinti megoszlása (N=194)

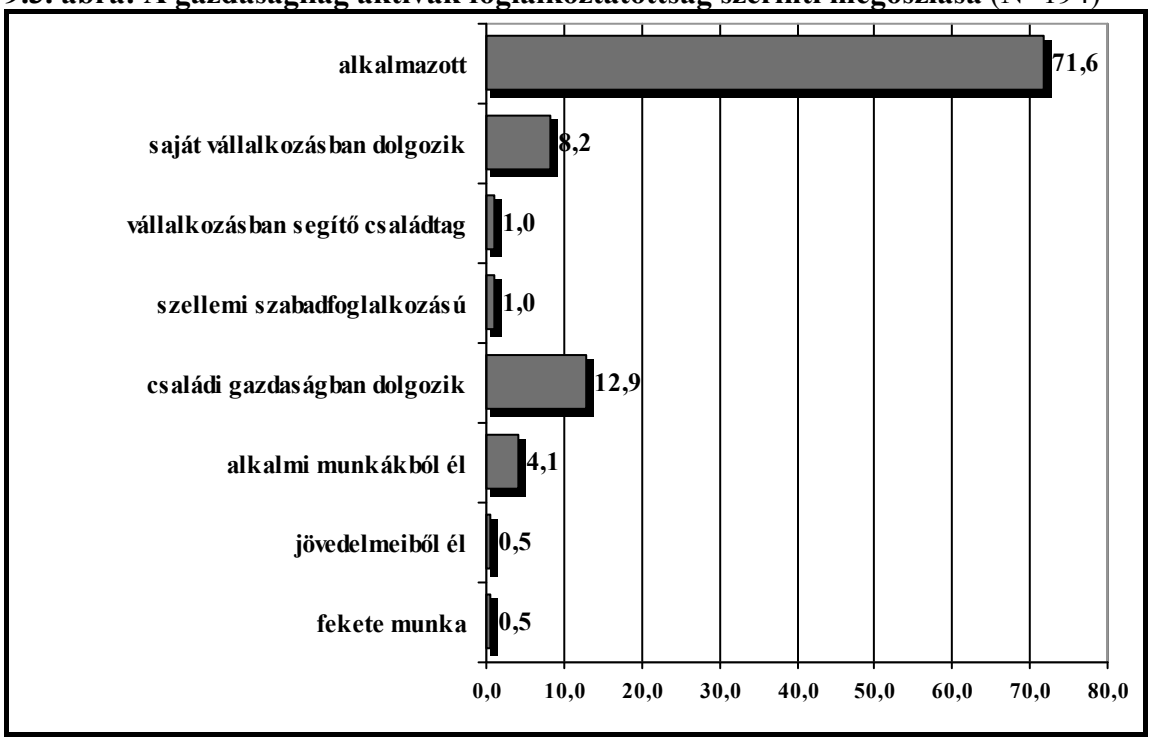

9.4. ábra: A gazdaságilag inaktívak összetétele (N=97)

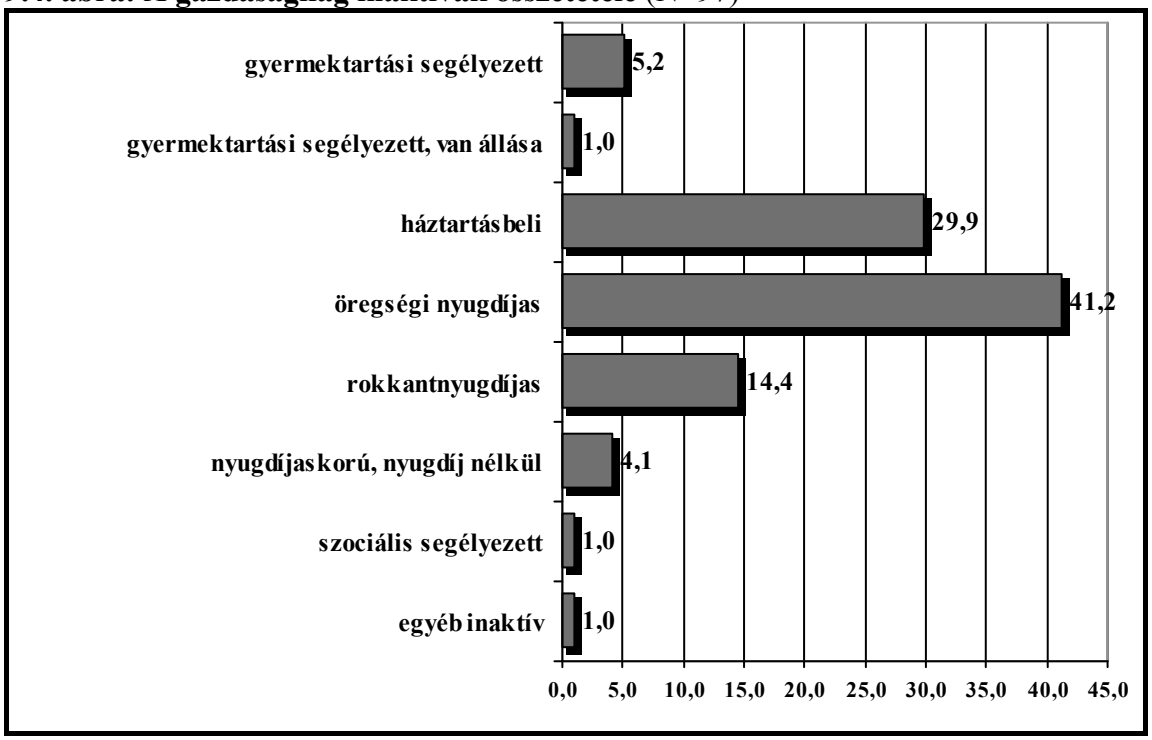

9.5. ábra: Milyen ágazatba tartozott/tartozik a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik? (N=248)

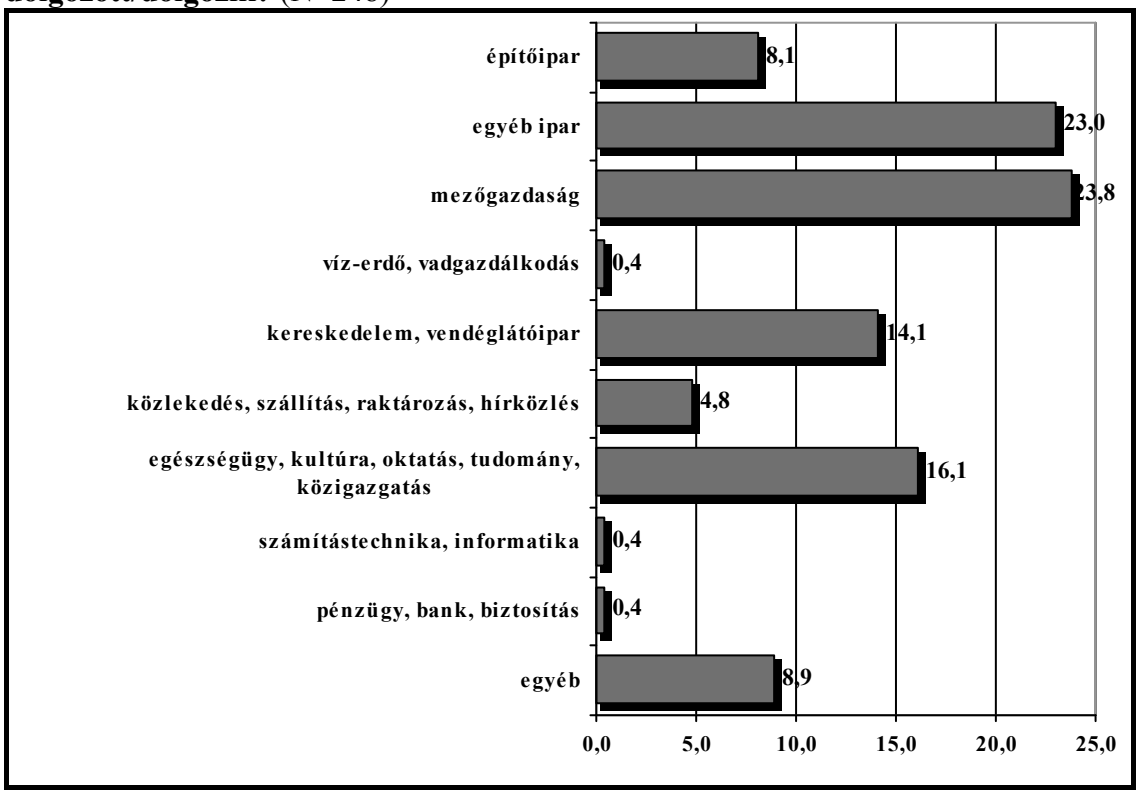

9.6. ábra: Hol volt/van az a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik? (N=266)

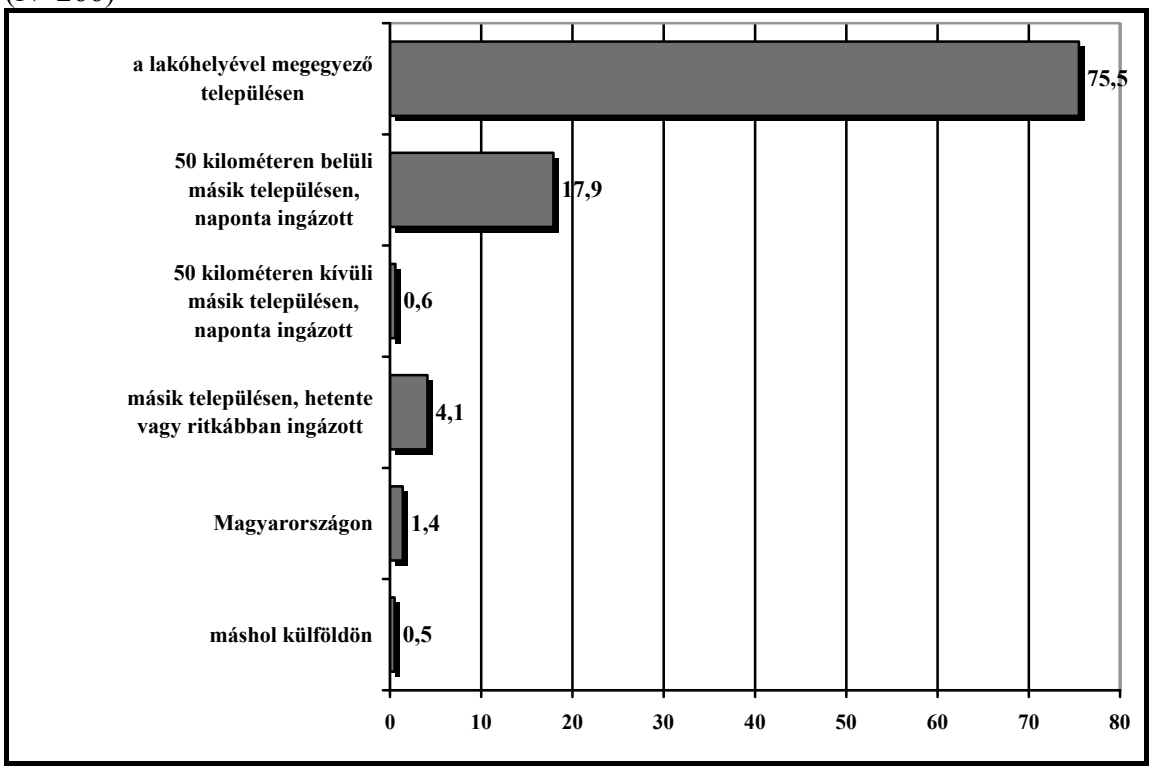

10. Társadalmi közérzet, egészségügyi helyzet

Korábbi vizsgálatok eredményeivel összevetve a mostani adataink azt mutatják, hogy az elmúlt évtizedben a vajdasági magyarok körében nem javult jelentősen a társadalmi közérzet. Ez az általános gazdasági helyzetre és életszínvonalra, valamint a személyes helyzet megítélésére egyaránt vonatkozik. Legtöbben (a megkérdezettek több mint a fele) a gazdasági fejlődés tekintetében, de különösen az életszínvonal kérdésében (64,7 százalék) nem látnak javulást, sőt azt állítják, hogy romlott a helyzet. Aggodalomra ad okot az is, hogy a válaszadók többsége szerint (53,1 százalék) az elmúlt tíz évben az interetnikus viszonyok terén sem következtek be változások, sőt a szerb-magyar viszony a vajdaságiak 36,7 százaléka szerint romlott.

Az össztársadalmi és a személyes helyzetre vonatkozó megítélés között nincs lényeges különbség. A szerb polgárok mindig hangsúlyosan érezték a makrogazdasági tényezők és krízisek személyes életvitelükre vonatkozó közvetlen hatásait.

A jövőre nézve derűlátóbbak a vélekedések, habár a megkérdezettek közül csupán kevesebb, mint 40 százalékuk jósol kedvezőbb fejleményeket a gazdaságban és az életszínvonal alakulásában, és körülbelül ugyanannyian gondolják azt, hogy nem fog lényegesen változni semmi. A válaszadók kb. 20 százaléka az elkövetkező évektől az ország gazdasági- és személyes helyzetének a javulását is várja. Sajnos a szerb-magyar viszonyt a válaszadók több mint a fele változatlannak jósolja és csak 31 százalékuk hisz az interetnikai javulásban (10.2. ábra).

A szerbiai demokráciával való elégedetlenség kihangsúlyozott. Az 1-től 10-ig terjedő skálán az értékelések átlaga egyetlen korcsoportban sem éri el a 4-et. Különösen a középkorúak elégedetlenek (3,2 átlagjegy).

A személyes egészségügyi állapot véleményezése esetében a vajdasági válaszadók 40 százaléka jónak ítélik azt meg, 36 százalékuk is-is köztes választ adta, míg ¼-ük elégedetlen. Az elégedettek 11 százalékban, a kevésbé elégedettek 2 százalék és az egészségügyi panaszokkal küszködők szintén 11 százalékban vannak jelen a mintánkban.

10.1. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult…(százalékban)

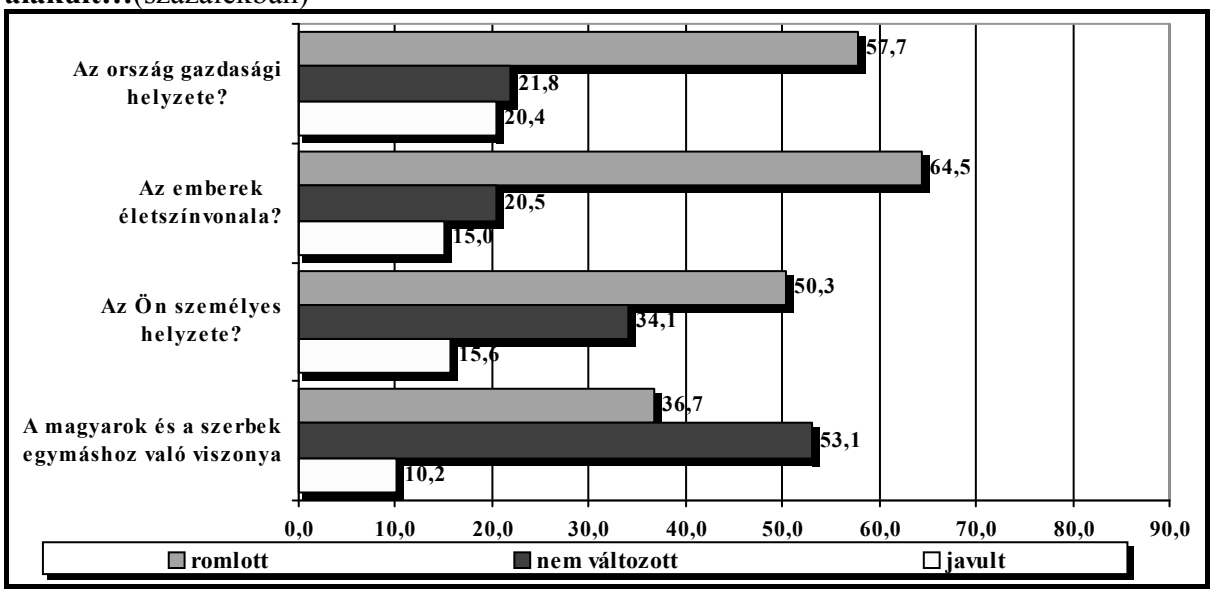

10.2. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek, a következő években hogyan alakul… (százalékban)

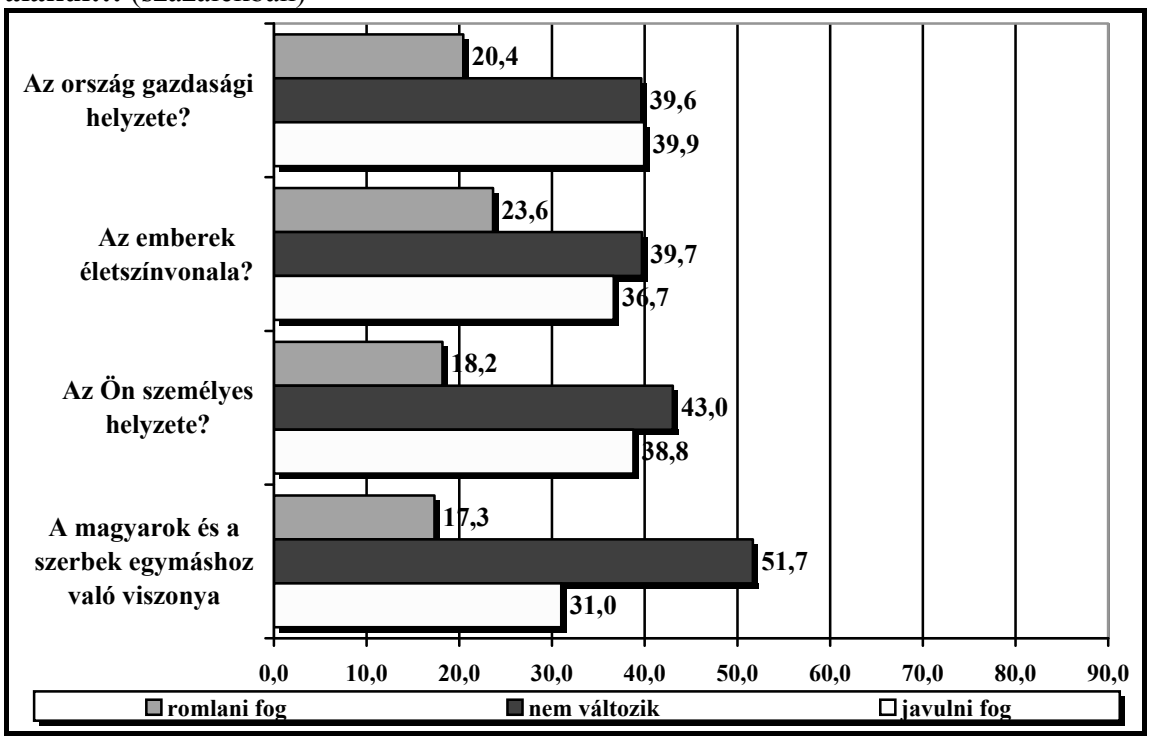

10.3. ábra: A szerbiai demokráciával való elégedettség, korcsoportok szerint
(átlagértékek egy 1-től 10-ig terjedő skálán, 1=elégedetlen, 10=elégedett)

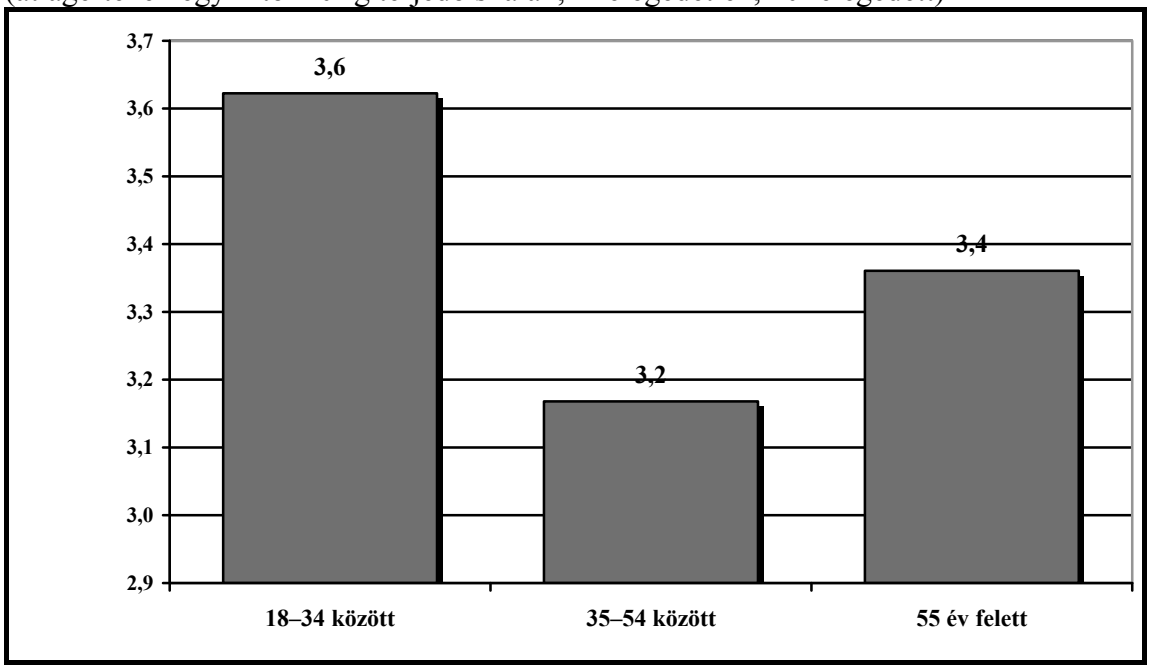

10.4. ábra: Hogyan ítéli meg saját egészségügyi állapotát? (százalékban)

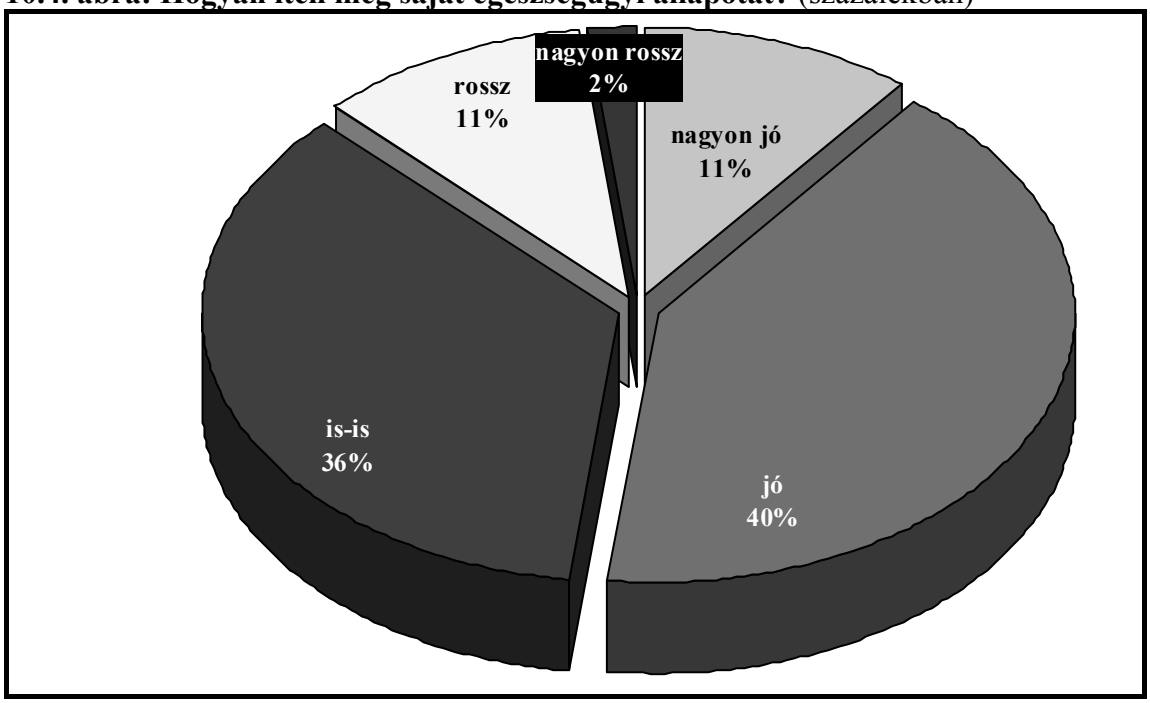

11. Migráció

A migrációval kapcsolatos vizsgálatunkban először arra kérdeztünk rá, hogy mekkora a külföldre látogatás intenzitása a vajdasági magyarok körében. Kor szerinti eltérés a válaszokban nem jelentős. A korábbi titói korszakban élő, ma már középkorú és idősebb lakosság is láthatóan elég sokat utazott, hiszen, a „volt-e már külföldön" kérdésre minden korosztály majdnem egyformán 90,3–92,9 százalékban igennel válaszolt. Természetesen az utóbbi öt évben a fiatalok (18–34) jártak legtöbben idegen országban (70 százalék).

Eltérések mutatkoznak az országon kívülre irányuló népességmozgásban, ha az iskolavégzettséget figyeljük: a legmobilisabb rétegnek az utóbbi öt évben a felsőfokú végzettségű, fiatal városlakók bizonyultak. A gimnáziumot végzettek hosszabb időszakra vonatkoztatva, 100 százalékban jártak már külföldön, de az általános iskolások kivételével a többiek is több mint 91 százalékban utazgattak idegen földre. A külföldre utazás Szerbiából immár 1992 óta vízumkötelességgel jár, így nem csoda, hogy a vajdasági magyar lakosság mindössze fele (55,3 százalék) tudott az utóbbi néhány évben külföldre menni. A falu és városlakók hosszú távú utazási lehetősége nem különbözik lényegesen (90 százalék felett van), de ha az utóbbi öt évre kérdezünk rá, akkor a városiak mobilisabbak voltak (69,9 százalék) a falusiaknál (44,6 százalék).

Kiderült továbbá, hogy a látogatások leggyakoribb célja a turizmus (a népesség több mint 81,8 százaléka járt már e célból külföldön), majd a családi látogatás (59,1 százalék) és igen számottevő azoknak az aránya is, akik egyéb okokat jelölnek meg (32,9 százalék). A szakmai utak (konferenciák) 16 százalékban vonzották a vajdaságiakat külföldre. A munkavállalás vagy tanulás terén már kevesebben próbáltak szerencsét (9,9 illetve 14,4 százalék). A migrációs mozgások közül a munkavégzés és a

tanulás bizonyult legtartósabbnak: az érintett munkások átlagosan 28,9 hónapot, a tanulók pedig 10,6 hónapot töltöttek külföldön.

A külföldre irányuló migrációs szándék a kilencvenes évekhez viszonyítva lanyhult: a válaszadók körülbelül 60 százaléka nem költözne, míg a többiek (majdnem 40 százalék) kitelepednének. A vajdaságiak több mint 21 százaléka nem is gondolkodik ezen, és 38,4 százaléka nem telepedne ki gondolkodás után sem. Ugyanakkor, 23,7 százalékuk már igen, még konkrét elképzelések nélkül is szívesen vagy nagyon szívesen próbálna szerencsét valamelyik nyugati országban. A válaszadók több mint 7 százaléka esetében léteznek konkrét költözési tervek, a megkérdezettek 8,4 százalékának egyelőre nincsenek pontos elképzelései a kitelepedés forgatókönyvéről. (11.12–13. ábra) Életévek szerint a fiatalok (18–34 év) 65,5 százalékban gondolkodnak a kitelepedésről, míg a 40–50 évesek már csak 40 százalékban.

A fontosabb szocio-demográfiai jellemzők szerint a gimnáziumot végzettek és felsőfokú képzettségűek fele gondolkodik a kitelepülésről. A magasabb végzettségű városi férfiak migrációs hajlama a legnagyobb. A motivációk tekintetében egyértelműen a jobb megélhetés, nagyobb jövedelem iránti igény a domináns (a kivándorlás gondolatát fontolgatók több mint 55,5 százaléka említette ezt az okot), ezt követi az egybeszámolható egyéb okok, és a nem tudja (4,7+18,3 százalék), majd a családegyesítés (13,1 százalék). A családegyesítés szándéka a korábbi vizsgálatokban lényegesen magasabb arányban volt jelen, és vélhetően csökkenő okozati tényező lesz a további migrációs mozgásoknál is. Ezzel kapcsolatban lényeges információ, hogy a megkérdezettek 15,8 százalékának minimum egy közvetlen családtagja külföldön él már (11.15. ábra).

A letelepedés célországai tekintetében a listát Magyarország vezeti (az esetek 31,5 százalékával), de a válaszadók 28,8 százaléka nem tudja még hova menne. Nyugat-Európába minden negyedik, tengeren túlra pedig kb. minden tizenhatodik potenciális emigráns vándorolna ki. Az időszakos migráció tekintetében Vajdaságból mérséklődő mozgásra számíthatunk: az elkövetkező két évben a délvidéki magyar népesség 9 százaléka kíván tanulni vagy ideiglenesen munkát vállalni külföldön.

11.1. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, korcsoportok szerint)

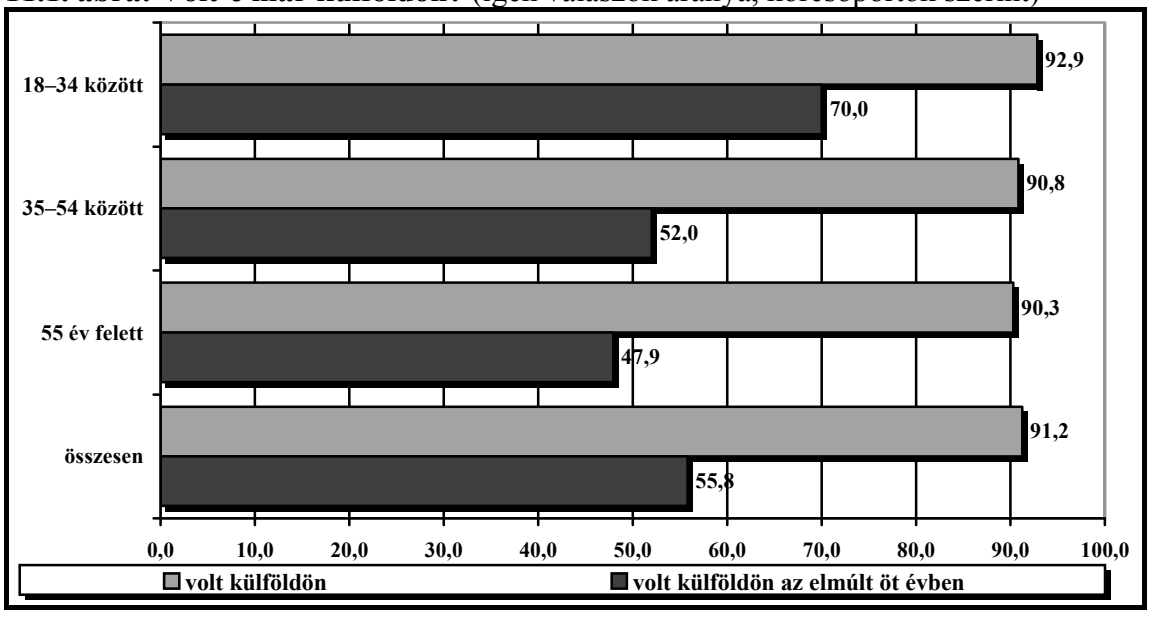

11.2. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, iskolai végzettség szerint)

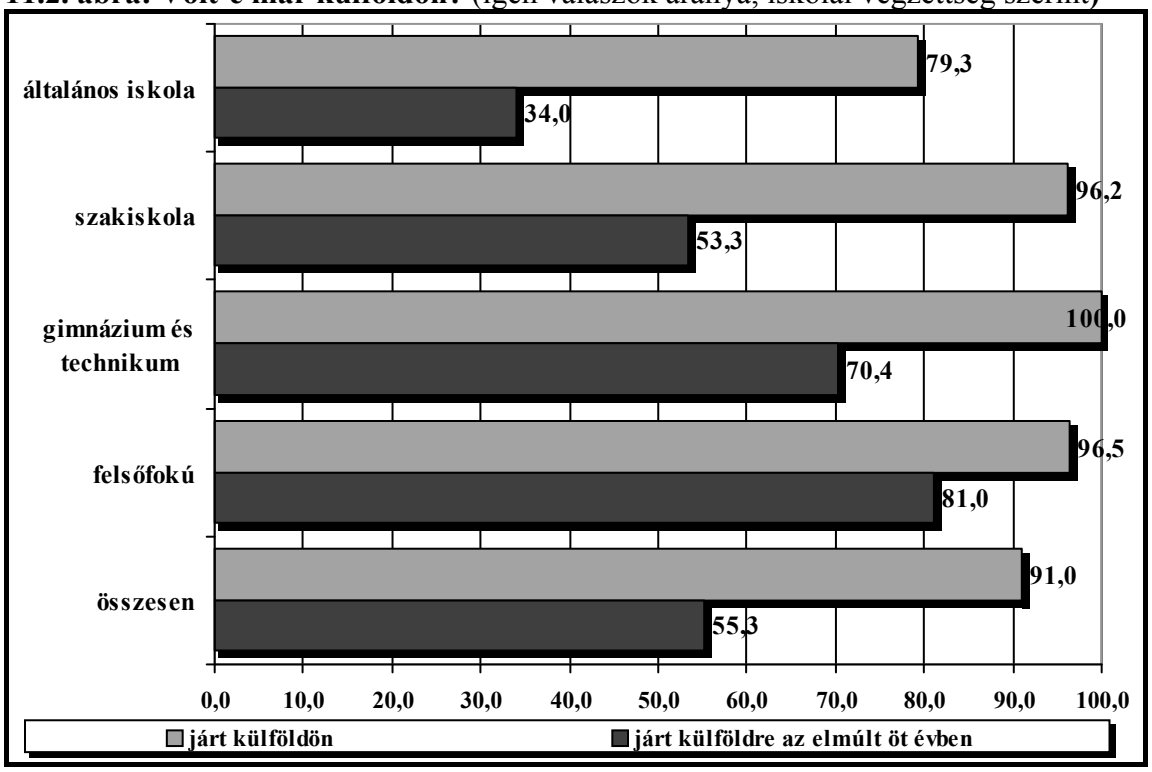

11.3. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, településtípus szerint)

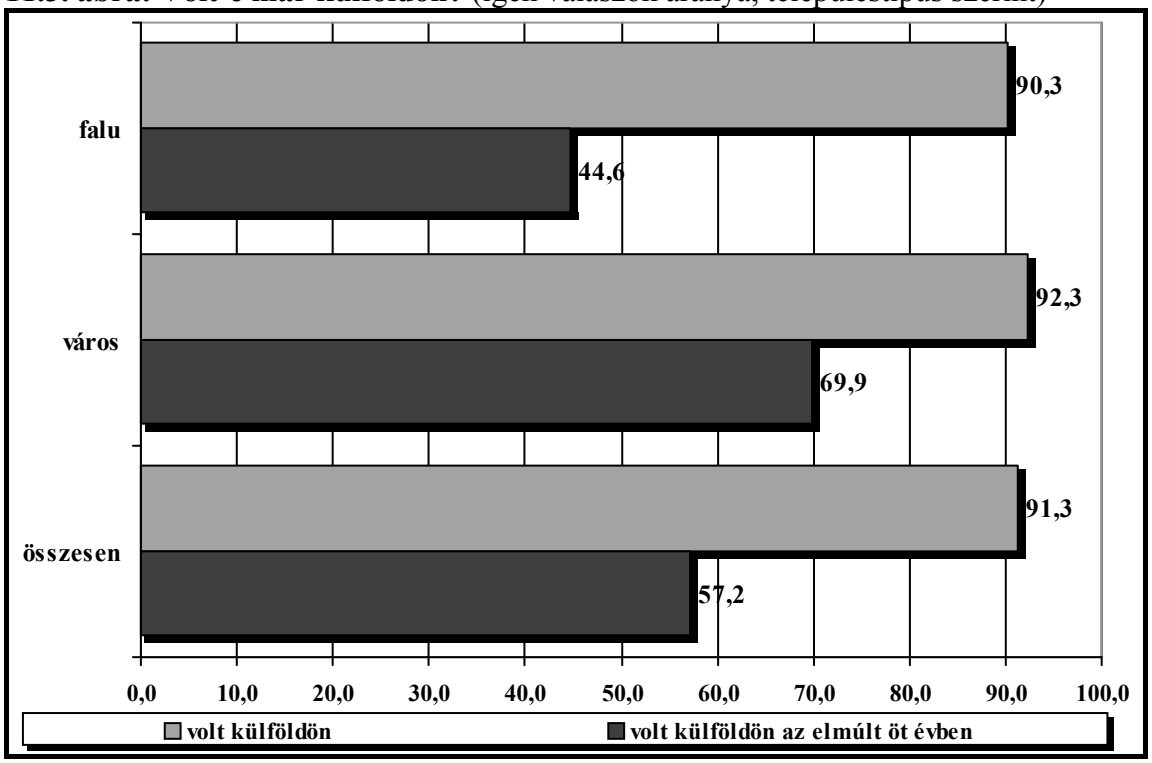

11.4. ábra: Milyen célból járt külföldön? (százalékban)

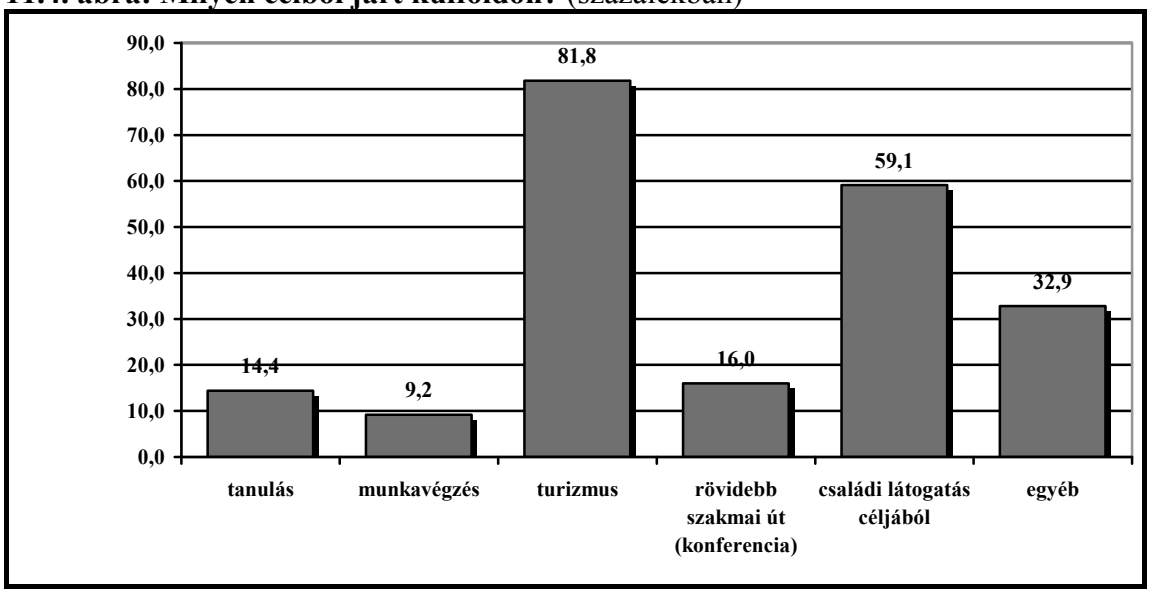

11.5. ábra: Mennyi időt töltött külföldön? (átlagértékek – hónap)

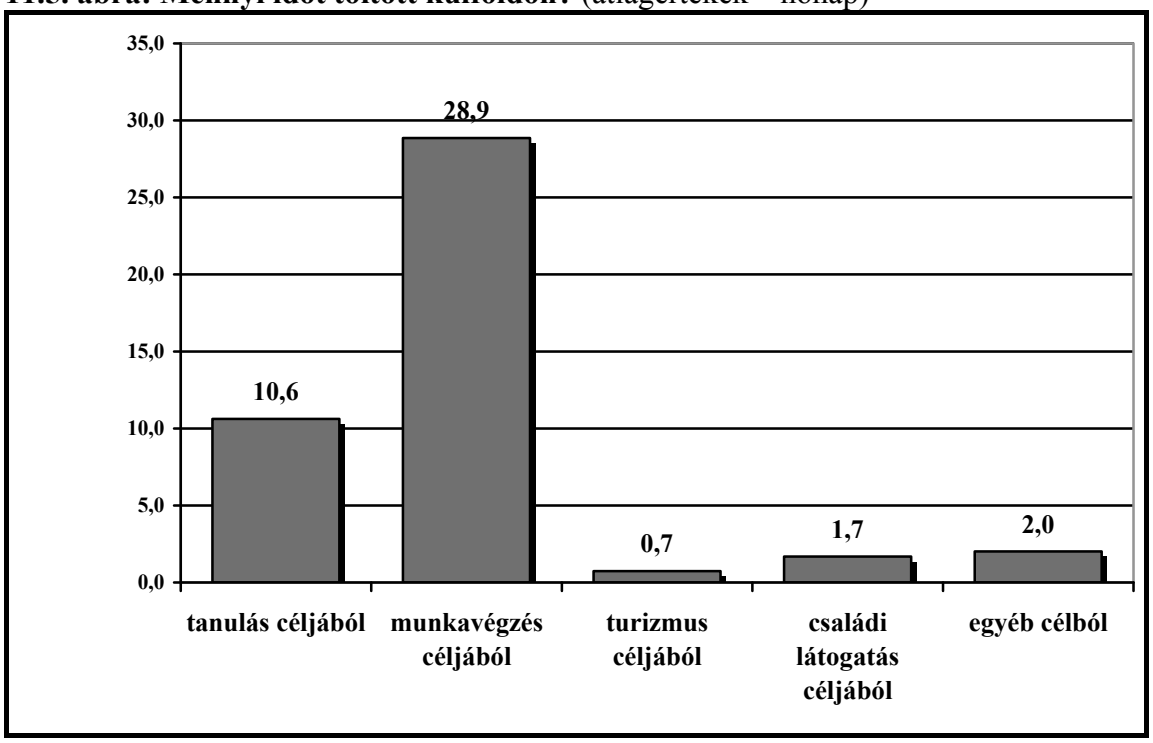

11.6. ábra: Gondolja el, ha elköltözés által javíthatná élet- és munkakörülményeit, mennyire szívesen lenne hajlandó elköltözni innen…? (százalékok)

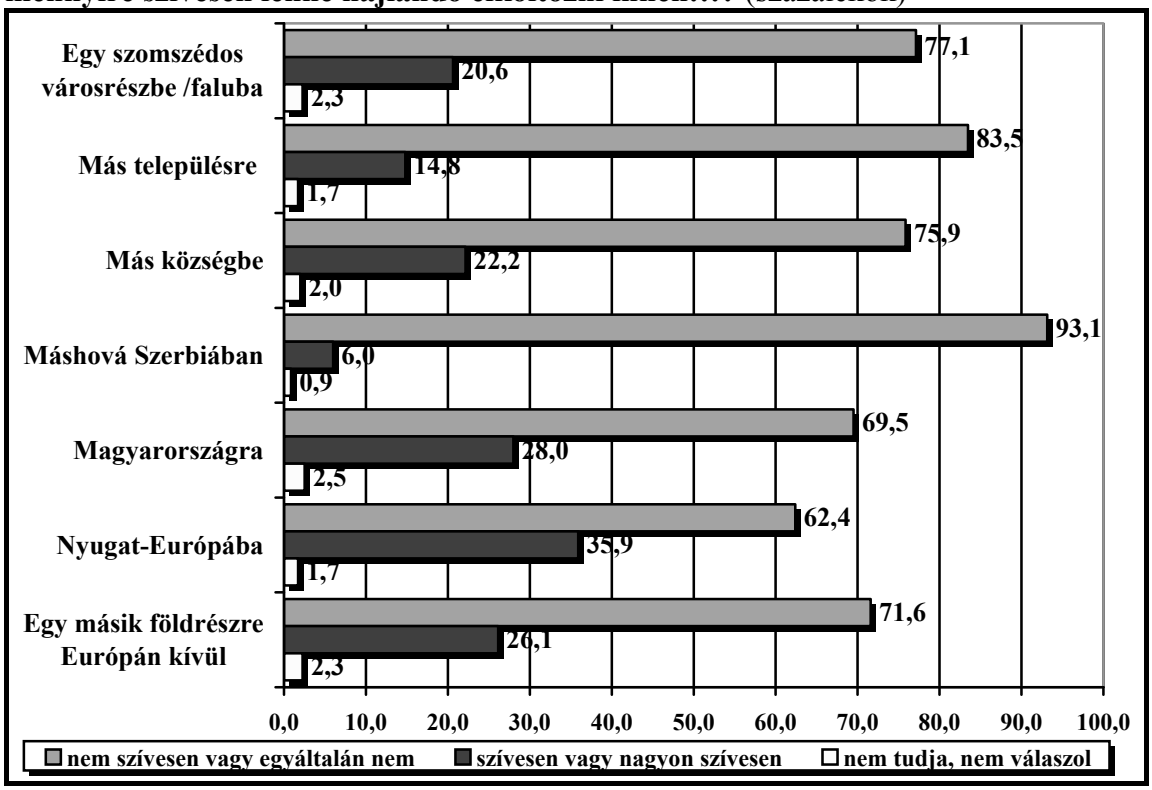

11.7. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre? (N=380)
A teljes mintára vetített százalékos megoszlás

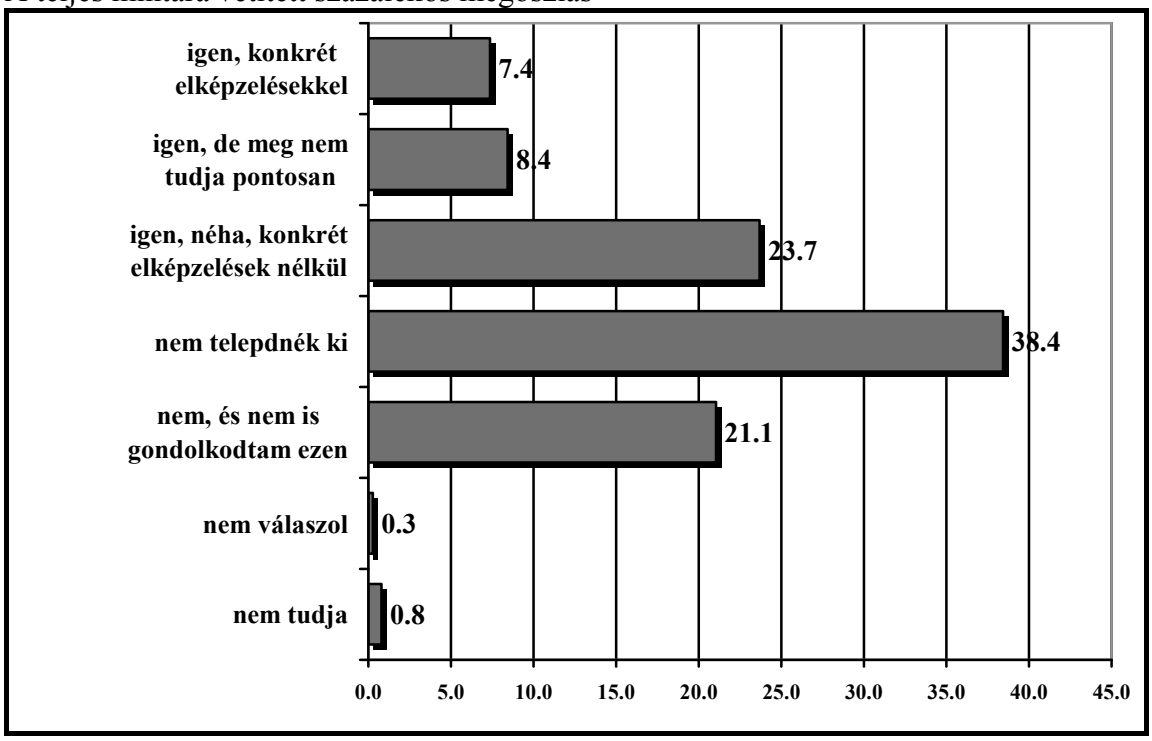

11.8. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Korcsoportok szerinti százalékos megoszlás

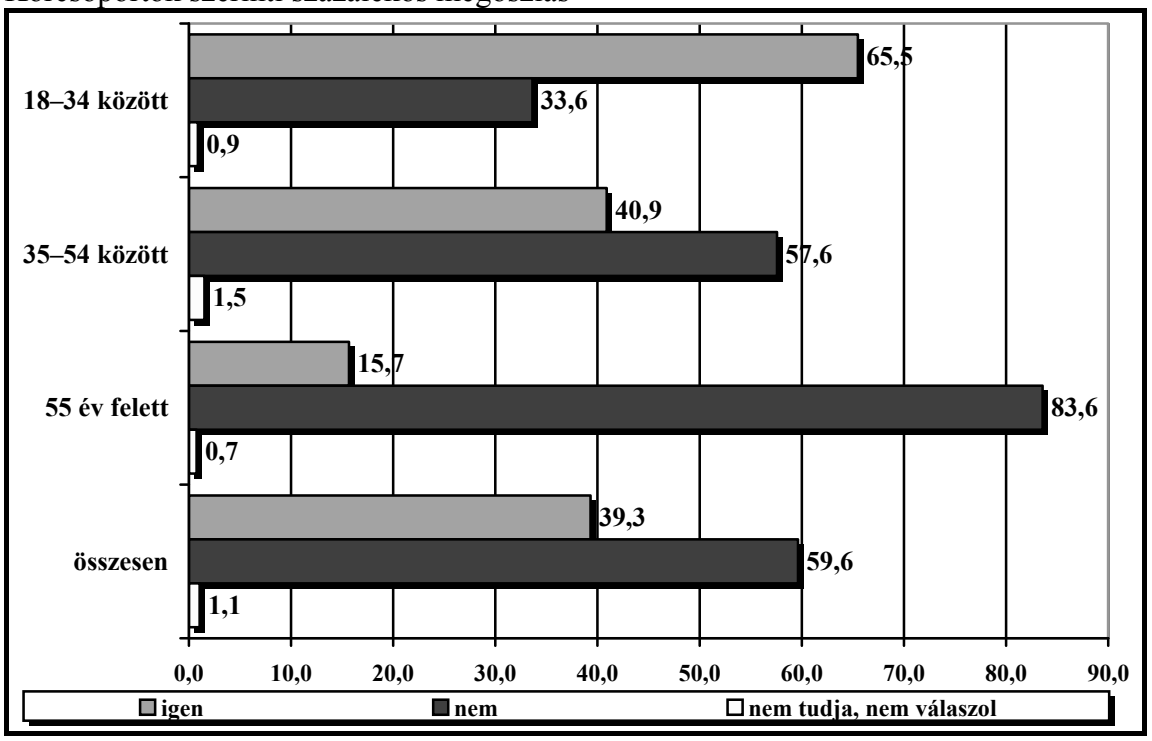

11.9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Nemek szerinti százalékos megoszlás

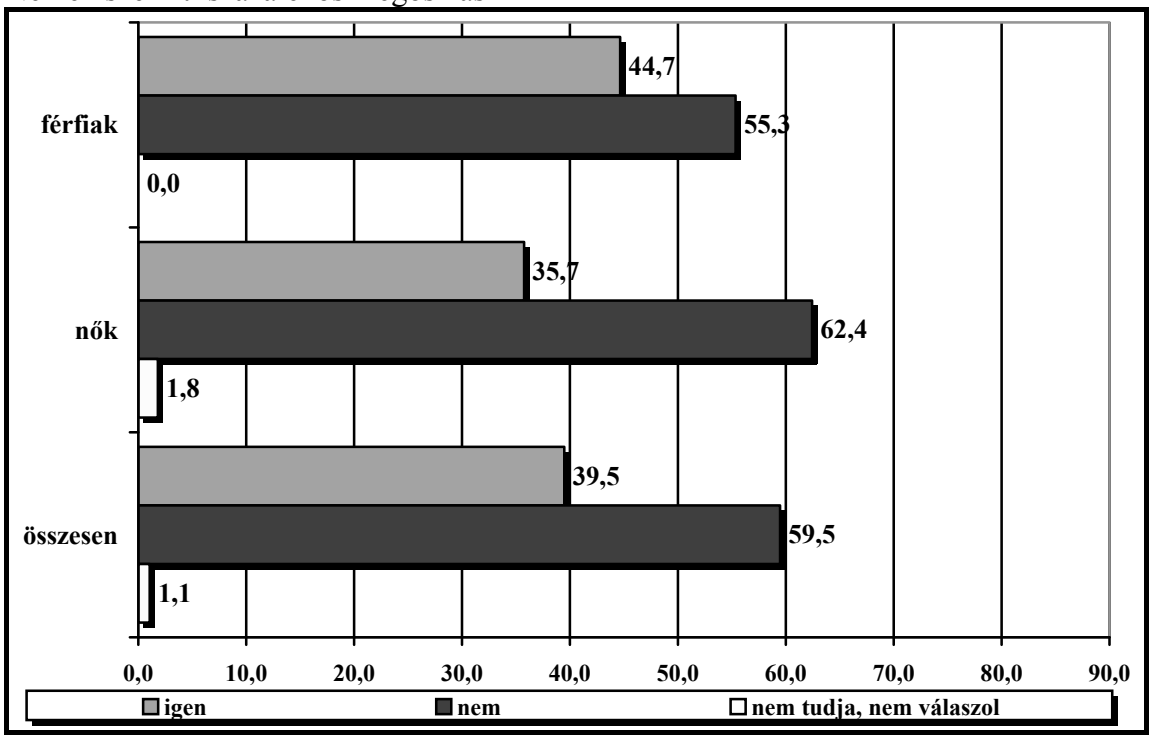

11.10. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Településtípus szerinti százalékos megoszlás

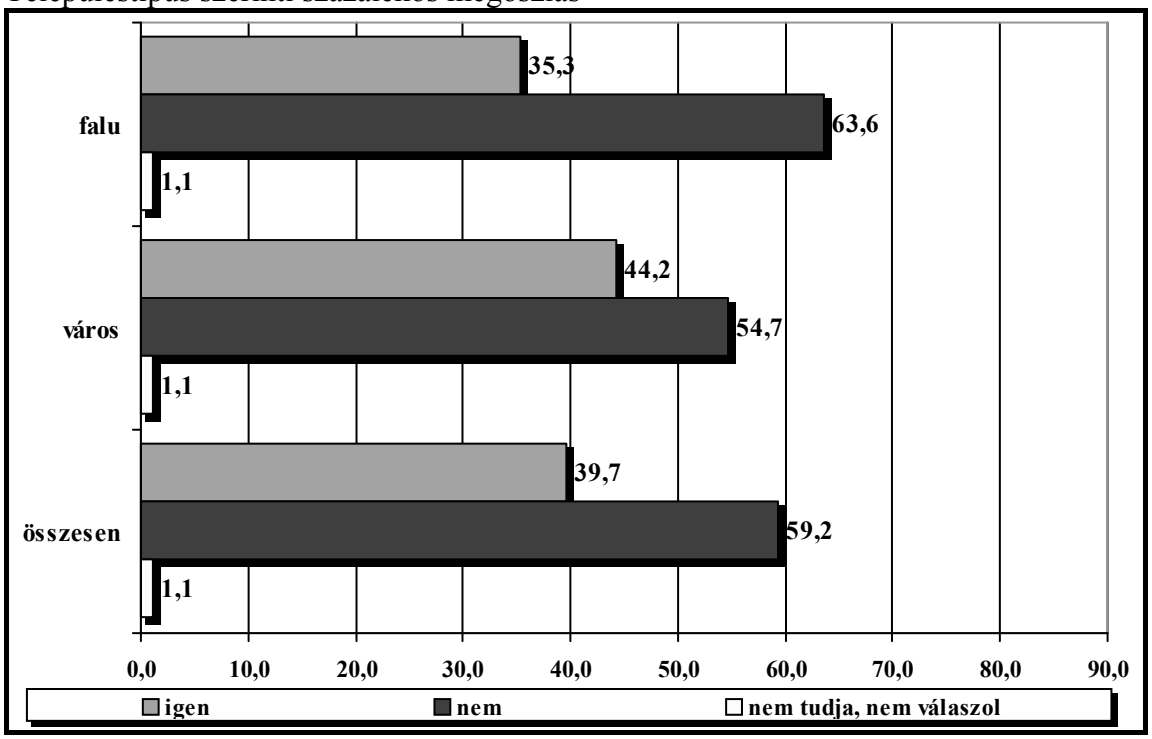

11.11. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Iskolai végzettség szerinti százalékos megoszlás

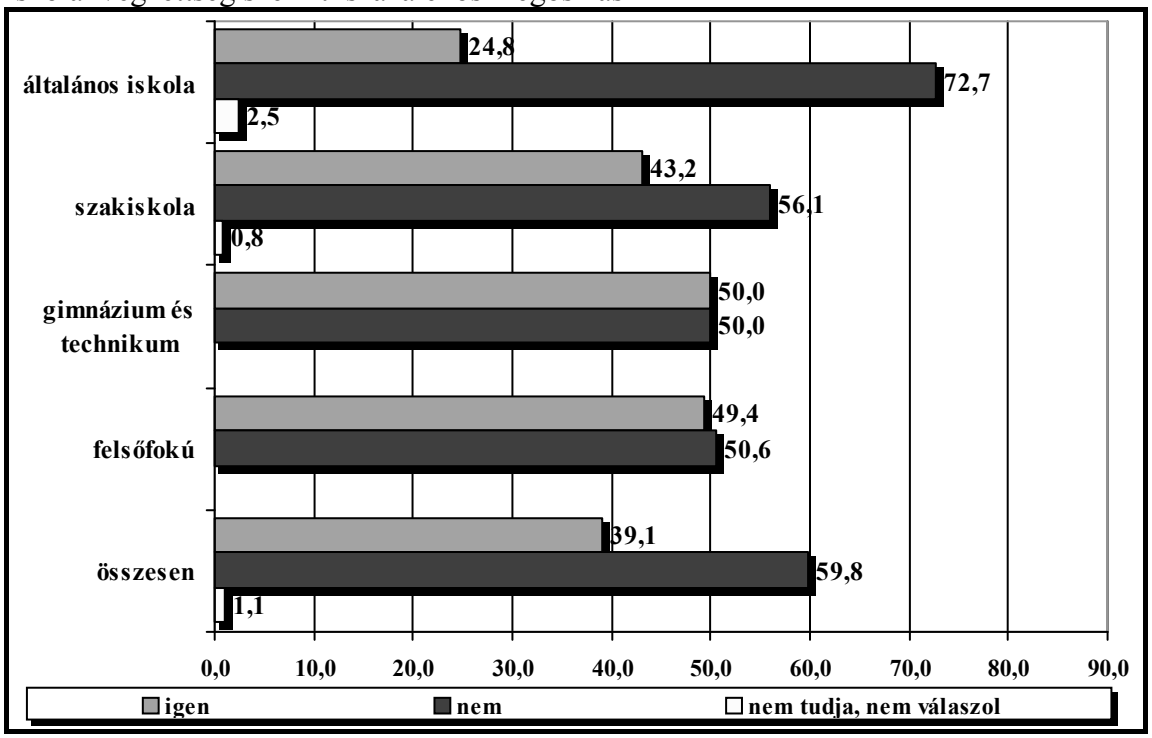

11.12. ábra: Ha úgy döntene, hogy elkötözne, milyen okból hagyná el Szerbiát?
(N=344) A teljes mintára vetített százalékos megoszlás

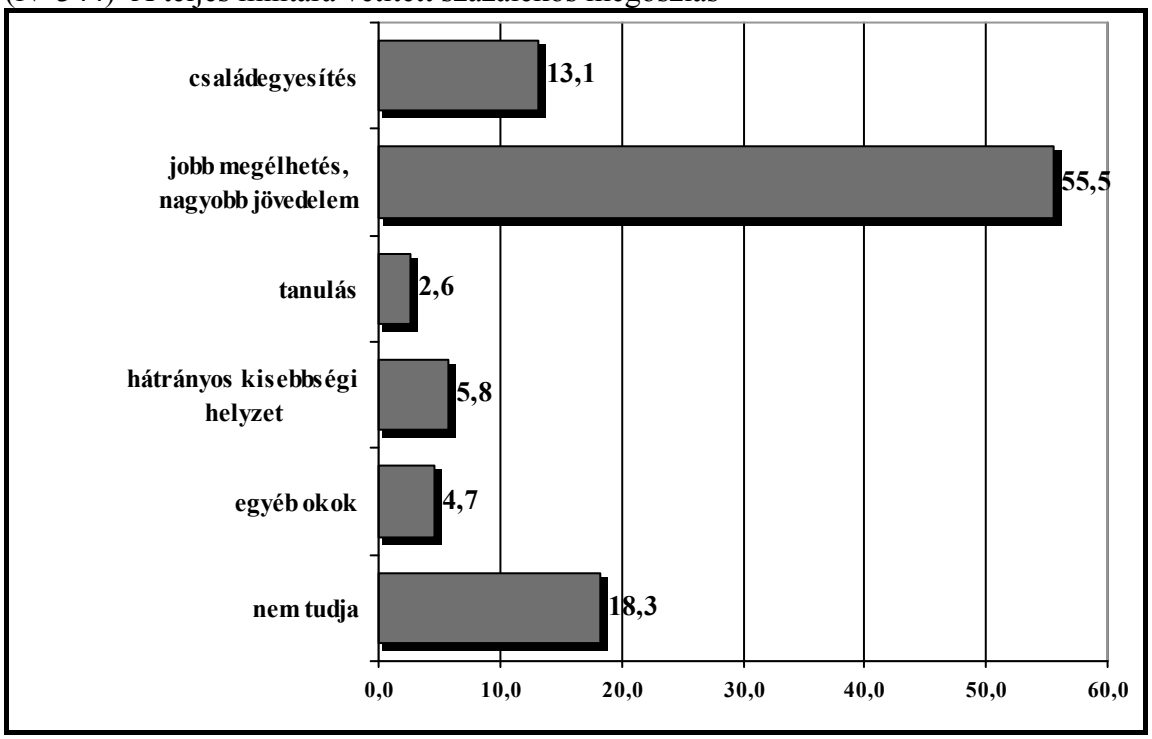

11.13. ábra: Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben?
(N=337) (százalékban)

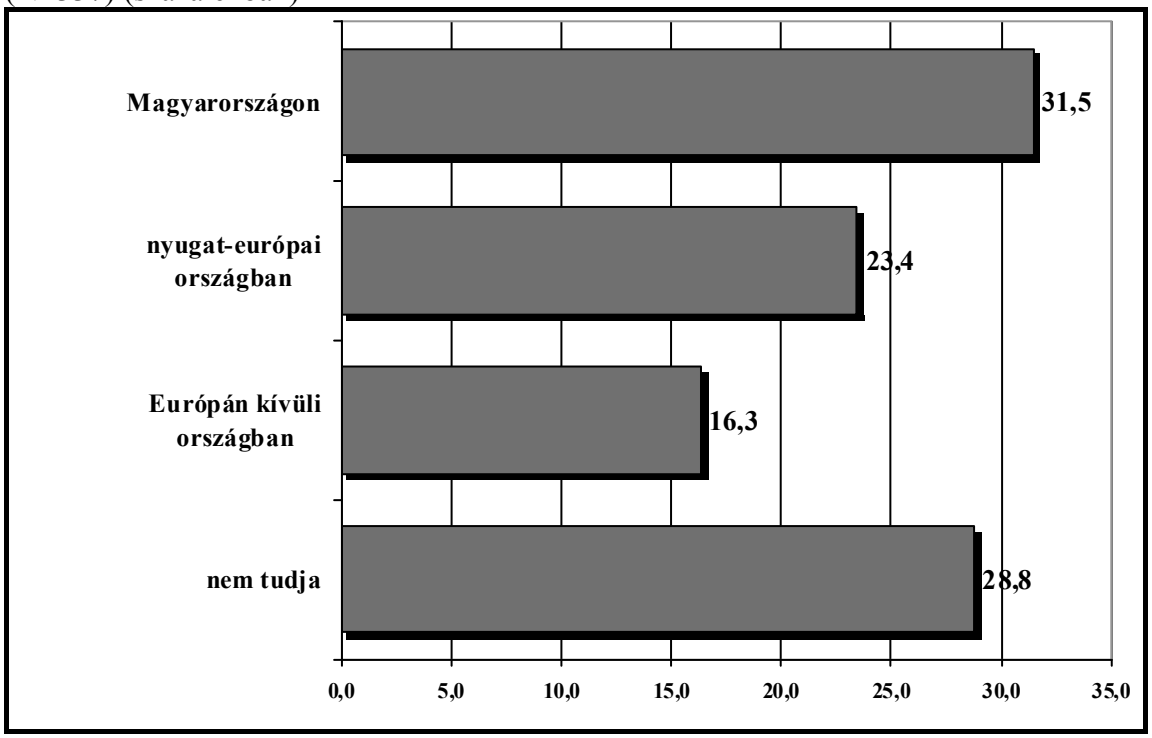

11.14. ábra: Az elkövetkező két évben tervezi-e, hogy (ideiglenesen) külföldre megy tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés céljából (min. 1 hónap)? (N=368)
(százalékban)

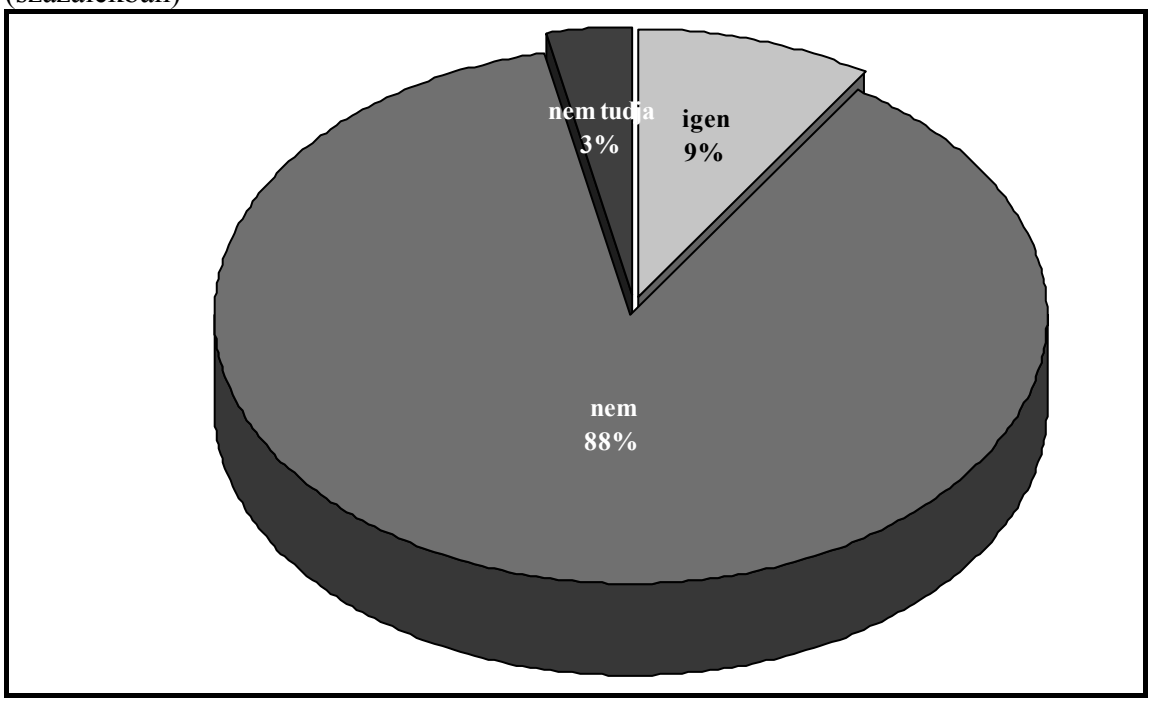

11.15. ábra: Jelenleg valaki a családjából – akivel korábban egy háztartásban élt – él-e (dolgozik, tanul) külföldön? (százalékban)

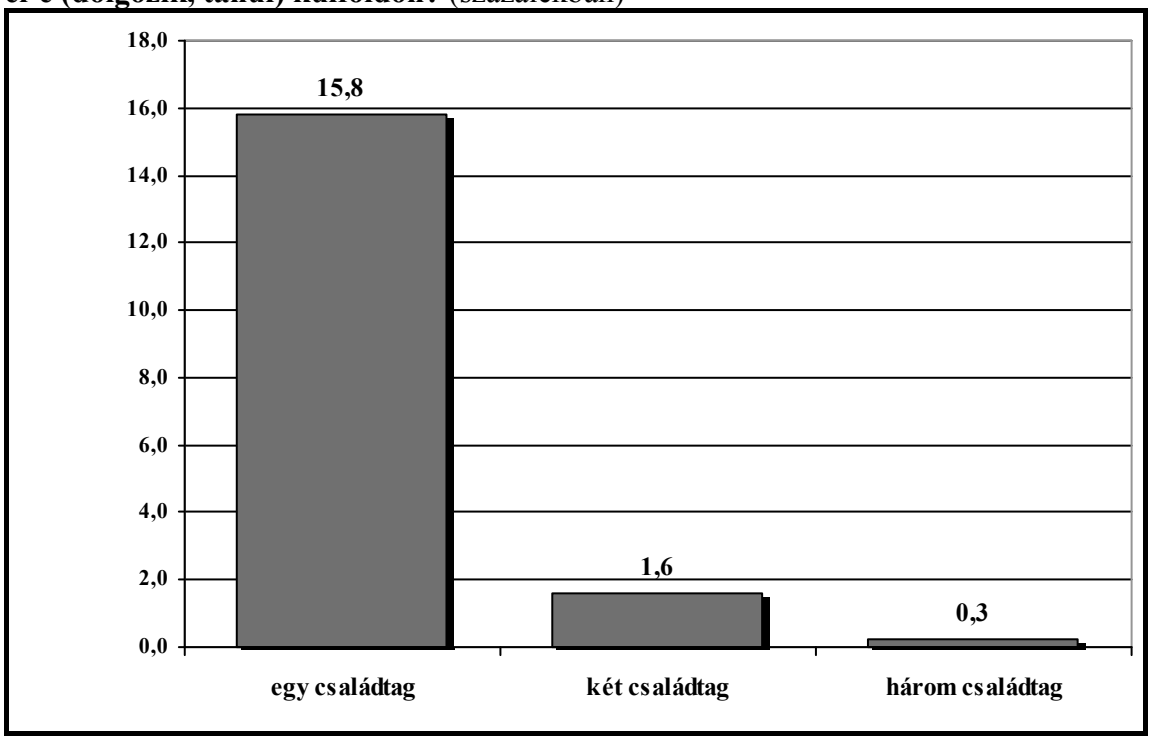

12. Európai Unió és politikai aktivitás

Szerbia Európai Unióhoz való csatlakozásának évét a csalódott vajdasági magyarok majdnem 23 százaléka a végtelenbe rakta („soha"), de a többi válaszadó zöme megoszlik a következő becslések között: 2010-ben (12 százaléka szerint), 2012-ben (12,4 százalék), 2015-ben (13,3 százalék), majd 2017-ben (12,95) és 2020-ban (12,4 százalék) szerint. A minta zöme tehát 2010–2020 közé rakja Szerbia EU-ba való tagosodásának reális időszakát.

A vajdasági minta zöme nem tudja pontosan mit fog jelenteni számára a csatlakozás. A vélemény arról, hogy a csatlakozási szándék jó vagy rossz, a válaszadók 44 százaléka jónak tartja, 31 százalék se jónak se rossznak, 10 százalék gondolja úgy hogy ez rossz lesz és 15 százalék nem tudja. A környező országok (Magyarország, Románia, Szlovákia) csatlakozásáról 54 százalékban az a vélemény, hogy előnyükre vált, csak 18 százalék szerint nem, a többi nem tud dönteni. Az EU-ról általában pozitív a vélemény (30+19 százalék), de itt van a 33 százalékos semleges és a 9 százalék negatív állásfoglalás is. A Kárpát-medence országainak a vajdasági válaszadók szerint 51 százalékban elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, de 27 százalék szerint ez a kapcsolattartás nem jött létre, a több (22 százalék) nem tudja. A határok átjárhatósága a válaszadók szerint igen fontos, mert 65 százalékuk szerint ez elősegíti a magyarok kapcsolattartását.

A vajdasági magyarság az Európai Unióhoz elsősorban a következő fogalmakat társítja: első helyen van a béke (36,3 százalék), ami érthető módon a Szerbiában élők régi vágya; második helyen van a gazdasági jólét fogalma (17,4 százalék), majd a vízummentes, szabad utazás, tanulás és munka az EU-ban (14,2 százalék). Ezen kívül a válaszadók kb. 6 százaléknak fontos még az utazási lehetőségek kibővülése és az egységes pénznem (hiszen ma is sokan spórolnak EUR-ban).

Ahhoz, hogy mit eredményez majd az ország EU-s csatlakozása a megkérdezett személye szempontjából, a vajdaságiak egy ötfokú skálán nyilatkozhattak. Számukra az ország megnyitását és új lehetőségeket hozná a csatlakozás. Legtöbben a szabad utazást említik (4,7 átlagjeggyel), majd a jobb jövőt (4,3), új munkalehetőségeket (4,1), állampolgári jogvédelmet és személyes védelmet is (3,9), békét (3,8), közös EU kormányzatot (3,5).

Arra a kérdésre, hogy mit jelent az Európai Uniónak a polgára lenni, legtöbben (72,1 százalék) az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóságot említik, de a válaszadók nagy többsége a szabad munkavállalás jogát említi bármelyik EU-s tagállamban (68,2 százalék). A tanulási lehetőség bárhol az EU területén a válaszadók 59,7 százalékának lenne fontos. Meglepően nagy azoknak a válaszoknak a száma, amelyek (valószínűleg téves információk alapján) az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférést várja az EU-tól (38,2 százalék). Ebből is látszik, hogy mélyponton van Szerbiában az egészségügyi ellátás. A szavazati jogok körüli változások nem igen érdeklik a vajdasági magyarokat.

Azokra a kérdésekre, amelyek a válaszadók véleményét firtatták bizonyos közéleti és más nyilvános kérdésekben, a minta érdeklődése két kérdésben mutatott magas fokú egyetértést: az AIDS tesztek kötelezővé tétele (79,2 százalék), a pedofilok orvosi kezelése (75,7 százalék). A további három jelenséggel értenének még egyet a vajdaságiak: az alacsony jövedelmű személyek megakadályozása több gyerek vállalásában (38,5 százalék), a halálbüntetés (38,5 százalék) és az eutanázia bevezetésében (37 százalék). A homoszexuálisok, az emberi klónozás és a genetikailag kezelt élelmiszerek problémája még viszonylag távol áll a vajdaságiaktól.

A politikai inaktivitás a korábbi véleménynyilvánítások során is bizonyított volt vajdasági magyaroknál. A válaszadók 34 százalékát egyáltalán nem érdekli, és itt van még a 23,8 százalék, akiket inkább nem érdekel a politika; 29,7 százalékuknak semleges állásfoglalása van, és mindössze 12,5 százalék nyilatkozott érdeklődéssel a politika iránt. Arra a kérdésre, hogy ha vasárnap Szerbiában országos választások lennének 65 százalékuk elmenne szavazni, 24 százalék nem, a többi bizonytalan. Arra a nyílt kérdésre adott válaszokat, hogy az országos választásokon melyik pártra/koalícióra szavazna, csoportosítani lehet. A demokrata párt(ok) és a Vajdasági Magyar Szövetség körülbelül ugyanannyi szavazatot kapnának. Őket követik a főleg Vajdaságban tevékenykedő liberális és reformpártok. Megjegyezendő, hogy a lekérdezés ideje alatt (2007. április-május) Szerbiában kormányválság volt és a tartomány lakossága igen szurkolt a demokraták hatalomra jutásáért ország szinten.

12.1. ábra: Véleménye szerint Szerbia mikor, melyik évben csatlakozhat az Európai Unióhoz? (Válaszok százalékban)

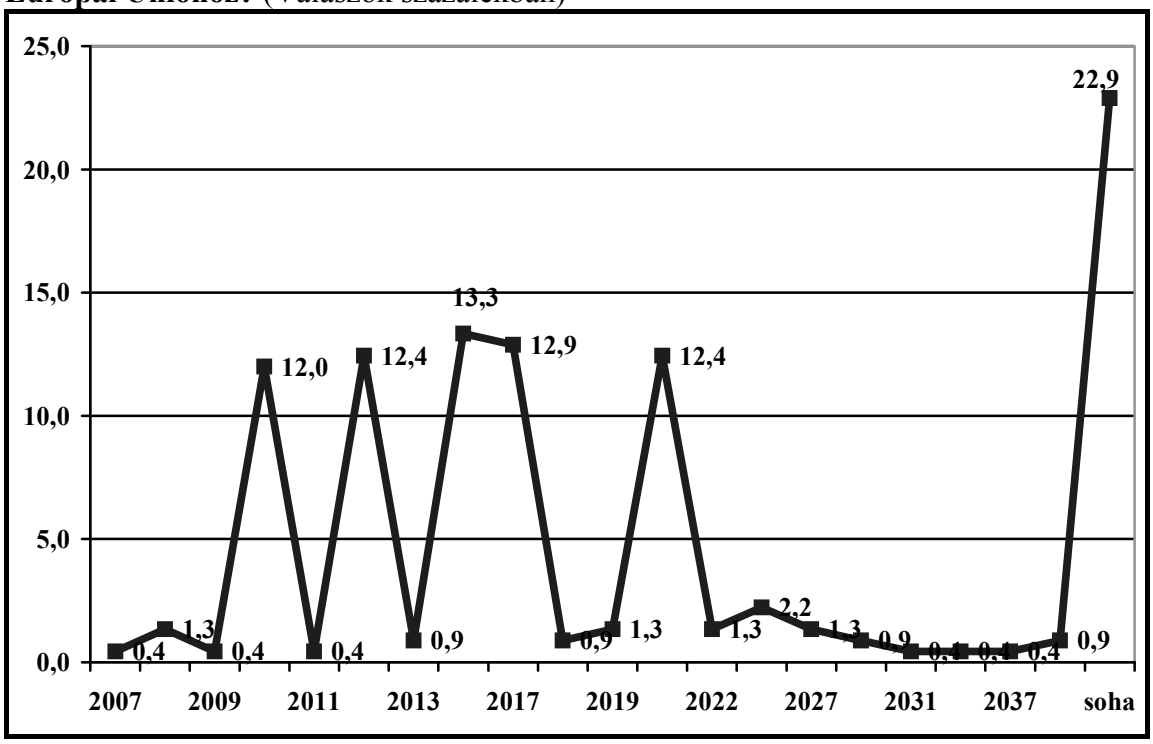

12.2. ábra: Általánosan, milyennek tartaná *Szerbia* EU-s csatlakozását?

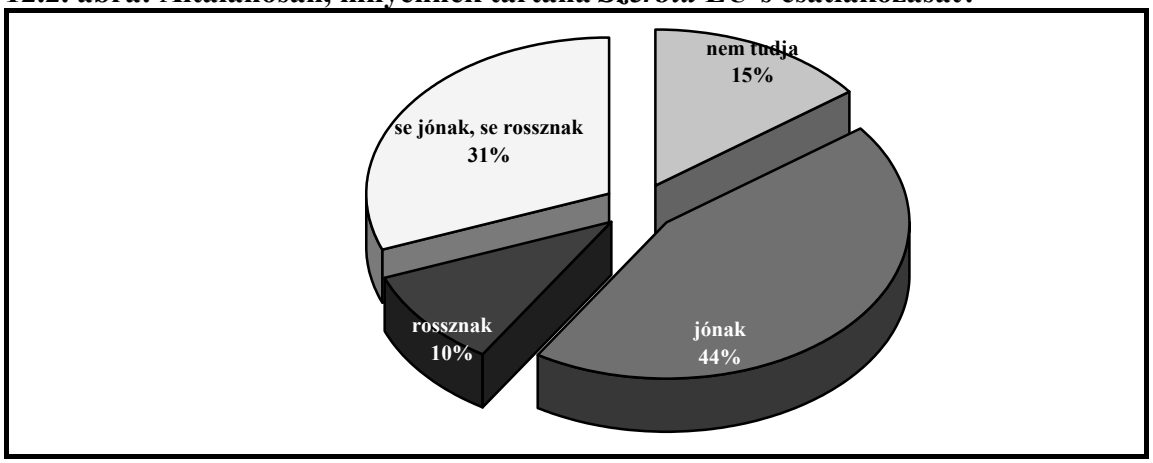

12.3. ábra: Összességében mit gondol, Romániának, Szlovákiának és Magyarországnak előnyére válik az Európai Uniós csatlakozás?

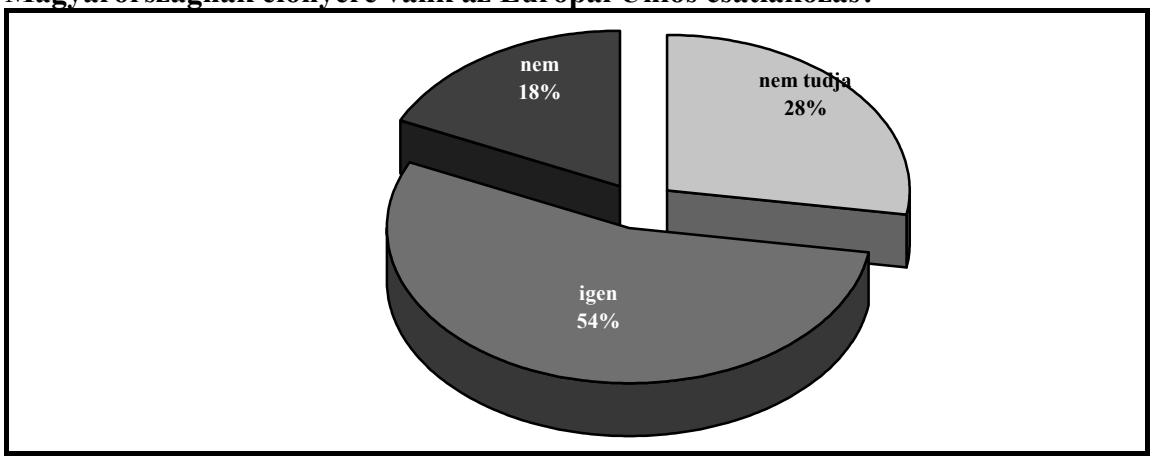

12.4. ábra: Általánosan, milyen véleménye van az EU-ról ?

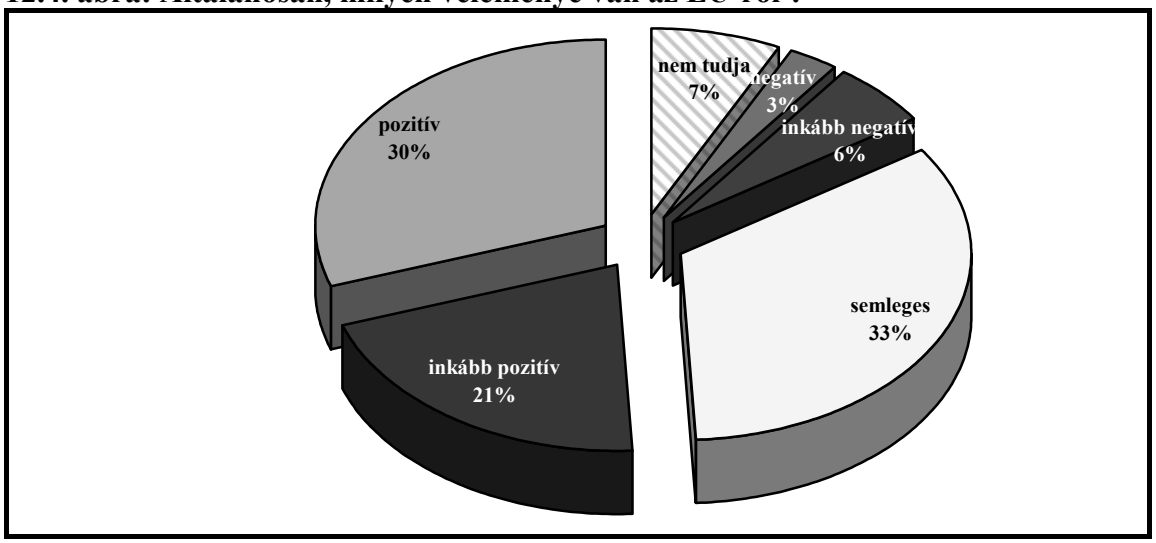

12.5. ábra: Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (HU, RO, SK, SL, A) Európai Uniós csatlakozása elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását?

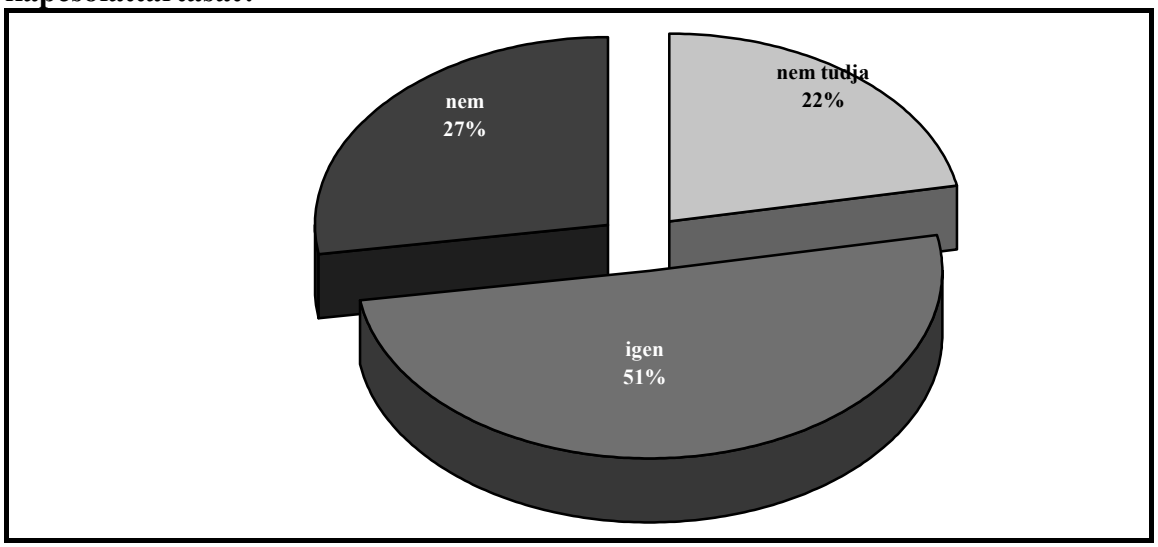

12.6. ábra: Mit gondol, az európai uniós tagországok (HU, RO, SK, SL, A) közötti határok átjárhatósága elősegíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal?

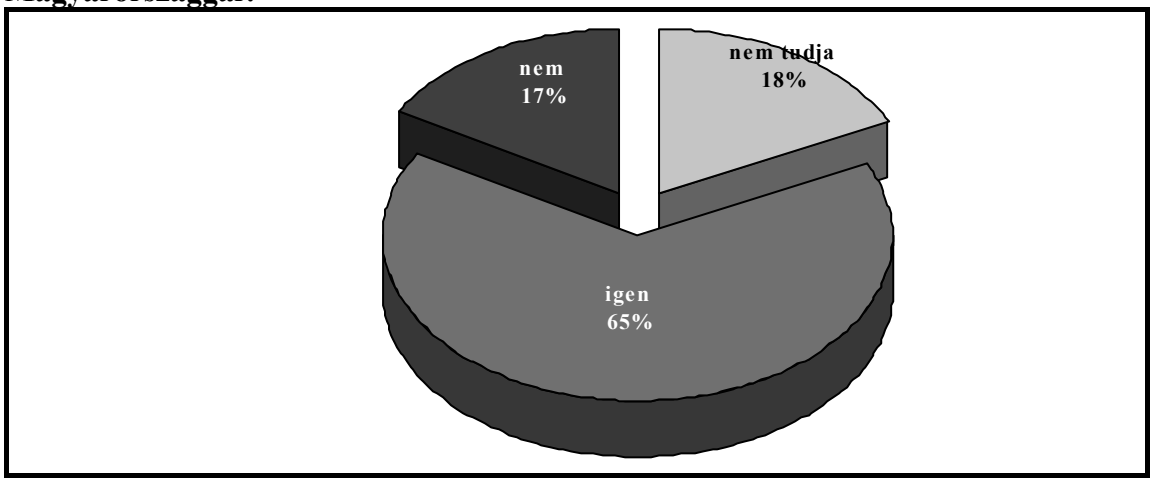

12.7. ábra: Milyen fogalmakat társít első, másod és harmad sorban az Európai Unióhoz?

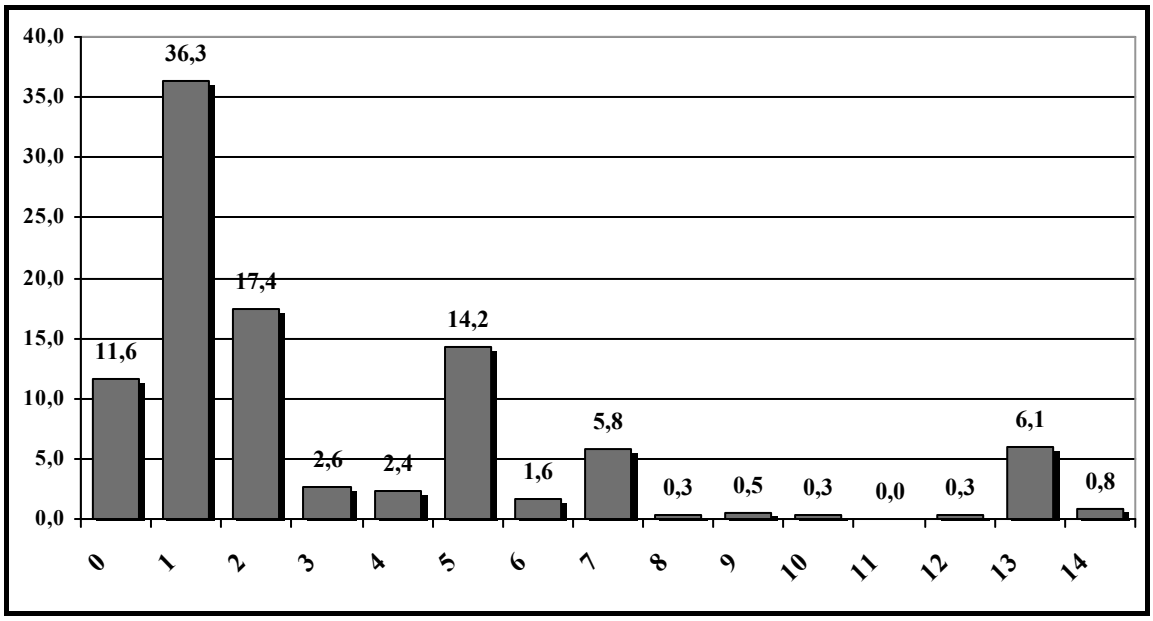

1. Béke
2. Gazdasági jólét
3. Demokrácia
4. Szociális biztonság
5. Szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén.
6. Kulturális változatosság
7. Euró – egységes pénznem
8. Munkanélküliség
9. Bürokrácia
10. Kulturális identitásunk elvesztése
11. Magasabb bűnözés
12. Nem kielégítő ellenőrzés a külső határoknál
13. Utazási lehetőségek kibővülése
14. Európai politikai közösség
0. nem tudja

12.8. ábra: Az alábbi kijelentések mennyire fejezik ki azt, amit Ön számára az EU jelent? (Válaszok egy ötfokú skálán, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2– inkább nem, 3– igen is meg nem is, 4 –inkább igen, 5 – teljes mértékben)

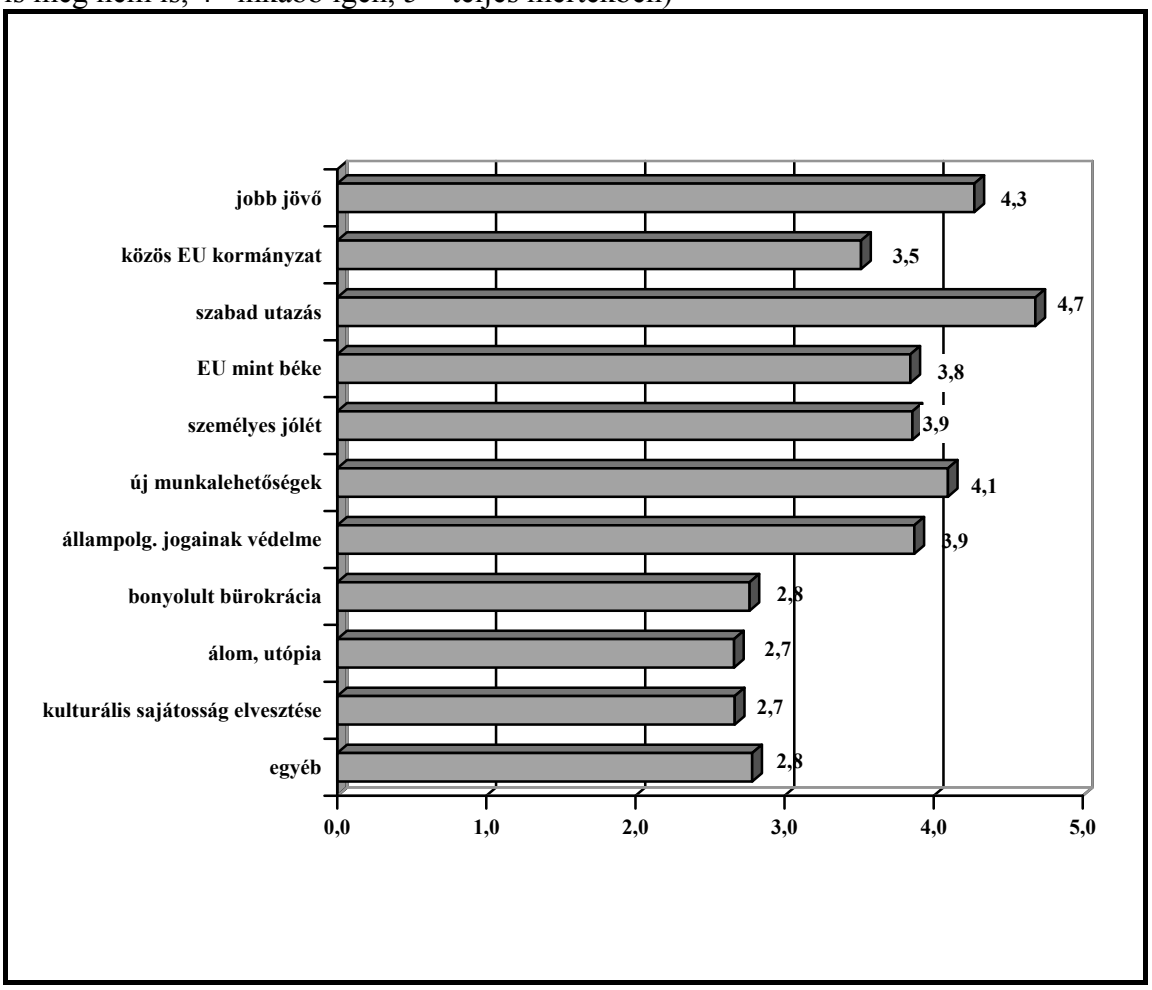

12.9. ábra: Az alábbi kijelentések közül melyik jelenti inkább, hogy: „az Európai Uniónak a polgára lenni”? (Első említések aránya)

Kijelentés	Említi
1. Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	72.1
2. Szabad munkavállalás joga bármelyik EU-s tagállamban	68.2
3. Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőházáddal	15.3
4. Szavazati jog a országos választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőházáddal	7.9
5. Szavazati jog az Európai Parlament-i választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is, ha ez nem azonos a szülőházáddal	8.9
6. Az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés	38.2
7. Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	59.7
8. Egyik sem az előzők közül	2.4

12.10. ábra: Kérjük, mondja meg, egyetért-e vagy sem a következőkkel?
(Egyetértők aránya, százalék)

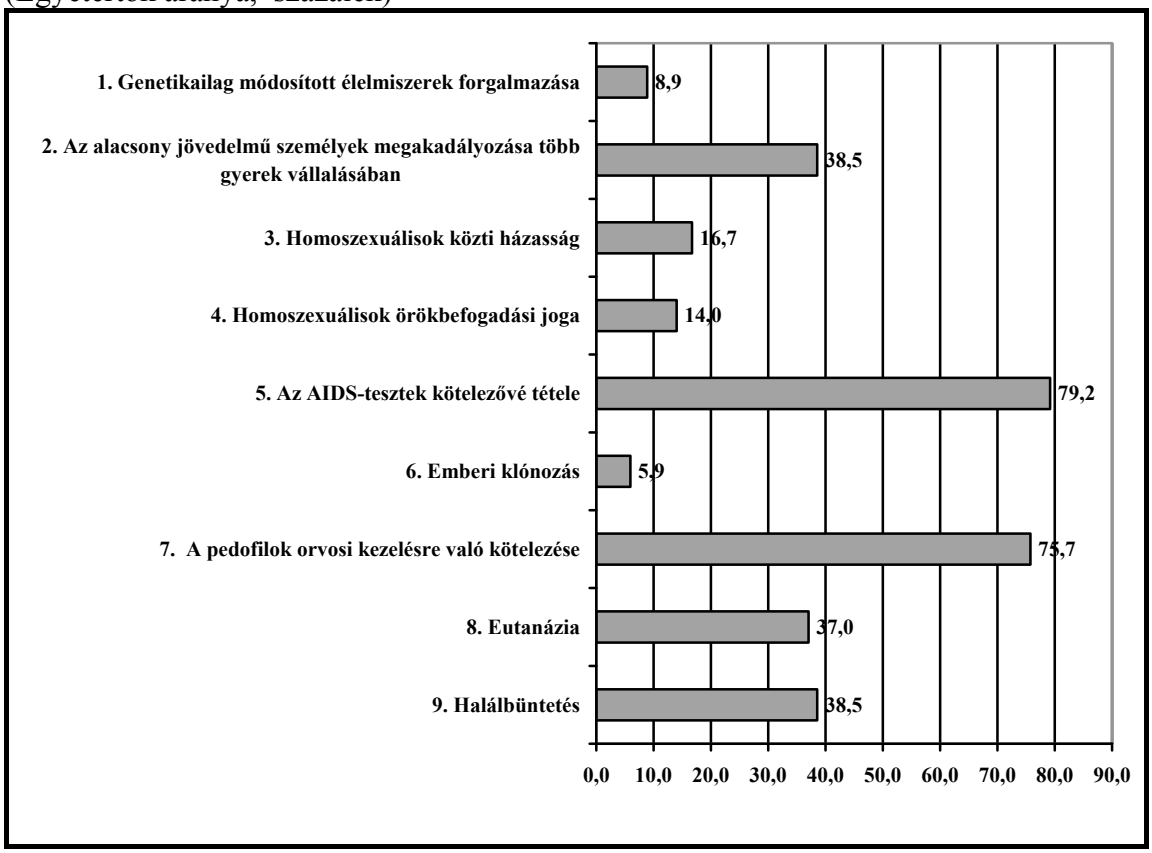

12.11. ábra: Mennyire érdekli Önt a politika? (1 – egyáltalán nem érdekli, 5 – nagyon érdekli)

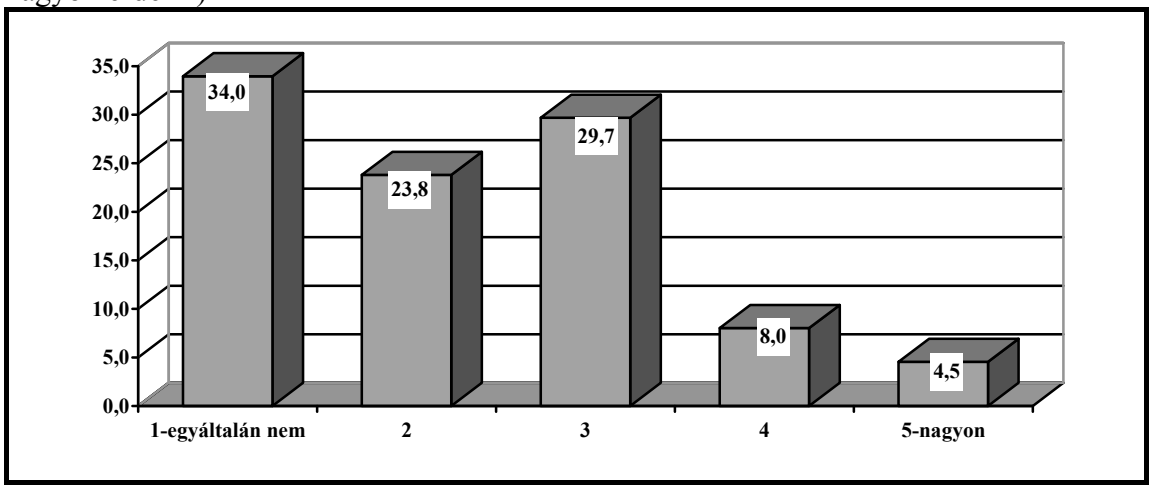

12.12. ábra: Ha most vasárnap Szerbiában parlamenti választások lennének, elmenne-e szavazni?

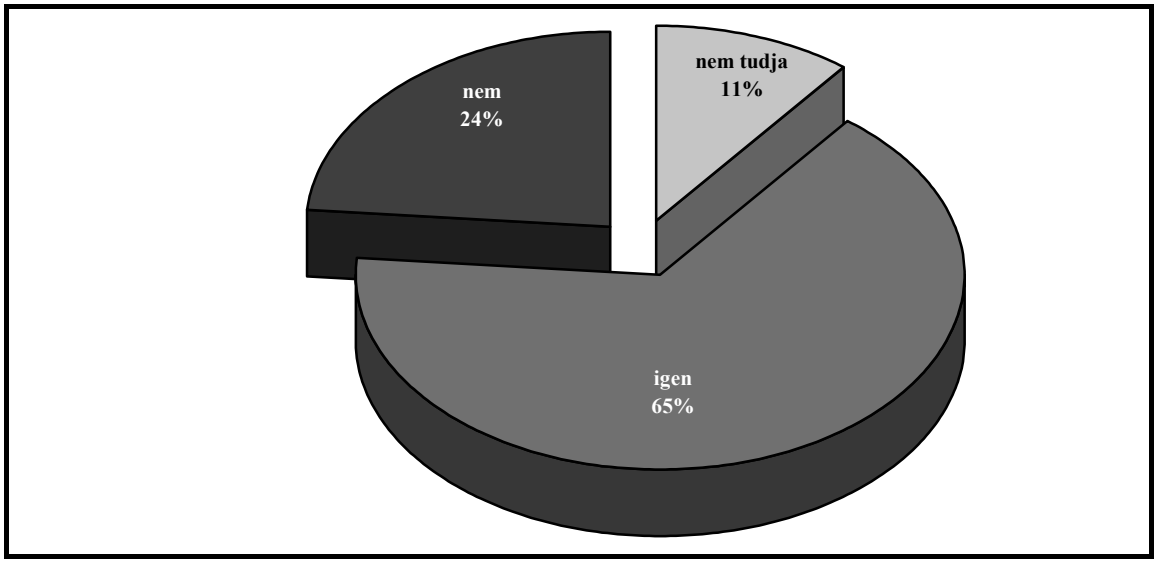

12.13.A. ábra: Ha elmenne, ön most melyik pártra, szervezetre vagy koalícióra szavazna? (1. csoportosítás szerint)

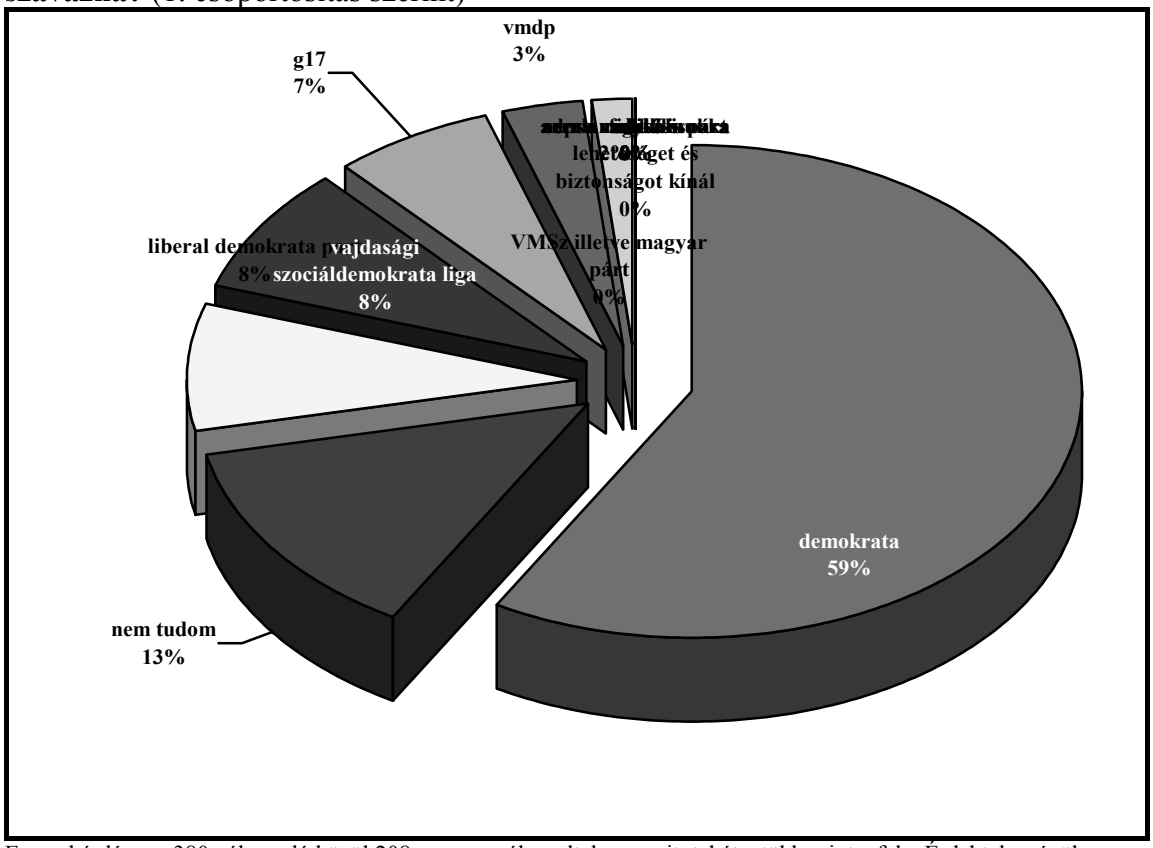

Erre a kérdésre a 380 válaszadó közül 208-an nem válaszoltak semmit, tehát a több mint a fele. Érdektelenségük nyíltan bizonyítja a politikával való telitettségüket, illetve elégedetlenségüket. A nyílt kérdésre adott szabad válaszokat két formában csoportosítottuk. Az első esetben azokat a szabad válasz variációkat tüntetjük fel, amelyeket maguk a megkérdezettek diktáltak be, majd a második csoportosításban azok a válaszok, amelyekben említve lett a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ), illetve a demokrata pártok (ha úgy emlegették, mint koalíciót) kerültek egy csoportba. Mindkét esetben látható, hogy a vajdasági magyarok az országos választások esetén két fő táborra oszlanának: 1/3 a demokratákra (koalíciójukra), és ugyanannyian a VMSZ-re (Szabadka székhelyű) szavazna. A harmadik harmadban van a szóródás az egyéb liberális, reformista típusú demokrata pártokra, vagy csak név szerint valamelyik magyar érdekeltségű pártra.

1. csoportosítás:

Párt/szervezet megnevezése	**Válaszok száma**	**Százalék**
Demokrata Párt (Belgrád)	60	35
Vajdasági Magyar Szövetség (Szabadka)	56	33
nem tudom	*13*	*8*
Liberális Demokrata Párt (Belgrád)	9	5
Vajdasági Szociáldemokrata Liga (Újvidék)	9	5
g17 (Belgrád)	8	4
Vajdasági Magyar Demokrata Párt (Újvidék)	4	2
magyar pártok	2	1
egységes vajdasági magyar pártra	1	0,5
Vajdasági Magyar Szövetség, Liberális Demokrata Párt	1	0,5
nem tudom, lehet, hogy a Vajdasági Magyar Szövetség	1	0,5
Vajdasági Magyar Szövetség, Demokrata Párt	1	0,5
Szerb Demokrata Párt (SzDP Belgrád)	1	0,5
Szerb Demokrata Párt (DSS Belgrád)	1	0,5
Vajdasági Magyar Demokrata Közösség	1	0,5
nem a radikálisokra	1	0,5
Szerb Radikális Párt (Belgrád)	1	0,5
Fidesz (Budapest)	1	0,5
Arra, amelyik munka lehetőséget és biztonságot kínál	1	0,5
Összesen	**172**	**100**
Nem válaszolt	208	55
Összes megkérdezett	**380**	**100**

12.13.B. ábra: Ha elmenne, ön most melyik pártra, szervezetre vagy koalícióra szavazna? (2. csoportosítás szerint)

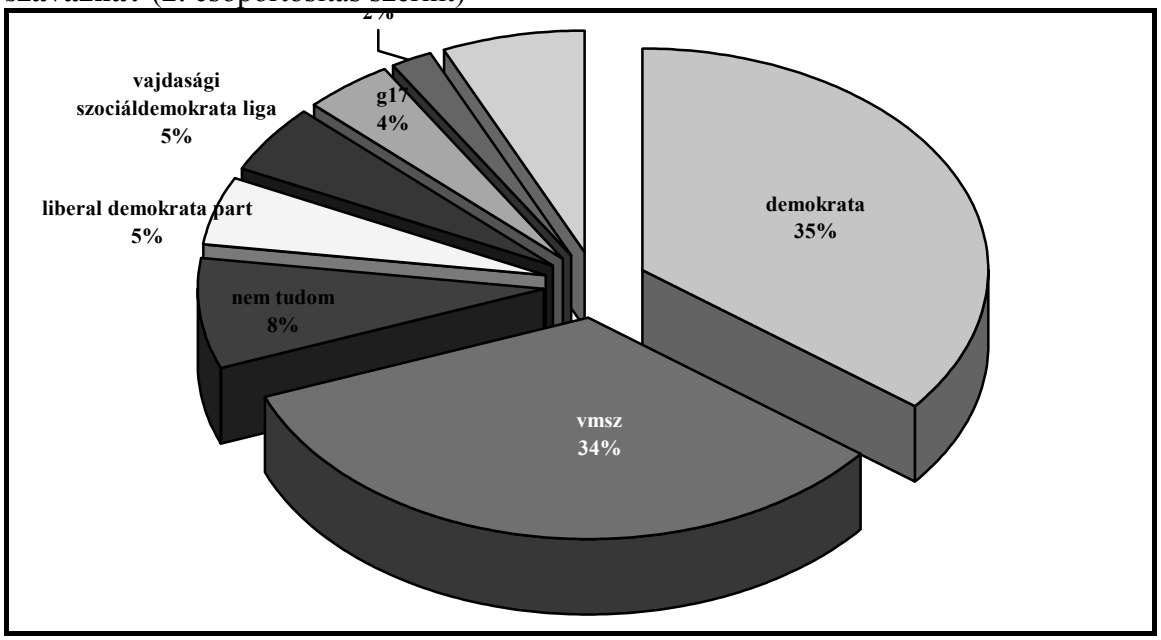

2. csoportosítás:

Párt/szervezet megnevezése	Válaszok száma	százalék
Vajdasági Magyar Szövetség illetve magyar párt (Szabadka)	62	35,5
Demokrata Párt (Belgrád)	60	35
nem tudom	*13*	*8*
Liberális Demokrata Párt (Belgrád)	9	5
Vajdasági Szociáldemokrata Liga (Újvidék)	9	5
g17 (Belgrád)	8	4
Vajdasági Magyar Demokrata Párt (Újvidék)	4	2
Szerb Demokrata Párt (Belgrád)	2	1
Vajdasági Magyar Demokrata Közösség	1	0,5
nem a radikálisokra	1	0,5
Szerb Radikális Párt (Belgrád)	1	0,5
Fidesz (Budapest)	1	0,5
Arra, amelyik munka lehetőséget és biztonságot kínál	1	0,5
Összesen	**172**	**100**
Nem válaszolt	208	55
Összes megkérdezett	**380**	**100**

13. Regionális kötődés a Vajdaságban

A vajdasági magyarok viszonylag erős regionális tudattal rendelkeznek és magyarként (életvitelük szempontjából) lakóhelyi kötődésüket bizonyítják. 55 százalékuk térséghez kötődik, viszont 42 százalékuk inkább településhez. Vajdasági polgárnak érzi magát 20 százalékuk, majd 11 százalék egy bizonyos kistérséghez kötődik. A szórványban élők 16 százaléka szívesen megjegyezte ezt a tényt, míg a tömbben élő magyarok csak 8 százaléka nyilatkozott így. A településhez kötődés szintén jelentős: 29 százalékuk kifejezetten falusi magyarnak, 13 százalékuk pedig városinak tartja magát. A vajdasági magyarok életvitelük szerint és magyarként csak 3 százalékban tartoznak Szerbia polgáraihoz.

A térség keretében a magyarok migrációs szokása viszonylag gyenge. Legtöbben (71–88 százalék) azt válaszolták, hogy több évente nem utaztak például Kikindára, Nagybecskerekre, Zomborba, Óbecsére, Adára, vagy akármelyik magyarországi városba (megjegyzés: ebbe a kategóriába soroltuk azokat is, akik még soha nem jártak ezekben, a városokban, vagy nem válaszoltak). A legmegcélzottabb vonzásterületek mégis Szabadka és Újvidék. Valószínűleg a munka, vagy a tanulás céljából, naponta, a válaszadók 31,8 százaléka ingázik Újvidékre, majdnem 30 százaléka Szabadkára, közel 24 százaléka Szegedre (!), 20 százaléka pedig Zentára. A többi vajdasági nagyvárosba körülbelül a magyarok 7–10 százaléka ingázik naponta. Heti vagy havi ingázással, nagy valószínűséggel a középiskolások/egyetemisták és a bejáró munkások utaznak főleg Szabadkára (23,8+8,4 százalék), majd Újvidékre (16+3,6 százalék), Zentára (12+3,1 százalék), Szegedre (10,4+1,8 százalék).

Az ötös értékskálán, hogy milyen gyakran utazik egyes városokba (0 – több évente, vagy nem járt ott … 4 – naponta) a legnépszerűbb város Szabadka 1,4 átlagjeggyel, majd Újvidék (0,8), egyéb városok: Zenta (0,7), Ada (0,6) és Szeged (0,5). A közlekedési feltételekről egy ugyanilyen értékskála segítségével (0 – kedvező … 4 – nagyon rossz) a válaszok így alakultak: a magyarországi városok, Szeged felé a nemzetközi utak jók, ugyanez vonatkozik Szabadkára és Újvidékre is (1,9 átlagos), de Óbecse, Kikinda, Ada megközelítése (közlekedési feltételei) a rosszabbak (2,5 átlagjegy), majd tűrhetők még a zombori, zentai és nagybecskereki utak.

A vajdasági körzetek és lokális területek jelenlegi adminisztratív megoldásaival a vajdasági magyarok nincsenek megelégedve. Többségük változtatna a magyarlakta területek, de az egész tartomány státusán is! A magyarok által sűrűn lakott területek együttműködéséről hallottak már politikai elvárásokat, de stratégiai terv hiányában nem igen van elképzelésük a vajdasági magyaroknak, hogyan lehetne ezt megvalósítani. A válaszadók több mint a fele elfogadja a regionális egybekapcsolást: 36 százalékuk területi autonómiával, 21 százalék körzetesítéssel támogatná a magyarlakta önkormányzatok együttműködését, de 43 százalékuk bizonytalan: 33 százalék nem tud ezzel mit kezdeni, 10 százalék pedig ellenzi, ugyanis valószínűleg szórványban élőként kirekedne ebből a térségből. A vajdasági magyarok kifejezetten „autonomisták". Vajdaság Tartomány státusán a megkérdezettek 81 százaléka nagyobb autonómia kikövetelésével változtatna, míg a többi nem tudja (14 százalék), vagy nem önállósítana (5 százalék).

13.1. ábra: Magyarként Szerbiában/Vajdaságban életvitele szerint, hova tartozik?

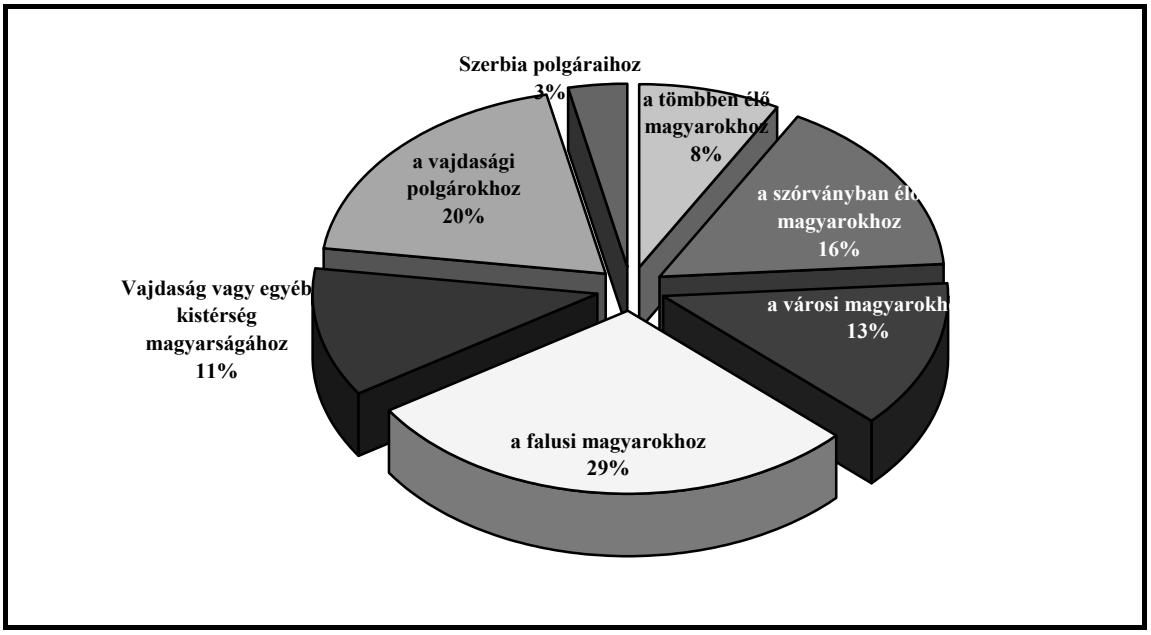

13.2. ábra: Milyen gyakran utazik a következő városokba... (válaszok százalékban)

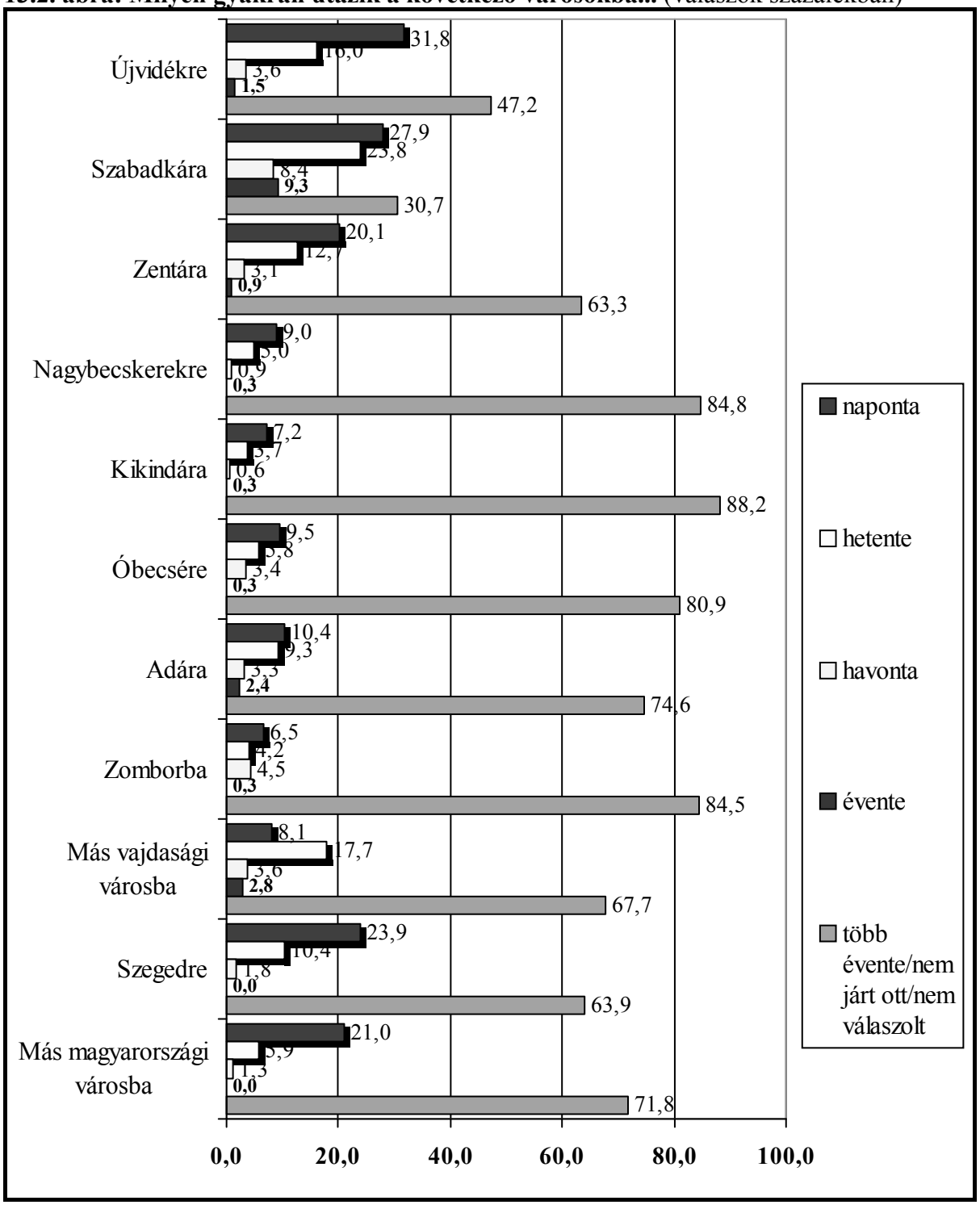

13.3. ábra: Milyen gyakran utazik a következő városokba... (átlag)

0 – több évente/nem járt ott/nincs válasz
1 – évente
2 – havonta
3 – hetente
4 – naponta

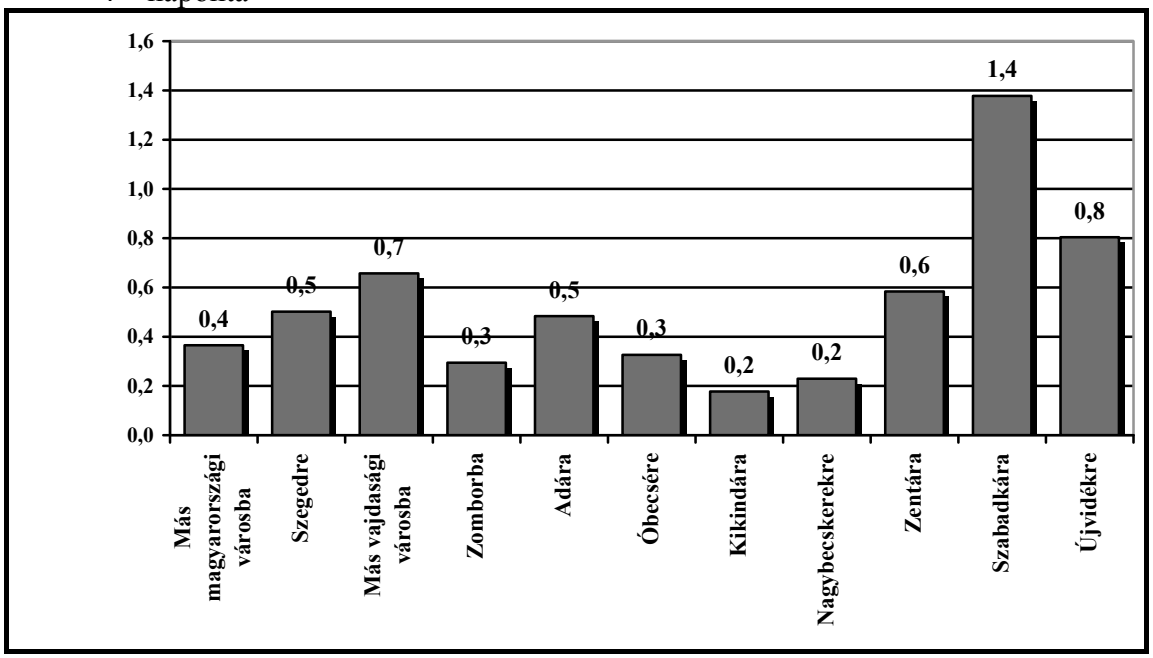

13.4. ábra:Milyenek a közlekedési feltételek... (átlag)

0 – kedvező
1 – jó
2 – átlagos
3 – tűrhető
4 – nagyon rossz

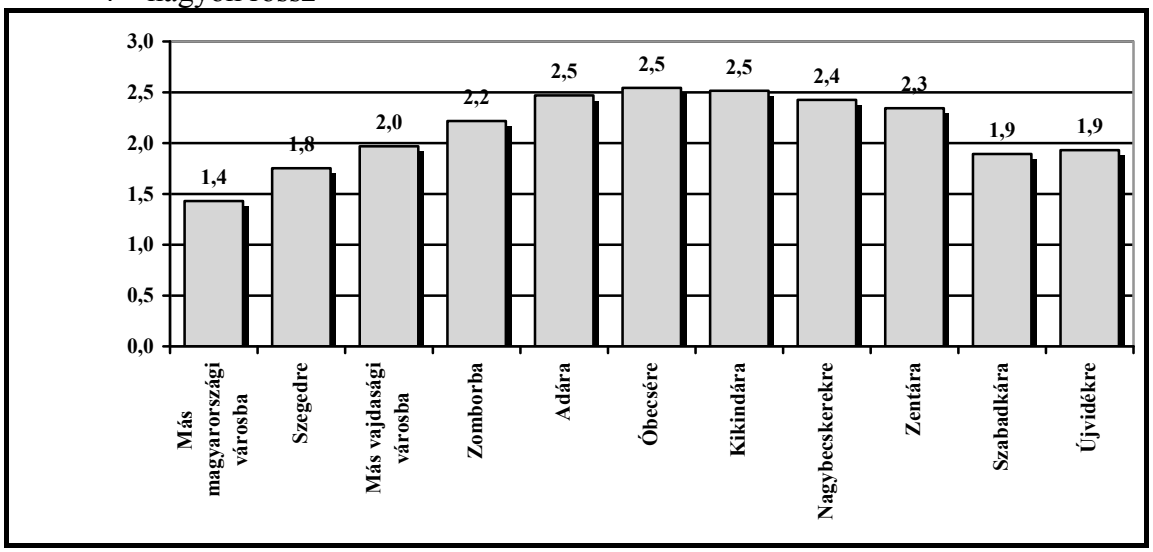

13.5. ábra: Támogatná-e a magyarok által sűrűn lakott területek együttműködését?

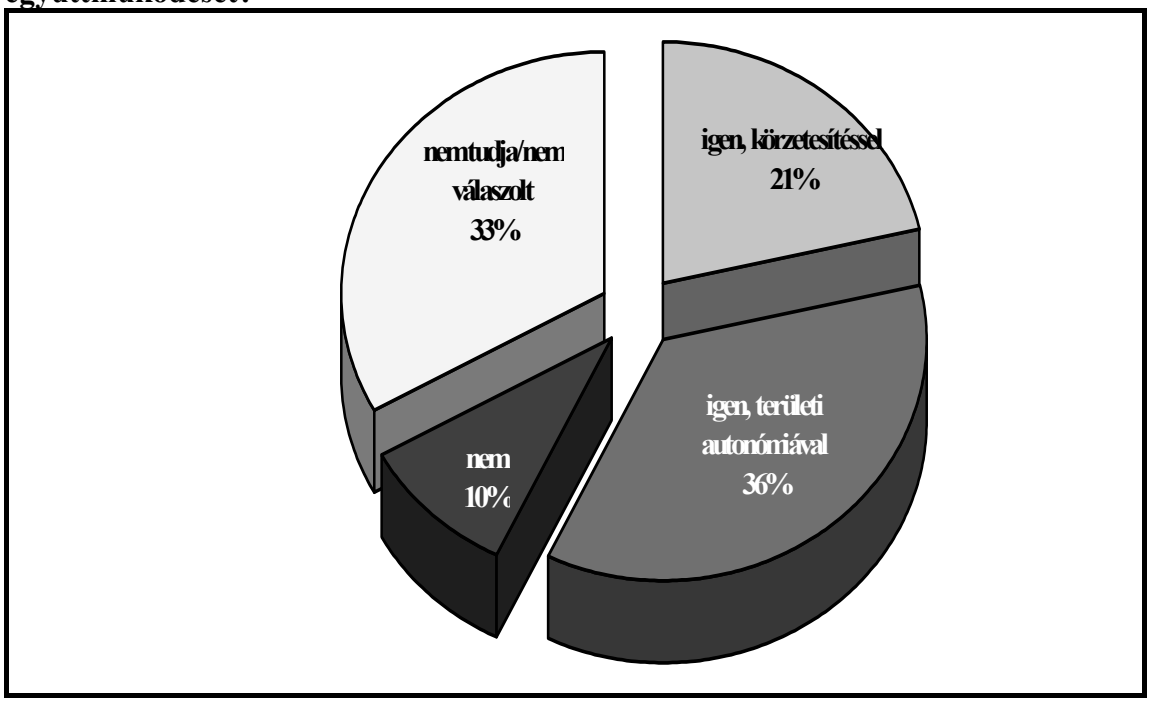

13.6. ábra: Változtatna-e Vajdaság státusán, Szerbián belül?

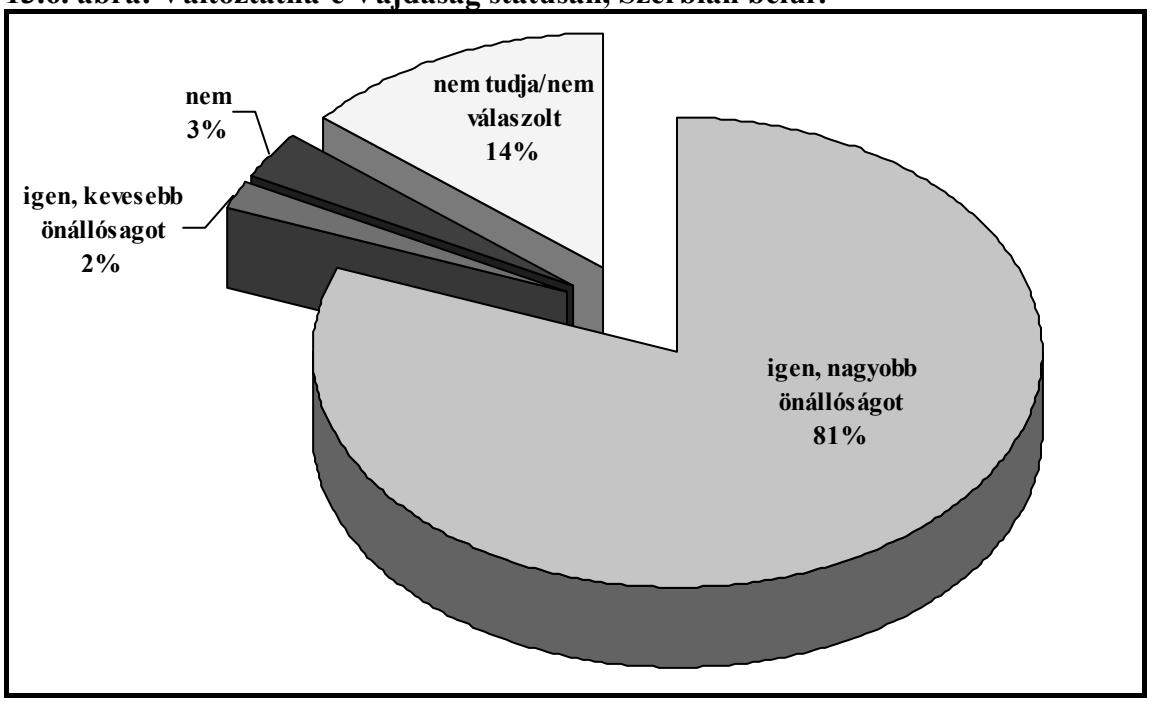

Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó

KÁRPÁT PANEL – KÁRPÁTALJA

GYORSJELENTÉS 2007

1. A mintáról – Kárpátalja

Kárpátalján a Kárpát Panel kutatás keretében 350 fős mintát vettünk a háztartások szintjén többlépcsős véletlen mintavétel módszerével. A háztartásokon belül a személyek kiválasztása szabad kvótás rendszerben történt, korcsoportok és nemi összetétel betartása alapján.

A mintavételi lépcsők alapja: régió, járás, azon belül településtípusok, települések (községek, városok, mezővárosok). A kérdőívek megoszlása szerint a válaszadók 34 százaléka városi típusú településekből került ki, míg a falusi lakosság 66 százalék volt.

A településeken a háztartások, illetve a megkérdezettek kiválasztása az egyszerű véletlen mintavétel mechanikus kiválasztásának valamely technikáját követi. Erre legalkalmasabb a listás módszer, amikor egy rendezett listáról egy lépésszám alapján minden x-ik háztartást kiválasztjuk, és ezen belül korcsoport és nem szerinti kvóta alapján a személyeket is kiválasztjuk.

1.1. táblázat: A minta összetétele Kárpátalján településtípusok és járások szerint

Járás	Település	Település tipusa	Össznépesség	Magyar lakosság száma	Magyar lakosság aránya	Minta
	Ungvár	**v**	**117317**	7972	6,80	**19**
	Beregszász	**v**	**26735**	12779	47,80	**33**
	Munkács	**v**	**82346**	6975	8,47	**16**
Beregszászi	Bátyú	v	3029	1894	62,53	**5**
Huszti	Visk	v	8141	3699	45,44	**9**
Nagyszőllősi	Nagyszőllős	v	25760	3633	14,10	**9**
Nagyszőllősi	Tiszaújlak	v	3419	2772	81,08	**7**
Rahói	Jaszinya	v	8006	809	10,10	**7**
Técsői	Técső	v	9786	2306	23,56	**11**
Ungvári	Csap	v	8919	3496	39,20	**5**
Városok összes						**121**
Beregszászi	Badaló	f	1712	1682	98,25	**14**
	Vári	f	3114	2552	81,95	**19**
	Nagybereg	f	2545	2004	78,74	**15**
	Déda	f	2013	1607	79,83	**14**
	Kaszony	f	2338	2087	89,26	**15**
	Oroszi	f	895	852	95,20	**7**
	Új Bátyú	f	853	284	33,29	**7**
Munkácsi	Dercen	f	2778	2727	98,16	**18**

	Szernye	f	1980	1690	85,35	**12**
Nagyszőllősi	Nagypalád	f	1823	1773	97,26	**11**
	Verbőc	f	1188	1088	91,58	**9**
	Nevetlenfalu	f	1595	1401	87,84	**10**
	Péterfalva	f	2064	1937	93,85	**11**
	Salánk	f	3110	2738	88,04	**15**
Ungvári	Nagydobrony	f	5687	5072	89,19	**22**
	Eszeny	f	1675	1607	95,94	**11**
	Salamon	f	1342	833	62,07	**9**
	Szürte	f	1896	1239	65,35	**10**
Falvak összes						**229**
Mindösszesen						**350**

2. Szocio-demográfiai háttér

A válaszadók 54 százaléka nő, 46 százaléka férfi volt. Korcsoportok szerinti megoszlásuk szerint 31,4 százaléka tartozik a fiatal 18–34 év közötti korosztályhoz, míg 35,8 százalékuk az aktív középkorúakhoz (35–54 év), és 32,8 százalékuk 55 év feletti. A családi állapotuk szerint a megkérdezettek 67 százaléka házas, mindössze két százalékuk él élettársi kapcsolatban házasságon kívül, 3 százalékot tesz ki az elváltak aránya, 12 százalékuk özvegy és 16 százalékuk egyedülálló. A válaszadók 75 százaléka nyilatkozott úgy, hogy van gyereke. A gyerekek számát tekintve a két gyerekesek aránya a legnagyobb (58,3 százalék), egy gyereket nevel 23,6 százalékuk, nem éri el a 20 százalékot a nagycsaládosok aránya.

2.1. ábra: Nemi megoszlás

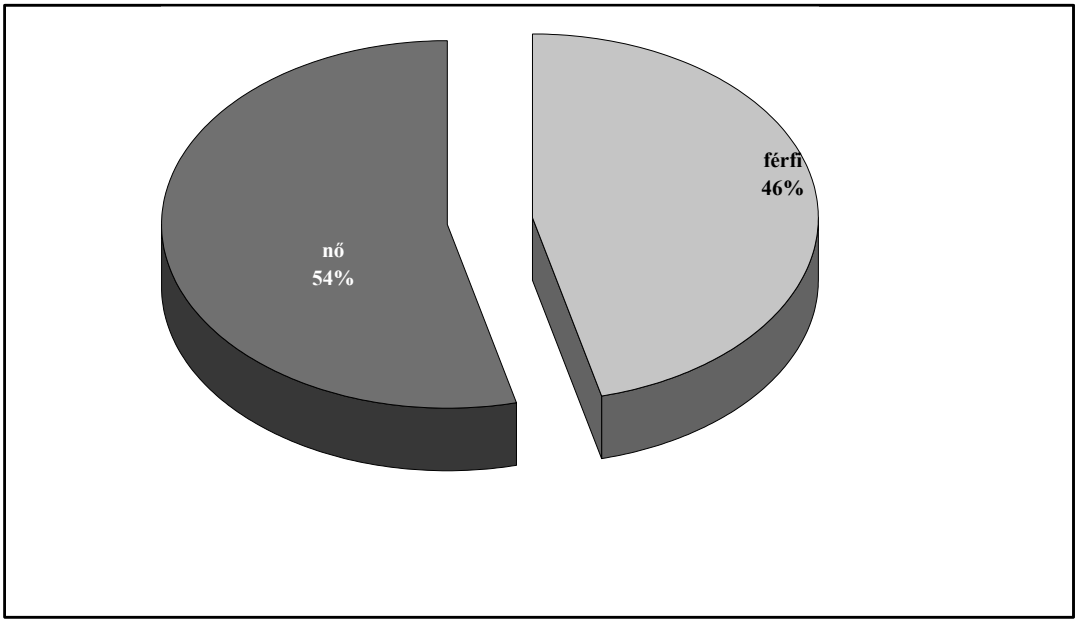

2.2. ábra: Korcsoportok – százalékban

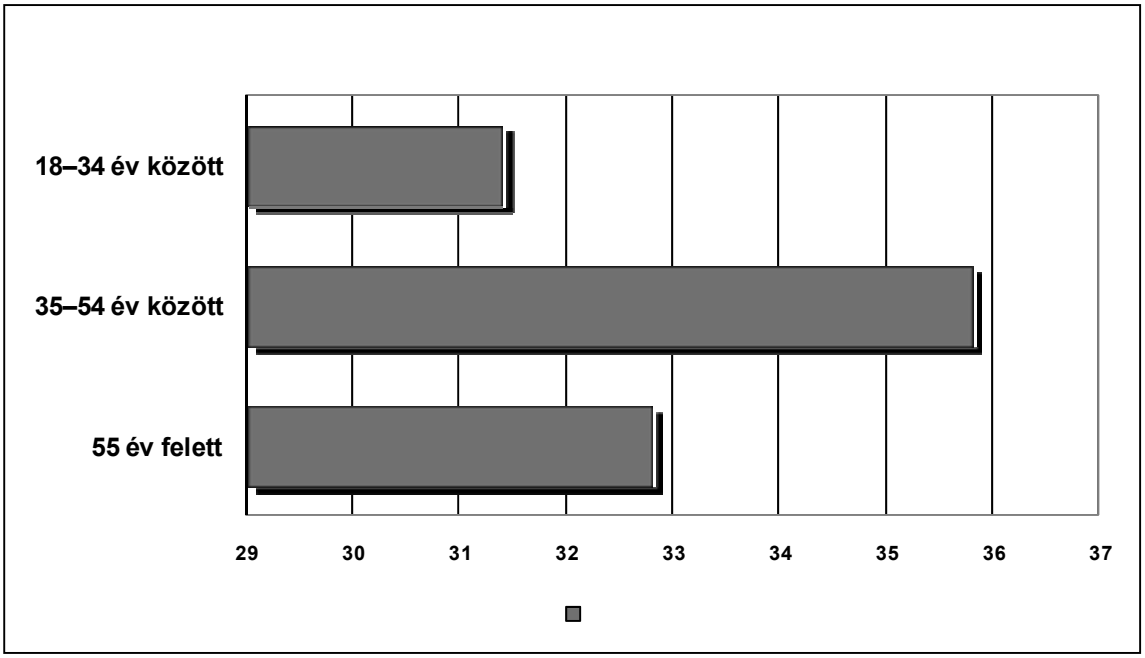

2.3. ábra: Családi állapot

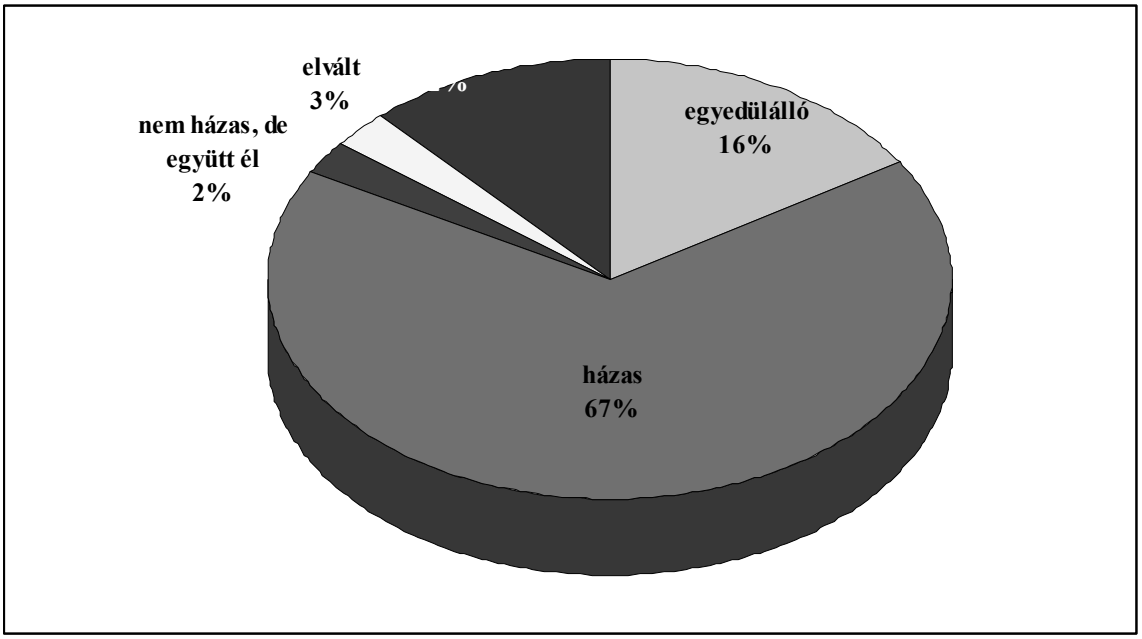

2.4. ábra: Van gyereke?

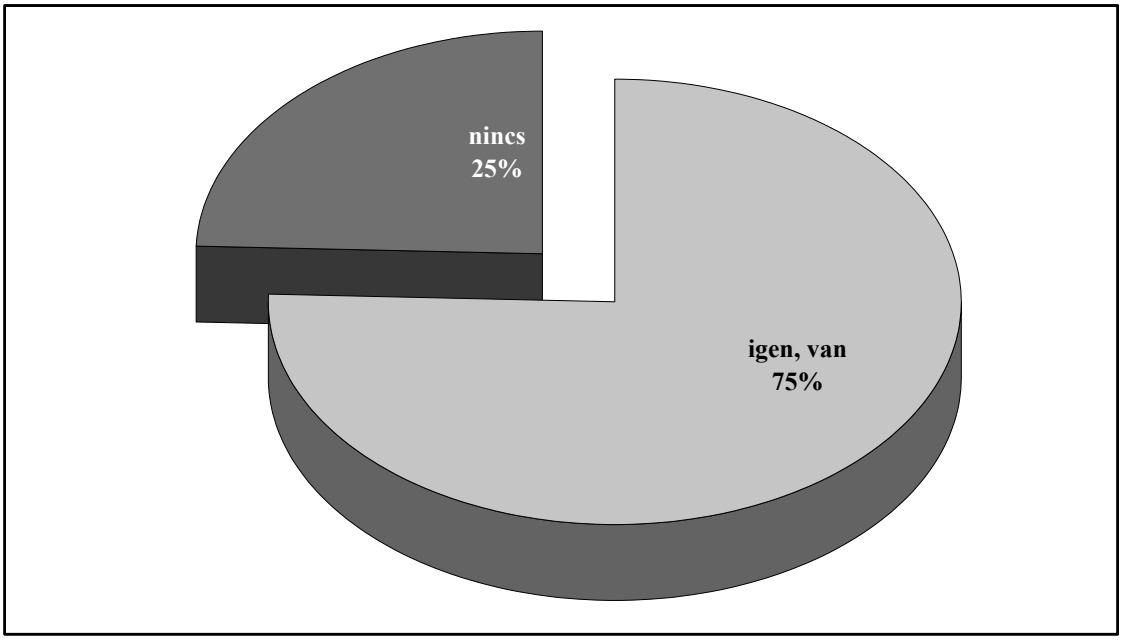

2.5. ábra: Gyerekek száma

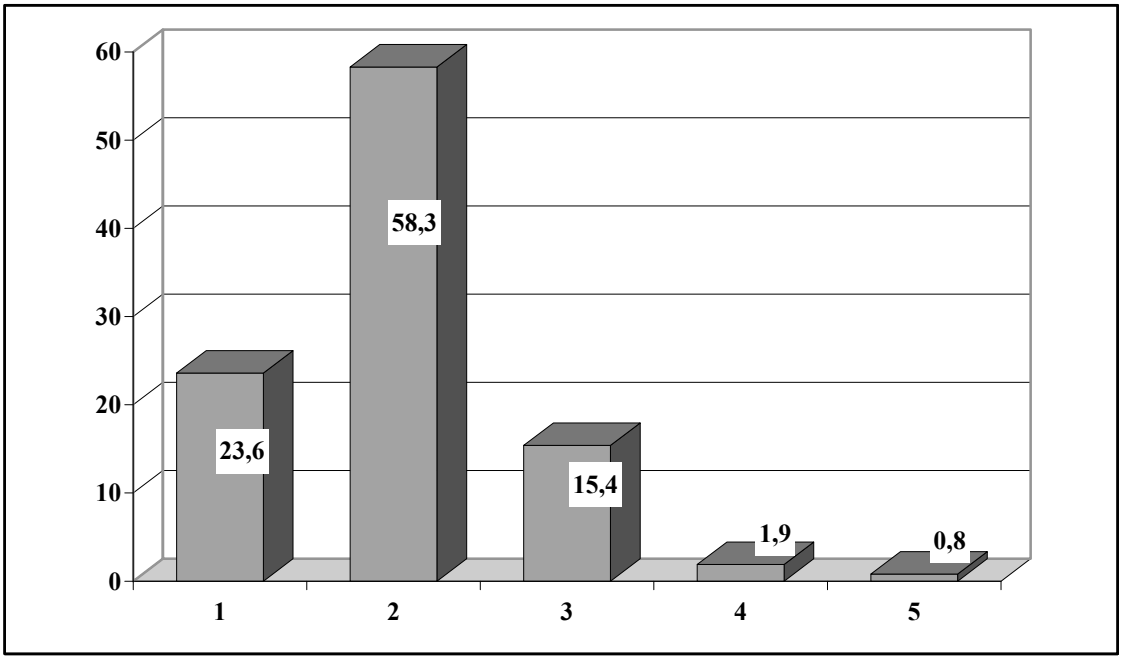

3. Identitás

Az identitásvizsgálat a kutatás egyik meghatározó része, ami különösen érdekes és indokolt a 2004. december 5-i népszavazás függvényében. A kárpátaljai magyarok identitását leginkább az a kettősség jellemzi, amely a „kárpátaljai magyar" kifejezéssel irható le, legalábbis a megkérdezettek majdnem fele 45 százaléka jelölte meg, míg 30 százalékuk önmeghatározásában szerepel az hogy magyar. A kettősség azt jelenti, hogy nem csak magyarnak és nem csak kárpátaljainak tekintik magukat, hanem kárpátaljai magyarnak. A megkérdezettek 10 százaléka első helyen, 15 százalék másodikon jelölte azt, hogy magyar anyanyelvű ukrán állampolgár. A többi válaszlehetőséget (ukrán, európai, ukrajnai, közép-európai, kelet-európai, német, egyéb) a megkérdezettek 5 százaléka sem jelölte. Az adatok azt tükrözik, hogy a kárpátaljai magyarok erős, lokális identitástudattal bírnak és tudatosan vállalják magyarságukat. A nemzetiségi hovatartozásukat – amibe beleszülettek – természetes állapotuknak tekintik, büszkeséggel tölti el őket. Hogy a magyar nemzethez tartozás állapotát nem csak elfogadják és vállalják, alátámasztja az is, hogy 84,3 százalékuk elutasította azt a válaszlehetőséget, hogy szégyennel töltené el az, hogy magyarnak született. A megkérdezettek 38,7 százaléka nem érzi, hogy hátrányt jelentene és 39,5 százaléka azt sem, hogy ez politikai kihívás lenne számára. A magyarság ismérvei között a megkérdezettek véleménye szerint az anyanyelv illetve a magyarság vállalása számít leginkább (3.3. ábra). Az ismérvek alapján a második helyre sorolták azt, hogy szeresse a magyar kultúrát (4,2), tisztelje a nemzeti szimbólumokat jelképező trikolort (4), származása szempontjából legalább egyik szülője legyen magyar (4), ezt követi az, hogy magyar szertartási nyelvű egyházhoz tartozzon (3,9), mind két szülője magyar legyen (3,6), majd hogy magyar iskolát végezzen (3,5).

A kárpátaljai magyarok megítélése szerint, a magyarság szempontjából nem meghatározó az, hogy az egyén a magyar állam kötelékéhez tartozzon, vagyis a magyar állampolgárság (2,1), hogy Magyarországon szülessen (1,6), de a politikai hovatartozás sem. Nem tudjuk, mennyire befolyásolta a december 5-i népszavazás a válaszadók véleményét, de figyelemreméltó, hogy 50,6 százalékuk ha szabadon választhatna akkor is Ukrajnában élne, és csak 19,8 százalékuk szeretne Magyarországon élni. Azok száma akik nem tudtak erre a kérdésre egyértelműen válaszolni 9,3 százalék volt, 4,9 százalék Kárpátalját jelölte meg, bár ez a terület nem önálló ország. A válaszadók kevesebb mint két százaléka megnevezte még Franciaországot, Görögországot, Hollandiát, Olaszországot, Svájcot, USA-t. A kárpátaljai magyarok számára magától értetődő állapot az, hogy magyar nemzetiségűek, de ukrán állampolgárok, vagyis önértékelésük szempontjából e két fogalmat kettéválasztják, ami annak is köszönhető, hogy a megkérdezett generáció nagy része volt már szovjet állampolgár is, így tudatukban a nemzetiség és az állampolgárság szétválasztódik. A megkérdezettek 44,5 százaléka számára ez egyáltalán nem jelent problémát, 35,9 százalék számára általában nem. A válaszadók 13,9 százaléknak okoz csak problémát, ami viszont a környezetében nem jelentkezett. Azok száma, akiknek gondot okoz ez a kettősség és gyakran adódnak belőle problémáik 4,7 százalékot tesz ki, és akik emiatt összetűzésbe kerülnek másokkal azok aránya mindössze 0,9 százalék. A további kutatások tárgya lehetne, hogy van-e összefüggés e kérdésben olyan változókkal, mint anyanyelv, születés, lakhely stb. A regionális identitástudat meghatározó erejét támasztja alá az is, hogy a megkérdezettek 66,9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy Kárpátalját tekinti szülőföldjének és mindössze 9,3 százaléka Ukrajnát. A lokális identitástudat is jelen van e területen, mert a megkérdezettek 13,7 százaléka szülőföldjének azt a települést tekinti, ahol született, 4,4 százalék pedig azt a települést ahol él. A történelmi Magyarországot a válaszadók 2,6 százaléka , míg Magyarországot 1,2 százalék. Azok aránya akik úgy érzik, hogy nincs igazi hazájuk nem éri el az 1 százalékot. Hasonló mutatókat kaptunk arra a kérdésre,

hogy mit tekint hazájának a kárpátaljai magyar: a válaszadók 44,8 százaléka Kárpátalját, 26,5 százalék Ukrajnát, míg Magyarországot illetve a történelmi Magyarországot együtt véve a válaszadók 6,5 százaléka tartja csak hazájának. Ezek az értékek már utalhatnak a december 5-i népszavazás hatásaira, illetve a két országban tapasztalható, egymástól eltérő társadalomszervező fejlődési irány közötti különbségekre. A magukat hazátlannak tekintők részaránya 3,2 százalék, a lokalitásban hazájukat megtalálók aránya mintegy 5 százalék (ebből 2 százalék azt a helyet tekinti hazájának, ahol született, 2,9 százalék azt, ahol él).

A magyarságot és a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősöket/hősnőket, a kultúrnemzetre utaló tényezőket fontosnak tartják a megkérdezettek, mert mindamellett, hogy 24 százalékuk nem tudott e kérdésre válaszolni, 72 százalék úgy gondolja, hogy létezik ez a kategória. A kárpátaljai magyar válaszadók nemzeti hősként említik első helyen Zrínyi Ilonát, Rákóczi Ferencet, Kossuth Lajost, Szent Istvánt, Mátyás királyt, Széchenyi Istvánt, Petőfi Sándort (3.9 ábra). Megnevezték még Dobó Istvánt és Zrínyi Miklóst is. A további nemzeti hősnek tekintett személyek 0,1 és 0,9 százalék közötti gyakoriságot mutattak széles skálában, melyben Árpád fejedelemtől Kovács Miklósig – a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség jelenlegi elnökéig – előfordulnak különböző személyek. A válaszadók túlnyomó többsége (89 százalék) tartja úgy, hogy vannak a magyarságot szimbolizáló kulturális személyiségek és mindössze 3 százalékuk tekinti, hogy nincsenek ilyenek. A legismertebbek közé első helyen említik Petőfi Sándort (41 százalék), Munkácsy Mihályt (5,8 százalék), Jókai Mórt (4,4 százalék), Vári Fábián László kárpátaljai magyar költőt (1,7 százalék), Arany Jánost (1,5 százalék), József Attilát (1,5 százalék), míg Adyt, Kölcseyt, Mikszáthot már csak 0,9 százalékban jelölték. A válaszadók 86 százaléka tartja úgy, hogy a magyarokat, a magyar nemzetet jelképező szimbólumok léteznek, melyek közül első helyen a zászlót jelölték meg (41,9 százalék), másodikon a himnuszt (14,8 százalék), harmadikon a koronát (7,8 százalék), a Turul madarat 4,4 százalék, a címert 4,1 százalék említi.

A nemzeti hovatartozást a megkérdezettek 67 százaléka szerint az egyének anyanyelve és kultúrája határozza meg, míg 28 százalékuk úgy gondolja, hogy ez az egyének saját döntésén alapul, míg 5 százalék az állampolgársággal azonosítja a nemzeti hovatartozást. A válaszadók 78 százaléka szerint a kárpátaljai magyarok részét képezik a magyar nemzetnek, 15 százalékuk szerint nem, és 7 százalék nem tudott erre a kérdésre felelni. Ezzel szemben a megkérdezettek 52 százaléka a kárpátaljai magyarokat az ukrán nemzet részének is tekinti, 36 százalékuk viszont nem, míg 12 százalék nem tudta ezt a kérdést megválaszolni. Ez utóbbi eredmény egyfajta identitásbeli zavarra utal, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a korábban feltett kérdések alapján a nemzetiséget és az állampolgárságot határozottan szétválasztották. A megkérdezettek 66 százaléka úgy gondolja, hogy a magyarországi magyarok más jellemző emberi tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a kárpátaljai magyarok, és ugyanezt rögzítettük az ukránokkal kapcsolatban is.

A kárpátaljai magyarok számos emberi tulajdonságukban pozitívabbaknak tartják magukat a magyarországi magyaroknál és az ukránoknál is. Például segítőkészebbek, toleránsabbak, intelligensebbek, kevésbé önzőek, kevésbé tehetetlenek, kevésbé lusták, nem erőszakosak. A kutatás eredménye szerint a kárpátaljai magyarok úgy érzik, hogy a versenyszellem terén elmaradnak a magyarországi magyaroktól, szemben az ukránokkal. A magyarországi magyarokat toleránsabbnak, intelligensebbnek, önzőbbnek, tehetetlenebbnek, lustábbnak látják, mint az ukránokat. A megkérdezettek szerint versenyszelleme a magyarországi magyaroknak jobb, mint az ukránoknak. Az ukránokat a felmérés szerint a megkérdezettek segítőkészebbnek, erőszakosabbnak látják, mint a magyarországi magyarokat (3.19. ábra).

A felmérés szerint a megkérdezettek toleránsnak tartják magukat. A legtöbb nemzetiséggel szemben leginkább közömbösek, a legnagyobb ellenszenvet a romákkal szemben érzik (21,5 százalék), a legrokonszenvesebbek a magyarországi magyarok (3.20.ábra).

A felmérés eredménye alapján a kárpátaljai magyarok a legkülönbözőbb népcsoportokkal szemben leginkább közömbösek (a románokkal 73,3 százalék, a szlovákokkal 74,1 százalék, a zsidókkal 73,3 százalék, a németekkel 73,8 százalék, a kínaiakkal 77,6 százalék érez így). A legrokonszenvesebbnek a magyarországi magyarokat (69,9 százalék), utána az ukránokat (47,7 százalék), majd az oroszokat (43,1 százalék) tartják. A romákkal szemben fenntartásaik vannak, 21,5 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy számukra inkább ellenszenvesek, 15,7 százalékuk számára nagyon ellenszenvesek, 54,5 százalékuknak pedig közömbös.

A határon túli magyarok közül a kárpátaljai magyarok számára a legrokonszenvesebbek maguk a kárpátaljai magyarok (41,4 százalék szerint nagyon rokonszenvesek, 42,3 százalék szerint inkább rokonszenvesek). Saját magukon kívül az erdélyiek tűnnek legrokonszenvesebbnek (11,6 százalék nagyon rokonszenvesnek tartja, 44,8 százalék inkább rokonszenvesnek). Az erdélyiek után a felvidékieket kedvelik (10,8 százalék nagyon, 41 százalék inkább), majd a vajdaságiakat (9,6 százalék nagyon, 40,7 százalék inkább).

A válaszadók a legnagyobb intoleranciát a kábítószeresekkel szemben tanúsítják, összességében 86,9 százalék tekinti őket ellenszenvesnek vagy inkább ellenszenvesnek. Valamivel kisebb az elutasítás mértéke a bőrfejűekkel (82 százalék) és a homoszexuálisokkal (72,7 százalék) szemben. Magas fokú a közömbösség a munkanélküliekkel (60,9 százalék) és a menekültekkel (53,2 százalék) szemben, továbbá közömbösséget mutatnak a vállalkozók (57 százalék), az újgazdagok (60,2 százalék), a biztonsági őrök (70,9 százalék) irányába is. A megkérdezettek egyharmada (32 százalék) a felsorolt csoportok közül a vállalkozókat tartja nagyon rokonszenvesnek/inkább rokonszenvesnek.

A kárpátaljai társadalom toleranciáját mutatja az, hogy a megkérdezettek nagy részét soha nem érte megkülönböztetés neme (93,6 százalék), vallásos meggyőződése (84,9 százalék), életkora (84,6 százalék), vidéki származása (84,3 százalék), társadalmi származása (78,8 százalék), politikai nézetei (77,3 százalék), anyagi helyzete (70,3 százalék) miatt. A megkérdezettek úgy érzik, hogy a nemzetiségi hovatartozásuk miatt 41 százalékukat ritkán ért hátrányos megkülönböztetés, azok aránya akiket soha nem ért 49,4 százalékot tesz ki. Célszerű lenne a továbbiakban megvizsgálni, hogy az egyes kisebbségi területeken (tömb, szórvány) hogyan alakul ez az arány.

A megkérdezettek 55 százaléka úgy látja, hogy érvényesülésének nem akadálya Ukrajnában magyar nemzetisége, 29 százalék szerint akadályt jelent a hivatalokban, egészségügyben, oktatásban, munkavállalásban, míg 12 százalék szerint minden téren.

A felmérés alapján az ukrán-magyar viszonyt nem terhelik konfliktusok sem országos, sem helyi szinten; konfliktusokkal terheltnek érzi országos szinten a válaszadók 11,5 százaléka, települési szinten 3,7 százaléka. A településeken az ukránok és a magyarok együttműködését tapasztalja a válaszadók 57,1 százaléka, míg országos szinten ez a mutató 34,9 százalék. Az ukrán-magyar viszonyt közömbösnek tartja országos szinten 47 százalék, a településeken 35,3 százalék.

Következetlenségre, vagy a közvélemény átalakulására utalhat a kontrollkérdésként is felfogható „*Mennyire ért egyet a következő állításokkal?*” kérdésre adott válaszok összesítésének eredménye. Míg a korábbi válaszokban Ukrajnával és az ukránokkal kapcsolatban inkább a pozitív attitűdök jellemezték a válaszadókat, úgy azzal a kérdéssel, hogy „*Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint*

az ukránok?”, a válaszadók 45,9 százaléka egyáltalán nem, 23 százaléka részben nem értett egyet; ez összességében 68,9 százalékot tesz ki. Ez azért is érdekes, mert közben a válaszadók több mint a fele (58,1 százalék) gondolja úgy, hogy inkább ukrán állampolgár, semhogy más ország állampolgára lenne. A haza iránti elfogultságra utalhat az, hogy a megkérdezettek 75 százaléka részben vagy teljesen egyetért azzal, hogy az embereknek akkor is támogatni kell hazájukat, ha vezetőik hibát követnek

3.1. ábra: Leginkább úgy határoznám meg magam, mint:

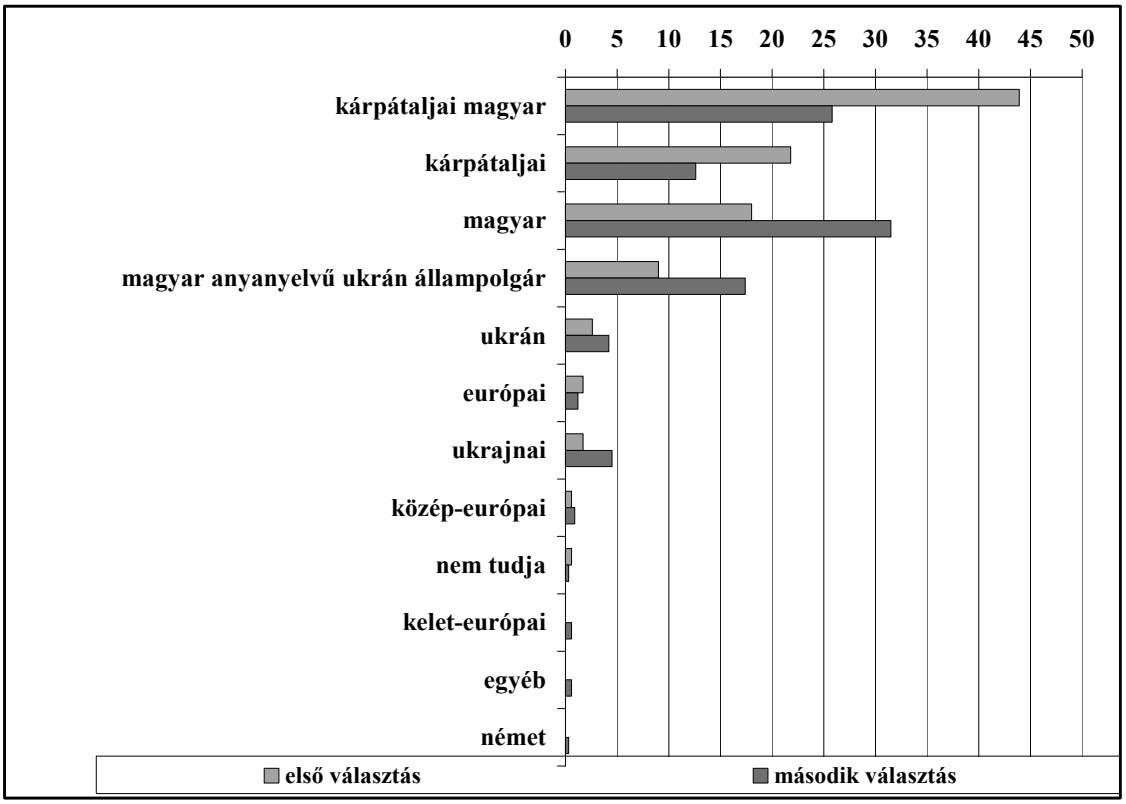

3.2.ábra: Az, hogy magyarnak születtem ...

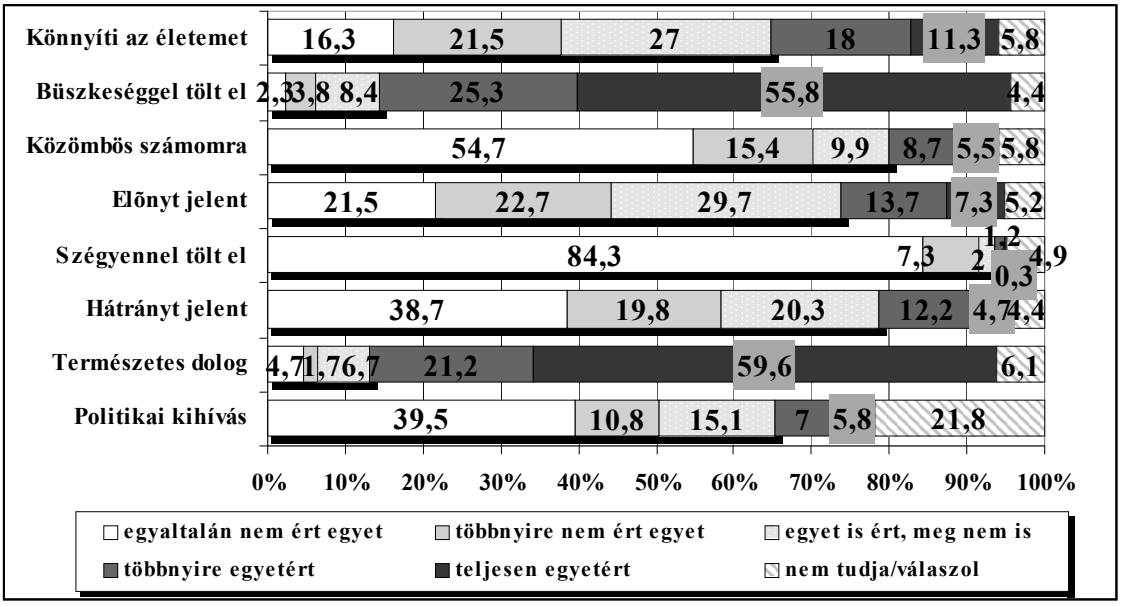

3.3. ábra: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, mennyire fontos, hogy...
(átlagértékek, 1– egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos)

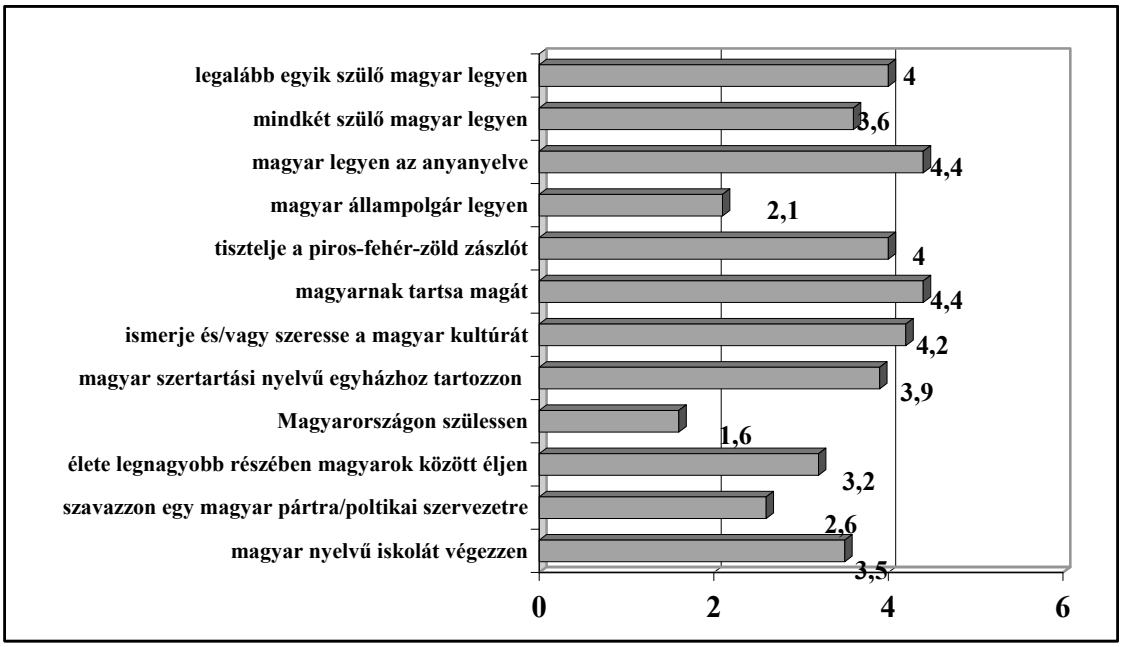

3.4. ábra: Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?

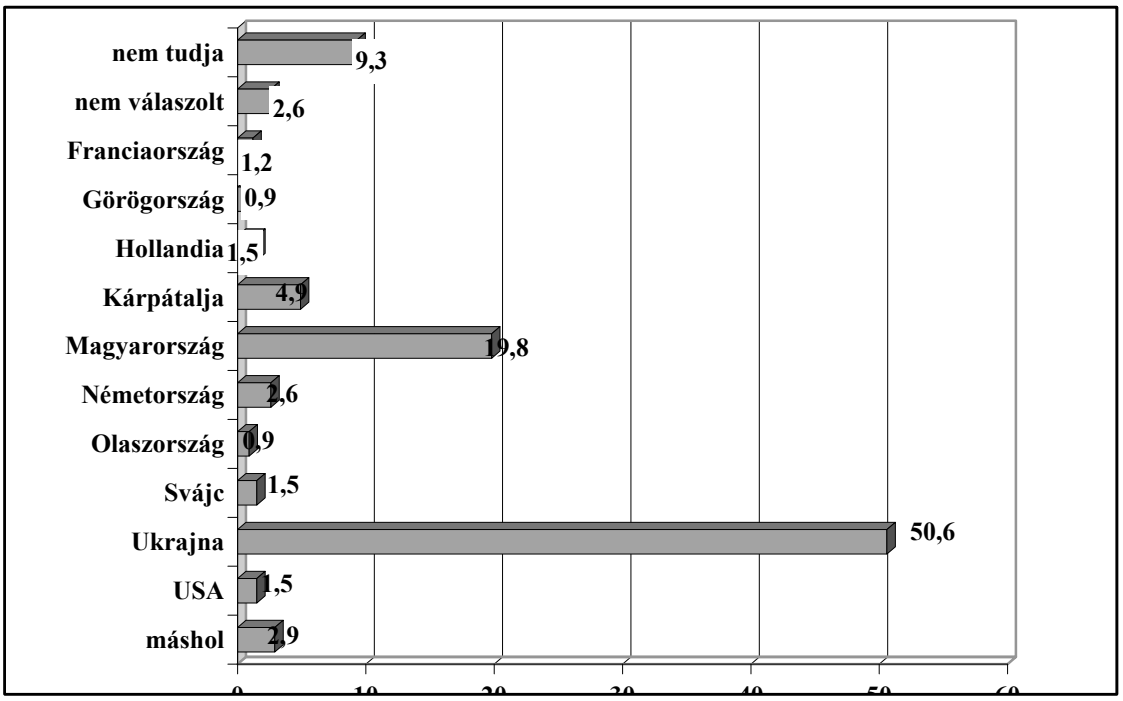

Máshol: egy-egy válaszadó (0,3 százalék) szeretne élni a következő országokban: Anglia, Ausztrália, Ausztria, Bahrein, bárhol csak Ukrajnában nem, Izrael, Kanada, Kuba, Svédország, Tahiti

3.5. ábra: Mennyire jelent önnek problémát az, hogy magyar nemzetiségűként ukrán állampolgár: mennyire sikerült egyeztetni ezeket?

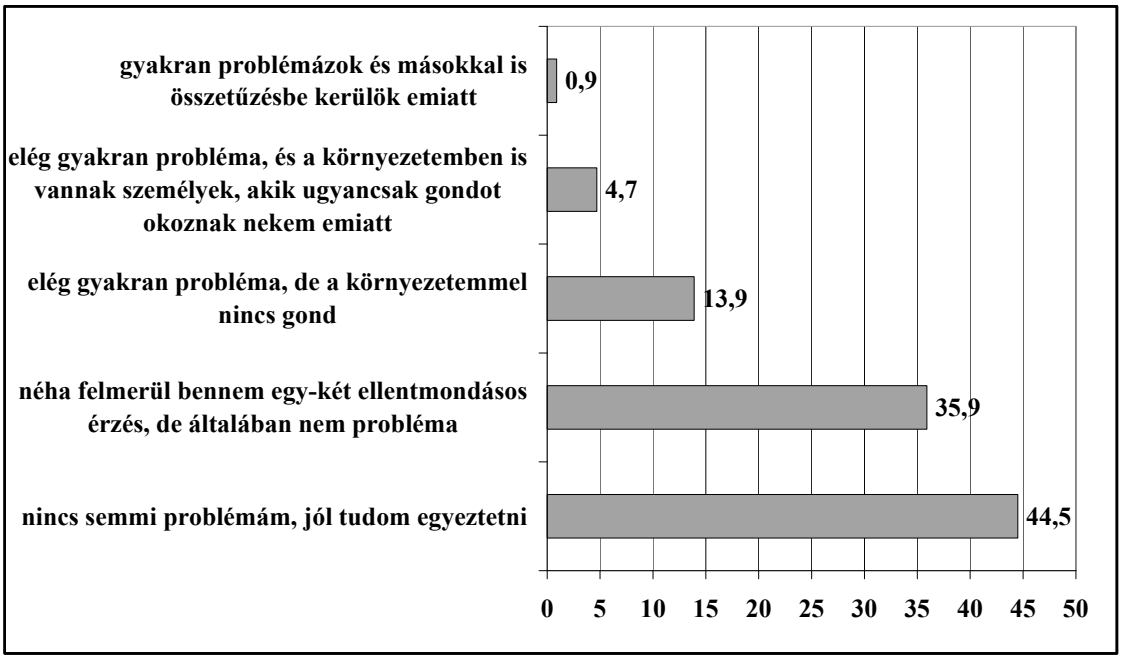

3.6. ábra: Mit tekint Ön szülőföldjének?

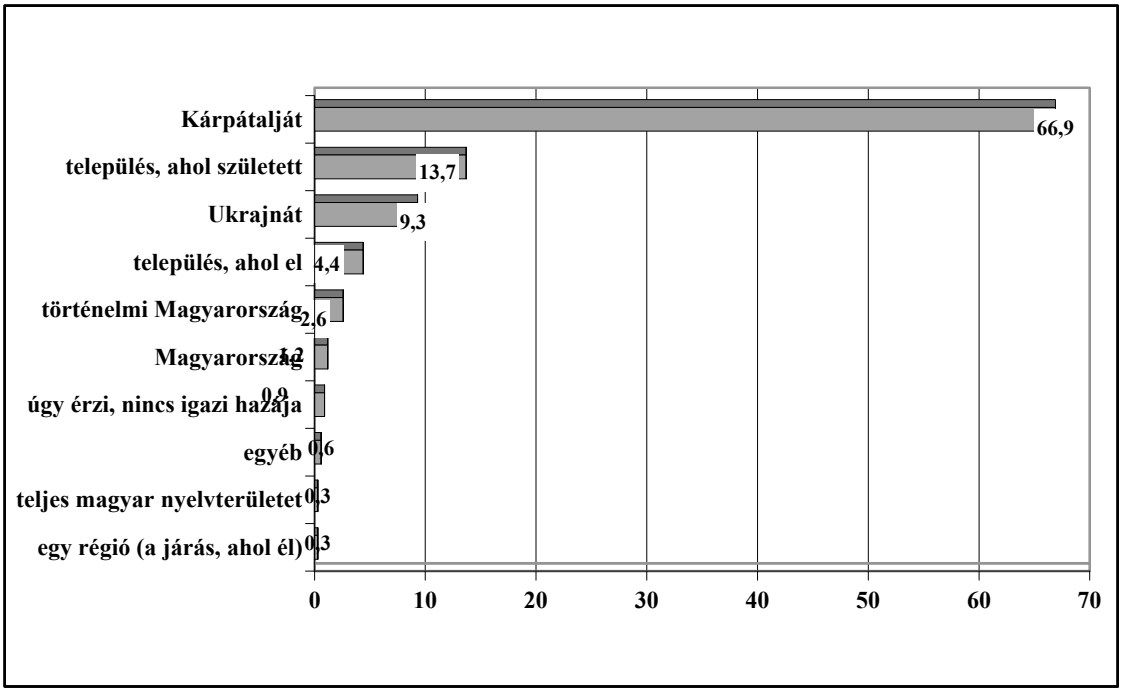

3.7. ábra: És mit tekint hazájának?

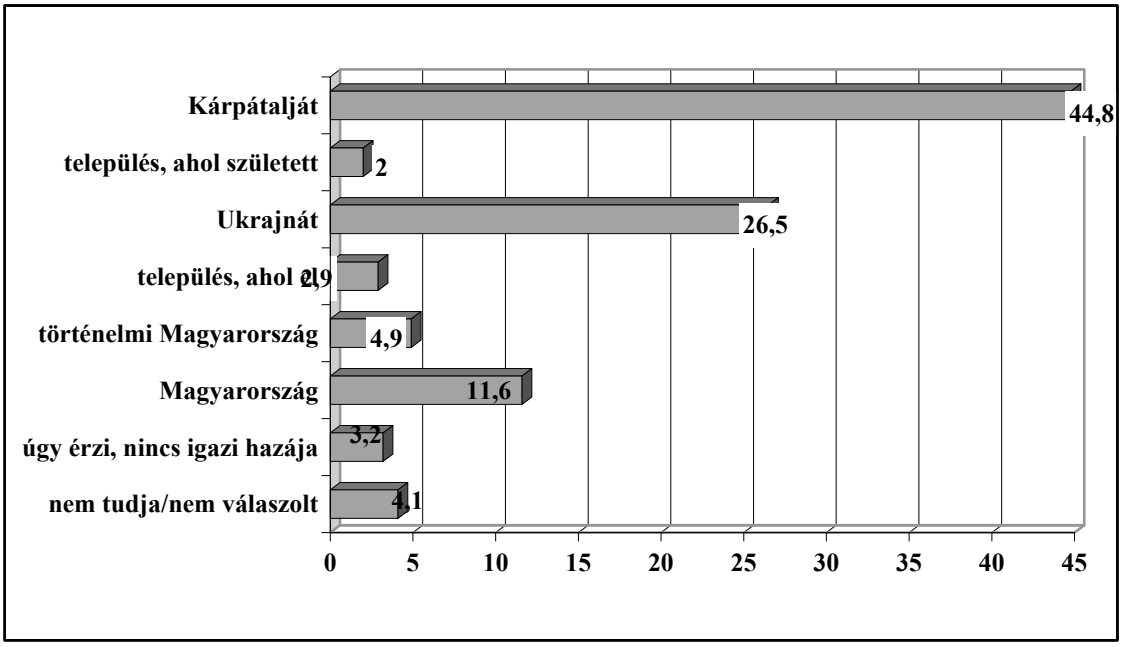

3.8. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősök, hősnők?

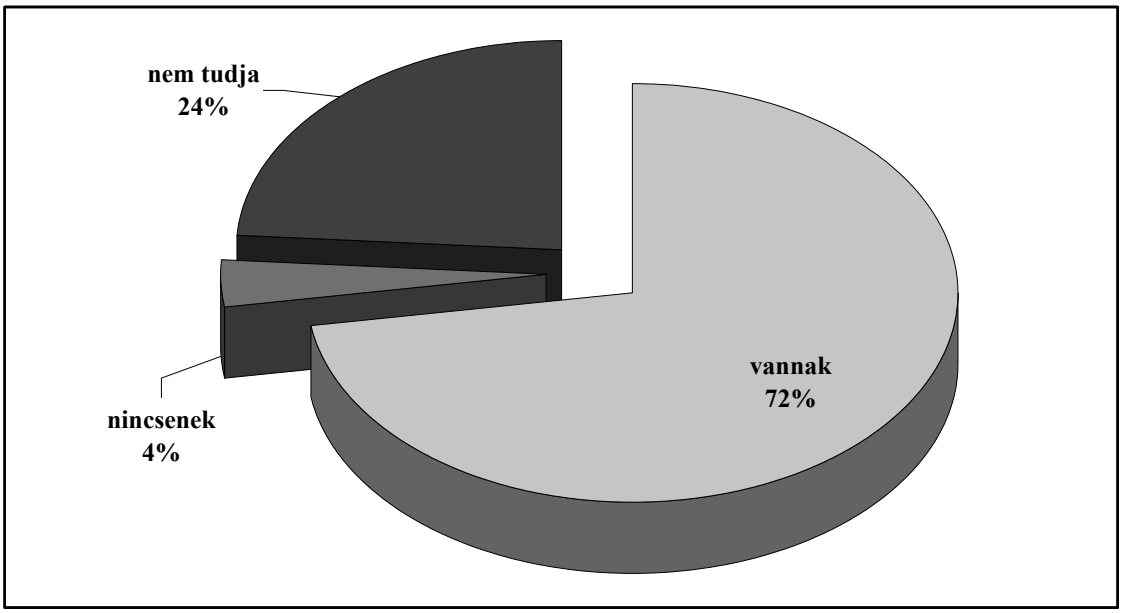

3.9. ábra: Nemzeti hősök említése (első opció gyakorisága szerint)

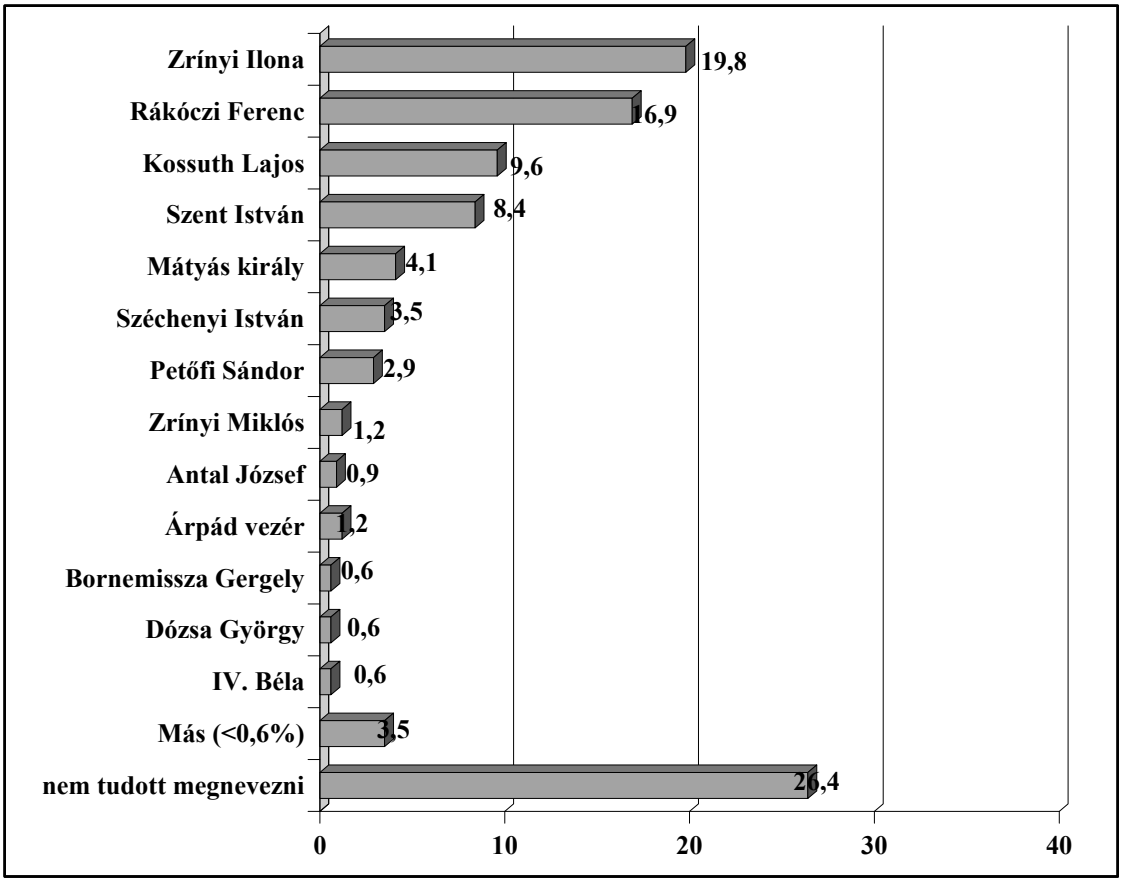

3.10. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, magyar nemzetet képviselő kulturális személyiségek?

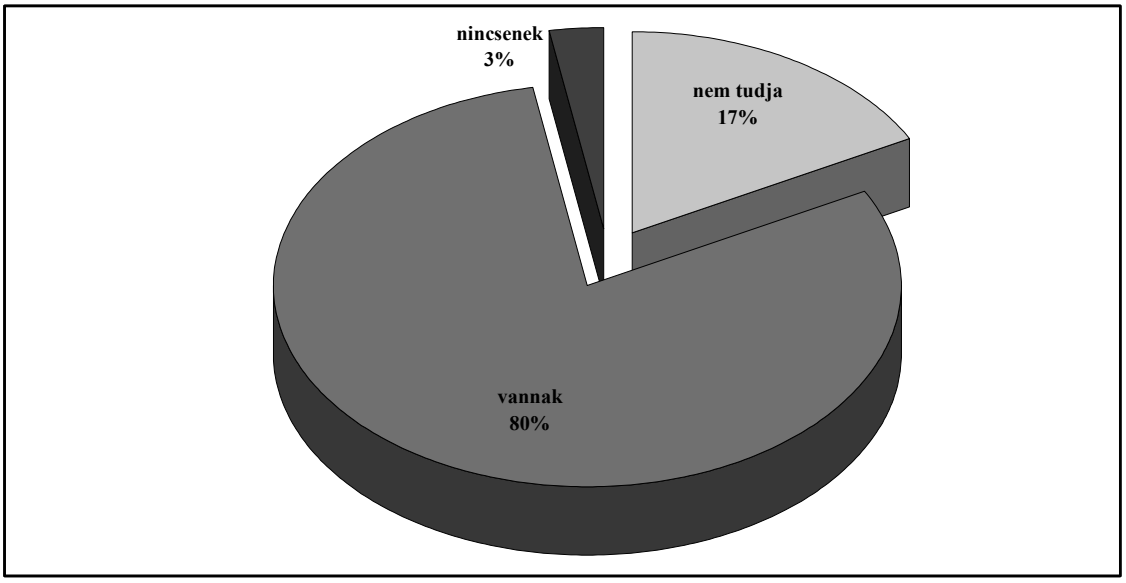

3.11. ábra: Magyar kulturális személyiségek említése (az első opció gyakorisága)

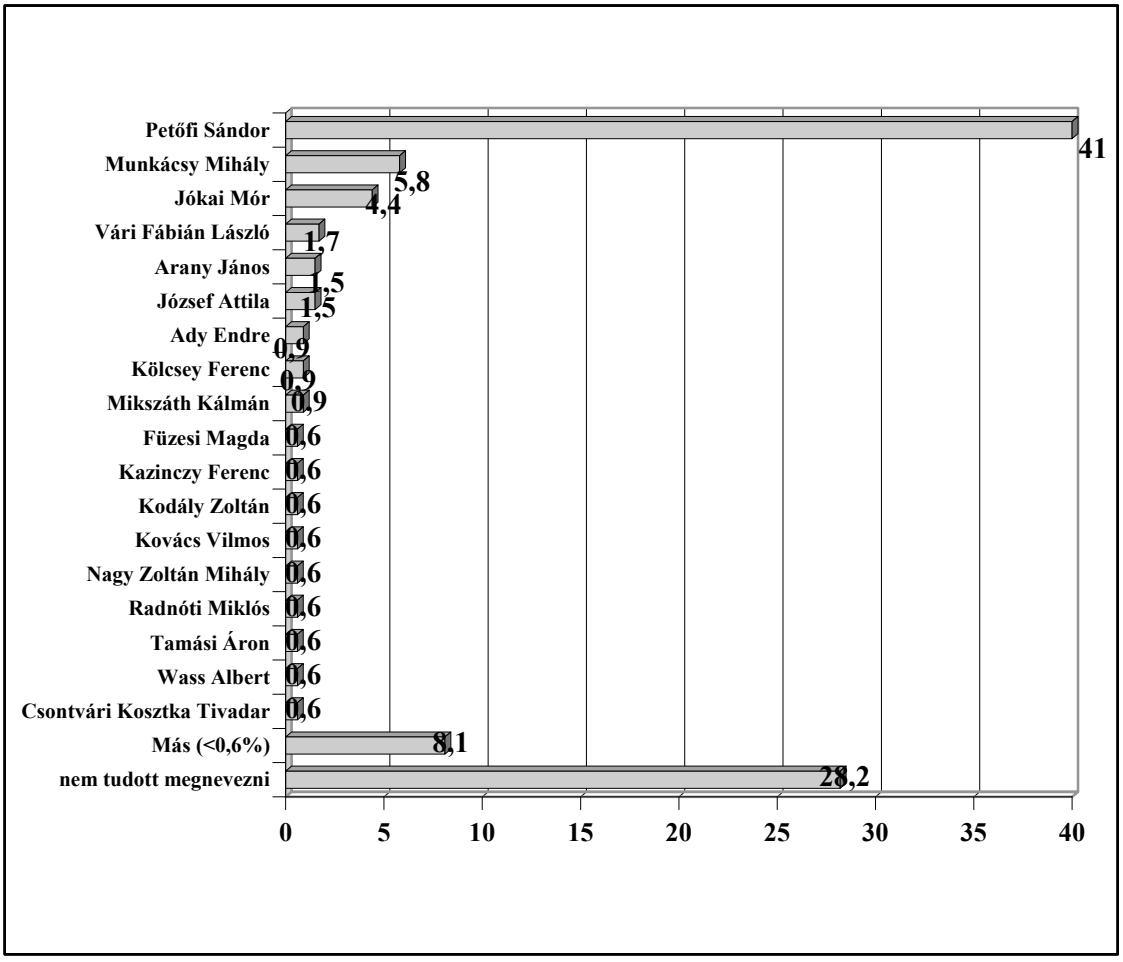

3.12. ábra: Vannak olyan szimbólumok(jelképek), melyek legjobban megjelenítik, képviselik a magyarokat, a magyar nemzetet

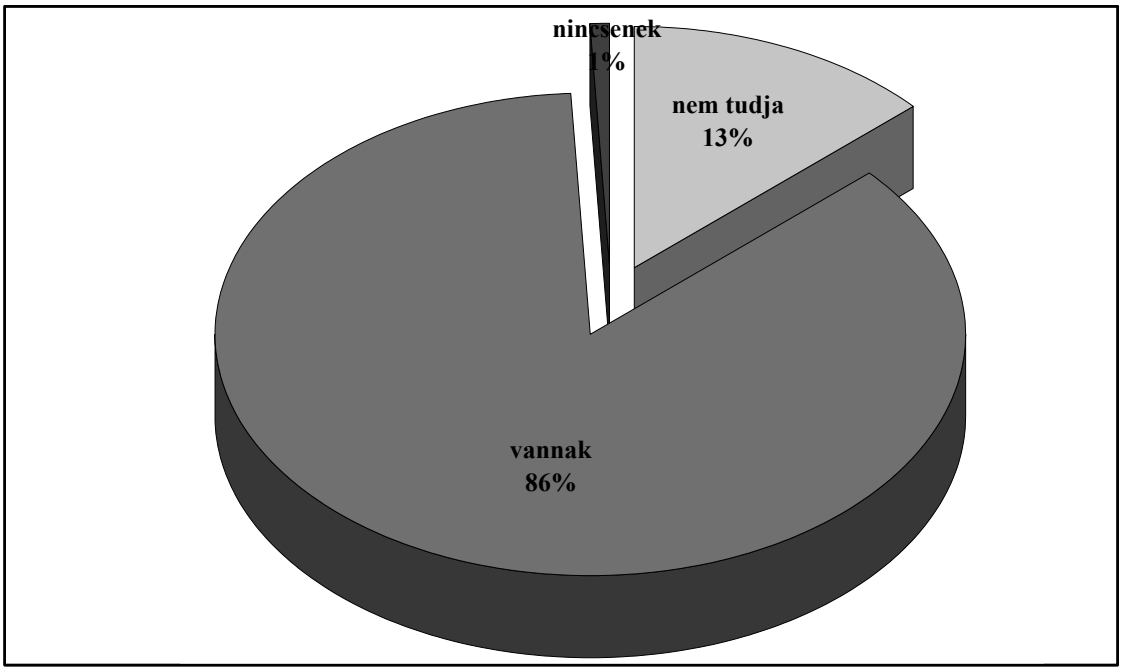

3.13. ábra: Legfontosabb nemzeti szimbólum (jelkép), említések gyakorisága (első opció gyakorisága szerint)

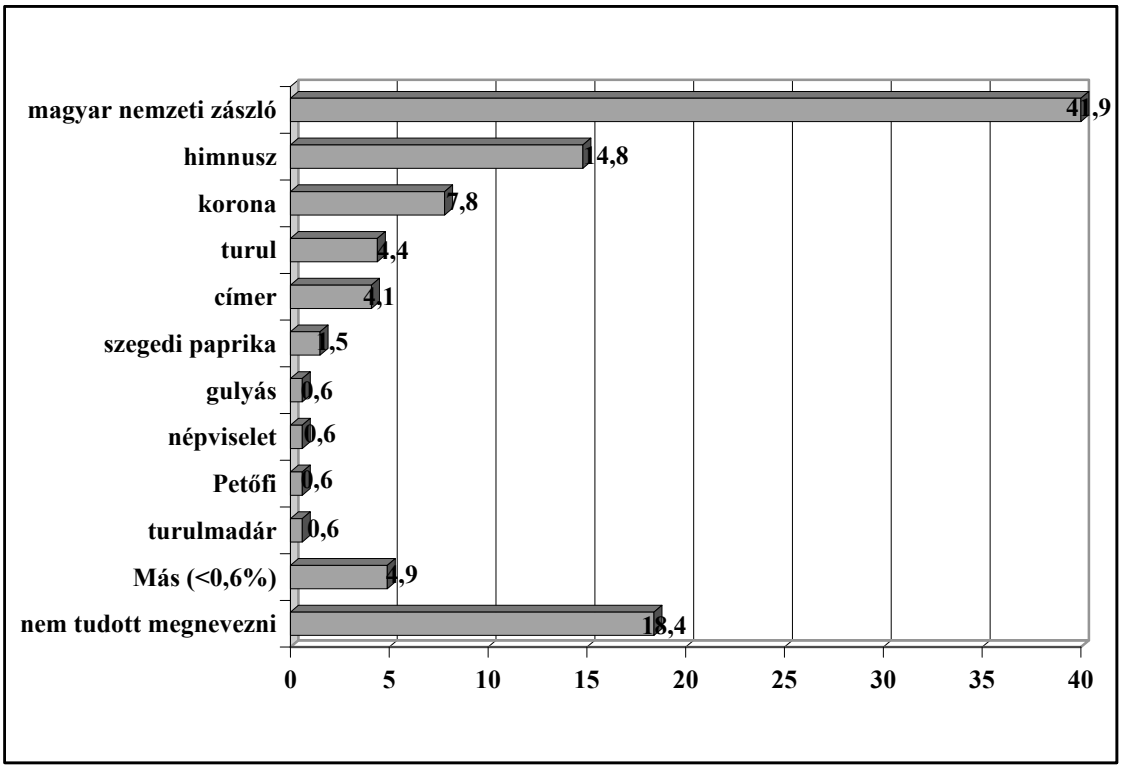

3.14. ábra: Mi határozza meg leginkább az Ön nemzeti hovatartozását?

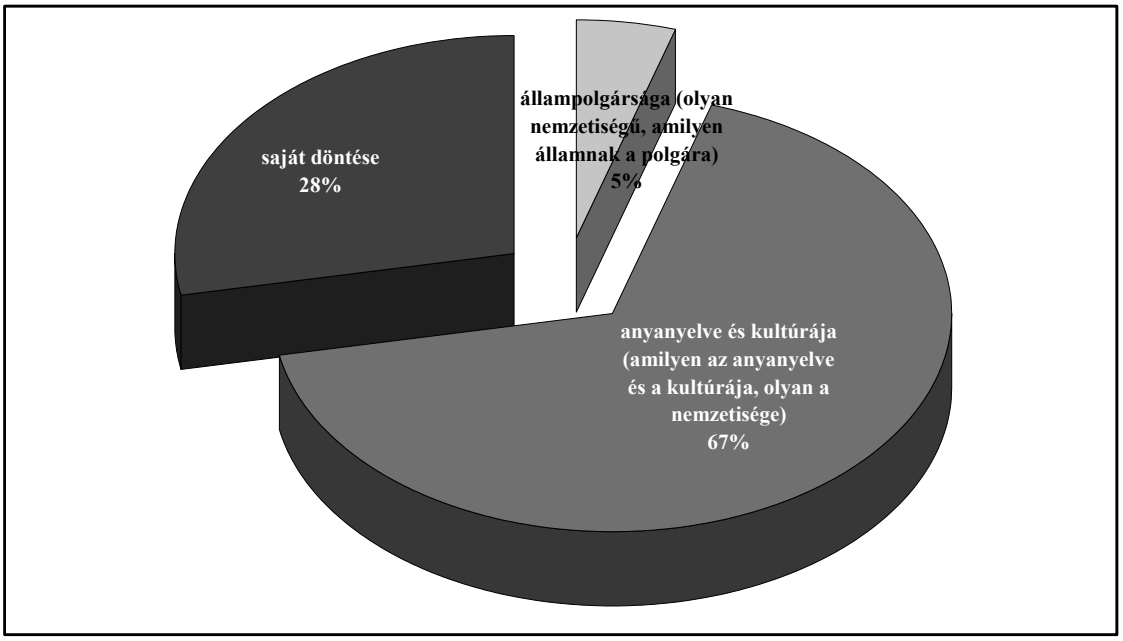

3.15. ábra: Ön szerint az ukrajnai/kárpátaljai magyarok részét képezik a magyar nemzetnek?

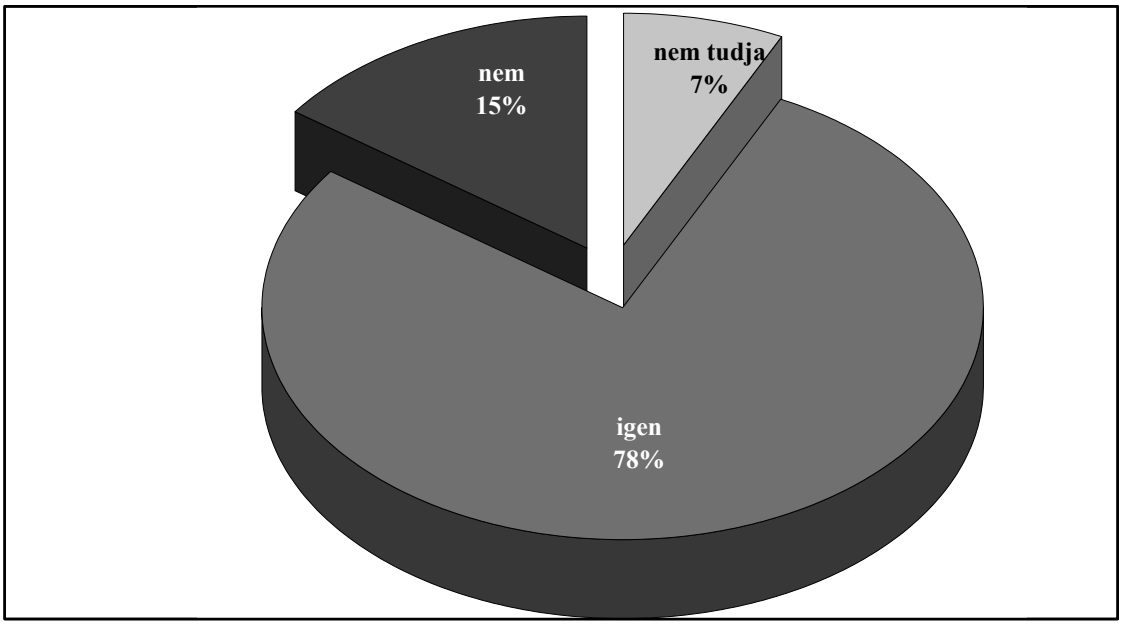

3.16. ábra: Ön szerint az ukrajnai/kárpátaljai magyarok részét képezik az ukrán nemzetnek?

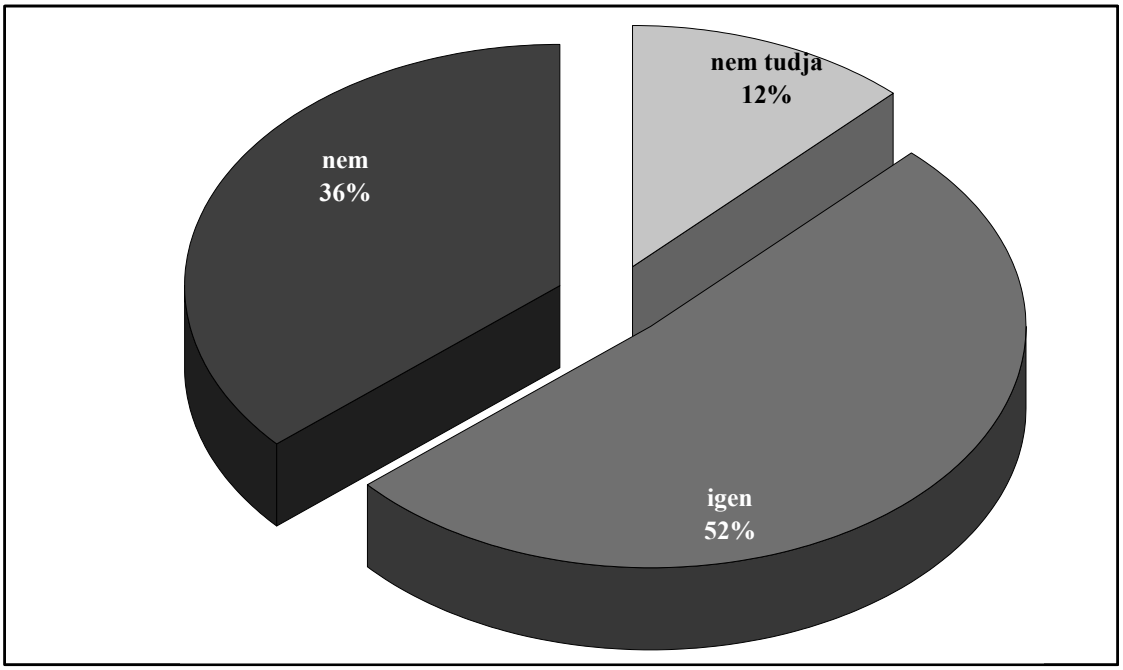

3.17. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a kárpátaljai magyarokra?

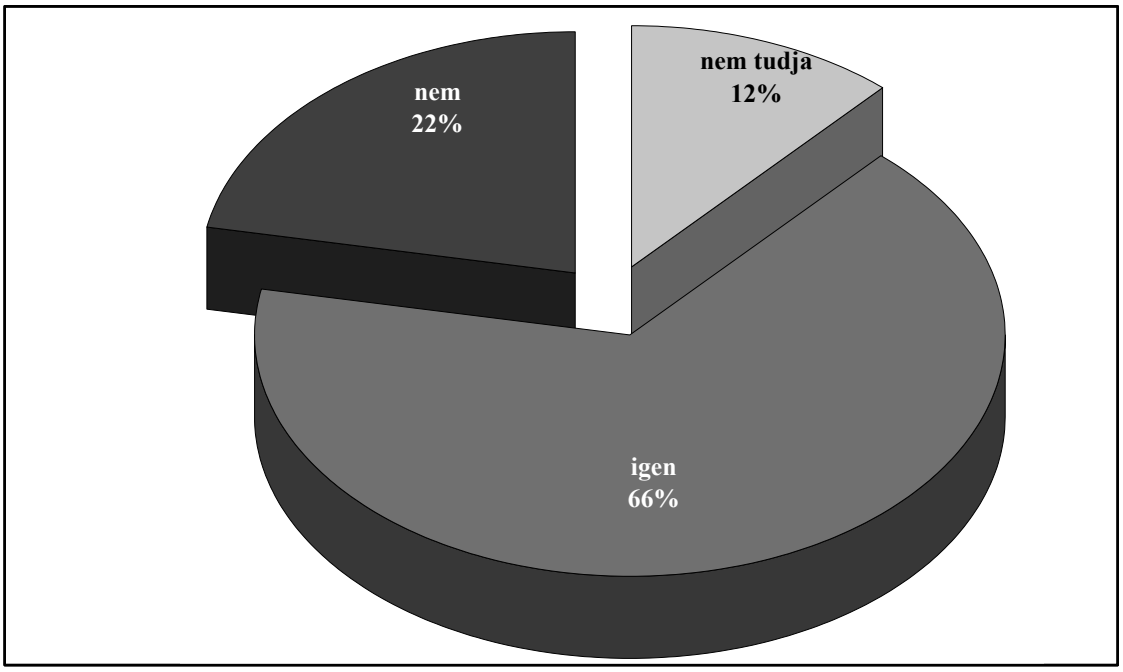

3.18. ábra: Ön szerint az ukránokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a kárpátaljai magyarokra?

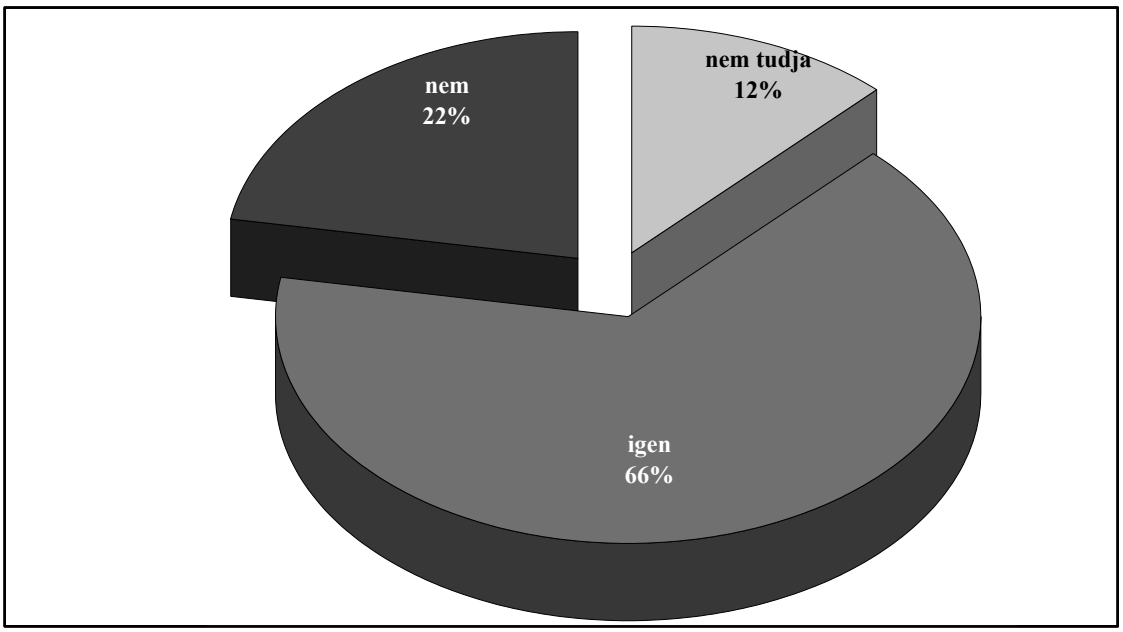

3.19. ábra: Ön szerint a *kárpátaljai magyarok, a magyarországi magyarok, illetve az ukránok* hány százaléka jellemezhető a következő tulajdonságokkal?

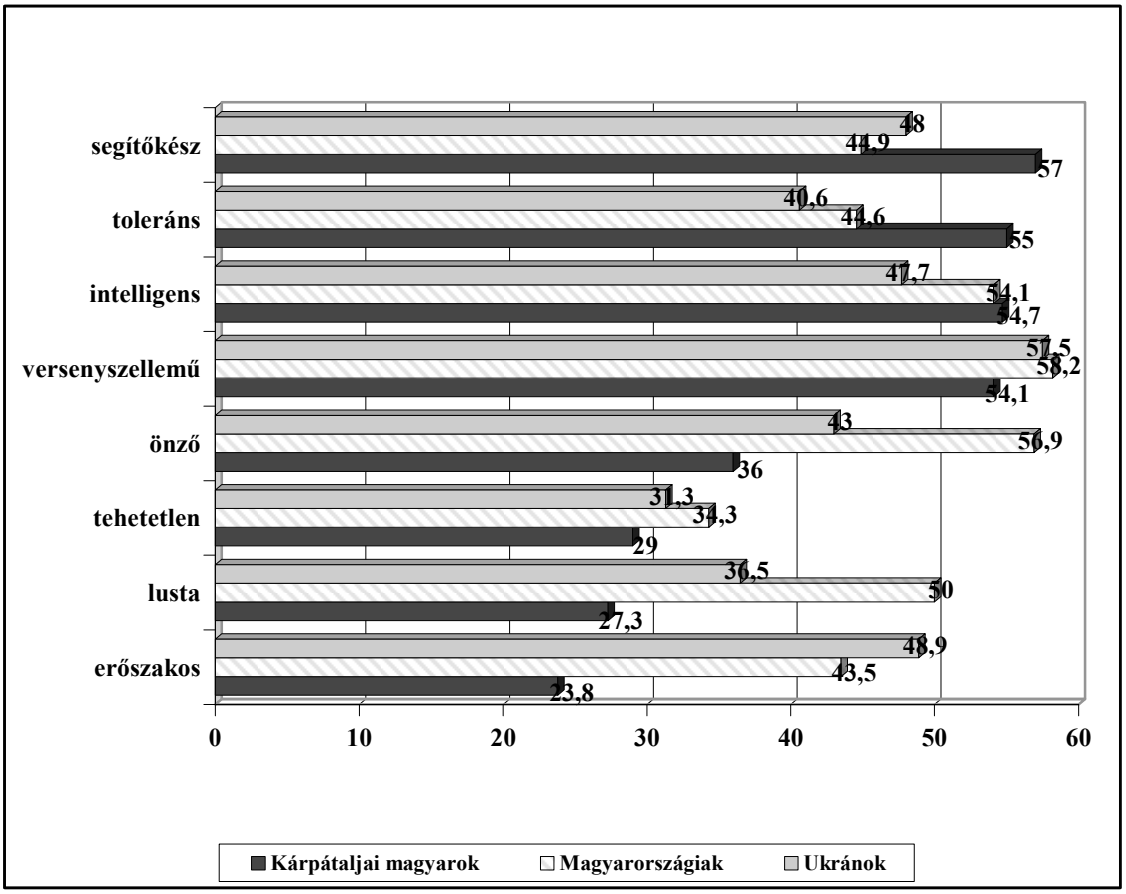

3.20. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz?
Etnikumok

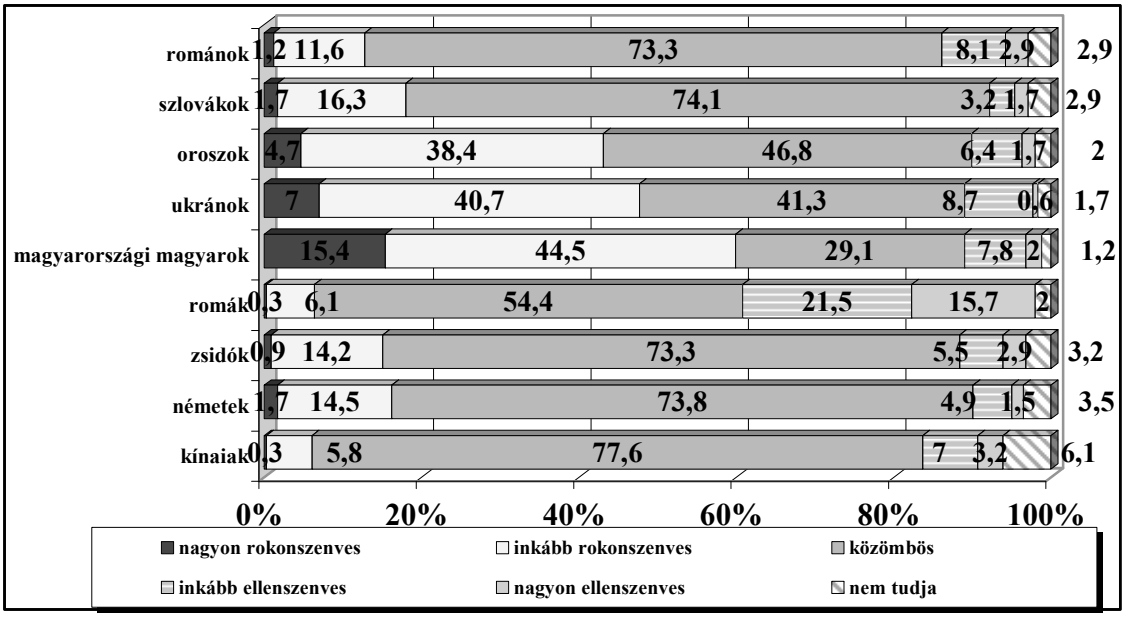

3.21. ábra. Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Határon túli magyarok

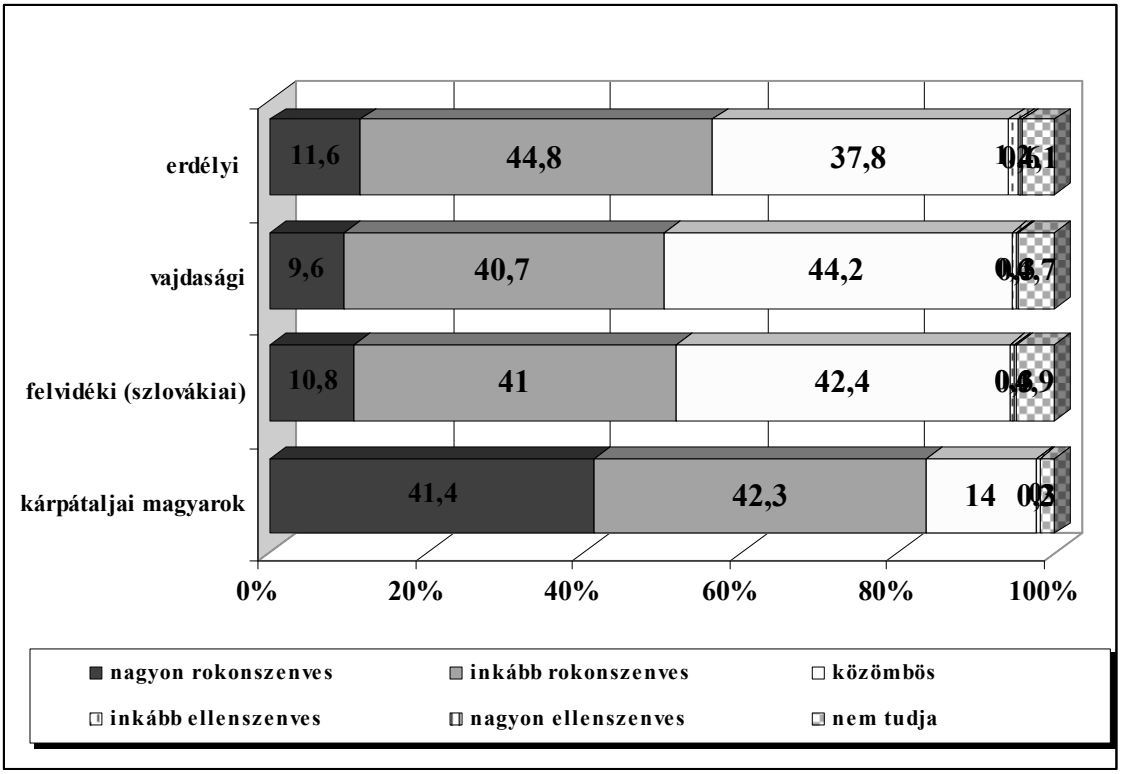

3.22. ábra. Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Más társadalmi csoportok

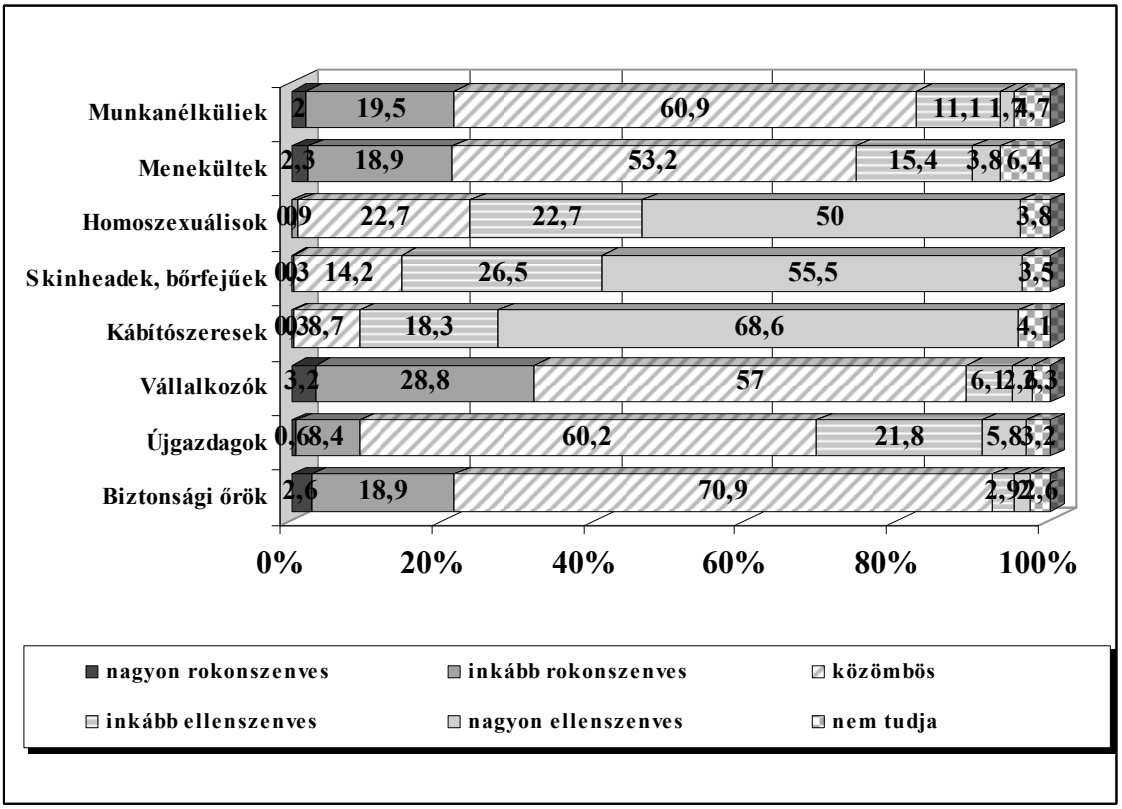

3.23. ábra: Milyen gyakran érte-e önt hátrányos megkülönböztetés (igazságtalanság) az alábbi okok miatt?

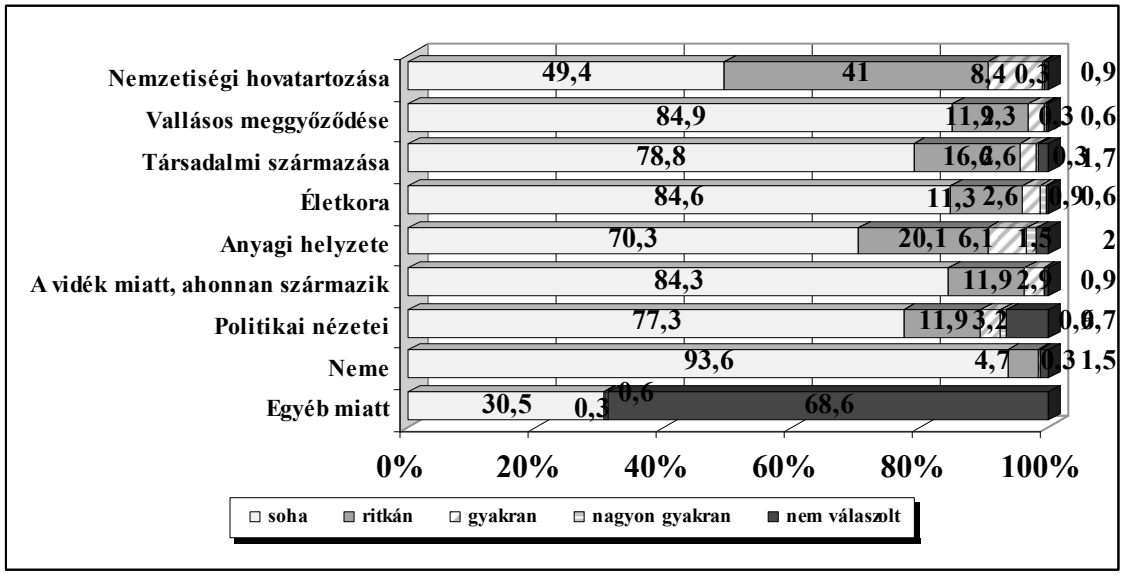

3.24. ábra: Ön szerint akadálya az érvényesülésnek Ukrajnában, ha az ember magyar?

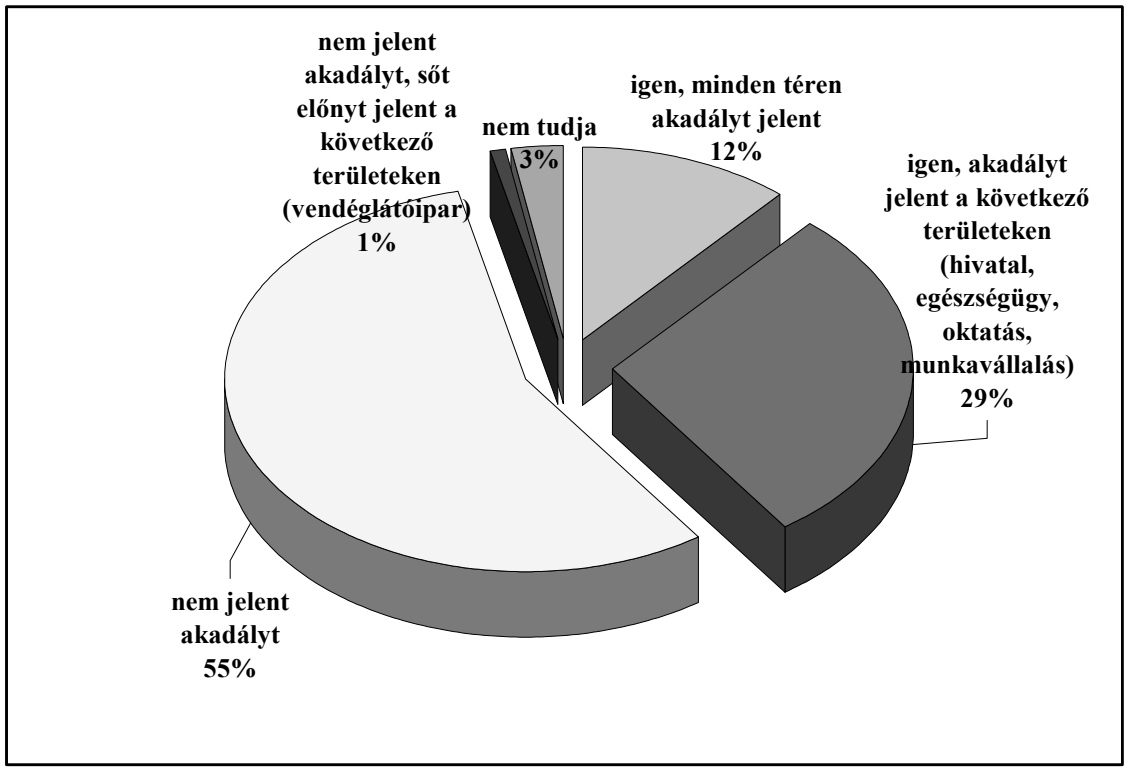

3.25. ábra: Ön szerint ma Ukrajnában hogyan jellemezhető az ukránok és a magyarok közötti viszony országos szinten? A településen, ahol ön él?

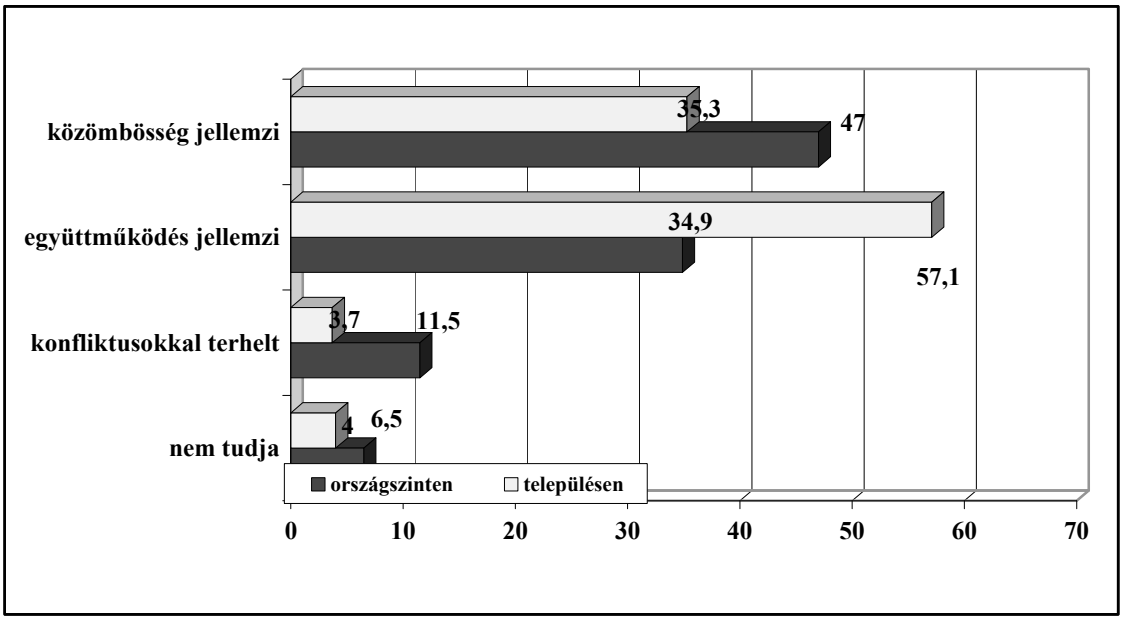

3.26. ábra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

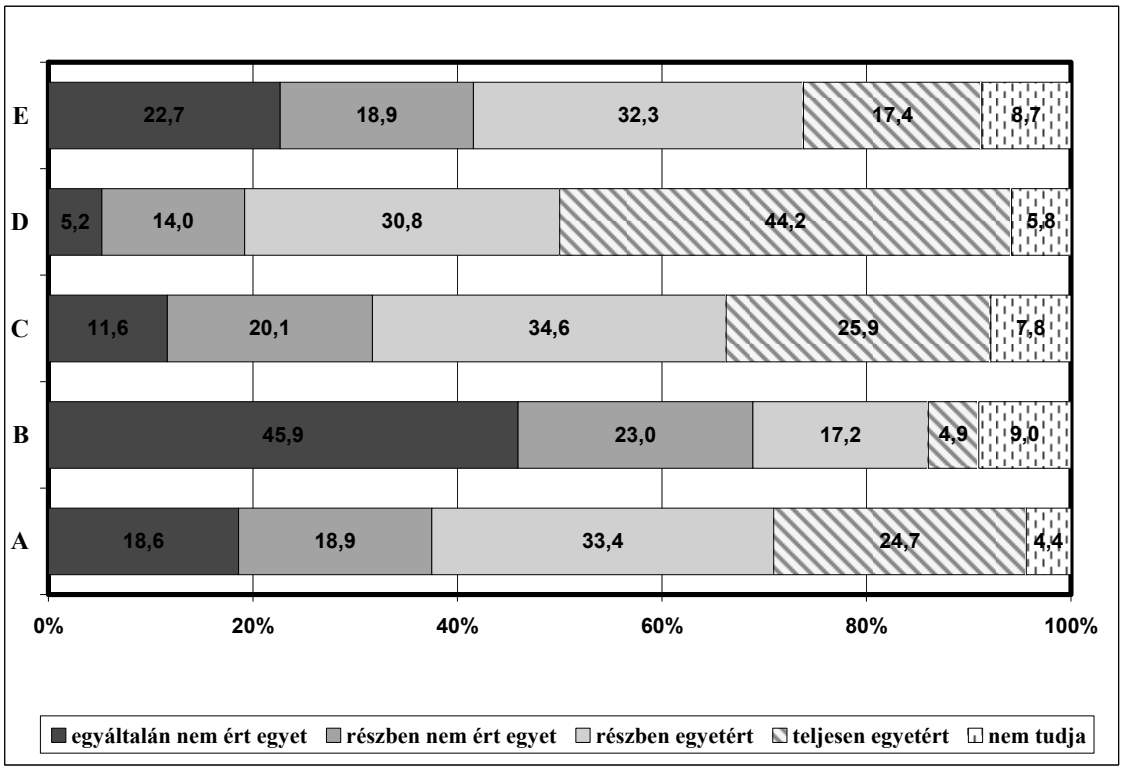

A. Sokkal szívesebben vagyok ukrán állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.
B. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint az ukránok
C. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a kárpátaljai magyarok.
D. Az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el.
E. Van néhány dolog Ukrajnában, ami miatt szégyenkeznem kell, hogy ennek az országnak az állampolgára vagyok

4. Nyelvhasználat

Megvizsgálva a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatát, megállapíthatjuk, hogy anyanyelvi szinten majdnem mindenki beszéli a magyart. Az ukrán és az orosz nyelv esetében ennek ismeretét közepesre értékelték 3,4 illetve 3,7-re becsülve. Valószínűleg nem a teljes mintára vonatkozik mindkét nyelv ismerete, hanem a fiatalok és a középkorúak egy része jelölte az ukránt, míg az idősebbek az oroszt, mert a szovjet rendszerben a magyar iskolákban csak az oroszt tanították, míg Ukrajna függetlensége után csak az ukránt. Az angol és a német nyelv ismeretét nagyon alacsonyra értékelték (1,3), illetve néhányan hasonló szinten beszélnek más regionális nyelveket (szlovák, román stb.). A francia, spanyol, olasz és roma nyelvek ismeretét egyes, vagyis a nem érti és nem beszéli kategóriába sorolták. A nyelvtanulás iránt megvan az igény a helyi magyarokban, főleg a regionális nyelvek irányába. A megkérdezettek 39,8 százaléka szeretné jól beszélni az ukránt és ugyanennyien az orosz nyelvet, míg az angolt 32,6 százalék jelölte meg. A legnagyobb elutasítást a francia nyelvvel szemben nyilvánították ki, a megkérdezettek 63,1 százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem szeretné megtanulni, míg ez a mutató a német nyelv esetében 46,5 százalék, az angol nyelv esetében 23 százalék. Az ukránnal szemben 13,4 százaléknak vannak ellenszenvei, míg az oroszt 15,7 százalék nem szeretné tudni.

A magyar nyelv a családon belül általánosan használt és ismert nyelv Kárpátalján, a megkérdezettek 89 százaléka csak ezen a nyelven beszél otthon szüleivel, és 5 százalékuk inkább magyarul. Mindössze 3 százalékot tesz ki azok aránya, akik otthon ugyan használják a magyar nyelvet, de inkább oroszul vagy ukránul beszélnek, és 2 százalék azok része akik csak ukránul vagy oroszul beszélnek otthon, 1 százalék pedig egyéb nyelven (ismerve a helyi sajátosságokat a román, szlovák és a német lehet). A családon belül a gyermekek majdnem teljes köre (93,2 százalék) beszél egymással magyar nyelven, míg a nyilatkozók és gyermekeik 92,8 százalékban szintén magyarul társalognak. Majdnem megegyezik azok aránya, akik házastársukkal magyarul beszélnek (88,6 százalék), illetve a házastársuk és a gyermekek magyarul érintkeznek (88,3 százalék). Ebből arra is következtethetünk, hogy a megkérdezettek mintegy 12 százaléka vegyes házasságban él, bár közülük mindössze 2,1 százalék beszél otthon csak ukránul vagy oroszul egymással, 4,6 százalékuk inkább ukránul, s ugyanennyien inkább magyarul. A gyermekekkel viszont már a nem magyar ajkú házastársak 4,9 százaléka beszél inkább magyarul, 5,3 százaléka inkább ukránul/oroszul és 1,5 százaléka csak ukránul/oroszul. A gyermekek 2,6 százaléka egymással inkább magyarul beszél, míg 3,8 százalékuk inkább ukrán/oroszul és mindössze 0,4 százalékuk csak ukránul/oroszul, ami arra utal, hogy a kétnyelvűséget szeretnék megőrizni a gyerekek körében családon belül a vegyes házasságban élők.

A nyelv fejlődése szempontjából fontos a funkcionalitás. Erre is rákérdeztünk a kutatás során. A megkérdezettek 50,8 százaléka munkahelyén többnyire a magyart használja, 30,3 százaléka mindkét nyelvet, míg 17,2 százalékuk többnyire az ukránt. Bevásárlásnál a magyart 40,6 százalék, mindkét nyelvet 42,7 százalék, és inkább az ukránt 15,5 százalék használja. Alacsony azoknak az aránya, akik az orvosnál, a hivatalban használhatják a magyar nyelvet vagyis anyanyelvüket (26,5 százalék, illetve(17,6 százalék), ami a kisebbségi nyelvhasználati deficitre utal. Az orvosnál a megkérdezettek mindkét nyelvet 35,6 százaléka, hivatalban 28,6 százaléka használhatja mindkét nyelvet, míg többnyire az ukránt az orvosnál 35,3 százalék, a hivatalban 51,5 százalék kénytelen használni. Családi körben, a privát szférában a magyar nyelvet használják többségükben: szomszédaival 75,9 százalék, barátaikkal 73 százalék, tévénézéskor 70,6 százalék, újságolvasáskor 71,8 százalék. Mindkét nyelvet használják szomszédaival érintkezve 21,2 százalék, baráti társaságban 24,7 százalék.

Az információkat a megkérdezettek 26,5 százalékban szerzi a tévéből úgy, hogy mindkét nyelven néz csatornákat, és 25,3 százalék olvas mindkét nyelven újságot, ez utóbbi mutató azt jelenti, hogy a kárpátaljai magyarok túlnyomó többsége csak a magyar médiából

szerzi információit, így az országos ügyek szempontjából tájékozatlanságot is jelenthet. Azok aránya akik többnyire az ukrán nyelvet használják érintkezési nyelvként szomszédaikkal és barátaikkal 2,6 százalék illetve 2,3 százalék, tévénézéskor 2,5 százalék, újságolvasáskor 2,6 százalék, egyéb nyelven szinte senki sem érintkezik szomszédaival, barátaival illetve elhanyagolható a más nyelvű média használat is.

4.1. ábra: Mennyire ismeri/beszéli Ön az alábbi nyelveket? (1 – nem érti és nem is beszéli, … 5 – jól, 6 – anyanyelve)

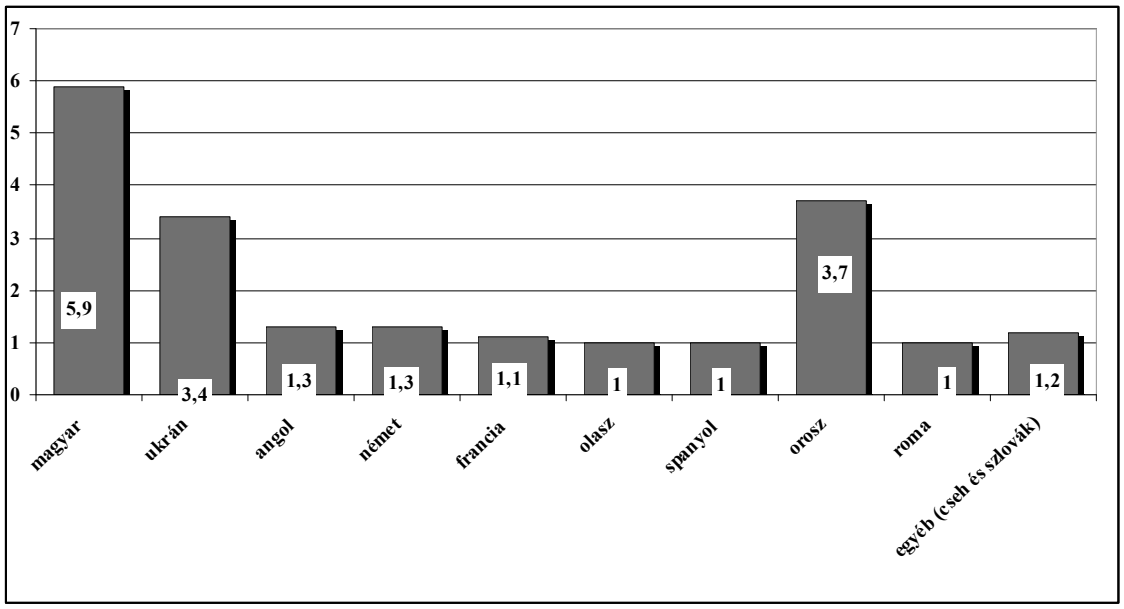

4.2. ábra: Ha minden lehetősége (pl. pénze, képessége, ideje, alkalma stb.) adott lenne, az alábbi nyelvek közül melyiket milyen szinten szeretné beszélni?

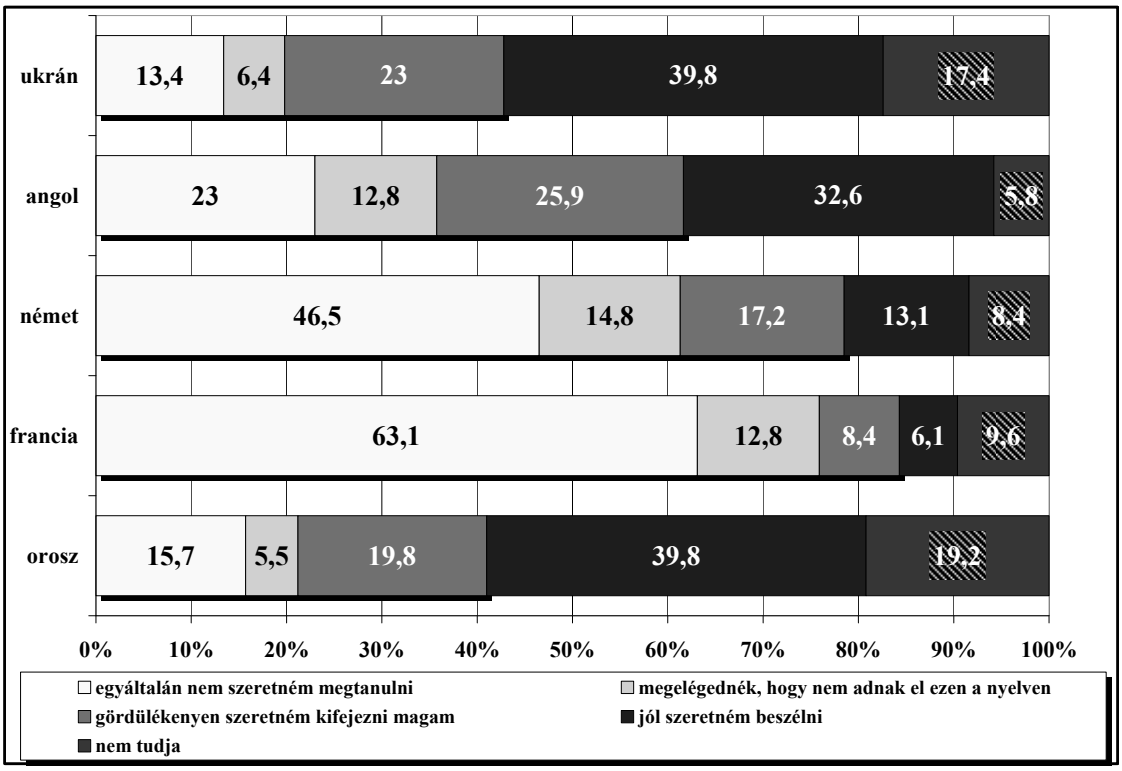

4.3. ábra: Gyermekkorában milyen nyelven beszéltek otthon a szüleivel?

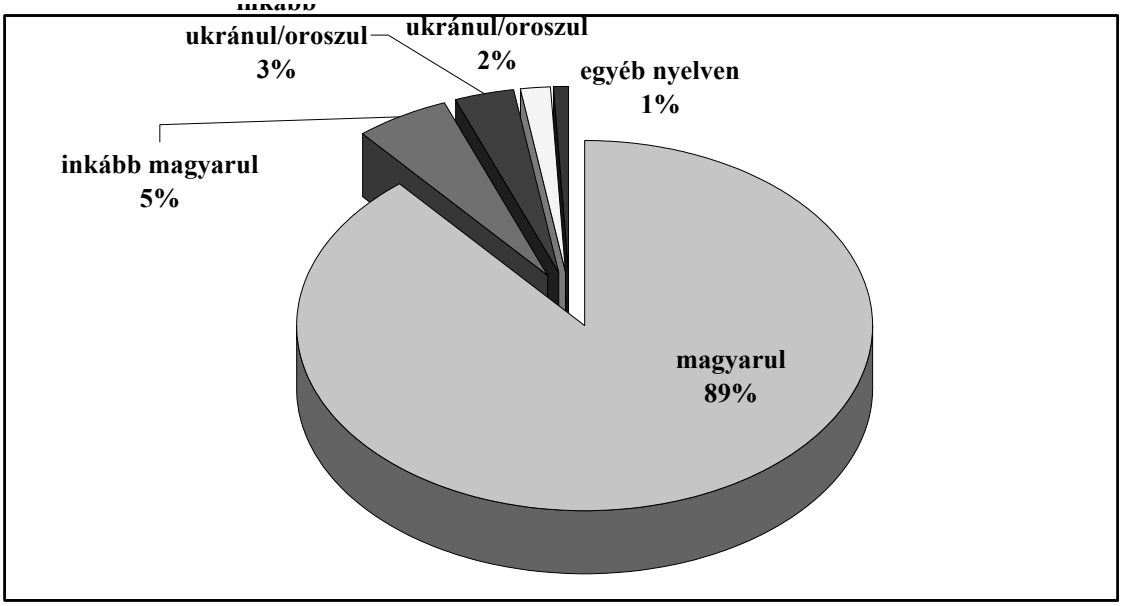

4.4. ábra: Milyen nyelven beszélnek *most* a családjukban?

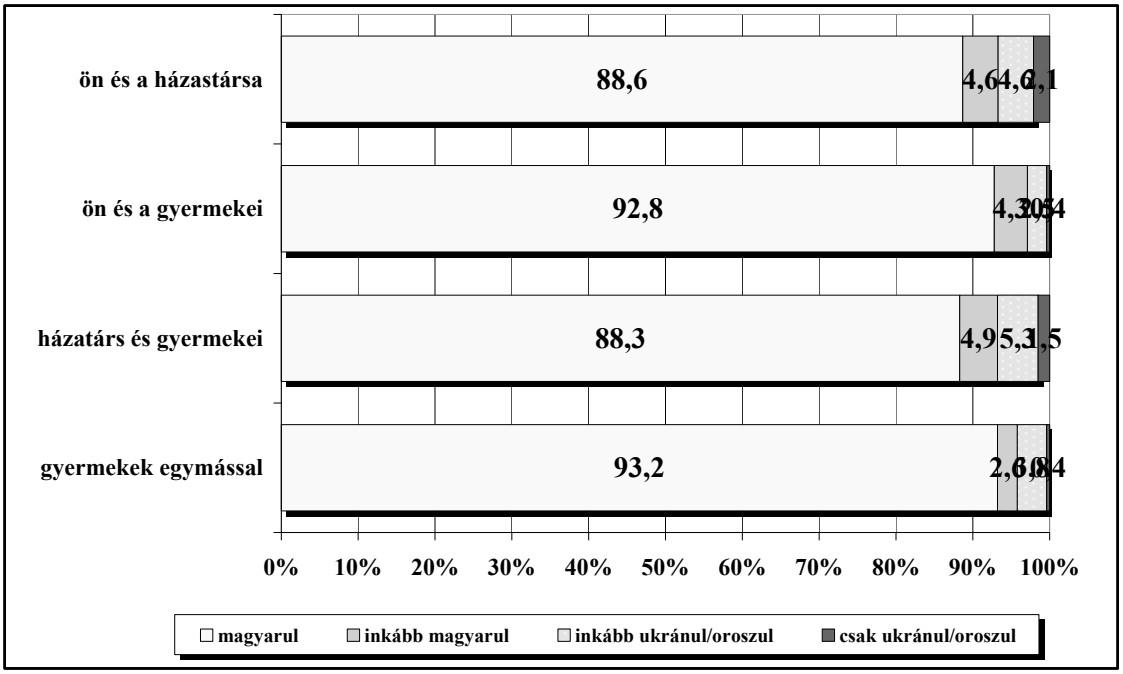

4.5. ábra: Milyen nyelvet használ Ön az alábbi esetekben?

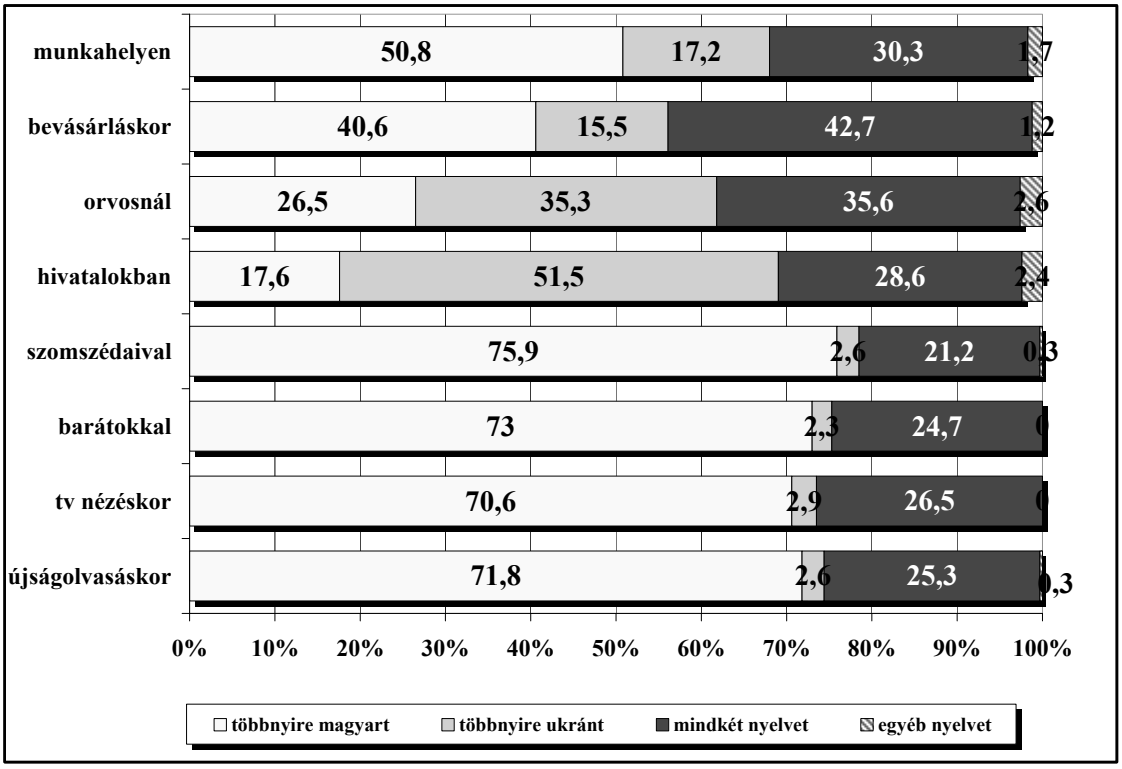

5. Vallásosság, értékrend

A kárpátaljai magyarok a felmérés szerint magukat konzervatív, családcentrikus értékrendet követőnek tartják. A nyilatkozatok alapján értékrendjükben a legfontosabbnak a családot (1,3) tekintik, amit a békés világ követ (1,5), majd az istenben való hitet és a boldogságot, a szerelmet tartják fontosnak (1,6). Az értékrendjük fontossági sorrendjének következő csoportjába az igaz barátság, megbecsülés, erkölcsösség, emberekkel tartott jó viszony kerül (1,7), amit a magyarság, a munka, és a személyes szabadság értéke követ (1,8), majd a vallás, a hagyományok és a törődés más embertársainkkal (1,9). A mértékletesség, pénz, mások véleményének tiszteletben tartása, az önmegvalósítás, a szakmai érvényesülés, a szépség világa, illetve a mindent megszerezni elve szintén fontos. Viszont a kárpátaljaiak nem tartják magukat sikerorientáltnak (2,4). Még kevésbé érdekli a megkérdezetteket a közösségi problémák, a vezetés lehetősége (2,6), ettől kevésbé tartják fontosnak azt, hogy mindig elérjék céljukat (2,7), és legkevésbé fontos számukra a változatos élet (2,8).

A hit gyakorlása szempontjából a megkérdezettek 28,4 százaléka hetente egyszer jár templomba, 11,3 százalékuk többször is. Azok aránya akik évente egyszer mennek templomba 6,3 százalék, illetve 24,5 százalék úgy nyilatkozott, hogy csak karácsonykor szokott templomba menni. Azok aránya, akik ritkábban járnak templomba mint évente egyszer 8,1 százalék. A válaszadók 7,2 százaléka soha nem megy templomba. Nem tartja magát vallásosnak 5 százalék, míg 0,3 százalék meggyőződéses ateistának tekinti magát. A megkérdezettek nagyobbik fele (55,3 százalék) vallásos ember a maga módján, tehát inkább szeretné vallásosnak tudnia magát, de nem él egyháza tanítása szerint. Azok aránya, akik az egyháza szertartásai szerint él 39,5 százalék.

Az egyházi rituálék, vagyis a rituális vallásosság nagyon fontos a kárpátaljai magyarok számára: születéskor (95,9 százalék), házasságkötéskor (95 százalék), elhalálozáskor (98,8 százalék). A hit gyakorlása szempontjából az imádkozás, mint a hit mindennapi megnyilvánulása a megkérdezettek 58,7 százalék számára fontos, 14,2 százalékuk hetente többször imádkozik, 5,8 százalék hetente egyszer, 3,2 százalék havonta legalább egyszer, 4,7 százalék évente többször, 4,7 százalék évente maximum egyszer, 3,8 százalék ritkábban, és nem volt olyan nyilatkozó, aki egyszer sem imádkozott volna, de 4,9 százalék nem tudott választ adni erre a kérdésre. Az Isten az emberek életében fontos támasznak bizonyul ezen vidéken, ami a kor előrehaladtával egyre nagyobb szerepet játszik, 55 év fölött már a tizes skálán 9,5 értéket ér el, de a fiatalok (18–34 év közöttiek) körében is 8,3, míg a középkorúak 8,4-re értékelték.

5.1. ábra: Kérem, értékelje, mennyire fontosak az Ön életében az alábbiakban felsorolt dolgok!

(1 – nagyon fontos ... 5 – egyáltalán nem fontos, átlag)

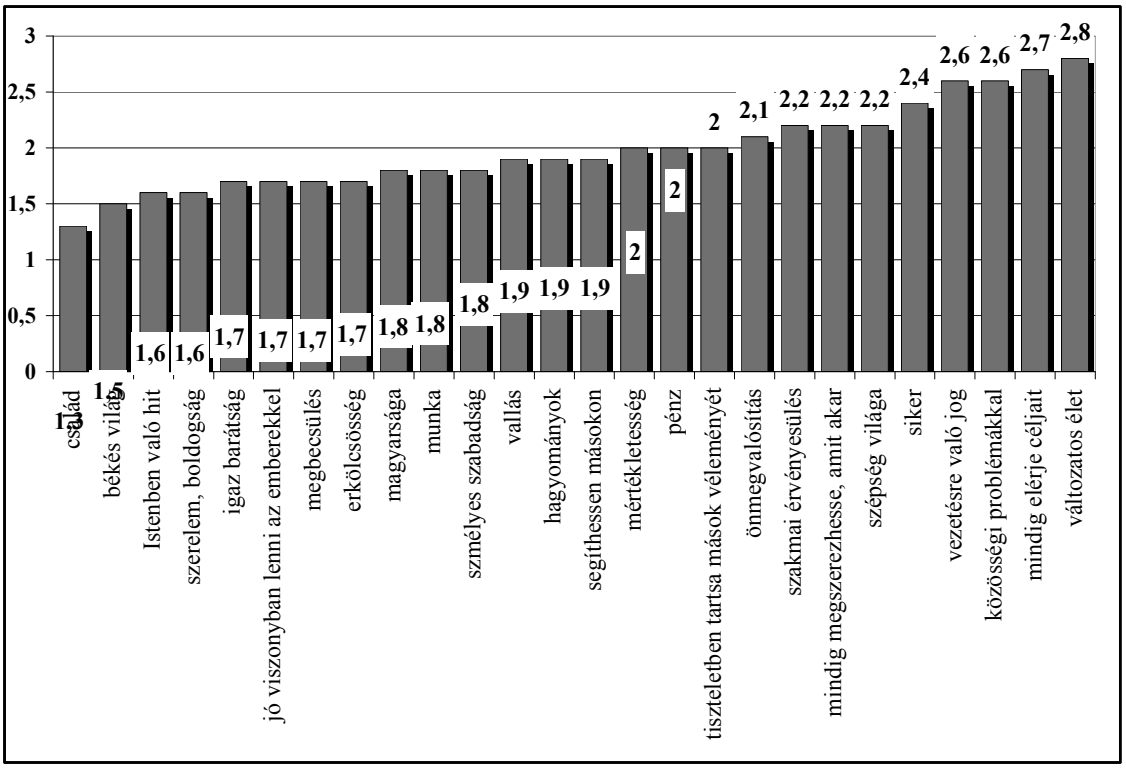

5.2. ábra: Melyik egyházhoz tartozik? (becslés)

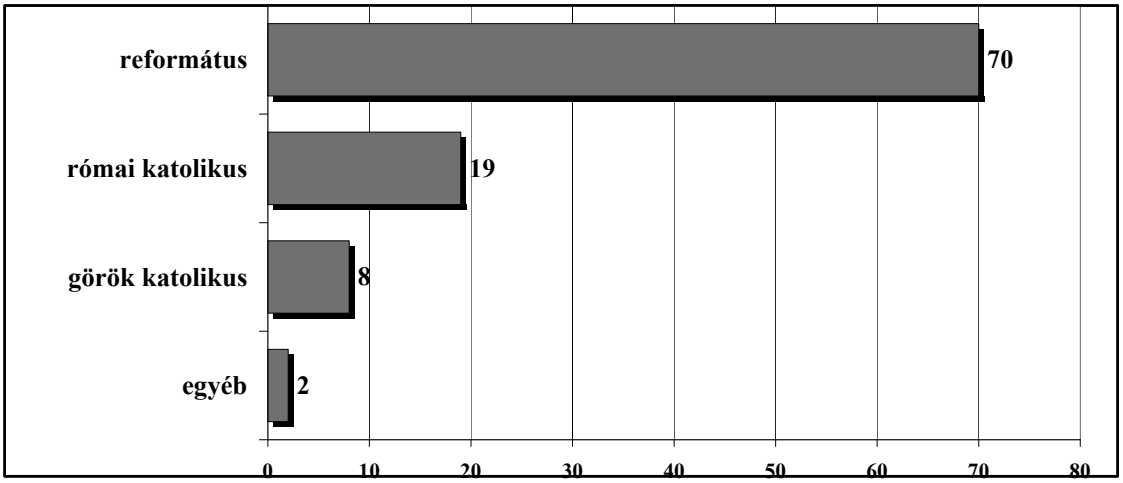

5.3. ábra: Milyen gyakran jár templomba?

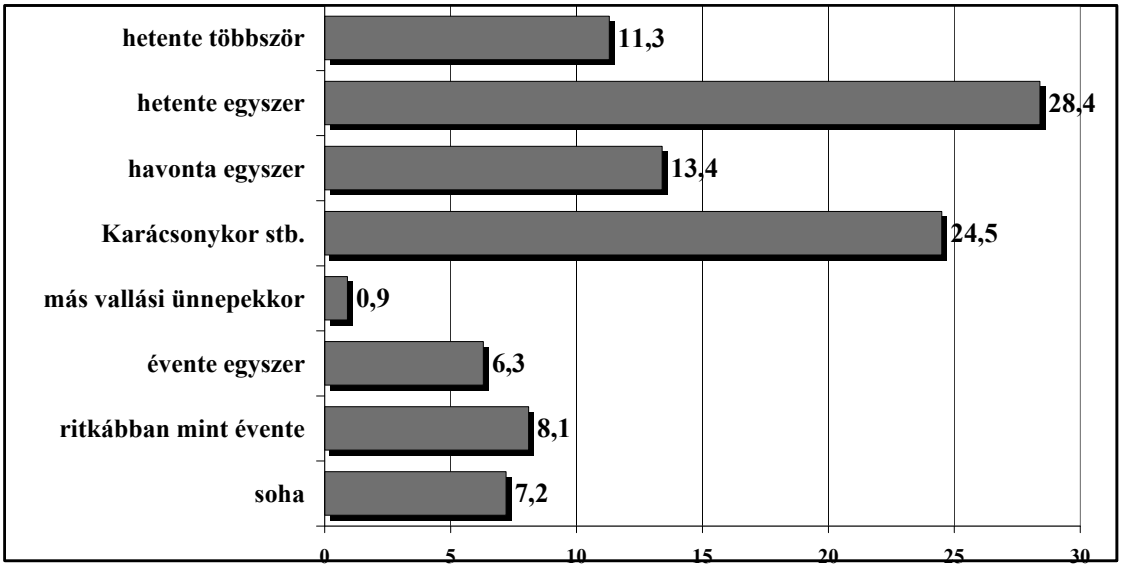

5.4. ábra: Fontos-e, hogy vallási szertartásra is sor kerüljön? (igen válaszok, százalékban)

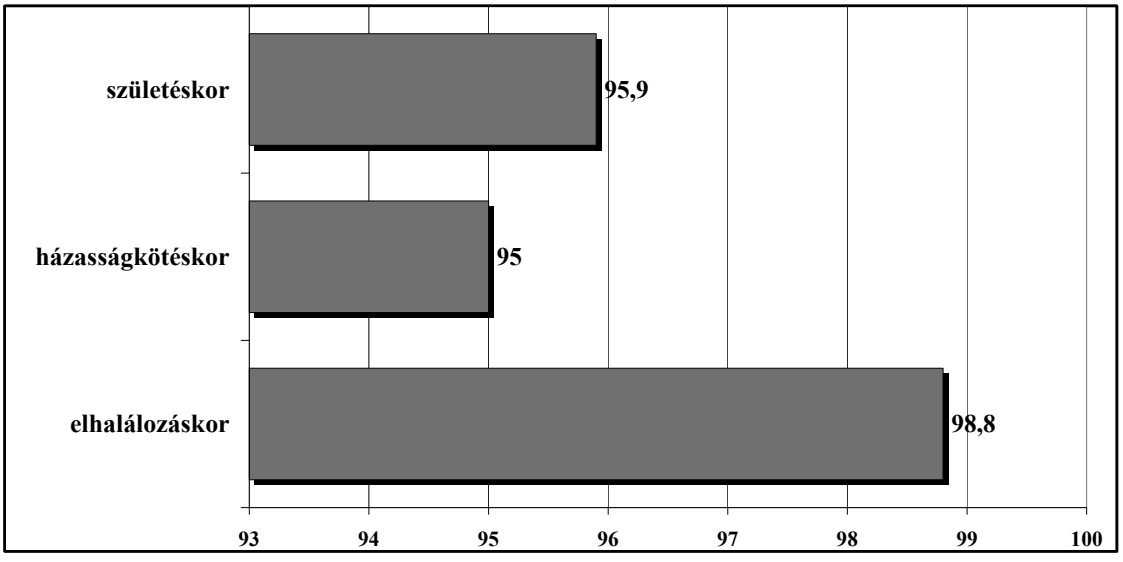

5.5. ábra: Minek tartja magát?

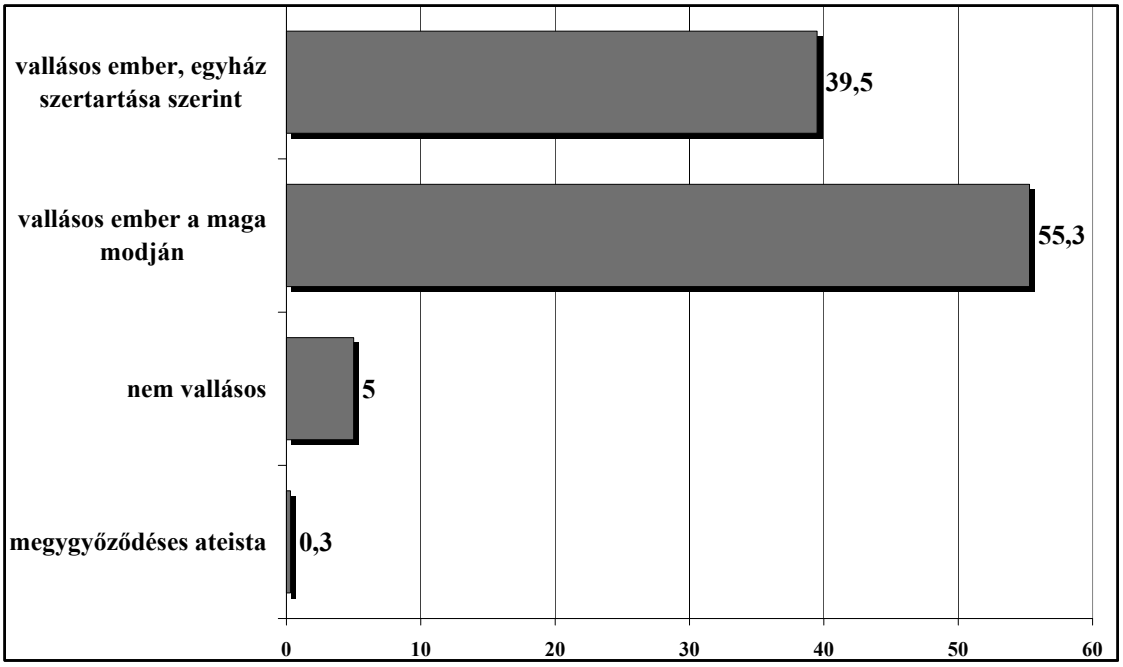

5.6. ábra: Mennyire fontos Isten az Ön életében? Átlagok korcsoportok szerint
(1. egyáltalán nem fontos … 10. nagyon fontos)

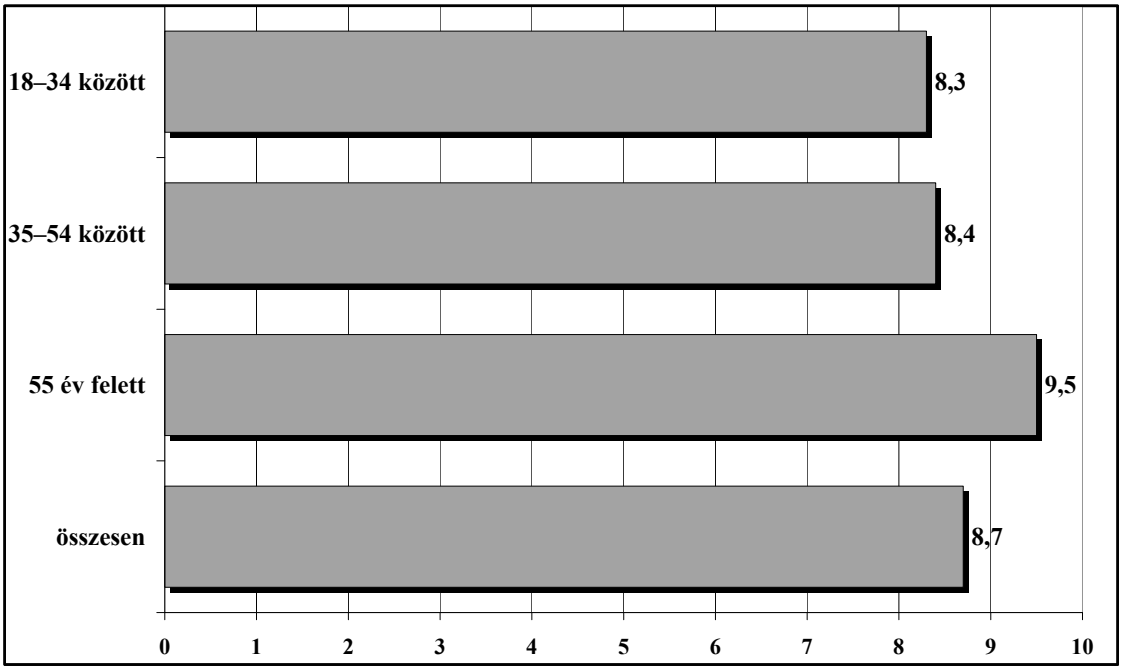

5.7. ábra: Milyen gyakran szokott imádkozni?

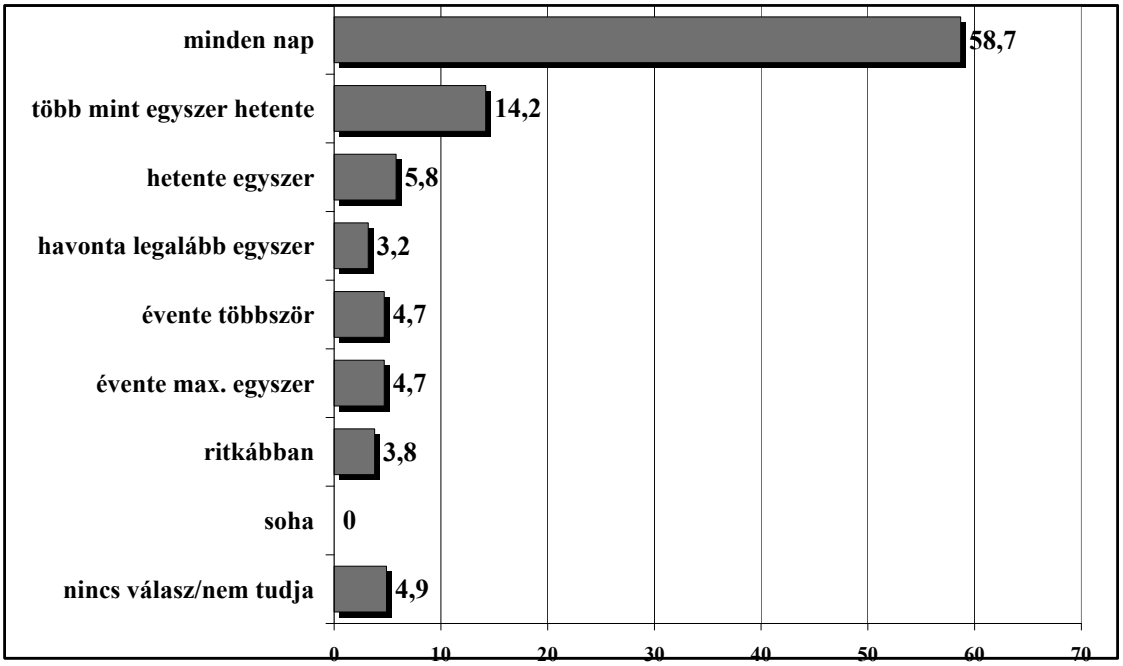

6. Oktatás, képzés

A kárpátaljai magyarok iskolai végzettsége tükrözi az ukrán oktatás szerkezetét, amely elemeiben őrzi a szovjet struktúrát. A legtöbb válaszadó középiskolai végzettséggel rendelkezik (30,8 százalék), ami annak tudható be, hogy úgy a volt Szovjetunióban, és újabban Ukrajnában kötelező szintnek számít az érettségit biztosító 11 éves középiskola, bár színvonalát tekintve nem mindenben felel meg az európai érettségineknek. Ukrajna függetlenségének első éveiben egy rövid időre eltörölték a kötelező érettségit, valószínű ennek tudható be, hogy a megkérdezettek többségének általános iskolai végzettsége van, illetve a szakmát biztosító, de érettségit nem adó szakiskolai végzettség (7,3 százalék). A szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők aránya 9 százalék, 14 százalékot tesz ki a technikumi – a szakközépiskola és a főiskolai szint között helyezkedik el – végzettséggel rendelkezők aránya. A minta alapján magas a főiskolai és egyetemi képzettséggel rendelkezők aránya, amely jelentős mértékben eltér az eddig mért adatoktól, illetve a 2001-es népszámlálás adataitól is. Ez részben azzal magyarázható, hogy mintába nagyobb arányban kerültek a városi és városi típusú települések lakói, mint amekkora arányuk a kárpátaljai magyarság körében az utóbbi népszámlálási adatok szerint. De elképzelhető, hogy miután a minta harmadát a fiatalkorúak teszik ki és Kárpátaljára is jellemző a felsőoktatás expanziója, így ennek hatását tükrözik az adatok, továbbá közrejátszhatott ezen arányok növekedésében a magyar nyelvű felsőoktatás kibővülése, amely 2001 után bocsátotta ki első végzőseit. A magiszteri képzés még nem elterjedt Kárpátalján, mert a megkérdezettek 0,3 százaléka nyilatkozott úgy, hogy ilyen fokú képesítése van.

A férfiak és nők iskolázottsági szintje között minimális az eltérés (6.3. ábra). A 6.4. ábra igazolja, hogy a városi, mezővárosi lakosok képzettségi szintje jelentős mértékben eltér a falusi lakosságétól. Az iskolázottság és a korcsoport közötti különbségeket vizsgálva (6.5. ábra) megállapíthatjuk, hogy a különböző korcsoportok körében jelentős eltérés mutatkozik, különösen a felsőfokú végzettség terén. A fiatalok

körében 10 százalékkal magasabb a felsőfokú végzettségűek aránya, a középkorúakhoz képest, és hasonló arányban tér el az 55 év felettiekéhez képest. A kárpátaljai magyarok az általános (87,1 százalék) és a középiskolát (86,8 százalék) többnyire anyanyelven végzik. A szakiskolai és szakközépiskolai képzésben mintegy negyede (24 százalék, 22,6 százalék) magyar nyelven tanulhatott, hasonló arányt mutat azok száma is, akik orosz nyelven végezték ezen a szinten iskoláikat (6.6. ábra). Alig van lehetőség az anyanyelvű tanulásra a technikumokban, ahol mindössze 6,3 százalék végezhette tanulmányait magyar nyelven. Az utóbbi időben bevezetett magiszteri (master) képzésben nincs magyar nyelvű képzési lehetőség, bár az egyetemi képzésben résztvevők 17,1 százaléka magyarul tanulhatott. A magyar nyelvű felsőoktatás fejlődésére mutat az az adat, hogy a főiskolai végzettséggel rendelkezők körében 57,1 százalék magyarul tanulhatott. A felsőfokú végzettségűek körében legnagyobb arányban (27,4 százalék) a pedagógusi képesítésűek vannak, ezt követik a bölcsész/társadalomtudományi (16,1 százalék), majd a természettudományi (14,9 százalék) képzettségűek. Az egészségügyi végzettséggel rendelkezők 8,1 százalékot tesznek ki, míg a műszaki, ipari végzettségűek aránya 6,5 százalék, a közgazdászoké 9,7 százalék. Az informatika és mezőgazdasági végzettségűek a minta 4,8 százalékát alkotják. Alig rendelkeznek pénzügyi, postaforgalmi felsőfokú végzettséggel a kárpátaljai magyarok, kategóriánként a megkérdezettek 1,6 százaléknak van ilyen szintű végzettsége. Nagy hiátusra mutat rá a felmérés a felnőttképzési programok terén, ugyanis az elmúlt két évben a megkérdezettek mindössze 7,2 százaléka vett részt valamilyen felnőttképzési/továbbképzési programban.

6.1. ábra: A kárpátaljai magyarok iskolázottsága (N=317)
a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

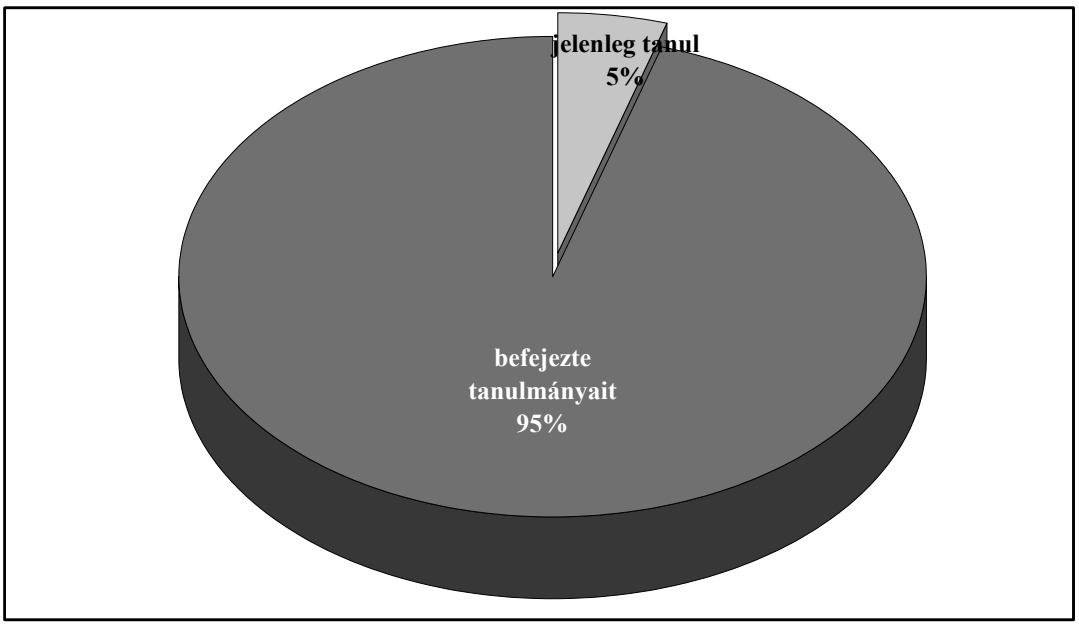

6.2. ábra: A tanulmányaikat befejezett kárpátaljai magyarok legnagyobb iskolai végzettség szerinti megoszlása (N=344)

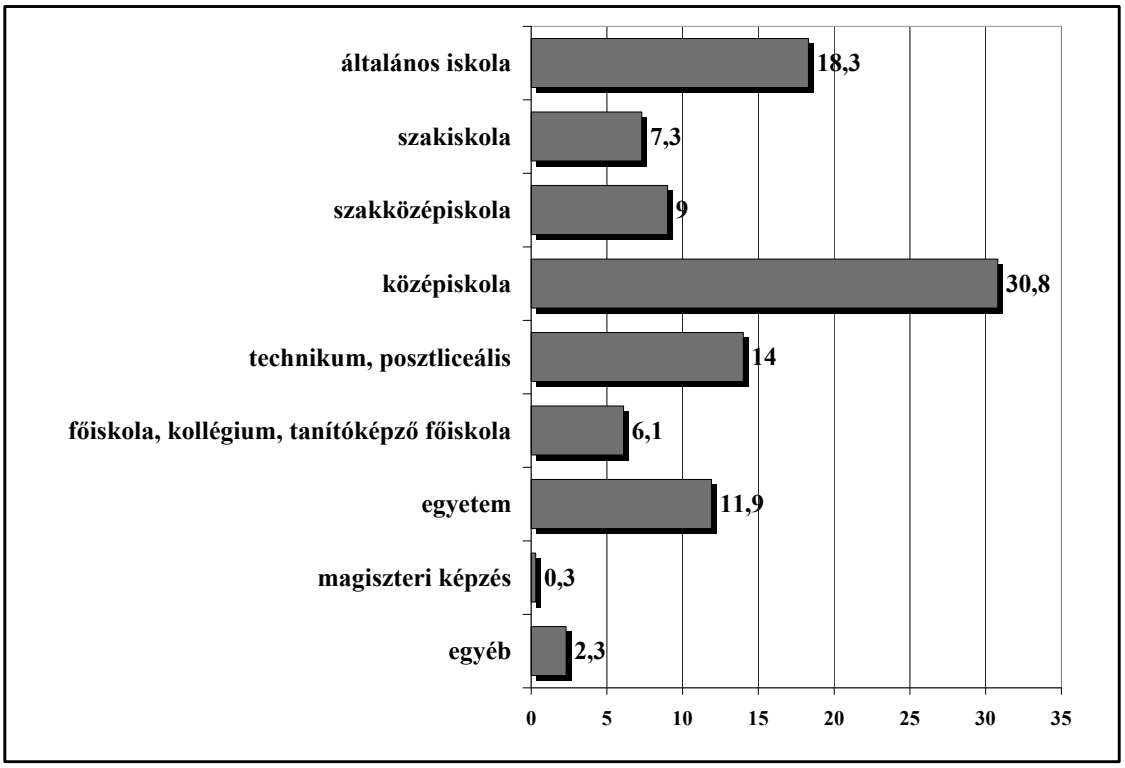

6.3. ábra: Iskolázottság és nemek szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

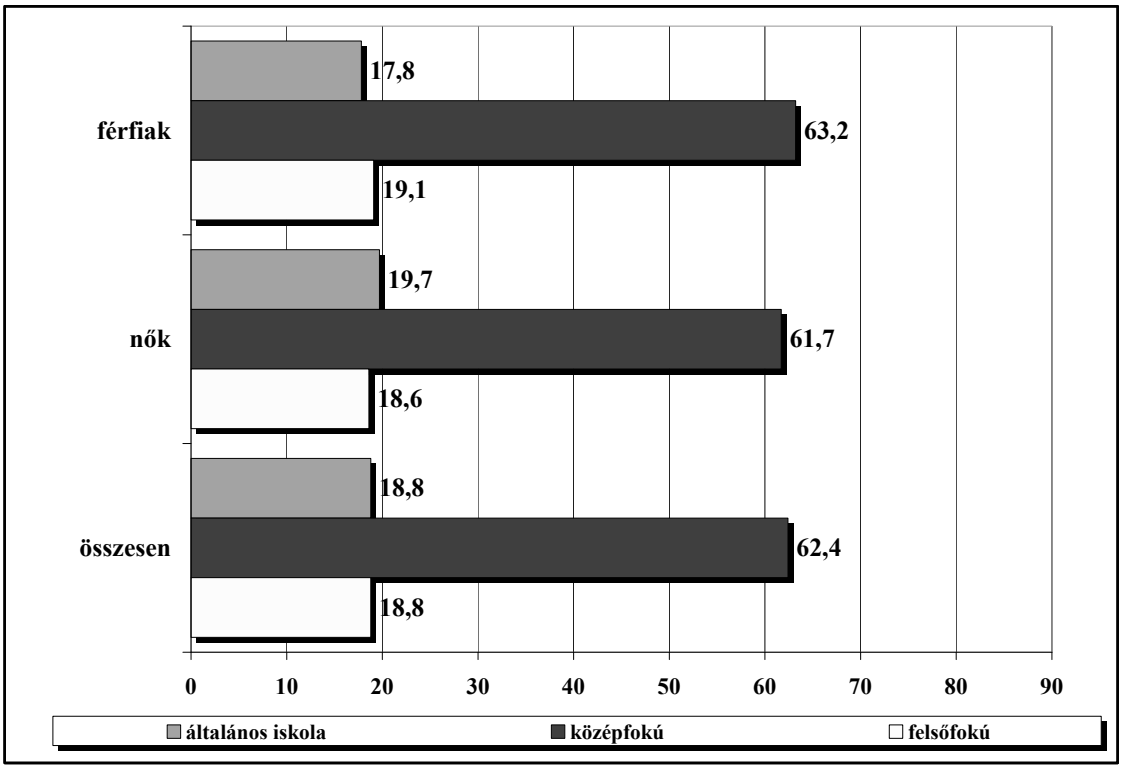

6.4. ábra: Iskolázottság és lakhely szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

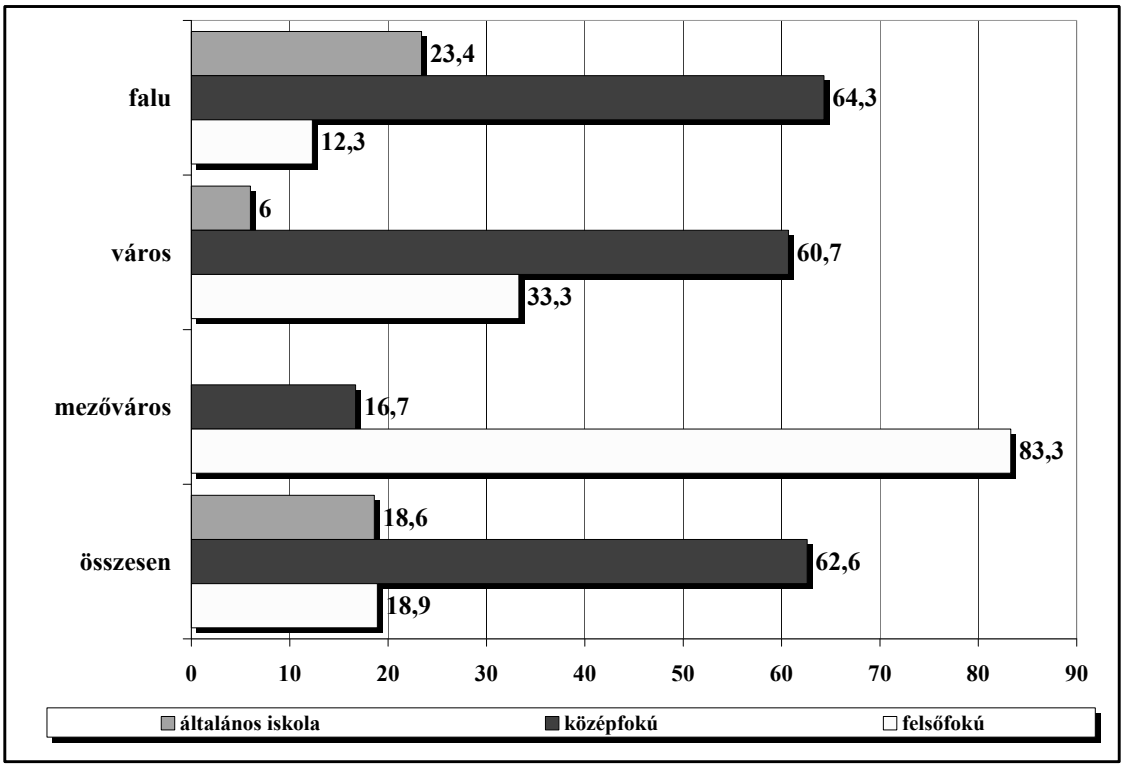

6.5. ábra: Iskolázottság és korcsoport szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

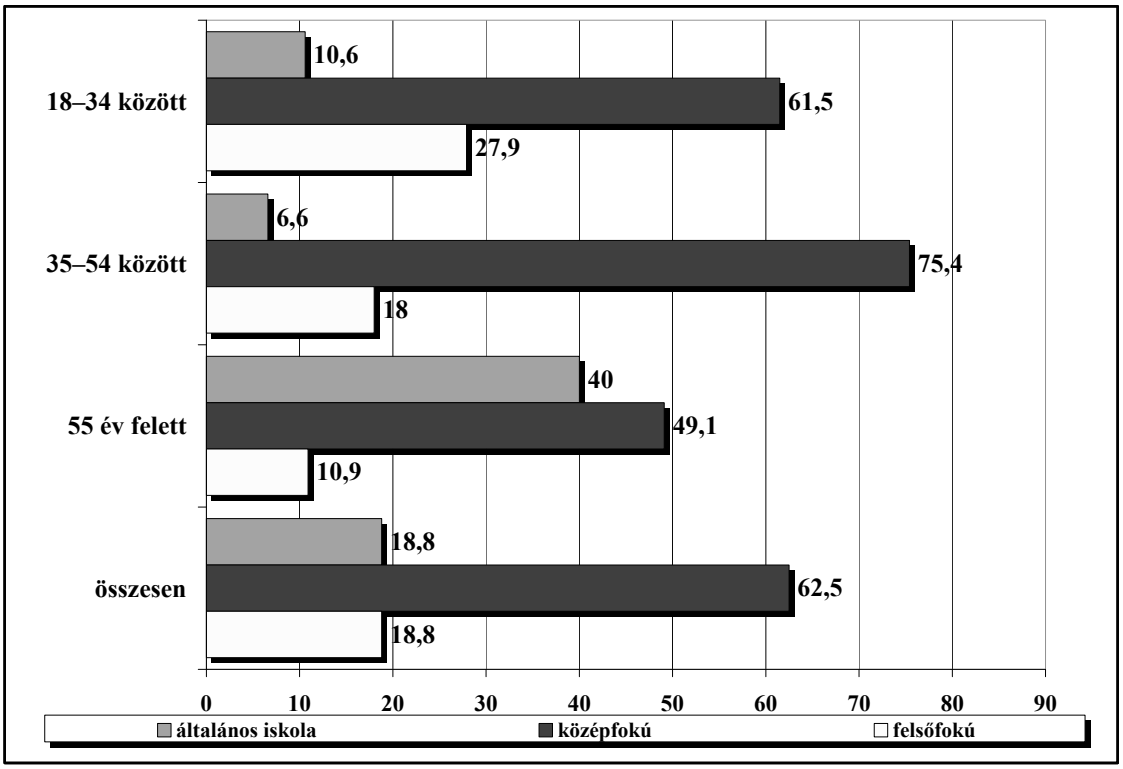

6.6. ábra: Milyen nyelven végezte az iskolát? (a legmagasabb iskolai szinten)

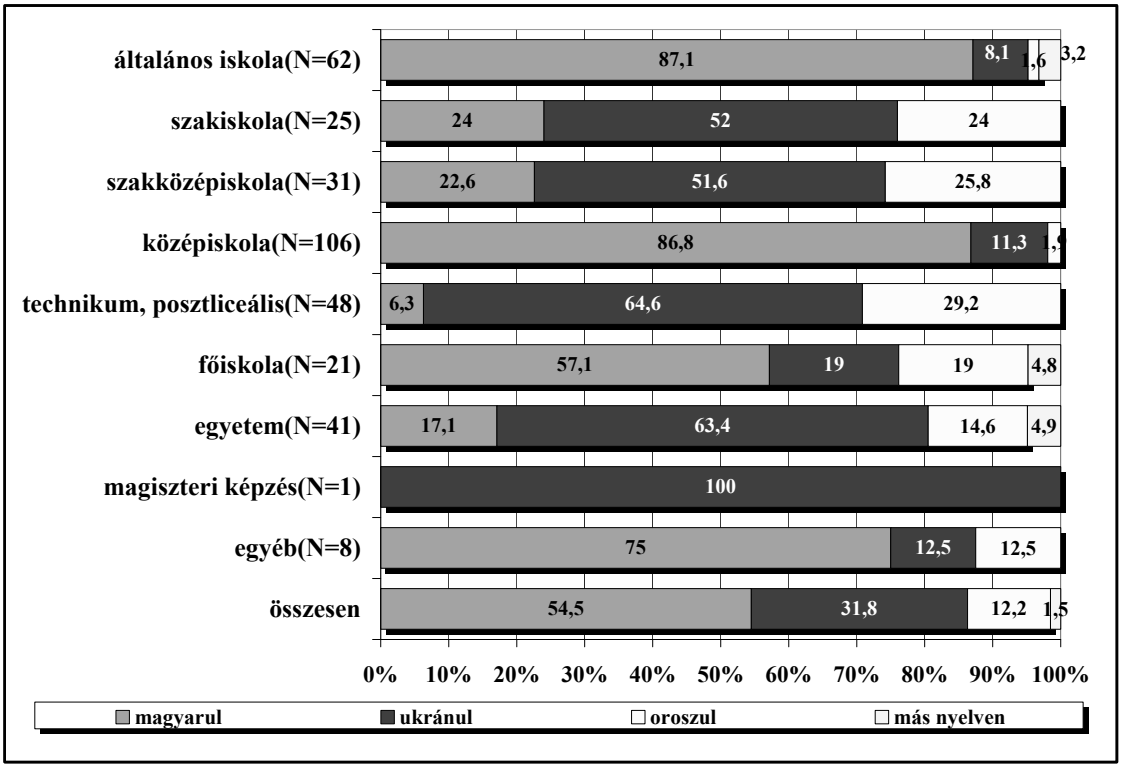

6.7. ábra: A felsőfokú végzettségűek tanulmányágak szerinti megoszlása
(százalékban, N=62)

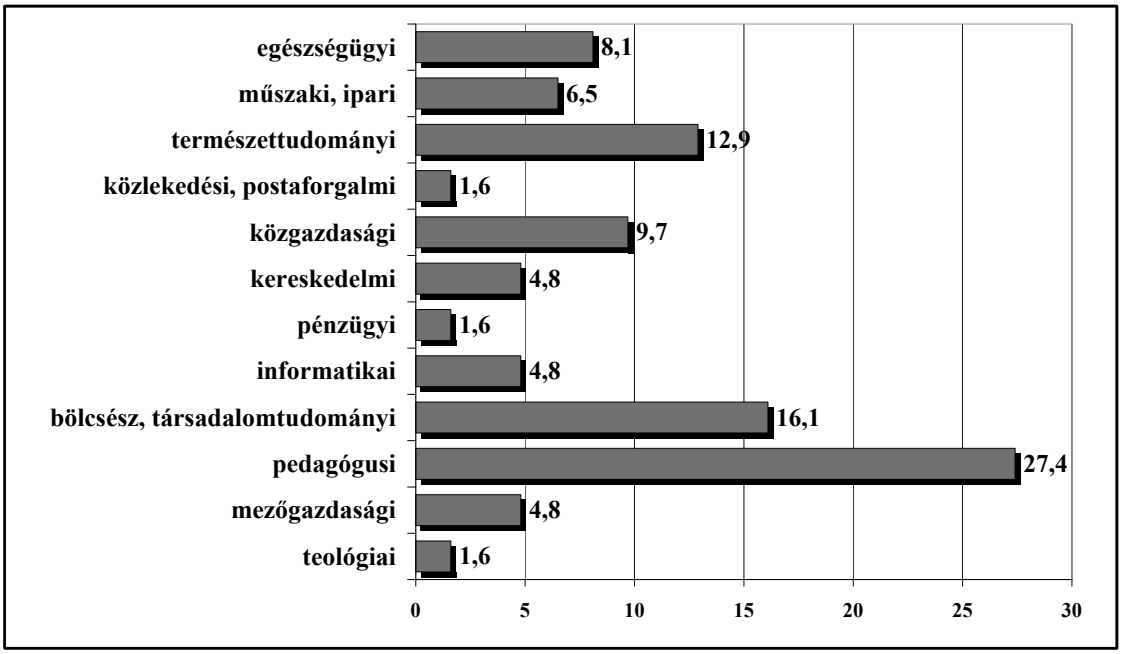

6.8. ábra: Az elmúlt 2 évben részt vett-e Ön valamilyen felnőttképzési/továbbképzési programban? (százalékban)

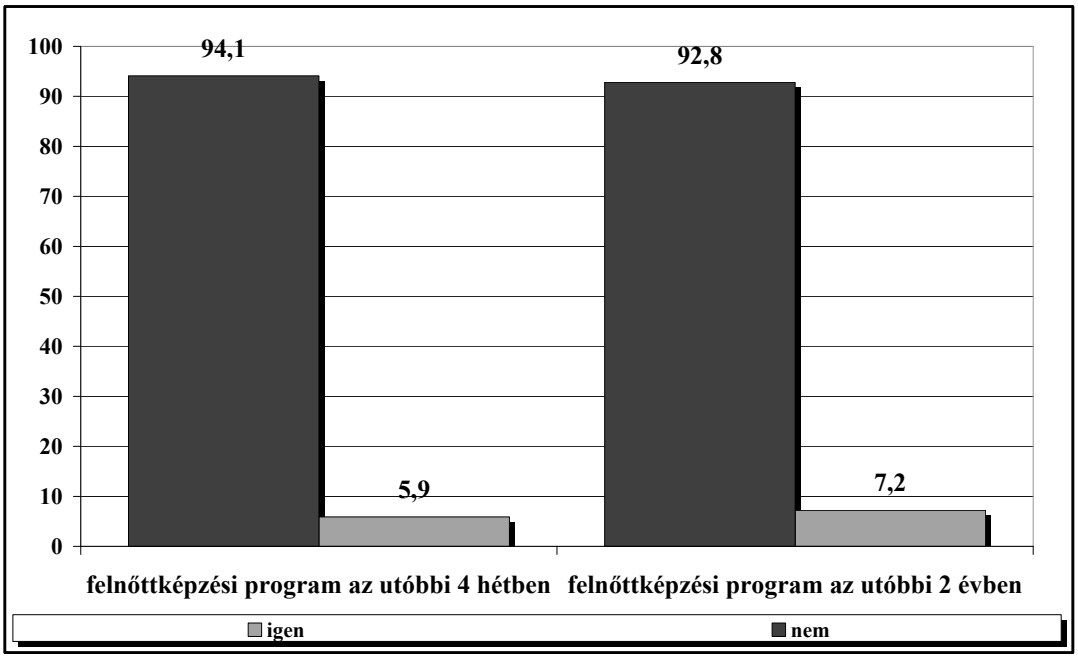

7. Médiahasználat

A kárpátaljai magyarok médiahasználatát tekintve megállapíthatjuk, hogy majdnem teljes körűnek mondható a tévénézés (97,7 százalék), viszont mintegy háromnegyedük hallgat rádiót (74,2 százalék), újságot 78,1 százalékuk olvas, de csak negyedüknek van alkalma számítógépet használni (24,6 százalék).

A médiahasználat gyakorisága tekintetében, annak ellenére, hogy arányaikban többen nézik a tévét mint rádiót hallgatnak, mégis a napi átlagperc a rádió hallgatás esetén (143) meghaladja a tévénézés napi átlag időtartamát (134 perc). A leggyakrabban nézett tévécsatornák tekintetében domináns szerep jut az m1 csatornának (a megkérdezettek 58,7 százaléka tette első helyre), majd ezt követi a tv2 19,5 százalék gyakorisági mutatóval, a következő helyen az RTL Klub szerepel (7,6 százalék). Az adott arányok természetesnek tekinthetők ismerve a helyzetet, mely szerint Kárpátalján a televíziózás kezdeteitől fogva foghatók a földi csatornák, így egyrészt kényelemből, másrészt a műholdas adásvételi lehetőség helyi viszonylatban megterhelő anyagi költségei miatt a műholdon keresztül fogható csatornák nézettségi aránya a területen alacsony. Ami a rádiózási szokásokat illeti változott a helyzet annyiban, hogy a helyi viszonylatban hagyományosnak tekinthető Kossuth Rádió (hallgatottsága 25 százalék) a második helyre szorult a Danubius kereskedelmi rádióval szemben, amely a kárpátaljai magyarok körében a leghallgatottabbnak bizonyult, a megkérdezettek 27,9 százaléka tette első helyre. Új jelenség, hogy a kárpátaljai ukrán nyelvű kereskedelmi zenés csatorna a Zákárpáttyá FM került a harmadik helyre (a megkérdezettek 7 százaléka választotta), megelőzve a Petőfi (5,5 százalék), és a Sláger Rádió (4,1 százalékos) pozícióit.

A leggyakrabban olvasott újság a Kárpátalja című hetilap, a megkérdezettek 51,7 százaléka helyezte első helyre az olvasás gyakorisága szerint. A második helyre került a Kárpáti Igaz Szó (15,1 százalék), bár a felmérésből nem derül ki, hogy melyik

Kárpáti Igaz Szóra gondoltak a megkérdezettek, mert ez az újság ugyanazzal a névvel az elmúlt két évben kettévált, így két Kárpáti Igaz Szó is megjelenik más-más szerkesztői gárda kiadásában. A harmadik helyre a Kárpát Info című hetilap került a 3,8 százalékos gyakorisággal, majd ezt követi a Beregi Hírlap (2 százalék).

A megkérdezettek 35 százaléknak, 55 főnek van otthon internet-csatlakozása. Az internet csatlakozással rendelkezők 53 százaléka szélessávú internetet használ. Ami az internethasználat gyakoriságát illeti a válaszadóknak mintegy harmada (29,4 százalék) használja naponta, 38,2 százalékuk hetente többször, 17,6 százalékuk hetente egyszer, 8,8 százalékuk havonta és 5,9 százalékuk ettől ritkábban a világhálót. A kárpátaljaiak túlnyomó többsége, mintegy 89 százalék elektronikus levelezésre használja az internetet, 71 százalékuk információszerzésre közintézmények honlapjáról, 43 százalékuk chatezésre, 23 százalékuk űrlapok letöltésére, 15 százalék hivatalos űrlapok elküldésére, és 10 százalék azok száma, akik kereskedelmi szolgáltatásokat vesznek igénybe. Az internetezők fele otthon használ internetet. Az iskolákban, oktatási intézményekben internetet használók aránya 23,7 százalék, és ugyanennyi a munkahelyen internetezők aránya is. Azok aránya akik ismerősöknél, illetve internet cafékban használják 15,8 százalék, míg teleházakban senki nem szokott internetezni, ami elgondolkodtató, hiszen az utóbbi években a teleházak/e-magyar pontok rendszerének kiépítésére és üzemeltetésére a magyar állami szervek jelentős hangsúlyt fektettek és pénzösszeget fordítottak. Az internethasználat százalékarányait tekintve akár elégedettek is lehetnénk, de a válaszadók számát figyelembe véve a fentebb felsorolt adatok a válaszadók tekintetében 38–55 főt jelentenek a 344-es mintából

7.1. ábra: Médiahasználat médiatípusok szerint (igen válaszok, százalékban, internetezők a számítógép használók között)

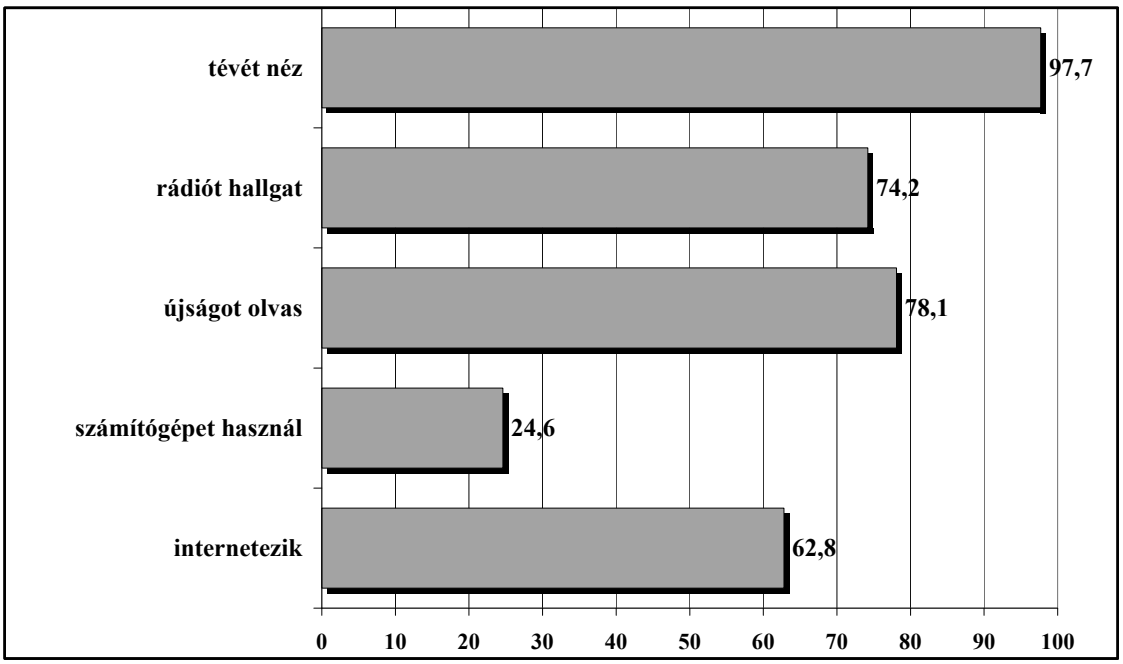

7.2. ábra: Médiahasználat gyakorisága (tegnap mennyi időt nézett tévét, illetve hallgatott rádiót? – átlagban, perc)

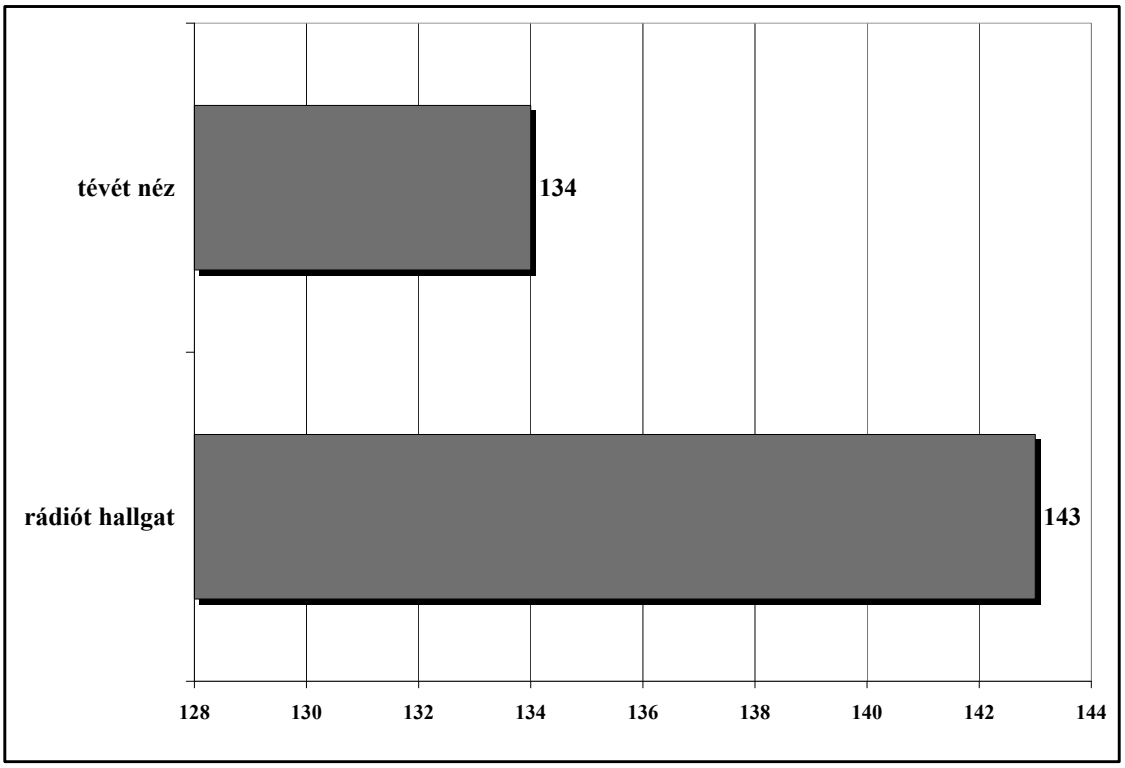

7.3. ábra: Leggyakrabban nézett TV csatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

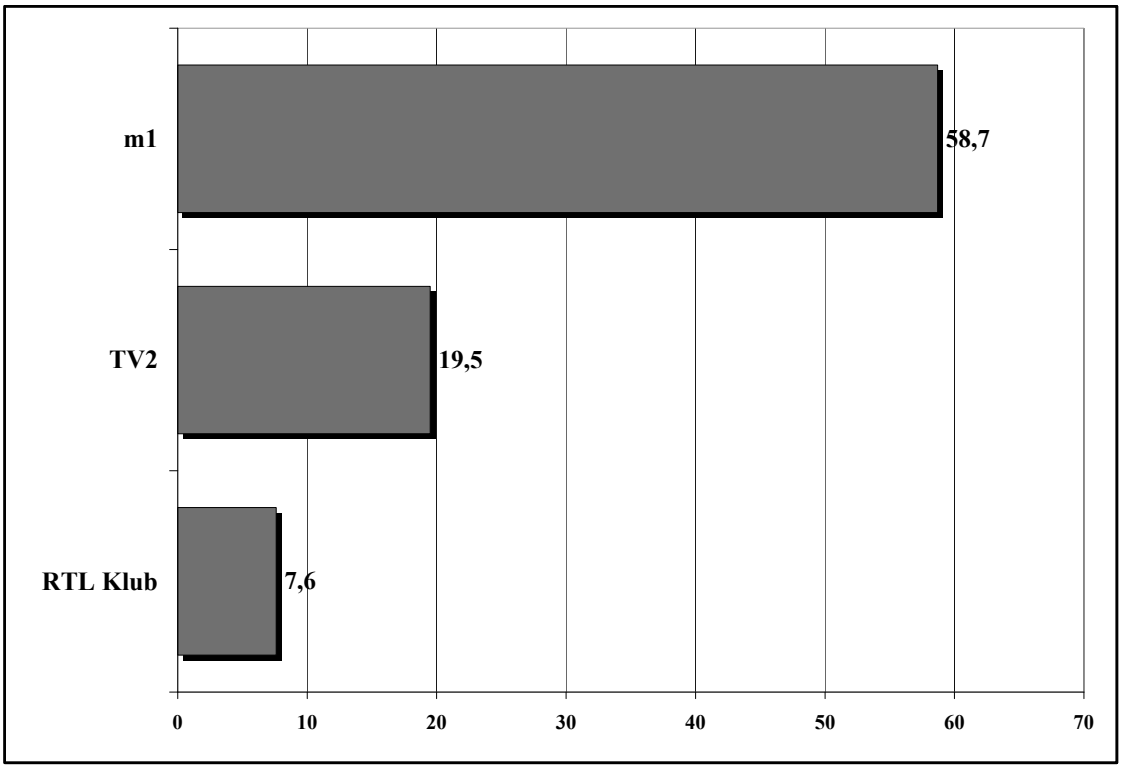

7.4. ábra: Leggyakrabban hallgatott rádiócsatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

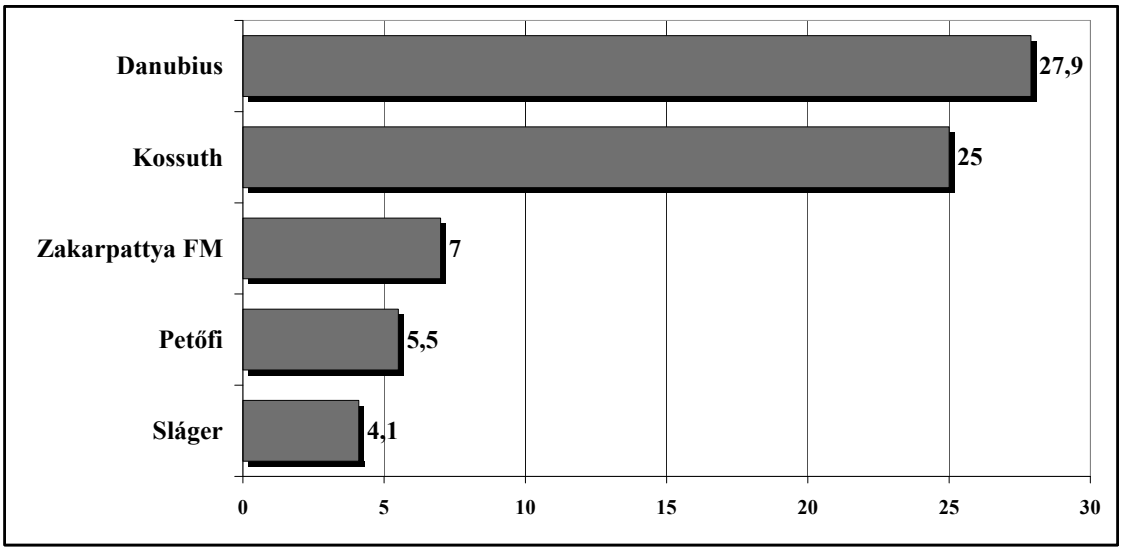

7.5. ábra: Leggyakrabban olvasott újságok (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

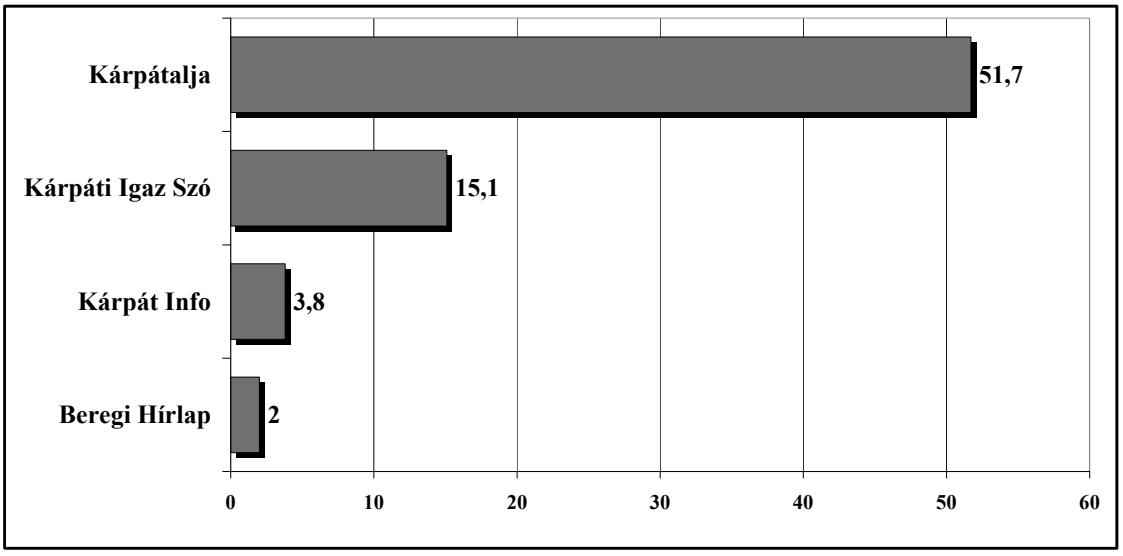

7.6. ábra: Van internet csatlakozása otthon? (N=55)

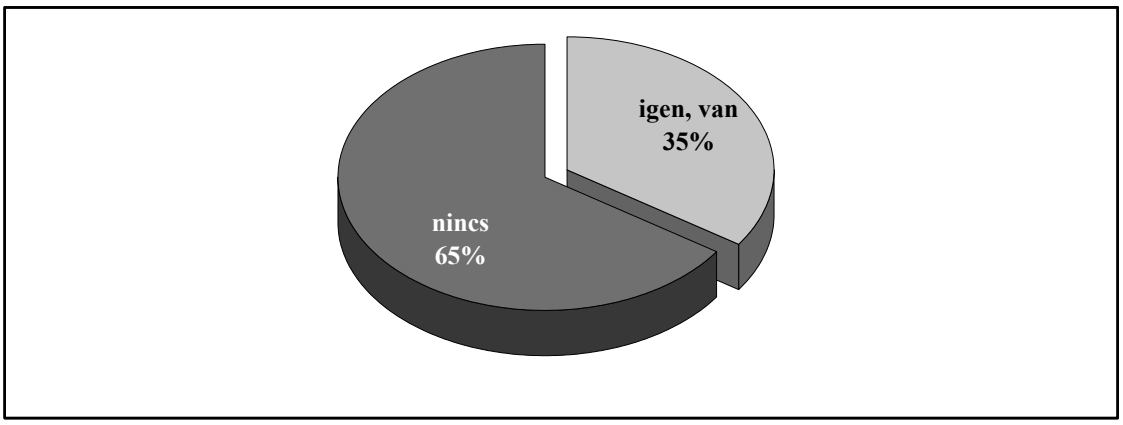

7.7. ábra: Internet-csatlakozás típusa, százalékban (N=19)

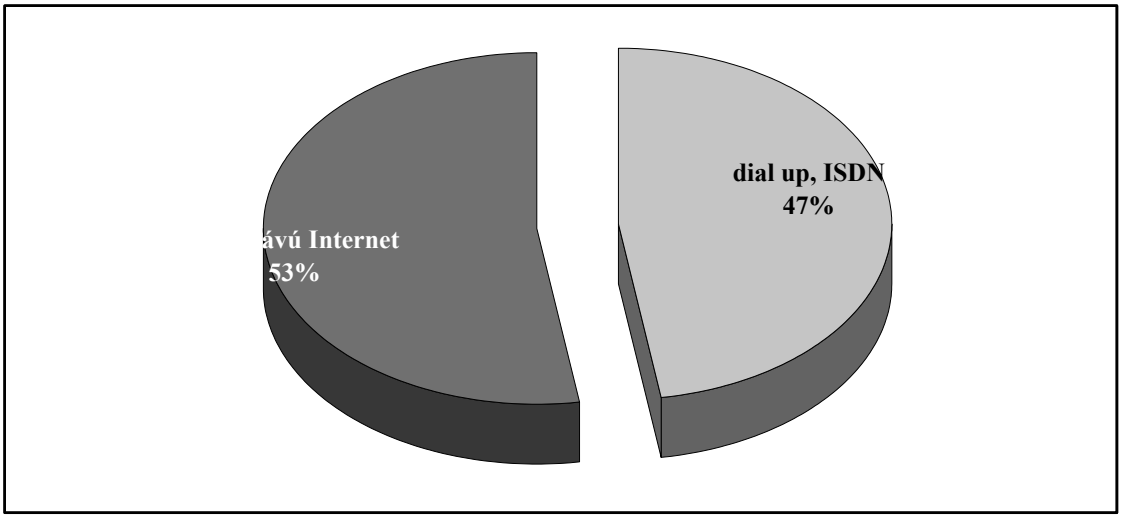

7.8. ábra: Milyen gyakran használ internetet? – százalékban (N=34)

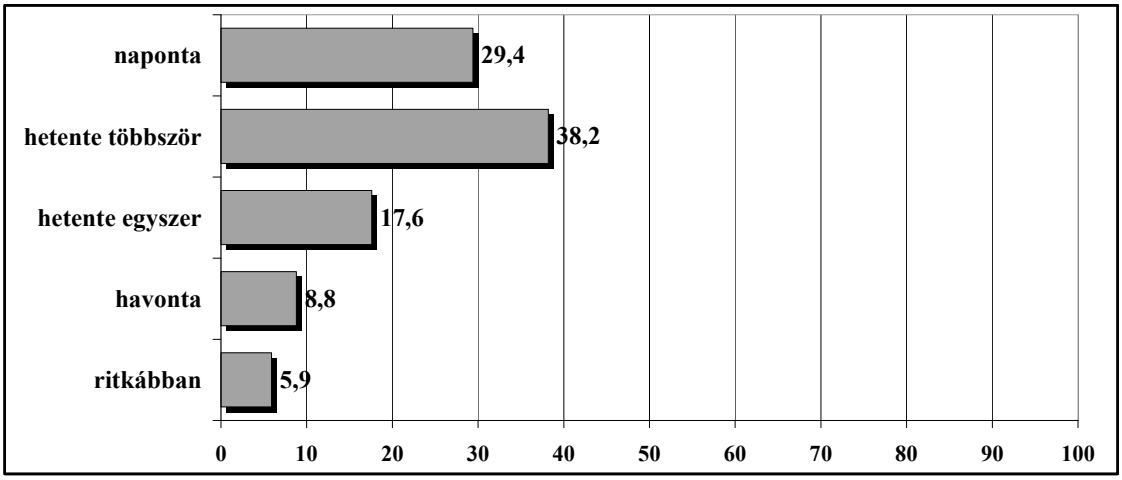

7.9. ábra: Az alábbi tevékenységekre szokta-e használni az internetet? (igen válaszok, százalékban) (N=39)

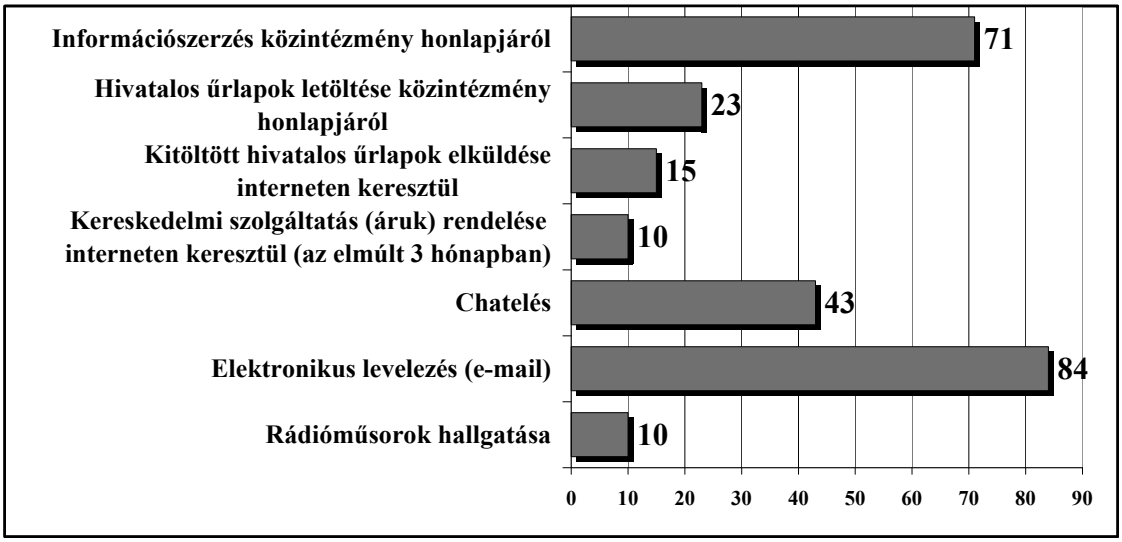

7.10. ábra: Hol szokta az internetet használni? (az érvényes válaszok százalékában) (N=38)

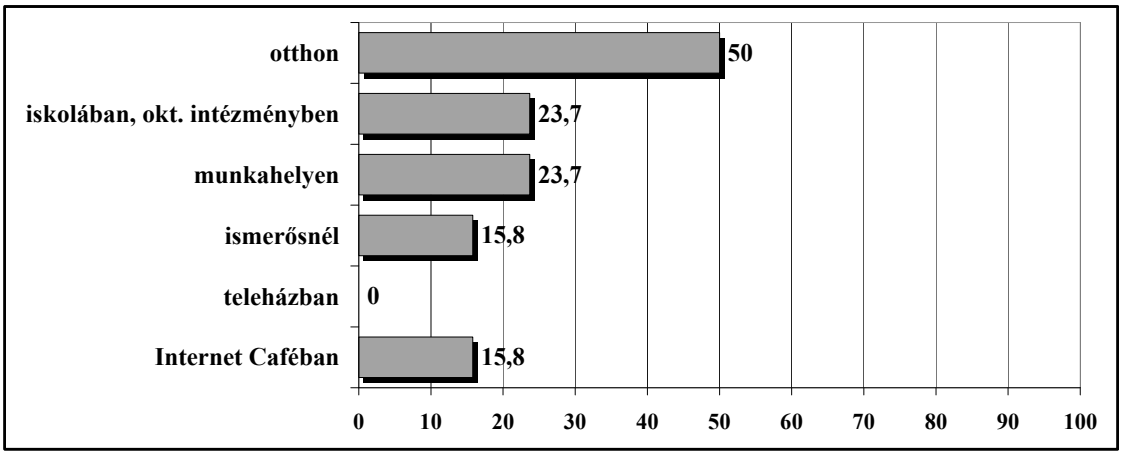

8. Anyagi helyzet, lakáshelyzet

A kárpátaljai magyarok a havi jövedelem szempontjából valószínűleg a Kárpát-medence legszegényebb területén élnek. A megkérdezettek gazdaságilag aktív hányadának átlagkeresete 767 UAH[1], az inaktívak 446 UAH havi jövedelemmel rendelkeznek. A válaszadók gazdaságilag aktív része havi teljes nettó bevétele 1443 UAH, viszont elég nagy az eltérés családonként, mert a szórás 868 UAH. Kisebb különbségek mutatkoznak az inaktív rétegnél, ahol az átlag havi jövedelem háztartásonként 1002 UAH. Az egy főre eső nettó jövedelem átlaga a gazdaságilag aktívak esetében 384 UAH (a szórás 226 UAH), az inaktívaknál ez a mutató 338 UAH (a szórás 192 UAH). A családi költségvetések legnagyobb részét az élelmiszerekre költik a családok (423,1 UAH). Megközelítőleg egyforma arányban költenek a lakásfenntartására, rezsire (197,5 UAH), cipőre és ruházatra (181,3 UAH), bútorra, háztartási eszközökre (142,1 UAH). Az egészségükre, arányaiban a többi kiadáshoz viszonyítva, jelentős összeget költenek (havi 95,7 UAH). Az utazás, közlekedés szintén viszonylag jelentős összeget tesz ki (havi 71,3 UAH). A kárpátaljaiak nem éppen egészséges életmódjára utal az, hogy alkoholra, cigarettára, drogokra havi 53,7 UAH összeget költenek, a havi rezsi mintegy negyedét. Hasonló arányban (51,2 UAH) költenek az oktatásra és képzésre, mint a különböző szeszesitalokra és cigarettákra. Alig költenek szórakozásra, vendéglőre, hotelre (havi 8,9 UAH), kultúrára, szabadidőre 30,5 UAH-t adnak ki havonta, az egyéb kiadásaik 73 UAH-t tesznek ki.

A kárpátaljai magyarok saját lakással rendelkeznek (93 százalék), nyaralója viszont csak 1 százaléknak van; többségüknek (77 százalék) van mobiltelefonja. A vezetékes telefonnal rendelkezők aránya 45 százalék, CD lejátszó a háztartások felében van (51 százalék). A háztartások egyharmadában (29 százalék) van csak számítógép, de mindössze 7 százalék rendelkezik Internet csatlakozással. Hifitorony a háztartások 23 százalékban, míg videomagnó 36 százalékban található, videokamerával 4 százalék, digitális fényképezőgéppel 12 százalék, színes televízióval majdnem mindenki, 95 százalék, DVD lejátszóval 48 százalék rendelkezik. A családok fele sem rendelkezik saját autóval, ez a mutató mindössze 40 százalék, motorkerékpár a háztartások 16

[1] A diagrammokon az összehasonlíthatóság kedvéért euróban tüntettük fel az értékeket. A feldolgozáskor az árfolyam szerint 1euro 7,2 hrivnyának (UAH) felelt meg.

százalékban van. A háztartások felszereltsége közepes, ugyanis 45 százalék rendelkezik automata mosógéppel, 62 százalék mikrohullámú sütővel, 79 százalék fagyasztóládával. A fagyasztóládák számának aránya a háztartásokban azért lehet ilyen magas, mert a 90-es évek elején még a kereskedelmet a hiánygazdaság jellemezte az élelmiszerellátottság terén is.

A lakások átlag alapterülete 109,1 m^2, 54,4 m^2 szórás mellett, a szobák száma 4,1, 1,8 szórás mellett. Átlagban 3,8 személy lakik egy háztartásban, de a szórás 1,5. Ez azt jelenti, hogy majdnem mindenkinek van saját külön szobája. A legtöbb háztartásban (27,4 százalék) négyen laknak. A két- és háromfős háztartások aránya mindkét esetben 17,9 százalék, míg az ötfős háztartások aránya 17,1 százalék, a hatfős háztartások részaránya 11,5 százalék, a hétfősöké 2,4 százalék és mindössze 0,6 százalékot tesz ki azon háztartások száma, ahol 8-an élnek együtt. Az egyedül élők aránya 5,3 százalék. A legtöbb lakásban három szoba van (30,3 százalék), a négyszobás lakások aránya 26,2 százalék, 13,5 százalékot tesz ki az ötszobás lakások aránya, kétszobás lakásból 11,5 százalék van, és egy szobában él a megkérdezettek 0,9 százaléka. A lakások 0,6 százaléka nyolcszobás, 1,2 százaléka kilenc, 0,6 százalékot tesz ki a tízszobás és ugyanennyit a 12 szobás lakások száma, 0,3 százalékot, a tizenhárom valamint a tizenöt szobás lakások száma is. A válaszadók 1 százaléka él bérlakásban.

8.1. ábra: A válaszadók egyéni havi teljes (nettó) jövedelme (EUR)

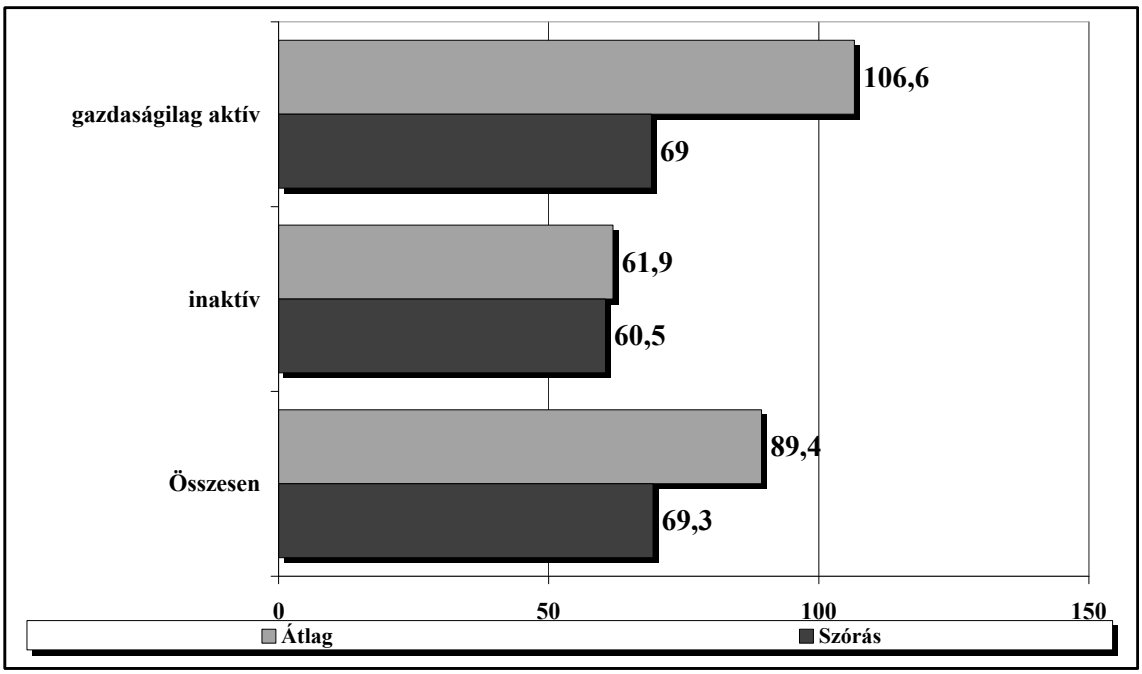

8.2. ábra: A válaszadók háztartási, havi teljes (nettó) jövedelme (EUR)

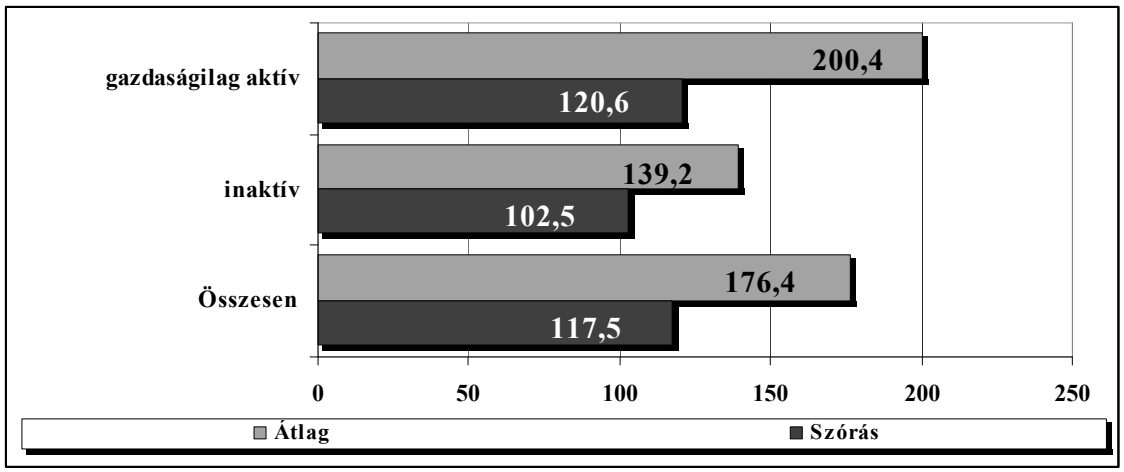

8.3. ábra: A válaszadók egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelme átlagban (EUR)

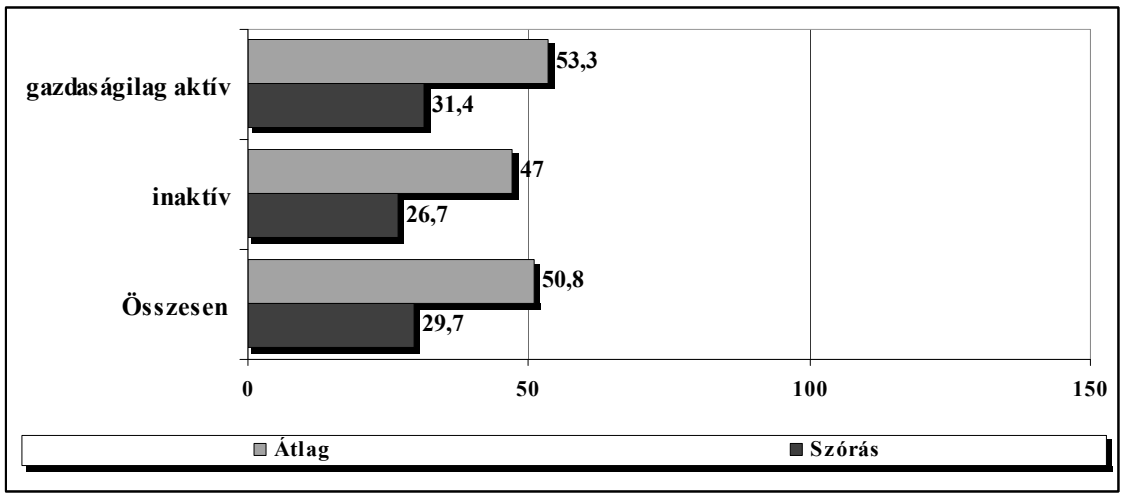

8.4. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetésből körülbelül mekkora összeget fordítottak az alábbiakra (EUR, Összesen 184,9 EUR)

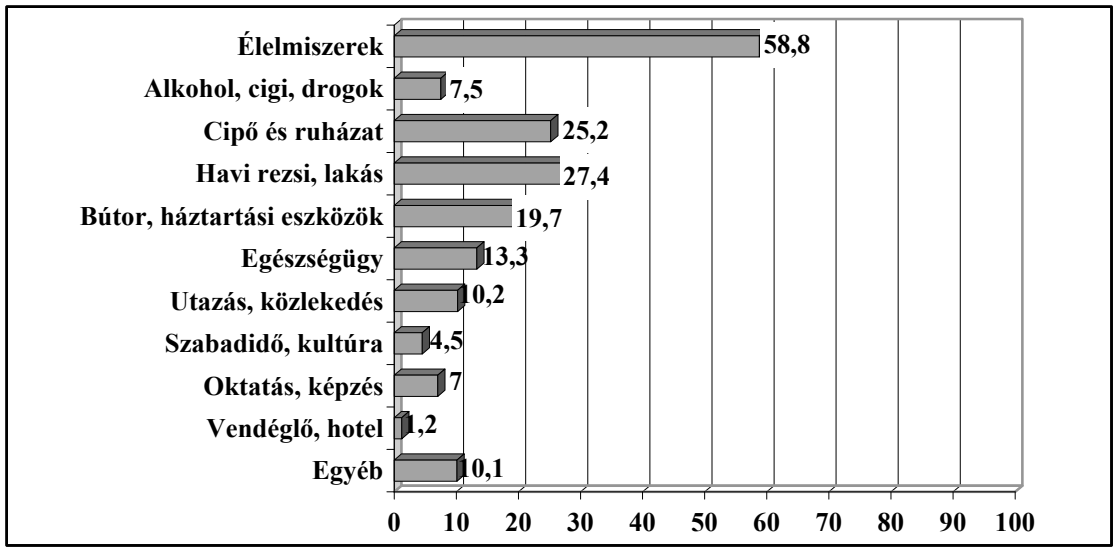

8.5. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban A.)

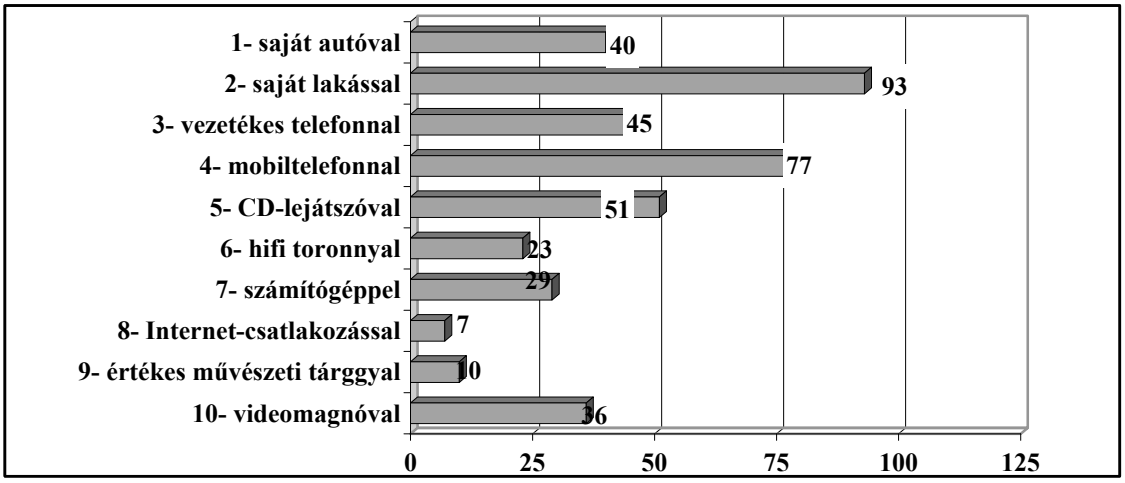

8.6. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban B.)

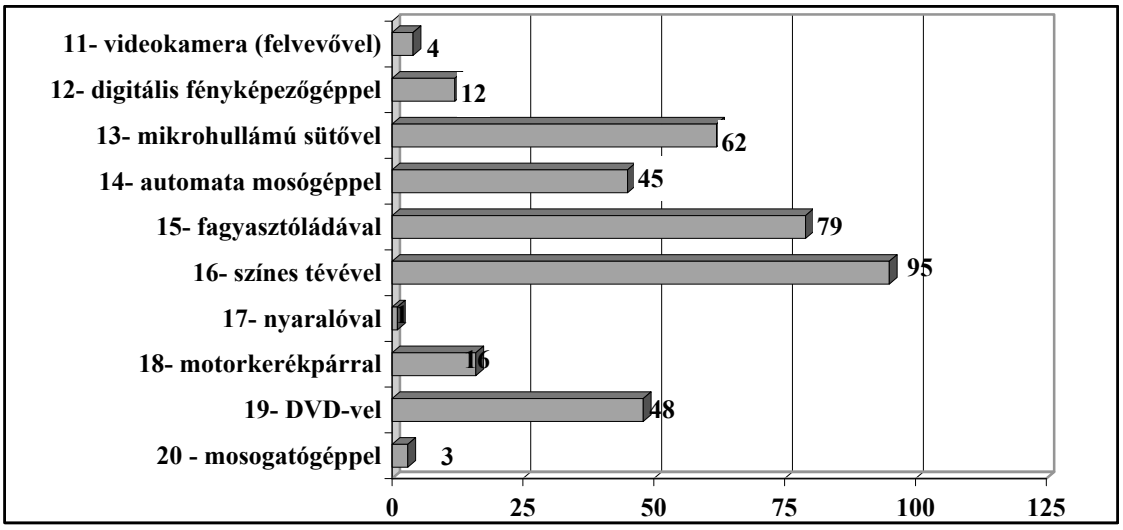

8.7. ábra: Lakásviszonyok átlagosan

	Hányan laknak a háztartásban?	Szobák száma	Lakás területe (m^2)
Átlag	**3,8**	**4,1**	**109,1**
Szórás	**1,5**	**1,8**	**54,4**

8.8. ábra: Hányan laknak Önök ebben a háztartásban? (Válaszok eloszlása százalékban)

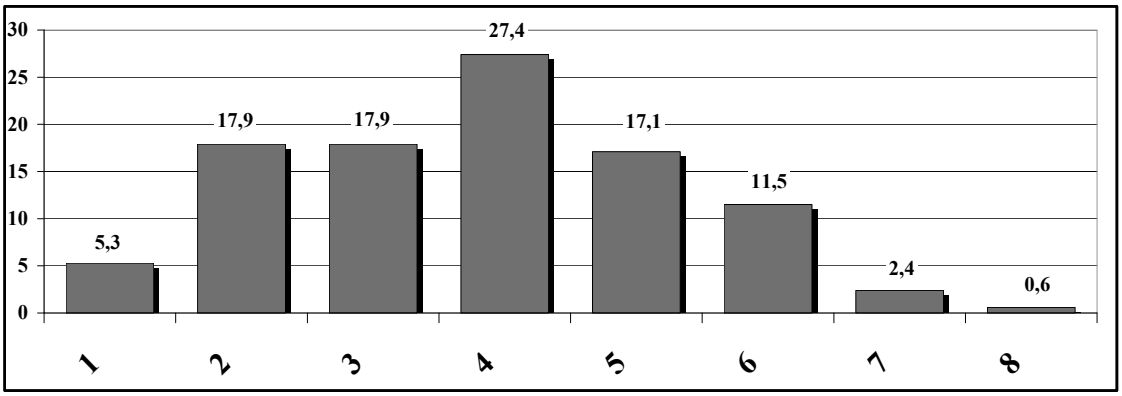

8.9. ábra: Hány szobájuk van a lakásban?

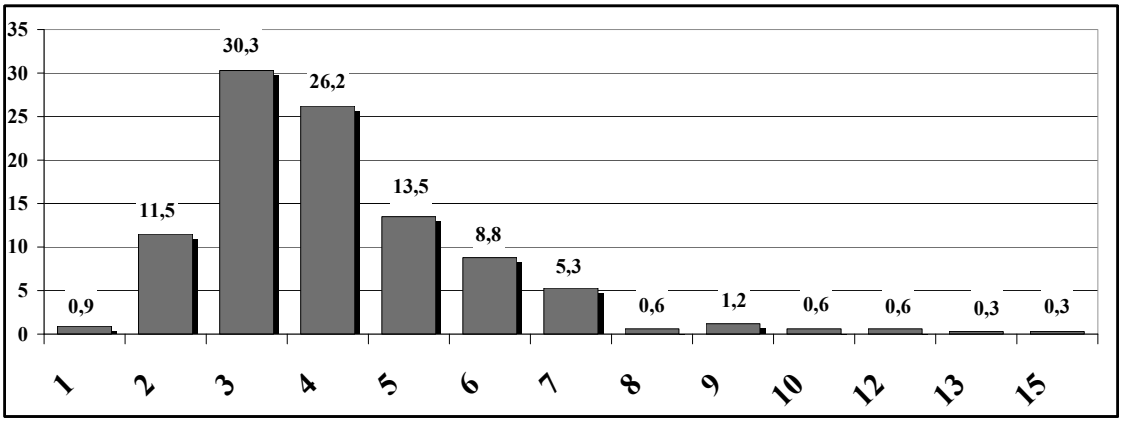

8.10. ábra: A lakás tulajdonviszonya

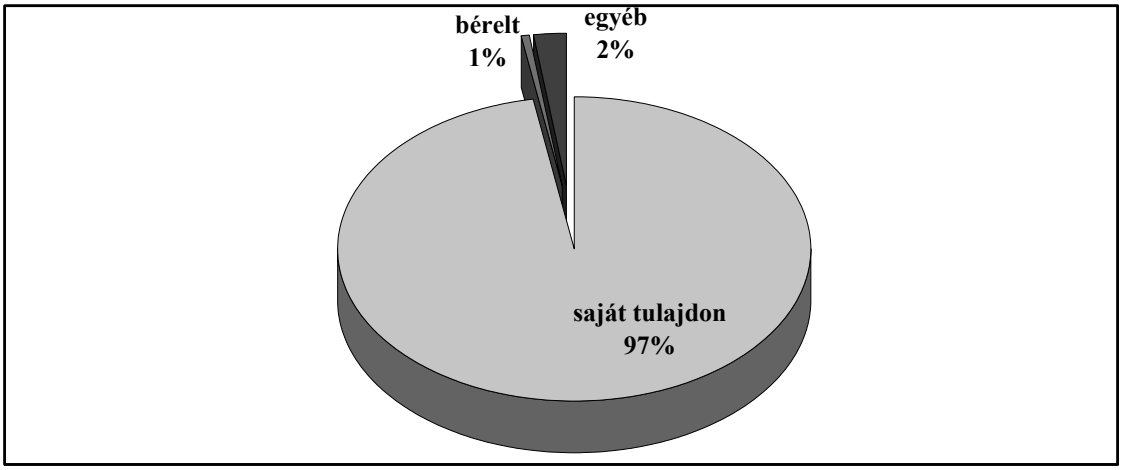

9. Munka-életút

A kárpátaljai magyarok munkaerőpiaci helyzetét jellemzi, hogy a megkérdezettek 54,4 százaléka gazdaságilag aktív, 32,6 százalék inaktív, a munkanélküliek aránya 6,5 százalék és ugyanennyien tanulnak. A férfiak körében magasabb a gazdaságilag aktívak aránya, mintegy 20 százalékkal megelőzik a nőkét (47 százalék). Az inaktív nők aránya duplája az inaktív férfiakénak (21,8 százalék). A munkanélküliek körében a férfiak és a nők aránya közel azonos. A tanulmányaikat folytató férfiak (9 százalék) kétszer annyian vannak, mint a továbbtanuló nők.

A gazdaságilag aktívak többsége alkalmazottként dolgozik, mindössze 8,6 százalék rendelkezik saját vállalkozással, 8,1 százalék alkalmi munkából él, 2,2 százalék feketemunkából, 6,5 százalék a családi gazdaságban dolgozik, és alig van szellemi szabadfoglalkozású közöttük, arányuk 0,5 százalék.

A gazdaságilag inaktívak több mint fele (56,8 százalék) öregségi nyugdíjas, 9 százaléka rokkantnyugdíjas. A háztartásbeliek aránya 19,8 százalék, gyermekgondozási segélyen van 8,1 százalék. Az eltartottak, szociális segélyezettek aránya kategóriánként nem éri el az 1 százalékot, a nyugdíjaskorúak és a sorkatonák pedig a 2 százalékot.

A megkérdezettek a túlnyomó többsége lakóhelyével megegyező településen dolgozik, míg 17,8 százalék 50 kilométeren belül, naponta ingázva végzi munkáját. A Magyarországon dolgozók aránya 3,09 százalék, 0,34–1,37 százalék között mozog azok aránya akik más településen dolgoznak és hetente vagy havonta ingáznak, illetve nem Magyarországon, hanem más külföldi államban dolgoznak.

9.1. ábra: A kárpátaljai magyarok gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (N=340)

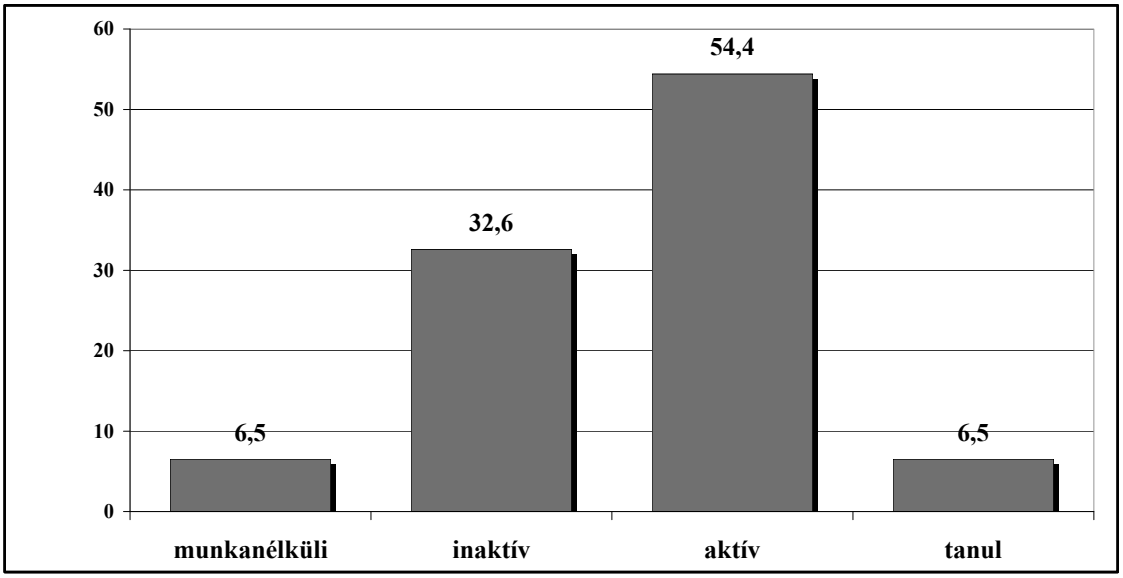

ábra: Gazdasági aktivitás és nemek szerinti különbségek

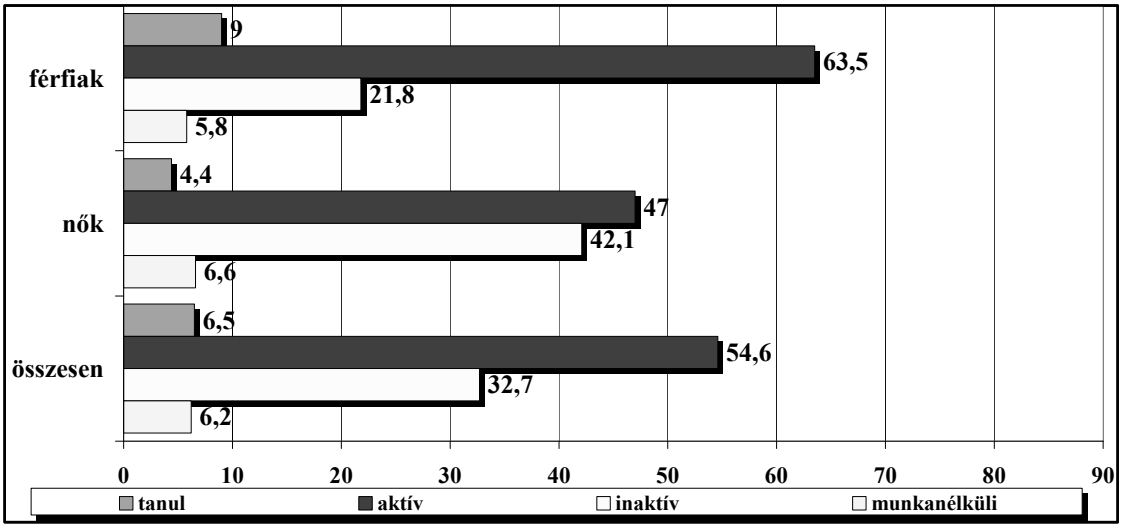

9.3. ábra: Az gazdaságilag aktívak foglalkoztatottság szerinti megoszlása (N=185)

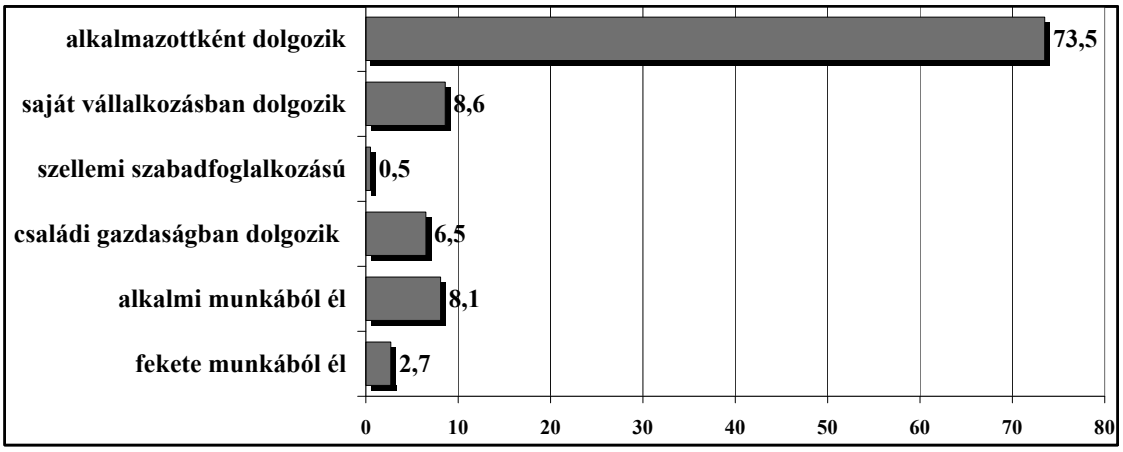

9.4. ábra: Az gazdaságilag inaktívak összetétele (N=111)

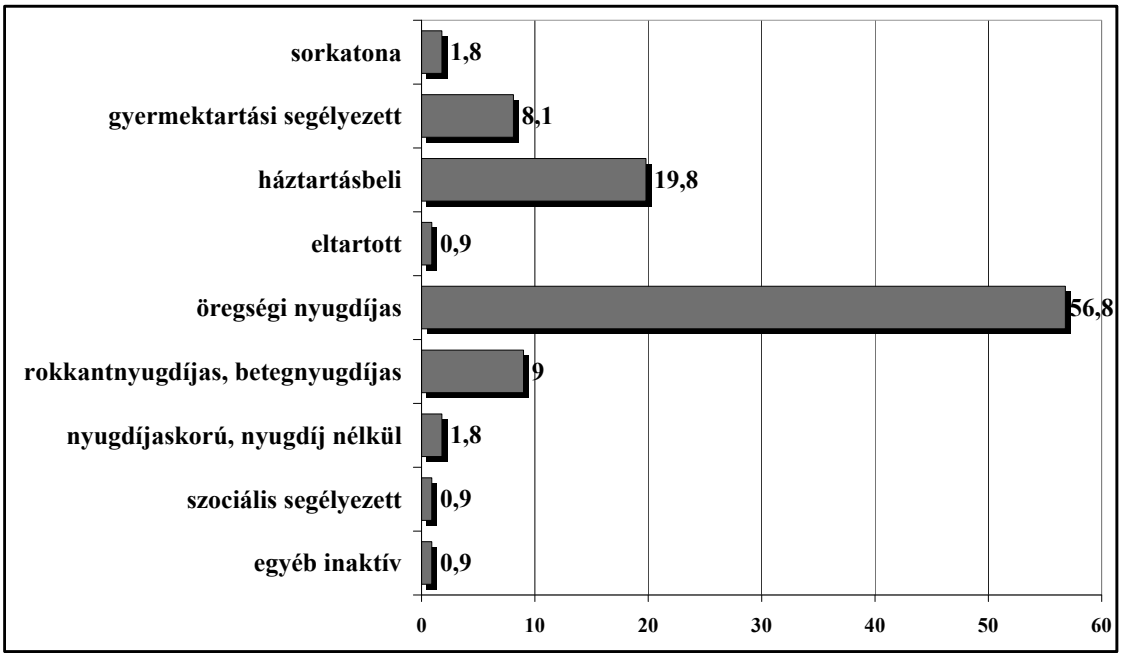

9.5. ábra: Milyen ágazatba tartozott/tartozik a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik?

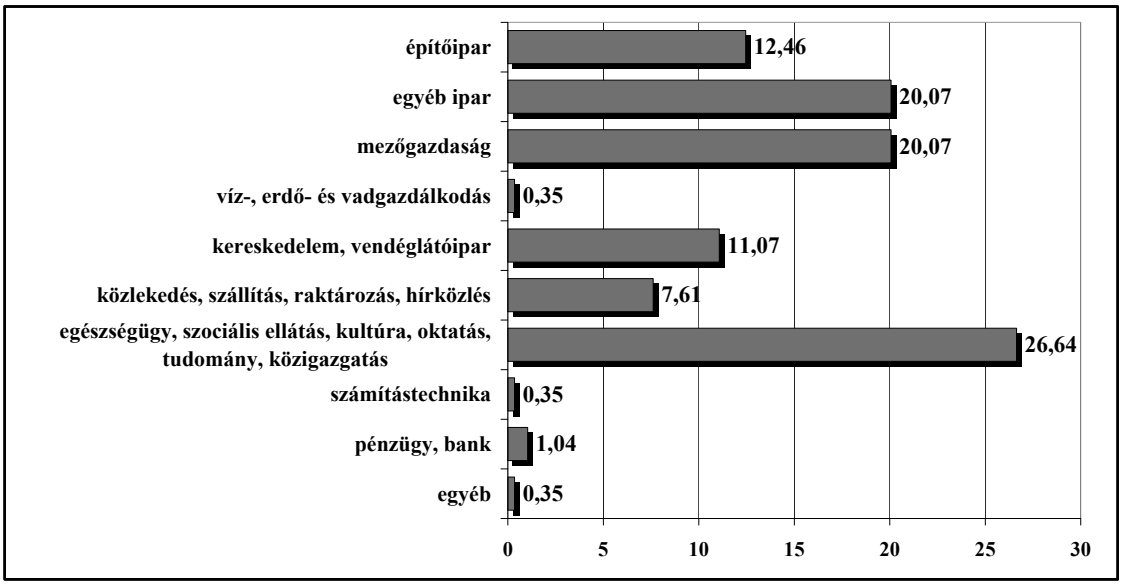

9.6. ábra: Hol volt/van az a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik? (N=291)

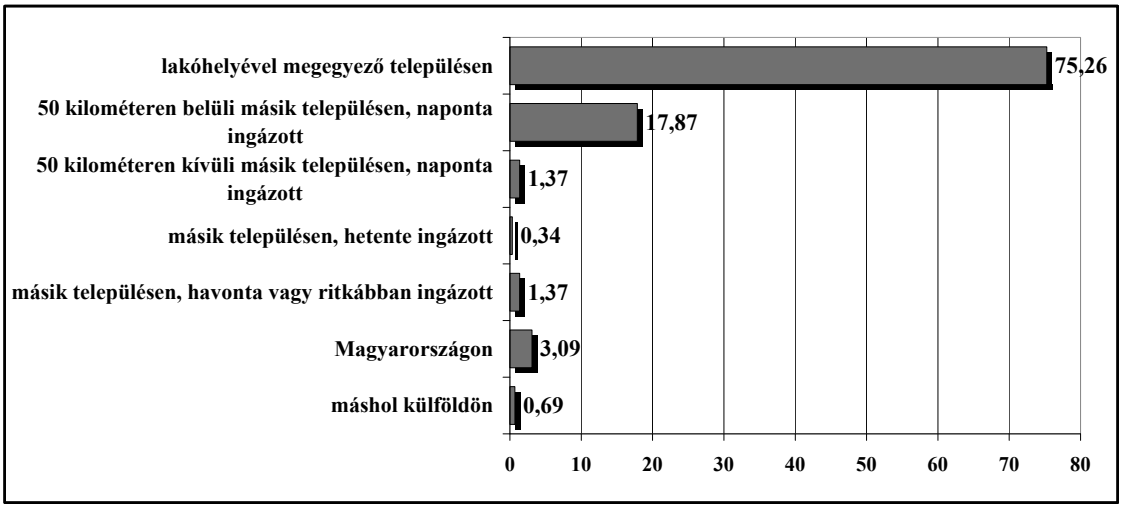

10. Társadalmi közérzet, egészségügyi helyzet

A kárpátaljai válaszadók válaszait figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy Kárpátalján a közhangulat pozitívan változott úgy az ország helyzetét, mint az egyén személyes helyzetét tekintve. Mind két esetben hasonló arányok utalnak a pozitív változásra, az ország gazdasági helyzete esetében 41,6 százalék, az egyén személyes helyzetét figyelembe véve 44,2 százalék, és az emberek életszínvonalát tekintve 44 százalék nyilatkozott úgy, hogy ezen mutatók az elmúlt tíz évben javultak. A megkérdezettek 28,6 százaléka úgy érzékeli, hogy az ország gazdasági helyzete nem változott, 28,1 százalékuk szerint az emberek életszínvonala sem, és 39,8 százalékuk véleménye szerint személyes helyzetük sem.

A személyes helyzetük romlását 16,1 százalék érzékelte, míg a megkérdezettek 27,8 százaléka gondolja úgy, hogy romlott az emberek életszínvonala, és 29,8 százalékot tesz ki azok aránya, akik az ország gazdasági helyzetének romlását érzékeli. A magyarok és az ukránok egymáshoz való viszonyának tekintetében a válaszadók majd háromnegyede (72,2 százalék) nem érzékelt változást, 21,1 százalékuk javulást tapasztalt, míg 6,6 százalék úgy gondolja, hogy a viszony a két nemzet tagjai között romlott.

A jövőt illetően a megkérdezettek alig több mint a fele úgy gondolja, hogy pozitív irányban változnak a dolgok az ország gazdasági helyzetét (55,9 százalék), az emberek életszínvonalát (55,3 százalék) és a személyes helyzetüket (58,8 százalék) tekintve is. Nem számítanak változásra az ország gazdasági helyzetét illetően a megkérdezettek 27,5 százaléka, az emberek életszínvonala tekintetében 29,7 százalék, személyes helyzetük szempontjából 34,3 százalék. A személyes helyzetüket tekintve a megkérdezettek 6,9 százaléka gondolja úgy, hogy rosszabbodni fog a helyzetük a következő években, az emberek életszínvonalának tekintetében ez másokat is érint (15 százalék), és az ország gazdasági helyzete is romlani fog a megkérdezettek 16,6 százaléknak véleménye szerint. Figyelemre méltó, hogy a személyes helyzetét a megkérdezettek pozitívabban ítélik meg, mint mások helyzetét, vagy akár az ország gazdasági helyzetét, ami bizonyos fokú naivitást feltételez mintha az egyén helyzete független lenne az adott ország gazdasági helyzetétől, vagy esetleg a megkérdezettek személyes helyzete nem az általános gazdasági helyzettől függ mintha jövedelmük nagy részét nem ezen csatornákon keresztül kapnák. Ez további kutatásokra inspirálhat minket.

A helyi magyarok és ukrán lakosok közti viszonyban a megkérdezettek 57 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem tart valószínűleg változást, 37,2 százalékuk javulásra számít, míg 5,8 százalék azok aránya, akik úgy vélik, hogy romlani fog a viszony ezen a területen. A demokrácia fokával kapcsolatban az elégedettség a korcsoportok szerint változott. A tízes skálán a fiatalok a 18-34 közötti korosztály közepesnek ítélte meg és 4,8 átlagpontra értékelte. A középkorúak és idősebbek körében ez az arány minimális értékkel ugyan de alacsonyabb és mind két korcsoport 4,4 átlagpontra értékelte.

Ami a kárpátaljai magyarok egészségügyi állapotát illeti 39 százalékuk jónak tartja saját egészségét, 5 százalék nagyon jónak, 44 százalékuk kielégítőnek és mindössze 10 százalék nyilatkozott úgy, hogy rossz és 2 százalék tekinti saját egészségi állapotát nagyon rossznak.

10.1. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult… (százalékban)

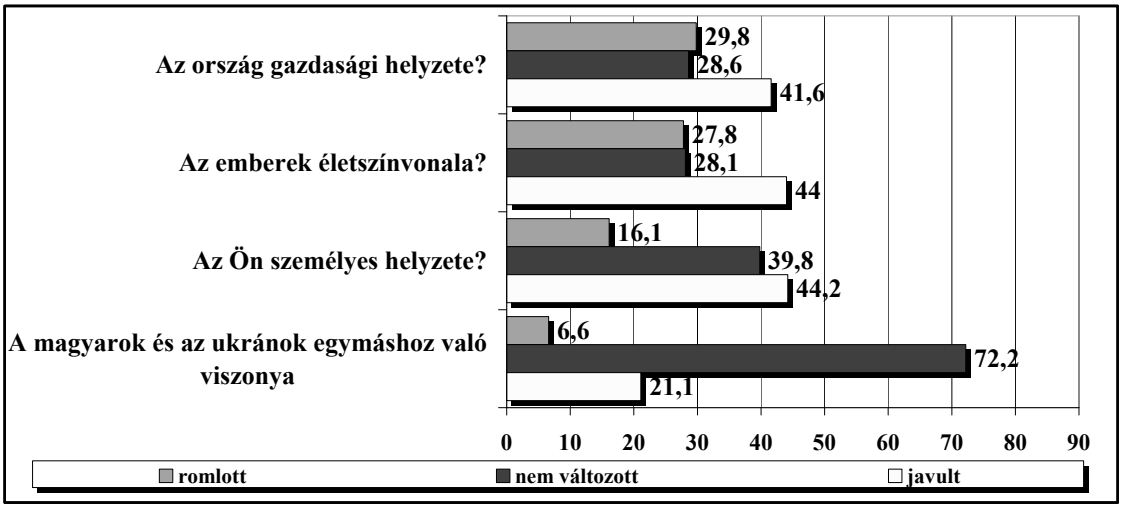

10.2. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek, a következő években hogyan alakul… (százalékban)

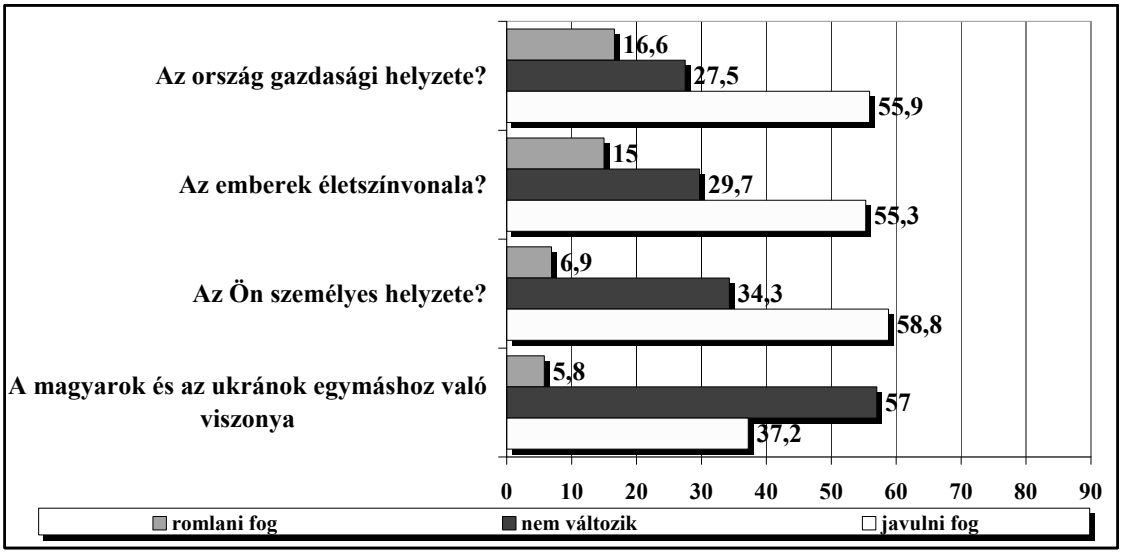

10.3. ábra: Az ukrajnai demokráciával való elégedettség, korcsoportok szerint
(átlagértékek egy 1-től 10-ig terjedő skálán, 1=elégedetlen, 10=elégedett)

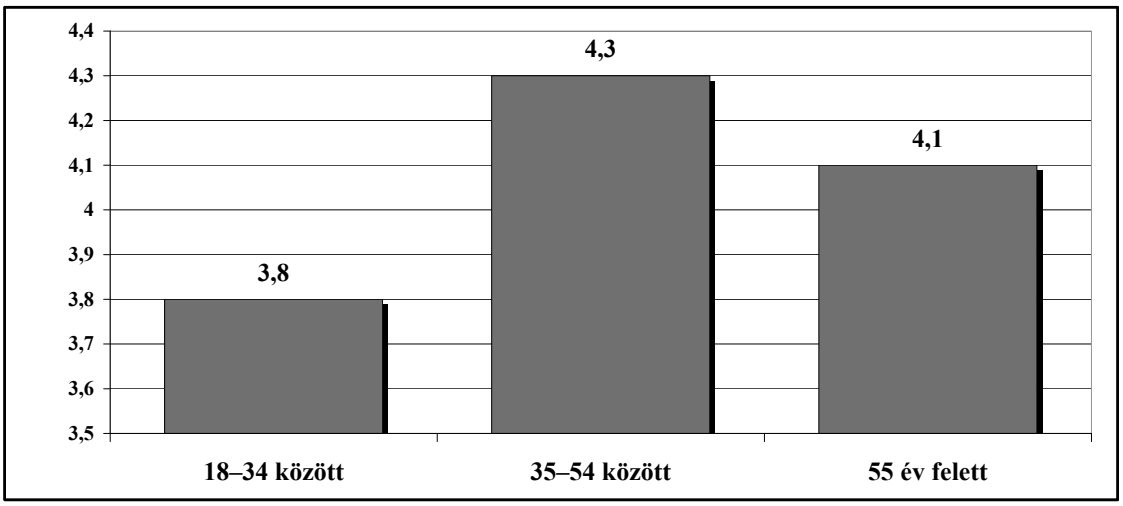

10.4. ábra: Hogyan ítéli meg saját egészségügyi állapotát? (százalékban)

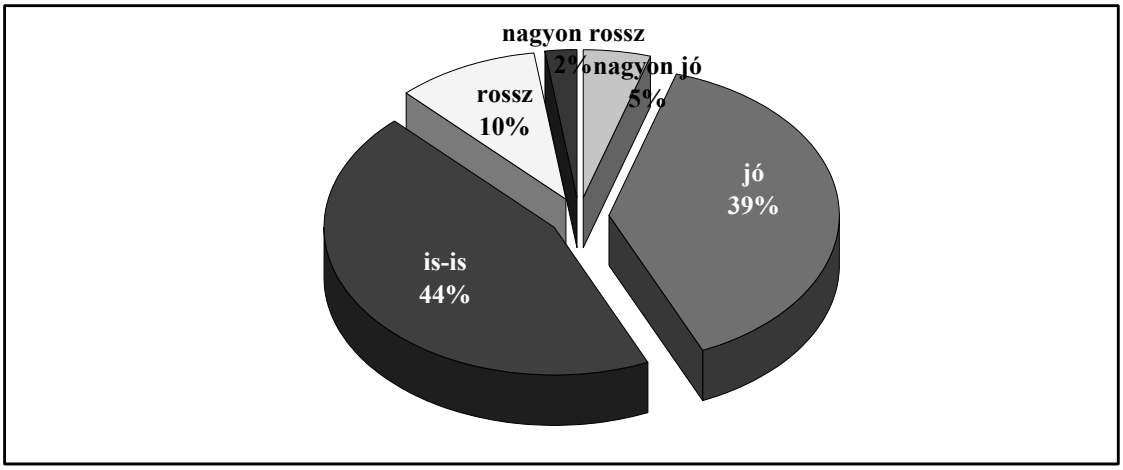

11. Migráció

A megkérdezettek körében majdnem mindenki volt már külföldön, korcsoportonkénti arányuk alig mutat ingadozást: 91,7 százalék és 95,9 százalék között mozog. Az elmúlt öt évben a fiatalok 70,2 százaléka, a középkorúak 67,8 százaléka, az 55 év felettiek 46,7 százaléka volt külföldön, vagyis a fiatalok és középkorúak mintegy kétharmada, az idősek fele.

Az iskolai végzettség ismeretének függvényében a felsőfokúak mobilisabbak, mindegyikük volt külföldön, és 79 százalékuk az elmúlt öt évben. A középfokú végzettségűek több mint fele (66,2 százalék), míg az általános iskolai végzetséggel rendelkezők fele sem (41,4 százalék) volt az elmúlt öt évben külföldön. Nincsenek lényeges különbségek a mobilitás szempontjából a különböző típusú településeken élők között (11.3. ábra).

A külföldre utazók mindössze harmadának (30 százalék) volt munkavállalás a célja, túlnyomó többségük családi látogatásra (58 százalék), vagy turistaként (32 százalék) volt külföldön, emellett 10–10 százaléknak tanulás vagy szakmai út/konferencia volt a célja.

A kárpátaljaiak a felmérés szerint leghosszabb időt, három hónapot munkavégzés céljából töltöttek külföldön, tanulással másfél hónapot, családlátogatás és turizmus céljából átlag két és fél hetet (11.5. ábra).

A külföldre irányuló migrációs hajlandóság – legyen az Magyarország, vagy Európa más országa – a kárpátaljai válaszadóknál szerint mintegy harmadával alacsonyabb, mint a városon, járáson, megyén, vagy országon belüli migrációs hajlandóság (11.6. ábra).

A megkérdezettek 3,5 százalék gondolkodott konkrét elképzelésekkel a kitelepedésen, 6,7 százaléknak még nincs konkrét célja e téren, míg 22,1 százalék azok aránya akikben konkrét elképzelés nélkül, de felmerült a külföldre költözés gondolata, vagyis összesen a megkérdezettek harmadát foglalkoztatta ez a kérdés. Az áttelepedni nem kívánók aránya mintegy kétharmad (67,1 százalék).

A kitelepedés gondolatával foglalkozók között a legnagyobb arányban (40,9 százalék) a városlakók vannak, legkevésbé a mezővárosok lakosai szeretnének kitelepedni (14,3 százalék). Ez utóbbiak ragaszkodnak leginkább lakhelyükhöz is, 85,7 százalékuk nem gondolt arra, hogy kitelepedjen, a falusiak esetében ez a mutató 69,6 százalék, míg a városiak esetében ez 58 százalék.

A kitelepedés okai között legnagyobb arányban a gazdasági migráció a domináns: jobb megélhetés, nagyobb jövedelem reményében 45,6 százalékban telepednének át. Az áttelepedés okaként a családegyesítést 20,9 százalék jelölte meg. Tanulás céljából mindössze 1,2 százalék telepedne át más országba, és 3,2 százalék nyilatkozott úgy, hogy a kisebbségi helyzetéből származó hátrányok miatt tenné ezt.

A kitelepedni vágyók 55 százaléka Magyarországot tekinti célországnak, 18,8 százalékuk valamely nyugat-európai országot, és 6 százalék Európán kívüli országot. A megkérdezettek mindössze 15 százaléka tervezi, hogy a következő két évben ideiglenesen külföldre megy tanulni, vagy dolgozni.

A megkérdezettek negyedének van olyan külföldön élő családtagja, akivel korábban egy háztartásban élt, ami többé-kevésbé megegyezik azok arányával, akik családegyesítés céljából telepednének külföldre (11.15. ábra).

11.1. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, korcsoportok szerint)

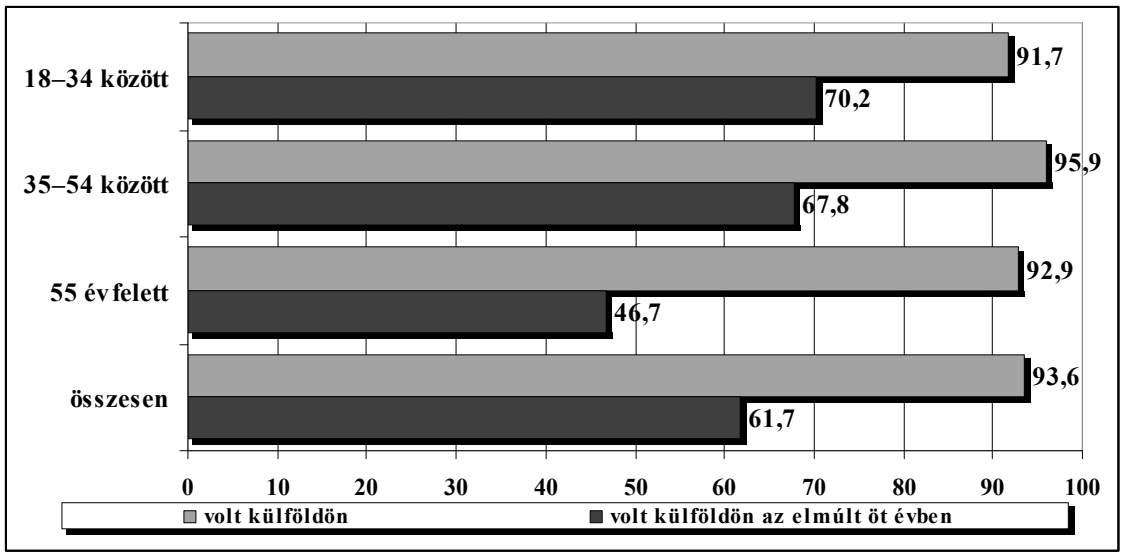

11.2. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, iskolai végzettség szerint)

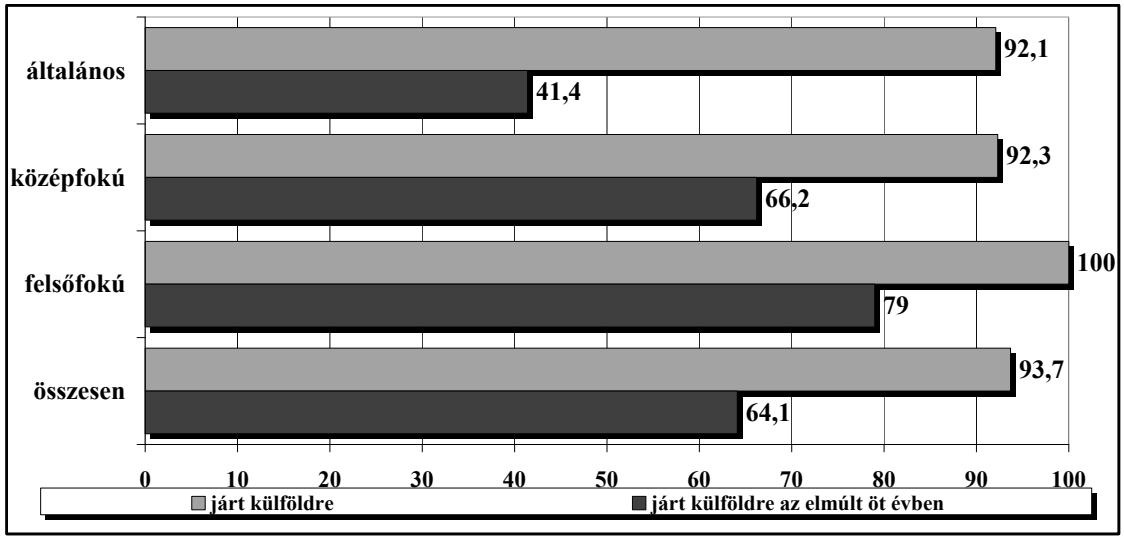

11.3. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, településtípus szerint)

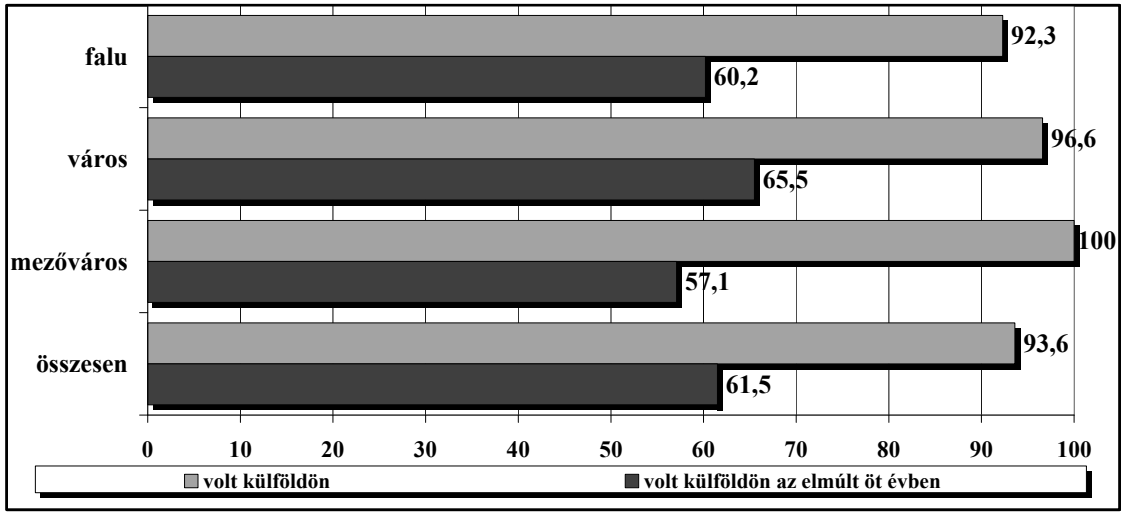

11.4. ábra: Milyen célból járt külföldön? (százalékban)

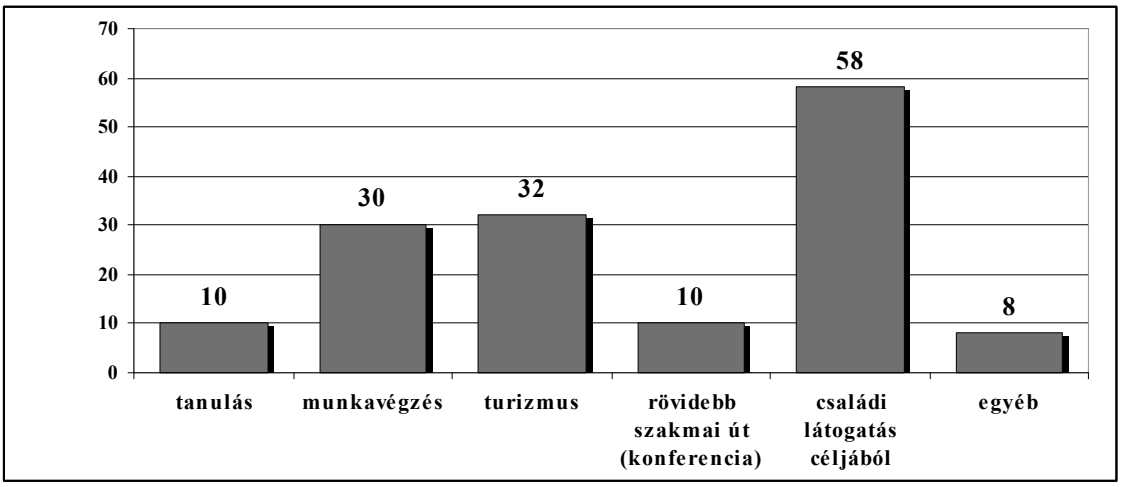

11.5. ábra: Mennyi időt töltött külföldön? (átlagértékek – nap)

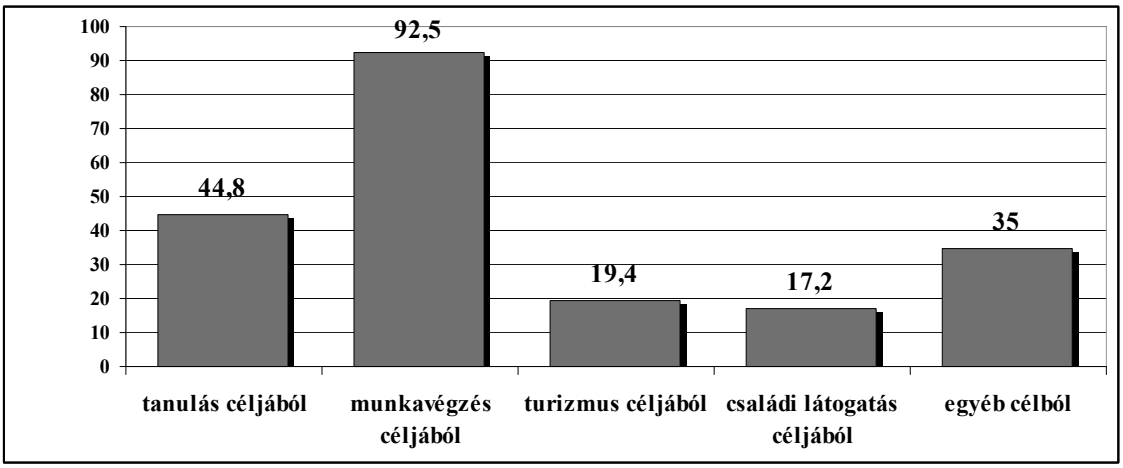

11.6. ábra: Gondolja el, ha elköltözés által javíthatná élet- és munkakörülményeit, mennyire szívesen lenne hajlandó elköltözni innen…? (százalék)

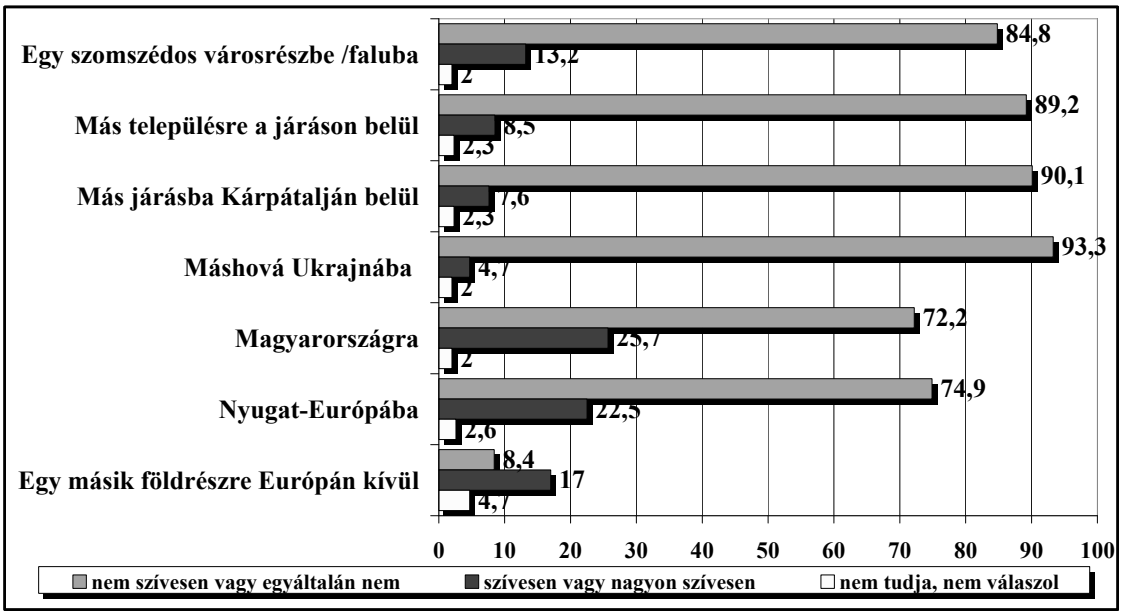

11.7. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre? (N=344)
A teljes mintára vetített százalékos megoszlás

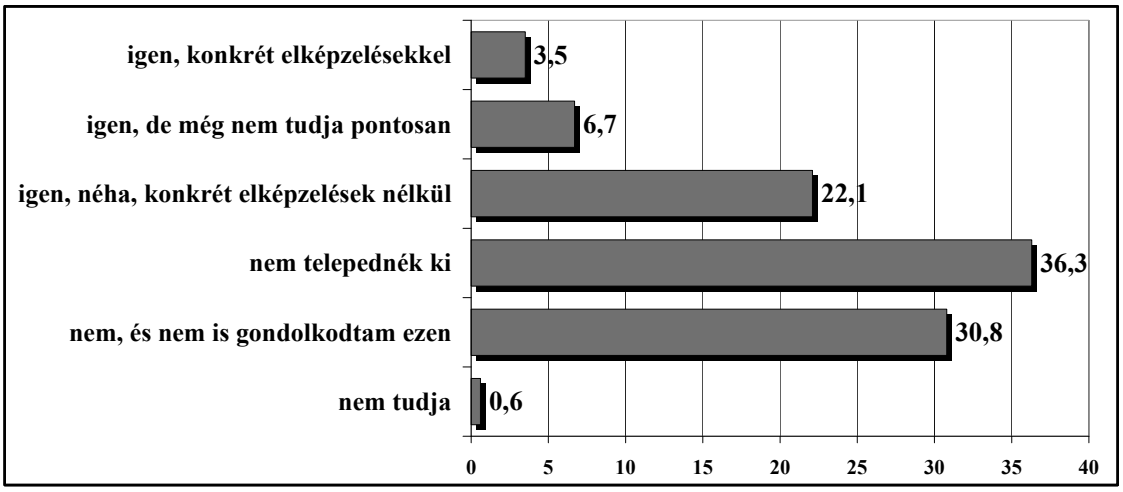

11.8. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Korcsoportok szerinti százalékos megoszlás

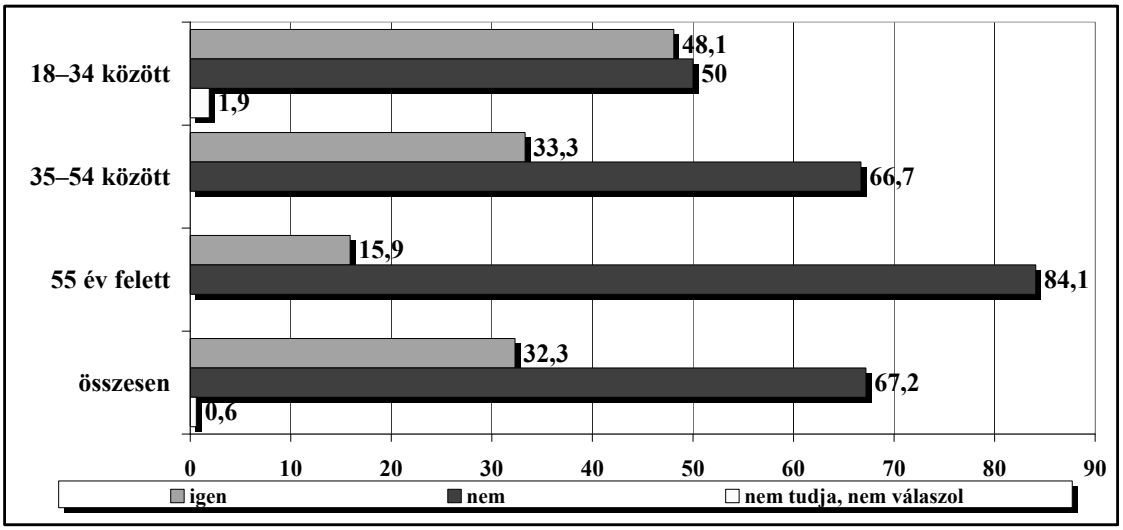

11.9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Nemek szerinti százalékos megoszlás

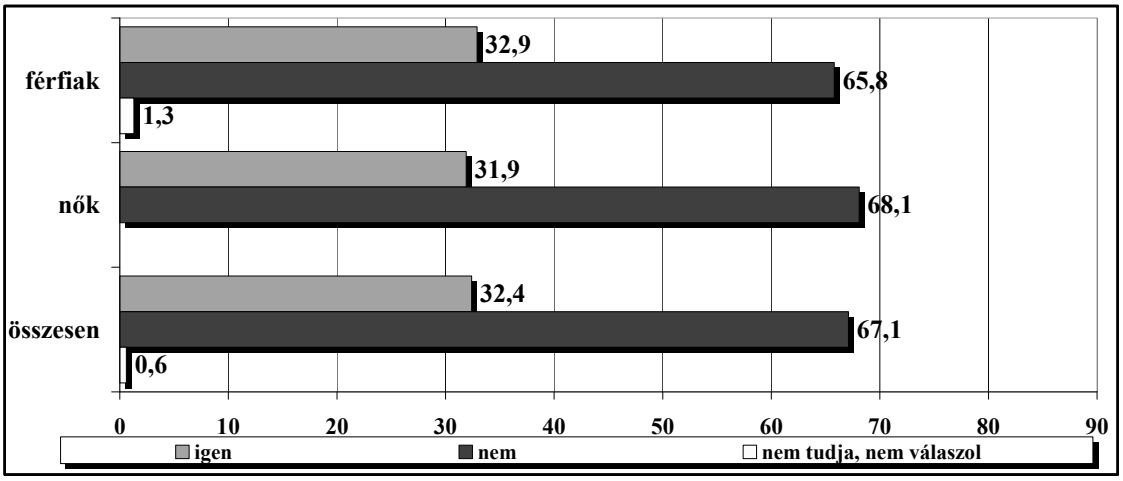

11.10. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Településtípus szerinti százalékos megoszlás

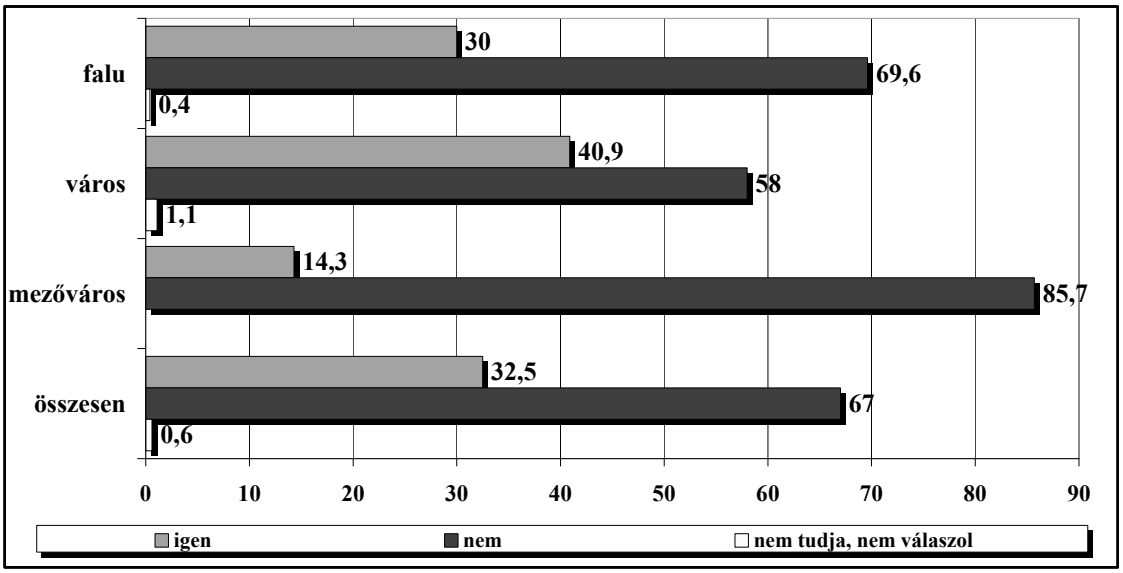

11.11. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Iskolai végzettség szerinti százalékos megoszlás

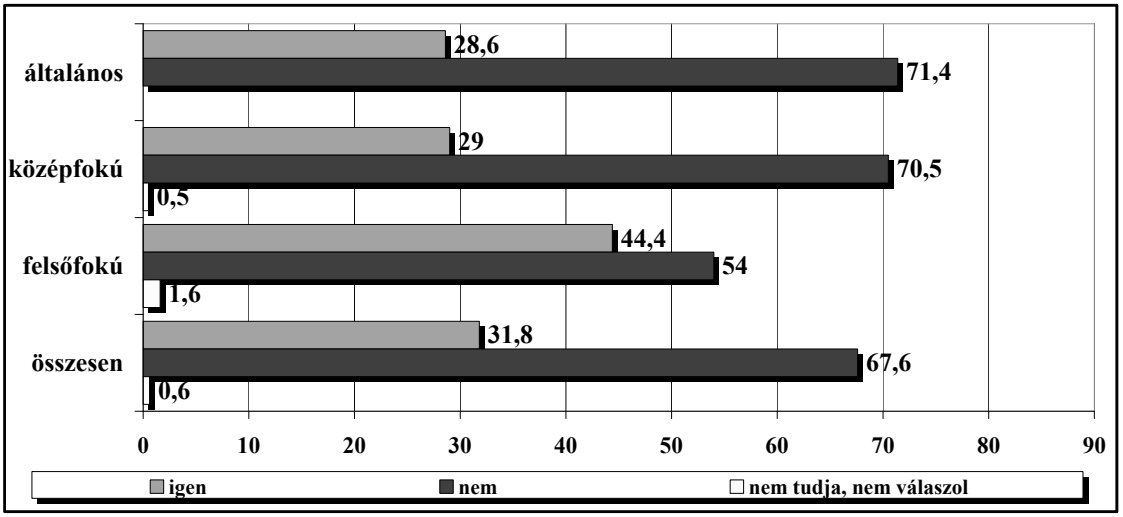

11.12. ábra: Ha úgy döntene, hogy elkötözne, milyen okból hagyná el Ukrajnát?
(N=344) a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

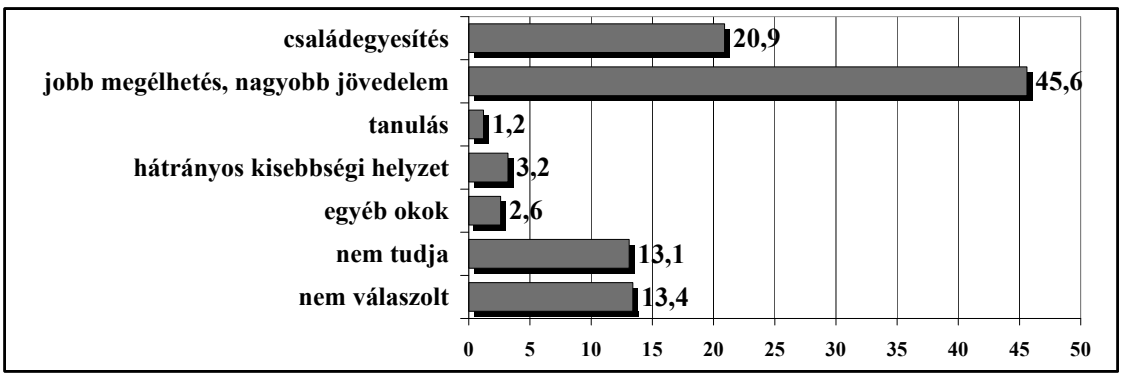

11.13. ábra: Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben? (N=298) (százalékban)

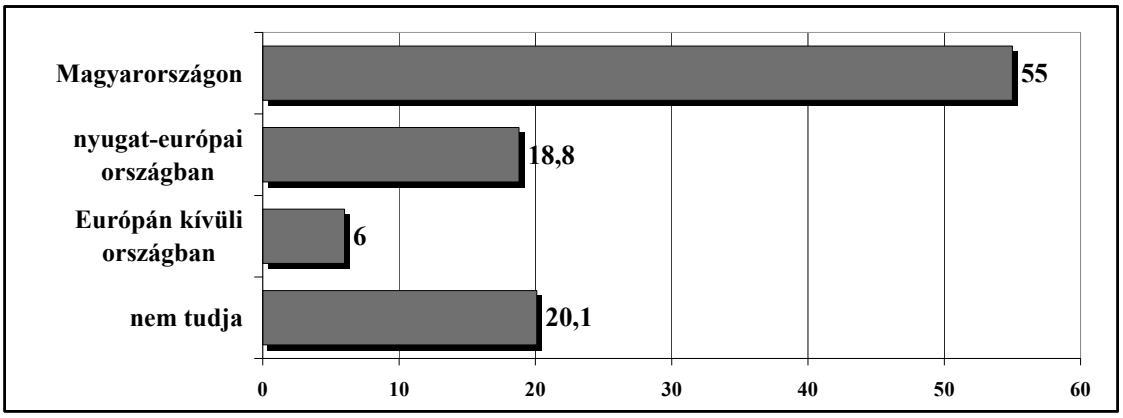

11.14. ábra: Az elkövetkező két évben tervezi-e, hogy (ideiglenesen) külföldre megy tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés céljából (min. 1 hónap)? (N=341) (százalékban)

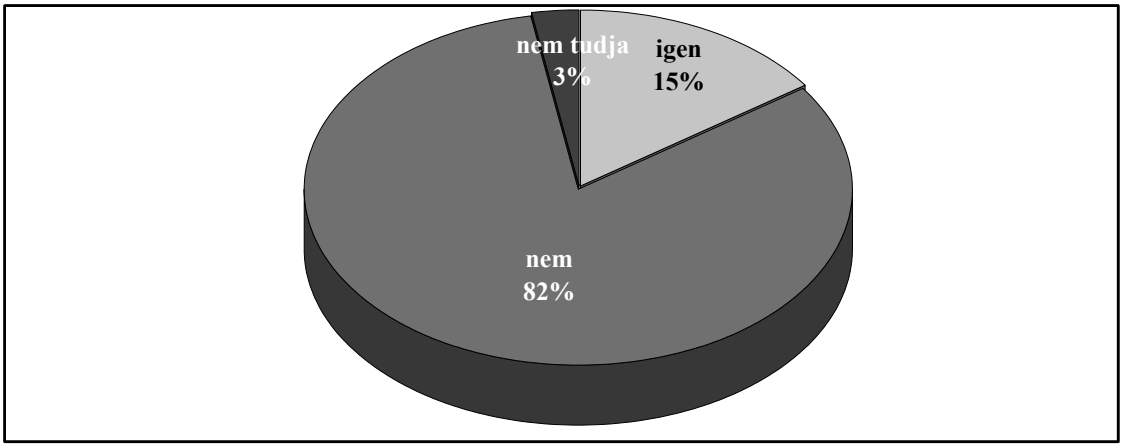

11.15. ábra: Jelenleg valaki a családjából – akivel korábban egy háztartásban élt – él-e (dolgozik, tanul) külföldön? (százalékban)

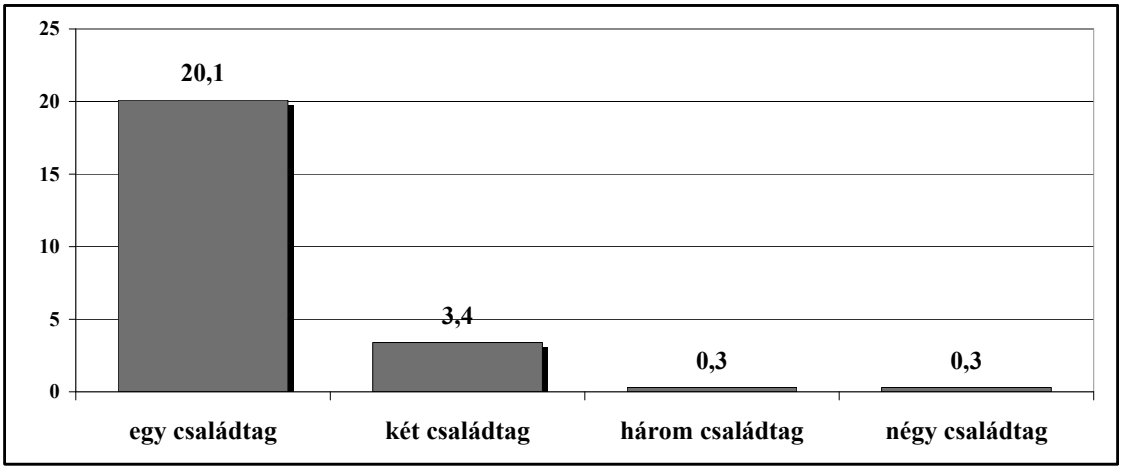

12. Európai Unió és politikai aktivitás

Ukrajna Európai Unióhoz való csatlakozását tekintve a megkérdezettek majd 10 százaléka túlzottan optimista és úgy gondolja, hogy még 2010-ig bekövetkezhet a csatlakozás, optimistán látja ezt a folyamatot mintegy 23 százalék, akik 2015-ig látják megvalósíthatónak a csatlakozást. A válaszadók 33 százaléka prognosztizálja úgy, hogy bekövetkezhet 2020-ig, a megkérdezettek mintegy 15 százaléka ezt 2020 és 2050 közé teszi, és 18,4 százalék gondolkodik úgy, hogy esetleg 2100 után kerülhet sor Ukrajna csatlakozására az unióhoz. Ami Ukrajna EU-s csatlakozásának megítélését illeti a megkérdezettek 42 százaléka jónak tartja, 28 százalék semlegesnek, e kérdést nem tudja megítélni 20 százalék és mindössze 10 százalék gondolkodik úgy, hogy ez rosszat jelentene.

Az Európai Uniós csatlakozás előnyeit latolgatva a megkérdezettek 43 százaléka úgy véli, hogy ez előnnyel jár, nem tudta megítélni 33 százalék, és 24 százalék úgy gondolja, hogy nem járt előnnyel Romániának, Szlovákiának, Magyarországnak az EU-hoz való csatlakozás. Az EU megítélése a megkérdezettek mintegy negyedénél (26 százalék) egyértelműen pozitív, 19 százalék inkább pozitívnak tartja, 11 százaléknak nem volt véleménye erről, 32 százalék semleges a kérdéssel kapcsolatban, s mindössze 5 százalék véleménye szerint negatív, 7 százalék véleménye szerint inkább negatív.

Arra a kérdésre, hogy hogyan segítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását a magyarok által lakott kárpát-medencei országok Európai Uniós csatlakozása, a kárpátaljai megkérdezettek 44 százaléka pozitív választ ad, míg 26 százalékuk ebben a kérdésben nem tud véleményt alkotni, és harmaduk (30 százalék) úgy gondolja, hogy nem segítette elő a várt pozitív folyamatot. Viszont a megkérdezettek 67 százaléka szerint az Európai Uniós tagországok közötti határok átjárhatósága segíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását, csak 18 százalékuk gondolta úgy, hogy nem, és 15 százalékot tett ki azok száma, akik nem tudták ezt megítélni.

Az Európai Unió szerepét tekintve a megkérdezettek 36 százaléka elsősorban a béke fogalmát társította az Unióhoz. Második helyre került a szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén (16 százalék), a gazdasági jólét a megkérdezettek 14 százaléka számára azonosítható be az EU-val. Az Európai Uniós állampolgárság mibenlétére vonatkozó kérdésekre adott válaszok első preferenciáinak arányát tekintve, a megkérdezettek 72,4 százaléka tartotta fontosnak az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóságot, 63,6 százalék a szabad munkavállalás jogát, 48,3 százalék a tanulási lehetőségek szabad választását az EU területén, 35,5 százalék az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés lehetőségét, 13,7 százalék a szavazati jogot a helyi választásokon, abban a tagországban, amelyikben él.

A kárpátaljai magyarok azon kérdésekkel kapcsolatosan, amelyek az Unió tagállamaiban az utóbbi időben felmerültek (genetikailag módosított élelmiszerek, a homoszexualitás, a homoszexuálisok házassága stb.) konzervatív álláspontot vannak. A kutatás eredményei alapján a genetikailag módosított élelmiszerek forgalmazásával a megkérdezettek 7,3 százaléka értett egyet, a homoszexuálisok közötti házasság engedélyezésével 5,3 százalék, a homoszexuálisok örökbefogadási jogával 7,6 százalék, az emberi klónozással 2,1 százalék. A megkérdezettek jelentős hányada 87,6 százalék tenné kötelezővé az AIDS-teszteket, 84,9 százalékuk a pedofilok orvosi kezelését, 45,7 százalék egyetért a halálbüntetéssel. Annak ellenére viszont, hogy a megkérdezettek nagy része magát vallásosnak vallja, az eutanáziával 39,7 százalék ért egyet, és 27,3 százalékuk az alacsony jövedelmű személyeket megakadályozná több gyerek vállalásában. A politika iránt a megkérdezettek túlnyomó többsége nem érdeklődik, 29,7 százalékukat egyáltalán nem foglalkoztatja, 20,3 százalékukat alig, 31,2 százalékuk az ötös skálán közepesen érdeklődik, és mindössze 9,7 százalékát érdekli mérsékelten, 9,1 százalékot pedig nagyon a

politika. Arra a kérdésre, *Hogyha vasárnap Ukrajnában választások lennének elmenne-e szavazni?* a válaszadók 62 százaléka nyilatkozott igennel, ez egyébként megegyezik azzal a részvételi aránnyal amit a kárpátaljai magyarok a 2007. szeptember 30-i választásokon tanúsítottak.

12.1. ábra: Véleménye szerint Ukrajna mikor, melyik évben csatlakozhat az Európai Unióhoz? (Válaszok százalékban)

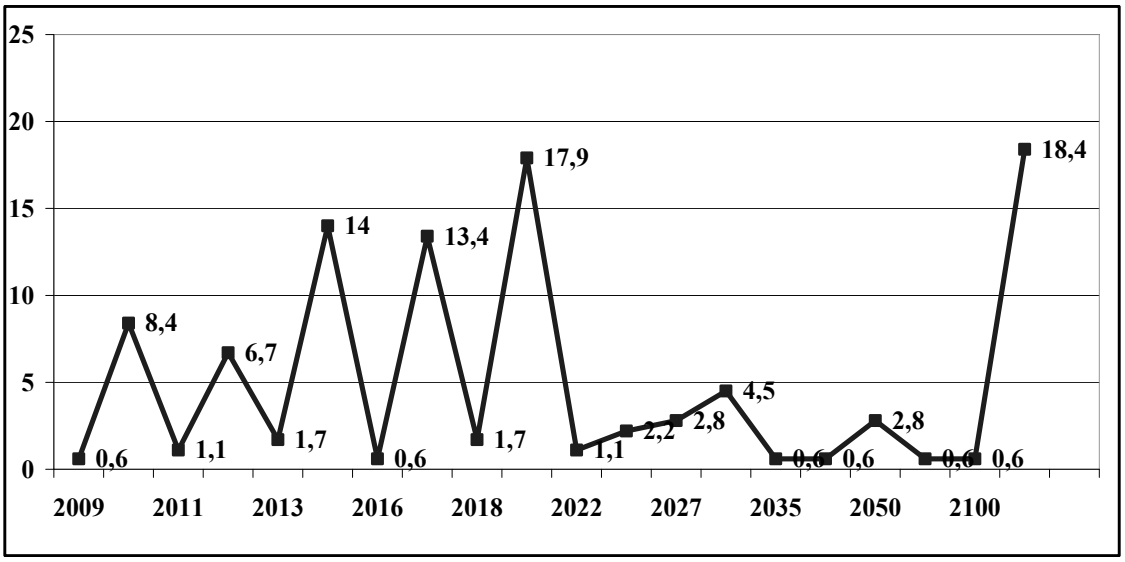

12.2. ábra: Általánosan, milyennek tart EU-s csatlakozását?

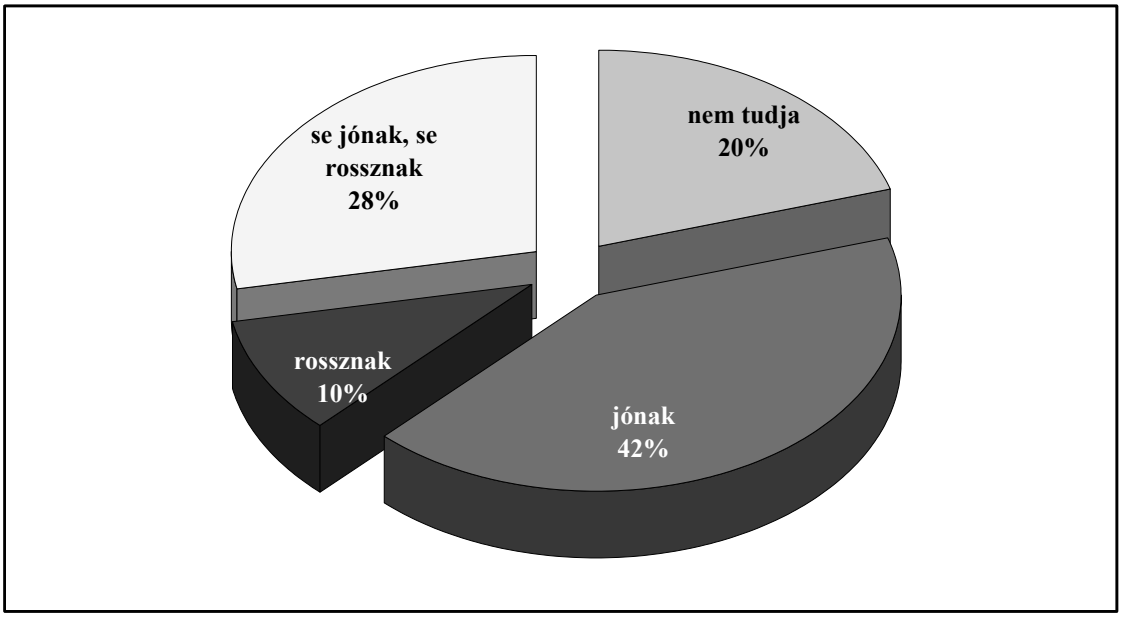

12.3. ábra: Összességében mit gondol, Romániának, Szlovákiának, Magyarországnak előnyére válik az Európai Uniós csatlakozás?

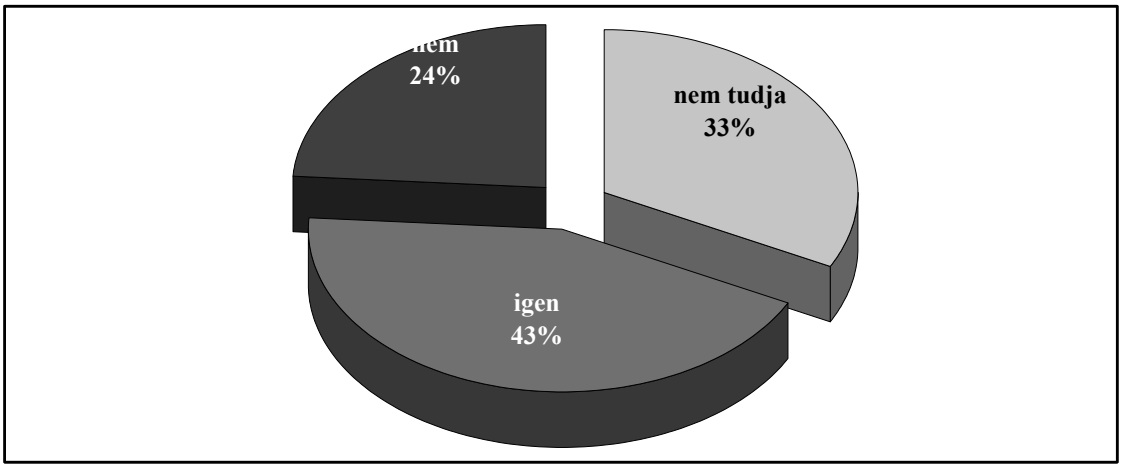

12.4. ábra: Általánosan, milyen véleménye van az EU-ról ?

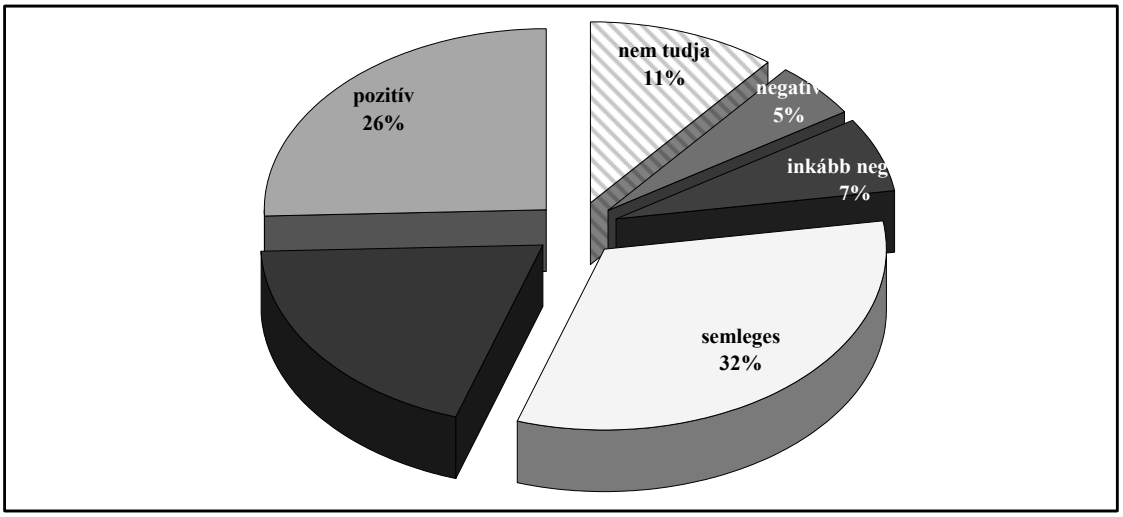

12.5. ábra: Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (HU, RO, SK, SL, A) Európai Uniós csatlakozása elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását?

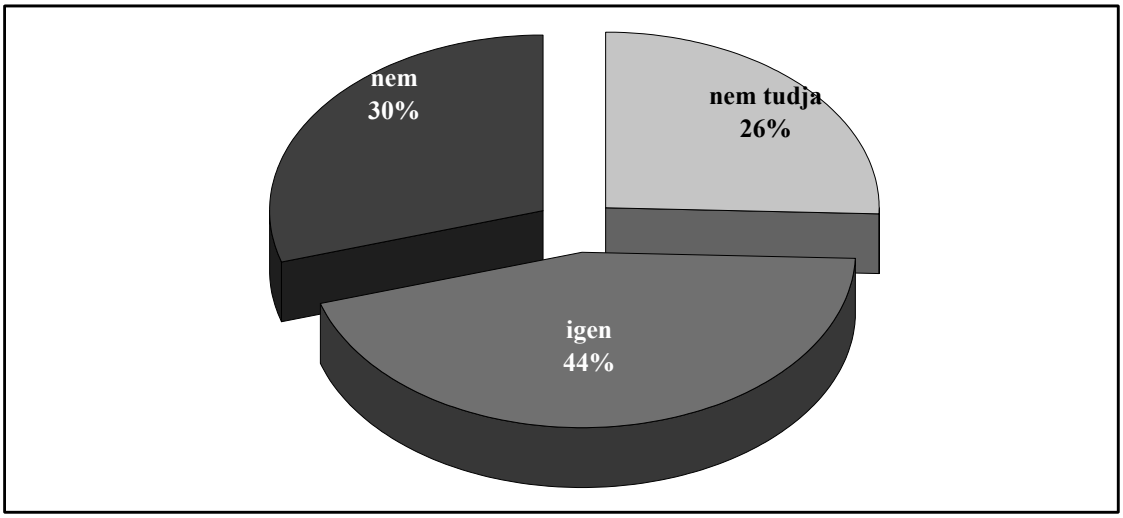

12.6. ábra: Mit gondol, az európai uniós tagországok (HU, RO, SK, SL, A) közötti határok átjárhatósága elősegíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal?

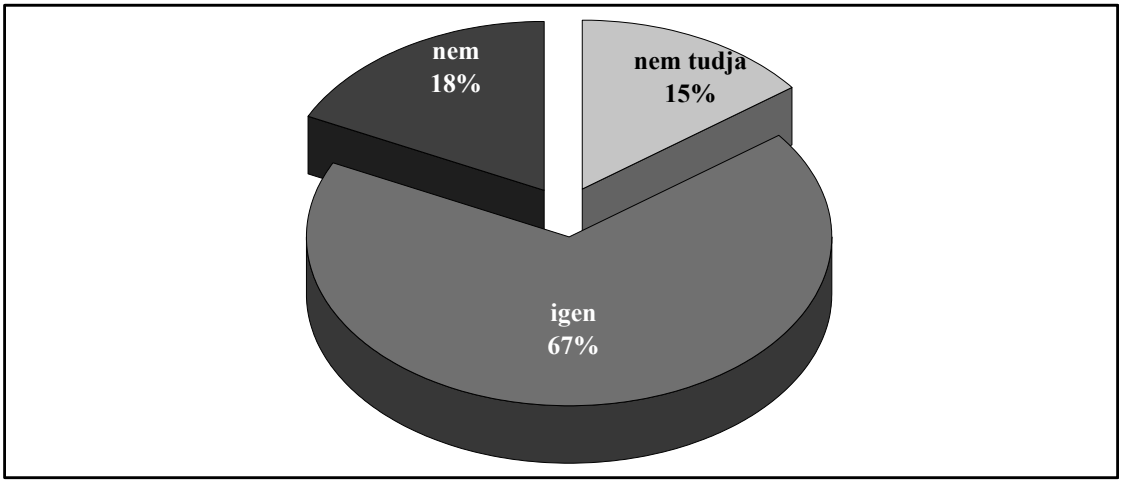

12.7. ábra: Milyen fogalmakat társít elsősorban az Európai Unióhoz ?

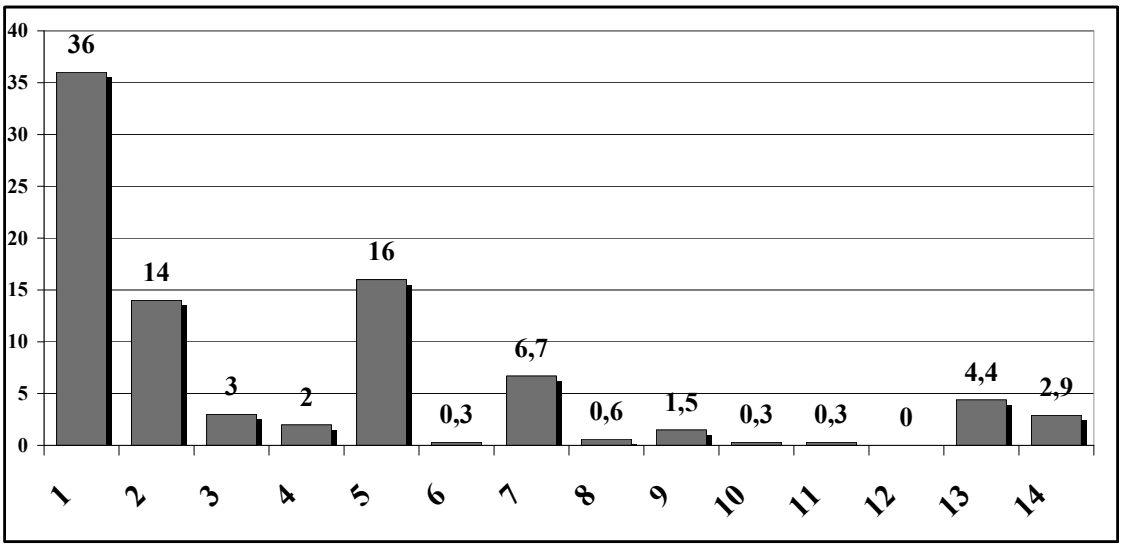

1. Béke
2. Gazdasági jólét
3. Demokrácia
4. Szociális biztonság
5. Szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén.
6. Kulturális változatosság
7. Euró – egységes pénznem
8. Munkanélküliség
9. Bürokrácia
10. Kulturális identitásunk elvesztése
11. Magasabb bűnözés
12. Nem kielégítő ellenőrzés a külső határoknál
13. Utazási lehetőségek kibővülése
14. Európai politikai közösség
0. nem tudja

12.8. ábra: Az alábbi kijelentések mennyire fejezik ki azt, amit Ön számára az EU jelent? (Válaszok egy ötfokú skálán, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2– inkább nem, 3– igen is meg nem is, 4 –inkább igen, 5 – teljes mértékben)

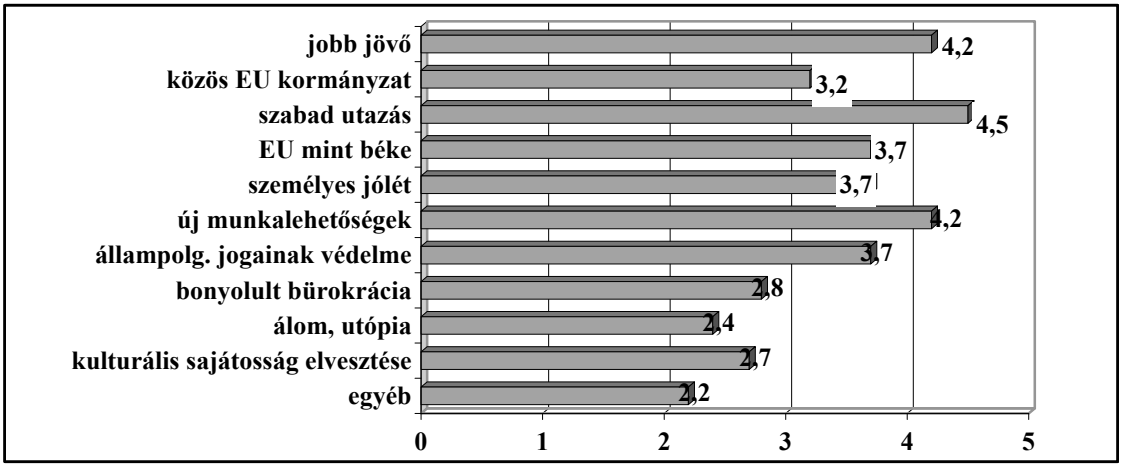

12.9. ábra: Az alábbi kijelentések közül melyik jelenti inkább, hogy: „az Európai Uniónak a polgára lenni”? (Első említések aránya)

Kijelentés	Említi
1. Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	72,4
2. Szabad munkavállalás joga bármelyik EU-s tagállamban	63,6
3. Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	13,7
4. Szavazati jog a országos választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	9,0
5. Szavazati jog az Európai Parlament-i választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	6,4
6. Az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés	35,5
7. Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	48,3
8. Egyik sem az előzők közül	0,9

12.10. ábra: Kérjük, mondja meg, egyetért-e vagy sem a következőkkel? (Egyetértők aránya, százalék)

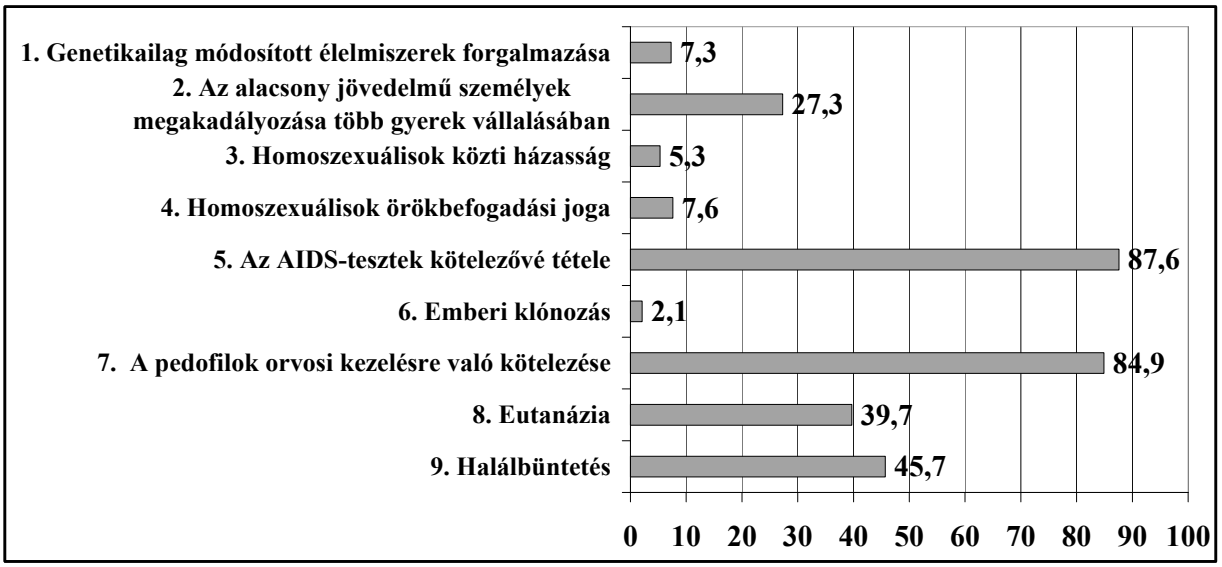

12.11. ábra: Mennyire érdekli Önt a politika? (1 – egyáltalán nem érdekli, 5 – nagyon érdekli)

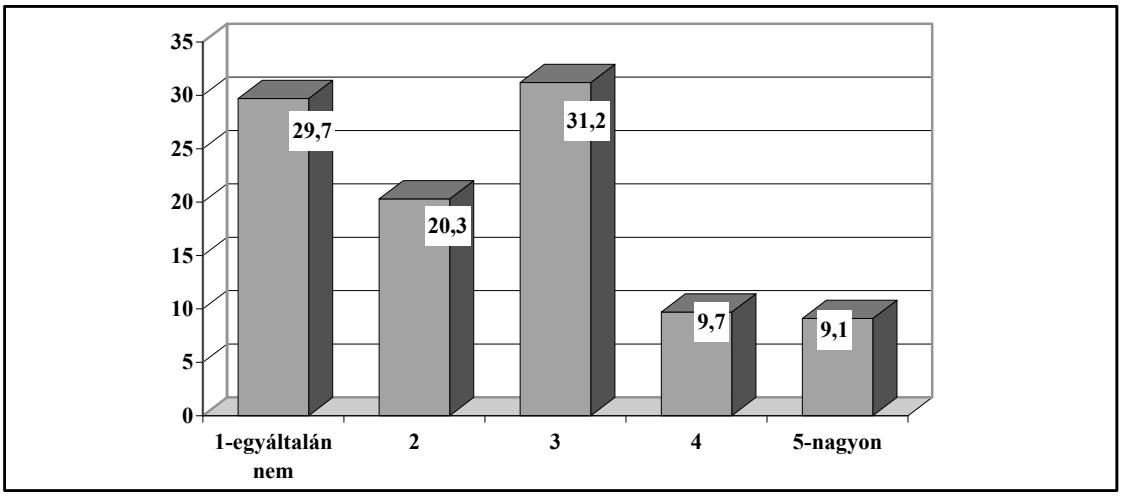

12.12. ábra: Ha most vasárnap Ukrajnában parlamenti választások lennének, elmenne-e szavazni?

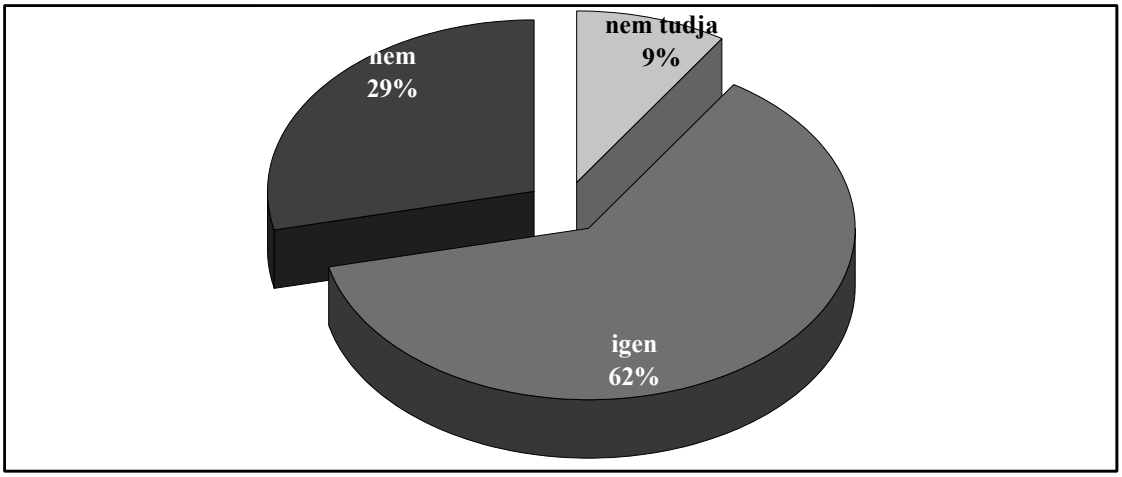

12.13. ábra: Ha elmenne, ön most ukrán vagy magyar pártra szavazna? És adott esetben melyikre? Nyílt kérdésre adott szabad válaszok. Megnevezett pártok aránya (százalék)

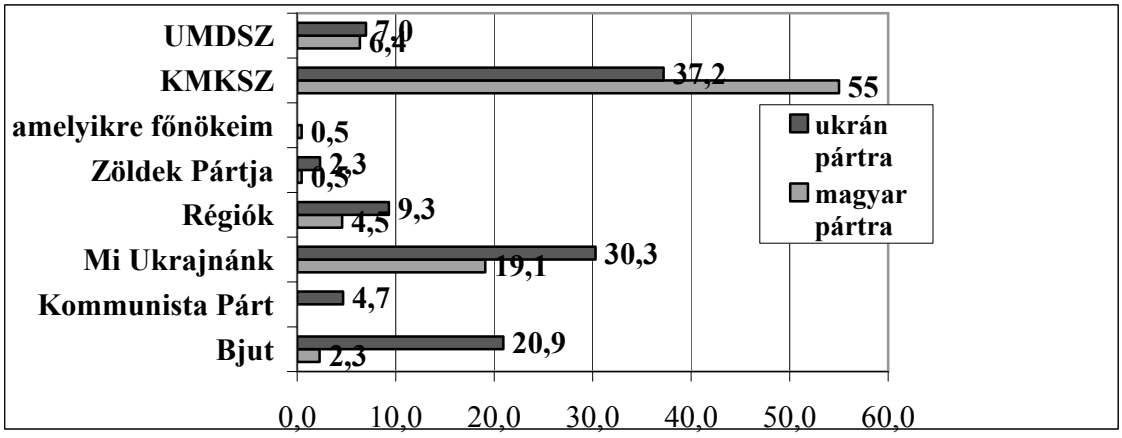

Papp Z. Attila

KÁRPÁT PANEL – MAGYARORSZÁG

GYORSJELENTÉS 2007

1. A mintáról[2]

A 2007 májusában történt lekérdezésünk során a minta kiválasztásához egy már meglévő kutatásunk országos 1000 fős reprezentatív mintáját bontottuk le 700 fős mintára. A minta alapjául a 2001-es Népszámlálási adatbázis szolgált, mivel a mintát településre, megyére, korcsoportra, és nemre is reprezentálni kívántuk.

Az eredeti 1000 fős minta 130 települést (ebből 23 valójában a budapesti kerületek) érintett, ám anyagi megfontolásokból végül 700 fős mintába gondolkodtunk, amelybe 96 település került (amiből természetesen 23 ugyancsak a budapesti kerületeket reprezentálja).

A mintában szerepelt tehát Budapest, mint kiemelt város a maga 23 kerületével, ezen kívül az összes megyeszékhely, valamint a reprezentativitást tükröző megyei szintű településlebontásban az egyéb város és a falu kategória.

A korcsoporti megoszlásban három korcsoportba soroltuk be a megkeresendő személyeket: 18–34 év közöttiek, 35–59 év közöttiek, illetve 60 év és e kor felettiek. Mivel a feladat némi specialitást kívánt, ezért pár falvat kicseréltünk, ahol a nemzetiségiek aránya olyan magas, hogy jó eséllyel kerülhettek a mintába. Ezeket a településeket szintén a 2001-es Népszámlálási adatbázisból lehetett biztosítani, mégpedig a 2001/4. Nemzetiségi kötődést mutató kötetből. Így került be a mintába többek között Kétegyháza (román), Hercegszántó (szerb), Tiszabura (cigány) és Felsőpetény (szlovák).

Kérdezőbiztosaink korcsoportra és nemre is megkapták a kvótát településenként, ezen belül pedig arra kértük az instruktorokat, hogy településenként jelöljenek ki egy kiindulópontot (ahol nagyobb elemszámú megkérdezés történt, ott akár többet is), és a véletlen séta szabályait betartatva haladjanak a kérdezőbiztosok településről településre. A véletlen sétában a családi házas részeken minden ötödik háztartást, míg többnyire a nagyobb településeken fellelhető, emeletes házas részeken minden tizenötödik háztartást keresték meg a kérdezőbiztosok.

Megye	Település (kerület)	Esetszám db	18-34ff	18-34nő	35-59ff	35-39nő	60-ff	60-nő
Budapest	**Budapest (1)**	**2**	0	0	1	0	1	0
Budapest	**Budapest (2)**	**7**	2	1	1	2	0	1
Budapest	**Budapest (3)**	**9**	2	1	1	2	1	2

[2] Köszönet Szűcsné Kovács Zitának a magyarországi terepmunka lebonyolításában, valamint e minta leírásában nyújtott hatékony segítségét.

Budapest	**Budapest (4)**	**7**	1	2	1	2	0	1
Budapest	**Budapest (5)**	**2**	0	0	1	0	1	0
Budapest	**Budapest (6)**	**4**	0	1	1	1	1	0
Budapest	**Budapest (7)**	**5**	1	0	1	1	1	1
Budapest	**Budapest (8)**	**6**	1	1	1	1	1	1
Budapest	**Budapest (9)**	**5**	1	1	1	1	1	0
Budapest	**Budapest (10)**	**6**	1	1	1	1	1	1
Budapest	**Budapest (11)**	**10**	2	2	2	2	1	1
Budapest	**Budapest (12)**	**5**	1	1	1	1	0	1
Budapest	**Budapest (13)**	**8**	2	2	1	2	0	1
Budapest	**Budapest (14)**	**9**	2	2	2	2	0	1
Budapest	**Budapest (15)**	**6**	1	1	1	1	1	1
Budapest	**Budapest (16)**	**5**	1	1	1	1	0	1
Budapest	**Budapest (17)**	**6**	1	0	1	1	1	2
Budapest	**Budapest (18)**	**7**	1	1	1	2	1	1
Budapest	**Budapest (19)**	**5**	0	1	1	1	0	2
Budapest	**Budapest (20)**	**5**	0	1	1	2	0	1
Budapest	**Budapest (21)**	**6**	1	0	1	2	1	1
Budapest	**Budapest (22)**	**3**	0	0	1	1	0	1
Budapest	**Budapest (23)**	**1**	0	0	1	0	0	0
Bács	**Kecskemét**	**7**	2	1	2	1	1	0
Bács	**Kiskunfélegyháza**	**11**	2	2	3	2	1	1
Bács	**Izsák**	**10**	1	1	2	3	1	2
Bács	**Hercegszántó**	**9**	1	1	2	3	1	1
Baranya	**Pécs**	**12**	2	2	2	3	2	1
Baranya	**Mohács**	**6**	1	1	2	1	0	1
Baranya	**Almamellék**	**10**	2	1	2	2	1	2
Békés	**Békéscsaba**	**11**	2	1	2	3	2	1
Békés	**Gyula**	**11**	1	2	2	3	2	1
Békés	**Kétegyháza**	**5**	1	1	1	1	0	1
BAZ	**Miskolc**	**13**	2	2	3	3	2	1
BAZ	**Kazincbarcika**	**14**	2	2	3	3	2	2
BAZ	**Tiszalúc**	**11**	2	2	2	3	1	1
BAZ	**Sajóbábony**	**11**	2	1	3	2	0	3
Csongrád	**Szeged**	**8**	1	1	2	2	0	2
Csongrád	**Hódmezővásárhely**	**7**	1	1	2	1	1	1
Csongrád	**Mórahalom**	**6**	1	1	1	1	1	1
Csongrád	**Székkutas**	**9**	1	2	2	2	1	1
Fejér	**Székesfehérvár**	**7**	1	1	2	2	0	1
Fejér	**Dunaújváros**	**9**	2	1	2	2	1	1
Fejér	**Perkáta**	**9**	2	1	2	2	1	1
Fejér	**Lovasberény**	**4**	0	1	1	1	1	0
Győr	**Győr**	**8**	1	1	1	2	1	2
Győr	**Sopron**	**10**	2	1	2	2	1	2
Győr	**Kóny**	**4**	0	1	1	1	1	0
Győr	**Gönyü**	**8**	1	1	2	1	1	2
Hajdú	**Debrecen**	**15**	3	2	3	3	1	3
Hajdú	**Hajdúszoboszló**	**13**	3	2	3	3	1	1
Hajdú	**Nagyhegyes**	**9**	1	1	2	3	1	1
Heves	**Eger**	**4**	0	1	0	1	1	1
Heves	**Gyöngyös**	**10**	2	1	2	3	1	1
Heves	**Felsőtárkány**	**8**	1	0	2	2	1	2

Szolnok	**Szolnok**	**6**	1	0	1	2	1	1
Szolnok	**Jászberény**	**12**	2	2	3	3	1	1
Szolnok	**Tiszabura**	**10**	2	2	2	1	1	2
Komárom	**Tatabánya**	**5**	1	0	1	1	1	1
Komárom	**Komárom**	**9**	2	2	1	1	0	3
Komárom	**Kocs**	**4**	1	0	1	1	1	0
Komárom	**Gyermely**	**4**	0	1	1	1	0	1
Nógrád	**Salgótarján**	**5**	2	1	0	1	1	0
Nógrád	**Kisterenye**	**4**	1	1	1	0	0	1
Nógrád	**Felsőpetény**	**4**	1	0	1	1	0	1
Nógrád	**Mátraverebély**	**4**	1	0	1	1	1	0
Pest	**Érd**	**8**	1	1	2	2	0	2
Pest	**Budaörs**	**6**	1	1	1	1	0	2
Pest	**Gödöllő**	**6**	1	1	1	1	1	1
Pest	**Vác**	**13**	2	2	2	2	3	2
Pest	**Alsónémedi**	**5**	1	0	1	1	0	2
Pest	**Sóskút**	**10**	2	2	2	2	1	1
Pest	**Kocsét**	**8**	1	1	2	2	0	2
Pest	**Szada**	**7**	1	1	2	2	0	1
Pest	**Erdőkertes**	**10**	2	2	2	2	1	1
Somogy	**Kaposvár**	**11**	1	2	2	3	1	2
Somogy	**Szenna**	**6**	1	1	1	1	1	1
Somogy	**Mernye**	**6**	1	1	1	1	1	1
Szabolcs	**Nyíregyháza**	**8**	1	1	2	2	1	1
Szabolcs	**Újfehértó**	**11**	1	2	3	1	2	2
Szabolcs	**Nyírpazony**	**5**	1	0	1	0	1	2
Szabolcs	**Érpatak**	**10**	1	2	2	2	1	2
Szabolcs	**Nyírtelek**	**5**	1	1	0	1	0	2
Tolna	**Szekszárd**	**8**	1	1	2	1	0	3
Tolna	**Zomba**	**9**	1	2	2	2	1	1
Vas	**Szombathely**	**6**	1	1	1	1	1	1
Vas	**Sárvár**	**5**	1	1	0	1	0	2
Vas	**Vasszécsény**	**9**	1	1	2	2	1	2
Veszprém	**Veszprém**	**4**	0	1	1	0	1	1
Veszprém	**Pápa**	**10**	2	1	2	3	1	1
Veszprém	**Pétfürdő**	**4**	0	1	1	0	0	2
Veszprém	**Szentgál**	**7**	2	1	2	2	0	0
Zala	**Zalaegerszeg**	**8**	1	1	2	1	1	2
Zala	**Keszthely**	**3**	0	1	0	1	0	1
Zala	**Sárhida**	**4**	0	1	1	1	1	0
Zala	**Zalaszentmárton**	**5**	1	0	1	1	1	1

Összesen: 702 fő megkérdezett

2. Szocio-demográfiai háttér

Nemi megoszlás szempontjából a magyarországi mintában a nők enyhe mértékű nagyobb jelenlétét tapasztalhatjuk. A minta átlagéletkora 47,2 év, a leggyakrabban megkérdezett személyek 60 évesek. A korcsoportok közel hasonló arányban oszlanak meg a mintán belül, ám látszik, hogy az idősebb generációk (55 év felettiek) aránya valamelyest magasabb a fiatal és középgenerációhoz képest.

Családi állapot tekintetében a megkérdezettek fele házas, és mintegy 10 százalék házastársi kapcsolaton kívüli együttélésről számolt be. A többiek különböző okoknál fogva egyedül élnek.

A gyerekvállalási kedv kétharmadosnak nevezhető, leggyakrabban (a megkérdezettek fele) két gyereket és közel egyharmaduk egy gyereket vállalt. A mintába azonban bekerültek többgyerekes családok is: három gyereket nevel 13,7 százalék, négy gyereket minden 20. megkérdezett (5 százalék), és kisebb arányban ennél nagyobb számú gyereket is nevelnek. A minta egészére nézve az átlagos gyerekszám kettő, a legmagasabb gyerekszám pedig 9 volt.

2.1. ábra: Nemi megoszlás

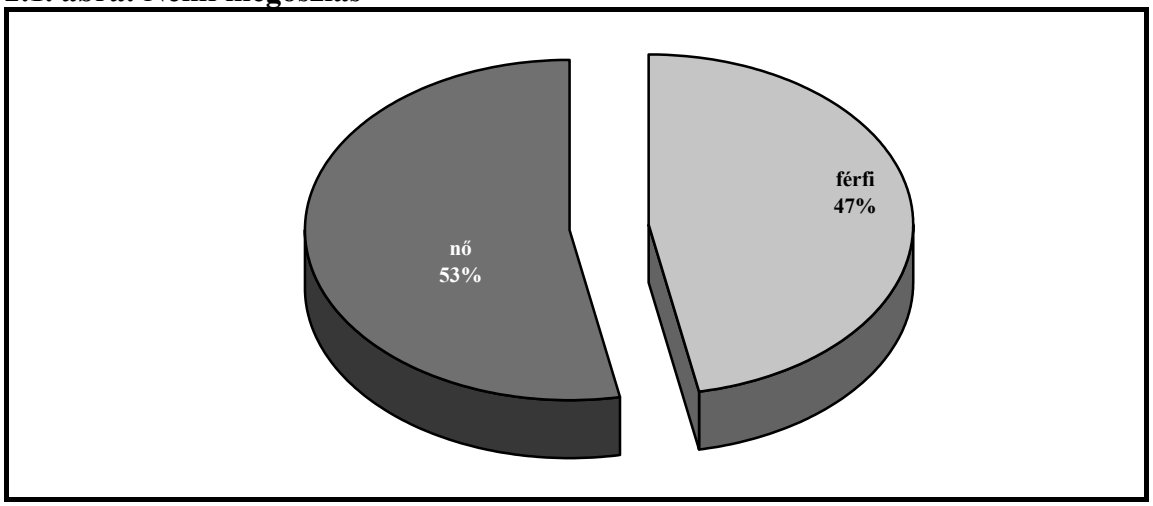

2.2. ábra: Korcsoportok – százalékban

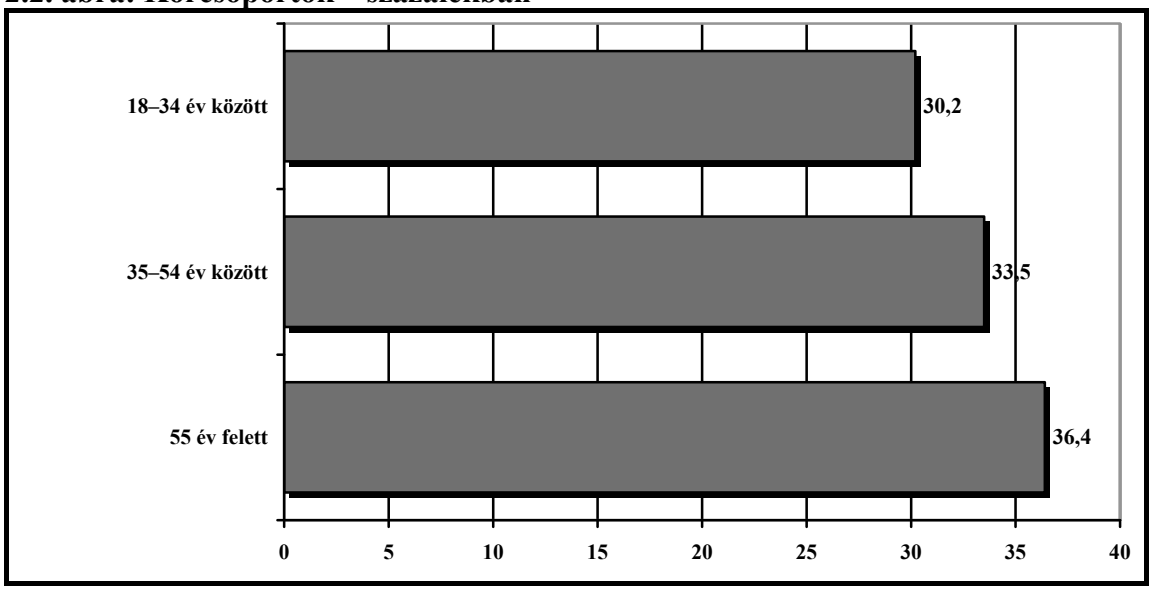

2.3. ábra: Családi állapot

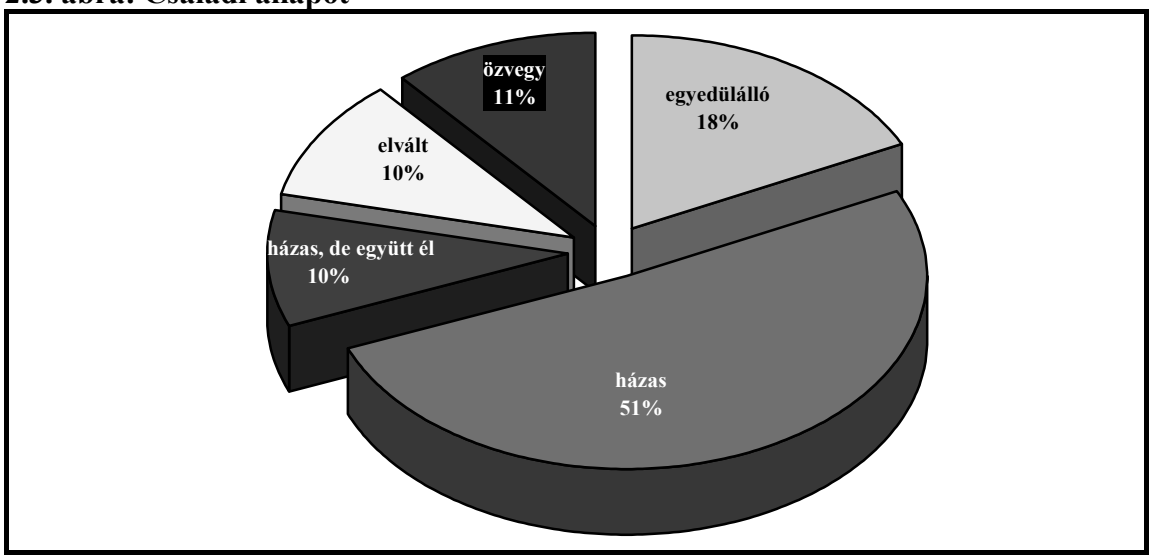

2.4. ábra: Van gyereke?

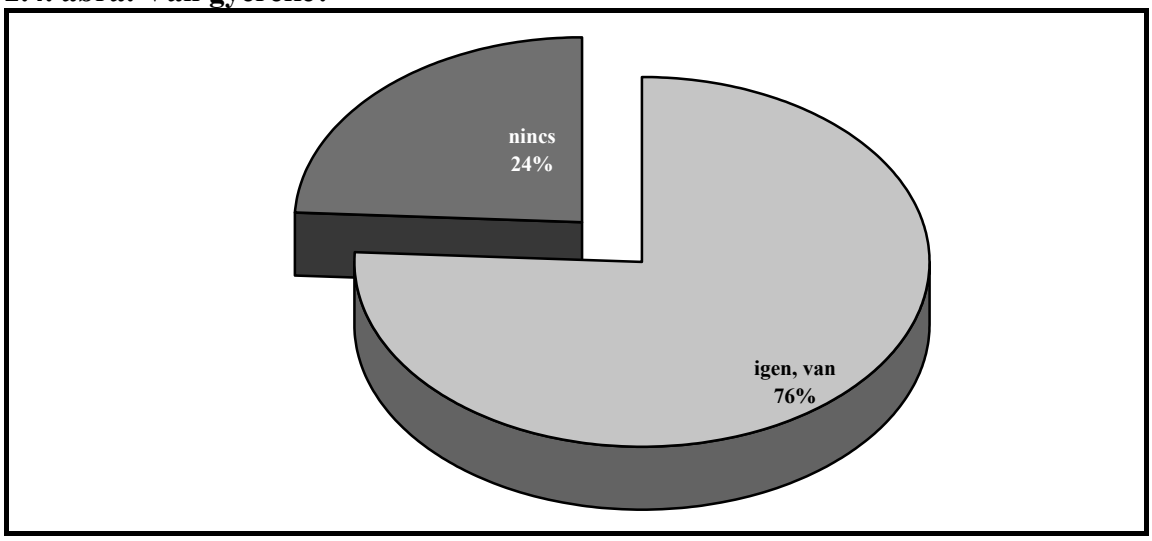

2.5. ábra: Gyerekek száma

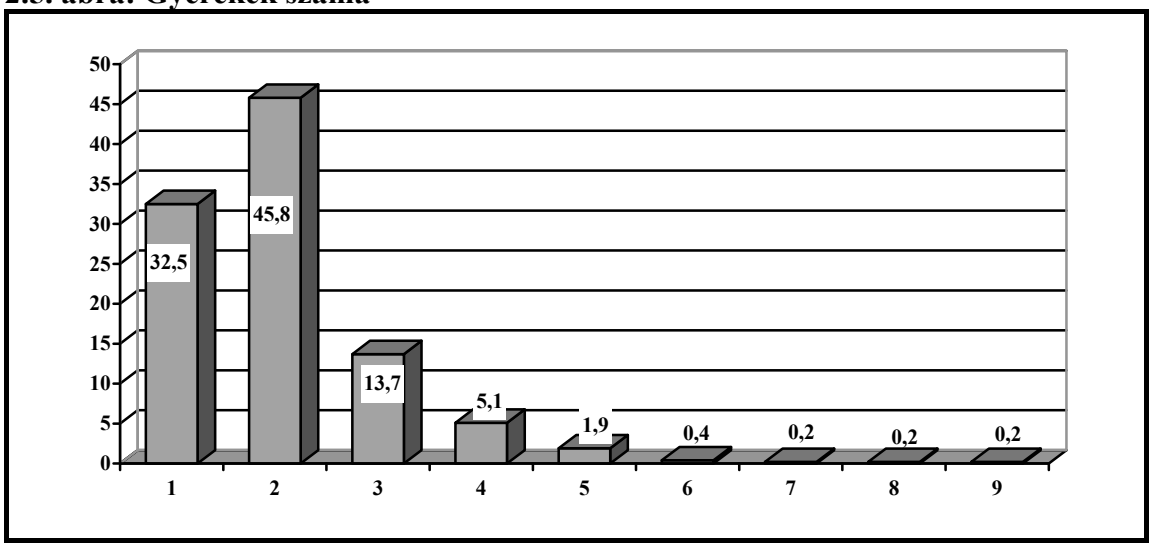

3. Identitás

Magyarországi válaszadóink közösségi hovatartozását elsősorban a magyarság jelenti, illetve az, hogy „magyarországi". Második választás esetén azonban egyértelműen megmutatkozik az állampolgári tudat, hiszen e szinten a „magyar állampolgár" opciót választották legtöbben (30,9 százalék). A második választás során továbbá megállapítható, hogy – kis mértékben ugyan –, ám előjönnek az etnikai közösséggel való azonosítások is (romák, zsidók, németek, sőt székelyek is), illetve az európaisággal kapcsolatos identifikációk is. A választott közösségek arányait úgy értelmezhetjük, hogy a magyarsággal mint közösséggel való azonosulás után, részben az állampolgári kötődések, részben a különböző etnikai és földrajzi kötődések mutatkoznak meg.

Az a tény, hogy magyarnak születtek leginkább büszkeséggel tölti el a megkérdezetteket, de ez ugyanakkor természetes dolognak is számít. A magyarság meghatározásakor legfontosabbnak az számított, hogy valaki magyarnak tartsa magát, illetve hogy tisztelje a piros-fehér-zöld zászlót és ismerje a magyar kultúrát. Legkevésbé „magyarformáló" tényező az egyház, valamint a területi/születési meghatározottság.

Magyarország „értékét" további kérdéseink is megerősítették. Arra a kérdésre, hogy ha szabadon választhatna, hol élne legszívesebben, 70 százalék szintén Magyarországot jelölte meg. A szülőföld és haza értelmezését firtató kérdésünkre pedig 82 százalék az előbbi, 94 százalék az utóbbi vonatkozásában ugyancsak Magyarországot jelölte meg. Mindez azt jelenti, hogy a jelenlegi Magyarország jelenti leginkább a nemzeti identitás keretét, más földrajzi és történelmi kötődések jóval kisebb szerepet játszanak. Úgy is fogalmazhatnánk, a vélemények hátterében erős, konzisztens államnemzeti identitás húzódik meg.

A nemzeti identitás részét jelentik a nemzetről alkotott kognitív tartalmak is. Válaszadóink szerint a magyarság történelmi hősökkel mintegy 86, kulturális személyiségekkel 89 százalékban, nemzeti szimbólumokkal pedig 88 százalékkal rendelkezik.

A történelmi, nemzeti hősök esetében Kossuth, Mátyás király és Széchenyi vezeti a „listát", kisebb arányban azonban Kádár János és Nagy Imre is szerepel az értelmezhető vélemények között. Kulturális személyiség között Petőfi Sándort említették leggyakrabban (17 százalék), másodiknak pedig Ady Endrét (6,1 százalék). A Nobel-díjas Kertész Imre és a nemrégiben elhunyt Faludy György is rákerült e listára, mindegyikük 1,2 százalékkal. A nemzeti szimbólumok tekintetében az állami, államalkotással kapcsolatos jelképek kerültek leggyakrabban említésre: a zászló, korona, címer, himnusz, országház vezetik a listát. Megjegyzendő azonban, hogy a nemzeti jelképek között az identitás „gasztronomizálódása" is tetten érhető, hiszen a válaszadók 0,7 százaléka a paprikát jelölte meg szimbólumként.

A magyar nemzet tagjainak körét igyekeztünk meghatározni két másik kérdéssel. Arra a kérdésre, hogy a határon túli magyarok, illetve a magyarországi kisebbségek részét képezik-e a magyar nemzetnek azt találtuk, hogy előbbi esetében 80 százalékos, utóbbi esetében pedig 78 százalékos igenlő választ kaptunk. Ez mintegy jelzi, hogy a kulturális és államnemzeti koncepciók valamilyen módon együttesen jelentkeznek, illetve a határon inneni és túli kisebbségekkel szemben egyfajta szolidaritás is érvényesül.

Noha e kisebbségek a vélemények túlnyomó többsége szerint a magyar nemzet részét képezik, tagjaik emberi tulajdonságai természetére rákérdezve azt tapasztaltuk, hogy mintegy fele arányban e jellemzők mentén eltérnek az „átlag" magyarországitól. Az előítéletek szerkezetét vizsgálva azonban kijelenthetjük, hogy míg a magyarországiak önmagukkal és a határon túli magyarokkal szembeni megítélése hasonló trendeket mutat, a romák megítélése többnyire negatív előítéletekről árulkodik. Míg például a romák mintegy 55-66 százalékban erőszakosak, lusták, önzők, addig a magyarországiak 40-50 százalékban intelligensek, toleránsak és versenyszelleműek.

Az előítéleteket feltérképezését egy ötfokú skála segítségével három nagyobb társadalmi csoport vonatkozásában is mértük. A hazai kisebbségek és a környező országok többségi nemzeteinek megítélését vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy – újra – leginkább a romákkal szemben mutatkozik a legnagyobb előítélet, és őket követik a kínaiak. A legnagyobb mértékű közömbösséget a zsidókkal, illetve a környező országok többségeivel szemben mértük. A határon túli magyarok mintegy 50 százalékos rokonszenvnek örvendhetnek, a leginkább elfogadottak az erdélyiek, őket követik a vajdaságiak, felvidékiek és majd a kárpátaljaiak. Ezt az eredményt érdekes összevetni arra a kérdésre adott válaszokkal, ahol azt kérdeztük, a környező országok melyikével milyen mértékű konfliktusokkal terhelt Magyarország kapcsolata. A sorrend ezúttal: Románia, Szlovákia, Szerbia és Ukrajna. Ez mintegy jelzi, hogy a határon túli magyar csoportok megítélése összefüggésben van annak az országnak a megítélésével, ahol e csoportok élnek. Az erdélyi magyarokkal szembeni legmagasabb szimpátia például összefügg a Romániával való konfliktusos helyzet tételezésével.

Annak érdekében, hogy teljesebb képet kapjunk az előítéletekről, rákérdeztünk más típusú társadalmi csoportokkal szembeni viszonyulásokra is. Adataink alapján megállapítható, hogy a magyar társadalomban a homoszexuálisokkal, a bőrfejűekkel, a drogosokkal és újgazdagokkal szemben nagyon erős az előítélet, míg a vállalkozókkal és munkanélküliekkel szemben pozitívabb az előítélet. Érdekes, hogy a leginkább megosztó csoportot talán a menekültek képezik: velük szemben viszonylag magas a közömbösek aránya, ám a ténylegesen véleményt formálók megoszlanak a pozitív és negatív pólusok között.

3.1. ábra: Leginkább úgy határoznám meg magam, mint…

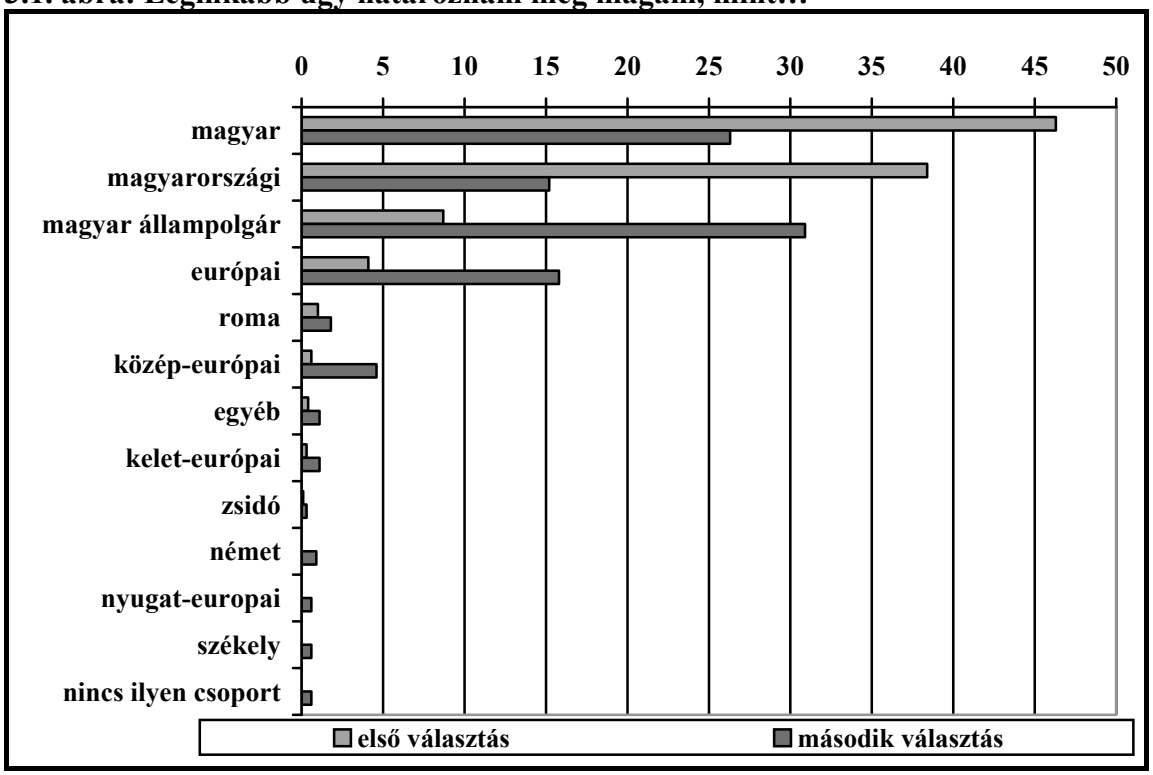

3.2. ábra: Az, hogy magyarnak születtem...

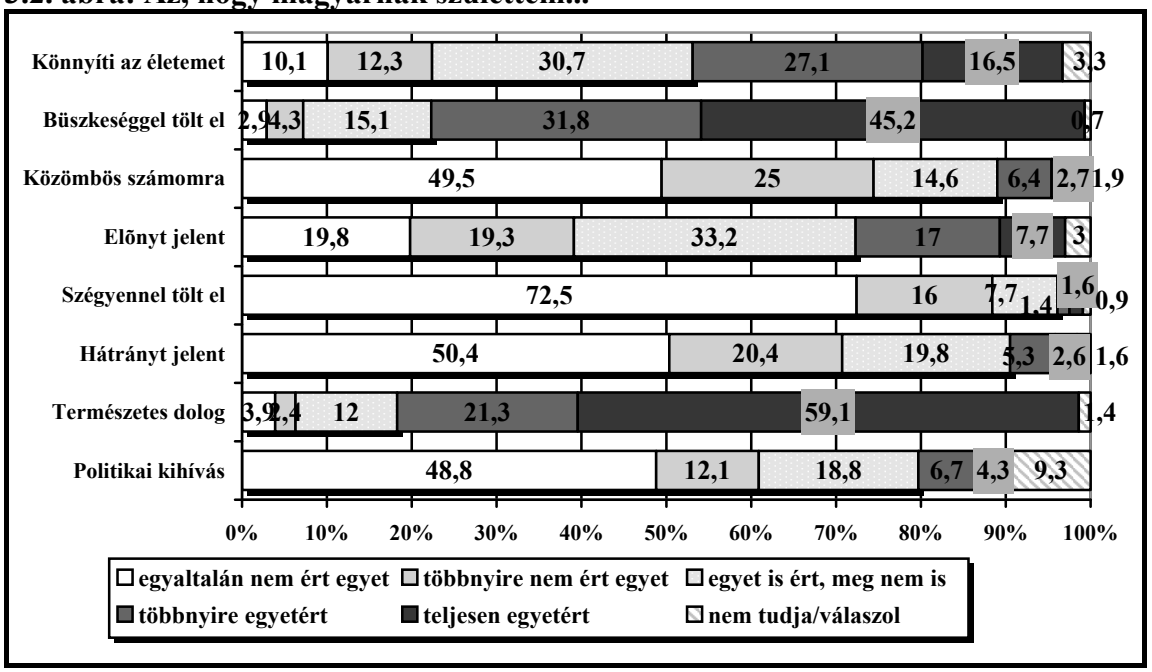

3.3. ábra: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, mennyire fontos, hogy...
(átlagértékek, 1– egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos)

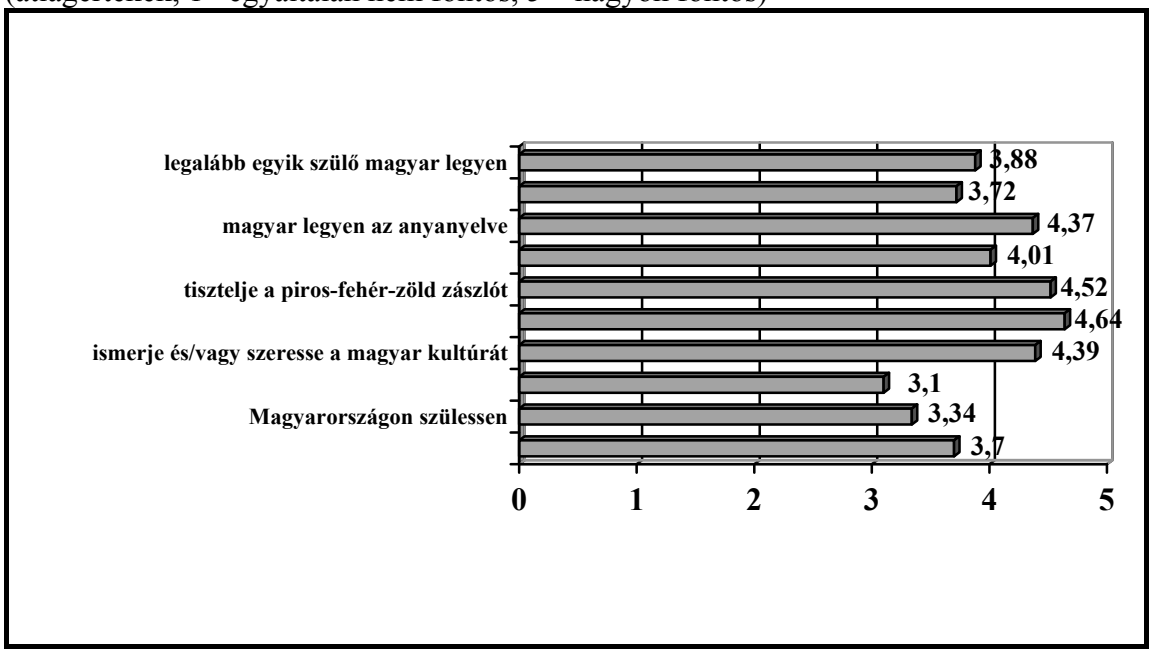

3.4. ábra: Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?

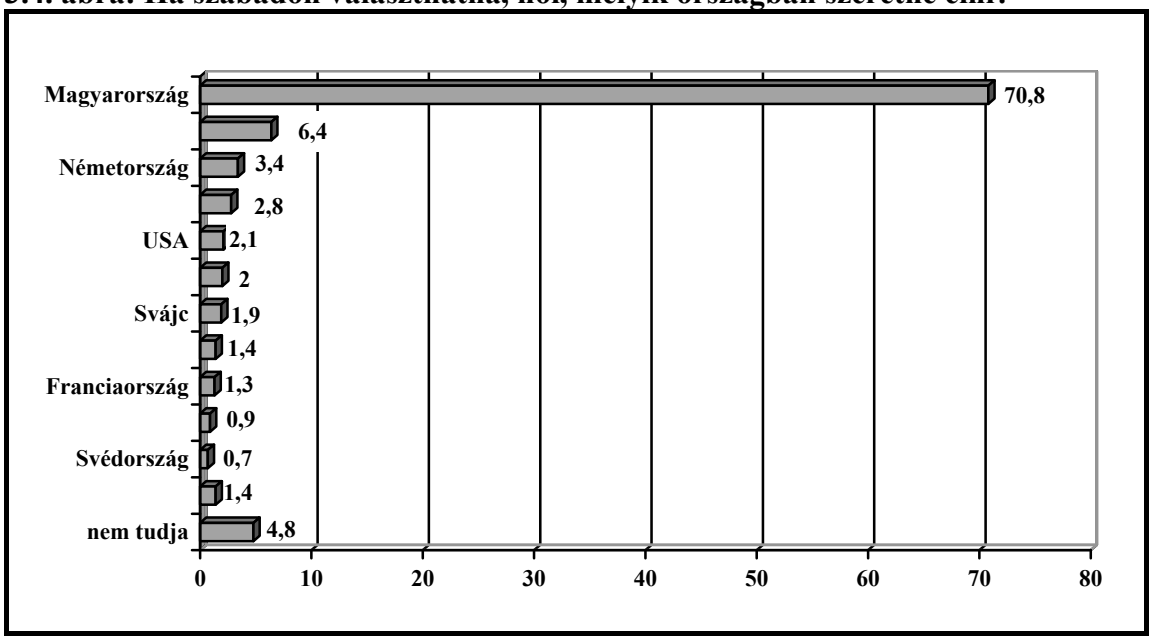

3.5. ábra: Mit tekint Ön szülőföldjének?

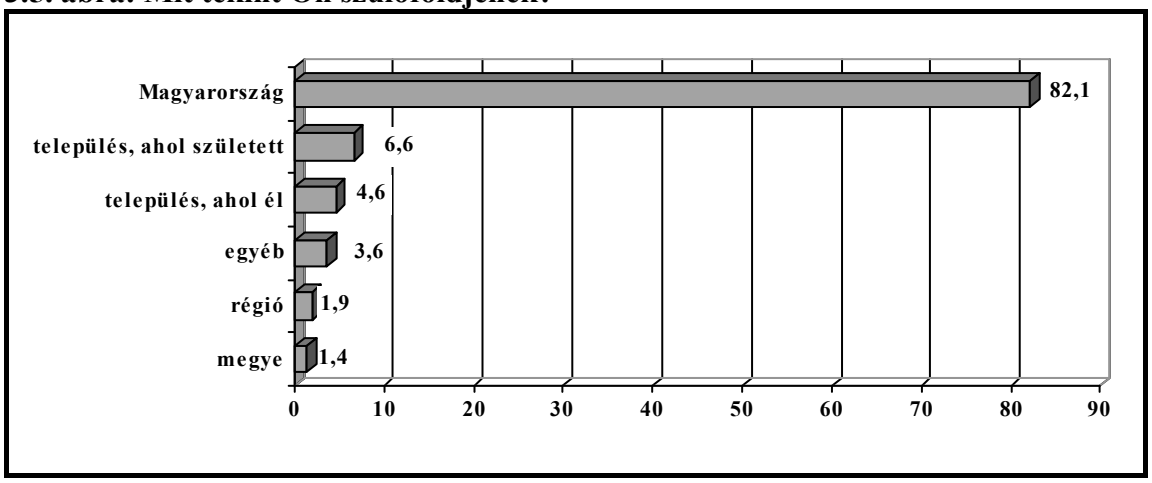

3.6. ábra: És mit tekint hazájának?

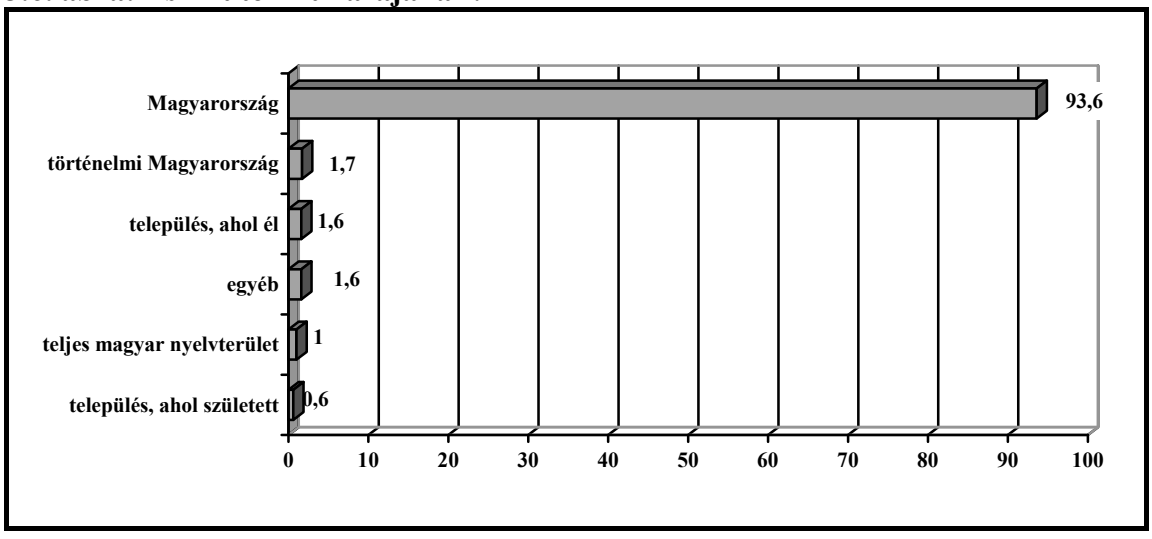

3.7. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, a magyar nemzetet megjelenítő történelmi hősök, hősnők?

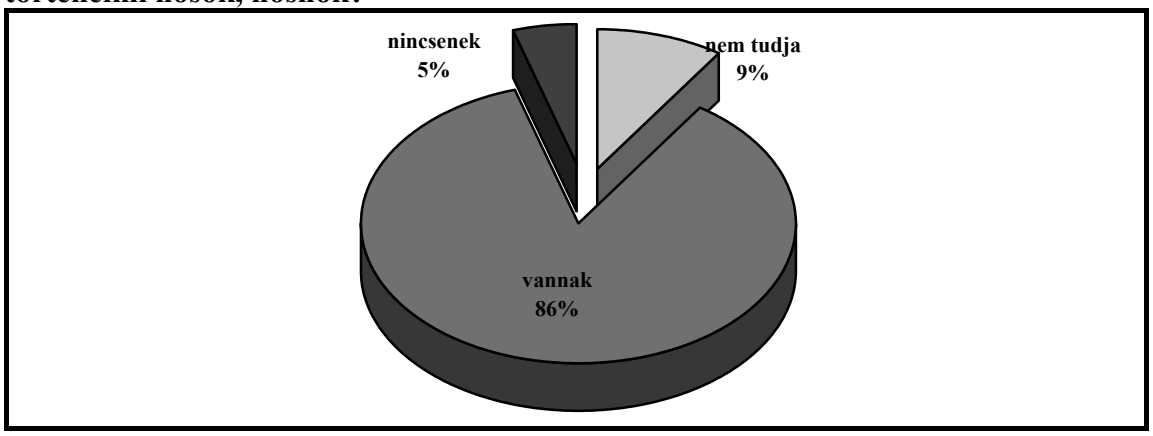

3.8. ábra: Nemzeti hősök említése

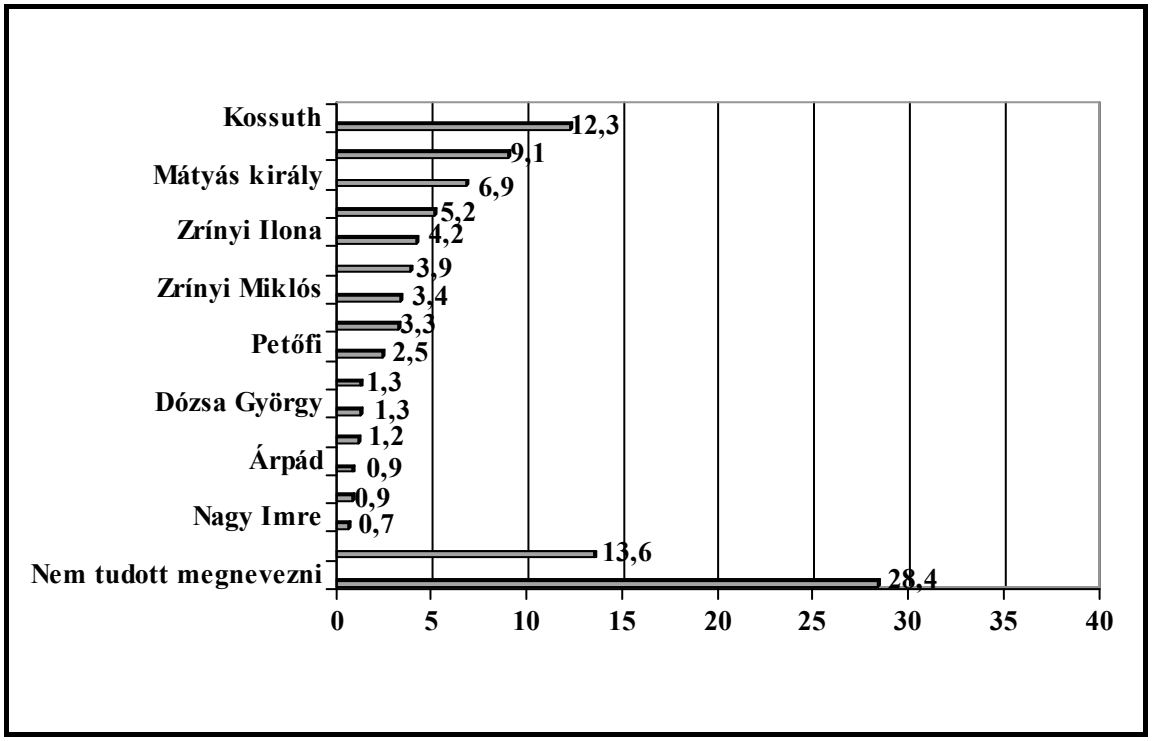

3.9. ábra: Ön szerint vannak-e a magyarságot, magyar nemzetet képviselő kulturális személyiségek?

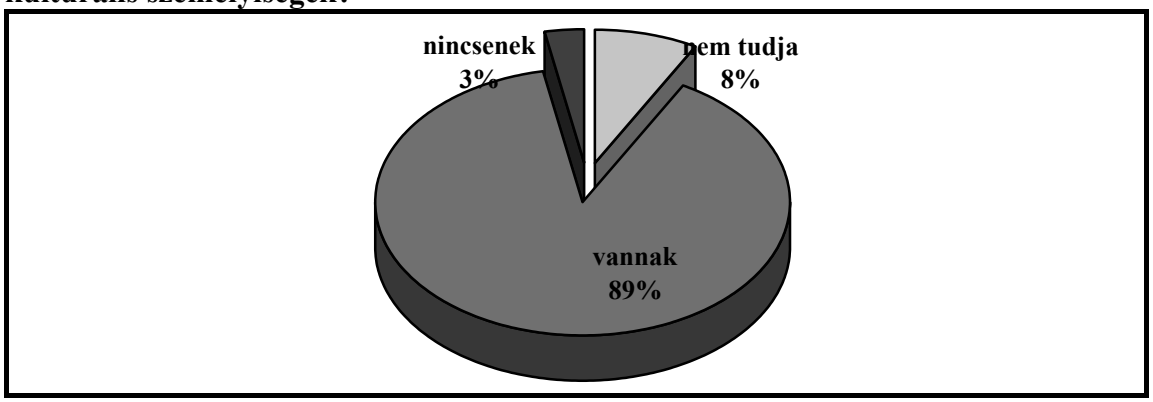

3.10. ábra: Magyar kulturális személyiségek említése

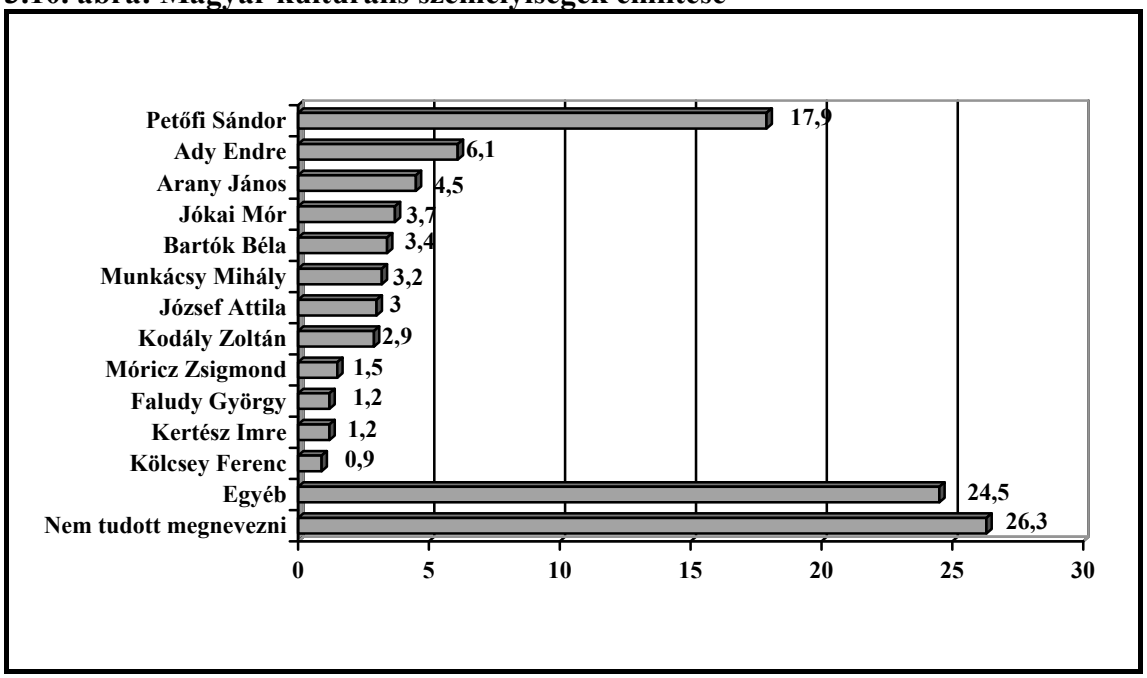

3.11. ábra: Vannak olyan szimbólumok(jelképek), melyek legjobban megjelenítik, képviselik a magyarokat, a magyar nemzetet?

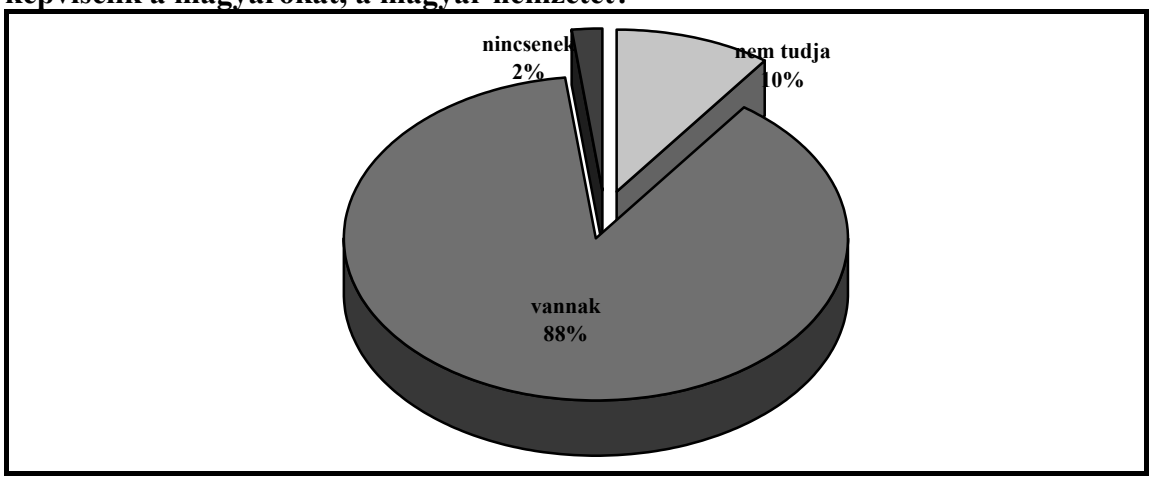

3.12. ábra: Legfontosabb nemzeti szimbólum (jelkép), említések gyakorisága

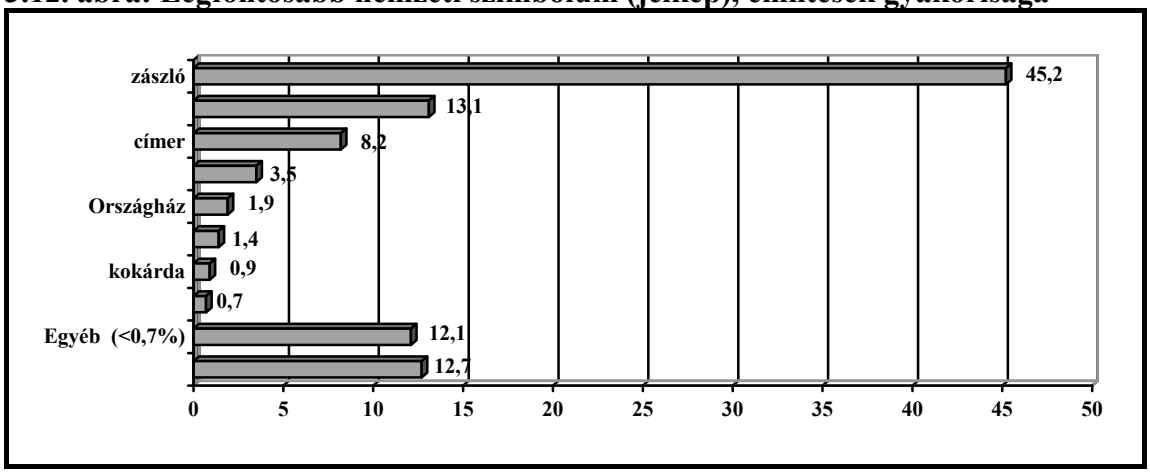

3.13. ábra: Mi határozza meg leginkább az Ön nemzeti hovatartozását?

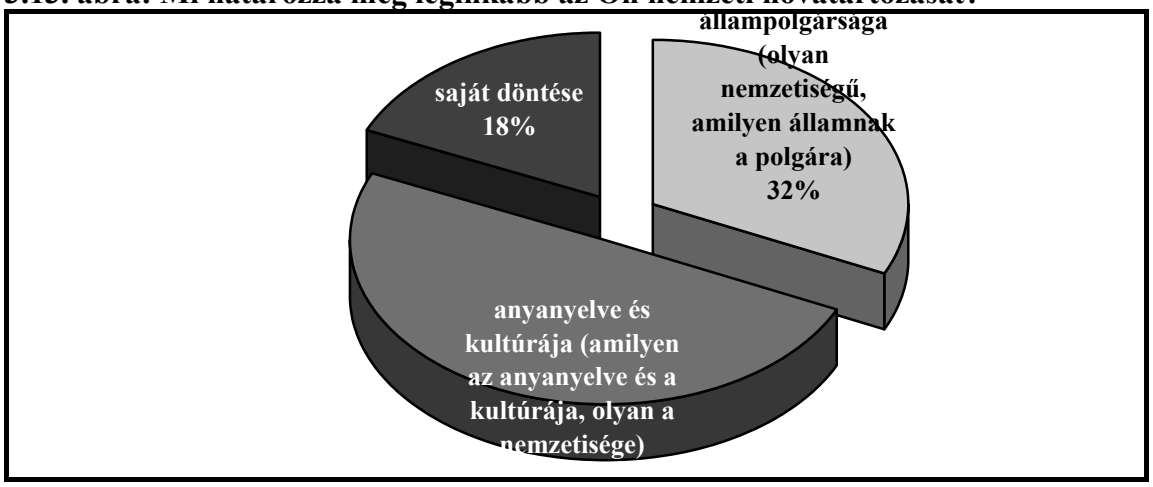

3.14. ábra: Ön szerint a határon túli magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek?

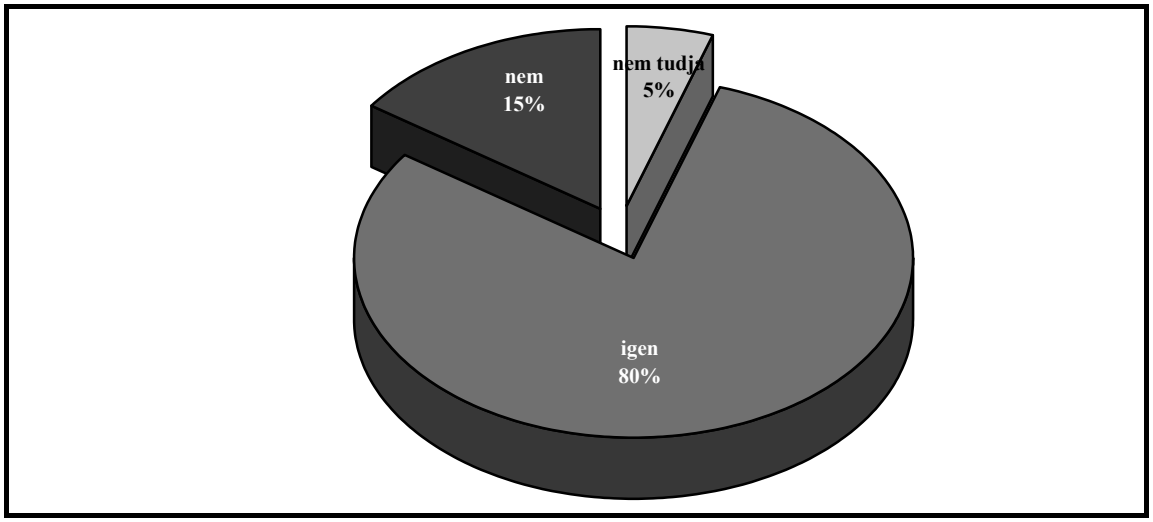

3.15. ábra: Ön szerint a magyarországi kisebbségek részét képezik-e a magyar nemzetnek?

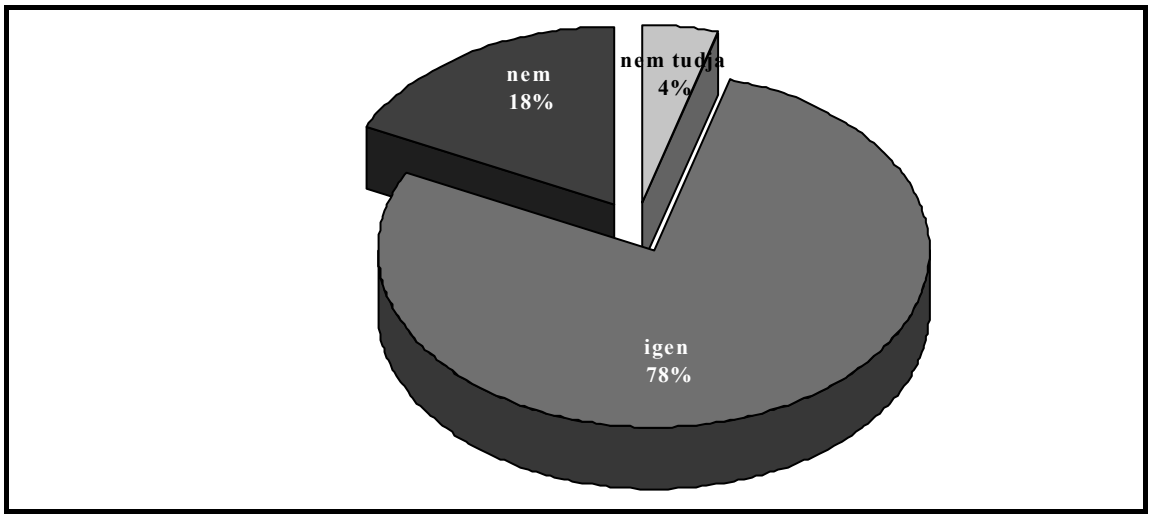

3.16. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a határon túli magyarokra?

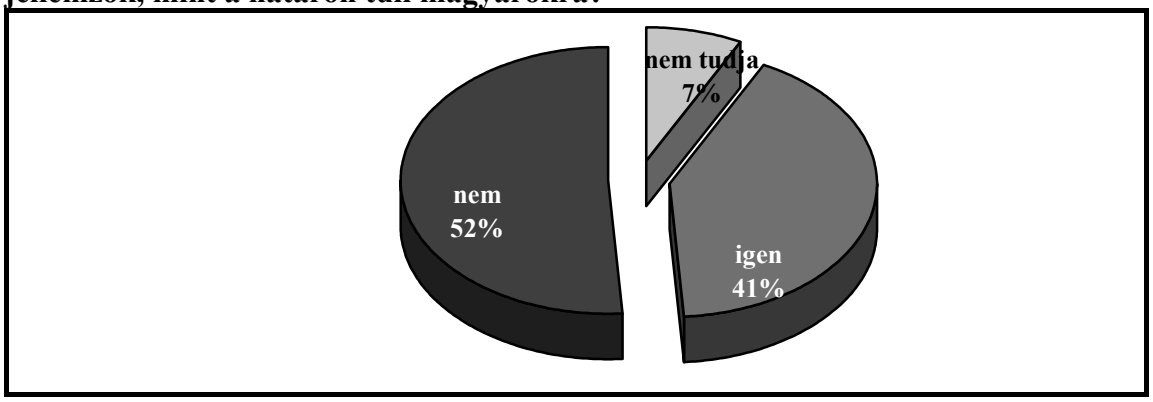

3.17. ábra: Ön szerint a magyarországi magyarokra más emberi tulajdonságok jellemzők, mint a magyarországi kisebbségekre?

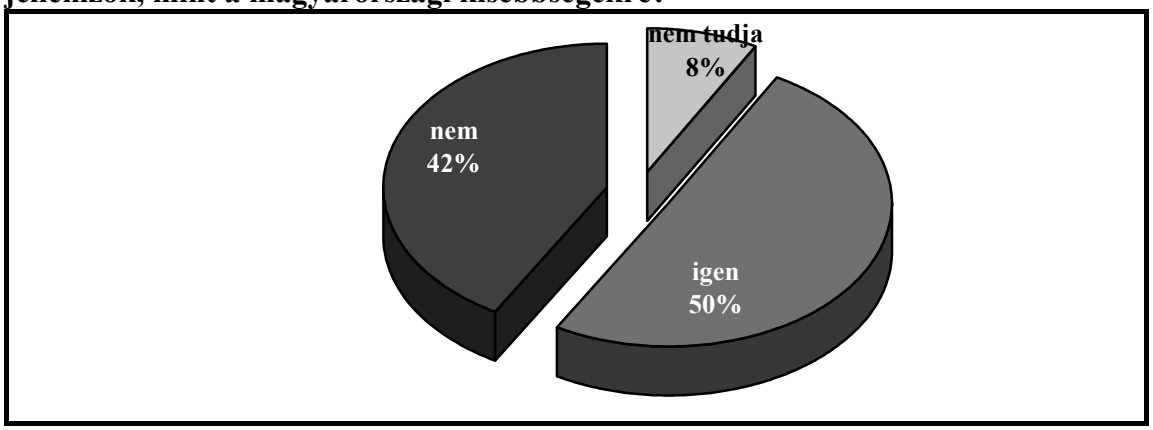

3.18. ábra: Ön szerint *a magyarországi magyarok, a határon túli magyarok, illetve a romák* hány százaléka jellemezhető a következő tulajdonságokkal?

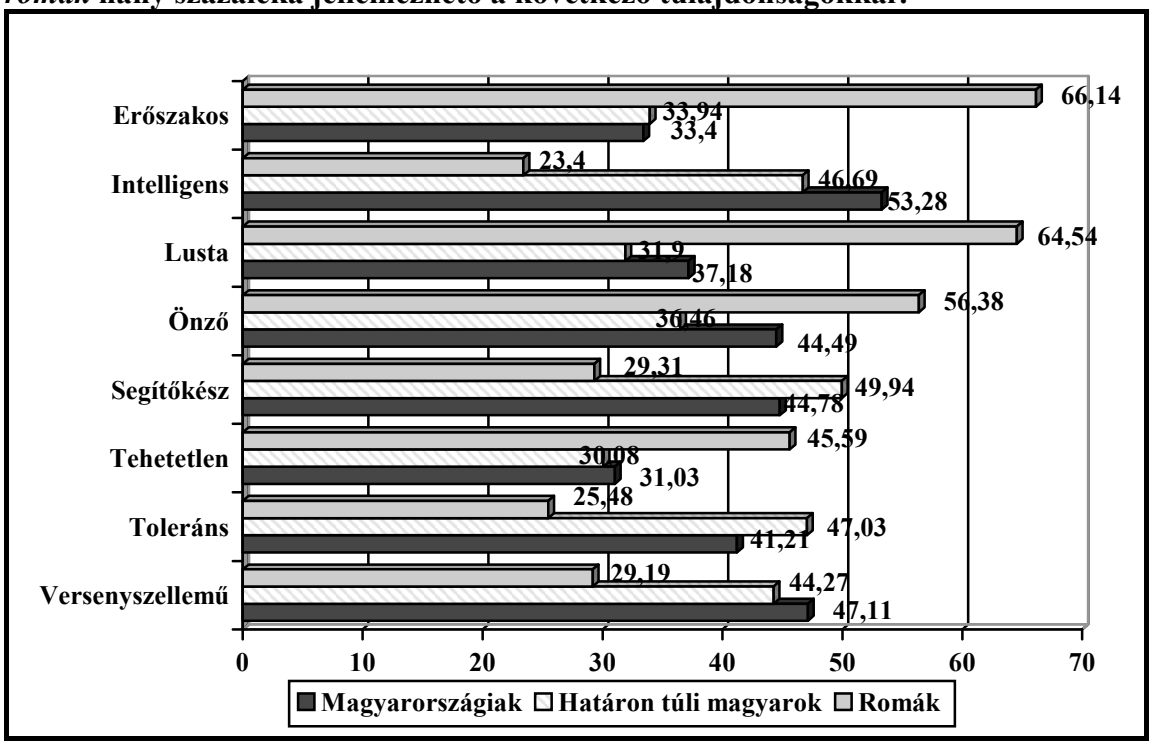

3.19. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Etnikumok

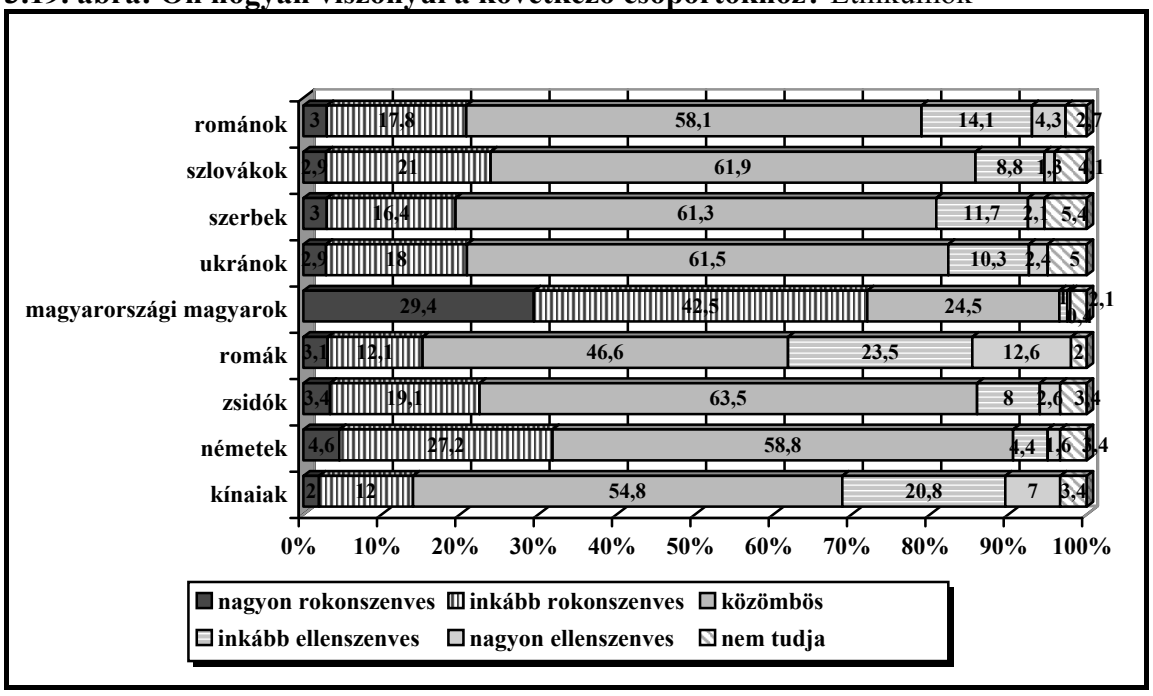

3.20. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Határon túli magyarok

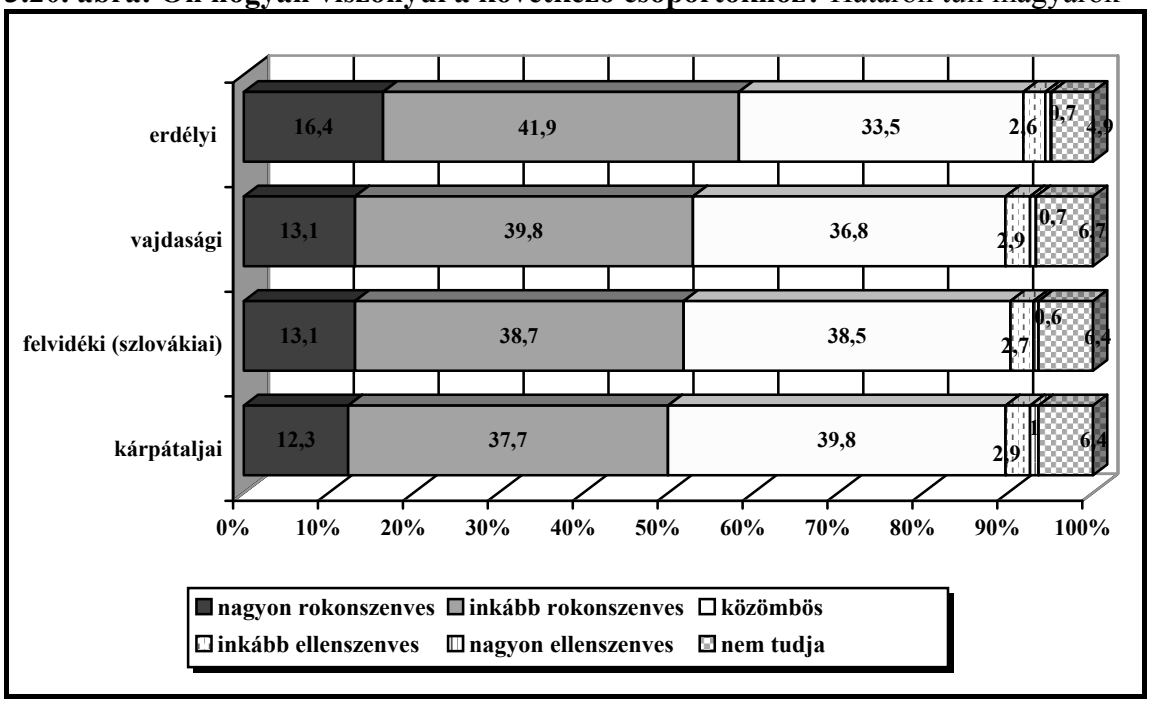

3.21. ábra: Ön hogyan viszonyul a következő csoportokhoz? Más társadalmi csoportok

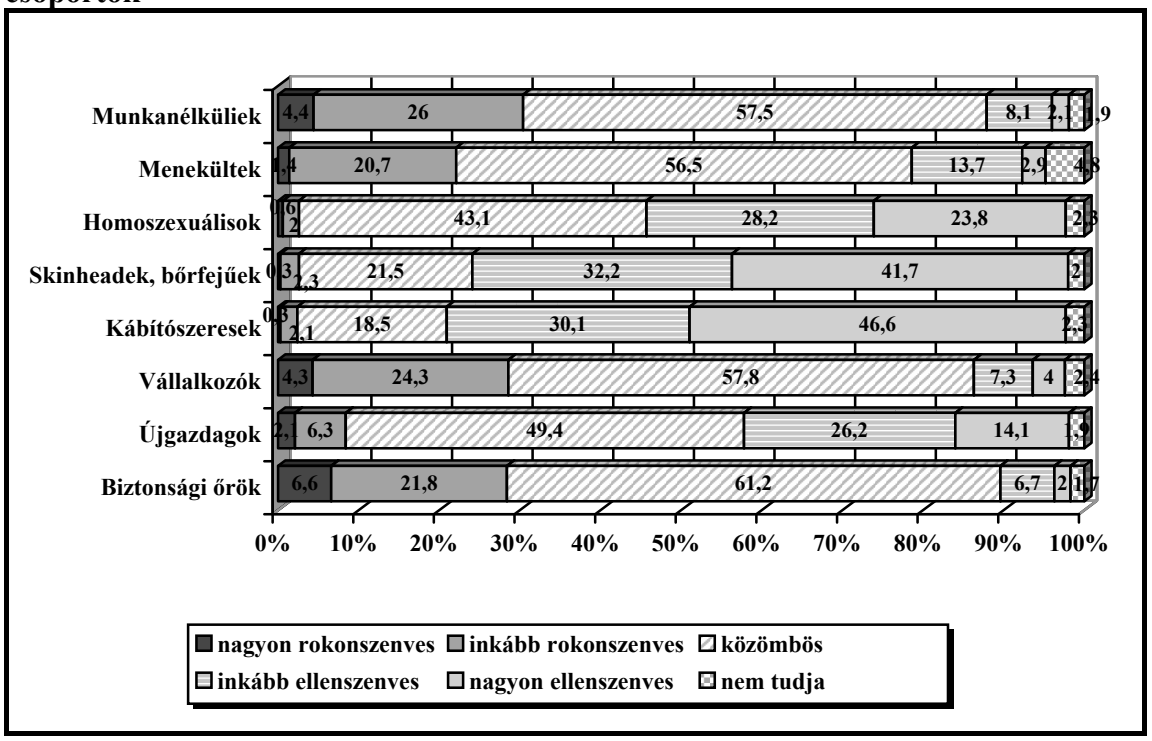

3.22. ábra: Milyen gyakran érte-e Önt hátrányos megkülönböztetés (igazságtalanság) az alábbi okok miatt?

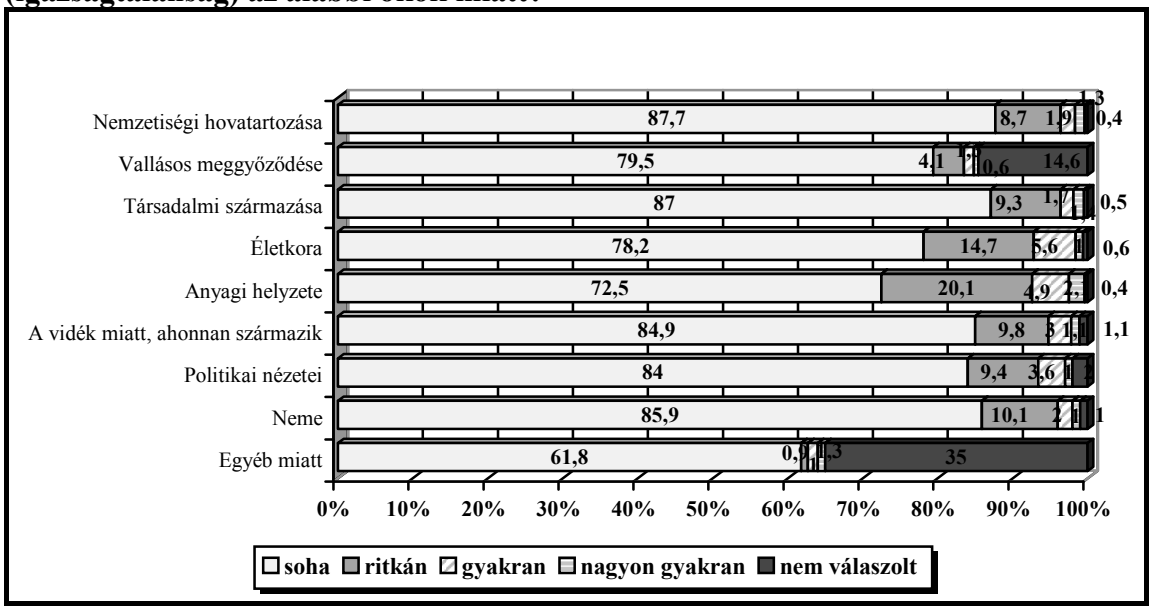

3.23. ábra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

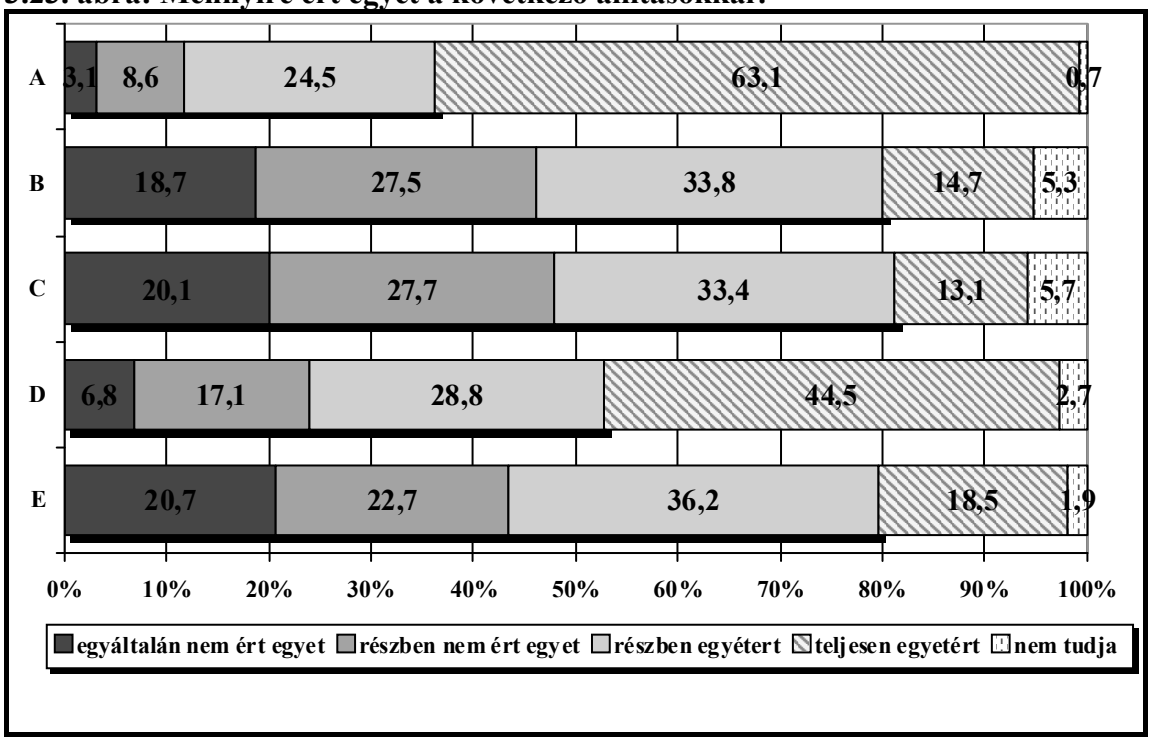

A. Sokkal szívesebben vagyok magyar állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.
B. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a magyarok.
C. Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint a magyarországi magyarok.
D. Az embereknek akkor is támogatni kell saját hazájukat, ha vezetőik hibát követnek el.
E. Van néhány dolog Magyarországon, ami miatt szégyenkeznem kell, hogy ennek az országnak az állampolgára vagyok

3.24. ábra: Ön szerint ma Magyarország viszonya hogyan jellemezhető a következő szomszédos országokkal?

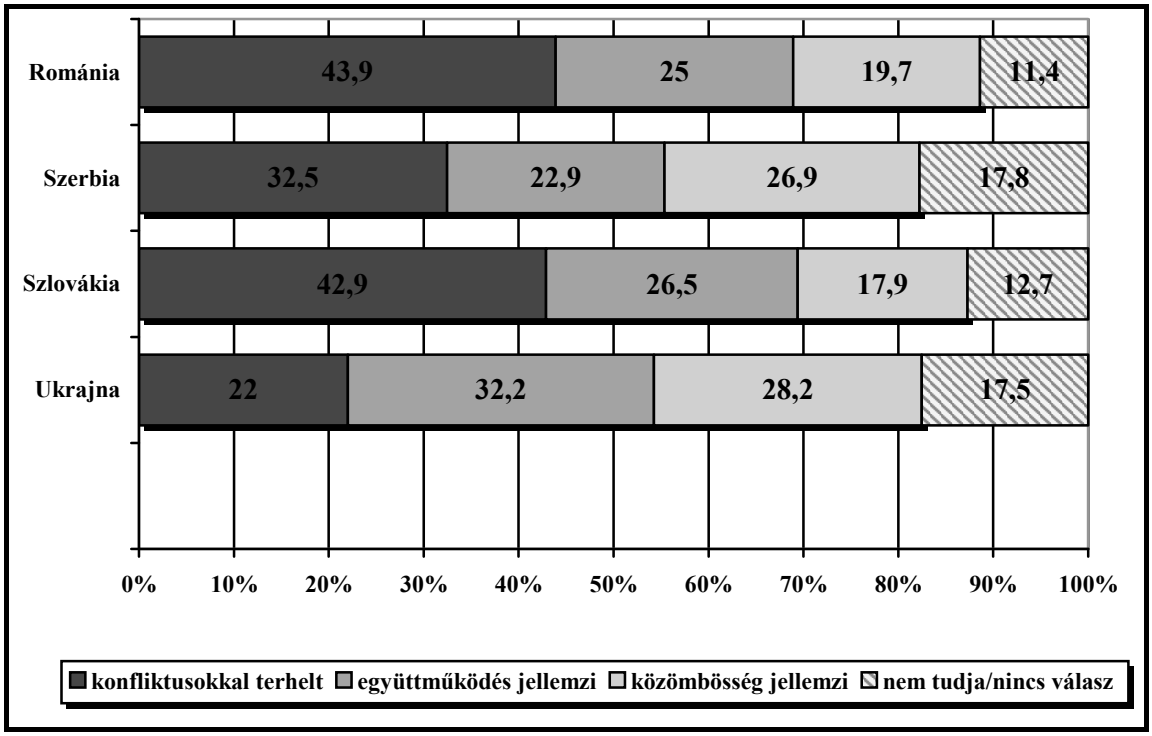

4. Nyelvhasználat

A nyelvhasználat fontos fokmérője lehet több társadalmi jelenségnek is: pl. az európai kontextusú munkaerőpiaci helyzetnek és lehetőségeknek, az előítéletek természetének stb. Adataink szerint a magyar felnőttkorú lakosság kis mértékben beszél idegen nyelveket.

Egy 1-től 6-ig terjedő skálán, ahol a magyar nyelv ismerete 5,8-as átlagot kapott, azaz majdnem mindenki anyanyelvi szinten beszéli, az angol és német nyelvek ismerete kapott a 2-es értéket megközelítő átlagot. Ez azt jelenti, hogy az átlagok szintjén a magyar nyelven kívül a lakosság még valamennyire az angol és német nyelveket ismeri (2-es átlag: „érti, de nem beszéli"). Százalékosan tekintve mintegy 5 százalék jól, 6,4 százalék kisebb hibákkal, de szintén jól beszéli az angolt, ezek az arányok a német nyelv esetében pedig 3,4 és 5 százalék.

Az előbbi nyelvi kompetenciákon túlmenően ún. nyelvi potenciát is mértünk. Azt kérdeztük válaszadóinktól, hogy ha minden feltétele adott lenne, akkor mely nyelveket, milyen mértékben tanulnák meg. Az idegen nyelvek iránti közömbösség ezúttal is visszaköszönt: az angol és német nyelven kívül, amelyeket 27, illetve 17 százalékban szeretnének elsajátítatni, minden más nyelv elsajátítása elől gyakorlatilag elzárkóznának a felnőtt magyar lakosság tagjai. Ez egyaránt érvényes a környező országok hivatalos nyelveire, illetve egyéb akár kisebbségi vagy nemzetközi nyelvre is.

4.1. ábra: Mennyire ismeri/beszéli Ön az alábbi nyelveket? (1 – nem érti és nem is beszéli, … 5 – jól, 6 – anyanyelve)

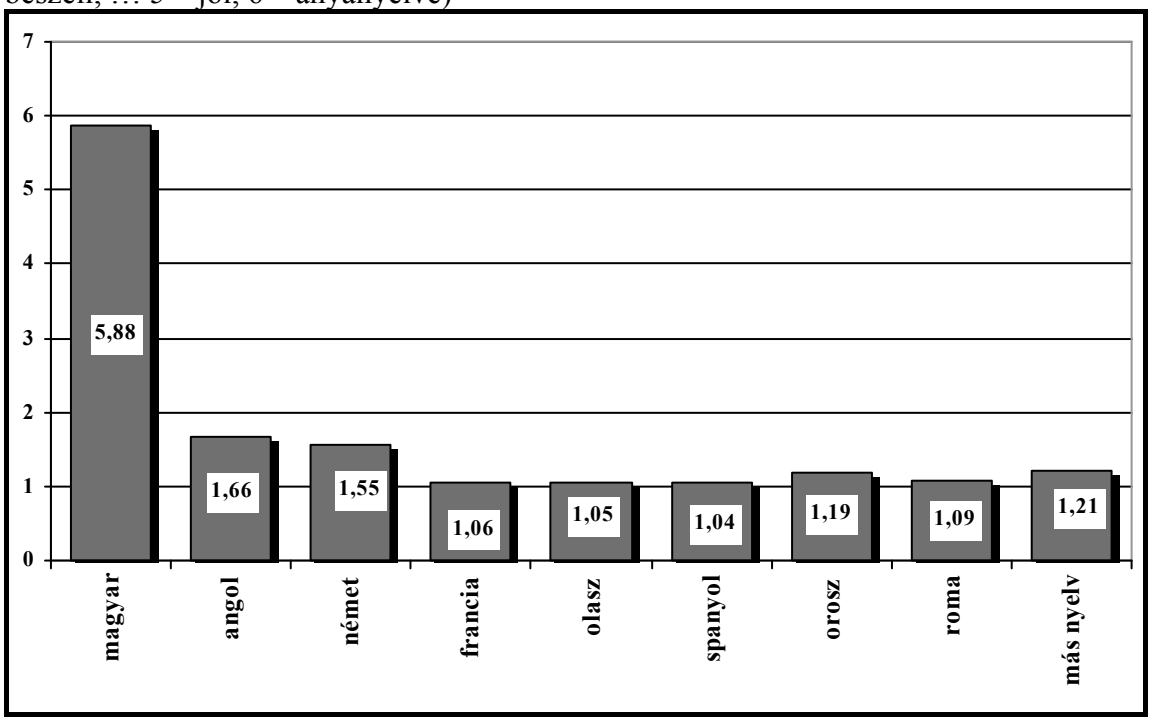

4.2. ábra: Ha minden lehetősége (pl. pénze, képessége, ideje, alkalma stb.) adott lenne, az alábbi nyelvek közül melyiket milyen szinten szeretné beszélni?

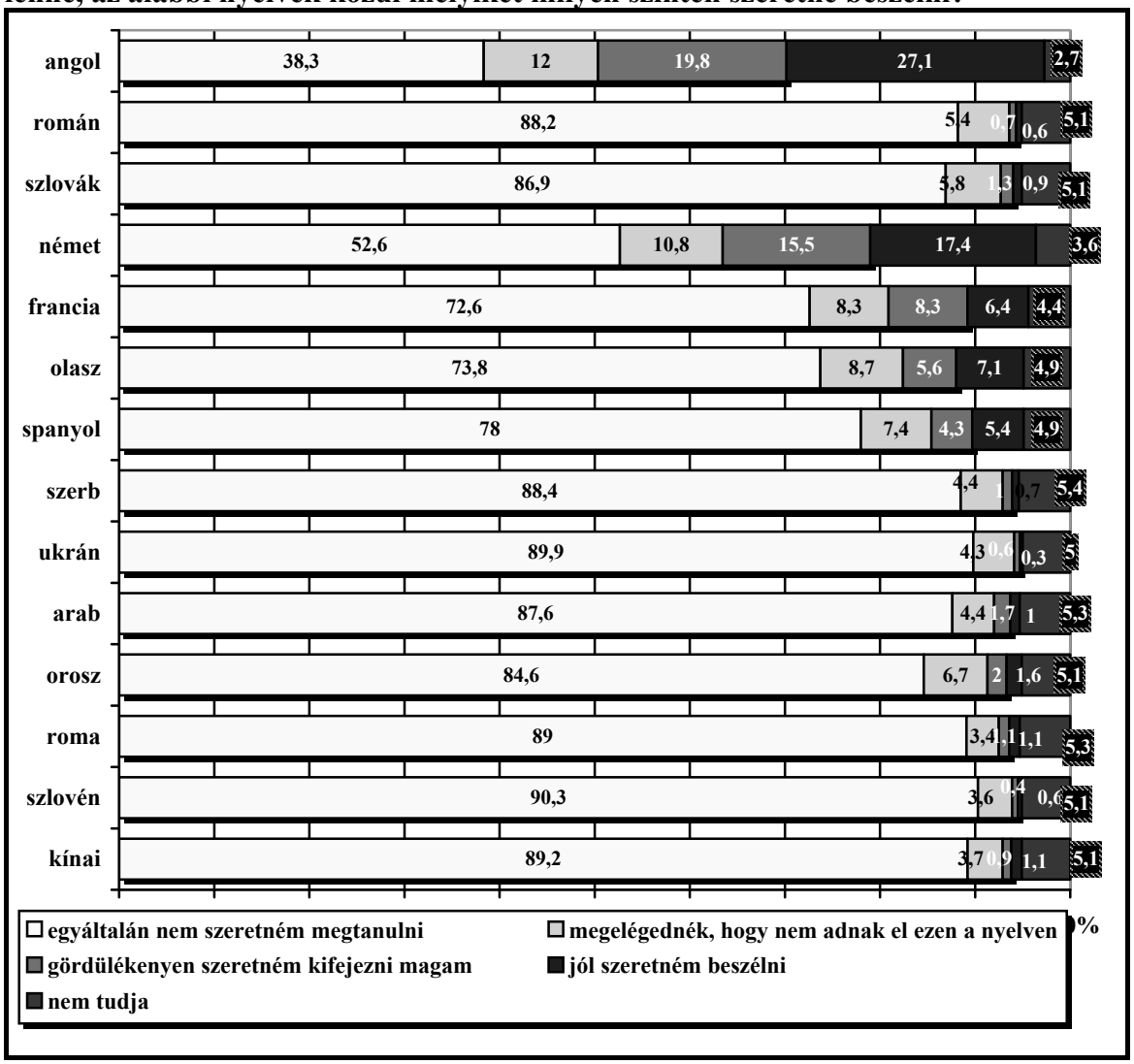

5. Értékrend, vallásosság

Az értékek átlagai a hagyományos és modern világ sajátos keveredéséről árulkodnak. A válaszok fontossági sorrendje szerint elsősorban hagyományos értékek dominálnak, mint például a család, békés világ, boldogság, erkölcsösség, a legkevésbé fontos azonban a vallás, vezetésre való jog, közösségi problémákkal való foglalkozás, Istenben való hit.

Noha bizonyos, főleg a családdal kapcsolatos hagyományos értékek rendkívül fontosak, mégiscsak egy szekularizált, magas individualizációt elért, az egyéni érdekeket és boldogságot előtérbe helyező társadalomkép rajzolódik ki. Nem meglepő tehát, hogy például a templomba járásra a válaszadók több mint fele évente egyszer sem keres alkalmat, sőt egyharmaduk egyáltalán nem jár templomba. A szekularizáció fokát jelzi az is, hogy a megkérdezettek közel negyede nem tartja vallásosnak magát vagy kifejezetten ateista. Ez ugyanakkor nem jelenti a társadalom egyháztól, egyházi

szertartásoktól való elfordulását, hiszen a születéssel, házassággal és elhalálozással kapcsolatos szertartások a válaszadók kétharmadának fontosak. A vallásosság mértéke enyhe mértékben növekszik az életkorral. Adataink szerint Isten léte az 55 évnél idősebbek körében a legfontosabb (10-es skálán 6,3-as átlag), míg a fiatalabb korosztályok körében a legalacsonyabb (5,3).

5.1. ábra: Kérem, értékelje, mennyire fontosak az Ön életében az alábbiakban felsorolt dolgok! (1 – nagyon fontos; … 5 – egyáltalán nem fontos)

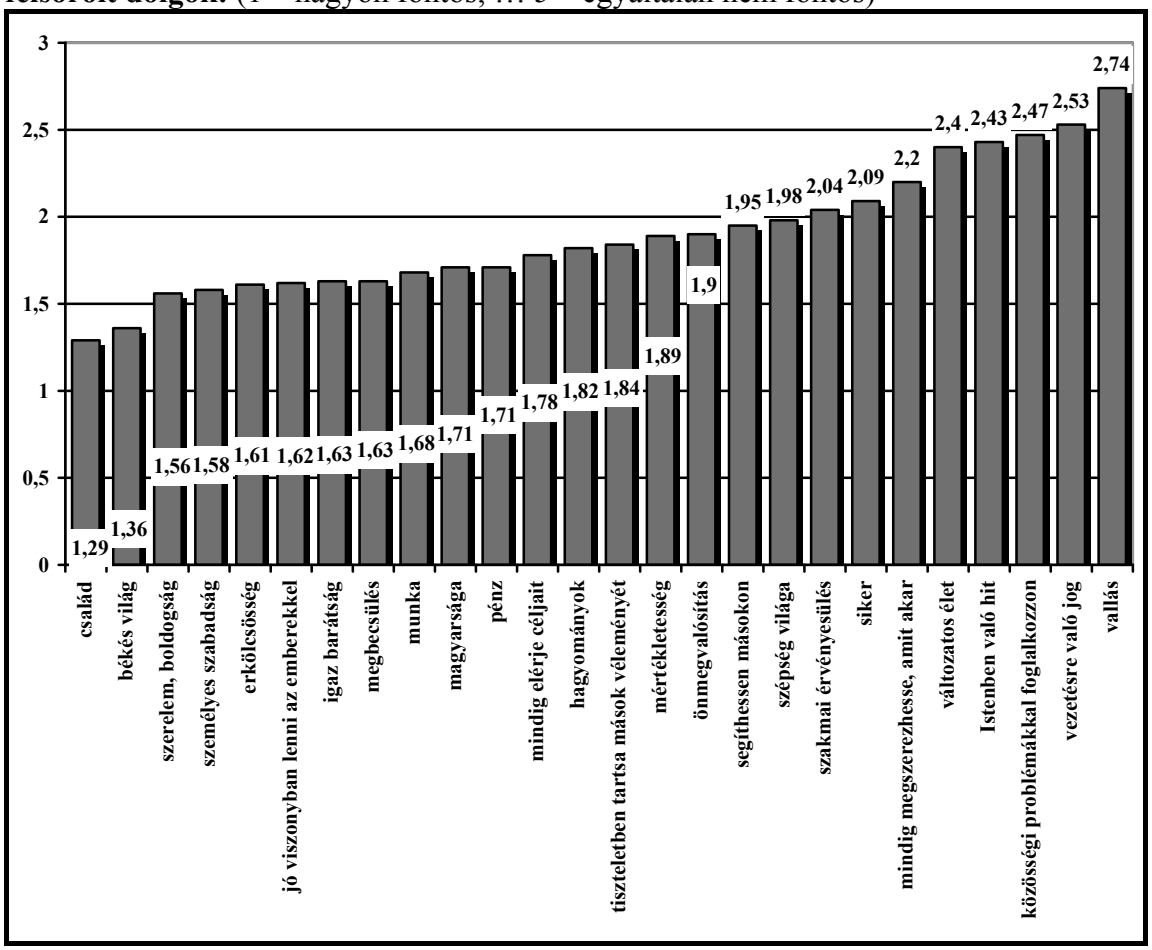

5.2. ábra: Melyik egyházhoz tartozik? (Forrás: Népszámlálás 2001)

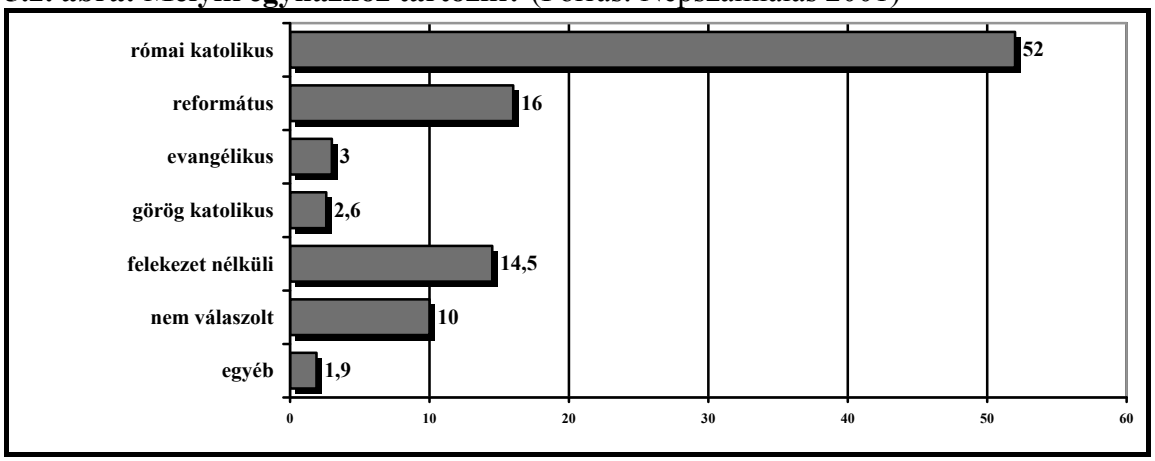

5.3. ábra: Milyen gyakran jár templomba?

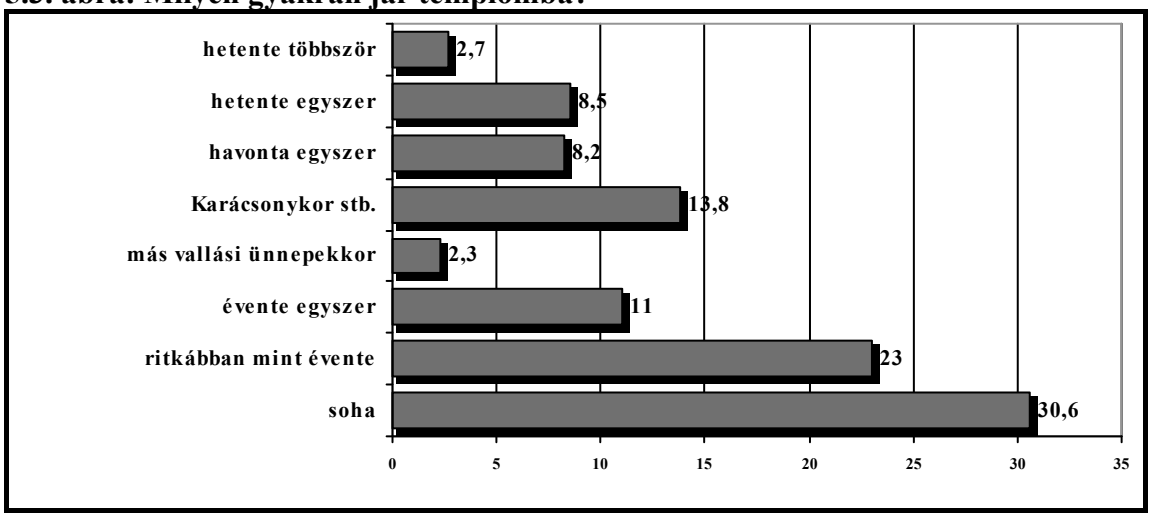

5.4. ábra: Fontos-e, hogy vallási szertartásra is sor kerüljön? (igen válaszok, százalékban)

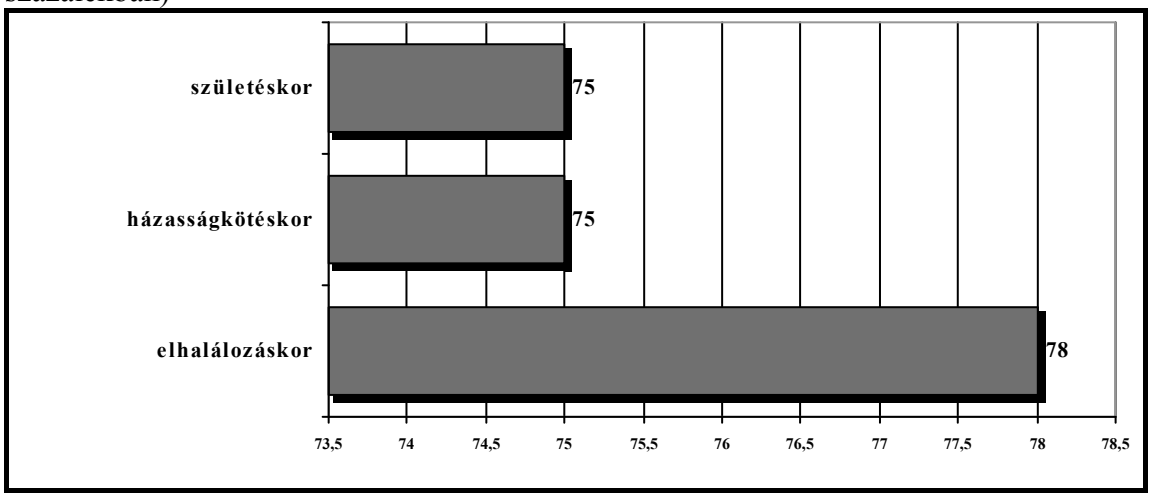

5.5. ábra: Minek tartja magát?

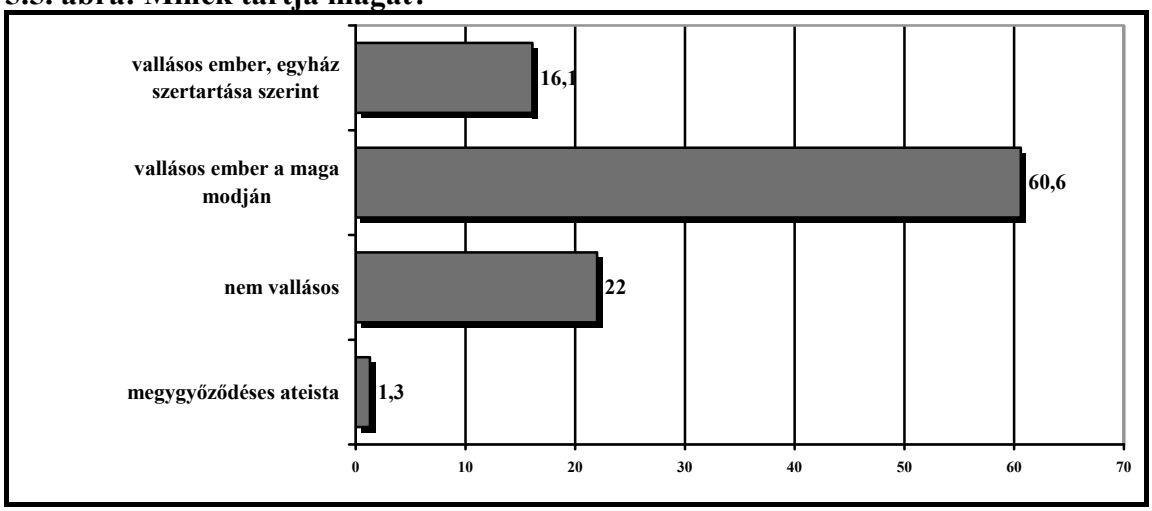

5.6. ábra: Mennyire fontos Isten az Ön életében? Átlagok korcsoportok szerint
(1. egyáltalán nem fontos, … 10. nagyon fontos)

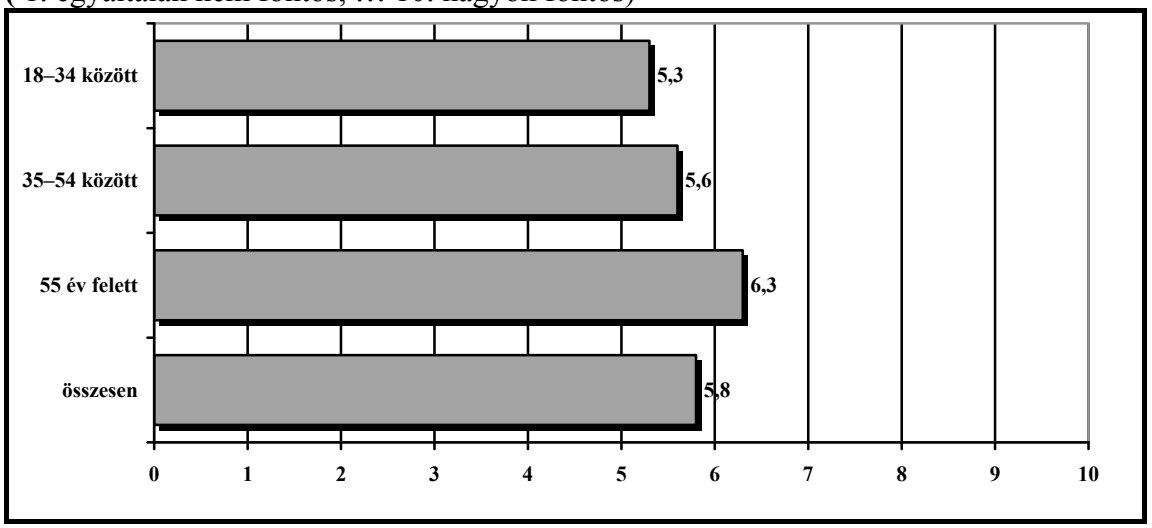

5.7. Milyen gyakran szokott imádkozni?

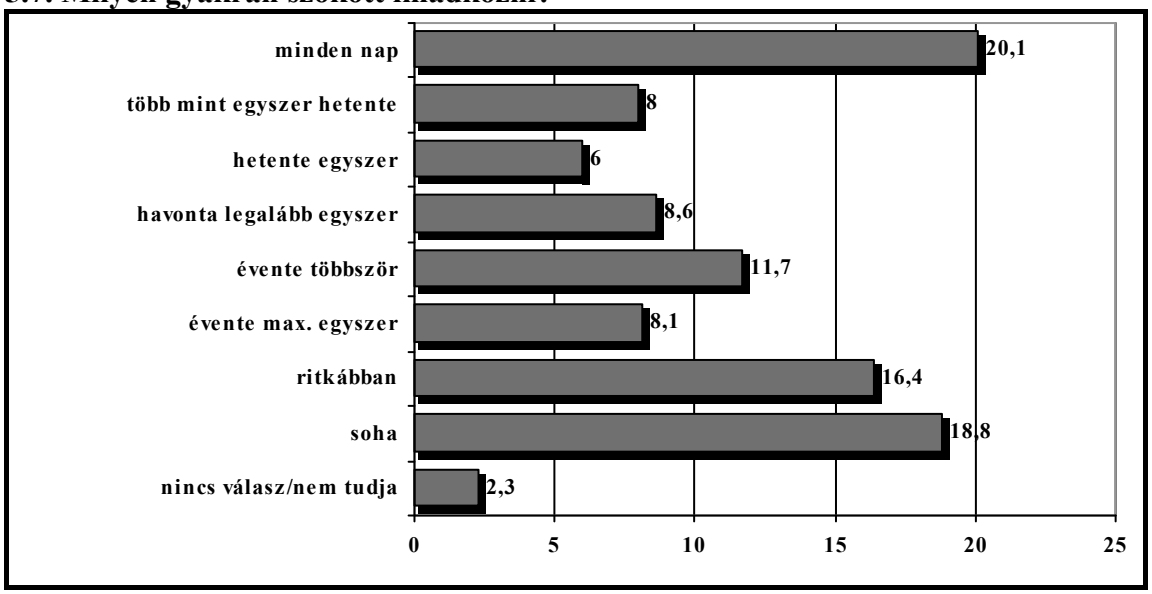

6. Oktatás, képzés

Adataink szerint a magyarországi felnőtt lakosság 5 százaléka jelenleg is folytatja tanulmányait, a tanulmányait már befejezettek körében a legtöbben (érettségi nélküli) szakiskolát végeztek (30 százalék), általános iskolát és szakközépiskolát 20-20 százalék végzett, a gimnáziumot végzettek 5 százaléka megragadt ezen az iskolai szinten, míg különböző felsőfokú végzettséggel mintegy 16 százalékuk rendelkezik.

Az iskolázottság nemek szerinti vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy a nők körében az általános iskolai végzettség és az érettségit adó középfokú oktatás magasabb, míg a férfiak esetében a szakiskolai képzés. Felsőfokú végzettség tekintetében a nők enyhe dominanciája mellett közel hasonló, egyharmados arányban vesznek részt a két nem képviselői.

Az iskolázottság településtípus szerinti bontása arról árulkodik, hogy falun az általános és szakiskolások vannak túlsúlyban, míg a szakközép, gimnázium és technikum, valamint más felsőfokú végzettséggel rendelkezők a városiak körében vannak felülreprezentálva. Megjegyzendő, hogy a felsőfokú végzettségűek között nem igazán jelentős a falu/város szerinti megoszlás, ami jelezheti e végzettségűek falusias, nyugodt környezetbe való vonzódását, a városból való „menekülés" stratégiáját, vagy a pedagógusok településtípustól/helytől függetlenített „kötelező" jelenlétét. Mintánk szerint ugyanis a felsőfokú végzettségűek közel negyede pedagógus, akik értelemszerűen minden településen jelen kell, hogy legyenek.

Az iskolázottság korcsoportok szerinti elemzése az oktatási rendszer eltömegesedéséről árulkodik, magyarán a fiatalabb korosztályok körében egyre nagyobb a magasabb végzettségűek aránya, míg az idősebbek körében éppen fordítva, az alacsonyabb iskolai végzettségi szintek vannak túlsúlyban.

6.1. ábra: Iskolázottság – a teljes mintára vetített százalékos megoszlás

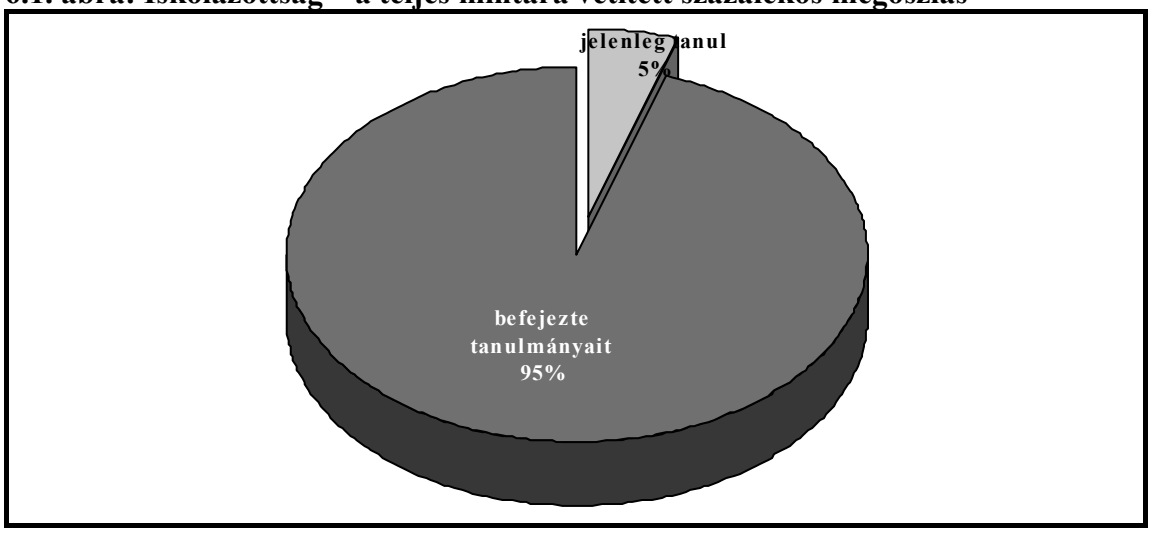

6.2. ábra: A tanulmányaikat befejezett népesség legnagyobb iskolai végzettség szerinti megoszlása

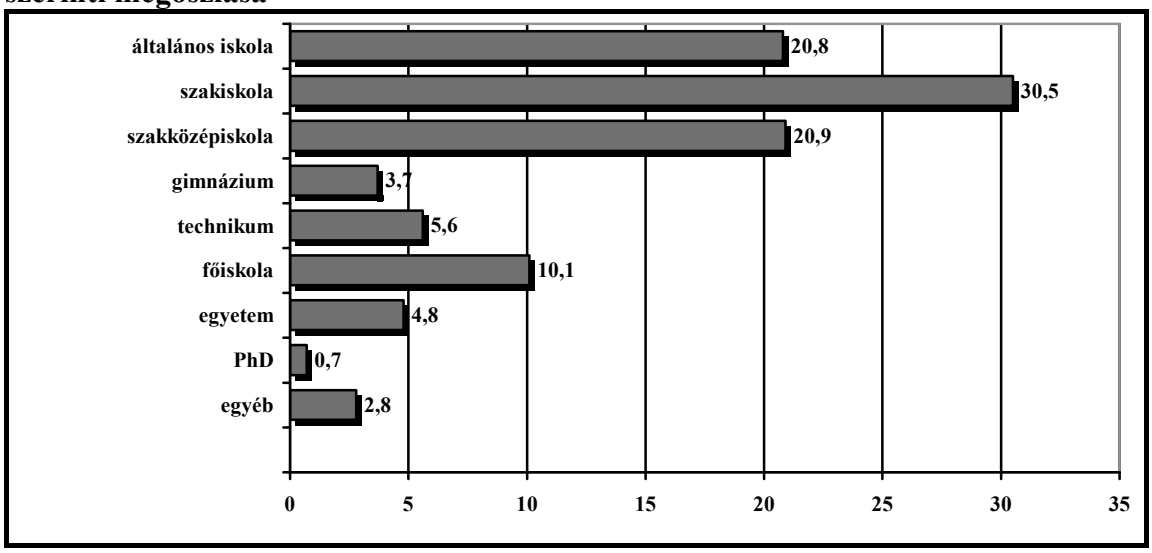

6.3. ábra: Iskolázottság és nemek szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

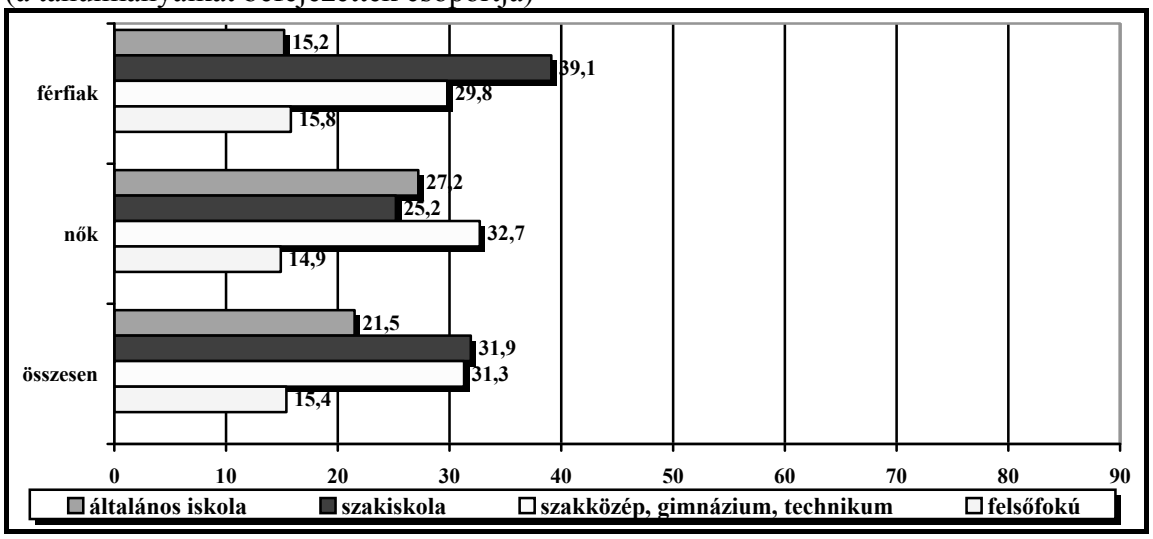

6.4. ábra: Iskolázottság és lakhely szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

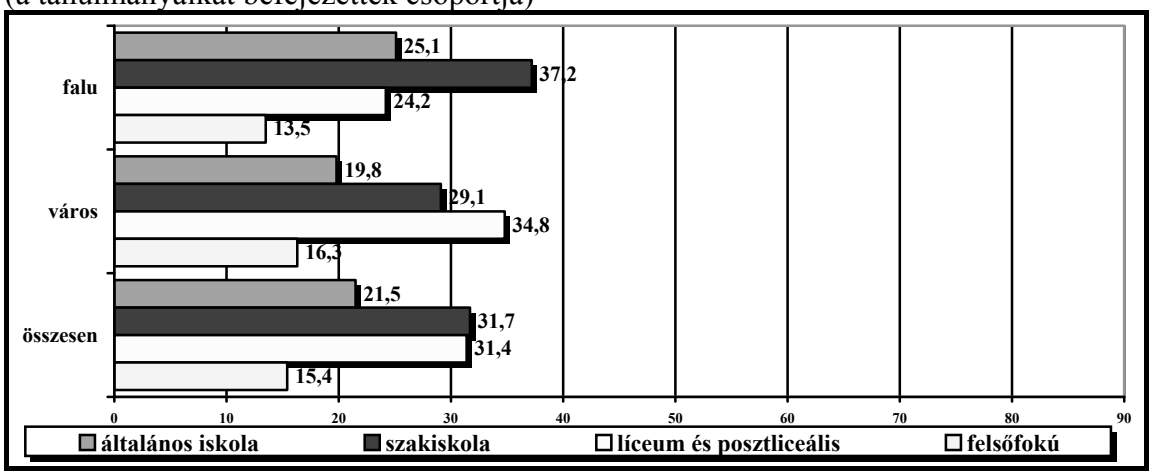

6.5. ábra: Iskolázottság és kor szerinti különbségek
(a tanulmányaikat befejezettek csoportja)

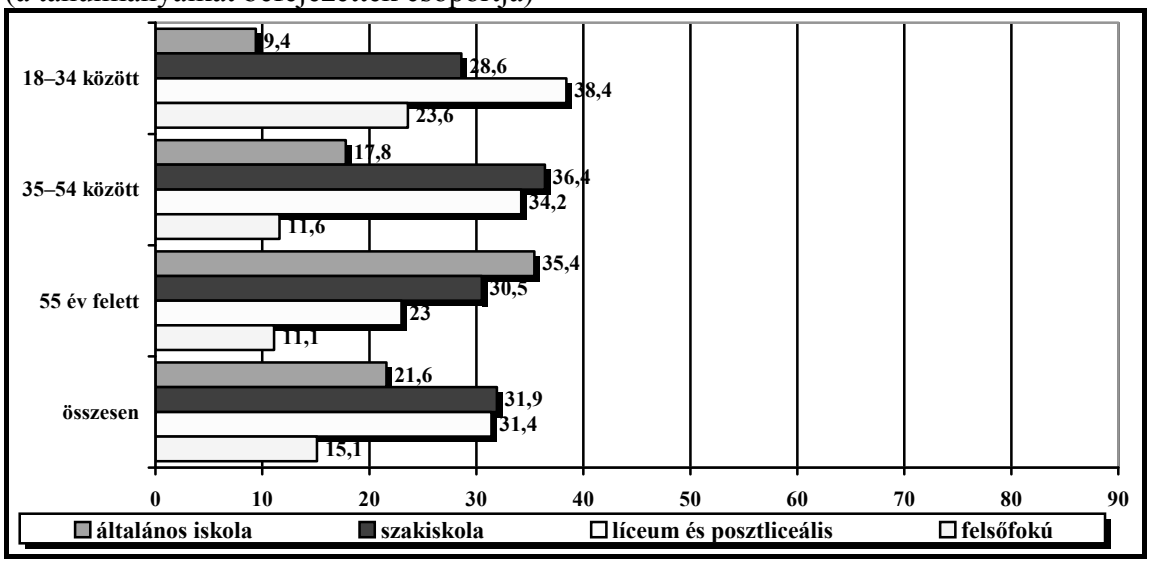

6.6. ábra: A felsőfokú végzettségűek tanulmányágak szerinti megoszlása
(százalékban, N=105)

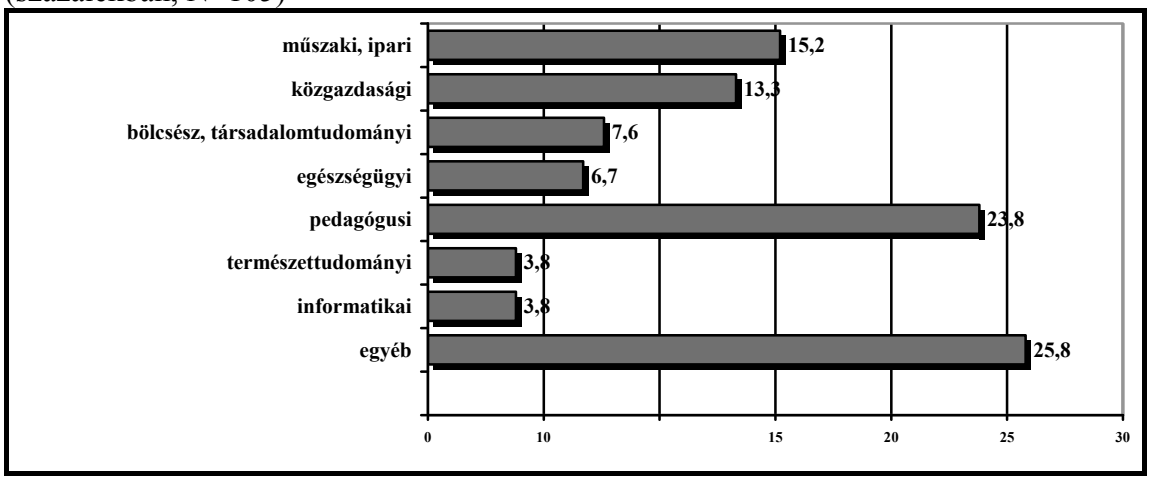

7. Médiahasználat

A médiahasználati szokások közül a televíziózás a legelterjedtebb, mindössze a felnőtt lakosság mindössze 3 százaléka nem néz tévét. Ezután a rádió és újságolvasás következik. Számítógépet a megkérdezettek mintegy 60 százaléka használ, ám médiumként, azaz internet alapú információszerzésre és továbbításra ennek valamivel több mint fele használja.

A tévéhasználat valamivel alulmaradt a rádió hallgatásánál, arra a kérdésre ugyanis, hogy tegnap hány percet nézték vagy hallgatták ezeket a csatornákat, előbbire 130 perc, utóbbira 138 perces átlag jutott. Ez az adat azt tükrözi, hogy noha rádiót kevesebben hallgatnak, az egy napra jutó rádiózás mégis magasabb, vélhetően azért, mert a rádióhallgatás konzisztensebb, azaz kisebb a szórása.

A leggyakrabban nézett vagy hallgatott csatornák szerkezete hasonlít, hiszen mindkét esetben kereskedelmi csatorna dominál, ám második helyen egy közszolgálati médiumot találunk. A tévézés esetében az RTL Klub a megkérdezettek közel felének a

kedvenc adója, ezt követi jóval lemaradva az M1-es (16,5 százalék), majd pedig a TV2 12,8 százalékkal. A rádiócsatornák esetében a Sláger Rádió vezet, ezt követi a Kossuth Rádió majd pedig a Danubius. Megjegyzendő, a rádiócsatornák esetében nem olyan nagy a különbség a „kedvencek" között, mint a tévécsatornák között.

A tévézési és rádiózási szokásokhoz hasonlóan leggyakrabban és rendszeresen olvasott újság szintén egy bulvár sajtótermék, a Blikk. Ezt egyforma arányban követi a politikailag ellenpólusúnak tartott Magyar Nemzet és Népszabadság.

Válaszadóink mintegy negyedének otthon is van internet csatlakozása, és ez ma már rendszerint (90 százalékban) szélessávú csatlakozást jelent. Ezért nem meglepő, hogy az internetet használata rendszerint otthon történik, ám valamivel több mint egynegyedük a munkahelyén is használja számítógépét erre a célra. Az internetet használók közel kétharmada naponta, 19 százaléka pedig hetente többször is él ezzel a tevékenységgel. Az internethasználat elsősorban elektronikus levelezést jelent, ám viszonylag magas azok aránya, akik hivatalos ügyeik intézésére is használják az internetet (82,3 százalék).

7.1. ábra: Médiahasználat médiatípusok szerint (igen válaszok, százalékban)

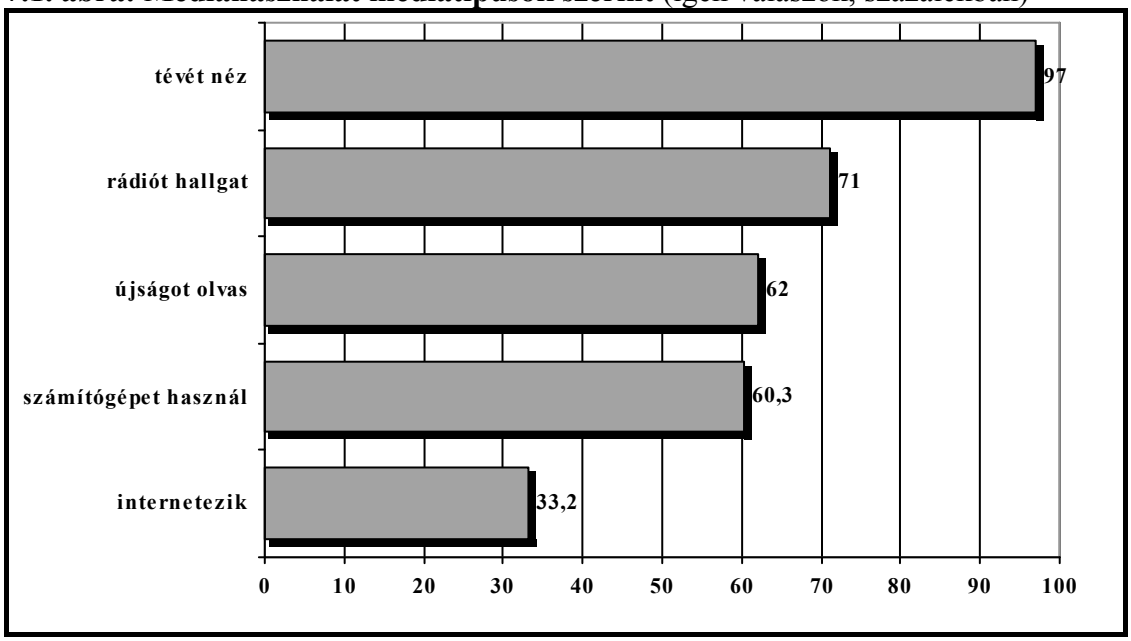

7.2. ábra: Médiahasználat gyakorisága (Tegnap mennyi időt nézett tévét, illetve hallgatott rádiót? – átlagban, perc)

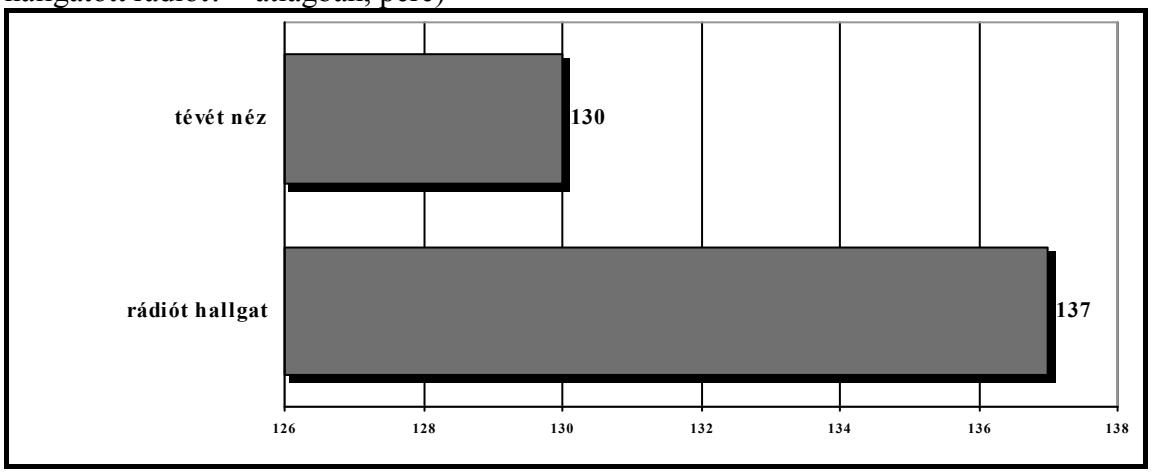

7.3. ábra: Leggyakrabban nézett TV csatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

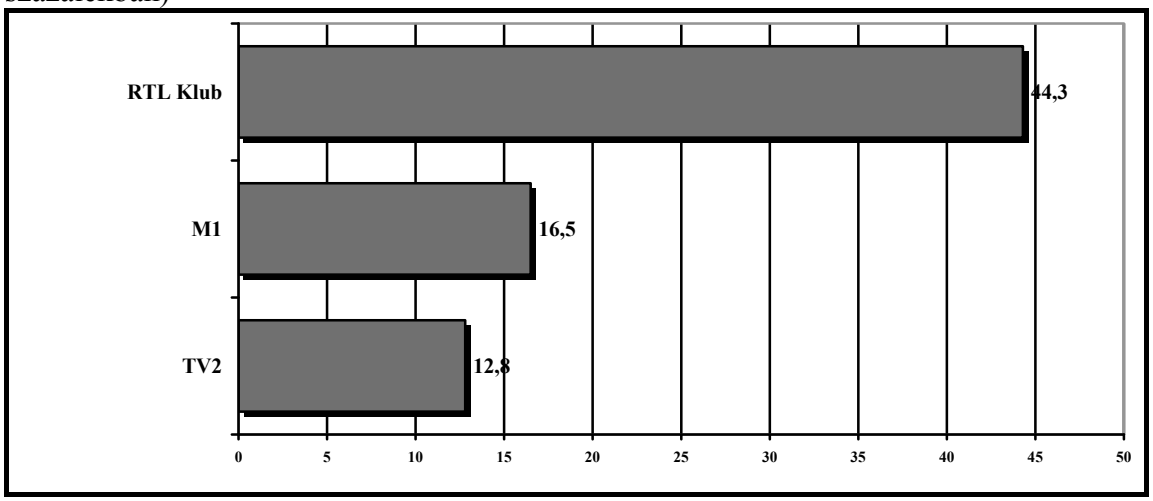

7.4. ábra: Leggyakrabban hallgatott rádiócsatornák (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

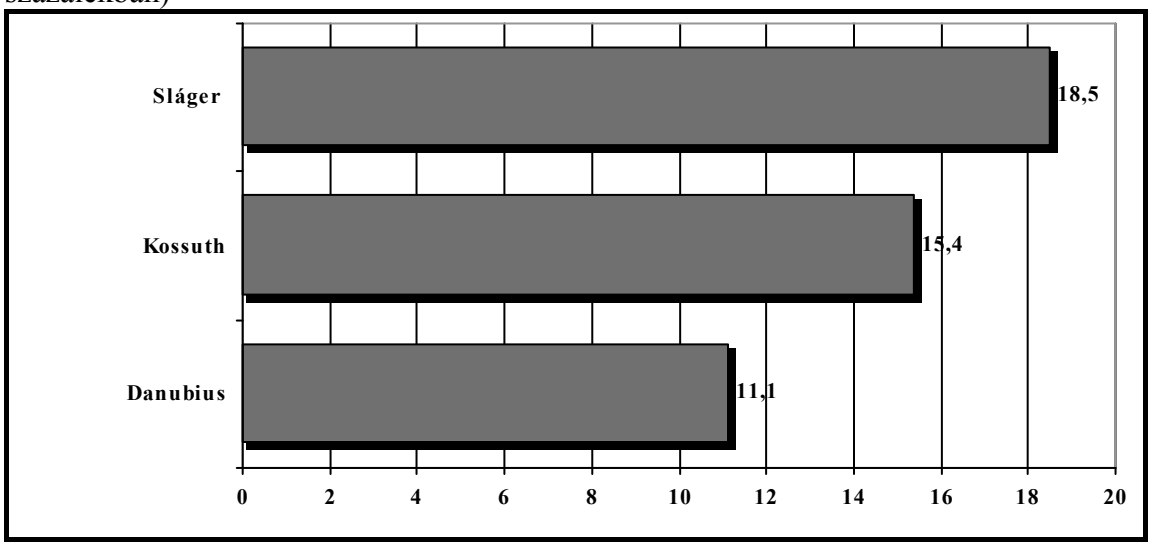

7.5. ábra: Leggyakrabban olvasott újságok (első opció gyakoriságai szerint, százalékban)

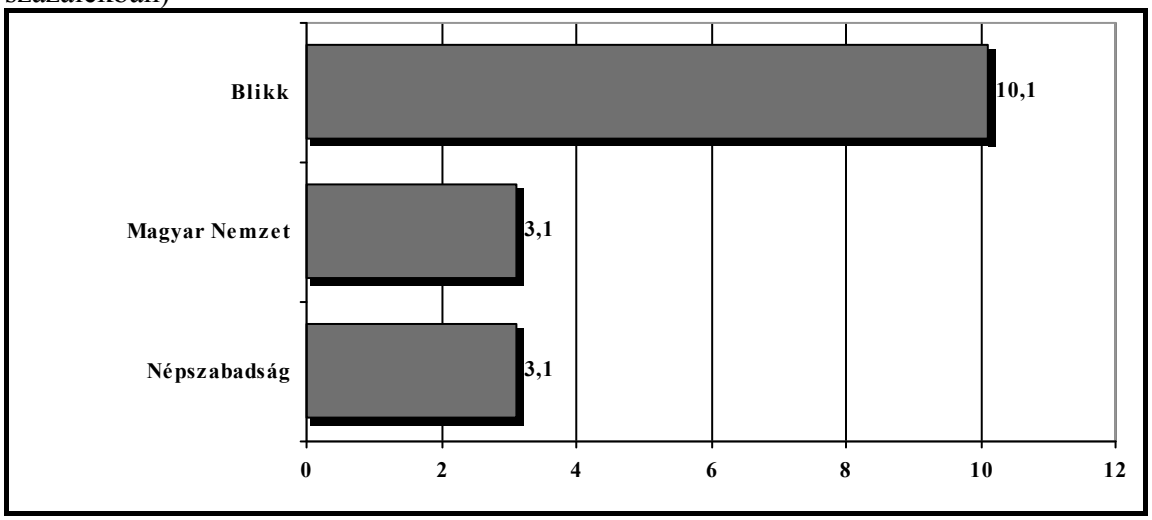

7.6. ábra: Van internet-csatlakozása otthon?

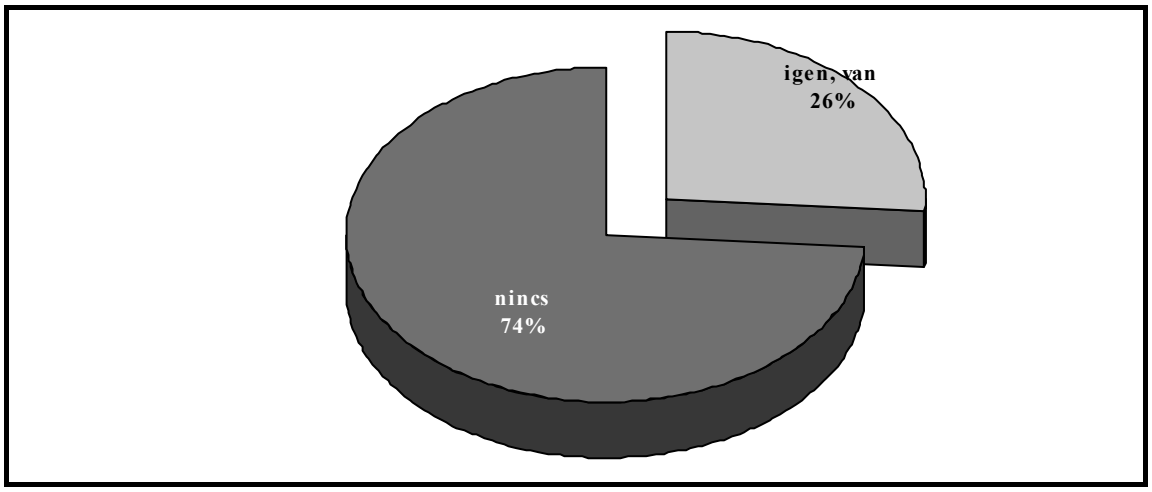

7.7. ábra: Internet-csatlakozás típusa, százalékban (N=191)

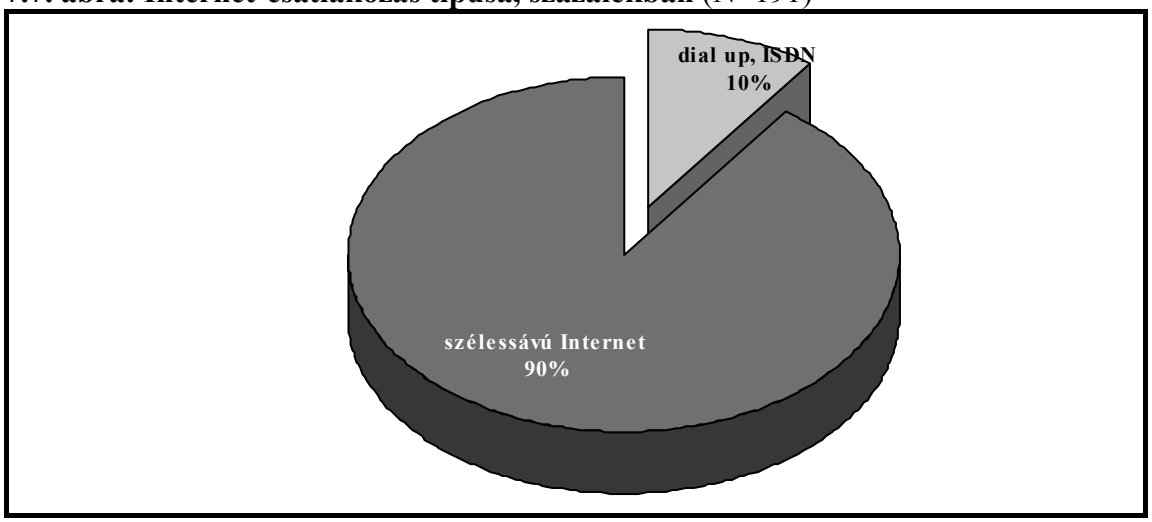

7.8 ábra: Milyen gyakran használ internetet? – százalékban (N=194)

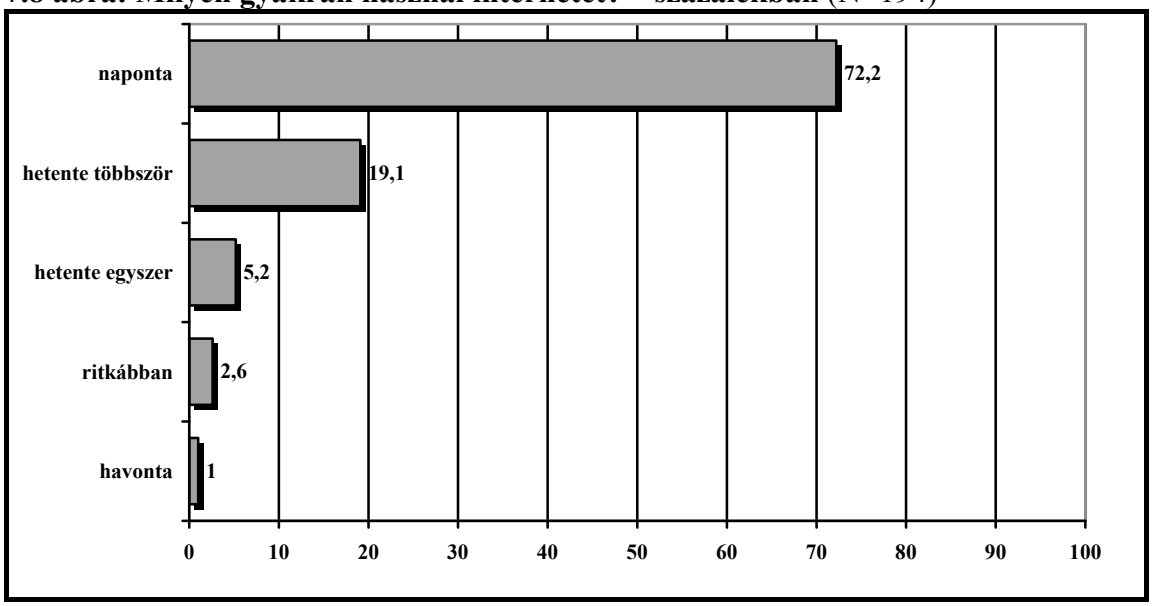

7.9. ábra: Az alábbi tevékenységekre szokta-e használni az internetet? (igen válaszok, internetezők százalékában)

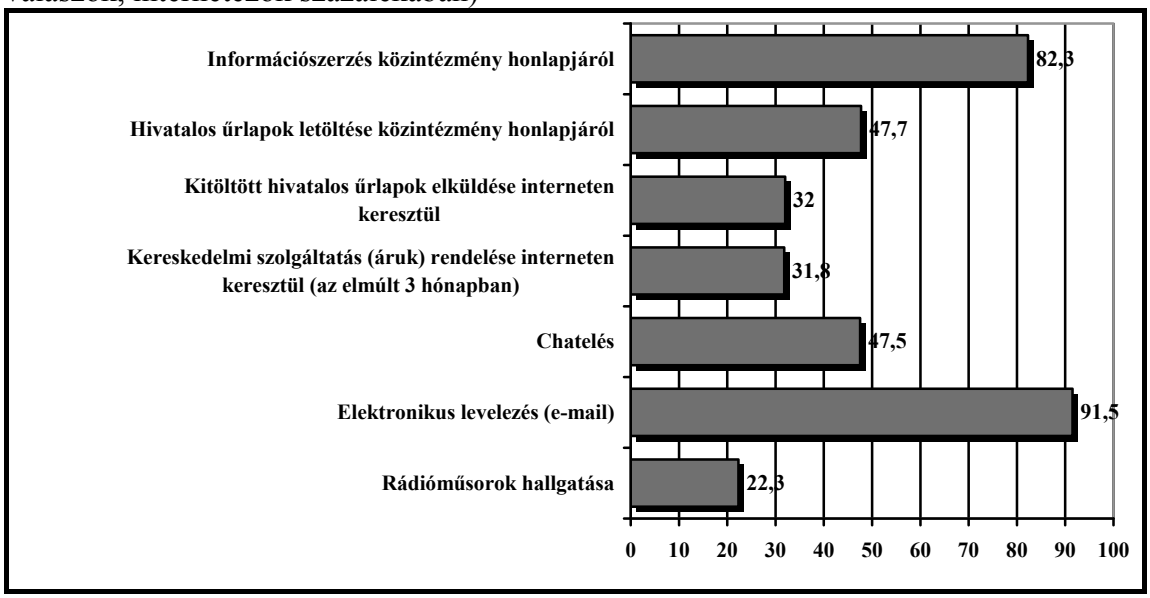

7.10. ábra: Hol szokta az internetet használni? (az érvényes válaszok százalékában)

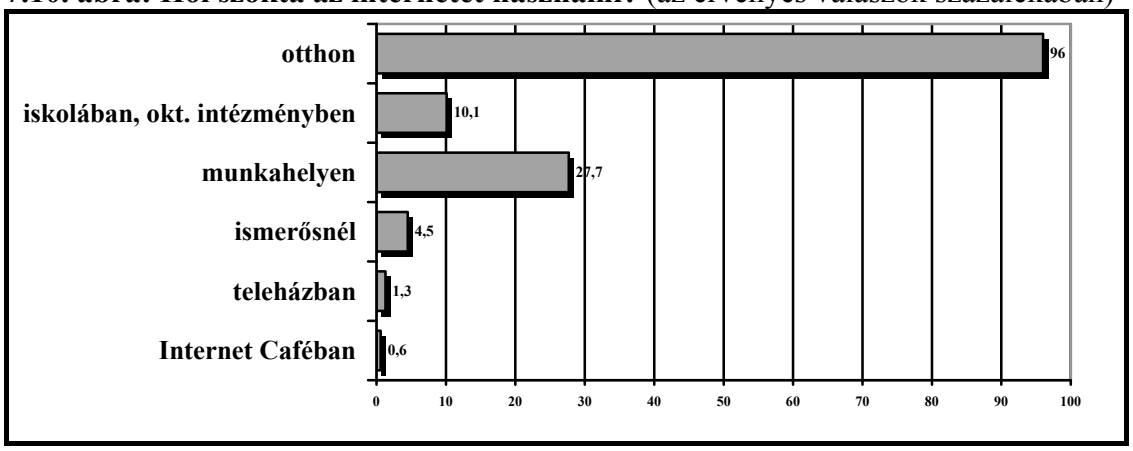

8. Anyagi helyzet, lakáshelyzet

Válaszadóink szerint egyéni havi nettó átlagkeresetük mintegy 72.000 HUF (kb. 291 EURO). Ez a gazdaságilag aktív lakosok körében 86.000 HUF (345 EURO), az inaktívak körében pedig mintegy 61.000 HUF (243 EURO). A háztartások havi nettó bevétele 153.000 HUF (588 EURO), ez a gazdaságilag aktívak körében 168.000 HUF (671 EURO), míg az inaktívak körében 116.000 HUF (466 EURO). Az egy főre jutó havi, nettó átlagjövedelem 56.800 HUF (227 EURO), ami az aktívak esetében 60.000 HUF (243 EURO), míg az inaktívak körében 54.000 (215 EURO).

Az egyes esetekben a kiszámított szórások körülbelül az átlagok felét teszik ki, ami azt jelzi, hogy létezik egyfajta középosztályosodási tendencia, hiszen az értékek az esetek kétharmadában az átlag köré sűrűsödnek.

A háztartások kiadási oldalait vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy ez havi szinten mintegy 100.000 forintot tesz ki családonként. A kiadások százalékos szerkezetét vizsgálva

megállapíthatjuk, hogy 35 százalék élelmiszerre, 32 százalék rezsire, lakásfenntartásra „megy el", legkevesebbet pedig bútorra és vendéglői számlákra költöttek. Érdekességképpen megjegyzendő, hogy a magyar felnőtt lakosság közel ugyanannyit költ egészségügyi szolgáltatásokra, mint alkoholra és dohányárura (5 százalék).

Az anyagi javakkal való rendelkezés legmagasabb arányai olyan tartós fogyasztási cikkeket jelent, mint pl. televízió, automata mosógép, mikrohullámú sütő, mobiltelefon, egyéb elektronikai cikkel, mint például DVD lejátszó, CD, HIFI torony, számítógép, illetve autóval a megkérdezettek fele rendelkezik.

A megkérdezettek 82–86 százaléka saját lakással rendelkezik.[3] A lakások átlagban 76 négyzetméterű alapterületűek és 2–3 szobásak, ahol átlagban közel három személy lakik.

8.1. ábra: A válaszadók egyéni havi teljes (nettó) jövedelme (1EUR=250HUF)

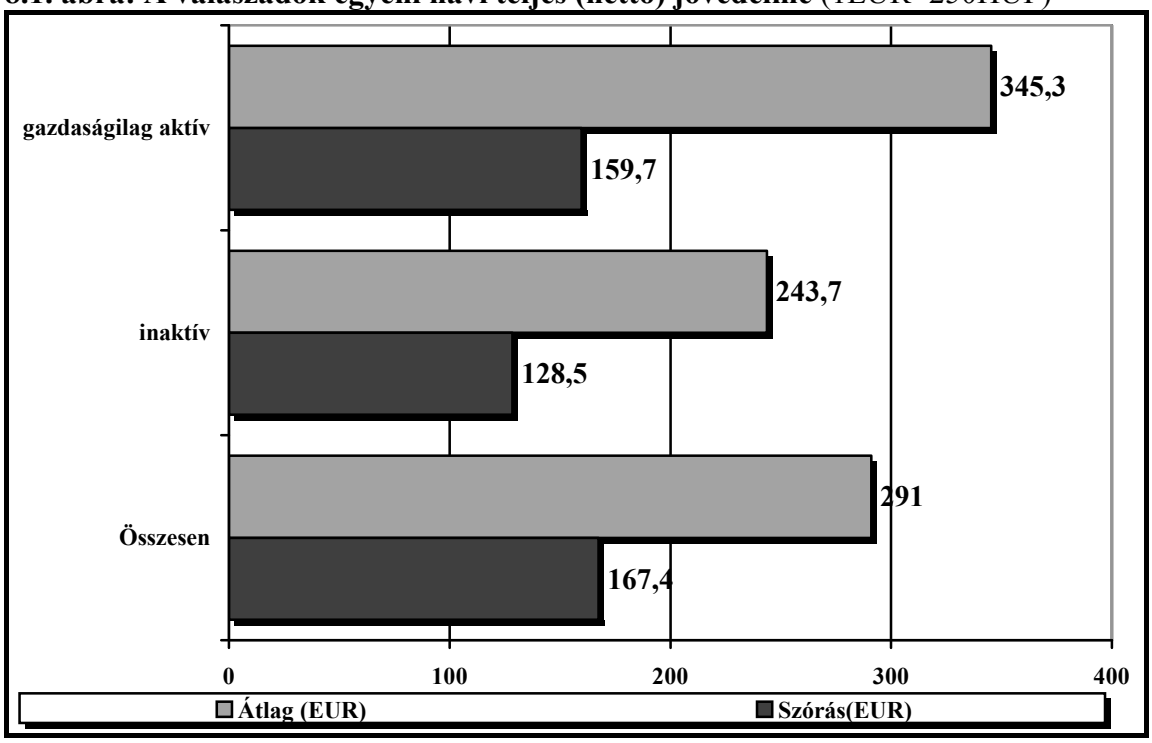

8.2. ábra: A válaszadók háztartási, havi teljes (nettó) jövedelme (1EUR=250HUF)

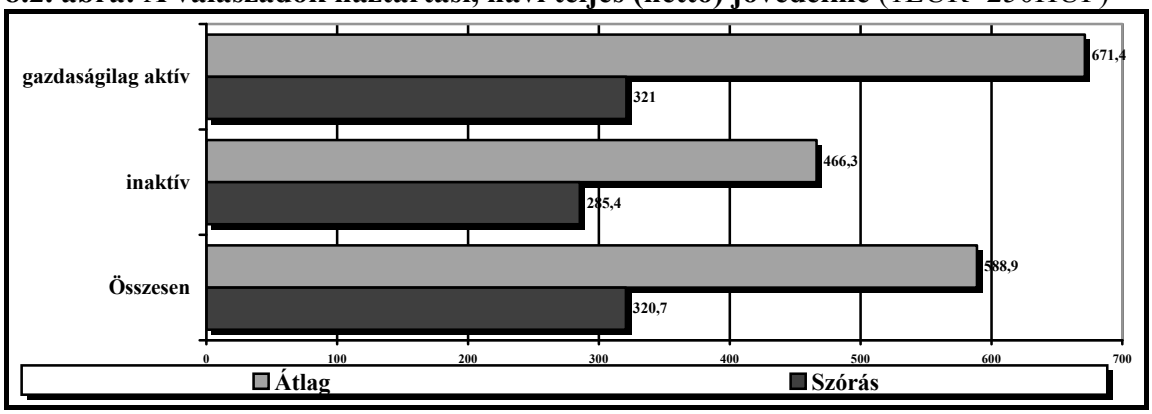

[3] A kérdést két helyen tettük fel, ezért szerepel két adat.

8.3. ábra: A válaszadók egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelme átlagban (1EUR=250HUF)

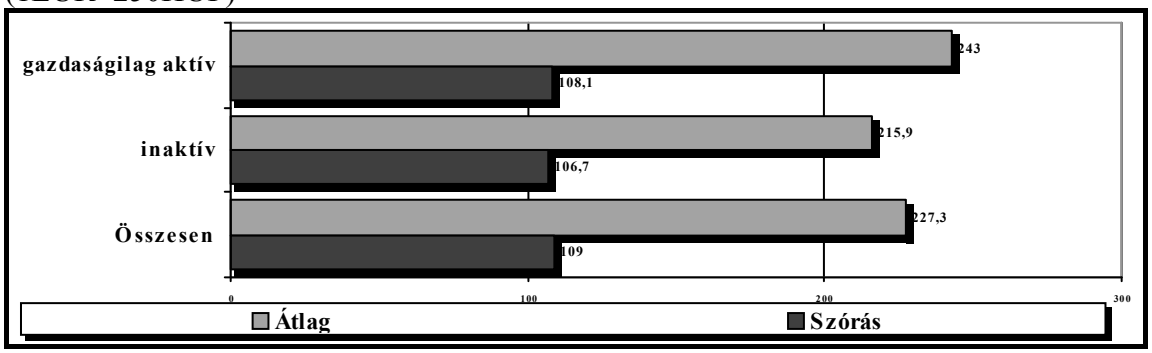

8.4. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetésből körülbelül mekkora összeget fordítottak az alábbiakra (EUR, Összesen 403 EUR)

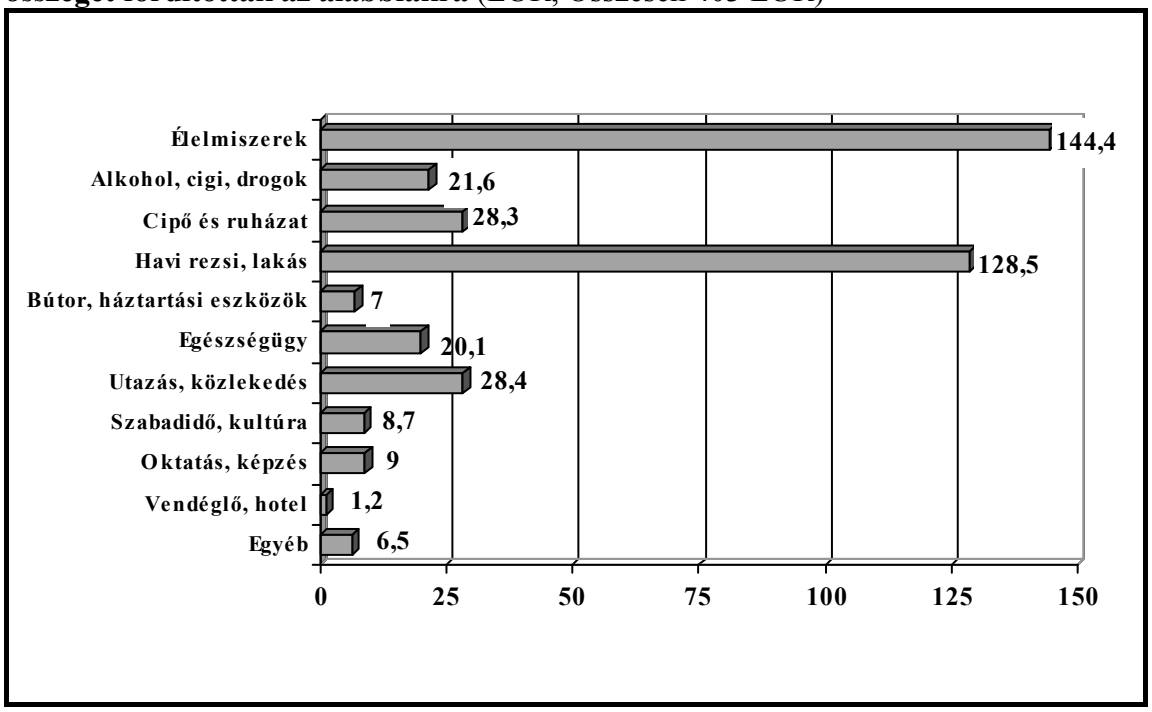

8.5. ábra: Az elmúlt egy hónapban a családi költségvetésből körülbelül mekkora összeget fordítottak az alábbiakra – százalékban (100%=403 EUR)

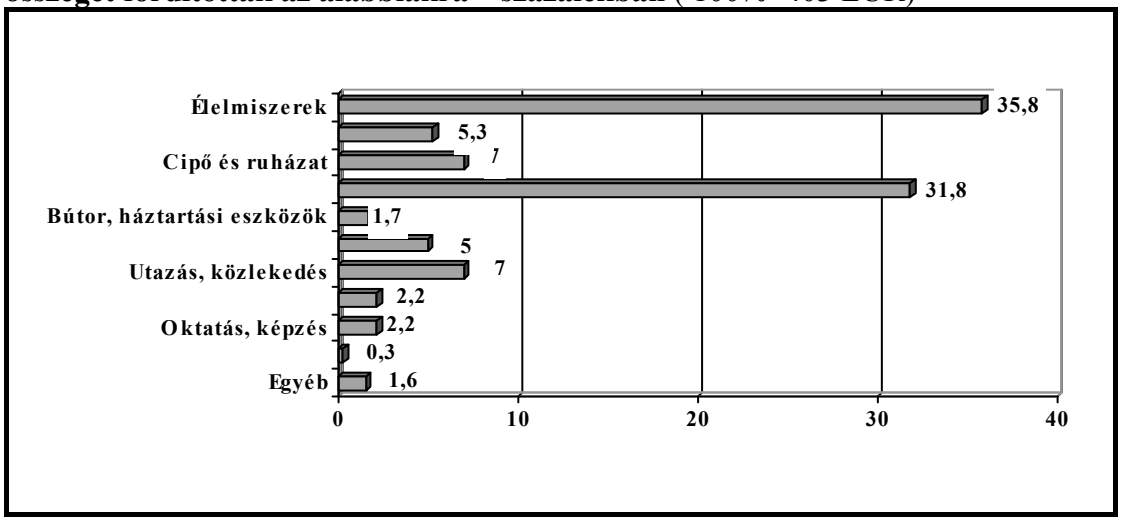

8.6. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban A.)

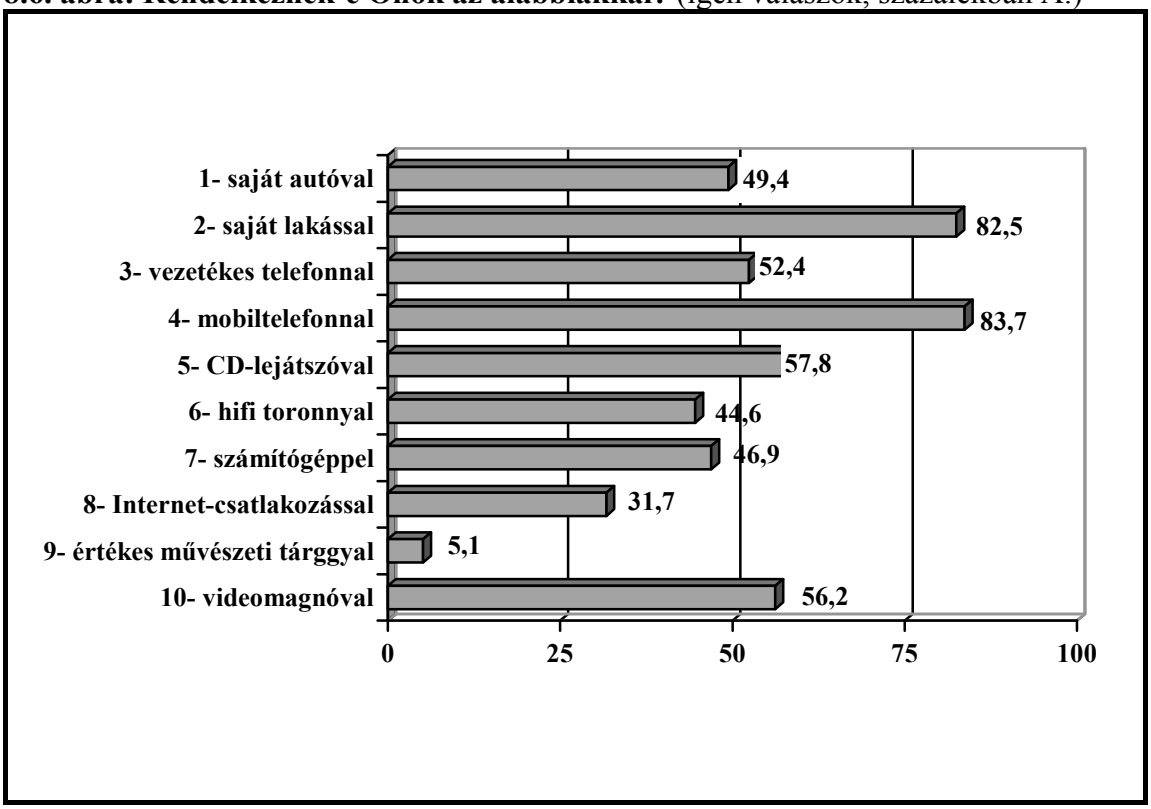

8.7. ábra: Rendelkeznek-e Önök az alábbiakkal? (igen válaszok, százalékban B.)

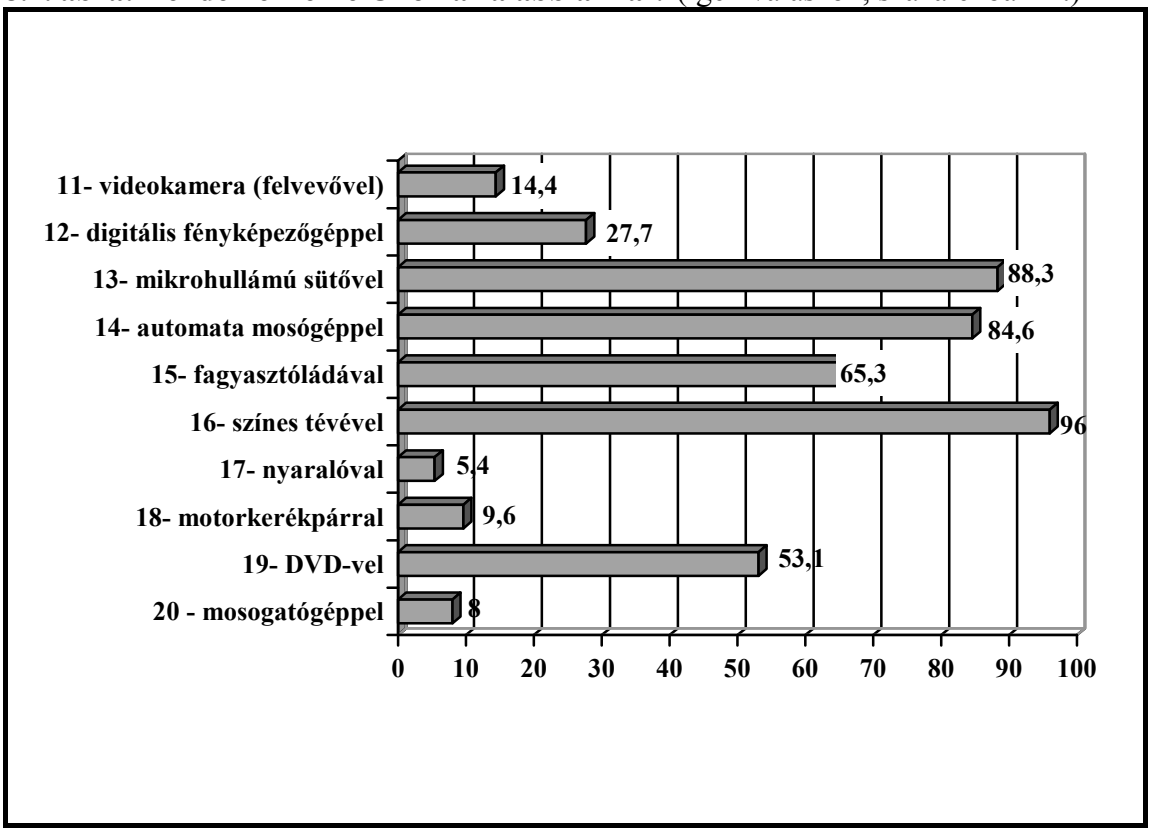

8.8. ábra: Lakásviszonyok átlagosan

	Hányan laknak a háztartásban?	Szobák száma	Lakás területe (m^2)
Átlag	**2,8**	**2,5**	**75,7**
Szórás	**1,4**	**0,9**	**31,8**

8.9. ábra: Hányan laknak Önök ebben a háztartásban? (Válaszok eloszlása százalékban)

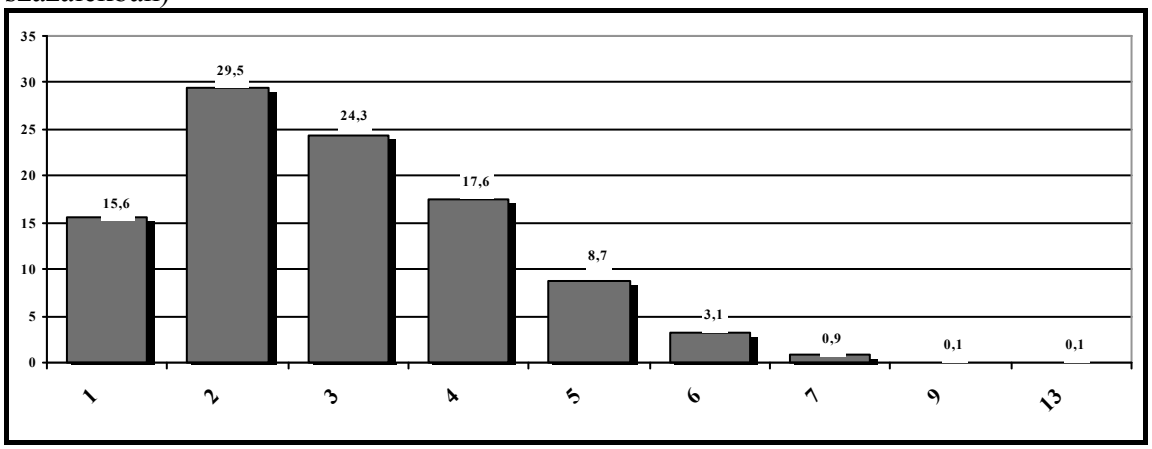

8.10. ábra: Hány szobájuk van a lakásban?

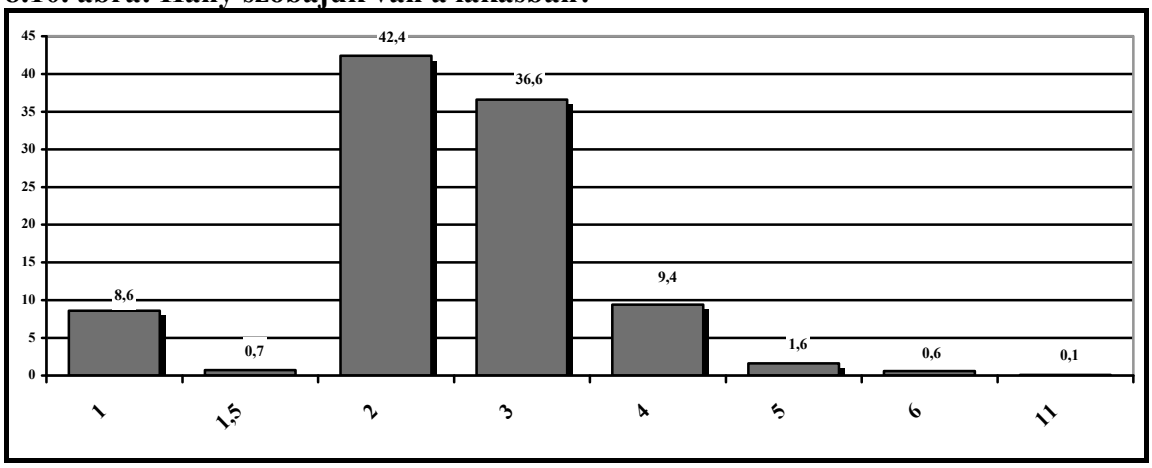

8.11. ábra: A lakás tulajdonviszonya

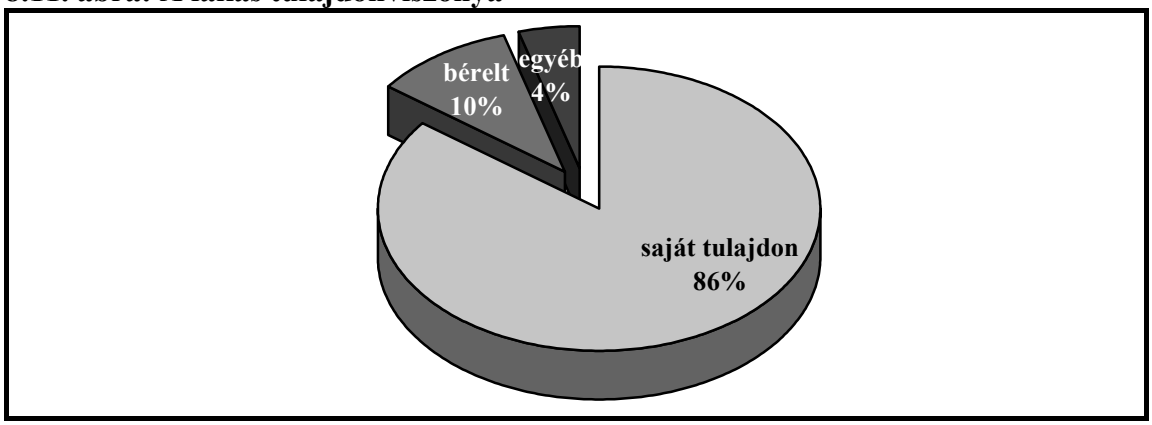

9. Munka-életút

A válaszadók kétharmada aktívnak tekinthető: 60 százaléka gazdaságilag aktív, 5 százalék pedig tanul. Az inaktívak aránya 27,2, a munkanélküliség mintegy 6,3 százalékosra tehető. A nők körében jóval alacsonyabb a gazdaságilag aktívak aránya, közel 13 százalékkal több férfi dolgozik ugyanis, mint nő. Ezzel párhuzamosan kétszer akkora a nem dolgozó nők aránya, mint a hasonló státusúak a férfiak körében.

A gazdaságilag aktívak közel 90 százaléka alkalmazottként, beosztottként dolgozik, saját vállalkozásában pedig mintegy 8 százalék. Szellemi szabadfoglalkozású kb. fél százalék, és ugyanennyien vallották be azt is, hogy fekete munkákból élnek, másfél százalék pedig alkalmi munkákból él.

A gazdaságilag inaktívak közel kétharmada nyugdíjas, rokkantnyugdíjas vagy nyugdíj nélküli nyugdíjas korú, 12 százalék pedig GYES-en vagy GYED-en van.

A gazdaságilag aktívak 31,5 százaléka az ipar különböző területein dolgozott, ebből 8 százalék az építőiparban, 14 százalék a vendéglátásban, kereskedelemben, és közel ugyanennyien az állami, önkormányzati fenntartású szolgáltató helyeken (egészségügy, oktatás stb.), míg számítástechnikával mintegy 2 százalék, banki szférában pedig 3-4 százalék tevékenykedett.

A munkavállalókra nagy mértékben jellemző a földrajzi mobilitás mellőzése, hiszen mintegy 84 százalékuk helyben vagy maximum 50 kilométeres körzetben vállal(t) munkát.

9.1. ábra: A magyarországi válaszadók gazdasági aktivitás szerinti megoszlása (N=683)

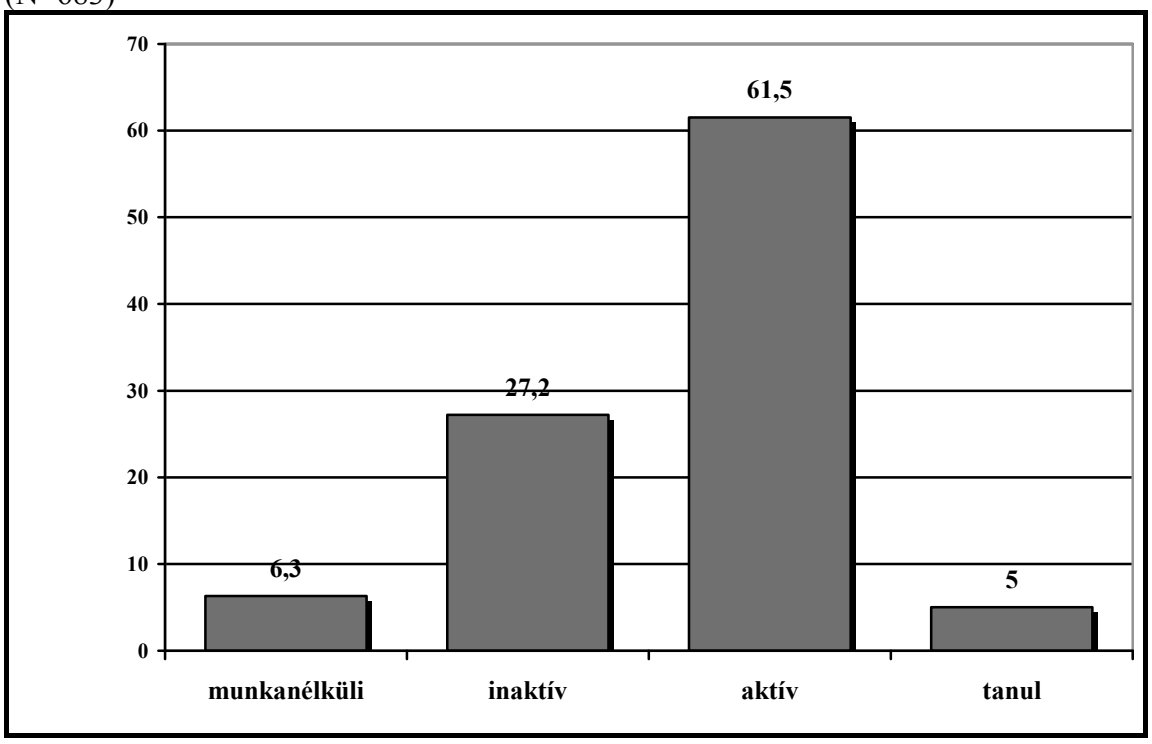

9.2. ábra: Gazdasági aktivitás és nemek szerinti különbségek

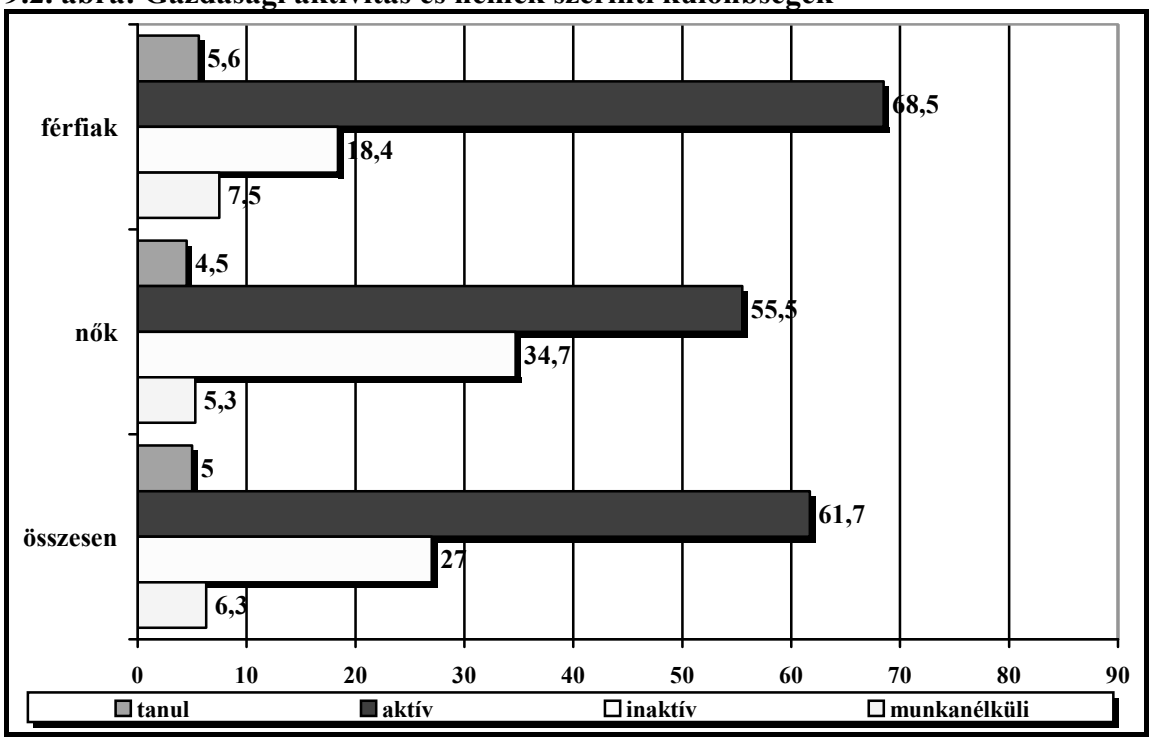

9.3. ábra: A gazdaságilag aktívak foglalkoztatottság szerinti megoszlása (N=420)

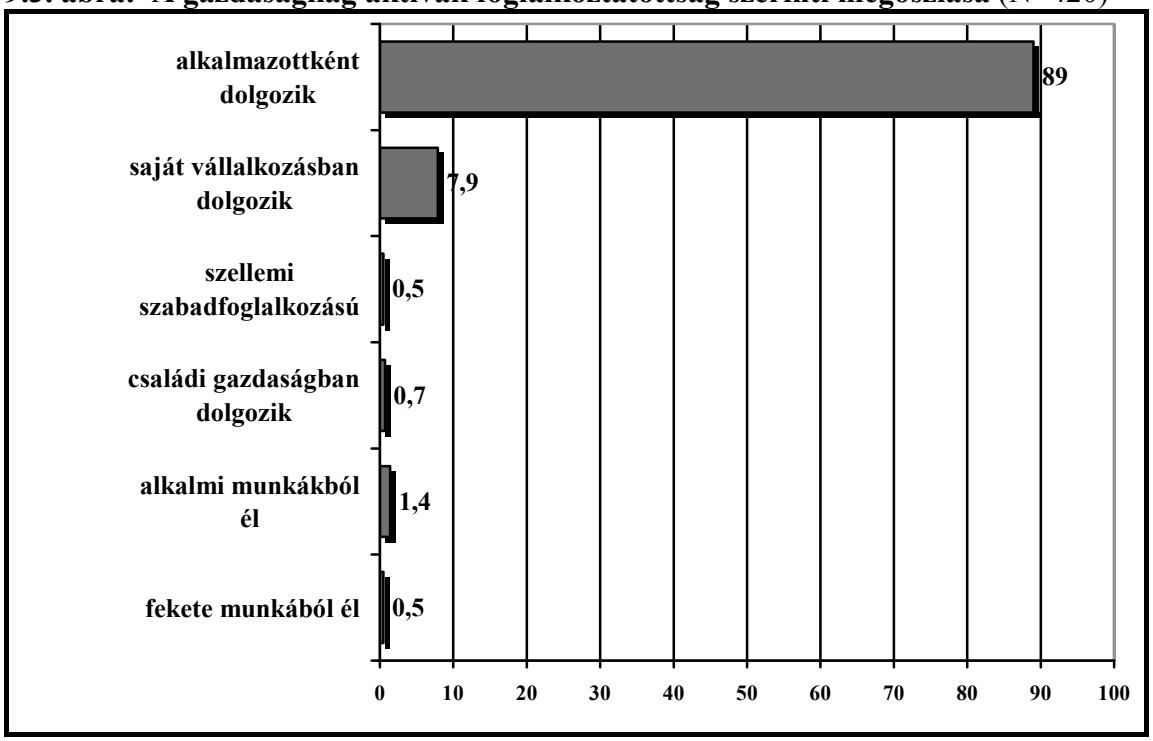

9.4. ábra: A gazdaságilag inaktívak összetétele (N=186)

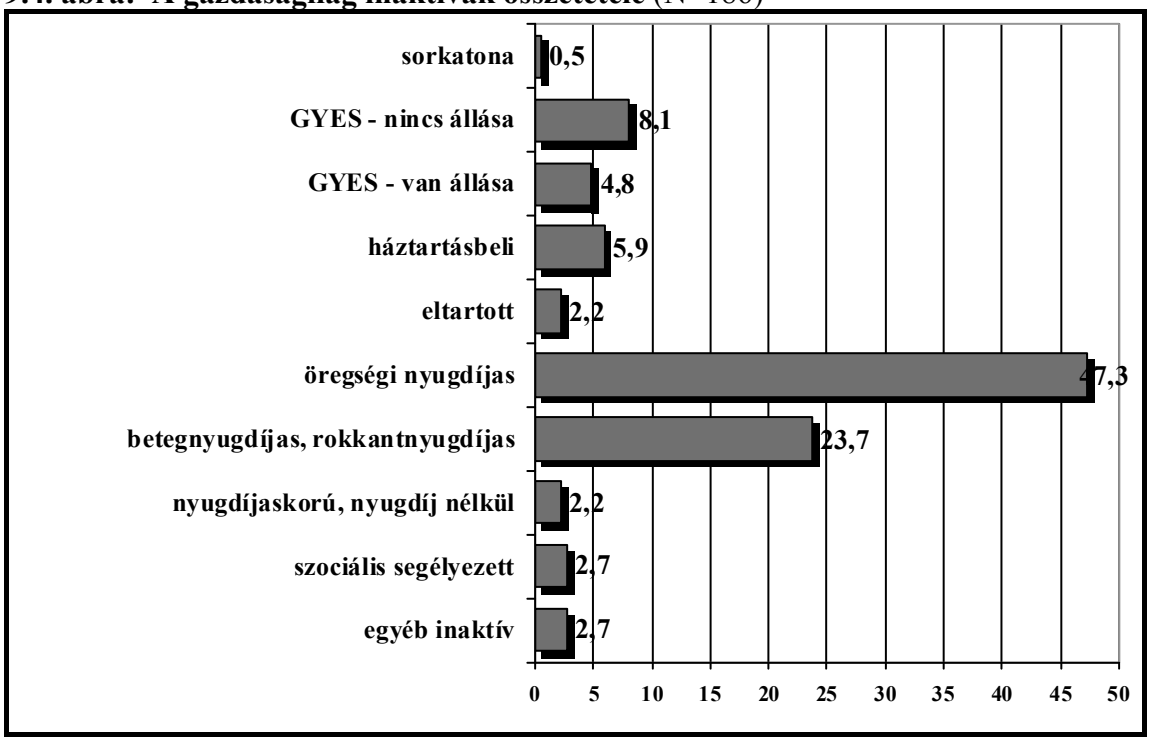

9.5. ábra: Milyen ágazatba tartozott a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik?

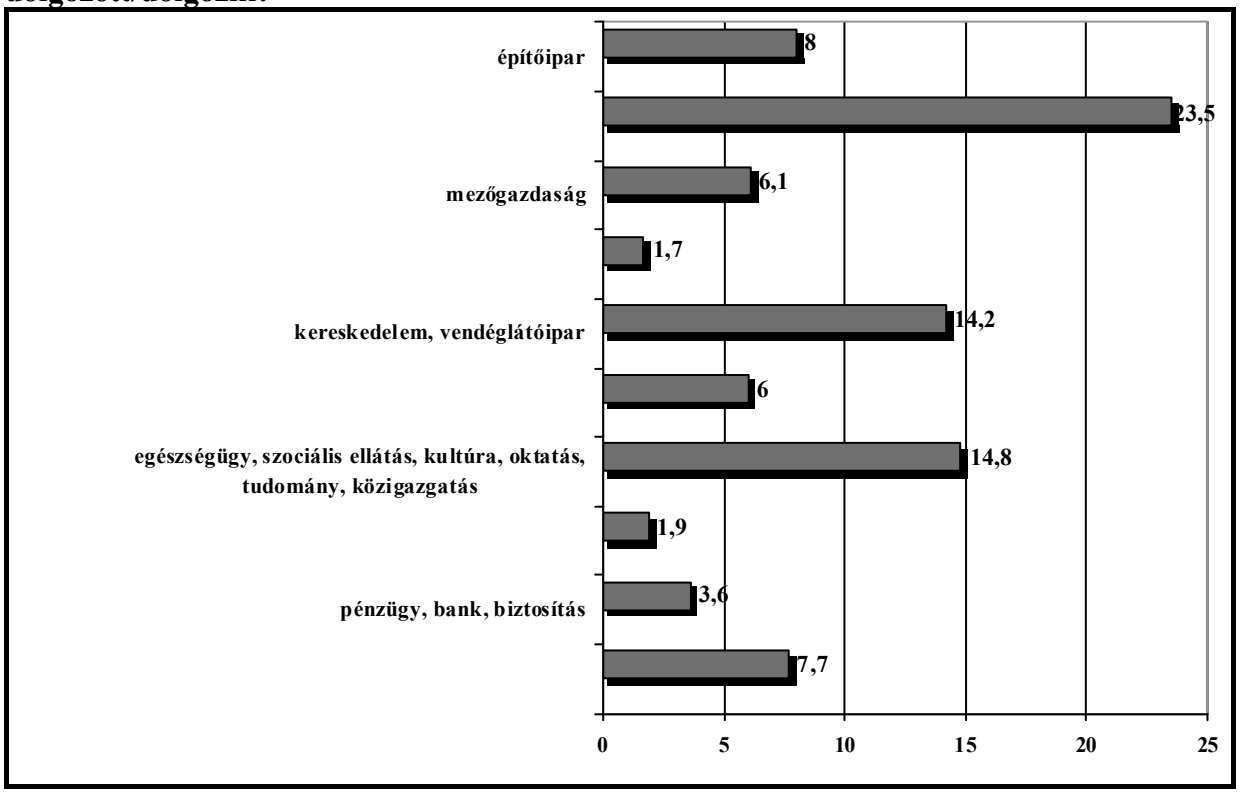

9.6. ábra: Hol volt/van az a cég/vállalat/intézmény, ahol Ön dolgozott/dolgozik?

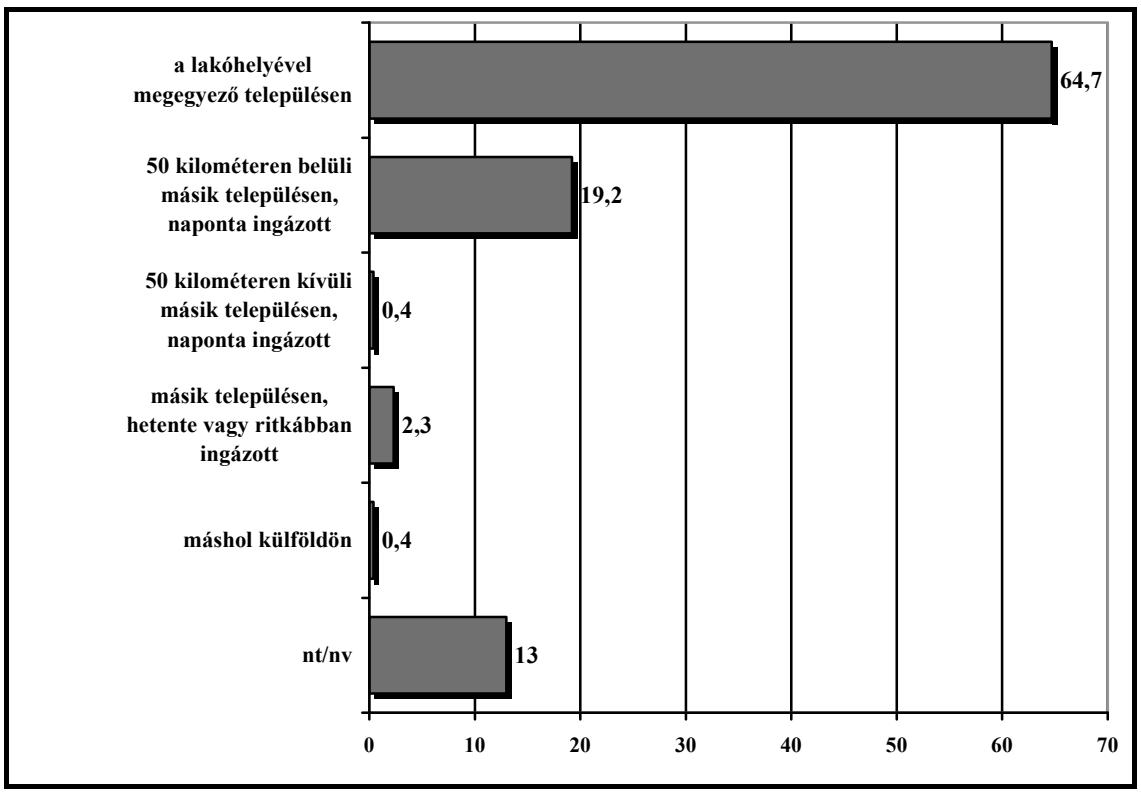

10. Társadalmi közérzet, egészségügyi helyzet

A magyarországi adatok szerint a felnőtt korú lakosság nagyfokú pesszimizmusról tanúskodik. Az ország gazdasági helyzete valamint az emberek életszínvonala a vélemények szerint több mint 80 százalékban romlott az elmúlt 10 évben. Ehhez képest a személyes helyzet megítélése valamivel jobb, ám így is az emberek kétharmada szerint ez is romlott az elmúlt 10 évben. A kisebbségekhez való viszony megítélése közel fele arányban romlott vagy ugyanakkora mértékben nem változott semmilyen irányban.

A negatív időszak mintha letűnőben lenne, hiszen a következő években az országos gondok, az emberek életszínvonala, a személyes helyzet, valamint a kisebbségekhez való viszony is a válaszadók ötöde, negyede szerint jobbra fog fordulni (ám közel fele szerint továbbra is romlani fog).

A demokráciával való elégedettség az 1-től 10-ig terjedő skálán 3,9-es átlagot mutat, ami szintén nagyfokú kiábrándultságról, politikától való elfordulásról árulkodik. Korcsoportok szerint az idősebb korosztályok talán valamivel optimistábbak, mint a fiatalok, ám a náluk mért átlag sem éri el a középpontnak számító 5-ös átlagot.

A közérzetet az egyének saját egészségi állapotának megítélésén keresztül is le lehet mérni. E mutató mentén kijelenthetjük, hogy válaszadóink mintegy fele nagyon jól vagy jól érzi magát, harmadának jó is, meg nem is egészségi állapota, és kifejezetten rossz egészségi állapotról 18 százalék számolt be.

10.1. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult… (százalékban)

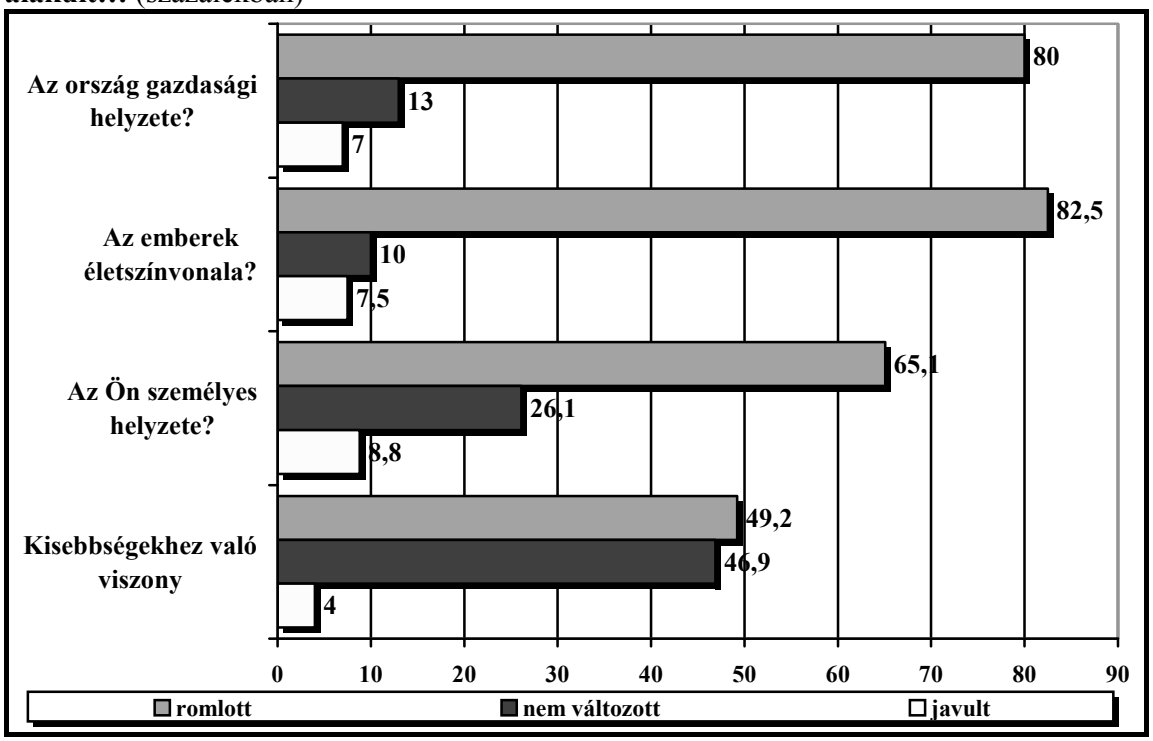

10.2 ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek, a következő években hogyan alakul… (százalékban)

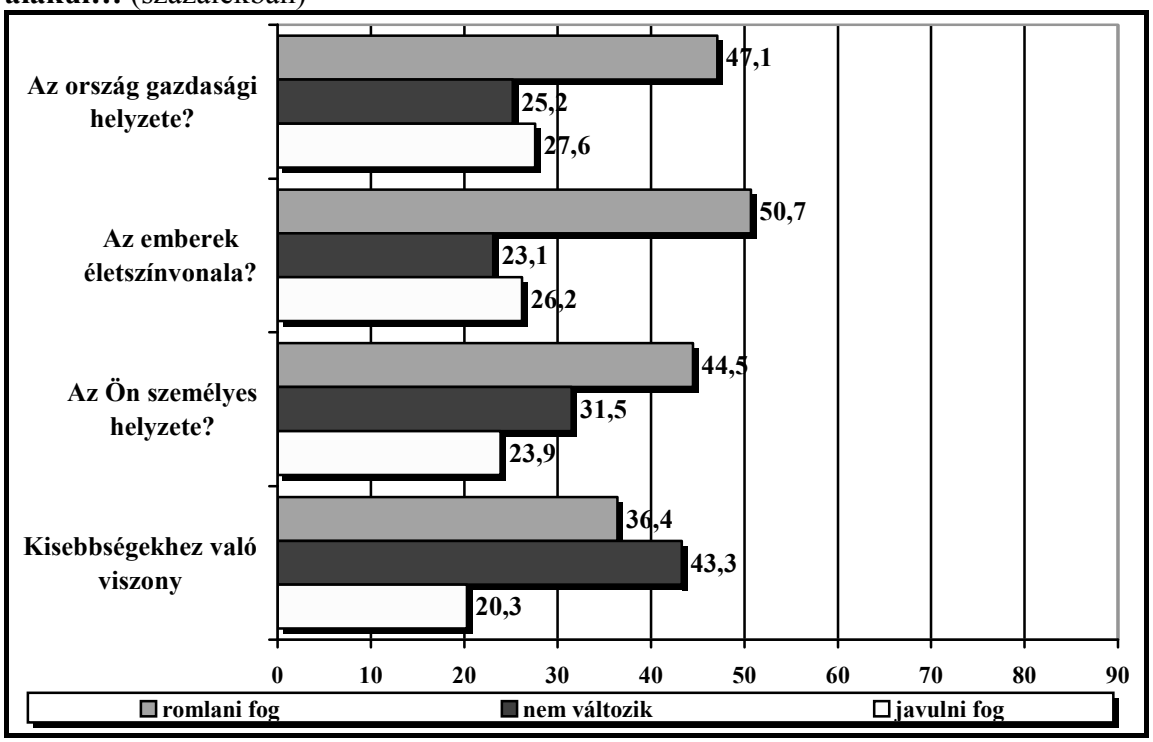

10.3. ábra: A demokráciával való elégedettség, korcsoportok szerint (átlagértékek egy 1-től 10-ig terjedő skálán, 1=elégedetlen, 10=elégedett)

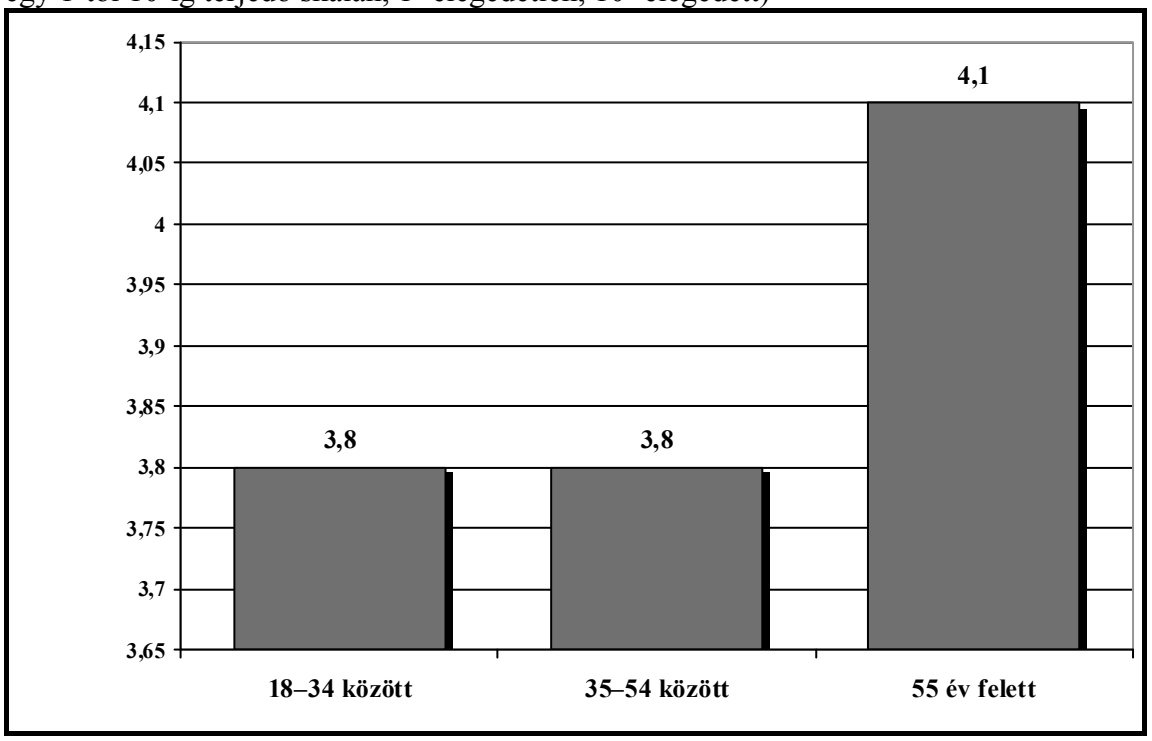

10.4. ábra: Hogyan ítéli meg saját egészségügyi állapotát? (százalékban)

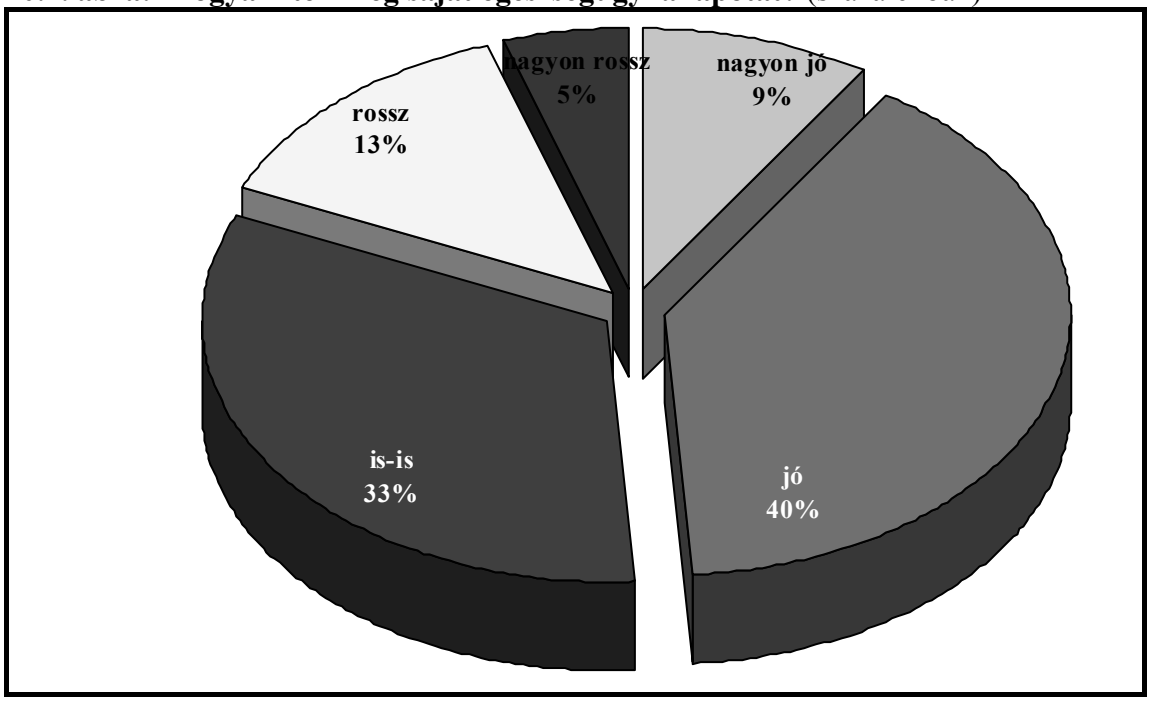

11. Migráció

A külföldi látogatás három negyed részben volt jellemző a magyar lakosságra, ezen belül azonban az elmúlt 5 évben csak mintegy fele járt külföldön. E szempontból a legaktívabbak a fiatalabb korosztályok (66,7 százalék az elmúlt 5 évben is járt külföldön) és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, akik közül szinte mindenki járt külföldön (94 százalék) és az elmúlt 5 évben is mintegy 8 százalékuk járt külföldön. Érdemes azonban megjegyezni, hogy településtípus és nem szempontból nincsenek lényeges különbségek a külföldi látogatási szokások tekintetében.

A külföldi látogatás céljai közül nagyon kiemelkedik a turizmus, a válaszadók több mint 80 százaléka ugyanis e célból járt más országokba. A látogatások gyakorisága szempontjából kisebb mértékben ugyan, ám az eltöltött idő szempontjából számottevően a külföldi munkavégzés és a családi látogatások említhetők. Munkavégzés céljából mintegy 17 hónapot tartózkodtak külföldön, családi látogatás céljából pedig közel 7 hónapot.

Az életkörülmények javítását célzó migrációs potenciál csökken a lakóhely és a célhely közötti távolság növekedésével, ez alól csak a nyugat-európai országok jelentenek kivételt. Magyarán, a „közelbe" szívesen vagy nagyon szívesen elköltöznének a válaszadók (25–30 százalék), míg távolabbi helyekre kevésbé szívesen (14–17 százalék). De ezek a migrációs vágyak sokkal alacsonyabb mértékűek lesznek, ha arra kérdezünk, hogy konkrétan tett-e lépéseket kivándorlása céljából? Így feltéve a kérdést mindössze 4 százalék jelezte, hogy konkrét lépéseket is tett.

A kivándorlás gondolatát 27 százaléknyian dédelgetik, ez az arány azonban majdnem kétszer akkora a fiatalok körében, mint az összpopulációban. Megállapítható az is, hogy a település típusa, valamint a megkérdezettek neme különösebb összefüggést nem mutat a kivándorlási hajlandósággal, iskolai végzettség tekintetében pedig a középfokú végzettségűek esetében tapasztalható átlag feletti migrációs potenciál. Az esetleges kivándorlás elsősorban gazdasági megalapozottságú lenne (46,9 százalék), jóval kisebb mértékben azonban családegyesítés céljából is történne. Fontos itt megemlíteni azt is, hogy adataink szerint, noha viszonylag kis mértékben (2,1 százalék), ám Magyarország esetében is léteznek olyan kivándorlási motivációk, amelyek a hátrányos kisebbségi helyzet felszámolását céloznák.

11.1. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, korcsoportok szerint)

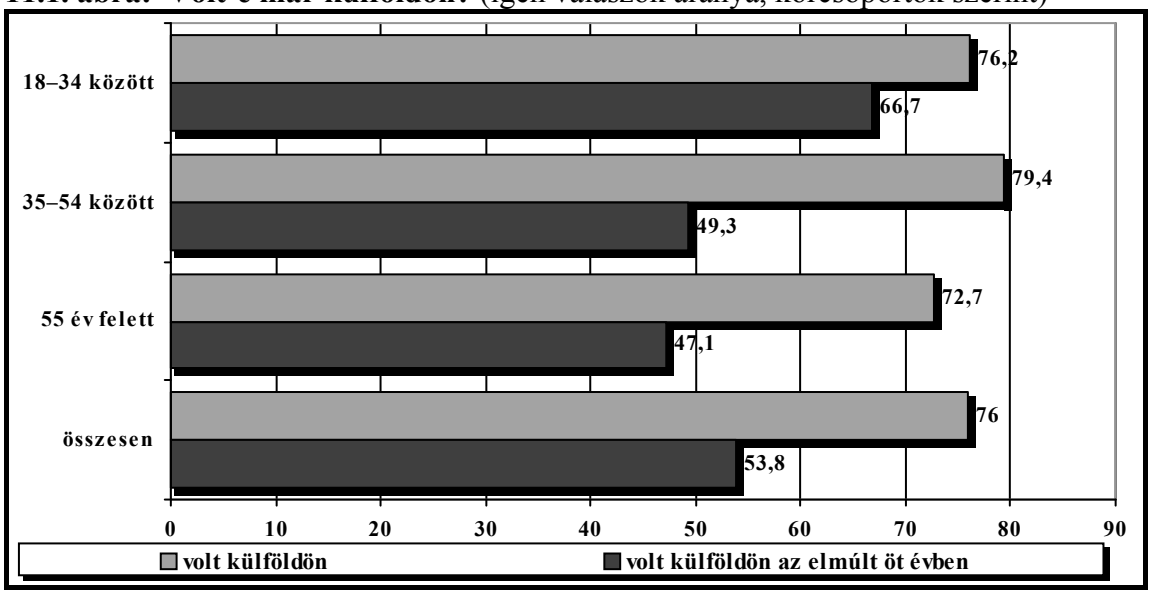

11.2. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, iskolai végzettség szerint)

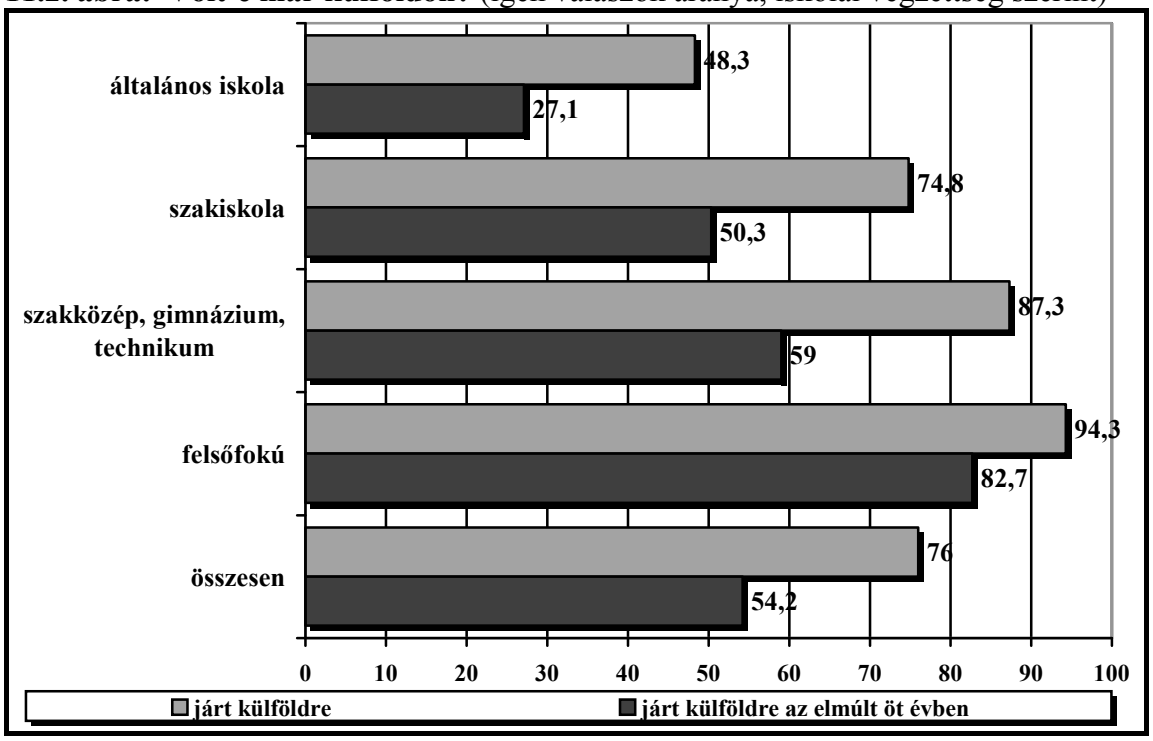

11.3. ábra: Volt-e már külföldön? (igen válaszok aránya, településtípus szerint)

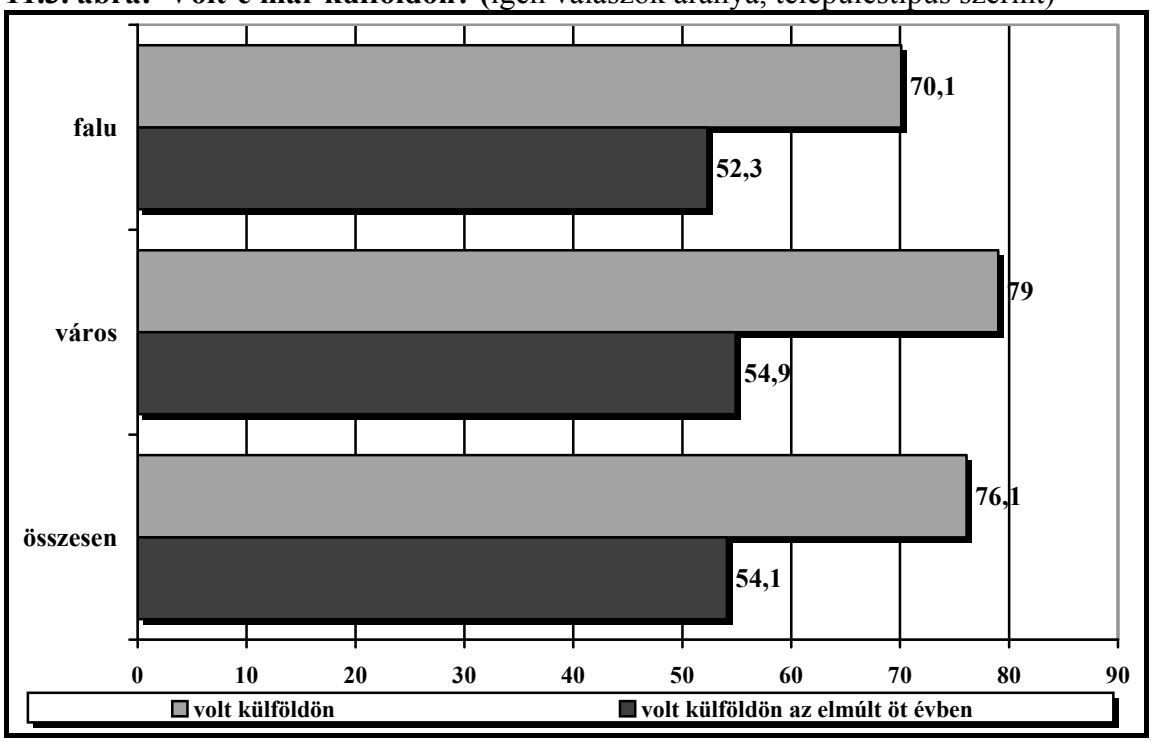

11.4. ábra: Milyen célból járt külföldön? (százalékban)

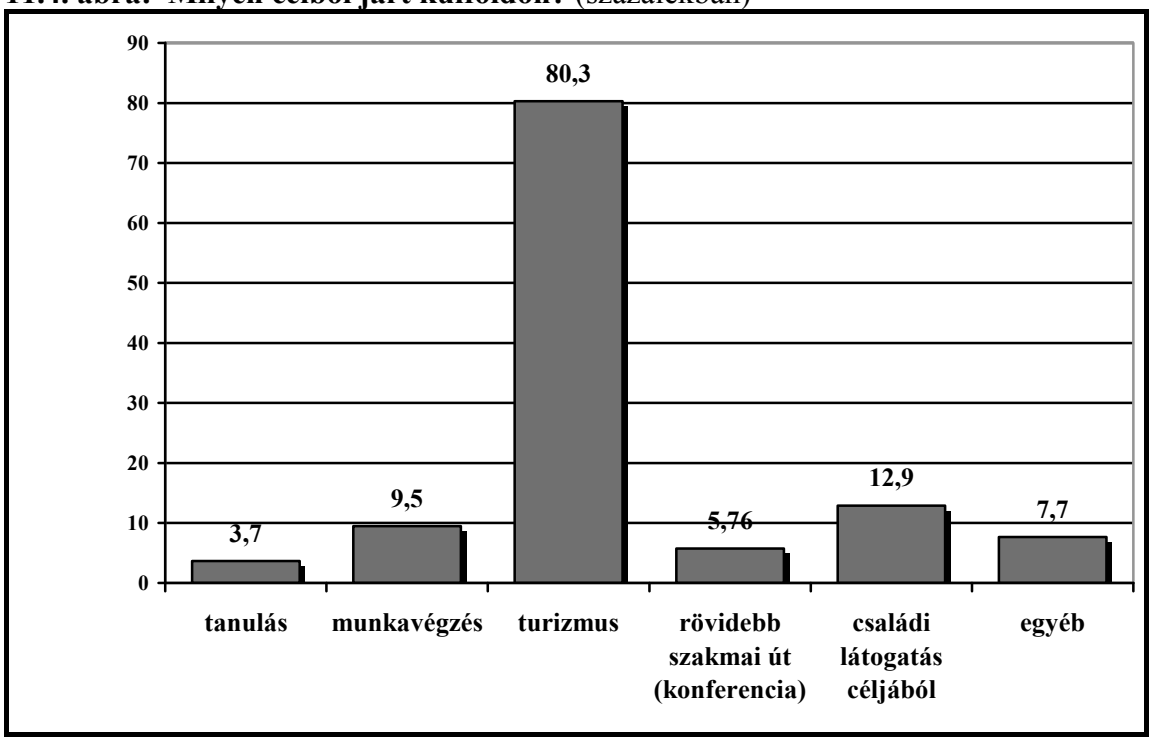

1**1.5. ábra: Mennyi időt töltött külföldön?** (átlagértékek – hónap)

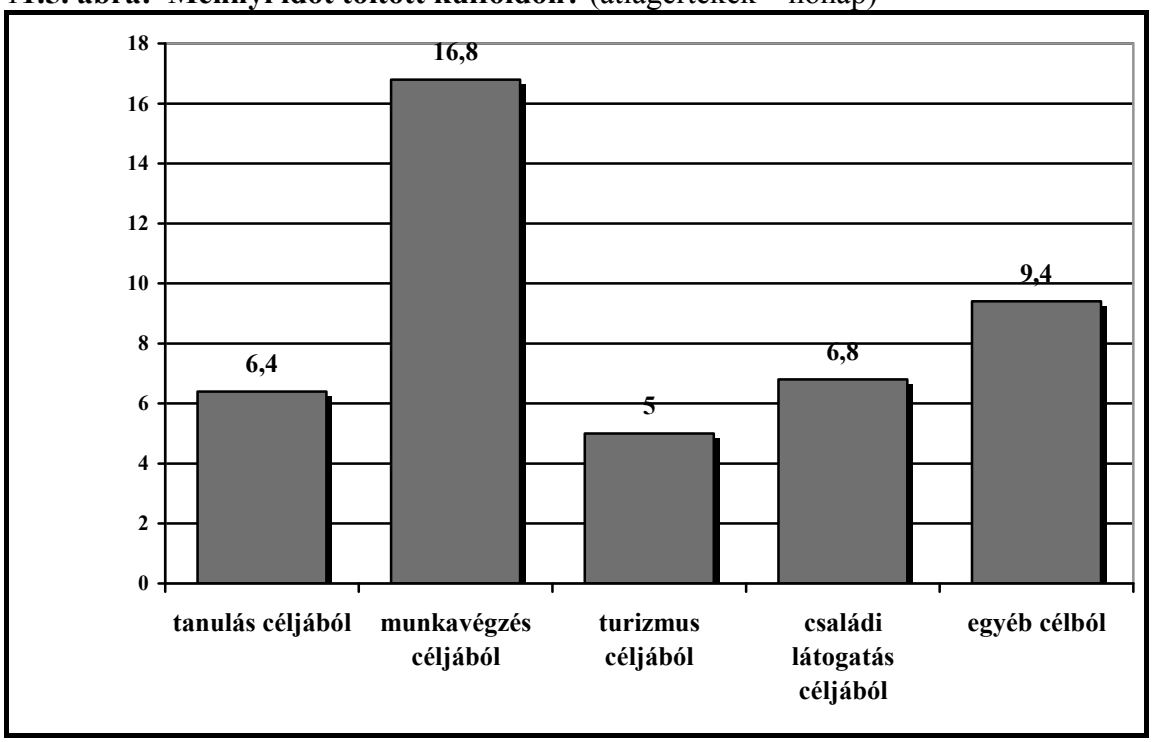

11.6 ábra: Gondolja el, ha elköltözés által javíthatná élet- és munkakörülményeit, mennyire szívesen lenne hajlandó elköltözni innen…? (százalékok)

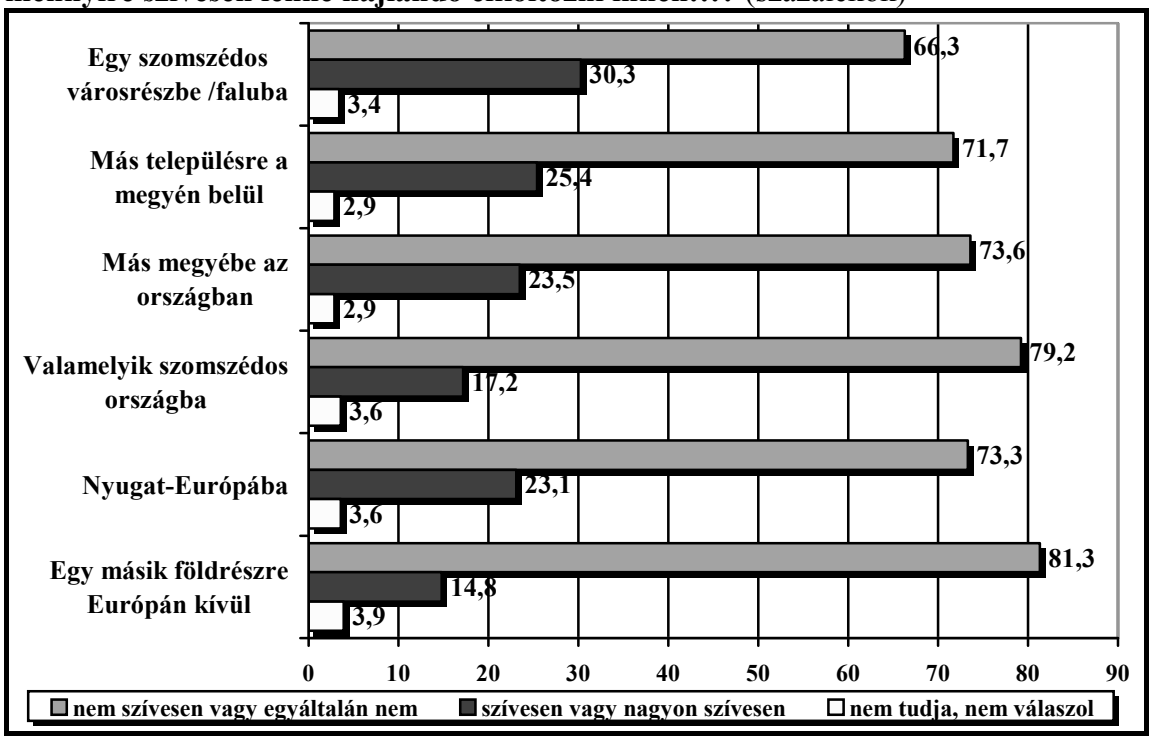

11.7. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?

A teljes mintára vetített százalékos megoszlás

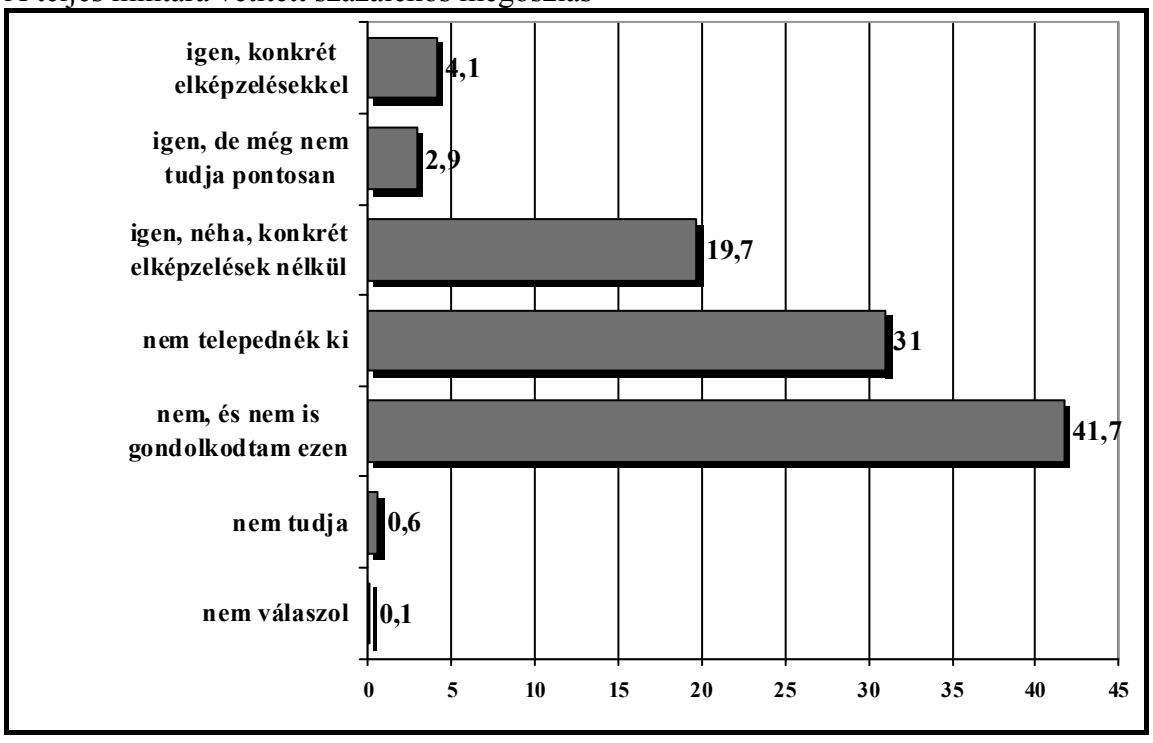

11.8. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre? (N=691)
Az érvényes válaszok korcsoportok szerinti százalékos megoszlása

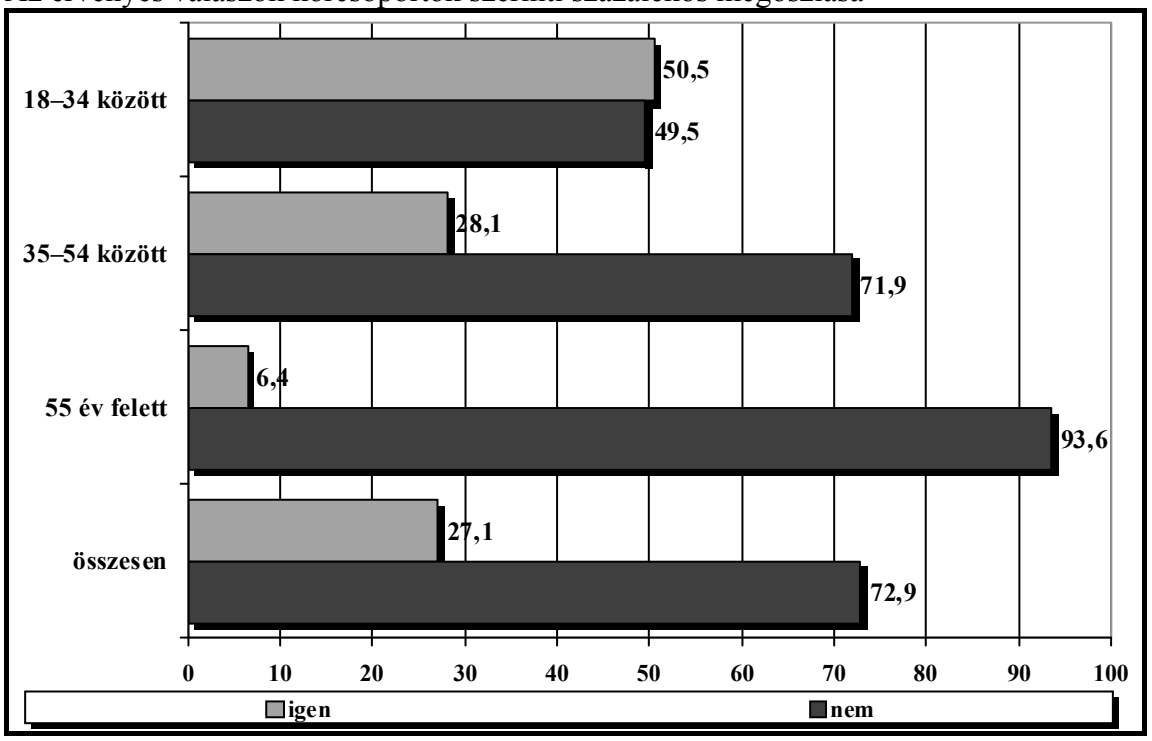

11.9. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Az érvényes válaszok nemek szerinti százalékos megoszlása

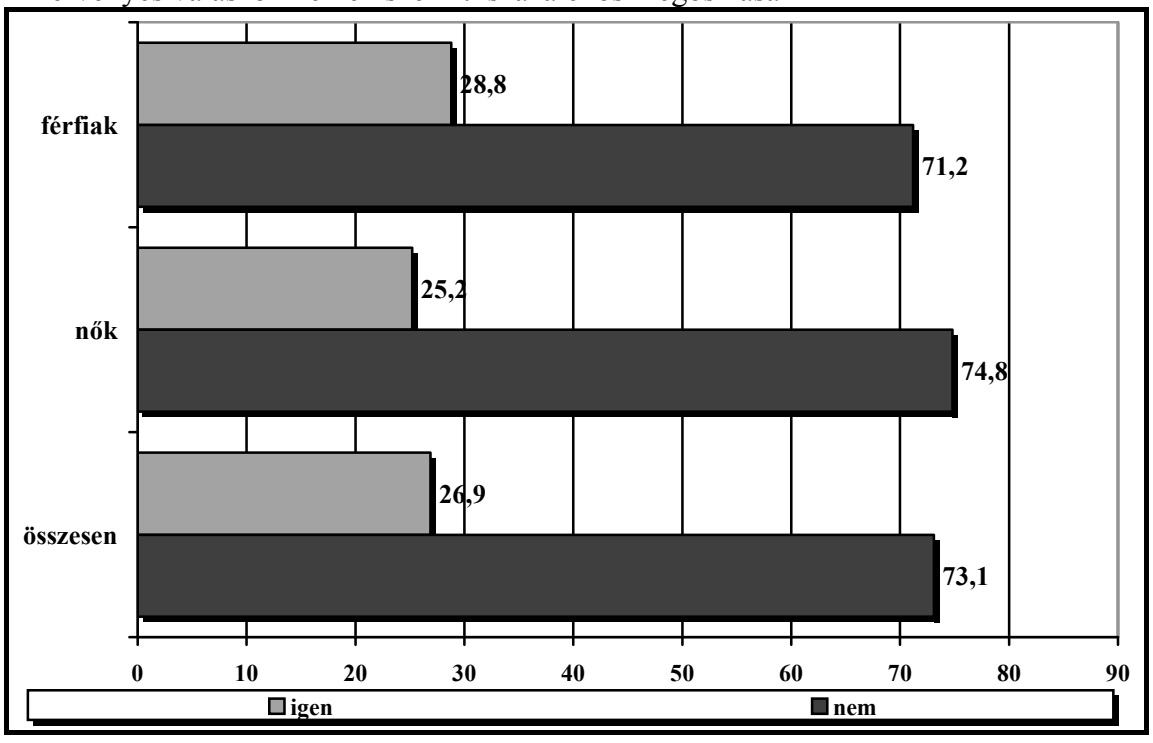

11.10. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Településtípus szerinti százalékos megoszlás

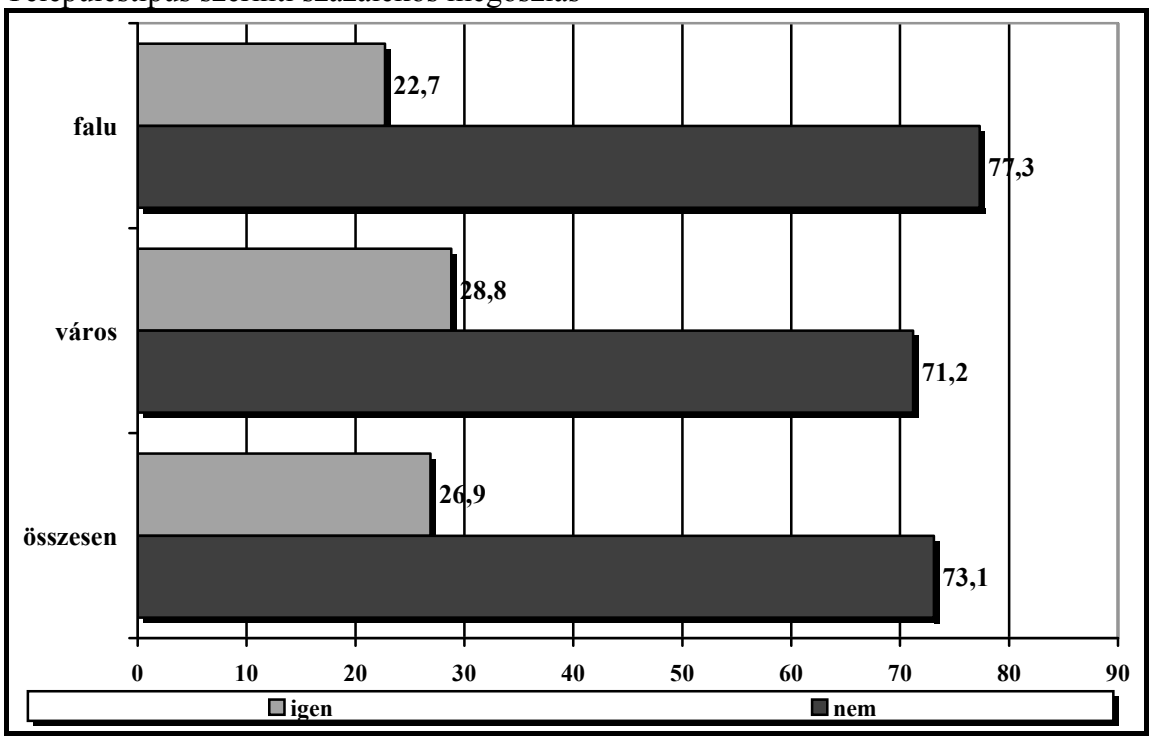

11.11. ábra: Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?
Iskolai végzettség szerinti százalékos megoszlás

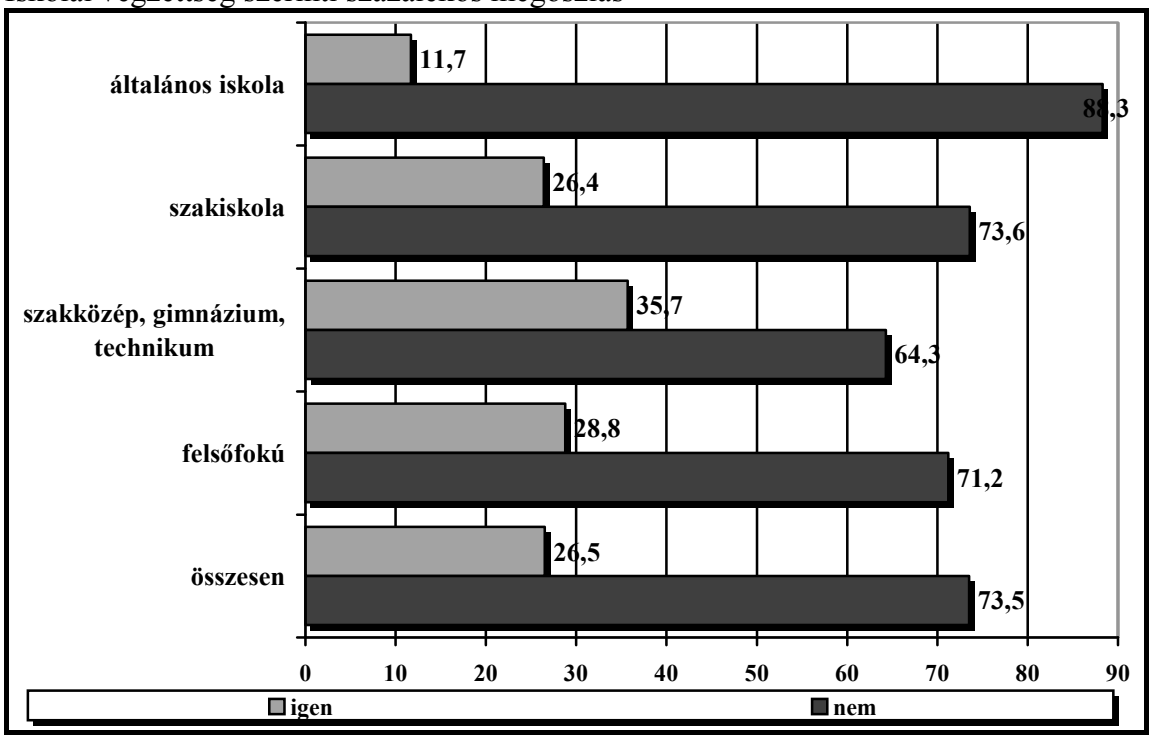

11.12. ábra: Ha úgy döntene, hogy elköltözne, milyen okból hagyná el Magyarországot?

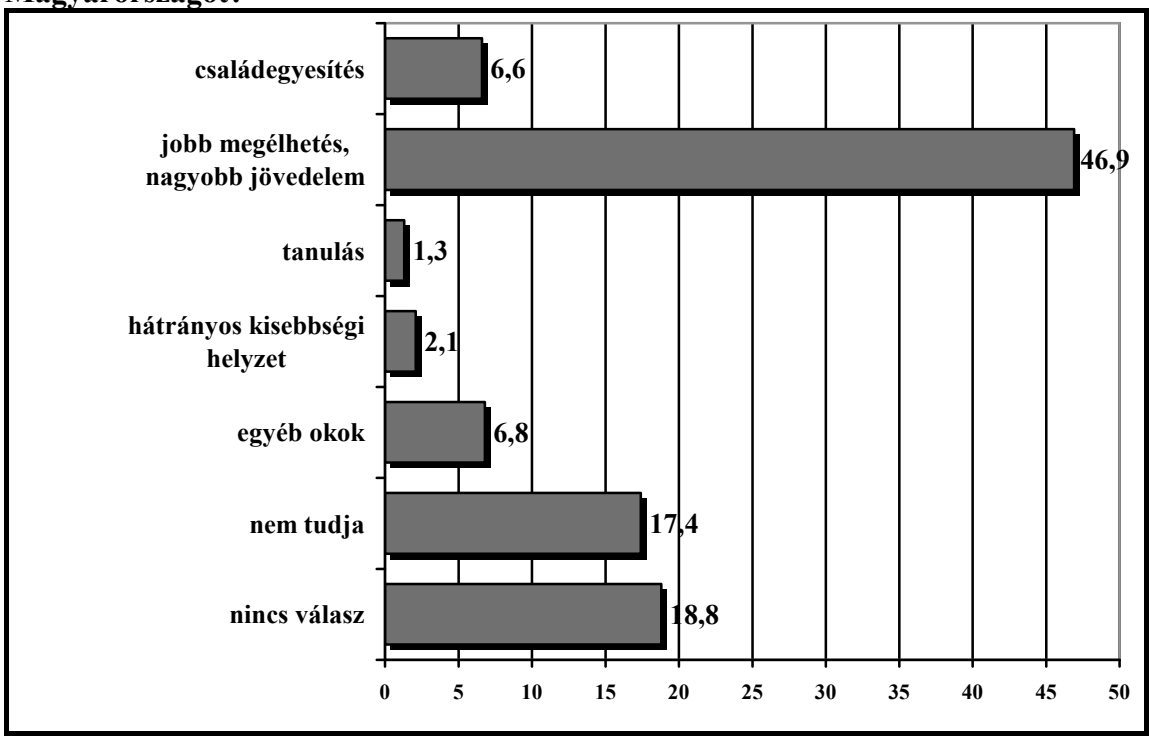

11.13. ábra: Amennyiben végleg kivándorolna, hol telepedne le legszívesebben? (N=471) (százalékban)

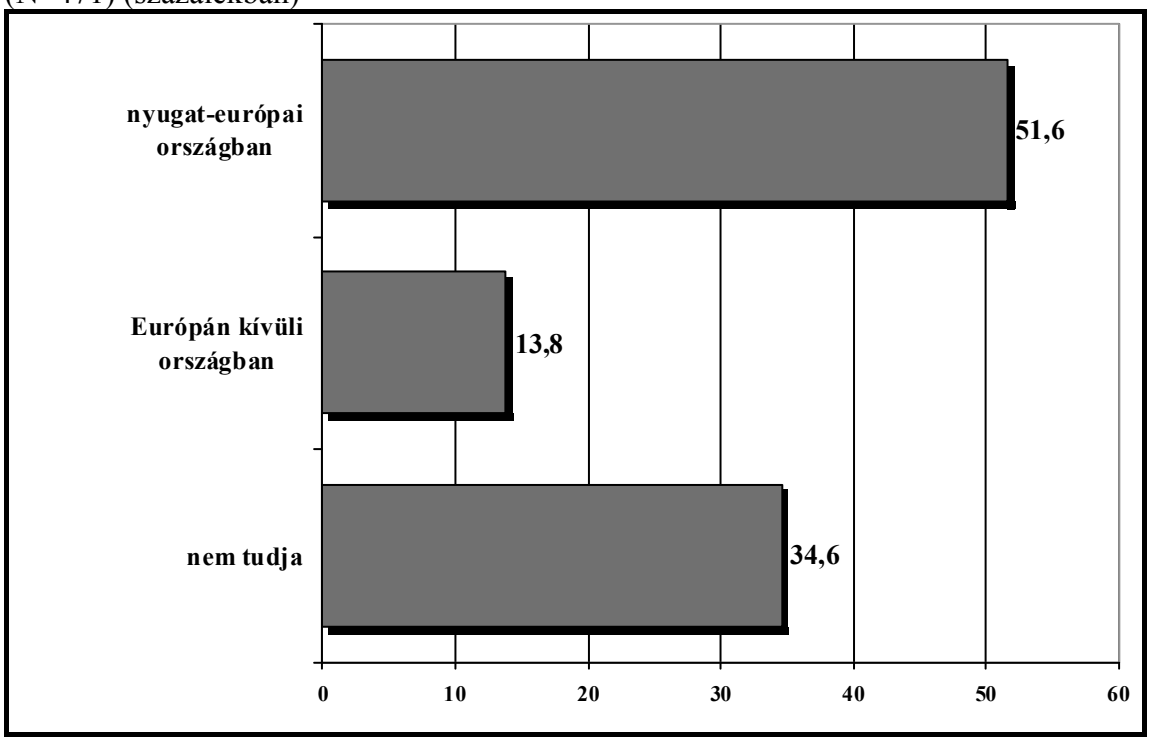

11.14. ábra: Az elkövetkező két évben tervezi-e, hogy (ideiglenesen) külföldre megy tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés céljából (min. 1 hónap)? (N=678) (százalékban)

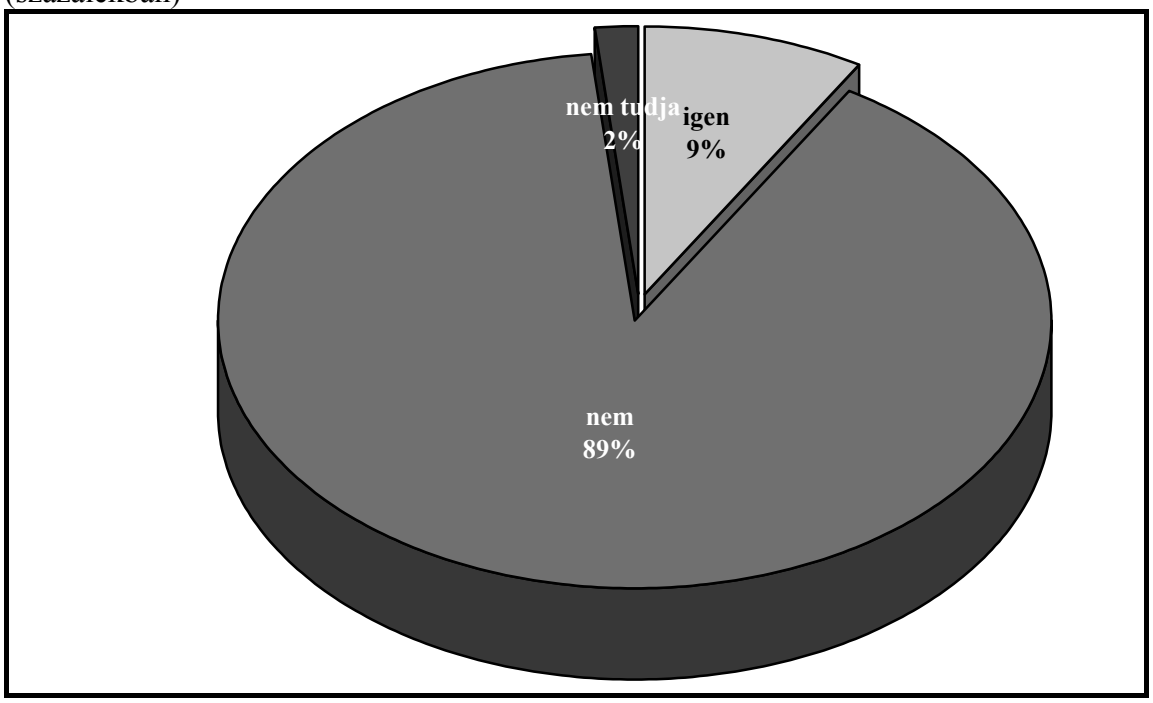

11.15. ábra: Jelenleg valaki a családjából – akivel korábban egy háztartásban élt – él-e (dolgozik, tanul) külföldön? (százalékban)

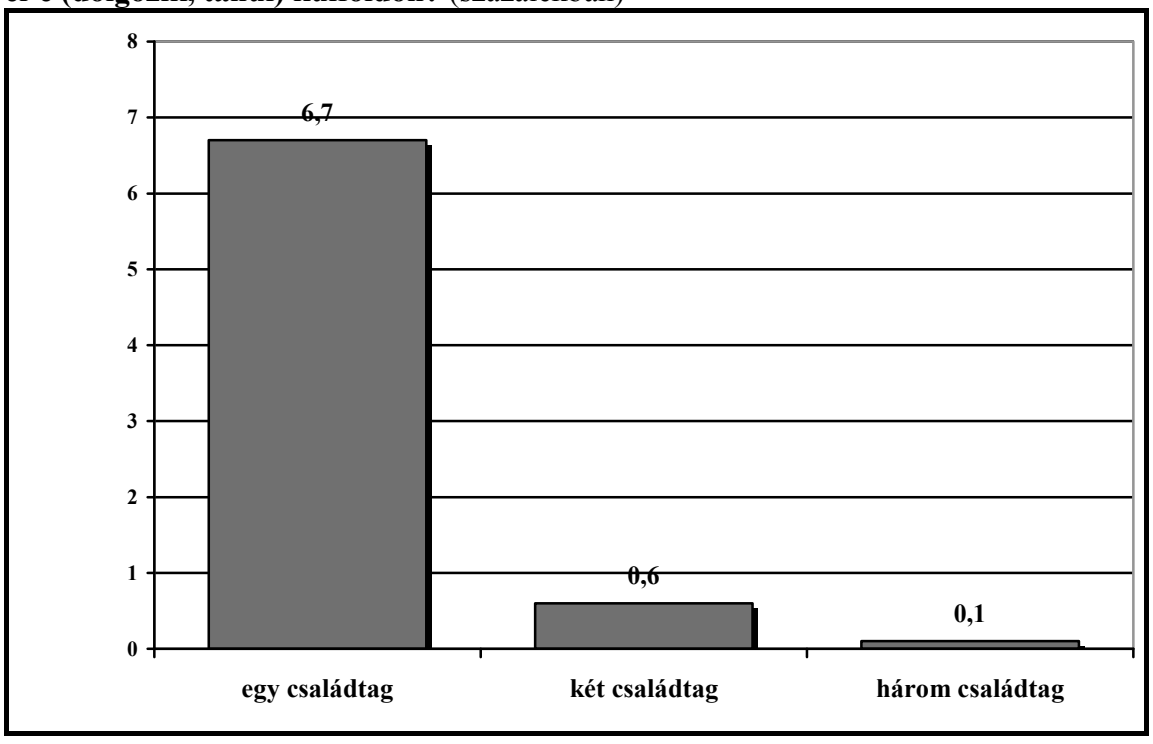

12. Európai Unió és politikai aktivitás

Magyarország EU csatlakozását válaszadóink 24 százaléka jó dolognak 21 százaléka pedig rossz dolognak tartotta,a többiek közömbös álláspontot képviseltek vagy nem tudtak e kérdésünkre válaszolni. Ez nem meglepő, ha látjuk azt is, hogy általánosságban a magyar emberek 31 százalékának pozitív, 20 százalékának pedig eleve negatív véleménye van az EU-ról. Mindent összevetve azonban a népesség közel fele úgy gondolta, Magyarországnak mégiscsak jót tett a csatlakozás.

Románia és Szlovákia elmúlt időszakban történt csatlakozása azonban felveti azt a kérdést is, hogy ez az új politikai helyzet mennyiben segíti a kárpát-medencei magyar nemzetiségűek összetartozását, illetve a határok átjárhatósága elősegíti-e a Magyarországgal való kapcsolattartást? Előbbi kérdésre 45 százalék válaszolt igennel, utóbbira pedig 65 százalék. Látható, a magyar „összetartozás" kisebb mértékben valósulhat, míg az anyaországi kapcsolatok ápolása talán nagyobb lendületet kaphat az új geopolitikai kontextusban.

De mi történik még két szomszédos, százezres nagyságrendű magyar közösségeket magába foglaló országgal? Szerbia és Ukrajna EU-s csatlakozásának lehetséges dátumát a megkérdezettek fele egyáltalán nem tudta megsaccolni, 6 százalékuk azt állította, soha sem fog ez megtörténni, míg közel egynegyedük a 2010–2015-ös időszak valamelyik évét tüntette fel.

Az EU-hoz leggyakrabban kapcsolódó fogalmak a szabad utazás (50 százalék), béke, gazdasági jólét és az EURO bevezetése Magyarországon (31–32 százalék). Egy másik kérdéscsoportnál szintén az EU-csatlakozás által lehetővé vált utazások kapták a legmagasabb értékelést. Ennél meglepőbb azonban, hogy a megkérdezetteknek nem egészen csak fele merne elindulni útlevél nélkül, kizárólag személyivel például Olaszországba. További EU-val kapcsolatos ismeret jellegű kérdéseink pedig azt támasztják alá, hogy az általánosságokon túlmenően a felnőtt lakosság nagyon kevés EU-val kapcsolatos információval rendelkezik. Az EU tagállamaira vonatkozó kérdések esetében általában 50 százalék körüli helyest választ adtak a megkérdezettek, míg egyéb EU-s projektre való rákérdezés általában 5 százalékos helyes válaszadást szült.

E kérdésblokkban néhány kérdés erejéig megvizsgáltuk a mintába kerültek politikai opcióit is. Arra a kérdésre, hogy érdekli-e őket a politika, mindösszesen 24 százalék válaszolt valamilyen mértékben igennel. Mindazonáltal, ha holnap lennének a parlamenti választások, 64 százalék elmenne szavazni. Noha tudjuk, hogy a politikai opciók elemzését idősoros adatokkal érdemes általában elvégezni, megjegyezzük, hogy mintegy egy évvel a 2006-os országgyűlési választások után, 2007 májusi adataink szerint, a jobboldali – akkor ellenzéki – pártok támogatottsága szinte kétszerese a szocialista, liberális pártokéhoz képest.

12.1. ábra: Véleménye szerint Ukrajna és Szerbia mikor, melyik évben csatlakozhat az Európai Unióhoz? (Válaszok százalékban)

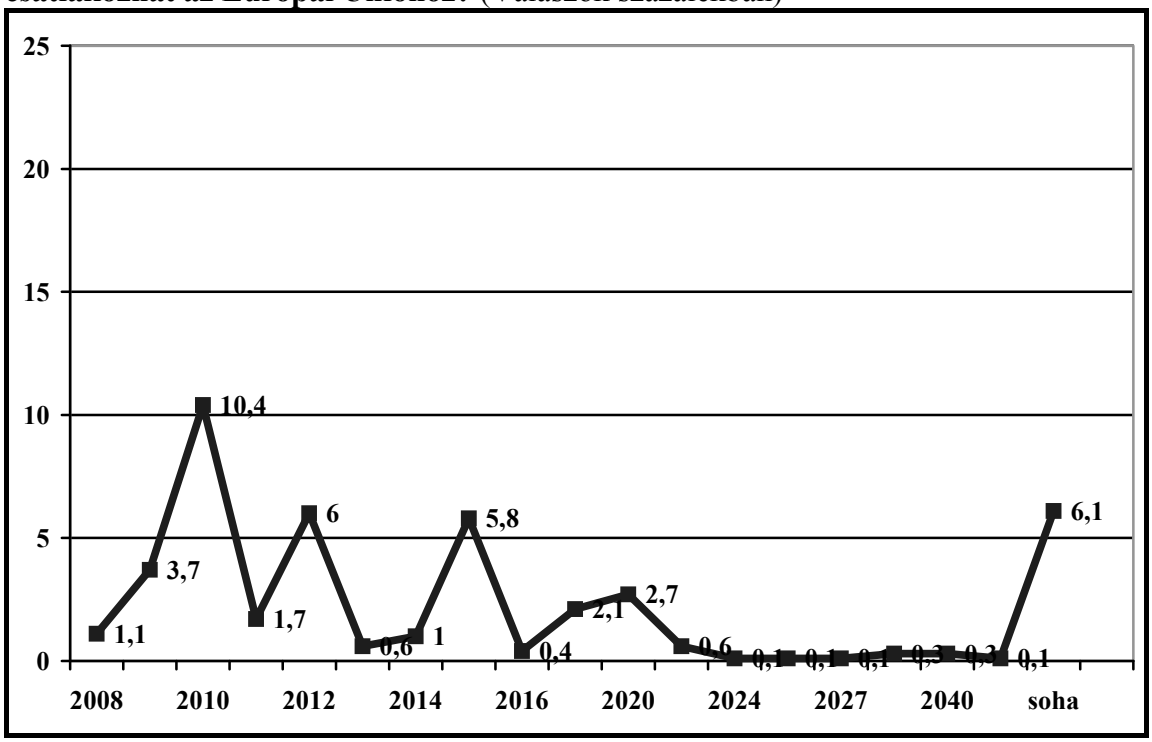

12.2. ábra: Általánosan, milyennek tartja Magyarország EU-s csatlakozását?

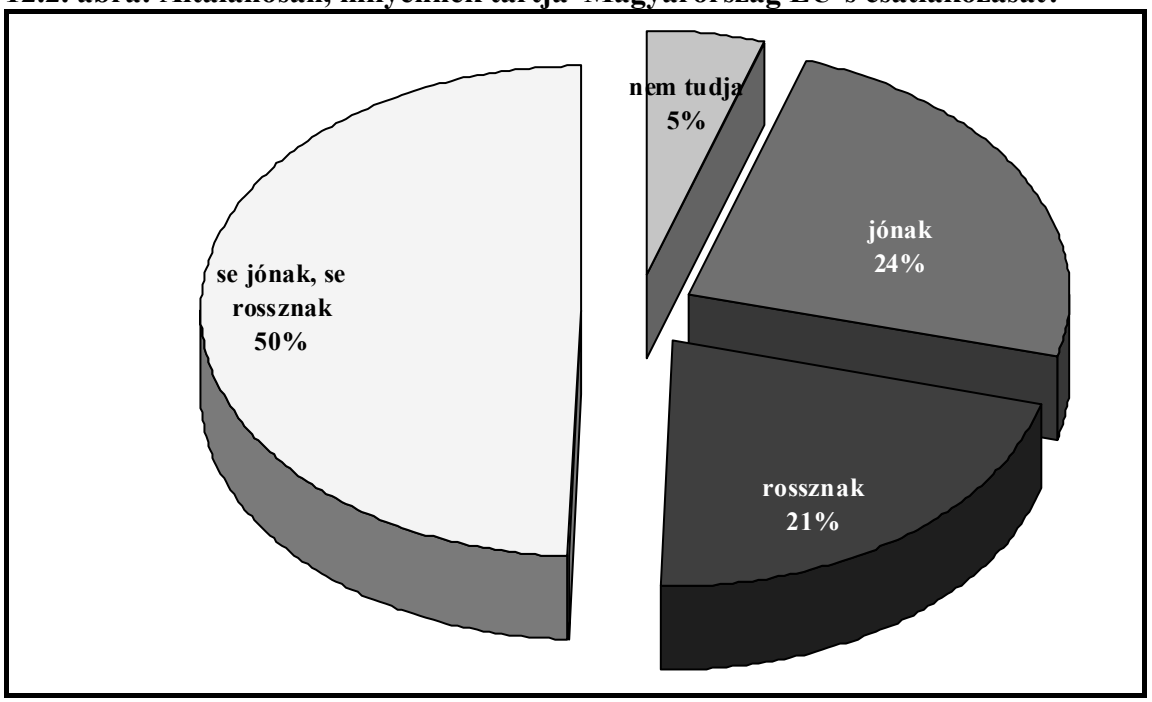

12.3. ábra: Összességében mit gondol, Magyarországnak előnyére válik az Európai Uniós csatlakozás?

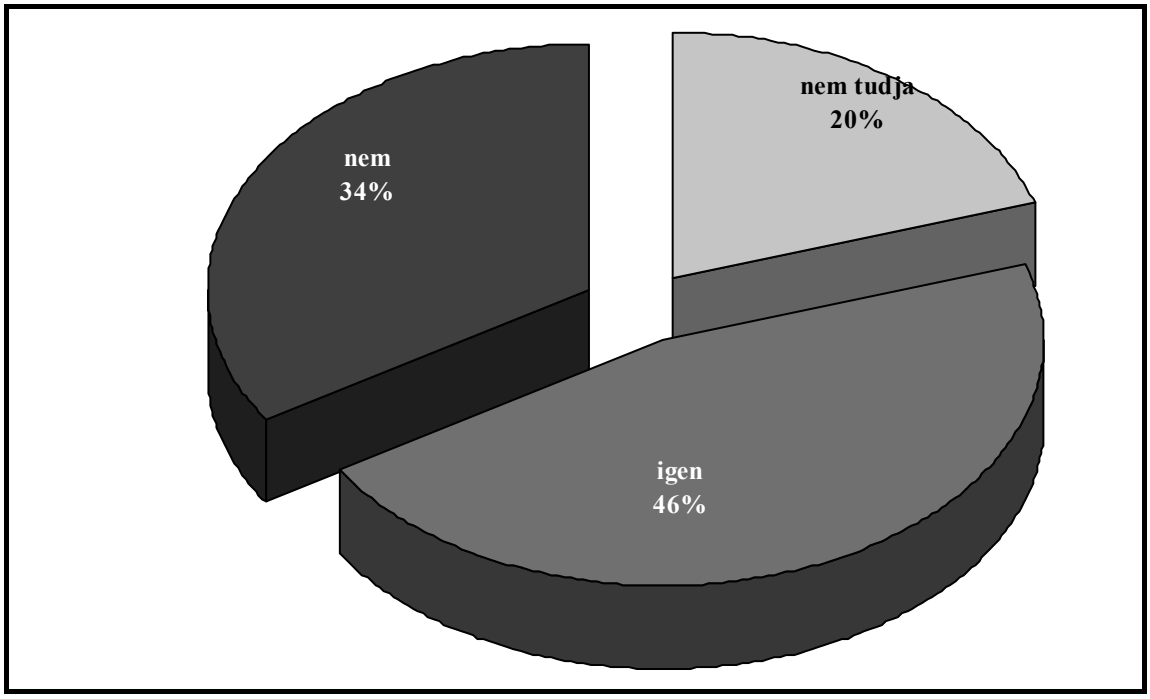

12.4. ábra: Általánosan, milyen véleménye van az EU-ról ?

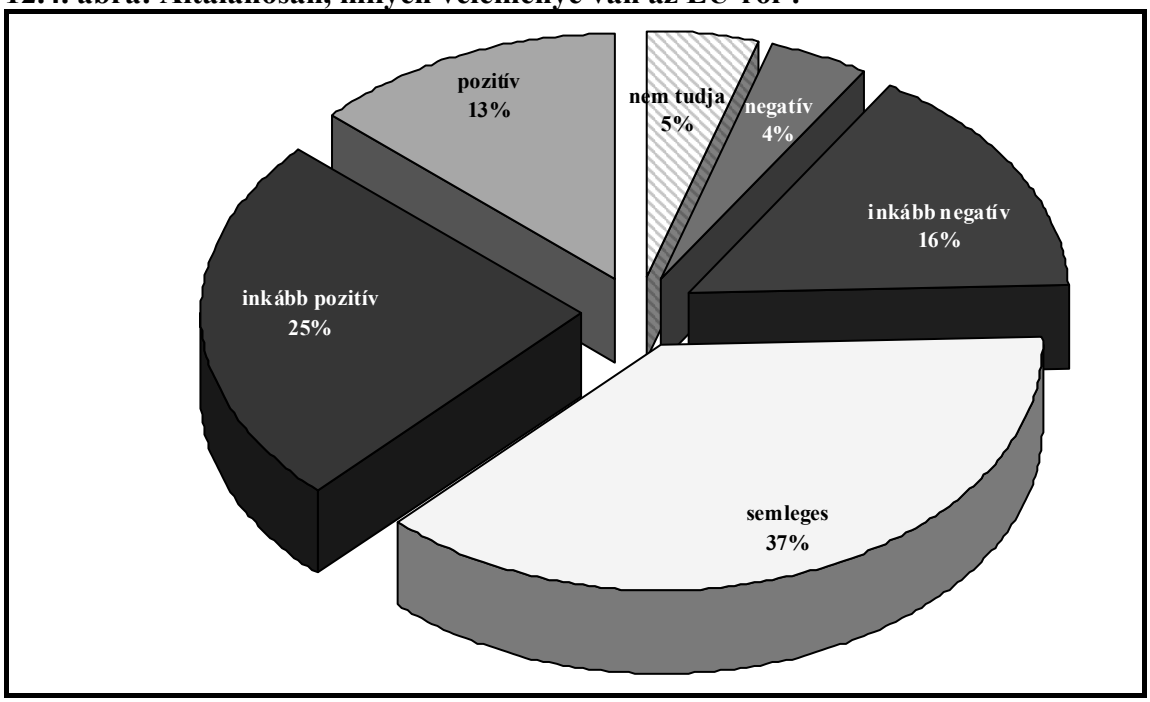

12.5. ábra: Mit gondol, a Kárpát-medence országainak (HU, RO, SK, SL, A) európai uniós csatlakozása elősegítette a magyar nemzetiségűek összetartozását, kapcsolattartását?

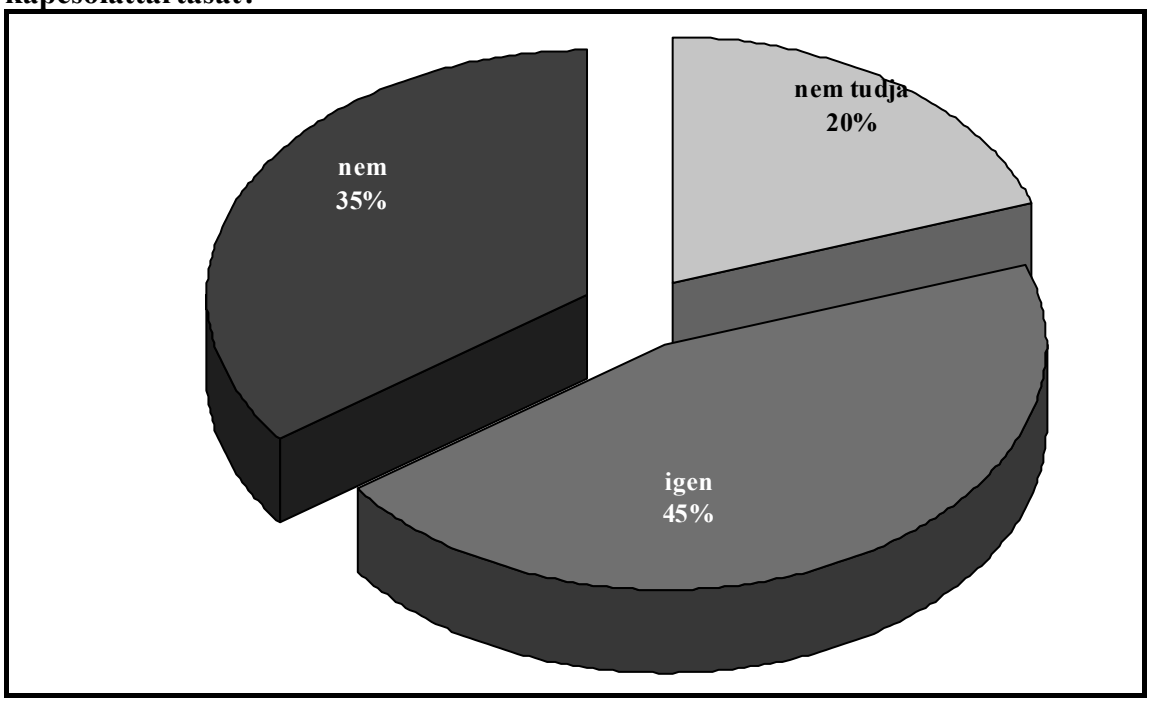

12.6. ábra: Mit gondol, az európai uniós tagországok (HU, RO, SK, SL, A) közötti határok átjárhatósága elősegíti a magyar nemzetiségűek kapcsolattartását Magyarországgal?

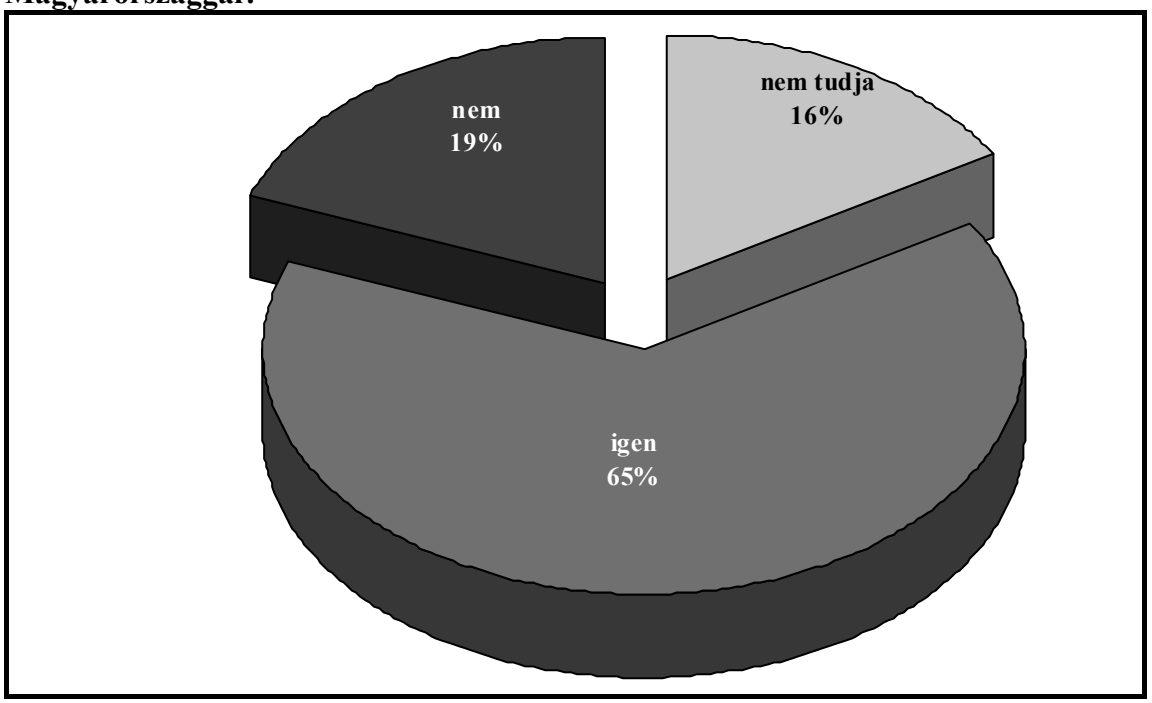

12.7. ábra: Milyen fogalmakat társít az Európai Unióhoz? (az említések gyakorisága, százalékban)

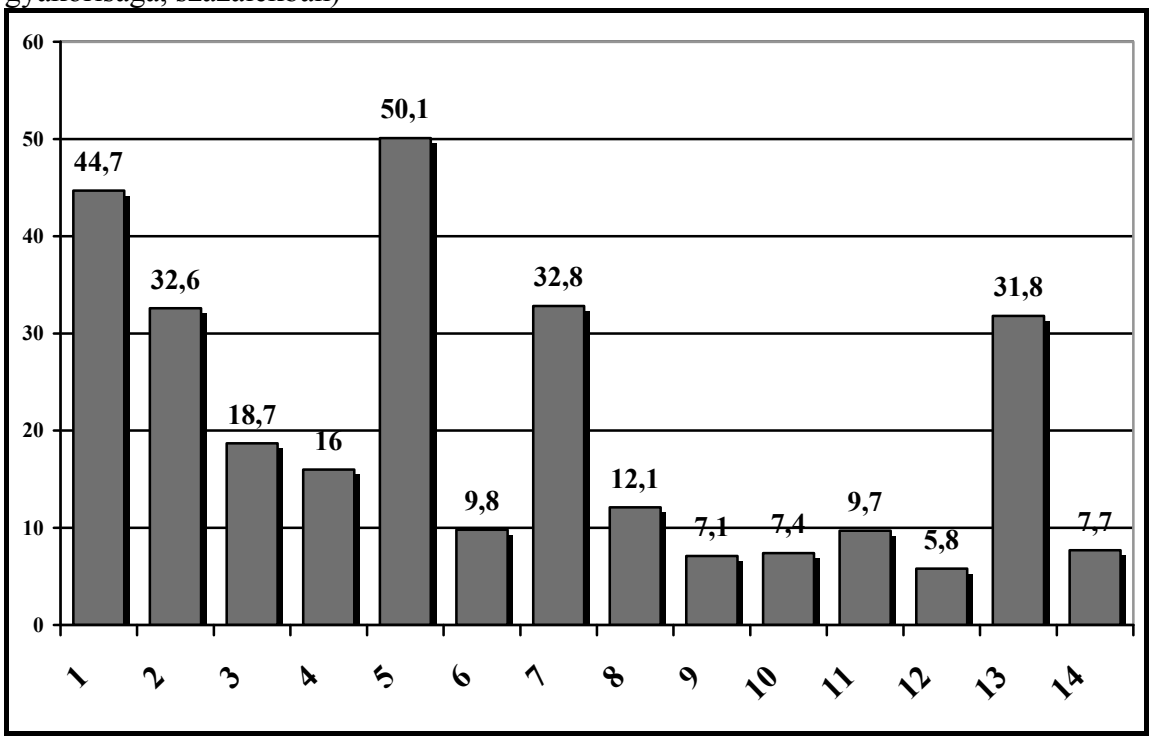

1. Béke
2. Gazdasági jólét
3. Demokrácia
4. Szociális biztonság
5. Szabad utazás, tanulás és munka bárhol az EU területén.
6. Kulturális változatosság
7. Euró – egységes pénznem
8. Munkanélküliség
9. Bürokrácia
10. Kulturális identitásunk elvesztése
11. Magasabb bűnözés
12. Nem kielégítő ellenőrzés a külső határoknál
13. Utazási lehetőségek kibővülése
14. Európai politikai közösség

12.8. ábra: AZ EU-val kapcsolatos ismeret-kérdések

Feltett kérdés	*Helyes válaszok aránya*
1. Hány évre tervez az EU jelenlegi költségvetése?	15,3
2. Hogy hívják azt az országos alapdokumentumot, ami alapján a tagországok elosztják az EU-s forrásokat?	5,2
3. Magyarország mióta tagja az EU-nak?	55,5
4. Finnország tagja-e az EU-nak?	44,9
5. Svájc tagja-e az EU-nak?	54,1
6. Mit jelent az, hogy ESZA?	5,2
7. Mit jelent az, hogy Interreg?	3,2

12.9. ábra: El merne-e indulni személyivel, útlevél nélkül Olaszországba?

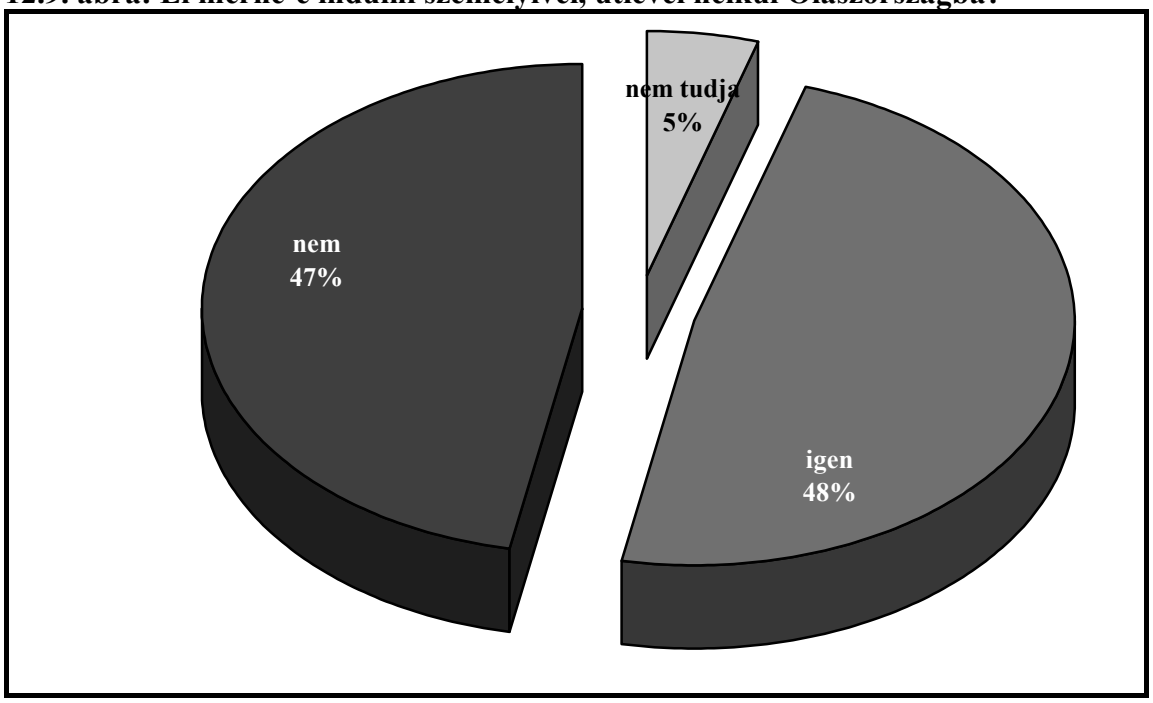

12.10. ábra: Az alábbi kijelentések mennyire fejezik ki azt, amit Ön számára az EU jelent? (Válaszok egy ötfokú skálán, ahol: 1 – egyáltalán nem, 2– inkább nem, 3– igen is meg nem is, 4 –inkább igen, 5 – teljes mértékben)

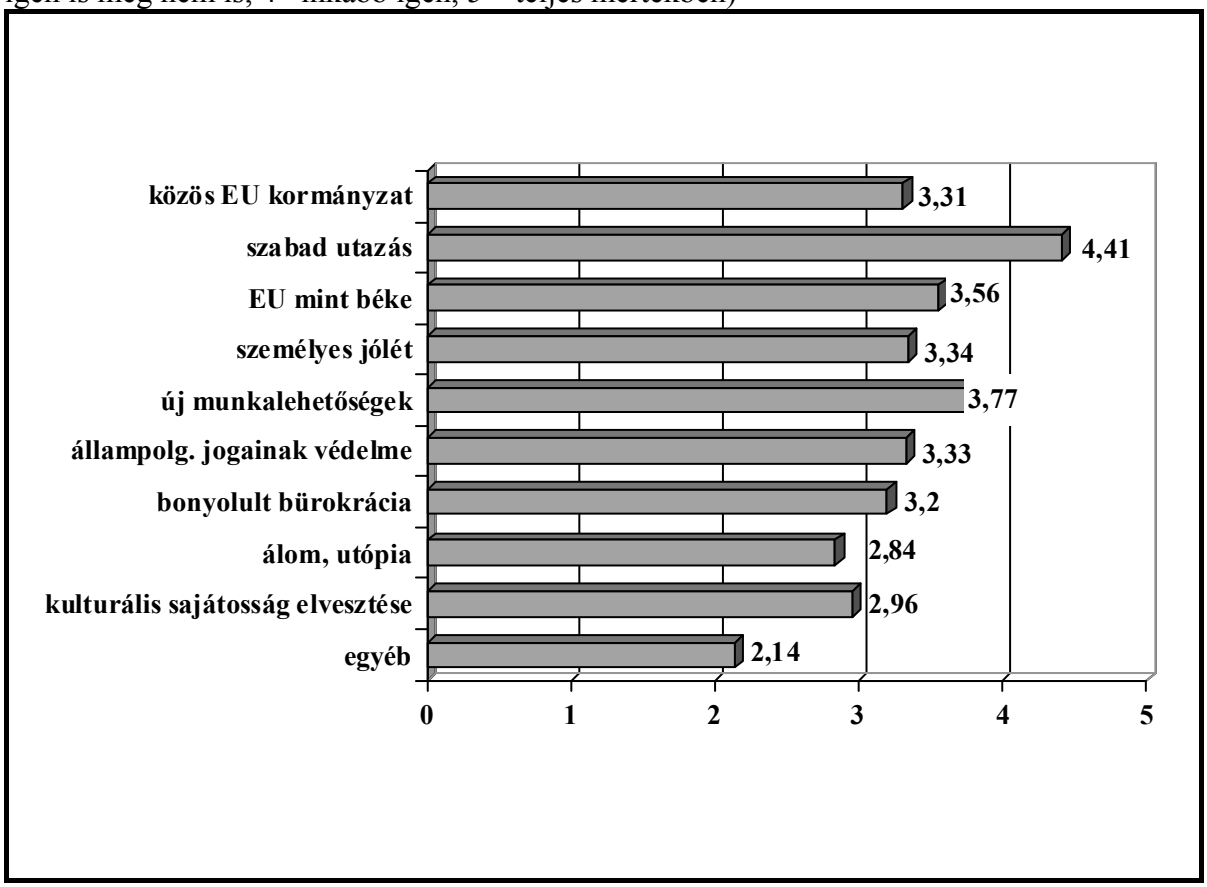

12.11. ábra: Az alábbi kijelentések közül melyik jelenti inkább, hogy: „az Európai Uniónak a polgára lenni”? (említések aránya)

Kijelentés	Említi (%)
1. Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	76,4
2. Szabad munkavállalás joga bármelyik EU-s tagállamban	70,4
3. Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	14,1
4. Szavazati jog a országos választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	10,8
5. Szavazati jog az Európai Parlament-i választásokon abban a tagországban, amelyben élsz, akkor is ha ez nem azonos a szülőhazáddal	11,3
6. Az orvosi ellátás és a szociális szervezetek szolgáltatásaihoz való szabad hozzáférés	24,8
7. Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	66,7
8. Egyik sem az előzők közül	3,6
9. Egyéb	0,6

12.12. ábra: Mit gondol, milyen irányba változnak a magyar társadalom alábbi területei az EU-s csatlakozás következtében?

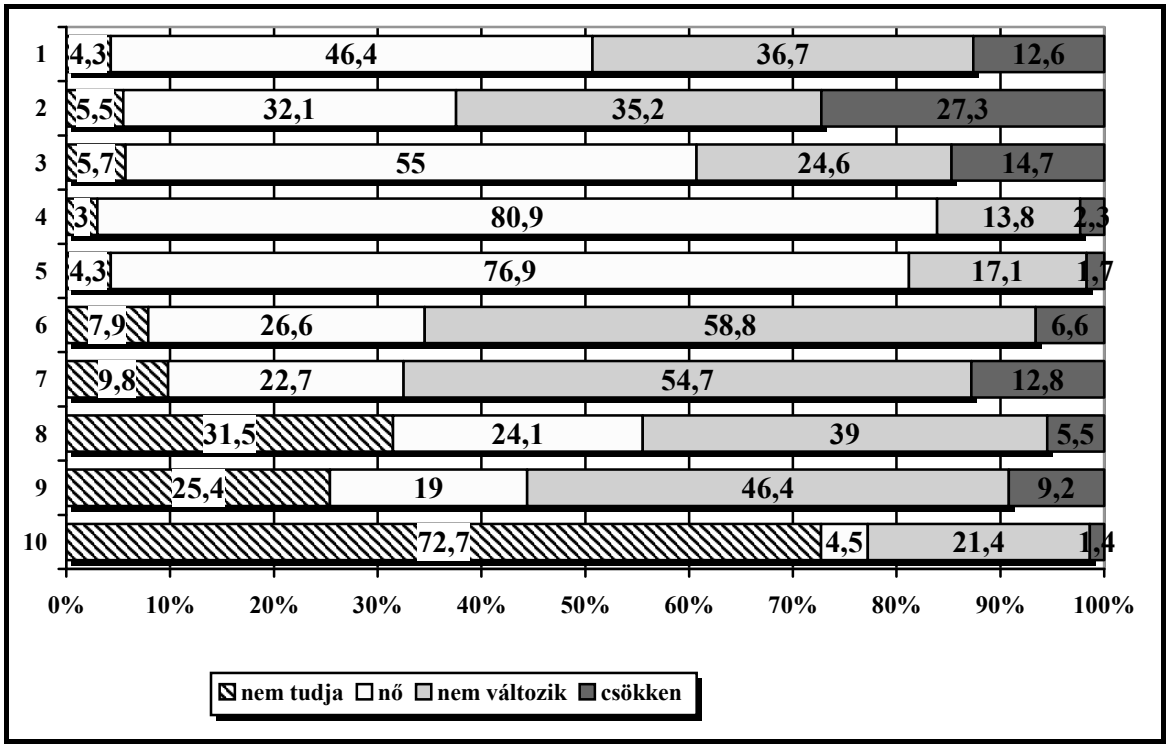

1. Munkanélküliség
2. Vásárlóerő
3. Oktatáshoz való hozzáférés lehetősége
4. Külföldre való utazás lehetősége
5. Az EU területén való munkavállalás lehetősége
6. Az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása
7. Közszolgáltatások minősége
8. A külföldi bevándorlók Magyarországon
9. A magyarság jogainak érvényesítése
10. Egyéb

12.13. ábra: Kérjük, mondja meg, egyetért-e vagy sem a következőkkel? (Egyetértők aránya, %)

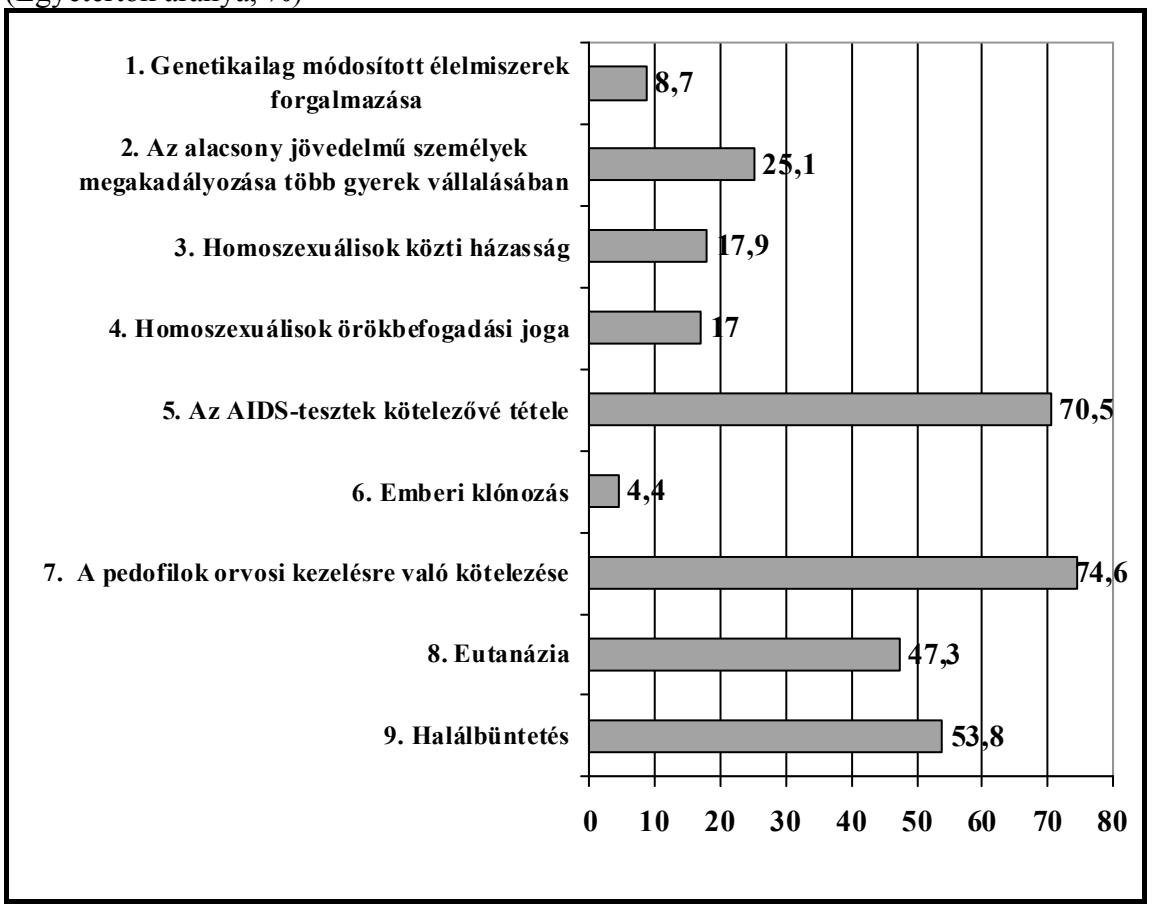

12.14._ábra: Mennyire érdekli Önt a politika? (1 – egyáltalán nem érdekli, 5 – nagyon érdekli)

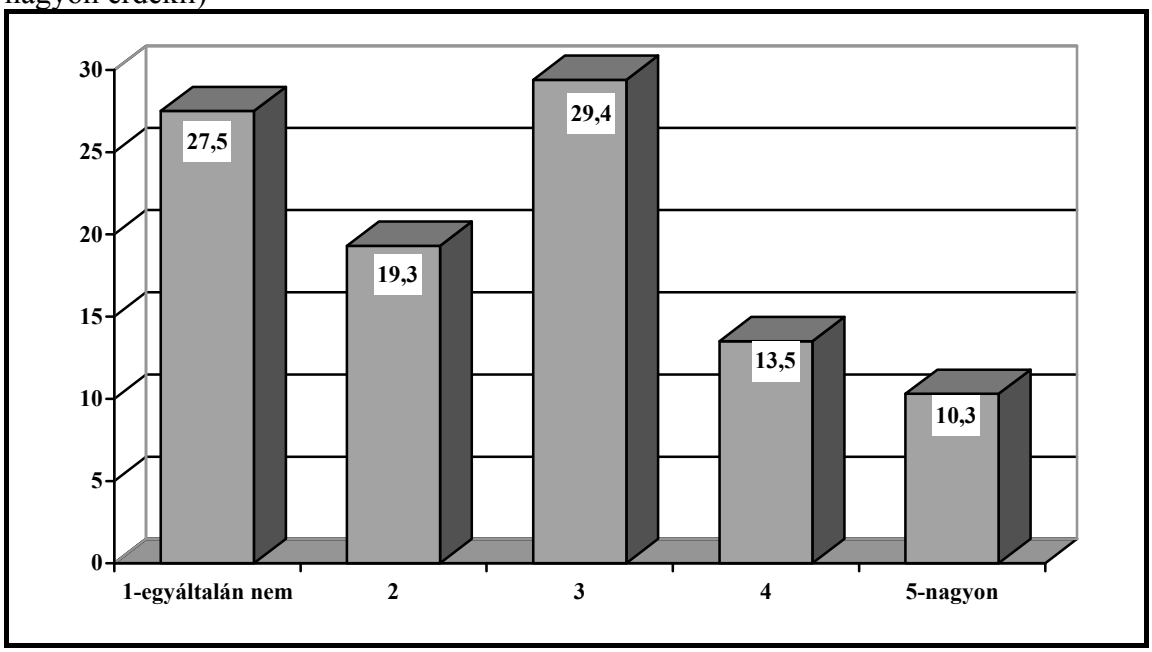

12.15. ábra: Ha most vasárnap Magyarországon parlamenti választások lennének, elmenne-e szavazni?

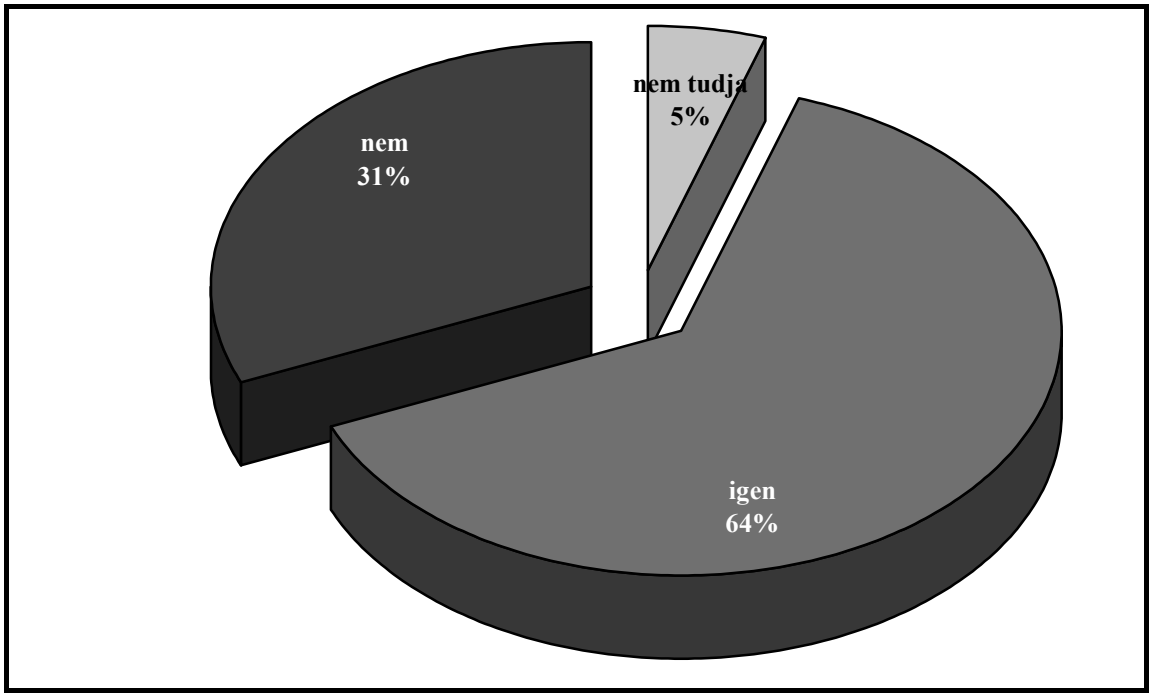

12.16. ábra: Ha elmenne, Ön most melyik pártra, szervezetre vagy koalícióra szavazna? Nyílt kérdésre adott szabad válaszok. (N=346)

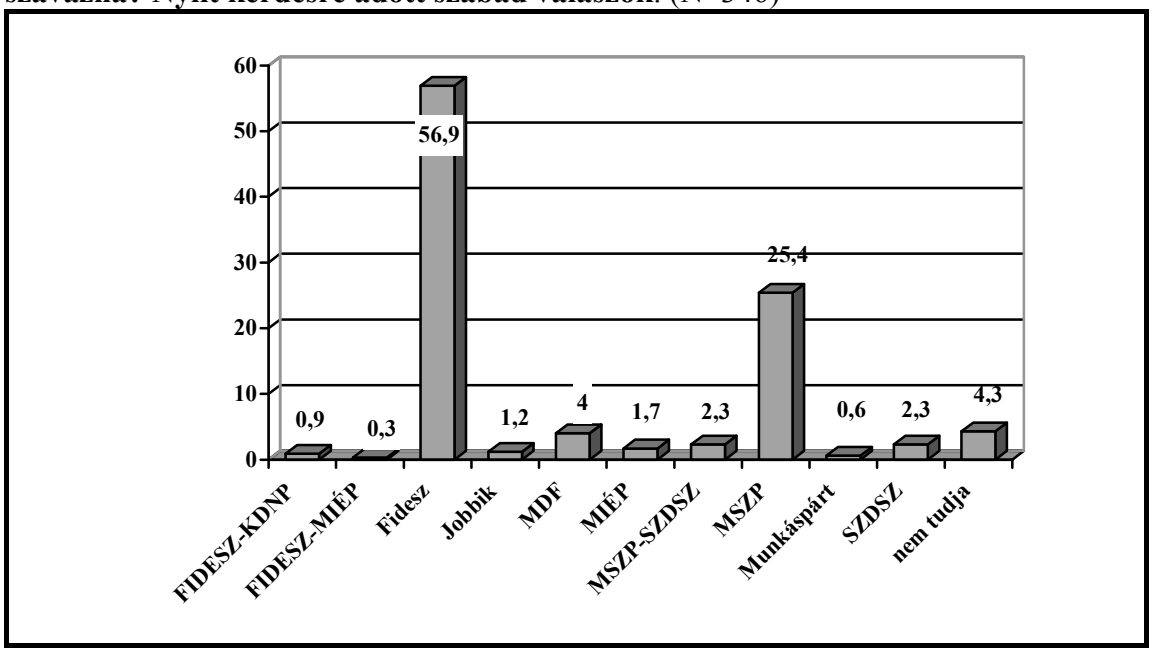

Összegzések

1. Erdély

Az erdélyi magyarság köréből 900 fős reprezentatív mintán vizsgáltuk a nemzeti identitás, nyelvhasználat változásait, sajátosságait, a vallásossággal, EU csatlakozással kapcsolatos attitűdöket, valamint az oktatási, munkaerőpiaci és anyagi helyzetet, kivándorlási szándékokat stb. Az előzetes feldolgozás során néhány fontosabb sajátosságot, jellemzőt figyelhetünk meg, ezeket fogjuk a továbbiakban ismertetni.

A nemzeti azonosságtudat és nemzeti és etnikai attitűdök kapcsán megfigyelhető, hogy a magyarság Romániában otthonosabban érzi magát, mint korábban, az 1990-es évek folyamán az megfigyelhető volt. Az otthonosságérzet többféleképpen megnyilvánul, egyrészt úgy, hogy Romániát jelölték meg a legtöbben, mint olyan országot, ahol a legtöbben szeretnének élni. Az otthonosságérzetet úgy is megfogalmazhatjuk, hogy az erdélyi magyarok elindultak a romániai állampolgári integráció útján, anélkül, hogy a magyar kulturális identitásából valamit is feladtak volna. Ezt erősítik meg azok a válaszok, miszerint több, mint 90 százalékuknak nincs, vagy nagyon ritkán van azzal problémája hogy magyarként kisebbségben él Romániában. De ezt erősítik meg azok a válaszok is, amelyek szerint nem csupán a magyar, hanem a román nemzet részének is érzi magát a válaszadók mintegy kétharmada. A Romániát hazájuknak tekintők magas aránya nem új keletű folyamat, már 1997-ben megfigyelhettük a Kárpát Projekt eredményei alapján, de ami azóta megváltozott, hogy a románokhoz illetve a magyarországi magyarokhoz való viszonyulás között nagyon kicsi az eltérés, ami több folyamat együttes eredményeként értelmezhető, ehhez a romániai otthonosságérzet növekedése mellett a magyarországi magyarságtól elkülönülő ingup-ként való önmeghatározás is hozzájárul.

A román nyelvtudás szintje, bár jelentősen elmarad átlagosan a magyar nyelvtudástól, viszonylag magasnak ítélhető, a román nyelv jobb elsajátítását mintegy egyharmaduk, feltehetően sokféle okból, elutasítja, ám ezek más idegen nyelvet sem tanulnának meg szívesen.

AZ Európai Unió keleti bővítésének társadalmi hatásai a másik súlyponti témája volt a kutatásnak. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a válaszadók közel fele visszafogottan, semlegesen ítéli meg az EU csatlakozást, elmúlt az a hurráoptimizmus, ami a csatlakozás előtti néhány évben jellemezte a romániai, és ezen belül a magyar lakosságot is az EU csatlakozás megítélését illetően. Ezzel együtt mintegy kétharmaduk belátja, hogy az európai integrációs folyamat Romániának előnyére válik, viszont egyre többen érzékelik az egyes területeken felvetődő nehézségeket, problémákat, amit a csatlakozás hátrányainak is fel lehet fogni.

A válaszadók túlnyomó többsége pozitívan értékeli a Kárpát-medence országainak az EU-hoz való csatlakozását a magyarság szempontjából, akár a Magyarországgal való kapcsolattartás megkönnyítését, akár a magyarság határok feletti „egyesítését", akár a magyar nemzetiségűek összetartozását illetően kérdeztük.

A romániai magyarok politikai aktivitását és pártpreferenciát illetően továbbra is megfigyelhető az RMDSZ elsődleges preferálása a többség részéről, de ezzel együtt látható, hogy egy jelentős mértékű, egyötödnyi kisebbség román pártokat, elsősorban a köztársasági elnököt (Băsescu) és a Demokrata Pártot választaná. Igen kismértékű a támogatottsága az RMDSZ külső ellenzékeként megjelenő politikai szerveződéseknek (MPSZ, EMNT stb.). Az adatfelvétel azonban az európai parlamenti választásokra

vonatkozó jelölési időszak előtt történt, így a mai (2007 ősz) politikai viszonyokra nem lehet az eredményeinket egyértelműen kivetíteni.

Az erdélyi magyarok migrációs szándékai továbbra sem elhanyagolhatók. Megfigyelhetjük, hogy több, mint egyötödük szívesen vagy nagyon szívesen elköltözne valamelyik nyugati országba. Konkrétabb tervek formájában azonban 5–6 százalék esetében léteznek, és pontos elképzelései is mindössze a megkérdezettek 15 százalékának vannak a kitelepedésről, ami egyrészt arra mutat, hogy a legmobilisebb népesség már eltávozott, továbbá, némiképp csökkent, vagy átalakult a kivándorlási kedv.

A válaszadók anyagi helyzetét vizsgálva elmondható, hogy jelentős mértékű javulás figyelhető meg a háztartási kiadások szerkezetét illetően, mivel élelmiszerre az 1990-es évek végi közel 50 százalékos aránnyal szemben 2007-ben a bevételek 27 százalékát költik, és a felhasználható összegek is jelentős számban növekedtek 350 euró fölé átlagban.

2. Felvidék

A szlovákiai mintát 600 magyar nemzetiségű, az ország déli részén fekvő magyarlakta járásokban élő felnőtt korú állampolgár alkotta. Kétharmaduk gazdaságilag aktív, 21 százalékuk inaktív. Gazdasági aktivitásban tehát felülmúlják, a munkanélküliek részarányában nem érik el az országos átlagot. Az aktív keresők 52 százaléka alkalmazottként dolgozik, 11 százalékuk vállalkozik. A munkanélküliek és a tanulók részaránya 7 százalék körül mozog. Ezek az adatok nagyon fontosak, mivel a munkaügyi statisztikákból nem tudhatjuk meg, mekkora a magyar munkanélküliek aránya. A munkanélküliek nemzetiségét ugyanis nem tartják nyilván.

A válaszadók egyéni havi teljes nettó jövedelme átlagosan 328 euro. A háztartások átlagos havi nettó bevétele 627 euro, egy főre 196 euro esik. A háztartásra a kutatás időpontjában átlagosan havi 509 eurót költöttek. Ennek kétharmadát a havi rezsi (átlagosan 150 euro), az élelmiszerek (137 euro) és az utazási költségek (52 euro) alkották. A fenti adatokból kiindulva az is kiderül, hogy a háztartások átlagosan havi 118 eurót spóroltak meg.

A szlovákiai magyarok életszínvonalát a szokásos mutatókkal vizsgáltuk, s ezek magas életszínvonalról árulkodnak, abban az értelemben, hogy többségük saját házban, lakásban lakik és rendelkezik a modern fogyasztási cikkek többségével.

Az objektív életkörülményeket tekintve az elmúlt tíz évben leginkább az ország gazdasági helyzetében (50,2 százalék) és az emberek életszínvonalában látnak javulást (37 százalék). A gazdasági fejlődés folyamatosságában minden második, az életszínvonal további emelkedésében 45 százalékuk bízik. A korábbi kutatásokhoz képest a személyes kilátások megítélésében állt be változás. Eddig mindig az volt a jellemző, hogy az emberek kevésbé bíztak az ország felemelkedésében, mint a saját boldogulásukban, most viszont, mintha úgy gondolnák, hogy a gazdasági fejlődés, amely továbbra sem áll meg, nem biztos, hogy az ő életükben is pozitív változásokat fog hozni.

A Kárpát Panel magját a nemzeti identitás kérdésköre képezte. Milyen eredményeket kaptunk ezen a téren? A korábbi felmérésekhez hasonlóan, a szlovákiai magyarok döntő többsége (82 százalék) ezúttal is elsősorban nemzetiségi alapon sorolja be önmagát, azaz magyarnak (33,8 százalék), szlovákiai magyarnak (30,4 százalék) és felvidéki magyarnak (17,8 százalék). Az állampolgárságon alapuló önbesorolás 7,2 százalékukra, a területi-regionális alapú önbesorolás 3,5 százalékukra jellemző, az európaiság, mint elsődleges közösségmeghatározó tényező 3,8 százalékuknál jelent meg.

A magyarsághoz tartozás kritériumai közül a magyar anyanyelvűséget, a magyar kultúra ismeretét és szeretetét, valamint azt emelték ki, hogy legalább az egyik szülő magyar legyen. A magyarság legkevésbé fontos kritériuma a magyar állampolgárság. A válaszadók 82 százaléka a magyar nemzet részének, 38,4 százalékuk a szlovák nemzet részének tekinti a szlovákiai magyarokat. Tehát a többség mellett, amely a szlovákiai magyarokat a magyar nemzet részeként értelmezi, létezik két kisebb csoport is: az egyik szerint ugyanúgy része vagyunk a magyar nemzetnek, mint a szlováknak, a másik szerint pedig a szlovák nemzethez tartozunk.

Annak ellenére, hogy csaknem hetven százalékukat már diszkriminálták a nemzeti hovatartozása miatt, a Kárpát Panel újfent igazolta, hogy a vizsgált népesség erősen kötődik Szlovákiához. Ez több téren is megmutatkozott:

1) négy válaszadó közül három a haza fogalmát Szlovákiához, illetve az ország területéhez köti;

2) 83 százalékuk a szülőföld fogalmát illetően is hasonlóképpen asszociál;

3) 54 százalékuk szerint a hazát akkor is támogatni kell, ha vezetői hibát követnek el (ami az említett haza-értelmezés tükrében azt jelenti, hogy még ha hibáznak is a politikusok, akkor is támogatni kell Szlovákiát);

4) 40 százalékuk inkább szlovák állampolgár, mint más ország állampolgára.

Ezzel egyidejűleg csaknem 40 százalékuk úgy gondolja, hogy vannak Szlovákiában dolgok, amelyek miatt szégyen szlovák állampolgárnak lenni, s egy harmaduk szerint elsősorban a szlovákiai magyarok teszik jóvá az országot (akárcsak a hozzájuk hasonlók a világot).

A szlovákok és magyarok kölcsönös viszonyában homlokegyenest eltérőnek mutatkozik az országos helyzet és a megkérdezett lakhelyén tapasztalt helyzet. Míg országos szinten a konfliktusok jellemzők, a lakhely szintjén inkább a kölcsönös együttműködés. Ezt korábbi felméréseinknél is tapasztaltuk.

A szlovákiai magyarok nyelvtudása korlátolt. Igazából csak magyarul és szlovákul tudnak, de ezt sem tökéletesen. Holott a válaszadók magyarnak vallották magukat, saját bevallásuk szerint csak 93 százalékuk tud tökéletes magyarul. Problémamentes szlovák nyelvtudást 80 százalékuk jelölt be. Újfent beigazolódott, mekkora hazugság, hogy a szlovákiai magyarok nem tudnak szlovákul, bár ilyenek is vannak, de nagyjából három százalékot tesznek ki. Ez kb. 15 ezer ember, tehát még az idősek korcsoportját sem öleli fel teljes egészében (szlovák részről ugyanis gyakran hallani, hogy jó, a fiatalok már lehet, hogy megtanulnak szlovákul, de az idősek nem tudnak).

Sajnálatos tény, hogy a magyar nyelv használata egyre csökken, s ami még szomorúbb, hogy ez a térvesztés a családon belül zajlik. Erre már korábbi felméréseink során is felfigyeltünk, s ha összehasonlítjuk a korábbi adatokat a Kárpát Panel eredményeivel, akkor konstatálhatjuk, hogy nemcsak a tere szűkül a családon belüli magyar nyelvhasználatnak, hanem a dinamikája is felgyorsult. Míg a válaszadók 92 százaléka gyermekkorában otthon csak magyarul beszélt a szüleivel, ma már minden egyes családtaggal való kommunikációban 20–22 százalékkal ritkább a magyar nyelv.

A Szlovákiához való kötődés további megnyilvánulása a szlovákiai magyarok körében már korábban is tapasztalt alacsony migrációs szándék. Túlnyomó többségük – a migráció célterületétől függően 60–84 százalék – még akkor sem akarna elköltözni, ha ezzel javulnának az életkörülményei. A múlthoz hasonlítva viszont mindenképpen megnőtt a költözési kedv.

3. Vajdaság

A Kárpát Panel kutatásban a térség mintája reprezentálta a vajdasági magyarságot, ami a identitáskutatás szempontjából időszerű adatokat nyújt. Önbesorolás alapján a Vajdaságban élő magyarok, a korábbi kutatásainknak megfelelően, elsősorban vajdasági magyaroknak vallották magukat (49 százalék). Az elsődleges meghatározáskor második helyen van a vajdasági (24 százalék), majd az, hogy magyar vagyok (16 százalék). A válaszok alapján a térség magyarsága főleg területi-regionális kategóriát nevezett meg. A másodsorban történő önbesoroláskor a sorrend így alakult: legtöbben magyarnak vallották magukat (32 százalék), majd vajdasági magyarnak (23 százalék) és a harmadik helyen magyarnak (20 százalék). Másodsorban a válaszadók egy része (12 százalék) magyar nyelvű szerb állampolgárnak tartotta magát. A megkérdezettek kevés hányada választotta az európai, szerb, vagy egyéb nemzetiséget.

A vajdaságiak 41 százaléka gondolja, hogy magyarnak lenni politikai kihívás. A magyarságuk 38,7 százaléknál közömbös tény. A válaszadók 29,2 százaléka teljesen egyetért azzal, hogy magyarnak lenni hátrányt, ugyanakkor 27,7 százalékuk szerint előnyt jelent. Többnyire nem értenek egyet azzal az állítással, hogy (59 százalék) magyarnak lenni természetes dolog, vagy hogy ez büszkeséggel tölti el őket (44,2 százalék). Viszonylag nagy azoknak a válaszadóknak a száma, akik közömbösek illetve tanácstalanok a témában: egyet is ért meg nem is a felkínált válaszokkal (pl. 35,8 százalék nem tudja eldönteni, hogy a nemzeti hovatartozása megkönnyíti-e vagy nem az életét stb.)

A magyarsághoz tartozás a térségben a kultúrnemzeti azonosulást mutatja (68 százalék), elsősorban a saját döntésétől függően (23 százalék). Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson a vajdaságiak szerint legfontosabb, hogy magyarnak tartsa magát (4,3 átlagjegy az 1–5 skálán), majd hogy magyar legyen az anyanyelve (4,2), illetve legalább az egyik szülő legyen magyar (4). Az, hogy ismerje/vagy szeresse a magyar kultúrát 3,9 átlagjegyet kapott. A vajdasági magyarok szerint ahhoz, hogy valaki magyar legyen, kifejezetten nem fontos hogy az anyaországhoz kötődjön, sem, születési sem pedig állampolgársági vonatkozásban! A legkevesebb átlagjegyet kapták (9 százalék) a következő válaszok: hogy Magyarországon szülessen (1), vagy hogy magyar állampolgár legyen (2), vagy hogy magyar pártra szavazzon (2,1).

Arra a kérdésre, hogy ha szabadon választhatna melyik országban szeretne élni, a válaszadók 33,3 százaléka maradna Szerbiában, sőt több mint 10 százalékuk ezen belül Vajdaságot választotta. Nem egész 11 százalékuk egyszerűen máshol élne, de majdnem 13 százalékuk nem tud választani. Csak 9,9 százalékuk szeretne Magyarországon lenni. Kitűnik, hogy Szerbia állam konszolidálódásával párhuzamosan az itt élő magyarok viszonylag nagy száma beilleszkedik az új állampolgári szerepébe. Nem tartja fontosnak átköltözni Magyarországra, ahhoz hogy megtarthassa magyar identitását. Azt a problémát, hogy magyarként szerb állampolgár, a válaszadók 43,1 százaléka nem ismeri és jól tudja a kettőt egyeztetni. 38 százalékuk számára általában nem probléma, még ha néha fel is vetődik egy-két ellentmondásos érzés. 20 százalék alatt van azoknak a száma, akik többé-kevésbé problémának tartják a nemzetiségük és más állampolgárságuk összeegyeztetését. A vajdaságiak szülőföldjüknek elsősorban Vajdaságot fogadják el (67 százalék), majd 10,8 százalék + 7,9 százalékban a települést ahol születettek, vagy élnek. Csak 7,4 százalékuk tartja szülőföldjének Szerbiát, de sem a történelmi, sem pedig a mai Magyarország nem fontos szülőföldként a számukra. Hazaként a válaszadók 54,9 százaléka, szintén Vajdaságot jelöli mag, 23,9 százalék Szerbiát, majd 8,8 százalék a települést ahol él. A haza választásában, a történelmi és mai Magyarország együttvéve haladja meg a válaszadók több mint 5 százalékát.

Az egymásról alkotott vélemények bizonyos sztereotip állásfoglalásokat mutatnak. A válaszadók határozottan többségben (majdnem 70 százalékuk) állítják azt, hogy a magyarországi magyarok és a szerbek is más emberi tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a vajdasági magyarok. A szerbekre szerintük jellemző az erőszakosság (59,6 százalék), versenyszellem (56,2 százalék), a segítőkészség (49,4 százalék), lustaság (49,1 százalék), sőt az önzőség is (46 százalék) is. A magyarországi magyarokat elsősorban versenyszelleműnek (58,7 százalék), majd intelligensnek (56,6 százalék), de önzőnek (50,6 százalék) tartják. Jómagukat a vajdasági magyarok elsősorban toleránsnak (59,4 százalék), majd intelligensnek (59,3 százalék), versenyszelleműnek (57,5 százalék) és segítőkésznek (54,8 százalék) tartják.

A nyelvhasználati területek azt mutatják, hogy a magánéletben a válaszadók több mint a fele többnyire a magyart használja, míg a közéletben mindkét nyelvet, illetve hivatalos helyen a szerbet. A válaszolók többsége barátokkal, szomszédokkal, tévénézéskor, újságolvasáskor többnyire a magyar nyelvet használja (50–62 százalék között), mintegy 35–41 százalékban mindkét nyelvet, és kevesen vannak azok, akik csak a szerb nyelvet használják, esetleg újságot olvasnak az állam nyelvén (7,4 százalék). A közélet egyéb területein, munkahelyen, bevásárláskor és orvosnál mintegy 42–48 százalékuk mindkét nyelvet, a magyar nyelvet 17–39 százalékuk használja. Viszonylag magas az aránya a hivatalokban (40,4 százalék) és az orvosnál (30,2 százalék) többnyire csak a szerb nyelvet használóknak (4.5. ábra). Legkevesebben (a tömbben élők) a hivatalokban használják a magyar nyelvet (17,6 százalék), miközben 40,4 százalékuk többnyire a szerb nyelvet, 42 százalékuk mindkét nyelvet használja. A válaszoló magyar anyanyelvű népesség 5,9-es, majdnem maximális magyar anyanyelv-ismereti szintjéhez képest, a szerb nyelv ismeretében az átlagjegy 4,3. Az angolt és a németet már csak 1,7 értéket kapott. A nyelvtanulás igénye viszonylag magas, a válaszadók 11,3 százalék gördülékenyebben, 52,7 százaléka pedig nagyon jól szeretné beszélni a szerbet. Minden negyedik válaszadó azonban, még ha minden lehetősége meglenne, még akkor sem tanulna meg szerbül. Még többen szeretnének nagyon jól beszélni angolul (54,9 százalék), vagy legalább gördülékenyen 15,9 százalék.

Az ötös értékskálán a vajdasági magyarok legtöbben a következő dolgokat értékelték, persze különböző fontosságot jelölő osztályzással: pénz, család, vallás, munka, erkölcs. A legmagasabb átlagjegy a 2,8, a legalacsonyabb 1,3 volt. A mintában érezhetően felfedezhető a vállalkozói hajlam, a nemmateriális értékek megbecsülése. A létfenntartás áll a központban nem pedig a béke, család, szerelem, vagy a barátság.

A templomba járási szokások megfelelnek a korábbi kutatási eredményeknek: a vajdasági magyarok fele évente jár misére: 35,5 százaléka főleg Karácsonykor és Húsvétkor megy el a templomba, de ha ehhez hozzáadjuk azokat, akik évente egyszer, vagy még ritkábban járnak templomba (20 százalék), akkor ez a válaszadók többsége. A vallási önbesoroláskor a vajdaságiak 63,7 százaléka azt nyilatkozta, hogy vallásos ember a maga módján. Mindössze 30 százalék vallásos az egyházi szertartás szerint. Viszonylag kevés azoknak a száma, akik ateistának vallják magukat, ami kitűnik a következő kérdésből is: az Isten a vajdaságiak életében 7-es fontosságú értéket kapott a tízes értékskálán.

A szerbiai/vajdasági népesség iskolai végzettség szerint 7 százalék jelenleg is tanul, a többi befejezte a tanulmányait. A tanulmányaikat befejezettek között (N=328) legtöbben az alapiskolát, vagyis általános iskolát végezték el: 33,3 százalék. Minden negyedik szakközépiskolát (érettségivel záruló) végzett, majd 17,6 hároméves szakiskolát. Egyetemet 7,8 százalékuk, főiskolát pedig 6,7 százalék végzett.

A vajdasági magyarok médiahasználatára tipikusan a tévénézés jellemző (97,4 százalék). A válaszadók átlagban több mint 2 órát néznek TV-t naponta (141 perc a

megkérdezést megelőző napon). A megkérdezettek több mint ¾-e rádiót is hallgat, a rádiócsatornák közül a lokálisak a népszerűek. A vajdaságiak közül újságot már csak 66 százalékuk olvas, főleg az egyetlen napilapot, a Magyar Szót (52 százalék), majd a Családi Kört (17,7 százalék) és egy szerb napilapot a Blic-et (6,5 százalék). Viszonylag kevesen használnak számítógépet, kevesebb, mint 34 százalék, amiből csak 26 százalék internetezik is (53 százalék szélessávú csatlakozással). Otthoni internet-csatlakozása a minta 74 százalékának nincs, de akik szokták használni a világhálót 92 százalékban otthon teszik azt.

A vajdasági mintában a válaszadók egyéni és háztartási havi teljes (nettó) jövedelme a gazdaságilag aktívak esetében 234 euro, ami megfelel a térség átlagjövedelmének. Az inaktívak 155 eurója már jóval ez alatt van. Az egy főre eső családi havi teljes (nettó) jövedelem átlagban 120 euro, a gazdaságilag aktívak esetében. A viszonylag alacsony havi családi költségvetés (353,5 euro) fogyasztási struktúrája mutatja, hogy majdnem 90 euro élelemre, 74 pedig a lakás rezsire ment el. Nagyobb tételnek számít még az oktatás költsége (46,8 euro), majd 30–35 euro között van a háztartás, öltözködés, utazási és egyéb költségek. Az alkohol cigaretta 20 eurót visz el havonta, amitől alig magasabb kiadás az egészségügyi, vagy a kultúra/szabadidő költsége. A mintában, a család tulajdonában van a lakások 92 százaléka, ami rendkívül kedvező adat.

A munkahelyi életútra vonatkozó adataink azt mutatják, hogy a vajdasági magyar felnőtt népesség (N=334) alig több, mint fele (58,1 százalék) aktív kereső, az inaktívak aránya (29 százalék), továbbá tanul még a válaszadók 7,8 százalék, a munkanélküliek száma pedig csak 5,1 százalék. A munkanélküliek meglepően alacsony aránya vélhetően azzal magyarázható, hogy ezek jelentős hányada inaktívként (háztartásbeli, eltartott stb.) nyilatkozott. A foglalkoztatott népesség több mint 71 százaléka alkalmazottként dolgozik, 12,9 százalék családi gazdaságban, a vállalkozók és önfoglalkoztatottak aránya még a segítő családtagokkal együtt sem éri el a 9 százalékot. Viszonylag kevesen vallották be az alkalmi és fekete munkát. A foglalkoztatottság nemzetgazdasági ágazatok szerinti összetétele ipari (8,1 százalék építőipar és egyéb 23 százalék) és mezőgazdasági (23,8 százalék) dominanciát mutat, ezek közül az építőipar minden nyolcadik alkalmazottat foglalkoztat.

Korábbi vizsgálatok eredményeivel összevetve a mostani adataink azt mutatják, hogy az elmúlt évtizedben a vajdasági magyarok körében nem javult jelentősen a társadalmi közérzet. Ez az általános gazdasági helyzetre és életszínvonalra, valamint a személyes helyzet megítélésére egyaránt vonatkozik. Legtöbben (a megkérdezettek több mint a fele) a gazdasági fejlődés tekintetében, de különösen az életszínvonal kérdésében (64,7 százalék) nem látnak javulást, sőt azt állítják, hogy romlott a helyzet. Aggodalomra ad okot az is, hogy a válaszadók többsége szerint (53,1 százalék) az elmúlt tíz évben az interetnikus viszonyok terén sem következtek be változások, sőt a szerb-magyar viszony a vajdaságiak 36,7 százalék-a szerint romlott.

A migrációval kapcsolatosan kitűnik, hogy középkorú és idősebb lakosság is elég sokat utazott, hiszen, a „volt-e már külföldön” kérdésre minden korosztály majdnem egyformán 90,3–92,9 százalékban igennel válaszolt. Természetesen az utóbbi öt évben a fiatalok (18–34 éves korosztály) jártak legtöbben idegen országban (70 százalék). Eltérések mutatkoznak az országon kívülre irányuló népességmozgásban, ha az iskolai végzettséget figyeljük: a legmobilisabb rétegnek az utóbbi öt évben a felsőfokú végzettségű, fiatal városlakók bizonyultak. A gimnáziumot végzettek hosszabb időszakra vonatkoztatva, 100 százalékban jártak már külföldön, de az általános iskolások kivételével a többiek is több mint 91 százalékban utazgattak idegen földre. A külföldre utazás Szerbiából immár 1992 óta vízumkötelességgel jár, így nem

csoda, hogy a vajdasági magyar lakosság mindössze fele (55,3 százalék) tudott az utóbbi néhány évben külföldre menni. Kiderült továbbá, hogy a látogatások leggyakoribb célja a turizmus (a népesség több mint 81,8 százaléka járt már e célból külföldön), majd a családi látogatás (59,1 százalék), és igen számottevő azoknak az aránya is, akik egyéb okokat jelölnek meg (32,9 százalék). A szakmai utak (konferenciák) 16 százalékban vonzották a vajdaságiakat külföldre. Ennél már kevesebben próbáltak szerencsét a munkavállalás vagy tanulás terén (9,9 illetve 14,4 százalék). A migrációs mozgások közül a munkavégzés és a tanulás bizonyult legtartósabbnak: az érintett munkások átlagosan 28,9 hónapot, a tanulók pedig 10,6 hónapot töltöttek külföldön. A külföldre irányuló migrációs szándék a kilencvenes évekhez viszonyítva lanyhult: a válaszadók körülbelül 60 százaléka nem költözne, míg a többiek (majdnem 40 százalék) kitelepednének. A fontosabb szocio-demográfiai jellemzők szerint a gimnáziumot végzettek és felsőfokú képzettségűek fele gondolkodik a kitelepedésről. A magasabb végzettségű városi férfiak migrációs hajlama a legnagyobb. A motivációk tekintetében egyértelműen a jobb megélhetés, nagyobb jövedelem iránti igény a domináns (a kivándorlás gondolatát fontolgatók több mint 55,5 százaléka említette ezt az okot), ezt követi az egybeszámolható: egyéb okok, és a nem tudja (4,7+18,3 százalék), majd a családegyesítés (13,1 százalék). A letelepedés célországai tekintetében a listát Magyarország vezeti (az esetek 31,5 százalékában), de a válaszadók 28,8 százaléka nem tudja még hova menne. Nyugat-Európába minden negyedik, tengeren túlra pedig kb. minden tizenhatodik potenciális emigráns vándorolna ki. Az időszakos migráció tekintetében Vajdaságból mérséklődő mozgásra számíthatunk: az elkövetkező két évben a délvidéki magyar népesség 9 százaléka kíván tanulni vagy ideiglenesen munkát vállalni külföldön.

Szerbia Európa Unióhoz való csatlakozásának évét a minta zöme tehát 2010–2020 közé teszi. A vajdasági magyarság az Európai Unióhoz elsősorban a következő fogalmakat társítja: első helyen van a béke (36,3 százalék), ami érthető módon a Szerbiában élők régi vágya; második helyen van a gazdasági jólét fogalma (17,4 százalék), majd a vízummentes, szabad utazás, tanulás és munka az EU-ban (14,2 százalék). Ahhoz, hogy mit eredményez majd az ország EU csatlakozása a megkérdezett személye szempontjából, a vajdaságiak egy ötfokú skálán nyilatkozhattak. Számukra az ország megnyitását és új lehetőségeket hozná a csatlakozás. Legtöbben a szabad utazást említik (4,7 átlagjeggyel), majd a jobb jövőt (4,3), új munkalehetőségeket (4,1), állampolgári jogvédelmet és személyes védelmet is (3,9), békét (3,8), közös EU kormányzatot (3,5).

A vajdasági magyarok viszonylag erős regionális tudattal rendelkeznek és magyarként lakóhelyi kötődésüket bizonyítják: 55 százalékuk térséghez kötődik, viszont 42 százalékuk inkább településhez. Vajdasági polgárnak érzi magát 20 százalékuk, majd 11 százalék egy bizonyos kistérséghez kötődik. A szórványban élők 16 százaléka szívesen megjegyezte ezt a tényt, míg a tömbben élő magyarok csak 8 százaléka nyilatkozott így. A településhez kötődés szintén jelentős: 29 százalékuk kifejezetten falusi magyarnak, 13 százalékuk pedig városinak tartja magát. A vajdasági magyarok életvitelük szerint és magyarként csak 3 százalékban tartoznak Szerbia polgáraihoz.

4. Kárpátalja

Az identitásvizsgálat a kutatás egyik meghatározó része, ami különösen érdekes és indokolt a 2004. december 5-i népszavazás függvényében. A kárpátaljai magyarok identitását leginkább az jellemzi, hogy erős, lokális identitástudattal bírnak és tudatosan

vállalják magyarságukat. A nemzetiségi hovatartozásukat – amibe beleszülettek – természetes állapotuknak tekintik, büszkeséggel tölti el őket.

A kárpátaljai magyarok megítélése szerint, a magyarság szempontjából nem meghatározó az, hogy az egyén a magyar állam kötelékéhez tartozzon, vagyis a magyar állampolgárság (2,1), és hogy Magyarországon szülessen (1,6), de a politikai hovatartozás sem. Nem tudjuk, mennyire befolyásolta a december 5-i népszavazás a válaszadók véleményét, de figyelemreméltó, hogy 50,6 százalékuk, ha szabadon választhatna, akkor is Ukrajnában élne, és csak 19,8 százalékuk szeretne Magyarországon élni. A nemzeti hovatartozást a megkérdezettek 67 százalék szerint az anyanyelv és kultúra határozza meg, mindössze 5 százalék azonosítja a nemzeti hovatartozást az állampolgársággal. A kárpátaljai magyarok számára magától értetődő állapot az, hogy magyar nemzetiségű, de ukrán állampolgár, vagyis önértékelésük szempontjából e két fogalmat kettéválasztják, ami azzal is magyarázható, hogy a megkérdezettek nagy része volt már szovjet állampolgár is, így disztingválja a nemzetiség és az állampolgárság fogalmát. További elemzés tárgya lehetne az adott dimenzió újabb indikátorokkal történő vizsgálata, mint például az anyanyelv, lakhely stb. A regionális identitástudat meghatározó erejét támasztja alá, hogy a megkérdezettek 66,9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy Kárpátalját tekinti szülőföldjének és mindössze 9,3 százaléka Ukrajnát. A történelmi Magyarországot a válaszadók 2,6 százaléka, míg Magyarországot 1,2 százalék. Azok aránya akik úgy érzik, hogy nincs igazi hazájuk, nem éri el az 1 százalékot. Hasonló mutatókat kaptunk arra a kérdésre, hogy mit tekint hazájának a kárpátaljai magyar: a válaszadók 44,8 százaléka Kárpátalját, 26,5 százalék Ukrajnát, míg Magyarországot illetve a történelmi Magyarországot együtt véve a válaszadók 6,5 százaléka tartja csak hazájának. Ezek az értékek már utalhatnak a december 5-i népszavazás hatásaira, illetve a két országban tapasztalható egymástól eltérő társadalomszervező fejlődési irány közötti különbségekre.

A megkérdezettek 78 százaléka szerint a kárpátaljai magyarok részét képezik a magyar nemzetnek, ugyanakkor 52 százalék szerint az ukrán nemzet részének is tekinti a kárpátaljai magyarokat. Ez utóbbi eredmény egyfajta identitásbeli zavarra utal, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a korábban feltett kérdések alapján a nemzetiséget és az állampolgárságot határozottan szétválasztották a megkérdezettek.

A kárpátaljai magyarok véleménye szerint számos emberi tulajdonságukban pozitívabbaknak tartják magukat a magyarországi magyaroknál és az ukránoknál is. Például segítőkészebbek, toleránsabbak, intelligensebbek, kevésbé önzőek, kevésbé tehetetlenek, kevésbé lusták, nem erőszakosak. A kutatás eredménye szerint a kárpátaljai magyarok úgy érzik, hogy a versenyszellem terén elmaradnak a magyarországi magyaroktól, szemben az ukránokkal. A magyarországi magyarok az ukránokhoz képest toleránsabbak, intelligensebbek, ugyanakkor önzőbbek, és lustábbak is mint az ukránok. Az ukránokat viszont segítőkészebbnek, de erőszakosabbnak látják.

A határon túli magyarok közül a kárpátaljai magyarok számára a legrokonszenvesebbek önmaguk a kárpátaljai magyarok (41,4 százalék szerint nagyon rokonszenvesek, 42,3 százalék szerint inkább rokonszenvesek). Saját magukon kívül az erdélyiek tűnnek legrokonszenvesebbnek (11,6 százalék nagyon rokonszenvesnek tartja, 44,8 százalék inkább rokonszenvesnek). Az erdélyiek után a felvidékieket kedvelik (10,8 százalék nagyon, 41 százalék inkább), majd a vajdaságiakat (9,6 százalék nagyon, 40,7 százalék inkább).

A válaszadók a legnagyobb intoleranciát a kábítószeresekkel szemben tanúsítják, összességében 86,9 százalék tekinti őket ellenszenvesnek vagy inkább ellenszenvesnek. Valamivel kisebb az elutasítottság a bőrfejűekkel (82 százalék) és a homoszexuálisokkal

(72,7 százalék) szemben. Magas fokú a közömbösség a munkanélküliekkel (60,9 százalék) és a menekültekkel (53,2 százalék) szemben.

A megkérdezettek 55 százaléka úgy látja, hogy érvényesülésének nem akadálya Ukrajnában magyar nemzetisége, 29 százalék szerint akadályt jelent a hivatalokban, egészségügyben, oktatásban, munkavállalásban, míg 12 százalék szerint minden téren. A felmérés alapján az ukrán-magyar viszonyt nem terhelik konfliktusok sem országos, sem helyi szinten. Következetlenségre, vagy a közvélemény átalakulására utalhat a kontrollkérdésként is felfogható „*Mennyire ért egyet a következő állításokkal?*" kérdésre adott válaszok összesítésének eredménye. Míg a korábbi válaszokban Ukrajnával és az ukránokkal kapcsolatban inkább a pozitív attitűdök jellemezték a válaszadókat, úgy azzal a kérdéssel, hogy *„Jobb lenne a világ, ha a többi ország lakosai is olyanok lennének mint az ukránok?"*, a válaszadók 45,9 százaléka egyáltalán nem, 23 százaléka részben nem értett egyet. Ez azért is érdekes, mert közben a válaszadók több mint a fele (58,1 százalék) gondolja úgy, hogy inkább ukrán állampolgár, semhogy más ország állampolgára lenne. A haza iránti elfogultságra utalhat az, hogy a megkérdezettek 75 százaléka részben vagy teljesen egyetért azzal, hogy az embereknek akkor is támogatni kell hazájukat, ha vezetőik hibát követnek.

5. Magyarország

A magyarországi lekérdezés során 700 fős mintával dolgoztunk, a minta reprezentatív a magyar lakosságra vetítve területi, településtípus, illetve férfi-nő arány tekintetében.

A magyarországi magyarok közösségi identitása elsősorban a szoros állampolgári kötelékek meglétéről árulkodik, míg az etnikai, földrajzi és más típusú identitások kisebb mértékben mutatkoznak meg, mint a határon túli magyar közösségek esetében. Magyarország egyaránt jelenti a hazát is és a szülőföldet is, egyéb regionális identitás csak kis mértékben fontos a válaszadók számára.

A fentieket alátámasztandó nem véletlen, hogy a nemzeti szimbólumok tekintetében az állami, államalkotással kapcsolatos jelképek kerültek leggyakrabban említésre: zászló, korona, címer, himnusz, országház vezetik a listát. Megjegyzendő azonban, hogy a nemzeti jelképek között az identitás „gasztronomizálódása" is tetten érhető, hiszen a válaszadók 0,7 százaléka a paprikát jelölte meg nemzeti szimbólumként.

A különböző kisebbségekkel és társadalmi csoportokkal kapcsolatos előítéleteket vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy míg a magyarországiak önmagukkal és a határon túli magyarokkal szembeni megítélése hasonló trendeket mutat, a romák megítélése többnyire negatív előítéletekről árulkodik. A vélemények szerint míg például a romák mintegy 55–66 százalékban erőszakosak, lusták, önzők, addig a magyarországiak 40–50 százalékban intelligensek, toleránsak és versenyszelleműek. Adataink alapján továbbá megállapítható, hogy a magyar társadalomban a homoszexuálisokkal, a bőrfejűekkel, a drogosokkal és újgazdagokkal szemben nagyon erős az előítélet.

Az attitűdök szintjén a hagyományos és modern világ sajátos keveredése tapasztalható: egyrészt rendkívül fontosak a hagyományos értékek, mint például a család, békés világ, boldogság, erkölcsösség, ugyanakkor meglehetősen mellőzött a vallás, a közösségi problémákkal való foglalkozás, Istenben való hit. Úgy is értelmezhetjük ezt, hogy noha bizonyos, főleg a családdal kapcsolatos hagyományos

értékek rendkívül fontosak, mégiscsak egy szekularizált, magas individualizációt elért, az egyéni érdekeket és boldogságot előtérbe helyező társadalomkép rajzolódik ki.

E kontextusban jobban érthetővé válik, kutatásunk egyik legszembeötlőbb eredménye: a magyarországi felnőtt korú lakosság nagyfokú pesszimizmusról, kiábrándulásról tanúskodik. Az ország gazdasági helyzete valamint az emberek életszínvonala a vélemények szerint több mint 80 százalékban romlott az elmúlt 10 évben. Ehhez képest a személyes helyzet megítélése valamivel jobb, ám így is az emberek kétharmada szerint ez is romlott az elmúlt 10 évben. E jelenség oka valószínű az, hogy a modernizáció és individualizáció (nevezhetnénk polgárosodásnak is) adott fokán az egyének sokkal kritikusabbak saját helyzetük értékelése vonatkozásában, illetve sokkal negatívabban élik meg a politikum által diktált reformokkal kapcsolatos megszorítási intézkedéseket. Nem véletlen, hogy adataink (a közvélemény-kutatásokból is ismert tényről, azaz) a jelenlegi ellenzéki pártok magasabb szimpátiájáról, illetve a társadalomnak a politikumtól való elfordulásáról árulkodnak. Mindezt úgy értelmezhetjük, hogy Magyarországon elterjedőben van egyfajta „felszíni pesszimizmus", ami azt jelenti, hogy látszólag nagyfokú kiábrándultság jellemzi az embereket, ám a mélyben mégis létezik egy olyan modernizációs szint, ami megakadályozhatja a társadalmi anómia szétterjedését.

A kutatás egyik fontos témaköre az Európai Unióval kapcsolatos elvárások és ismeretek voltak. Az EU-hoz leggyakrabban kapcsolódó fogalmak a szabad utazás (50 százalék), béke, gazdasági jólét és az euro bevezetése (31-32 százalék) voltak. Egy másik kérdéscsoportnál szintén az EU-csatlakozás által lehetővé vált utazások kapták a legmagasabb értékelést. Ennél meglepőbb azonban, hogy a megkérdezetteknek nem egészen csak fele merne elindulni útlevél nélkül, kizárólag személyivel például Olaszországba. További EU-val kapcsolatos ismeret jellegű kérdéseink pedig azt támasztják alá, hogy az általánosságokon túlmenően a felnőtt lakosság nagyon kevés EU-val kapcsolatos információval rendelkezik. Az EU tagállamaira vonatkozó kérdések esetében általában 50 százalék körüli helyes választ adtak a megkérdezettek, míg egyéb EU-s projektre való rákérdezés általában 5 százalékos helyes válaszadást szült.